Sebîlürreşâd

Dînî, ilmî, edebî, siyâsî haftalık mecmûa-i İslâmiyyedir

Cilt 22

Sayı 547 - 572

02 Ağustos 1923 - 25 Ekim 1923

آبونه شرائطی : هر یر ایچون سنه‌لکی (۲۷۵) آلتی آیلغی (۱۵۰) خارج ایچون سنه‌لکی ۳۲۵ غروشدر .
نسخه‌سی ۵ غروشدر .
ایکی نسخه برآراده (۱۰) غروشدر
سنه‌لکی ۵۲ عدددر .
اداره‌خانه : بابعالی جاده‌سنده رشید افندی خاننده
اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .
مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد
۱۳۳۰

آدرس تبدیلنه آیریجه ۵ غروش گوندرملیدر .
مکتوبلرك امضالری واضح واوقوناقلی اولملی وآبونه صره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر
ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.
پاره گوندردیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغنی بیلدیرلمسی رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — باش محرر محمد عاکف — صاحب و مدیر اشرف ادیب — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ۵۴۷-۵۴۸ ۱۹ ذی‌الحجه ۱۳۴۱ * پنجشنبه * ۲ آغستوس ۱۳۳۹ جلد ۲۲

بسم الله الرحمن الرحیم

سبیل الرشاد ۲۲ نجی جلدینه باشلایور

جناب حقك عنایتیله (سبیل الرشاد) ۲۱ نجی جلدینی اتمام ایدرك ۲۲ نجی جلدینه بو نسخه‌سیله باشلایور . حیاتی ؛ دین مبینك نشرینه ، اساسات اسلامیه‌نك مدافعه‌سنه ، حیات اجتماعیه ومقدرات ملیه‌مزی ضلالت یوللرندن ، شقاق ونفاق کبی مهلك آفتلردن ، حیات اخلاقیه‌مزی تردی وادیسنه صاپمقدن قورتاره‌رق نجات واعتلا طریقنی تنویره ، وحدت واخوت اسلامیه‌یی تحقق ایتدیرمکه وقف ایدن (سبیل الرشاد) شیمدی‌یه قدر هر مشکلی ، هر مانعه‌یی ، هر بحرانی اقتحام ایله مجاهده‌سنك یکرمی ایکنجی مرحله‌سنه مواصلتنی تأییدالهینك برتجلی باهری عد ایتمکده وبوتون موجودیتیله جناب حقه عرض شکران ایلمکده‌در .

(سبیل الرشاد)ك یکرمی ایکنجی جلدینه ابتداری پك مهم بر حادثهٔ تاریخیه‌یه تصادف ایدییور . طقوز سنه مقدم بر قربان بایرامنده باشلایان حرب ۱۳۴۱ سنه‌سنك قربان بایرامنده استقلالمزی تصدیق ایدن بر وثیقهٔ بین‌الملیه‌یه وضع امضا ایله ختام بولدی . بو طقوز سنه ظرفنده دولتمزك انفکاکی قبول ایتمه‌ین اجراسندن ، پك قیمتلی اقسامی ضایع اولدی . میلیونلرجه شهید ویردك . یوز میلیونلرجه ضرره گرفتار اولدق . نهایت علمدار اسلام اولان ملتمزك اوز یوردینه‌ده دست تعرض اوزاندی . عصرلردن بری اسلامك پایتختی اولمق شرفنی حائز اولان دارالخلافه‌مز دشمن آیاقلریله چکننددی . بوتون خریستیانلق عالمی صلیبك هلالی سوندیردیکنه ذاهب اولارق سویندی وتپندی . بوکا مقابل انصافسز ، انسانیتسز مستولیلرك اسارت زنجیرلرنده قیورانان اسلام عالمی قان آغلادی . اسلامك بواك یأس آور ، بواك مقهور وپریشان دقیقه‌سنده غیرت اللهك حرکتنی آندیران بر خارقه وقوع بولدی . بوتون قلب اسلامی ازن مقهوریت ، بوتون روح اسلامی طولدیران ایمان وامید غرب استیلاسنك ، غرب تضییقنك وخریستیانلق کیننك نقطهٔ تجمعی اولان آناطولی شاهقه‌لرنده انفلاق ایتدی . وبوتون دنیایی وله وحیرت ایچنده براقدی . بو انفلاقك نتیجه‌سی ، دنیانك اك سطوتلی وجهانگیر دولتلرینك حمایه وتجهیز ایدوب نور اسلامی سوندورمك ایچون اوزرمزه مسلط ایتدکلری وحشی قوتلرك ، مجاهدلرمزك صولتی قارشیسنده قطعی اضمحلاله دوچار اولملری وبو دفعه بزی تضییقه دوچار ایدن مستولیلرك بزم تضییقمز آلتنده قالارق بزی صلحه چاغیرملری اولدی . سکز طقوز آیلق بر مجاهدهٔ سیاسیه‌دن صوکرا نهایت (صلح) ده امضا ایدیلدی که بو صلح ایله مملکتمز اول باول استقلالنی قورتاردی . مستقل بر مملکتك قوای ملیه‌سنی ترقی‌یه ، صلاح وفلاحه سوق ایتمك خصوصنده اقوام سائره‌دن گری قالماسی ، بالعکس اونلری کچمه‌سی اقتضا ایتدیکندن صلحك عقدیله مملکتمز یکی بر دور

مجاهده‌یه کیرمشدر . بو مجاهده دورنده احراز اوله‌جق موفقیتلردرکه میلیونلرجه شهدانك قانی ، الك معمور ولایتلرمزك خرابیسی ، یوز میلیونلرجه ثروتك آریمه‌سی بهاسنه قازانیلان استقلالك بقاسنی تأمین ایده‌جکدر .

مجاهدۀ ملیه‌مزك ایلك باشلادیغی زماندن اعتباراً آناطولی‌یه شتاب ایدرك آناطولینك مختلف مراکز مهمه‌سنده وظیفۀ نشریه‌سنی ایفا ایدن (سبیل الرشاد) بودفعه صاحنی تعقیب ایده‌جك مجاهدۀ ملیه‌ده‌ده ، عون آلهی‌یه صیغینه‌رق وظیفه‌سنی ایفایه بوتون وسعیله چالیشه‌جقدر .

مملکتمزده تورەین ضلال جریانلریله مجادله ایدرك بونلرك یرینه رشاد وصلاح جریانلری آچمق (سبیل الرشاد) ك باشلیجه وظائفندندر . مع التأسف سنین أخیره‌ده مملکتمزده برچوق عواملك تأثیریله ، اوروپا حیاتنه کورکورینه مفتونیتدن ، خریستیان میسیونه‌رلکنی یاپمق ایچون آچیلان یابانجی مکتبلرك القاآتندن ، برطاقم محررلرك کنج قفالری تسمیم ایدن أثرلرندن ، رومانلردن ، هیچ برتقیده تابع اولمایارق صحنه‌لره قونولان تیاترولردن ، اوروپا رذائلنك صحنۀ تشهیری اولان سینه‌مالرك تماشاسندن ، نه یاپه‌جقلرنی بیلمه‌ین برطاقم اولیای امورك شاشقین طرز اداره‌لرندن ، اشغال دوره‌سنك تخریبات اجتماعیه‌سندن وده‌ها تعدادی اوزون سوره‌جك اسبابدن مملکتمزده اجتماعی ، اخلاقی مهم بحرانلر مقدمه تشکیل ایتمك استعدادینی کوسترن برطاقم جریانلر حاصل اولمشدر . بوتون بو جریانلرك استهداف ایتدیکی غایه اوروپا مساوئ مدنیه‌سنی عیناً آلمق وبو مساوی‌ی اقتباس ایله اوروپالی بر ملت اولمقدر ! کرچه بو مساوی ایله برابر اوروپا مدنیتنك فضائلی‌ده آلینه‌جغی سویله‌نیورسه‌ده شیمدی‌یه قدر بو جریانلری احداث ایدنلرك اقتباس ایتدکاری مساوی نسبتنده فضائل اقتباس ایتمه‌دکلری آشکار اولدیغندن بو زعمك بطلانی توضح ایتمکده وبو ضلالت وتردی جریانلرینی تشویق ایدنلرك حیات اجتماعیه‌مزی هرج ومرج ایتمکدن باشقه بر غایه استهداف ایتمه‌دکلری آکلاشیلمقده‌در .

دنیاده هیچ بر منطق ، هیچ بر عقل مساوینك اقتباسنی قبول ایده‌مز . چونکه هر یرده ، حتی اوروپاده بو مساوی اساسلی بر مجادله‌یه معروضدر . اوروپا مدنیتنك مساویسندن هیچ بری کوستریله‌مزکه اوکا قارشی اوروپالیلرك قوتلی بر مجادله تشکیلاتی بولونماسین . اوروپا وآمریقاده صایمقله توکنمیه‌جك اویله جمعیتلر واردرکه بونلرك هر بری مدنیتی ایچندن کمیرن رذائل اخلاقیه ومساوئ اجتماعیه‌یه اعلان حرب ایتمشدر . سوزی اوزاتمغه نه حاجت ! آمریقا حکومتنك مسکرات کبی اخلاق ایچون ، حیات اجتماعیه ایچون ، حیات عائله ایچون ، صحت ایچون الك مهلك آفتلردن برینی کوکندن قلع واستیصال ایتمه‌سی یالکز آمریقا حکومتنك بر تدبیر مصیبی دکل ، آمریقاده تشکل ایدن بیکلرجه جمعیتك نتیجۀ مجاهده‌سیدر ؛ که بو کبی جمعیتلر اوروپانك هر مملکتنده بو آفت ایله کمال شدتله مجادله ایتمکده‌درلر . بونك کبی هر درلو مساوی ورذائل ایله مجادله ایدن تشکیلات غربده مبذولدر . مدنیت عالمی دیدیکمز غربده وضعیت بو مرکزده ایکن بزم اورادن قوغولان ویا قوغولمقده اولان مساوی ورذائله آغوش اجتماعیمزی آچه‌مز ناصل ممکن اولور ؟ باخصوص بزم دینمز ، بزم عقائدمز ، بزم تلقیات وعاداتمز بزی ، هرشیئه رغماً ، بو مساویدن صیانت ایتمش اولدیغی حالده بز ناصیل اولورده بیله بیله ، ایسته‌یه ایسته‌یه بو مساوی‌یه کندی حیاتمزده بر ساحۀ تخریب کشاد ایده‌رز ؟ . . بویله بر حرکت انتحارك ، هم‌ده انتحار اجتماعینك تا کندیسی دکلمیدر ؟ . . بزی انتحار عمومی‌یه سوق ایتمك ایسته‌ینلرك پشندن ناصل کیده‌بیلیرز ؟ وبو حرکتی ترویج ایدنلره قارشی ناصل مجادله‌دن فارغ والابیلیرزکه بونلرك قصدی طوغریدن طوغری‌یه ملتك ، اسلامك حیاتنه‌در . حیاتنه قارشی توجه اولونان سوء قصدلره مدافعه ومقابله‌ده بولونمق الك طبیعی بر حقدر . سبیل الرشاد بالخاصه یکرمی برنجی جلدنده بو حیاتی مسئله‌یه فوق العاده اهمیت ویرمش وملتمزك حیات اجتماعیه‌سنی اوروپالیلاشدیرمق ایسته‌ینلره قارشی کمال صدق واخلاص ایله مجادله ایتمشدر . حرب غوغالی ایچنده آنجق جزئی بر مجادله‌یه معروض قالان بو جریانه صلح زماننده ملی بر ماهیت ویرمك وبو جریانی هنوز مقدمه حالنده ایکن باصدیرمق ایچون چالیشمق سبیل الرشادك یکرمی ایکنجی جلدنده ایفایه حصر غیرت ایده‌جکی وظائفك برنجیلرندندر .

فقط یوقاریده دیدیکمز کبی (سبیل الرشاد) یالکز ضلاله قارشی مجادله ایله قالمیه‌رق رشاد وصلاح جریانلرینك کشادینه‌ده چالیشه‌جقدر . هیچ شبهه‌سز غربده انکشاف وترقی ایدن نجه نجه علوم وفنون واردرکه اونلری اقتباس ایتمك بر فریضۀ حیاتیه‌در . مملکتمزك منابع طبیعیه‌سنی استثمار ، اوزاق مسافه‌لرینی تقریب ، اقتصادیاتنی اعلا ، الحاصل رفاه وسعادتنی تأمین ایده‌جك علوم نافعه وصنایع مدنیه ایچون ملی مؤسسه‌لر وجوده کتیرمك وبونلردن استفاده‌یی تأمین ایچون هر درلو ارشاداتده بولونمق (سبیل الرشاد) ك غایه‌لرندن بریدر . دوشونملی که مدنیت عالمی ایچون اون طقوزنجی عصرك اواسطندن بری مادی عرفانك ایلك ثمره‌لری تلقی اولونان وسائط عصریه‌دن مملکتمز هنوز بحق استفاده ایده‌مدی . مدنیت عالمنك چلیك ، دمیر وسائر معادن اوزرنده احراز ایدوب هر درلو تجاوزی وتدافعی ایشلرده قوللاندیغی او محضا علم وعرفانه استناد ایدن مدهش حاکمیتی احراز ایده‌مدك . مملکتمزده بوتون وسائل حیات و رفاهیتی تسهیل ایده‌جك ؛ مملکتمزك مدافعه‌سنی ، استقلال وموجودیتمزك بقاسنی تأمین ایلیه‌یه‌جك اولان او علم وعرفان ، او حیات ونور طوغوران اوجاقلر هنوز بزم دیارمزده تأسس ایده‌مدی . اوکمزده بویله مهم بر وظیفه‌نك ایفاسی

طورورکن بو وجهه‌دن یوز دوندیره‌رك ضرردن ، فلاکتدن باشقه بر نتیجه‌سی اولمایان ظاهراً کولونج ، باطناً مهلك بر طاقم ضلالتلره حیاتمزی ، موجودیتمزی فدا ایتمك پك فجیع بر حرکت اولور .

سبیل الرشاد بو وظائفی ایفا ایدییورکن ملتمزك علمدار اسلام اولدیغنی ، بوتون اقوام اسلامیه‌نك رهبری بولوندیغنی ، خلافت اسلامیه‌نك محافظی وبوتون منافع مشترکهٔ اسلامیه‌نك مدیری اولدیغنی دائما خاطرلیه‌جق وبناءً علیه وحدت اسلامیه‌نك تقویه‌سنه ، اقوام اسلامیه آره‌سنده حائز بولوندیغمز موقعك یوکسلمه‌سنه ، مسلمانلرك یکدیکرینی طانیمه‌لرینه ویکدیکرینه یاردیم ایتمه‌لرینه ، آره‌لرنده روابط محبت و اخوتك تشییدینه چالیشه‌جقدر .

همان جناب حق بك اوزون فلاکت سنه‌لری کچیرن امت اسلامیه‌نك بوندن صوکره ، خلاصنی ، سعادت وفلاحنی میسر ایلسین آمین بحرمة سید المرسلین

آنغلیقان کلیساسنه جواب

تدقیقات وتألیفات اسلامیه هیئت علمیه‌سی رئیس عالیسی شیخ عبد العزیز جاویش افندی حضرتلری طرفندن تألیف بویورولوب شرعیه وکالت جلیله‌سی طرفندن آنغلیقان کلیساسنه کوندریلمك اوزره آیریجه طبع اولونمقده اولان جوابدر :

دین اسلام

« ان الذین قالوا ربنا الله ثم استقاموا ... »

جناب مسیحدن بر قاچ عصر اول هندده بودا ظهور ایتدی ؛ چینده قونفوچیوس میدانه چیقدی ؛ دها صوکره‌ده بر پیغمبر بحرانی اوزرینه یهودیلرك ایچندن عیسی بن مریم دنیایه کلدی . بونلر امتلرینك بوزولمش اخلاقنی دوزلته‌جك ؛ آره‌ده‌کی تارمار اولمش رابطه‌لری باغلایاجق ؛ قابیلاشمش یورکلری رقته کتیره‌جك ؛ کاه امید ، کاه قورقو ویره‌رك ، کاه تهدید ، کاه تبشیر ایده‌رك آزغین نفسلری یوله یاتیشدیره‌جقدی . برده عزملری بیتیرن ، قافالری دوشونه‌مز حاله کتیرن ، وجدانلری قارارتان ، حیاتی چیرکین بر قیلیغه صوقان بهیمی شهوتلردن اورته‌لغی تمیزله‌یه‌جکدی .

جناب مسیحك میلادندن آلتی عصر قدر صوکره‌ده آکسزین غار حرادن یوکسه‌لن شو سس بوتون فضالری ایکلتدی : لا اله الا الله محمد رسول الله .

اسلامك پیغمبری محمد بن عبد الله مکه‌ده ظهور ایتدی . چونکه عاقبتك وخامتنی کندی الك یاقین عشیرتنه آکلاتمقله وظیفه‌سنه باشلایه‌جقدی ؛ وبوتون انسانلره شو حقیقتی بیلدیره‌جکدی : اللهك نظرنده بر دین واردر ؛ اوده اسلامدر . ایمان ایده‌رك اعمال صالحه‌ده بولونانلره جناب حق وعد ایدییورکه اولجه کلوب کچنلر کبی اونلری‌ده مطلقا یریوزینه صاحب قیله‌جق وأبدی بر دینلری اولماسنه رضای ازلیسی تعلق ایدن اسلامی کندیلری ایچون محقق تأیید بویوره‌جقدر .

پیغمبر ظهور ایتدیکی زمان جزیرة العربك ، حتی بوتون دنیانك انسانلری بهیمی هوسانك محکومی ، بت پرستلکك أسیری ، خرافاتك کوله‌سیدی . بر طرفدن‌ده حرب وضرب ایله آزیلوب طوریوردی .

رذائل رواجنی بولمش ، عدالتك بوتون مآثری یقلمش ، خلق هر یرده تاجدارلرك ، امرانك ، رجال دینك یاغما ایتدیکی اورته مالندن باشقه بر شی دکلدی .

پیغمبر ظهور ایتدیکی زمان بشر طاشلره ، آغاجلره ، حیوانلره ، أولولره طاپیوردی . بو معبود سورولری قارشوسنده یوزلر خشیت رنکی باغلار ، آلنلر سجدهٔ تعظیمه قاپایردی ؛ کندیلرندن عاجز ایکن رضالرینی ایسترلردی ؛ کندیلرندن بیچاره ایکن بونلره عرض حاجت ایدرلردی . ایشیتمه‌ین ، آکلامیان ، خیری ، شری طوقونمق امکانی اولمیان بو بیغین بیغین جماداته نیازلر ، تضرعلر ایدیلیر ؛ عنایتلری ، مرحمتلری بکله‌نیردی .

ایشته بو اقوام ایله چوره‌لرنده بولونان وتحریفلرله ، کونا کون بدعتلرله دینلرینی چیغرندن چیقاران اهل کتابه ایدیکه مکه پیغمبری هدایت کتیرمش ، مسلمانلغی کتیرمشدی .

متعصب میسیونرلردن بر چوغنك ادعاسنه کوره مسلمانلق فکرسز ، تأملسز ، اراده‌سز ، حاصلی کورکورینه بر انقیاد ایمش ! بونلرك نظرنده مسلمان ، بیننده حکم ایده‌جك عقلی ، سینه‌سنده اعمالی طارته‌جق خیری ، شری آییره‌جق وجدانی اولمیان جامد هیکلدن باشقه بر شی دکل ! لکن – ایسترسه یینه بونلرك ایچندن اولسون – اسلامك کتابنه مطلع اولانلر پك ای بیلیرلرکه اینك حقیقی مسلمانلغك ناصیه‌سنی قارالایوب انسانیتی اوندن تنفیر ایچون اورته‌یه آتیلان بو کبی شیلردن چوق باشقه‌در .

« اسلام » « مسلمین » (أسلَمَ) کلمه‌لری کتاب اللهك بر چوق

آیتلرنده واردر . بناءً علیه قرآن بو کلمه‌دن مراد ایتدیکی معنایی بزه کوستریبور . کشاف (بلی من اسلم وجهه‌لله وهو محسن . ــ سورهٔ بقره) آیت کریمه‌سنك تفسیرنده « یالکز اللهی معبود بیلوب هیچ برشیئی آکا شریك قوشمایان » دیبور . (اذقال له ربه اسلم قال اسلمت لرب العالمین . ــ سورهٔ بقره) نظم جلیلنده‌ده عین سوزی سویله‌یور .

معلومدرکه « اسلام عن الشیٔ » برشیدن یوز چویرمك ، اونی ترك ایتمك دیمکدر . اویله ایسه محمد (صلعم)ك دینی اولان اسلامده هیکللردن ، صنملردن وضلالنده قالمش صابئیلرك ، مجوسیلرك ، کذلك اهل کتابك طاپدیغی دیکر شیلردن یوز چویرمکدر . اوت ، محمد (صلعم)لك دینی بوتون بو معبودلری براقوب یوزینی واجب الوجوده چویرمك ونفسنه یالکز اونی آله بیله‌رك هیچ برشیئی کندیسنه شریك قوشمامقدر . محمد (صلعم) لك دینی کندیسنه عبادت اولونمق حقنك یالکز اللهه عائد اولدیغنی وهیچ بر موجودك بوخصوصده کندیسنه مشارك اوله‌مایه‌جغنی آکلامق وتسلیم ایتمکدر .

بناءً علیه مسلمانلرك عرفنده ، اصطلاحنده وقرآنلرینك لغتنده « اسلام » و « توحید » کلمه‌لرینك ایکیسی‌ده بر معنایه کلمش اولیور . بونك ایچوندرکه اسلام یالکز امت محمدك دینی دکل ، بوتون پیغمبرلرك روح رسالتی ، موضوع رسالتی اولان دین الهیدر .

قرآنه وتوفی اولانلر کورورلرکه : ناصیل (ملة ابیکم ابراهیم هو سمیکم المسلمین من قبل) ١] (ان الدین عندالله الاسلام) ٢] دیبور ؛ ناصیل (ولکن کان حنیفاً مسلماً وما کان من المشرکین . ــ سورهٔ عمران) نظم جلیلی ایله ابراهیمك ادیان باطله‌دن هیچ برینه باغلانمایان بر مسلم اولدیغنی وهیچ برزمان مشرکلردن اولمادیغنی بزه حکایه ایدیبور . بوندن باشقه بزه ابراهیم ایله یعقوب طرفندن اوغللرینه نه صورتله وصیت ایتدیکنی بیلدیریبور : (یا بنی ان الله اصطفی لکم الدین فلا تموتن الا وانتم مسلمون :) ٣] .

کذلك حال احتضارنده ایکن اولادینه : « بندن آرقه‌مدن کیمه عبادت ایده‌جککز؟ » دیین یعقوب اوغللرینك شو جوابی وردیکنی نقل ایدیبور : (نعبد الهك واله آبائك ابراهیم واسماعیل واسحق الهاً واحداً ونحن له مسلمون) ٤]

ایشته محمد بن عبدالله ایله بوتون دیکر پیغمبرلرك دینی اولان « اسلام »ك معناسی . ذاتاً الك اول کلن کلیسانك اتباع ایتدیکی دین‌ده بو ایدی . آنجق صوکره‌لری ظهور ایدن مذهبلر طرفندن محو ایدیلدی . نام ونشانی براقیلمادی . نهایت اوروپا ایچون نور وحریت عصری اولان اون طقوزنجی عصرك ظهوریله توحید کلیساسی یکی بر بعثه مظهر اولدی . بو یکی مذهبك انکلتره‌یه ، آمریقایه ، فلاندیایه ، فرانسه‌یه ، ایتالیایه داغیلان مبشرلری قرآنك ناطق اولدیغی عقیدهٔ وحدتی تعمیم ایدیبورلر واللهدن باشقه‌سنه عبادته قارشی نفرین صاچیورلر .

دمین سویلدیکمز او باطل مدعیلره کلنجه اسلامك اساساتی بیلن ، تاریخنی اوقویان ، صوکره حیاتك اجتماعی ، سیاسی ، علمی ، اخلاقی بوتون ساحهٔ شعباتنده بو دینك آشاغیده اجمالاً بیلدیره‌جکمز ایزلرینی تعقیب ایدن هرفرد اونلرك خطاسنی ، سوء نیتنی درحال آکلار .

بنی اسرائیل مصرده صنملره ، هیکللره طاپیوردی . موسی علیه السلام طورده‌کی مناجاتندن صوکره یانلرینه دوندی والواح کتیردی . بو الواح انسانلری توحید الهی‌یه دعوت ایدیبور واللهدن باشقه‌سنه طاپمقدن ، باشقه‌سنی اوکا شریك قوشمقدن نهیده بولونیوردی . قوانین واحکامه دائر ایسه یالکز اللهك کندیلرینه تقدیر ایتدیکی ارض کنعانی اداره ایده‌بیلملری ایچون ضروری اولان قسمی احتوا ایدیبوردی . شاید حضرت موسی قومنك کنعانیلره غلبه‌سنه قدر یاشایه‌بیدی‌ده بوشعك ، داودك ، سلیمانك حکمی آلتنده‌کی طوپراقلرك کندی حوضهٔ حکومتنه کیردیکنی کورمش اوله‌یدی بو کون توراتده معاملاته ، سیاسیاته عائد بر چوق احکام بولنوردی .

چینده ظهور ایدن قونفوچیوسه کلنجه اوده قومنك احتیاجاتنه اویغون بر طاقم احکام تبلیغ ایدیبوردی . بناءً علیه حیاتك یالکز اخلاقی جهتنی اصلاحه چالیشمقله قالمادی . اوت ، قونفوچیوس باقدی‌که زمانك امراسی حقسزلقده پك ایلری کیدیبور ؛ طبیعتلری صوك درجه خشین ؛ طرح ایتدکاری ویرکیلر آلتندن قالقیلامایه‌جق قدر آغیر ؛ ظلملری کیتدکجه آرتمقده . صوکره کوردی‌که خلق طبقه‌سی فتنه‌لره ، دسیسه‌لره متمایل ، حکومتك تکالیفنی یرینه کتیرمه‌مك ، سیاسی فوضی چیقارمق ایچون فرصت کوزه‌تیور ... بونك اوزرینه افرادك بری برینه قارشی مرحمت ، شفقت وخیرلی ایشلرده تعاون حسلریله متحسس اولملری ایچون نه قدر اوغراشدیسه مختلف طبقه‌لر آره‌سنده مساوات وجوده کتیرمك ، عموم حقنده عدل ایله معامله اساسنی قورمق ایچونده اوقدر چالیشدی . صوکره خلقده‌کی اولی الامره قارشی خروج وحکومتك اوامرینه مخالفتمیلی تقبیح ایتدی .

لکن اداری قانونلری موجود اولمقله برابر عقیده‌لری اخلاقلری بوزوق ، نفسانی هوسانك النده بازیچه اولمش ، تمامیله احتراصلرینه محکوم اقوامه کلن بودا وجناب مسیح ایله امثالنه کلنجه ؛ بونلرك امتلرینه

١] جدیکز ابراهیمك دیننه اتباع ایدیکزکه او ، سزه اولجه « مسلمین » آدینی ویرمشدی . سورهٔ حج
٢] اللهك نظرنده بر دین واردر ، اوده اسلامدر . ــ سورهٔ عمران
٣] اوغللرم ، الله سزك ایچون بو دینی سچمش ، سزده صاقین اسلامدن باشقه بر دینده جان ویرمه‌یکز ــ سورهٔ بقره
٤] سنك الهکه ، باباك ابراهیم ایله اسماعیلك ، اسحاقك بر داننه‌جك الهکه عبادت ایدرز وبزلر یالکز اونی معبود طانیمز . سورهٔ بقره .

كتيرديكي اك مهم شي ، كنديلريني دنيادن صوغوتمقدي . دنيانك لذائذندن، احتراصاتندن قاچادقجه نجات بولونه‌مايه‌جغني سويله‌يورلردي. انسانلري رهبانيته تشويق ايتديلر اونلره، صومعه‌لر ، ديرلر آچديلر. كاه احتصا ايله جهاز تناسلي معطل براقه‌‌رق، كاه آچ طورمق صورتيله قواي عقليه وبدنيه‌يي بيتيرمه‌يي توصيه‌ده بولونديلر .

شبه‌سز بو دعوتجيلرك ، بو مرشدلرك شو طرزده‌كي اوامر وتعليماتنه كله‌سي كونا كون شناعتلر ايچنده يوزن امتلرينك انتباهي ايچون بر جزا ايدي . اوت ، بو امتلر شهوات باطاقلغنه كومولمش ، بيللرجه ، عمرلرجه صرف بر‌مي هوسلريله اوغراشيورلردي . بر حالده‌كه لوث ايچنده كچيردكلري اك سفيل برحيات كنديلرينه كنديلريني اونوتدورمش ، عالمده شرف نامنه، عزت نامنه، حيا نامنه‌نه قدر انساني حس وارسه هپسني يوركلرندن سيلوب سوپوره‌رك حريفلري بهايم صنفنه قاتمشدي .

اونك ايچون بونلره وقوع بوله‌جق دعوتده مدني ، عمراني بر غايه، بر مقصد اوله‌مايه‌جغي كبي عيني دعوت چوره‌لرنده‌كي ديكر اقوامه شامل اوله‌مازدي . يوقسه نسلك كسيلمسي، معموريتك زوالي انتاج ايدردي . دنيا باشدن باشه خراب اولوردي .

ايشته حقك خلقتنده جاري عادت ازليه‌سي بويله : هر قومه كلن نذير اوقومك احتياجاتنه اويغون، صلاحني كافل برشريعت كتيريور. ديمك پيغمبرمزكده كرك قومنه ، كرك چوره‌لرنده‌كي اقوامه كندي حاللرينك ايجاب ايتديكي قوانيني ، دساتيري ، اخلاقي كتيرمسي ايلك دفعه كورلمش بر شيء دكل .

حضرت محمدك دور ظهورنده بشريتك حالي يوقاريدن بري سويلديكمز كبي ايدي . اونك ايچون حياتك بوتون مفرداتني اصلاح ايده‌جك چاره‌لر كتيردي :

بردين كتيردي كه خالقي توحيد ايديور، شركك بوتون اشكالنه ، بوتون شائبه‌لرينه قارشي حرب آچيوردي . اخلاقك ، سياستك ، قوانينك ، اجتماعياتك ايچندن اويله‌لريني كتيردي كه انسانلرك نفسنه عزت ، روحنه صفوت ، معاملاتنه صلاح ويردي . امتي افراط ايله تفريطدن اوزاق، اك معتدل برأمت وسط حالنه اعلا ايتدي . نه اويله مشكل، صيقينتيلي بريغين تكاليف آلتنده أزدي ، نه‌ده اولكي أمتلري بيتيرن لذائذ وهوسات مفرطه آرقه‌سندن قوشدوره‌رق فساده ويردي.

معلومدركه اديانك قيمتني تقدير ايچون بر ميزان وار ايسه اوده جماعتلرله خلق اوزرنده‌كي تأثيرينك درجه‌سيدر . زيرا هر يرده وهر زمانده اقوامك استناد ايتديكي اركاني، جماعتك وجود بولديغي عناصري خلق طبقه‌سي تشكيل ايدر . امتلرك سعادتي ، ياخود فلاكتي بونلرك سعادتي ، ياخود فلاكتيله تخمين اولنور. كذلك حيات اجتماعيه‌نك فسادي ، ياخود صلاحي بوطبقه‌ده‌كي فسادك، ياخود صلاحك مقداريله بيلنير . بناءً عليه بر دينك صلاحيتني ، ياخود عدم صلاحيتني تدقيق ايچون مراجعت اوله‌جق معيار كنديسنه اتباع ايدن جماعت اوزرنده وجوده كتيرديكي آثارك ماهيتندن عبارتدر . . او حالده هرهانكي بردينك هويتني بيلمك ايسته‌ين، شو جهتلري تدقيق ايتمليدر : عجبا او دين كنديسيله متدين اولان جماعتلري وفردلري يوكسلته‌بيليورمي ؟ عجبا خلقك شؤوننه صلاح ، معاملاتنه انتظام ويريورمي ؟ عجبا افرادي بري برينه تعرضدن منع ايديورمي ؟ عجبا حسياته نجابت ، روحلره نزاهت ويره‌رك انسانلرك حريم الهي‌يه قربني آرتيريورمي ؟ عجبا فكري يوكسلمه‌يه ، جهلي قوغمه‌يه ، حاصلي وسائل معيشتي، تجارت ، صنعت ، زراعت كبي اركان حياتي دها مكمل برحاله كتيرمه‌يه ياردمي طوقونيورمي ؟

مادامكه اديانك غايه‌سي - بزم اكلايشمزه كوره - امتلرك صلاحني ، سعادتي تأمندن عبارت اوليور ، آره‌ده قيمتجه بر فرق اولمق وهر دينك مرتبه‌سي بو ساحه‌ده وجوده كتيرديكي آثار ايله اولچولمك طبيعيدر .

شوني ده سويلمك ايجاب ايدركه «دنيايه عائد شؤوني دينه قاريشديرماملي؛ اديانك وظيفه‌سي صرف وجداني وروحي بر طاقيم آداب وتعليماته انحصار ايتملي !» ادعاسي خطاي محضدر . واقعا حضرت مسيحدن اوچيوز سنه اول كلن احبار يهود آره‌سنده عصر حاضر غيرمسلملرينك ترويج ايتدكلري بومذهبه طرفدار اولانلر واردي . بونلر : شؤون اجتماعيه ومدنيه‌نك ايجاب ايتديكي قوانين واحكام ايله اوغراشمق اديانك ايشي دكلدر ، ديورلردي . لكن شايد بو امتلرك دينلري مسلمانلق كبي حياتك هرشعبه‌سنه عائد احكامي احتوا ايده‌يدي، اوزمان بويله برسوز سويله‌مزلر وبوسبوتون باشقه برمطالعه يوروتورلردي . ان شاءالله ايلروده بو موضوعه دائر لزومي قدر ايضاحات ويره‌جكز .

مسلمانلق

مانع ترقي دكل ، ضامن ترقيدر

آمريقا كنجلرينه ويريلك اوزره اوراده‌كي مسلمان طلبه‌مزك رجالري اوزرينه متفكرين علماي اسلاميه‌دن المالولي حمدي افندي حضرتلري طرفندن تحرير اولنوب آمريقايه كوندريلن قونفرانسك مابعديدر :

اسلامك معرفةالله ، تصديق نبوت ، تصديق آخرت اساسلرينه راجع اولان عقائد اصليه‌سنك اخلاق نقطهٔ نظرندن استلزام ايتديكي بعض نتائج بوجهه دها واردركه بوراده اونلردن بريني ذكر ايتمك ايسترم.

عقائد اسلاميه انسانلره توكل ده‌نيلن برقدرتِ روحيه بخش ايدر . اسلامك اشبو توكل عمده‌سي غرب افكارنده على الاكثر بر نقطهٔ انتقاد

اوله‌رق ایلری سورولمشدر . وبونکله مسلمانلغه جبریه‌لك، فاتالیته (fatalité) اسناد ایدلمك ایسته‌نمشدر . حال بوکه بوظن غایت یا کلشدر. بوراده « توکل » ایله « اتکال » ی تفریق ایتمك ایجاب ایدر . اسلامده توکل ممدوح ایسه‌ده اتکال مذمومدر. توکلی ، اتکال ظن ایدنلردرکه اسلامه بو نقطه‌دن اعتراض ایدرلر. توکل، ایفای وظیفه‌ده اللهه اعتماد واستناد ایتمك دیمکدر . بوایسه عزم واراده‌یی تقویه ایدر وقلبه قوت ویرر. طینت بشریه‌ده مرکوز اولان عجز وضعفی، قدرت کاملهٔ الهیه‌نك رجای معاونتیله تداوی ایلر. اوت جناب الله (وعلی الله فلیتوکل المؤمنون) کبی برچوق آیاتنده مؤمنلرك یالکز اللهه توکل ایتملرینی امرایتمشدر . مؤمنلر آنجق اللهه توکل ایتسون ، آنجق اللهه اعتماد ایتسون ، آنجق اللهدن معاونت ایسته‌سون ، دیبور .

تصور ایدیکز : بر شخصك اعمال وآمالنده یالکز اللهه اعتماد ایده‌بیلمسی نه‌قدر بیوك همته ، نه‌قدر بیوك برمتانت ارادیه‌یه ، نه‌قدر عظیم فداکارلغه توقف ایدر. بر ترك شاعری:

کیمسه‌نك لطفنه طالب اولمه   بدلی جوهر حریتدر .

دیر. انسان کیمك لطف ومعاونتنه طالب اولورسه اوکا جوهر حریتی ویرمك احتیاجنده‌در .

دیمککه کیمسه‌دن معاونت طلبنده بولنمیوب ده یالکز جناب اللهه، حق تعالی‌یه حصراعتماد ایدن کیمسه بتون انسانلره قارشی اعلان حریت ایتمش اوله‌جق ویالکز جناب اللهه قارشی حریتندن فداکارلق ایله‌مش بوله‌جقدر. بونی یاپه‌بیلمك بیوك برعزت نفسه، قوی برتشبث شخصی‌یه وابسته‌در. دنیله‌جك که: اللهه دخی اعتماد ایتمه‌ده یالکز کندینه استناد ایتسه انسان دها عزتکار اولمزمی؟ اولماز . چونکه جناب اللهه قارشی‌ده اعلان حریت ایدن کیمسه‌ده اولا حس وظیفه بولنماز ، زیرا حس وظیفه حس مسئولیت دیمکدر . حال بوکه (لایسئل عمایفعل) آنجق اللهدر . ثانیاً ایکی قوماندان تصور ایدیکزکه بریسی ملتك واردونك اعتمادینه مظهر وبالفعل قوماندایه مأمور اولسون ، دیکری ایسه هیچ برواسطه‌یه مالك اولمدیغی حالده یالکز نفسنه اعتماد ایدرك ایش کورمك مجبوریتنده بولونسون، بونلرك هانکیسنك اراده‌سی دها قوتلی وعزمی دها شجیعانه اولور ؟ منفرد برآدم ایله براردونك وبرملتك اراده‌سنی تمثیل ایلیان دیکر آدام آراسنده نه‌قدر فرق واردر صوکره قوهٔ احتیاطیه‌یه مالك بر اردو ایله احتیاطسز ، معاونتسز بر اردو اراسنده‌کی فرق‌ده مهمدر . بناءً علیه خالق کائنات اولان جناب اللهك معاونتندن نفسنی مستغنی کورن انسانلر هیجدر . وظیفه‌سنی ایفایه غیرتله برابر اللهه ویالکز اللهه اعتماد ایدن قلبلر ایسه هرشیدر .

بتون قلبنی اللهه ، حقه ربط ایدوب کائناته قارشی اعلان حریت واستقلال ایده‌بیله‌جك برروحك وظیفه‌سنده‌کی عظمتی دوشونکز .

عالمك بتون قوتلرینه اراده‌سنی انفاذ ایتمك ، دها دوغریسی تابع اولدیغی ارادهٔ الهیه‌نك تنفیذینه وساطت ایتمك ، تعبیر آخرله خلیفة الله اوله‌بیلمك نه‌قدر متشبث، نه‌قدر شجیع، نه‌قدر غیرتکار اولمایه متوقفدر. طبیعته محکوم اولماق، بلکه طبیعتی تسخیره چالشمق وعالمده الك کوزل ایش [احسن عمل] نه ایسه اونی یاپه‌بیلمك ایچون میدانه آتلق وظیفه‌سی اولدیغنی بیلن برانسان حسن نیتنی ، اخلاصنی رهبر اتخاذ ایدر وجناب الله کبی برظهیر قدیره ، برمعین نصیره‌ده توکل واعتماد ایدرسه اوانسانك فعالیتنده نه‌کبی برقوت قلبه مالك اوله‌جغنی تفکر ایدیکز .

ایشته‌دین اسلامجه توکلك تفسیری ونتائج عملیه‌سی بودر . توکل عجز ومسکنت دکل ، عزت وفعالیتدر . فعالیته فیض الهی‌یی ظهیر طاتیمقدر. فقط اتکال بونك ضدیدر. اتکال: بشریتك اراده واختیارینی ، وظیفه ومکلفیتنی حسابه قاتیمه‌رق کندیسنی صالوب براقیورمك وهرایشی الله دوغریدن دوغری یاپیورسون دیمکدر . تعبیرآخرله کندیسنی اللهه عبودیتدن آزاده طانیمق وحتی کندیسندن وازکچمکدر . اتکال، وظیفه‌ده لاابالیلك ، واللهه مغروریتدر . حال بوکه جناب الله [فلا تغرنکم الحیوة الدنیا ولایغرنکم بالله الغرور ـ سورهٔ فاطر] بیوربیور. حیات دنیا سزی مغرور ایتمه‌سون ، مغرور وغار اولان شیطان سزی اللهه مغروریتله آلداتمسون. یعنی هرایشمزی الله یاپیوردیه آلداتمیکز.

(بخاری ومسلم) ده مذکور اولدیغی وجهله پیغمبرمز محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلری برکون برمجلس مخصوصده اعاظم اصحابنی (من قال لااله الا الله فقد دخل الجنة) حدیث شریفیله تبشیر بیورمشدی. هرلااله الا الله دین جنته کیره‌جکدر،دیه مژده‌له‌مش ایدی . حضرت عمرالفاروق رضی الله عنه افندمز (یارسول الله اذن یتکلوا) دیه اظهار اندیشه ایلدی . امان یارسول الله بوصورتده أمتك اتکال ایدرلر،وظیفه‌لرینی ایفا ایتمزلر؛ مادامکه لااله الا الله دین جنته کیره‌جکمش ، اوحالده چالشمغه نه لزوم وار؟ دیرلرده لاابالیلکه باشلارلر. مآلنده ایرادکلام ایلدی. وبوراده توکل کلمه‌سنی دکل، اتکال کلمه‌سنی استعمال ایتدی . چونکه توکلك ممدوح اولدیغنی بیلیور ایدی ، توکلدن قورقمادی ،اتکالدن قورقدی . فی الحقیقه ذکراولنان حدیث شریفك معناسنی مذاق قرآن وجهله تفسیر ایده‌مه‌ینلرك اتکاله معروض اولملری احتمالی وارد خاطراولوردی . حال بوکه حدیث شریف مذکور، هرلااله الا الله دین هیچ عذاب کورمه‌دن ، مؤاخذه ایدلمه‌دن جنته کیره‌جك دیبوردی . اهل توحید ایچون عذاب ابدی اولمیه‌جغنی آکلاتیوردی . وبوصورتده اتکال سؤالی وارد کلدی. فقط حضرت عمر جناب پیغمبردن بوایضاحاتی‌ده ایشتمك ارزوسیله اتکال اندیشه‌سنی ایلری سوردی .

ایشته توکل ایله اتکال آره‌سنده‌کی فرق بو نص اسلامی‌دن

پك كوزل آكلاشلمقده‌در . اتكال شرعاً مذمومدر . چونكه الله‌ه مغروريتدر ، الله‌ه مغروريت ايسه قرآن ايله ممنوعدر . زيرا جناب‌الله فاعل مختاردر . قوللرينه بورجلى دكلدر. عقيدهٔ اهل سنتده وجوب على‌الله يوقدر لكن توكل ، بالاده عرض اولنديغى وجهله مغروريت ، لاابالیلك وجبريلك دكل، الله‌دن قورقه‌رق ايفاى وظيفه‌يه شتاب ايله برابر موفقيتده الله‌ه اعتماد ايتمكدر . حاصلى توكل ، منفى دكل ، مثبتدر . عدمى دكل ، وجوديدر . اتكال ايسه بالعكسدر .

الله‌ه توكل ايكى حالت روحيه‌نك اجتماعيله مترافق اولور . بريسى عندالله مسؤليتدن قورقمق ، ديكرى‌ده رحمت الٓهيه‌دن اميدواراولمق . بوايكى احتمال متضاد ، متوازندر. بوجزانك برطرفده وقوع رجحان، انسانك اجراى وظيفه‌ده كوستره‌جكى اخلاص نيت ، والتزام جديت ايله ، يعنى ارادهٔ جزئيهٔ بشريه‌نك حسن استعماليله متناسبدر . بر انسان وسعنك يتديكى قدر خلوص قلب ووجدان ايله ايفاى وظيفه ايدر واراده‌سيله مجاهده‌سنه اقدام ايلركن الله‌نه توكل واعتماد ايدوب حسب‌البشريه واقع اولان خطيئاتندن دولايى مغفرت الٓهيه‌دن اميدوار اولور ونشوهٔ موفقيتنى تزييد ايده‌بيلير . زيرا بالبداهه معلومدركه ارادهٔ انسانيه؛ موفقيتك علت مطلقه‌سى دكل، شروط معلومه‌سندندر. توكلك اك بيوك فائده‌سى ايام اضطرابده رونمون اولور . هنكام اضطراباتده انسانك اك محتاج اولديغى صبر وتأنى‌يى توكل تأمين ايدر . بوندن‌باشقه مسلمانلر شفاعت پيغمبريدن دخى حصه‌مند تسليت اولورلر ، ونائل شفاعت اولمق ايچون سنن سنيهٔ محمديه‌يه امتثال ايدرلر . حضرت پيغمبر بتون انسانلغك نمونهٔ اخلاقيسيدر . (وانك لعلى خلق عظيم) آيت كريمه‌سيله، يعنى يا محمد سن محقق پك بيوك بر اخلاقه مظهرسك ندا سيله تجيل بيوريلان پيغمبريمزك پك مضبوط اولان حيات تاريخچه‌لرى كوستركه حضرت محمد فعاليت بشريه‌نك هر درلوسنده اخلاقك اك بيوك نمونه‌سنى بالفعل ابراز بيورمشدر وفى‌الحقيقه (بعثت لاتمم مكارم الاخلاق) حديث شريفنده بيان بيورلديغى وجهله انبياى عظامك نشرينه مأمور بيورلدقلرى مكارم اخلاقى‌يى حضرت پيغمبر اتمام ايله‌مشدر . بشريتك هم روحانيت وهم جسمانيتله علاقه‌دار اولان فضائلى استكمال ايتمشدر . بناءً عليه حضرت پيغمبرك انسانيت اوزرنده تأثيرى يالكز معنوى نقطهٔ نظردن دكل ، هم مادى وهم معنوى آثار بركزيده ايله صورتنماى ظهور اولمشدر . بوندن طولايى بر مسلمان فضائل اخلاقيه‌نك تعيننده نظريات ايله اتعاب ذهن ايتمكدن زياده طوغريدن طوغرى‌يه سيرت محمديه‌يه عطف نظر ايديورمكله حل مسئله‌يه موفق اولور . بويله بر پيغمبرك سنتنه ، يعنى سيرت وحركتنه امتثال ايدن كيمسه‌لرك فيض محمديدن حصه‌منداولملرى وعندالله شفاعتندن بيوك بيوك اميدلر بكليه‌بيلملرى پك طبيعيدر. الله‌ك مغفرتى ، پيغمبرك شفاعتى... ايشته اسلامده اك بيوك اميد بونلره راجع اولور . نصرانيتده‌كى خلاص مسئله‌سنك اسلامده نظيرى بومغفرت وشفاعت مسئله‌سيدر، دينيله‌بيلير . شو قدركه خلاص نصرانيت ، غايت سرى (mystique) بر عقيده (dogme) در . حال‌بوكه خلاص اسلاميت برقضيهٔ منطقيه ومعقوله شكلنده‌در . مغفرت الهيه ايمان واخلاص ايله ، شفاعت نبويه‌ده اذن الهى ايله مشروطدر .

توركيا ـ آوروپا

هيئات اجتماعيه‌لرى آره‌سنده‌كى مانعه‌نك ازاله‌سنه دائر حركتلر

كچنلرده طنين غزته‌سى ، چه‌قوسلوواقيادن كلن فوت‌بولجيلر مناسبتيله برباش مقاله نشر ايتمشدى ؛ طنينك باش محررى حسين جاهد بك افندى بوحادثه‌نك « توركيه حيات اجتماعيه وسياسيه‌سنده وقوعه كلن انقلابلرك شايان ممنونيت برنتيجه‌سى اولمق اعتباريله جالب دقت » اولديغنى قيد ايتدكدن صوكره ديمشلرديكه :

« بوكون چه‌قوسلوواقيا فوت‌بول طاقمنك توركياده بولونماسى توركلرله غرب ملتلرى آراسنده حدفاصل تشكيل ايدن عصر ديده افكار باطله ديواريننك ييقيلمقده اولماسنه دلالت ايدر . »

مشاراليهك بوفقره‌لرى بزه بوندن قرق سنه اول ، اوزون زمانلر استانبول سفارتنده بولونان فرانسز ديپلوماتلرندن (آنكه‌لهارد) ك « توركيا وتنظيمات » ناميله يازمش اولديغى اثرينك مقدمه‌سنده‌كى مطالعه‌يى خاطرلاتدى وماضى‌يه طوغرو شويله عمومى برنظر عطفنه بزى سوق ايلدى .

تنظيمات واصلاحات مسئله‌سنك لدنياتنى تدقيق ايتمش اولان موسيو (آنكه‌لهارد) ديوركه :

« تنظيماتدن مقصد عمومى ، هيئت اجتماعيهٔ اسلاميه‌يى عصرلرجه زماندن برى معناً وسياسةً آيرى‌ياشامش اولديغى هيأت اجتماعيهٔ خرستيانيه‌يه‌ياقلاشديرمق (يعنى اسلامدن اوزاقلاشديرمق) ايدى ؛ بويله برتشبثك موجب اولديغى مشكلاتك ماهيت مخصوصه‌سى حقنده شبهه وترددده محل يوقدر . هيچ شبهه يوقدركه عثمانلى ايمپراطورلغى قرون وسطاده بولونديغى نقطه‌ده براقان ، قرون وسطانك ظلمت كثيفه‌سى ايچنده كوندن كونه دها زياده باتيره‌رق نهايت كونك برنده بوسبتون نابود اولمسنى انتاج ايده‌جك كبى كورونمش اولان مؤثر ، حكومت عثمانيه‌نك (اوروپا) هيأت دوليه‌سى خارجنده ، حال انفراده قالمسى ايدى وبوانفرادك سببى (دين) ايدى .

« فى‌الحقيقه حكومتى تأسيس ايتمش اولان اسلاميت ، ناظم وحاكم مطلق اوله‌رق قالمشدر ، قرآن ايله قانون مدنى برايدى . تشكيلات مليه ايله عقائد دينيه يكديكرندن تفريق ايديله‌مه‌يه‌جك صورتده قاريشمش اولديغندن تشكيلات مليه‌ده عقائد دينيه كبى لايتغير وقطعى ايدى .

« توركيانك روى استغنا كوستره‌ميه‌جكى ائتلافى حصوله كتيرمك ايچون اورته‌ده‌كى مانعه‌يى يا بوسبتون ازاله ، ياخود تخفيف وتسويه ايتمك ، يعنى حكومتى عالم خرستيانيده اولديغى كبى قوانين دينيه‌نك تأثيراتندن آز چوق

آزاده برحاله کتیره‌رك روحانیتدن دنیویته تحویل ایتمك ، یاخود عقائد اساسیه‌یی سربستجه تفسیر ایتمك صورتیله یاواش یاواش تحدیدات وتقییدات دینیه‌دن قورتارمق ایجاب ایدییوردی .

« حکومت عثمانیه ، هرشیدن پك چابوق متأثر ومنفعل اولان جاهل ومتعصب بر خلقك موجب اغبراری اوله‌جق حالاتدن احتراز ایتمك ایچون بو ایکنجی شق اختیاره قرار ویرمشدی . » ۱]

آنکلهارد ، تورکیا ایله غرب ملتلرینی یکدیکرندن اوزاقلاشدیران ، یکدیکریله قایناشمالرینه برحد فاصل ، برمانع تشکیل ایدن شیئك نه‌دن عبارت اولدیغنی غایت آچیق سویله‌یور : دولت عثمانیه‌نك اوروپا هیئت دولیه‌سی خارجنده حال انفرادده قالمسنك یگانه سببی دین ایدی ، دییور . دین اسلام اساساتی اوزرینه تشکل ایتمش اولان تورکیا دین ایله علاقه‌سنی قطع ایدرك لادینی برشکله کیرمش اولسه‌یدی بالطبع حال انفرادده قالماز وبناءً علیه سقوطه محکوم اولمش بولونمازدی . شوحالده تورکیانك اوروپا ایله برابر کیده‌بیلمسی ایچون مطلقا آراده‌کی مانعه‌نك (دینك) ازاله‌سی لازم کلیردی . بوقالقمادقجه ائتلاف امکان یوقدی .

ایشته « تنظیمات » دن مقصد بومانعه‌یی ازاله ایله هیئت اجتماعیهٔ اسلامیه‌یی معنیً وسیاسةً آیری بولونان هیئت اجتماعیهٔ خرستیانیه‌یه یاقلاشدیرمق اولدیغنی آنکلهارد هیچده کتمه لزوم کورمه‌یور .

مشارالیهه کوره تورکیا انجق بو مانعه‌یی دفع ایدرك غربلیلاشدیغی کون قورتوله‌جق ویوکسلمش اوله‌جقدی ! بوده شوصورتله اوله‌بیلیردی :

۱) دین اسلامك یا بوسبوتون ازاله‌سی .

۲) یاخود حکومتك دیندن تفریقی ایله لائیك برحاله افراغی .

۳) یاخود دینك سربست تأویلات ایله تحریفی .

خلق متعصب اولدیغی جهتله کسدیرمه جهتی تطبیقه امکان یوق ایدی . بناءً علیه تدریجی برصورتده دولتی قوانین دینیه‌نك تأثیراتندن آزاده برحاله (یعنی لائیك - لادینی برشکله) کتیرمك موافق ایدی . ایشته ، دییور ، بونك ایچون دولت عثمانیه بوصورتله حرکته قرار ویردی واجرا آته باشلادی ...

فی الحقیقه تنظیمات واصلاحات نقطهٔ نظرندن مملکتمزده حکم سورن افکار شتی ایچنده بودستورلرك بریسی آرقه‌سندن قوشمایان پك آز کبی ایدی . هپ تعصبه قارشی یوروديکنی درمیان ایدوب طوران وبوکلمه ایله دین اسلامه حقیقةً خصومتی ابرازدن خالی قالمایان وبونکله دولته ، دولته اولمادیغی صورتده انسانیته خدمت ایتدیکی زعمنی اظهار ایله‌ین وتعصبه یگانه مثال تشکیل ایله‌ین افکار هپ بو دستور تثلیث ایله صاپیتمشدر .

بو (تنظیمات واصلاحات) علتی منور طبقه آره‌سنده اویله صالغین برصورتده حکم سورمه‌یه باشلامشدی که بوعلته طوتولمیان متفکرلرمز پك آزایدی . اوکچه‌لری محدود مقدارده بولونان بو اصلاحاتچی زمره اجنبی عرفانی ، فرنك اصول تربیه‌سی مملکتده محصول ویرمه‌یه باشلادقدن صوکره خیلی چوغالدی . ایشته اوزماندن بری درکه مملکتده مجادلات اجتماعیه باش کوستردی وبونك نتیجه‌سی اولمق اوزره درلو درلو تجددلر ، بدعتلر ، یکیلکلر حصوله کلدی .

معلومدرکه برطرفدن عرفی وکیفی اداره‌لرك حصول واستقراری ، دیکرطرفدن دولتك زمام مقدراتی اللرنده طوتان رجال اداره وعلمیه‌نك دوچار اولدیغی عطالت ورخاوتك تأثیری ایله انحطاطه یوز طوتمه‌یه باشلادقدن صوکره دولت بری حلول جبری ، دیکری حلول مصلحانه اولمق اوزره ایکی نوع تضییق خارجی‌یه معروض قالمشدی . روسیه جبروقهر ایله تورکیایی ازمك ، بر یوزندن قالدیرمق ایسته‌یوردی . اوروپا ایسه مصلحانه برصورتده دولتك عروقنه حلول ایدرك منافع اقتصادیه وسیاسیه‌سنی تأمین ایتمك سیاستنی تعقیب ایدیوردی . واقعا بوحرکت برنجیسی کبی شدید وسریع دکلدی . اوروپانك غایه‌سنه واصل اولمسی اوزون زمانه متوقفدی . بناءً علیه ظاهراً تهلکه‌سز کورونیوردی . فقط ملتك معنویاتنه‌ده اجرای تأثیر ایدرك اونی تملندن ، روحندن صارصمق اعتباریله تهلکه‌سی اوته‌کندن دهامدهش ایدی . روسیه برآیی کبی مادی حرکت ایدییوردی . اوروپا ایسه - اقتصادی ، سیاسی وحرثی نفوذ ایله - برقورت کبی ایچین ایچین وجود دولتی کمیرییوردی . اونك ایچوندرکه دولت عثمانیه روسیه‌یه قارشی مدافعه وضعیتنه کچدیکی حالده اوروپایه قارشی قاپولرینی آچیق غفلتنده بولوندی . یا تهلکه‌یی سزمه‌یه‌رك ، یاخود تحققی اوزون زمانلره متوقف اولدیغنه آلدانه‌رق اوخصوصده فضله مجادله‌یه کیریشمدی . بالعکس اوروپا سرمایه‌سنك ، اوروپا حرثنك ، اوروپا تأسیسات ونظاماتنك مملکته دخولنی تسهیل ایتدی . حتی ظن ایتدی که مملکتك دوچار اولدیغی انحطاطك سببی او تنظیمات رتشکیلاتدن محرومیتی‌در .

اوروپایه کیدوب ده اورانك شعشعه‌سیله کوزلری قاماشان ، اونلرك افکار ومعلوماتیله ذهنلری طولان برطاقم ذوات وطنلرینه عودت ایتدکدن صوکره آرتیق هرشیئی بوزوق کورمه‌یه باشلادیلر . مملکتی انحطاطدن قورتارمق ایچون موجودی ییقه‌رق غربلیلاشمش اولان وقوف و قفالرینه ، فرنکلشمش اولان اجتماعی و سیاسی تصورلرینه کوره یکی برهیئت اجتماعیه تشکیلنی الزم عد ایتدیلر . ملتك ماضیسنی ، عنعناتی ، اساسات اجتماعیه و دساتیر اعتقادیه‌سنی هیچ نظر اهمیته آلمایه‌رق اوکا تمامیله غربده کوردکلری نظام اجتماعی وشکل سیاسی‌یی ویرمکدن باشقه چارهٔ سلامت اولمادیغی ذهابنه دوشدیلر . حال بوکه

۱] تورکیا وتنظیمات : دولت عثمانیه‌نك تاریخ اصلاحاتی - آنکلهارد - صحیفه ۷

بزم بوتون مؤسساتمز صرف اسلامی مبدألریمزله اسلامی تلقیلرمزدن طوغمش اولدیغی ایچون بونلرك یرینه مبادی وتلقیات غربیه اوزرینه قورولمش یکی برطاقم مؤسسه‌لر اقامه ایده‌بیلمك ایچون اسکیلرینك ازاله‌سی لازم کلیوردی ! ذاتاً دولتی ترقیدن آلیقویان دین اولدیغی فکری بعض ذهنلره یرلشمشدی . علوم وفنون مثبته‌نك تکاملنی تعقیب ایتمدیکمز ایچون غربدن کری قالدیغمز اونوتولیور ؛ توقف و انحطاطمزدن بزه رهبرلك ایدن علما ورجالمز اتهام اولونماوروده بوتون سیئات ونقایص بك حقسز اوله‌رق دینه عطف اولونیوردی . اسلامك شعشعه‌نثار برمدنیتله انسانیتی اعلا ایتدیکندن، دولت عثمانیه‌یی امثالسز برسطوت و شوکتله تأسیس ایلدیکندن ، باخصوص مدنیت غربیه‌نك بیله اوکا مدیون شکران بولوندیغندن تغافل ایدیله‌رك مانع ترقی اولدیغنه حکم ایدیلیوردی . بناءً علیه‌اونلره کوره‌دولتك تعالیسی ایچون بوتون تشکیلات ومؤسساتی ، قوانین و نظاماتی تحت تأثیرنده بولوندوران دینك نفوذو حاکمیتندن حکومتی تجرید ایتمك ، فرانسه‌ده اولدیغی کبی صرف جسمانی برشکله قویمق اقتضا ایدیوردی ! ذاتاً اوروپانك تورکیایه قارشی خصومت کوسترمسی دین اسلام ایله متدین اولمسندن طولایی دکلمیدی ؟ اکر تورکیا ، حکومتی دینك تأثیرندن تجرید ایدر ، بوسبوتون جسمانی اساسلره مستند برحکومت تشکیل ایدرسه اوزمان تمامیت ملکیه‌مزی تکفل(!) ایتمش اولان دول معظمه‌نك مظاهرت وتوجهنی بزدن اسیرکه‌مسنه هیچ برسبب قالمامش اوله‌جقدی!

ایشته (تنظیمات) اعلان اولوندیغی صیره‌لرده مملکتك مقدراتی اللرینه کچیرن برقسم رجال سیاسیه‌مز بوصورتله دوشونورلردی . طبیعی اونلرده بوحالت روحیه‌یی حصوله کتیرن غرب عرفانی ، غرب تحصیل وتربیه‌سیدی . مصلحانه برصورتده عروق حیاتیه‌سنه حلول ایله تورکیایی ایچندن کمیرمه‌یه عزم ایدن اوروپا دائما بوفکری الهام ایتمکدن کری طورماز ، هرفرصتدن استفاده ایله زهرلرینی صاچاردی . بواوغورده‌اوروپالیلرك صرف ایتدکلری ملیونلر ، اختیار ایلدکلری زحمتلر جداً شایان حیرتدر . کیم ادعا ایده‌بیلیرکه اوروپالیلرك بزه قارشی اصلاحات لزومندن بحث ایتملری دولتمزك خیرینه ، حقیقةً ترقی و تعالیسنه معطوف ایدی ؟ هیچ شبهه‌یوقکه بوتون مقصدلری دولتك بنیهٔ اجتماعیه‌سنده برصارصینتی حصوله کتیرمکدی . دولتی اك قوی الشکیمه حکومتلر درجه‌سنه اصعاد ایدن اساسات دینیه‌دن اوزاقلاشدیرمق اوروپالیلرك عمدهٔ آمالی ایدی . وزیرلرمزك محرم اسراری ، رجالمزك خیرخواه مستشارلری ، چوجقلرمزك امین مربیلری اولور ، متمادیاً ذهنلره بوفکرلری آشیلایورلردی .

انکار اولونامازکه دولت عثمانیه توقف و انحطاطه باشلامشدی . فقط بونك حقیقی سببنی تحری ایتمك و اوکا کوره اصلاحی چاره‌سنه توسل ایلمك اقتضا ایتمزمیدی ؟ دینك هانکی نقطه‌سی ، هانکی دستوری ملتی ترقیدن آلیقویمشدی ؟ تورکیانك عصرلرجه شوکت وعظمتنی تأمین ایتمش اولان شریعت کرسیلریله مدرسه‌لر ، یعنی عدالت محکمه‌لریله علم وعرفان مؤسسه‌لری اکراسکیسی کبی وظیفه‌لرینی ایفا ایده‌میورلرایدیسه اونلری اصلاح ایده‌جك چاره‌لری بولمق وتطبیق ایتمك لازم کلزمیدی ؟ تنظیماتجیلر نه‌یه اونلری الیم بر وضعیت ایچنده براقدیلرده اونلرك یانی باشنده فرانسز محکمه‌لریله فرانسز مکتبلرندن باصمه قالب آلینمش اولماسندن طولایی محیطایله اصلا مناسبتی اولمیان، مملکتمزده بالذات فرانسه قدر یابانجی اولان بر یکی طرزده برطاقیم مؤسسات وجوده کتیردیلر ؟ تنظیماتجیلرك شریعت محکمه‌لریله مدرسه‌لری بوسبوتون قالدیرمایه‌رق اووضعیتده براقملرینه کندیلرندن دها عقللی ، دها قدرشناس اولان خلقك او مؤسسه‌لره قارشی مربوطیتلرندن چکینمه‌لرندن باشقه عجبا برسبب کوستریله‌بیلیرمی ؟ مرور زمان ایله اونلرك کندی کندینه چوکلری فکرنده بولوندقلری انکار اولونه‌مایه‌جق برحقیقتدر .

ایشته تنظیماتدن صوکره وجوده کتیریلن یکیلکلرك هپسنك اوزرنده بزم تلقیاتمزه ، بزم مبدألریمزه قارشی درین بر خصومت روحنك بوتون تظاهراتی انطباع ایتمش اولدیغی واضح برصورتده کورولور .

(تجدد) دییه توصیف ایدیلن بویکیلکلردن دولت وملت عجبا نه استفاده ایتدی ؟ استفاده شویله دورسون ، عصرلردن بری تأسس ایتمش عقائدی ، افکاری ، تلقیاتی ، عنعناتی ، حسیاتی ، اخلاقی خراب ایتدی؛ سوزك قیصه‌سی مملکتی تام برفوضای معنوی‌یه طوغرو سوروکله‌یوب کوتوردی .

اودوره‌کی رجال حکومتمز صاندیلرکه مؤسسات غربیه‌تقلیدلرینی و برابرنده اوروپالیلرك تلقیلرینی،مبدألرینی کتیریورمکله اوروپا حکومتلرینك محبتلرینی جلب ایده‌جکلرده بوصورتله اسکی خصومتلرینی تخفیف، اسکی خودکاملقلرینی تعدیله موفق اوله‌جقلر. بو باطل ظن اوزرینه مملکتی اسلامدن اوزاقلاشدیرمق مجبوریت قطعیه‌سنده بولوندقلرینه قانع اولدیلر . فقط بوقدر فداکارلغه مقابل اوروپا نه خصومتنی تخفیف ایتدی، نه‌ده خودکاملغندن ذره‌قدر تعدیلده بولوندی. بالعکس دولتمز ضعفه اوغرادقجه‌اوزرینه چوللاندی، تشتته دوشدکجه درینی یوزمه‌یه شتاب ایتدی .

ایشته مملکته یکی برشکل ویره‌رك ، دولتی تخلیص واعلا ، ملتی سعادته ایصال ایده‌جك (اصلاحات) و (تنظیمات) ك نتایج اجتماعیه وسیاسیه‌سی! ذاتاً مقصدده بوایدی . نتیجه مقصده کوره ظهورایتدی.

(آنکه‌لهارد) جنابلری بالاده‌کی افاده‌لریله اصلاحاتك غایه‌سی دولتی

یاپمقمی ، یاخود ییقمقمی اولدیغنی بر سفیر آغزینه یاقیشه‌جق بلاغت ایله ایضاح ایدییورلر . هیچ شبهه یوقدرکه بو دستورلرله باشلایان اصلاحاتك دولت عثمانیه‌یی ییقمقدن باشقه بر نتیجه ویرمسی احتمالی یوقدی . چونکه عالمده هیچ بر شی تبدیل هویتله اصلاح ایدیلەمز ، افنا ایدیلیر . ابدی اولمسی آرزو ایدیلن بر خسته‌نك قلبی کسیلوب آتیله‌ماز . بلکه اونك تقویه‌سنه اعتنا ایدیلیر .

علمه ، عقل وحکمته ، ملتلرك احوال روحیه واجتماعیه‌لرینه کلیاً مخالف اولان بو طرز حرکتك دولت وملتی سعادت وسلامته چیقارر بر یول اولمادیغنی بر آز دوشونور قفاسی اولانلر پك اعلا آکلایه‌بیلیردی . صلاح وسلامت دکل ؛ بالعکس بو ، دولتی طبیعت اصلیه‌سی خلافنه اوله‌رق دائما استبداده طوغرو یورومك ، افکار عمومیهٔ ملیه‌یی حکمدن اسقاط ایدرك ارادهٔ دولتی محد د اللرده طوپلامق دیمکدی . نته‌کیم دورهٔ اصلاحات وتنظیماتدن بری دولت دائما استبداده طوغرو توجه ایلمش ، دائما قانوندن زیاده ادارهٔ عرفیه تطبیق ایلمه‌یه مجبور اولمشدرکه اك صوکنده اعلان ایدیلن مشروطیت دورنده اسکی دورلردن زیاده استبداد حس ایدیلمسی ، مشروطیتك استبداد منورله تفسیرینه لزوم کورولمسی هپ بوندن منبعث اولمشدر .

ینه بوندن طولاییدرکه دورهٔ اصلاحاتده یاپیلان قانونلرك هیچ بریسی جدی بر قانون اوله‌مامش ، هپسی برر تحول ، برر انقلاب پروپاغانداسی ماهیتنده قالمشدر . قانون ممکن اولدیغی قدر ثابت اولمق وروح ملتده بر بوله‌رق منتظم ومستقر بر وضعیت اجتماعیه حصوله کتیرمك ایچون یاپیلیر . کوستاو لوبونك دیدیکی کبی ، قانونلرله تحول وتجدد یاپمق ، انتظام اجتماعی‌یی مخل وحکمت تشریعه مخالفدر . بزم قانونلریمز ایسه هپ بوقبیلدندر . اونك ایچوندرکه قلبلرده اصلا نفوذی یوقدر . تحول ، طبیعت وفطرت حیاتده حاصل اولور . قانونلر بونی تثبیت ایچون تعدیل اولنور . فلسفهٔ حقوق بونی کوستردیکی کبی فقه اسلامك قواعد اصولیه‌سی‌ده بونی ناطقدر .

ایشته شو ایضاحاتمزله آکلاشیلیورکه اصلاحاتی دین اسلامك علیهنه توجیه ایدن ومع التأسف تطبیقنه باشلانمش اولان فکر ومذهب هپ حس نمله ، قوتلی بر تعصبه قاپیله‌رق دولتی دائما اوچورومه سوروکله‌مك ایچون بالاده‌کی دستور تثلیثی ذهنه قویه‌رق قدمه‌لرنده کاه ریکنه ، کاه او رینه باصمش وحکومتك دیندن تفریقی دردیله هر خطوه‌سنده بر ایکیلك احداث ایتمشدر . اصلاحات وتنظیماتجیلر ، جسمانی اصوللری کندیلرینه رهبر اتخاذ ایلدکلری حالده مملکتده وجوده کتیردکلری آثار ایشته میدانده‌در : ترقی شویله دورسون ، انحطاط مدهش صورتده آرتمش ، مملکت باشدن باشه خرابه‌یه دونمشدر . آردی آرقه‌سی کلمه‌ین استقراضلر هپ تنظیماتجی بکلرك ، پاشالرك وافندیلرینك معاشلرینه ، تخصیصاتلرینه ، ذوق وصفالرینه حصر ایدیلمش ؛ بریده خلق متمادیاً فلاکتدن فلاکته ، سفالتدن سفالته سوروکلنوب طورمشدر . بیوك بیوك آثار نافعه ومدنیه شویله دورسون ، عادی شوسه یوللری بیله یاپیله‌مامش ، ترقی نامنه مملکته غربك یالکز لوثیاتی کلمشدر : عشرت مملکتك هر طرفنی قاپلامش ، فحشیات قانوناً مباحات صیره‌سنه کچمش ، سوء اخلاق آلابیلدیکنه توسع ایتمشدی . عناصر آره‌سنده منافرت متقابله تأسس ایلمش ، اجتماعی تشتتلر ، سیاسی احتراصلر ، شخصی منافرتلر مملکتی مدهش بر فترت اجتماعیه وسیاسیه‌یه دوشورمشدی .

ایشته تورکیایی اوروپایه یاقلاشدیرمق مقصدیله یاپیلان اصلاحات وتنظیماتك مادی ومعنوی محصوللری !

عجبا مشروطیت ، اصلاحات وتنظیمات دورینك جسم دولتده آچدیغی بو مهلك رخنه‌لره چاره‌ساز اوله‌بیلدیمی ؟ یوقسه او دورك رجالی‌ده عینی علته طوتوله‌رق ، عینی سقیم دستورلری تعقیب ایدرك دولت وملتی دها مدهش فلاکتلره‌می سوروکله‌دی ؟ بو سؤالك جوابنی‌ده ان شاءالله کله‌جك هفته ویره‌جکز . اوندن صوکره‌ده حاکمیت ملیه دورینه کچه‌رك ملتك روحندن طوغان بیوك ملت مجلسنك اجرآت اسلامیه‌سندن بحث ایده‌جکز .

اشرف ادیب

غربلیلاشماق مسئله‌سی

« صاری قامیش » ده چیقان (وارلیق) غزته‌سی یازییور :

کچن صاییمزده « بیر جواب » مناسبتیله بحث أیتمشدك ؛ سبیل‌الرشادك تورك یوردندن نقلاً آکلاتدیغنه کوره پك مهم متفکرلریمزدن أك ده‌کرلی بیرایکی ذاتك بو مسئله حقنده‌کی دوشونجه‌لری چوق دوشوندرملك ایسته‌ر . بو فکرلری نشر ایده‌ن یازیلری (مقاله‌لری) هنوز کوروب تدقیق ایده‌مه‌دك . یالکز شو بیرقاچ سطرده‌کی فکر مسئله‌نك روحنی کوستره‌بیلدیکی ایچون بیزده شیمدی فکرلریمزی نوط حالنده علی العجله تثبیت أیده‌جکز :

« آوروپا مدنیتی هرشیئی سوروکله‌یوب کوتورویور . لکن مدنیت بیر کلدر . علم وهنر بوندن آنجاق بیر قسمنی احتوا أیده‌ر . بونك ایچون غرب مدنیتی بوتون نقصانلری وفضیلتلری ایله قبول أیدیلمه‌لی . یعنی قافامز ، طرز تلقیمز ، ذهنیتمز اعتباریله اوکا اویمالی‌یز . بونك خارجنده خلاص یوقدر » [۱]

مسئله‌نك خلاصه‌سی : « آوروپا مدنیتنی فضیلتلری و نقصانلریله برابر آلماق لازم » . بو قناعتده بولونان متفکریمز شو فکره استناد ایدییور : « چونکه غرب مدنیتی اجزا و عناصری بربیریندن آیریلماز بیر کلدر » ..

[۱] تورك یوردی ـ محرری آغا اوغلی احمد بك .

بنم اعتراضم و ایشك چوروك نقطه‌سی : نقصانلر و قصورلر بو خلقت ایچنده وبو خلقتك شعورلو بر تظاهری اولان بشری حیات ایچنده فضیلتلرك وایلكلرك متممی دكلدر . بالعكس بو ایكی ضد بر برینی اكمال دكل، اخلال وتخریب ایده‌ر . نورك قارانلغی، حرارتك برودتی تخریب و امحا أیتمه‌سی كبی ! داها دوغروسی قارانلق ایله برودت آیریجه « موجود » دكل ، ضیانك و حرارتك یوقلغی‌در . اوحالده بویوقلقلری ألده ایتمك ایچون ماهیق « وارلیق » دن عبارت اولان ضیا وحرارتی امحا ایتمك لازم كلیر. قصورلر ونقصانلرده آیریجه (مستقلاً) موجود دكل ، فضیلت وكمالك خراب اولدیغی فرصت و شرائطده موجودیت قازانیرلر ؛ داهـا دوغروسی بزه موجود كورونورلر . ئوبله ایسه هانكی شكل وجنـده اولورسه اولسون ، فضیلتلر هیچ بر زمان وهیچ بر وجهله قصورلر ایله بیرلـه‌شوب صمیمی وبربرندن آیریلماز بر « كل » تشكیل ایده‌مز. اوحالده اولسه اولسه ، فضیلتلرك وأیلكلرك (یعنی بیك تورلو شكلده كورونه‌ن كمالك) هیئت مجموعه‌سیدركه آنجاق بر « كل » در .

بناءً علیه ؛ غرب مدنیتنی آلیركن اونك قصـورلرینی وفنالقلرینی آتارق وتصفیه ایده‌رك آلیرساق بومدنیتی تركیب ایده‌ن حقیقی عنصرلری بربرینه داها صمیمی باغلایارق وقاینادارق بر كل حالنده قبول ایتمش اولورز .

او حالده ؛ بز غرب مدنیتنی یالكز فضیلتلریله آلاجغز . . . . بونك عكسنی ادعا أیتمك وعكسنی ادعاده اصرار أیتمك بر آز منطقسزلغه بكزه‌ر ـ وملتمزك حق اولان ومدنی انكشاف وتكملی ایخجمك ویارالامق دیمك اولور .

ایكنجی اعتراضم و (غرب مدنیتنی بوتون نقصانلریله برابر آلماق) دوشونجه‌سنك ایكنجی بر چوروكلكی :

بوتون دنیایی حیرتلره دوشوره‌ن ملی بویوك ظفریمزده آنادولو انقلاب حركتنك موفقیتنده درونی وحقیقی أك بویوك بر سبب واردر وبونی انكار أیتمك ممكن دكلدر : غربك واونك دسیسه‌لری سیاست وذهنیتی كندیسنه رهبر ایتمش وملتمزی بویله ذهنیتله سوق واداره ایده‌كلمش اولان (باب عالی) نك طوتدیغی یول كیرلی، خطرلی، شعورسز بر تقلید واقتدا یولیدی . آنادولی خلقی استیلانك أك فجیع آننده او اوچوروملو یولدن رجوع أیده‌رك ، ملی وجدان و ملی سجیه‌مزك وبوایكی منبعدن قاینایوب كله‌ن معنوی قوتلریمزك دوغرو وحقدن ملهم جریاننه تابع اولماق ، یعنی كندی بنلكنه استقال واستناد ایتمكله‌دركه مظفر اولدی ، قورتولدی ، بو كونكی بویوك وارلیغی یاراتدی وبزه أمین افقلر آچدی . .

ئوبله ایسه ، تاریخمزك كوسته‌ردیكی بو پارلاق ومحتشم مثال بزه بیردرس دكلیدر! بز بودرسی آلدقدن صوكرا داهاصاغلام ایناتیورزكه بزم ایچون بوندن صوكراده فلاح وسعادتك أكسیری ، هر شیدن اول ، شونده كیزلیدر :

كندی وارلیغمزله ، ملی سجیه وقابلیتمزله وبونك خارجی حیاتده تظاهرلری اولان ملی اخلاقمز ، ملی ذوقمز وحرثمزله ، بزه مخصوص اولان دوشونوش ودویوش طرزیمزله ؛ خلاصه بزم ملی بنلكمزه خاص اولان وبزدن آیریلماسی ممكن اولمایان ، نه‌لر وار ایسه اونلرله برابر یاشاماق واونلر ایچنده انكشاف ایتمك !

اوشیلركه بزدن آیریلماسی بزی بزلیكدن چیقاروب « دردی » یه كوتوره‌جكدر ؛ البته بزم او شیلردن آیریلمامز دوغرو اولماز .

فیصراه ساجد

چینده اسلام

و

خاقانه چین تانك وانك

چین مملكت واسعه‌سنك تمام كوبكنده‌كائن سینانغو بلده‌سنده آثار اسلامیهٔ قدیمه‌دن « تانك وانك صی » نامیله معروف برمسجد عتیق موجوددر . « صی » مسجد دیمكدر « تانك وانك » مشهور خاقان چینك نامیدر . مشارالیه حضرتلری مسجد مذكورك بانی ومؤسسی اولدیغی جهتله مسجد ایله برابر كندی نامنی دخی ابقا ایتمشدر .

مسجد مذكورك تاریخ انشاسی زمان سعادته قرین اولدیغی چین علماسی طرفندن روایت اولندیغی كبی بانیٔ مشارالیه زمانی دخی علی الحساب زمان حضرت فخر الكائناته تصادف ایتدیكی تواتر درجه‌سنده شایعدر .

الآن مسجدك بناء اصلیسندن بقیه الباقیه ، قبله جهتنده كائن جدار ایله محراب وبرده منبردن عبارتدر . شیمدیكی بنانك ایسه هجرتك یدی یوز قرقنجی سنه‌سی انشا اولوندیغنی آچیق كوستره‌ن تاریخ طاش اوزرنده بروجه آتی حك اولنمشدر : « وقد عمر هذه المساجد من الهجرة النبویة سنة اربعین وسبعمائه » بوندن ماعدا چین خاقانلرندن بر چوق ذوات كلمشلردر ، مسجد مذكوری زیارتدن صوكره « تانك وانك » طرفندن بنا اولندیغنی تصدیق ایده‌رك كندی دست خطلریله مذهب برلوحه تعلیق ایتمشلر. الواح مذكوره الیوم تعلیق اولندقلری موقعده موجود ومحفوظدر .

بوندن باشقه مسجد مذكورك حوالیسنده بر طاش اوزرنده چین خطیله حك اولنمش تاریخچه‌ده، مسجد مذكورك سبب انشاسندن بحث اولنیورمش . بن بو تاریخچه‌نك بر نسخه‌سنی فوطوغراف ایله آلدیردم . طاشك چاتلاق اولان یرلرنده‌كی خطوط اوقونه‌مایور ایسه‌ده،

بك چوق سطرلر اوقونیور ، حق مجوسی چینلیلردن بر قاچ آدمه کوستردم ، غایت کوزل اوقیورلردی . مسجددن بحث اولندیغی آکلاشیلیورسه‌ده ماهر بر ترجمانه تصادف ایتمدیکم ایچون تام معناسنی اوکره‌نه‌مدم .

« تانك وانك » جنابلرینك دین اسلامه خدمتی غایت بیوك اولدیغنی عموم چین علماسی تصدیق ایدییورلر . مشارالیه حضرتلرینك غایت مهم اثرلرندن بری : « حیٔ حیٔ یاللای » شعراً یازلمش ، چین لساننده مطبوع مشهور بر اثردر ؛ معراج نبوی‌دن ومعجزهٔ باهرهٔ شق قمرك چینده نه‌صورتله مشاهده اولندیغندن بحث ایدرمش . بو قصیده‌نك‌ده برقاچ نسخه‌سنی الده ایتدم . مشارالیه حضرتلرینك نامی یاد ایدیلنجه (عاشق النبی) دیه تبجیل ایدرلر . چین تاریخلری بو ذات محترمك دین اسلامه اولان خدمتندن بحث ایتدکلری حالده ، کندینه مسلمان دیدکلرینی هیچ بر آغزدن ایشتمدم . هرکس « هوکان کافرا = او، کافردی » دییور . شوراسی چوق غریب : «عاشق النبی» اولیور، دین اسلامه بوقدر خدمت ایدییورده ینه کافرقالییور . بوغریب حاله انسان بر شی دیه‌میور : « ان الله یؤید هذا الدین بالرجل الفاسق او الکافر » حدیث شریفنك سری تجلی ایتمشدر ، دیمکدن باشقه سوز بوله‌میور . موفق اولورسه‌م بو آدمك اثرینی کندی بیلدیکم لسانلردن برینه ترجمه ایتدیرمك فکرندیم ، قالم .

(سن جان) ولایتنده طورفان جوارنده « آستانه » دیدکلری بر شهر اتصالنده « دیقیانوس » [۱] خرابه‌سی دیدکلری برانقاض واردر . او خرابه اوزرنده بوندن ۱۴ سنه مقدم آلمانلر حفریاتده بولنمشلر ، برچوق آثار عتیقه آلوب کوتورمشلر . دیکرطرفدن ژاپونلرده حفریاتده بولنمشلر ، آستانه خلق دخی کندی حسابلرینه حفریات اجرا ایده‌رك بر چوق اسکی یازیلر، اویغور خطی ، خط چینی ایله یازلمش بر چوق اوراق بولمشلر ، شو اوراق میاننده آستانه اهالیسندن (موصل) نامنده برینه تصادف ایدن ورقه‌ده « شق قمرك چینده مشاهده‌سی » عنوانیله بر کاغد وارمش . بو آدام بیلمه‌یه‌رك بو کاغدی چین حکومتنه بشیوز دولاره صاتمش اولدیغنی کندیسی لسان تأسفله آکلاتدی ؛ بر چوق اویغور خطیله ، مونغول خطیله یازلمش اوراق کوستردی . « ایشته بو اوراق دخی او حفریات زماننده بولدیغمز شیلردر ، مع التأسف نه اولدیغنی بیلمیورز . » دیدی .

بر چوق آدملر « چینده انتشار اسلامه برنجی سبب ، او زمان جنوبی قطایده « فروجه‌ن » دیدکلری موقعده بولنان خاقان چینك شق قمری بالذات مشاهده ایتمه‌سیدر . » دییورلر . چینده انتشار اسلامه سبب حقیقی نه اولدیغنی مورخلرمزده بزه آچیق کوستره‌میور ، چین تاریخلرینی تحقیق ایچون بزم اسلام علماسی چین لسانینی اوکرنمه‌یه هوس ایتمه‌مشلر ، اجنبیلره ایسه بوجهتلرك اهمیتی یوق . چین مسلمانلری چین لساندن بشقه بر لسان اوکرنمه‌مشلر ، حالاده اوکرنمك ایسته‌میورلر . قرآن کریمی‌ده دوغری اوقویه‌میورلر . نمازده اوقونه‌جق قدر سوره‌لری اولسون تلاوت ایده‌میورلر . غایت صوفی ، غایت عالم ومتقی آدملر بولونیور ، فقط بوحال أسف اشتمالی کندیلرینه سویلر ، اظهار أسف ایدرسه‌کز کندیلری‌ده تصدیق ایله برابر « چینی علما عادت مافیش » دیرلر . تأسف دخی ایتمزلر . (خوجو) بلده‌سنده « احمد » نامنده مصرلی بر حافظه تصادف ایتدم . بو آدمه صوردم : نه ایچون قرآنی تعلیم ایتمیورسکز ؟ جواباً دیدی‌که : هیچ ممکن دکل ، بن یکرمی بش سنه‌در بوراده‌یم ، بر چوق آدملری تعلیم ایتدم . فقط آنلرده بنم حضورمده کوزل اوقیورلرسه‌ده ، مسجدلرنده کندی بیلدکلری کبی اوقیورلر . « چینی علما یقرأ هکذا » دیرلرمش .

درسعادتده قوری چشمه خطیبی رضا افندی نفس پکین‌ده قرآن تعلیمنه بر مدت صرف مساعی ایتمش ایسه‌ده ، بر آدم اولسون برینه ترك ایده‌مه‌مش .

مصرلی احمد افندی دییورکه : ــ برسلام تعلیمی نصیب اولمدی ، او قدر سویله‌دم ، « السلام علیکم » دیه برآدمه اولسون اوکره‌ته‌مدم . « آنسالام علیکم » دییورلر . چاره‌سی یوقدر ، افندم .

حقیقةً غایت تأسف اولنور بر حال . چین مسلمانلری لسان بیلمدکلری جهتله بتون عالم اسلامدن اوزاق دوشمش ، غایت آجینه‌جق بروضعیتده بولنیورلر . حاجیلری‌ده پك آز . حجازه کیتمك عادت اولمامش . خلفاء اسلام‌ده بونلرك حالنی نظر اعتباره آلمامش . هیچ اولمزسه خلفاء آل عثمان بو جهتلری نظر اعتباره آله‌رق چین لسانی متخصصلری یتشدیرمش اولسه‌لر ایدی ، بوکون اللی میلیون چین مسلمانی ایشه یارادی . بونلره لاف آکلاتمق غایت مشکل ، لافی آکلارسه هیچ شبهه‌سز فداکارلقدن چکنمز وموتی استحقار ایدر برملتدر . بالخاصه دینی تعصبلری غایت قوی اولدیغی جهتله ، دین نامنه فوق العاده تأثیرات اجرا اولنه بیلیردی .

بوکونه قدر انکلیز میسیونرلری بتون چین ولایاتنی شرقاً ، غرباً ، جنوباً ، شمالاً استیلا ایتمش اولدقلری حالده ، چین مسلمانلری میاننده شیمدی‌یه قدر هیچ بر کونا تأثیر اجرا ایده‌مه‌مشلر . احتمال‌که بوندن صوکره بر درجه اجرای تأثیر ایدرلر . زیرا هر مسجد اتصالنده بر خرستیان کتبخانه‌سی کشادینه قرار ویرمشلر . برچوق یرلرده وبالخاصه مجدداً بنا اولونان مسجد جوارنده کتبخانه‌لر آچمشلر ، قارئلرك تشریفنه

[۱] ایدیقود خرابه‌سی دخی دیرلرمش . ایدیقود نه دیمك اولدیغنی کیمسه آچیق ایضاح ایده‌میور .

منتظر بولونیورلر . فقط چین مسلمانلری شیمدیلك « بز جانمزی ویررز ، دینمزی ویرمه‌یز » دیه تعنده دوام ایتمکده‌درلر .

خرستیان علماسنك دینی فداکارلقلری حقیقةً شایان تقدیردر : فرانسه‌دن ، انکلتره‌دن ، آلمانیادن چیقوب چین صحرالرنده وجبال شاهقه میانده خرستیانلق اوغرنده اون سنه ، یکرمی سنه تبلیغاتده بولنیورلر . اوزلرینه چینلی البسه‌سی کیوب تام بر چینلی کبی تکلم ایدیورلر . « جك حای » ولایتنده «شك‌خاه دیدکلری وفاق بر قریه‌ده بر فرانسز میسیونرینه راست کلدم ، اورایه کله‌لی اون‌یدی سنه اولمش. نهایت یکرمی خانه‌دن عبارت بر قریه‌ده ، آقاده‌می تحصیلی کورمش بر فرانسز اون‌یدی سنه چالیشیور . قریه‌مذکوره خارجنه چیقمامش . بوسنه آنجاق فرانسه‌یه عودت ایتمك ایچون اذن آلمش . ایکی آیه قدر ینه عودت ایده‌جکنی سویلیوردی . بو بر آدم دکل ، کیم بیلیر دها قاچ فرانسز واردر . یالکز (ینلان) بلده‌سنده سکز انکلیز ، اوچ آلمان میسیونرینه تصادف ایتدم . کانجوده ، لانجوده بر چوقلرك میسیونردن ماعدا ، بشده قادین میسیونری بولنیوردی . بوکبی بیوك شهرلرك هپسنده برچوق میسیونرلره تصادف ایتدك ، شوصورتله چین داخلنده بیکلرجه میسیونر اولدیغی شبهه‌سزدر . بزم اهل اسلامدن بر تك عالمه ، دین معلمنه تصادف اولنمیور . بالعکس یالانجی دیله‌نجی هر طرفده دولاشیور .

بورالرده (داملا شامی) نامنده بیروتلی بر عـلی (وقتیله بو آدم بابا طاهرك معلومات غزته‌سنده عربی قسمنده محررمش) بن خلیفه طرفندن وکیلم دیه‌رك هلال احمره اعانه نامنه کلیتلی پاره‌لر جمع ایتمش ، بو پاره‌لر ایله هفته‌ده برقاچ دفعه‌لر اولنمش . یوز یکرمی قیزه نکاحلاندیغنی کندیسی لسان افتخارله سویلرمش . بو آدم حقی پاشا صدارتی زماننده درسعادته کلمش ، چین مسلمانلری طرفندن وکیل کلدم دیه‌رك ، سلطان محمد رشادك حضورینه قبول اولونمش ، نائل التفات اولمش ، سلطان محمد رشاد چین مسلمانلرینه توزیع ایتمك ایچون برقاچ صاندیق کتاب احسان ایتمش . مرقوم او کتابلری بورالرده صاتمش ، تکرار برقاچ قیزله اولنمش . بونك کبی نجه‌لرینه تصادف اولنور . افسوس ، صدهزار افسوس ! فرصتدن بالاستفاده خاصةً حرب زماننده بو کبی آدملردن بر قاچ دانه‌سی تورمش . سید حمزه نامیله بریسی دها بر چوق مناسبتسزلکلرده بولنمش ، بو کبی کیمسه‌لر هر ملتده بولنیور . فقط نه چاره بزده دها چوقجه .

فی‌مابعد بیده‌بی مشاهداتمی یوللادم .

۲۰ رمضان ۱۳۴۱ ولادیووستوق عبدالرشید ابراهیم

منتهای مدنیت !

شیمدی صیره تورك قادینلرینك آقترسلکنه‌می کلدی !

طنین غزته‌سنك « بزده تماشا صنعتنك نه‌دن ایلریله‌یه‌مدیکی » حقنده صوردیغی سؤاله مختلف ذوات طرفندن جوابلر ویریلدی وویریلیور .

بو میانده (حسین سعاد) بك امضالی بر جوابده دینیلیورکه :

قادین — ایشته علاجك اك مؤثری واك نادری .. اویله بر علاجکه بزه هرشی کبی آوروپادن کله‌جك . مطلق کندیمز یاپه‌جغز . دارالبدایع بونادر علاجی بردفعه بولدی واسنه‌ده « ژاله » دیدی . بو ژاله اسمی تاریخ تماشامزده هیچ اونوتیلمیه‌جق بر اسمدر . چونکه ایلك‌دفعه صحنه‌یه چیقان بر تورك قادینی هرشیئی کوزینه آلمشدی . آمان یاربی ، او نه خلجانلی کیجه ایدی ، حالا عقلمده‌در . ژاله بزمله وداعلاشمشدی ، بز بویوك بر تهلکه‌یه معروض انسانلر کبی درین وحزین بر سکوت ایچنده ایدك . چونکه صحنه‌ده بلکه ژاله‌یی اولدیره‌جکدیلر وبلکه بزی یارالایاجقدیلر .. بونلرك هیچ بری اولمادی . خلقك حسن توجهنه مظهر اولدق ، فقط بولیك بر چوق اشکنجه‌لرینی چکدك ، تحمل ایتدك ، اوغراشدق ، موفق اولدق . آرتق بوکون بو یوزدن هیچ اندیشه‌یه محل یوقدر . صحنه‌ده مطلق تورك قادینی وتورك لسانی ، تورك شیوه‌سی ، تورك سسی لازمدر . هر ملتك تیاترویی کندی افرادیله تشکیل اولنور . بالخصوص ممثله‌ری مطلق کندی قادینلری و پایتخت قادینلرندن اولور . صحنه‌لرمزده چیقه‌جق ممثله‌لری بز آنجق استانبوللدن و استانبولك‌ده لسانی کوزل ، کبار محله‌لرندن تدارك ایتمك مجبوریتنده‌یز . هیچ بر زمان ادرنه قاپیسی ویاخود صاماتیه ویاخود طوپ قاپی طرفلرنده اوطوران خلقك لسانیله شیشلی ، نشان طاشی ویاقاضی کوی خلقنك لسانلری بر دکلدر . شیمدی بورادە بر سؤال صوره‌بیلیرسکز : عجبا تیاترویه رغبت ایده‌جك تورك قادینی بولنورمی ؟ بن قادینلرمزك هر اداره‌ده کوستردکلری اقتدار وغیرتی کوردکدن صکره منتظم ورسمی بر تماشا مؤسسه‌سنه قارشی‌ده لاقید قاله‌میه‌جقلرینه امینم . جدی وآتیسی امین بر اداره ایله کشاد ایدیله‌جك تماشا مکتبنه دوامه باشلایه‌جق تورك ممثله‌لری بوله بیلیرز . بلکه بو یازیلری اوقودقلری وقت حاضرلانمان خانم قیزلریمز بیله واردر . ایشته عزیزم ، طوپ یکون دودولره وداع ایده‌رك کندی قادینلرمزله ایشه باشلامالی‌یز . اکر مقصد حاصل اولمازسه بلالزوم مصرفه حاجت یوقدر . تماشا مسئله‌سنی الی‌الابد معارف ملیمزدن سیله‌لی‌یز .

بورادە بر سؤال دها صوره بیلیرسکز . عجبا مکتبه آله‌جغمز تورك خانملریله نه قدر زمان صوکره تمثیله باشلایه‌بیلیرز ؟ بن‌ده سزه بلا تردد آلتی آی صوکره دیه‌بیلیرم . چونکه تجربه‌لرمز بزه آکلاتدی . تورك قادینلرنده قوهٔ تمثیلیه پك یوکسك .. هله لسان پك آهنکدار ولطیف ..

وقتیله دارالبدایعده هیچ تورکجه بیلمه‌ین قادینلری بز برسنه‌ده هم تورکجه اوقوتدق ، یازدیردق ، هم‌ده صحنه‌یه چیقاردق و موفق اولدق . کندی قادینلرمزی البته دها آز زمانده اهل صنعت ایده‌بیلیرز . بونده هیچ شبهه‌کز اولماسین .

(محمد رؤف) امضالی دیکر بر جوابده‌ده حسین سعاد بکك فکری تأیید اولونیور :

« علی‌الاطلاق تورك تماشاسنك تأسس وترقیسی ایچون حسین سعادك تعبیری وجهله دودولردن قورتولوب صحنه‌یه تمیز لسانلی ، تام تحصیللی ، حقیق تورك خانملرینی چیقارمق شرط اساسیدر . والا سنه‌لرجه بویله دوام ایتسه ، تیاترو ینه یودر وبو قالاجقدر . »

ایشته تورك قادینك حریتی دعواسنده بولونانلر ؛ قادینلری مطلوب

وضعيته صوقدقدن صوكره شيمدی‌ده تياترو صحنه‌لرنده آقتريسلك ايده‌بيلمه‌سنی ايلری سورمه‌يه باشلاديلر. آكلاشيليوركه بزده مدنيت وترقی دينيلن شی هپ قادينن عبارتدر. حالبوكه مملكتك هر طرفی رفاه وعمران ايچنده يوزييور، فابريقه‌لر ايشله‌يور، بوتون احتياجاتی ملت كنديسی استحصال ايدييور، ثروت وسعادت طاشيورده أكلنجه ايچون يالكز تورك خانملرينك شانولره چيقمسی قاليور! هيهات!. ملت بوكون نه حالده ايكله‌يور، اوكا رهبرلك ايده‌جك برطاقيم محررلرده نه قافاده كزييور! انسان بونلری كوردكجه والله حيرت ايدييور. آجلقدن بوكون الك دكرلی معلملر أوليور؛ اون بيكلرجه زواللی مأمورلر بر لقمه اكمك درديله جان چكيشيور. ايكنه‌دن ايپلكه قدر هرشی اوروپادن كليور. هرطرف فقر وسفالت ايچنده يوزييور. ديكر طرفدن آلتی بيكدن فضله ميخانه متصل زهر صاچيور، بيكلرجه تورك ومسلمان فاحشه‌سی ملتك عرض وناموسنی ييقيور. بو قدر مصائب وفجايع قارشيسنده كوز ياشلری دوكه‌رك ملتك دردينه دوا بولمايه چاليشاجق يرده تورك قادينی صحنه‌يه چيقارمه‌يی دوشونمك... طوغروسی، چوق شايان تأسف بر حالدر.

عجبا او شانويه چيقه‌رق بزی أكلنديرمه‌سنی ايسته‌ديكمز تورك ومسلمان قيزی بو وضعيته دوشدكدن صوكره مسعودمی اوله‌جقدر؟ عجبا بوتوصيه‌ده بولونان ذوات؛ كندی افراد عائله‌لرينه منسوب برقادينك، بر قيزك آقتريسلك ايتمسنی وجدانلرينه صيغديره‌بيليرلرمی؟ او حالده ناصيل اولورده بزم برهمشيره‌مز ديمك اولان هرهانكی برتورك واسلام قيزينك شانولره چيقوب يار واغياری أكلنديرمسنی ايسته‌يورلر؟

توركك بيكلرجه سنه‌لك بوتون تاريخنی تدقيق ايديكز، اوراده عفت وعصمتدن باشقه بر شی بوله‌مايه‌جقسكز. باخصوص اسلاميتی قبول ايتدكدن صوكره دين مبينك شعائر مبجله‌سنه هرقومدن زياده صاريلمش وبو سايه‌ده عفت واخلاقيله بين الاقوام تمايز ايتمش بو نجيب ملتك معصوم قيزلرينی كنديمزی أكلنديرمك ايچون شانولره قدر چيقارتمق روامیدر؟ برقاچ كيمسه‌سز قيز بوله‌رق، اونلره شوندن بوندن بحث ايده‌رك، نظرلرينی برسراب مغفله چويره‌رك شانويه چيقارتمق، آقتريسلك ايتديرمك او قدر كوچ بر شی دكلدر. فقط بو زواللی قيزجغزلرك حياتلرندن باشقه قوجه بر ملتك بيكلرجه سنه‌لك آداب وشعائرينك ييقيلمسنه ناصيل رضا كوستره‌سكز؟ بو بنای عفتك طراقهٔ انهدامی يرلری دكل، كوكلری بيله ايكله‌دير. ملتك آداب وشعائر دينيه‌سنی محافظه‌يی تكفل ايتمش اولان قانونلريمزدن بو ماده‌لرك قالقمش اولديغی‌ده فرض ايتسه‌ك ينه بو قهرمان، بو اصيل، بو فداكار ملتك الك مقدس الك صميمی حسنه قارشی بوحقارت روا كورولمز. ياره‌لی بر ارسلانك يارەسنه نيشتر صوقولماز. محترم مطبوعاتمزدن چوق رجا ايدرزكه ملتك مقدساتنه لطفاً برآز حرمتكار بولونسونلر.

هندستانده خلافت جمعيتی

مطبوعات يوميه‌مز، (شيخ حسين قيد وای)ك خلافت جمعيتك حساباتی حقنده يازديغی برمكتوبی، انكليز مطبوعاتندن نقلاً يازمشلردی. مطبوعات يوميه‌مز يالكز شيخ مشيرك مكتوبنی نشر ايتمكله افكار اسلاميه‌ده هندستان خلافت جمعيتی حقنده عادتا برسوء ظن حاصل ايده‌جك برتأثير توليد ايتديلر. چونكه شيخ (مشير حسين قيدوای)ك مكتوبی خلافت جمعيتك سوء استعمالاتندن باحث اولدقدن باشقه جمعيتك فسخنی‌ده التزام ايدييوردی. شيخ (مشير حسين قيدوای) هندستانك افاضل رجالندندر. مومی اليه بالخاصه دعوای اسلامك مدافعه‌سی خصوصنده پك مهم خدمتلرده بولونمشدر. آناطولی مجاهده‌سی هنوز ايلك تشكل زمانلرنده ايكن بو هندلی دينداشمز انكليزجه ايله جهاد مليمزك مطلقا مظفر اولاجغنی تبشير ايدن پك كوزل رساله‌لر نشر ايتمش ودعوامزك مشروعيتنی كمال بلاغتله مدافعه ايلمشدی. بناءً عليه شيخ (مشير حسين)ك شخصيتی بزجه محترمدر. فقط هندستانده انتشار ايدن غزته‌لره مطلع اولارق مقابل طرفك سويله‌دكلرينی‌ده ديكله‌يوب وضعيت حقيقيه‌يی اكلادقدن صوكره مومی اليهك برآز مبالغه‌كارانه نشرياتده بولونديغنی كوردك. مسئله بوندن عبارتدر:

خلافت جمعيتی طرفندن آناطولی‌يه ياردیم ايچون ١٩٢١ سنه‌سنك ايلولندن اعتباراً وقوع بولان تبرعات خلافت جمعيتك رئيسی (سيد جوتانی)يه ومومی اليهك اداره‌سنده بولونان مؤسسهٔ تجاريه‌يه توديع اولونمشدی. ١٩٢٢ سنه‌سنك حزيرانه قدر ١٢ لاق[١] روپيه انقره‌يه كوندرلمش ولكن سنه‌نك تموزنده سيد جوتانی نزدنده مهم برپاره بولونديغی اكلاشلمشدر. بونك اوزرينه خلافت جمعيت مركزيه‌سی ١٨ تموز ١٩٢٢ اجتماعنده انقره‌يه ١,٠٠٠,٠٠٠ روپيه كوندرلمسنه قرار ويردی. ١٩٢٢ سنه‌سنك تشرين اول قدر بوقراره توفيقاً سيد جوتانی طرفندن پاره كوندريلمه‌مش، بناءً عليه خلافت جمعيت مركزيه‌سی مومی اليهدن بونك سببنی صورمشدر. سيد جوتانی مبلغ مذكورك تقاسيط ايله درت آی ظرفنده انقره‌يه كوندريله‌جكنی تأمين ايتمش ايسه ده ينه پاره كوندريلمه‌مشدر. بو سنه‌نك كانون ثانيسنده هيئت مركزيه سيد جوتانی‌يی مؤاخذه ايتمش. فقط مومی اليهك هند حكومتيله آره‌سنده منعقد مقاولاتك كافه‌سی فسخ ايدلديكندن عظيم ضررلره دوچار اولماسنه مبنی مبلغ مذكوری تأديه‌دن عاجز بولونديغی اكلاشلمشدر. (سيد جوتانی)، كندی مؤسسه‌سنه توديع اولونان پاره‌يه مقابل تأمينات لازمه‌يی اعطايه آماده بولونديغنی سويله‌مش، فقط هيئت اعضاسی (٣٠٠,٠٠٠) روپيه‌نك انقره‌يه ارساليله متباقی مبلغك تأمينی اوزرنده اصرار ايلمشدر. مع مافيه سيد جوتانی آنجق ٥٠٠٠

[١] بر (لاق) يوز بيك روپيه‌در.

انكليز ليراسى كوندرمكه موفق اولمشدر . بناءً عليه هيئت مركزيه كنديسنى تأمينات لازمه‌يى ويرمكه دعوت ايتمش ومومى‌اليه بومباى‌ده ايكى تحته فابريقه‌سى ايله بر تحته استوقى تقديم ايتمشدر . لدى‌الحساب بو تأميناتك مبلغ مطلوبى اوزنه‌جكى اكلاشلمقده‌در .

بو ايضاحاتدن اكلاشيليور كه جمع اولونان تبرعاتك وقتنده ارسال اولونه‌مامسى خلافت جمعيتنك برسوء استعمالى دكلدر .

مسئله بوندن عبارت اولديغندن وخلافت جمعيتى مسلمانلرك خلافت ايچون طوپلادقلرى پاره‌يى تأمين ايتديكندن (شيخ مشير)ك ديديكى كبى جمعيتى فسخه قدر كيتمكده معنى يوقدر . بوكبى حادثات هر جمعيتك باشندن كچن شيلردر . باخصوص پاره‌يى محافظه ايدن مؤسسهٔ تجاريه ، آنجق هندستان حكومتى طرفندن دوچار اولديغى بر ضربه‌دن طولايى، تبرعاتى وقتنده ويره‌مه‌مشدر . بناءً عليه سيد چوتانينك‌ده عدم مسئوليتى تبين ايتمكده‌در .

حادثه بوندن عبارت اولديغندن خلافت جمعيتى حقنده هيچ بر سوء ظن حاصل اولمايه‌جغى آشكاردر .

دين وسياست

هندستانك (بومباى) شهرنده انكليزجه ايله انتشار ايتمكده اولان (بومباى قرونيقل) غزته‌سنك (دين وسياست) سرلوحه‌سيله يازديغى بر مقاله‌يى عيناً ترجمه ايديورز :

سياسته دينى مزج ايتديكمزدن طولايى اكثريا اوروپاليلر ، بعضاً ده هنديلر بزى مؤاخذه ايدرلر . سياسيات ، شبهه‌سز ، بر اويونجاق دكلدر . دنيايى اداره علميدر . نوع بشرك مسعوديت ورفاهيتى واسع مقياسده اوكا باغليدر . اوروپاليلرك سياستى برقمار مرتبه‌سنه ايندیرمه‌لرى ، بوكون ، جهانى ايچندن چيقلماز بحرانلره دوشورديكى كبى خريستيانلق مفكوره‌سنك مقدرات بشر اوزرنده اجراى تأثير ايتمه‌سنه مانع اولمشدر . تبجيل اولونان بر انسانك حيات ومسلكنى بر نمونهٔ امتثال عد ايتمه‌دكجه اونى يالكز تبجيل ايتمك نسبةً قولاى اولور . فقط بو تبجيل اولونان انسانك تعاليمنه اطاعت ، اوكا اقتدا ايتمك اولدقجه مشكل بر ايشدر . ايلك ادوارندن اعتباراً خريستيانلق قولاى طرفى التزام ايدرك هم كندى ايچون ، هم انسانلر ايچون هائله‌انكيز نتيجه‌لره دسترس اولدى . خريستيانلق موقع اقتدارى اشغال ايتدى . فقط بر دين اولمق صفتيله زمام اقتدارى الينه آلامادى . چونكه مسيح ديوركه « بنم ملكوتم بودنياده دكلدر . » يعنى اونك شخصى موفقيتى وظفرى بو عالمه عائد دكلدر . اتباعنه اثناى عبادتده : « ملكوتك كلسين ، ارادهٔك يرده‌ده ، كوكده‌ده جاريدر » ديمه‌لرينى امر ايدن بر پيغمبر ملكوت الهينك بودنياده اولماديغنى اوكرتمك ايسته‌مديكى آشكاردر . حضرت عيسانك اتباعى آز ، پرستيده‌كانى چوقدر . وبو پرستشكارلر اونى خدا طانيور . ملكوت الهينك بودنياده اولماديغنى تعليم ايتديكنى ظن ايله ادارهٔ دنيايى غير قابل اصلاح عد ايتمشلر وسياستك دين ايله يورويه‌ميه‌جكنه ذاهب اولمشلردى . هيچ بر ديندار شرقلى بو نقطهٔ نظرى قبول ايده‌مز .

خريستيانلق كرچه شرقده دوغدى ، فقط غربده انكشاف ايتدى . هندستانه خريستيانلق هيچ بر علاقه‌سى اولماديغى مدنيت ماسكه‌سيله كوروندى . منور هندستانليلر خريستيانلغك مقدماتنى رد ايتدكلرى حالده ، ميخانيكى قوتى معلوم اولان مدنيت اوغورنده نتايجنى قبول ايتمك ايسته‌ديلر . بو صورتله بر طاقم هنديلر دينى سياستدن آيرى طانيقله بنلكلرينى صاتمش اولديلر .

« بنلكلرينى صاتمش اولديلر » ديورز ، چونكه اوروپا سياسيلرينك مكرراً ديديكى كبى « ملاحظات اخلاقيه‌نك سياستده يرى يوقسه » اقوام متبوعه‌نك حقلرى ، حقسزلقلرى ، اونلره قارشى هر ملتك وظائفى كبى مسائل موضوع بحث اولاماز . مسئله‌يى هانكى دستور ايله افاده ايتمك ايسترسه‌ك ايده‌لم ، وحقيقت دائما تظاهر ايدركه نظامات وشرائط موجوده‌نك داخل وخارجنده عدالت نامنه وقوع بولاجق هر طلب ، موقت ملاحظاتدن دها يوكسك مجرد بر قانون حقه استناد ايتمه‌سى لازمدر . بويله بر قانون أعلانك خواهشله قبولى آسيانك قوتنى تشكيل ايدر . بويله بر مسئله‌ده ، بالخاصه بويله بر زمانده ، آسيانك تعاليمنى اهمالندن طولايى اك مدهش بحرانلره دوچار اولان اوروپانك نقطهٔ نظرينى قبول ايتمك انتحار آميز ، هيچ اولمازسه مجنونانه بر حركتدر . مهاتما غانديك تعلماتى دائره‌سنده حركت ايدوب ترك موالات [يعنى حكومته عدم اطاعت] پروغرامنى قبول ايتمه‌مزك سببلرندن برى‌ده بودر .

بوتون اوروپا متفكرلرنجه شو حقيقت تظاهر ايتمشدركه دينك سياستدن آيرلماسى بشريتى متمادى فلاكتلره سوروكله‌مدن باشقه بر نتيجه توليد ايتمز . اوروپاده دوشونن آدملرك كافه‌سى يكديكريله مجادله ايدن اقوامى تطمين ايله دنيايى قورتاره‌جق بر دستور بولمقله مشغولدرلر . مسئله ، اوروپانك دساتير عمليه‌سى دساتير فكريه‌سيله تأليفدر . (رونه‌سانس) وتجدد دورندن اعتباراً اوروپاليلر درلو درلو نفوذلر آلتنده قالمشلر . بالخاصه « ملاحظات اخلاقيه‌نك سياستده محلى اولماديغى » دستورنجه پك فضله اهميت ويرمشلر ايسه بو دستورك چوروكلكى ملتلرك وتاريخك محضا ملاحظات اخلاقيه ايله محاكمه اولونماسندن ولااخلاق سياسيلرك دعوالرينى اخلاق اساسلره استناداً افاده ايتمه‌لرندن آكلاشيلمقده‌در .

بوتون اقوام آرتق بو اساسلردن بيقدى . قومونيستلر ، سوسياليستلر ، فاشيستلر ، سنديقاليستلر هپسى ده يالان ونفاق ايله آلوده اولان اسكى سيسته‌ملردن قورتولارق مستقيم ، ثابت بر شى آرايورلركه بونى اوروپانك يالكز باشنه بولامايه‌جغنه اميز . فقط بو آرانيلان أساسى اوروپا ايله آسيا برلكده بولابيلير . بر چوق اوروپالى متفكرلر آسيايه اميد ايله باقيورلر . فقط شيمديكى احوال سياسيه دوام ايتدكجه اوروپا باشنه آنجق فلاكتلر كله‌جكدر . مهاتما غانديك حركت دينيه‌سنى اوروپاليلر تعقيب ايتدكلرى فكرلر ومقصدلرله قياس ايتسينلر . (الله اكبر) سوزى بر حقيقتك‌ده افاده‌سيدر . بوكا ايمان ايدنلر هيچ بر وقت سياستى ديندن آيره‌مازلر .

منع مسكرات حقنده بر مطالعه

(بومباى قرونيقل) غزته‌سى منع مسكراتك استانبولده تطبيقى حقنده شو ملاحظه‌يى درميان ايديور :

شرق ملتلرى كرك مشرب ومزاجلريله كرك دينى عنعنات ايله مسكراتدن متنفردرلر . اكر هندستان كندى سياستنى تعيينده سربست اولسه وبتون مملكتده آراى عامه‌يه مراجعت ايدلسه اهالى اكثريت غالبه ايله منع مسكرات لهنده رأى ويررردى .

توركلرى ، منع مسكرات قانوننك استانبولده تطبيقنه جسارتلرندن دولايى تبريك ايده‌رز . كرچه آوروپالى تجار آغستوس ابتداسنه قدر ممنوعيتى تأخير ايتديرمكه موفق اولمشلرسه‌ده نه بو موقت تأخيرلر ، نه‌ده وارداتك تناقصى انديشه‌لرى توركلرى يوللرندن آليقويه‌ميه‌جقدر . توركلر فقيرلردر ، فقط پاره‌يى اخلاقك فوقنده عد ايده‌جك درجه‌ده « مترقى » دكلدرلر .

حجاز مسئله‌سی

بر قاچ هفته‌در متمادیاً شریف (حسین) ك انكلتره ایله بر معاهده عقد ایتمك وبو معاهده پروژه‌سنك اماكن مقدسهٔ اسلامیه‌یی انكلیز حمایه‌سی آلتنه قویمق كبی بر تهلكه‌یی تحقق ایتدیرمك اوزره بولوندیغنی یازییورز. ینه برقاچ هفته‌در مصر مطبوعاتنك بو حركته قارشی آچدیغی مجادله‌دن بحث ایتمكده‌یز. شریف (حسین)ك مسلمانلغه قارشی بك فجیع برخیانتی تضمن ایدن بو حركتی مصر مطبوعاتنك هركون ، هرمسئله‌یه تقدیماً مشغول اولدیغی مسئله‌در .

مع مافیه بومسئله ایله اشتغال مصر مطبوعاتنه انحصار ایتمه‌یور ، هندستان افكار عمومیهٔ اسلامیه‌سنك‌ده شریف (حسین) ه قارشی عینی حسیاتی پرورده ایتدیكی آكلاشیلیور . صوك پوسته ایله كلن هند مطبوعاتی هپ بومسئله ایله مشغولدر . هندستان مسلمانلرینك حسیاتنه ترجمان اولان هند خلافت جمعیت مركزیه‌سی (ناغپور) شهرنده عقد ایتدیكی براجتماعده مقررات آتیه‌یی اتخاذ ایتمشدر :

« هندستان خلافت جمعیتی شریف حسین طرفندن پروژه‌سی نشر اولونان وعرب استقلالنی تحقق ایتدیردیكی اعلان ایدیلن (انكلتره - حجاز) معاهده‌سنك فی الحقیقه عربستان ایله عرب ملتنك استقلالنی یقدیغنی، اماكن مقدسهٔ اسلامیه‌یه قارشی وخیم برتجاوز تشكیل ایلدیكی وبوتون اسلام عالمنك مطالب دینیه‌سنی صورت قطعیه‌ده رد ماهیتنده اولدیغنی كورمشدر . بناءً علیه خلافت جمعیتی هیئت مركزیه‌سی هندستان مسلمانلری نامنه مقررات آتیه‌یی اتخاذ ایتمشدر :

١ — جزیرة العربك هردرلو مراقبهٔ اجنبیه‌دن مصونیتی او قدر مهم بر مسئلهٔ اسلامیه‌در كه یر یوزنده كی بوتون مسلمانلر بوخصوصده متحددر .

بو مصونیت تأمین اولونمازسه ، اوامر دینیه‌یه توفیقاً مسلمانلر هردرلو وسائطه مراجعتله بونی تأمین ایدنجه‌یه قدر مجادله ایده‌جكلردر .

٢ — جزیرة العرب مستقلدر .

هندستان مسلمانلری جزیرة العرب استقلالنك انكلتره ویا باشقه بردولت طرفندن طانیمه محتاج اولمادیغی قناعتنده‌درلر .

٣ — تعالیم اسلامیه‌یه نظراً جزیرة العرب یریوزنده‌كی بوتون مسلمانلرك دینی مركزی اولمق اعتباریله محترمدر . دینك اركانندن اولان فریضهٔ حج اوراده ایفا اولونمقده‌در. بناءً علیه شریف حسین، یاخود دیگر هرهانكی بركیمسه جزیرة العربك وضعیت سیاسیه‌سی متأثر ایده‌جك هیچ برمقاوله عقد ایده‌مز. بویله برمقاوله عقدی كافهٔ اهل اسلامك غیرقابل اخلال حقوقنه برتجاوز تشكیل ایده‌جكندن كأن لم یكن عد اولونور . خلافت جمعیت مركزیه‌سی اسلام نامنه عرب ملتنه مراجعتله اسلامك شرفنی مدافعه واماكن اسلامیه‌نك حریتنی صیانت ایتملرینی، برقاچ حریص وخودكام آدمك كیفی اوغورنده بوتون اسلام عالمنك شرف وحیثیتنی فدا ایتمه‌ملرینی طلب ایدر . »

هندستان مجاهدلری قورتولیور

(بومبای) ده انتشار ایدن (دهلی قرونیقل) غزته‌سنده اوقودیغمزه نظراً تقریبا ایكی سنه مقدم هندستان اردوسنی عصیانه تشویق ایتمك وتوركیا ایله برمحاربه وقوع بولدیغی تقدیرده مسلمانلره قارشی حربدن امتناع ایتمك ایچون هندستان علماسندن برفتوای شریفه استحصال ایتمك تهمتیله محاكمه اولونوب ایكیشر سنه حبسه محكوم اولان هندستان اكابر رجال اسلامیه‌سنك وقت خلاصی تقرب ایتمشدر . بونلر میاننده بولسان (محمد علی) ، دوقتور (سیف الدین كیچلو) اغستوس مبادیسنده ، مولانا (نصار احمد) ٤ كانون اولده ، (پیر غلام مجدد) تموز نهایتنده تخلیه اولوناجقدر . مولانا (شوكت علی) ایله مولانا (حسین احمد صاحب)ك نه زمان تخلیه اولوناجقلری هنوز معلوم دكلدر .

دعوای اسلام اوغورنده فداكارانه چالیشان وهر درلو مشقت واذایی كوزه آلان رجال اسلامیه‌نك ظلم زندانلرندن قورتولارق تكرار مجاهده صحنه‌سنه عودتلری بوتون مسلمانلری سویندیره‌جك بر حادثه‌در.

آغا خانك بیاننامه‌سی

انكلیزجه غزته‌لرده اوقودیغمزه نظراً هندستان رؤساسندن آغا خان عالم اسلامه خطاباً بر بیاننامه نشر ایتمشدر . آغا خان بو بیاننامه‌سنده صلحنامه‌نك تعدیل وبالخاصه توركیانك بعدما غرب دولتلریله ایی كچینمك ایسته‌دیكندن بحث ایله مسلمانلرك توركیا ایله فرانسه وانكلتره مناسباتنی اخلال ایده‌جك حركاتده بولونمامالرینی توصیه ایتدكدن باشقه بعدما توركیاده چوجوقلری قورتاره‌جق واحوال صحیه‌یی اصلاح ایده‌جك یاردیملرده بولونمالرینی توصیه ایدیور .

آغا خانك ، مسلمانلرك یكدیكرینه یاردیم ایتمه‌سنه دائر اولان توصیه‌لرینه برشی دیمیز . فقط معلوم اولدیغی اوزره آغا خان (اسماعیلیه) مذهبنك رئیس روحانیسیدر . بو اعتبار ایله اهل سنتله آره‌سنده بر اوچوروم واردر . بو اوچورومك اك آشكار تجلیلرندن بری آغا خانك حالا اسكی ذهنیتده، استقلال وحریت مفكوره‌سیله طبان‌طبانه ضد اولان اجانبه صداقت ذهنیتنده بولوندیغی آكلاشیلمه‌سیدر . بوندن طولایی آغا خان كیمك حسابنه یایدیغی آشكار اولان بوپروپاغانداده موفق اولمایه‌جقدر .

بوكون بوتون اقوام اسلامیه استقلاله تشنه‌در . باشقه‌لرینك اسیری اولمقدن بیقمش، اوصانمشدر . مسلمانلرك هدف مجاهداتی اسارت زنجیرلرینی قیرمقدر. توركیانك شرفلی برصلح عقد ایتمه‌سی، استقلال وحریتی تأمین ایتمش اولماسی باشقه اقوام اسلامیه‌نك اسارتده یاشامه‌لرینی هیچ بر وجهله ایجاب ایتمز . بالعكس سائر اسلام ملتلری توركیانك بوموفقیتنی رهبر طانیه‌رق اونلرده عینی غایه‌یی تحقق ایتدیرمكه چالیشه‌جقلر وبوصورتله اسلام عالمی قورتولاجقدر .

آغاخانك بوكبی پروپاغاندالره آلت ایدیلمسی یكی برشی دكلدر . موما الیه بالقان محاربه‌سی اثناسنده‌ده بویله برطاقم مناسبتسز حالدرده بولوندیغندن هندستانده مدهش بر سقوطه اوغرامشدی . ینه عینی مقابله‌یی كوره‌جكی شبهه‌سزدر . بناءً علیه آغاخانك بوتون اسلام مراكزینه كوندردیكی سویله‌نیلن بیاننامه‌سی هیچ بر تأثیر یاپمیه‌جق ، بالعكس مسلمانلرك روح مجاهده‌سنه قارشی ترتیب اولونان سوء قصدلر آكلاشیله‌رق اوكا كوره تدابیر لازمه اتخاذ اولوناجقدر.

مع مافیه پاپانجیلره آلت اولمقله تنزل ایدنلرك انجق روح اسلامدن بك اوزاقلاشان آدملر اولدقلرینی كوره‌رك متسلی اولویورز .

اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

آبونه شرائطى : هر یر ایچون
سنه‌لكى (٢٧٥) آلتى آیلغى
(١٥٠) خارج ایچون سنه‌لكى
٣٢٥ غروشدر .

نسخه‌سى ٥ غروشدر .
ایكى نسخه برآراده
(١٠) غروشدر
سنه‌لكى ٥٢ عدددر .

اداره‌خانه : باب‌عالى جاده‌سنده
رشید افندى خاننده

اخطارات
آبونه بدلى پشیندر .

مسلكه موافق آثار مع‌الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد

١٣٣٠

آدرس تبدیلنده آیریجه
٥ غروش كوندرملیدر .

مكتوبلرك امضالرى واضح
واوقوناقلى اولمسى وآبونه
صره نومروسنى محتوى
بولونمسى لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسى رجا اولنور .

پاره كوندرلدیكى زمان نه‌یه
دائر اولدیغى بیلدیرلمسى
رجا اولنور

والله یهدى من یشاء الى صراط مستقیم
باش محرر
محمد عاكف
صاحب و مدیر
اشرف ادیب
اتبعون اهدكم سبیل الرشاد

عدد ٥٥٠-٥٤٩ ٢٦ ذى‌الحجه ١٣٤١ ❊ پنجشنبه ❊ ٩ آغستوس ١٣٣٩ جلد ٢٢

آنغلیقان كلیساسنه جواب

تدقیقات وتألیفات اسلامیه هیئت علمیه‌سى رئیس عالیسى شیخ عبدالعزیز جاویش افندى حضرتلرى طرفندن تألیف بویورولوب شرعیه وكالت جلیله‌سى طرفندن آنغلیقان كلیساسنه كوندریلمك اوزره آیریجه طبع اولونمقده اولان جوابدر :

دین اسلامك خصائصى

بز بوراده اسلام ایله دیگر ادیانى مقایسه ایدرك آره‌لرنده‌كى فرقى كوستره‌جك دكلز . یالكز مسلمانلرجه دینلرینك اك باشلى ممیزاتندن، اك مهم خصائصندن صاییلان شیلرى بیلدیره‌جكز .

١) **دینك اساسات ایمانیه خصوصنده عقله استناد** اولجه فكرى اعمال ایله قناعت كامله استحصال ایتمكسزین بر عقیده‌یه ، یاخود اساساتندن برینه ایمان مسلمانلغك فرائضى میاننده داخل دكلدر .

قرآن برچوق آیتلرنده انسانى ، انفسده ، آفاقده تجلى ایدن عظمتى تفكر صورتیله معرفت الهیه‌یه سوق وتشویق ایدییور : (اولم ینظروا فى ملكوت السموات والارض وماخلق الله من شئ . سورهٔ اعراف) ١] سنریهم آیاتنا فى الآفاق وفى انفسهم حتى یتبین لهم انه الحق . ـ سورهٔ فصلت) ٢]

(ان فى خلق السموات والارض واختلاف اللیل والنهار والفلك التى

١] ملكوت سماوانه ، ملكوت ارضه ، حاصلى اللهك یاراتدیغى بوتون شیلره باقایورلرمى ؟

٢] اسلامك حق اولدیغى كندیلرینجه آكلاشیلمق ایچون اونلره هم آفاقده ، هم انفسده آیات قدرتمزى كوستره‌جكز .

تجرى فى البحر بماینفع الناس وما انزل الله من السماء من ماء فاحیا به الارض بعد موتها وبث فیها من كل دابة وتصریف الریاح والسحاب المسخر بین السماء والارض لآیات لقوم یعقلون . ـ سورهٔ بقره) ١]

اسلام قرآنك برچوق یرنده انسانلرى خلقتده متجلى آیات الهیه‌یى دوشونمه‌یه ومعرفت صانعى حقك بدیع صنعنده وصنع بدیعنده آرامه‌یه سوق ایدییور ؛ هیچ بر آیتده معجزه سلاحنه ، یاخود عقلك قاورایامه‌یه‌جغى استبدادى تكلیفلره استناد ایتمه‌یور .

اسلام اویكانه دیندركه معجزات ایله نه پیغمبرلك وظائفى ، نه ده عبادك صلاح وسعادتى نامنه وقوع بولان بعثتلرینك ثبوتى آره‌سنده هیچ بر مناسبت اولمدیغنى انسانلره بیلدیرمشدر .

عرب مشركلرى كندیلرینه بر معجزه كوسترلمسى ایچون نه‌قدر

١] كوكلرك ، یرك یارادلمه‌سنده ، كیجه ایله كوندوزك برى برینى تعقیب ایتمه‌سنده ، بشرك منافعنى یوكله‌نه‌رك دكزك اوزرندن آقوب كیدن كیده ، اللهك كوكدن ایندیره‌رك كندیسیله أولمش طوپراقلرى دیریلتوب اوزرنده هر درلو مخلوقاتى یایدیغى صوده ، روزكارلرك سوقنده ، كوكله یر آره‌سنده مسخر بولوطده عقلى اولان بر قوم ایچون البته حقك برلكنه دلیللر واردر .

اصرار ایتمشلردی . « کندیلرینه برمعجزه کلدیکی تقدیرده مطلق ایمان ایده‌جکلرینه دائر اولانجه یمینلریله اللهه قسم ایدییورلردی.» ۲] لکن جناب پیغمبر هیچ برکون بوطلبلرینی اسعافه یاناشمادی . ویردیکی جواب آنجق شونلردی : « معجزه‌لر بنم دکل ، اللهك الندەدر.» ۳]، « بن حق آچیقدن آچیغه سویلر بر نذیرم ، باشقه برشی دکلم . » ٤]

برآره‌لق مشرکلر خوارق طلبنده پك ایلری کیده‌رك شویله دیمشلردی : « سکا هیچ برزمان اینانه‌جق دکلز . مکرکه یردن بزه بیکار چیقاره‌سك ؛ یاخود خورما اغاجلریله ، آصمه‌لرله طولو برباغچه‌ك اولسون‌ده اورته‌سندن نهرلر آقیده‌سك ؛ یاخود کوکلری زعمك کبی اوزریمزه پارچه پارچه ایندیره‌سك ؛ یاخود اللهی وملکلری صیره‌ایله اوکمزدن کچیره‌سك ؛ یاخود جواهردن بر أوه صاحب اوله‌سك ؛ یاخود کوکلره چیقه بیله‌سك . بونکله برابر یوقاریدن بزلره المزله طوتوب اوقویه‌جغمز برکتاب ایندیرمدکجه سنك کوکه چیقدیغکده اینانه‌مایز » ٥]

علیه الصلاة والسلام افندیمزده بونلره قارشی : « آمان یاربی ! بن الله طرفندن کوندریلمش بر انساندن باشقه برشیمی‌یم ؟ » ٦]دیبوردی .

اسلام اویکانه دیندرکه معجزه طلبنده بولونانلری مؤاخذه وسخافت فکر ایله اتهام ایدییور . پیغمبری تأیید ایچون قرآندن باشقه خارقه اولامایه‌جغنی بیلدیرییور . زیرا قرآن اورسول محترمك رسالتیله هم آهنك اویله طبیعی برمعجزه‌درکه هیچ برمعارض ایچون آیات سبحانیه‌سندن برینه طعن امکانی یوقدر .

اسلام بزلره برحقیقت دها بیلدیرییور : بشری اقناع خصوصنده معجزاتك کفایتی اولامدیغی اسکیدن کلوب کیدن امتلرك ایمانسزلقلری ایجاب ایدردی . چونکه اوقدر اصرار ایله ایسته‌دکلری معجزاتی کوزلریله کورمشلردی .

قرآن بزلره اوکچن امتلرك اصولی بافکر ناصیل تصویر ایدییور! هر هانکیسنه برمعجزه ایندیریله‌جك اولورسه درحال تردد ایچنده، شبهه ایچنده قاله‌رق بردرلو اینانمق جهتنه یاناشمالردی . نهایت انکارەده قدرت بولامانجه میدانده‌کی خارقه‌یه کوزلرینی مسحور ، عقللرینی پریشان ایدن سحر دامغه‌سنی یاپیشدیرییورلردی . « بزسکا کاغد اوزرینه یازلمش برکتاب ایندیره‌یدکده اوکا اللریله طوقونمش اوله‌لردی ینه کافرلر : بو ، آشکار برسحردن بشقه برشی دکل ، دیرلردی . » ۷] زیرا معجزات ایله انبیانك نه بعثتی ، نه‌ده فطری وظائفی آره‌سنده هیچ برمعقول مناسبت بولونه‌مایه‌جغی ذهنلرینه یرلشمشدی . بونك ایچوندرکه فاطر حکیم پیغمبرینی کتاب مبینی ایله تأیید بویوردقدن صوکرا جهالت ، یاخود عناد سائقه‌سیله حالا معجزه ایسته‌مکده اصرار ایدنلری « کندیلرینه اوقونوب طورمقده اولان کتابی سکا ایندیریشمز اونلره الویرمیورمی؟ حالبوکه اوکتاب میبنده ایمان ایدن قوم ایچون هم رحمت ، هم عبرت وار . » ۸] طرزنده مؤاخذه ایدییور .

خوارق طلبنده پك ایلری کیدنلره هجوم ایدن آیات قرآنیه‌نك اك شدتلیسی شودر : (وقال الذين لايعلمون لولايكلمنا الله اوتأتينا آية كذلك قال الذين من قبلهم مثل قولهم تشابهت قلوبهم قدبينا الايات لقوم يوقنون . ـ سورهٔ بقره ۹]

عجبا « عقل » دیکر دینلرك هرهانکی برنده اسلامدن کوردیکی معامله‌یه مظهر اوله‌بیلمشمیدر ؟ شرعك ظواهرندن برشیٔ عقل ایله تعارض ایتسه اسلام عقلك حکمیله حرکت اولونمسنی امر ایدر . زیرا نظر اسلامده اولاحق تعدد ایتمز ؛ ثانیاً محال اولان برعقیده‌نك، یاخود خلافی برهان ایله ثابت برحکمك قبولنه عقلی الزام ایتمك مستحیلدر .

برمسلمانك قلبنه برشبهه کلیورکه دفعنه قادر اوله‌مایور . بونکله برابر حق ، صوابی آراشدیرمقدن‌ده کری طورمایور . عجبا بویله بر وضعیت قارشیسنده او آواره قلبك نجاتنه حکم ایده‌جك و « الله کیمسه‌یه وسعندن فضله تکلیفده بولونماز » ۱۰] « الله کیمسه‌یه ویردیکندن زیاده‌سنی تکلیف ایتمز . » ۱۱]، «دینده جبر یوقدر.» ۱۲] دیه‌جك اسلامدن باشقه بر دین وارمی ؟

اسلام جناب حقك ملکوتنده تفکره دالمه‌یی ، اللهه تقربی موجب عبادتلرك اك بویوکلرندن صایار . علیه الصلوة والسلام افندیمز « تفکر ساعة خير من قيام ليلة » ۱۳] بویوریور .

مسلمانلرك هپسی بیلیرکه طبابت ، تشریح ، علم حیات ، وظائف

۲] واقسموا بالله جهد ایمانهم لئن جاءتهم آية ليومنن بها . ـ سورهٔ انعام .

۳] انما الايات عندالله . ـ سورهٔ انعام .

٤] وانما انا نذير مبين . ـ سورهٔ ملك .

٥] وقالوا لن نؤمن لك حتى تفجر لنا من الارض ينبوعا اوتكون لك جنة من نخيل وعنب فتفجر الانهار خلالها تفجيراً اوتسقط السماء كما زعمت علينا كسفاً اوتأتي بالله والملكة قبيلا اويكون لك بيت من زخرف اوترقى فى السماء ولن نؤمن لرقيك حتى تنزل علينا كتاباً نقرؤه . ـ سورهٔ اسری

٦] سبحان ربى هل كنت الابشراً رسولاً . ـ سورهٔ اسری .

۷] ولونزلنا عليك كتاباً فى قرطاس فلمسوه بايديهم لقال الذين كفروا ان هذا الاسحر مبين . سورهٔ انعام

۸] اولم يكفهم انا انزلنا عليك الكتاب يتلى عليهم ان فى ذلك لرحمة وذكرى لقوم يوقنون . ـ سورهٔ عنکبوت .

۹] بیلمه‌ینلرده « نه اولور ، الله بزمله قونوشسه ، یاخود بزه بر معجزه اینسه » دیبورلر . کندیلرندن اول کلنلرده عینی سوزی سویله‌مشلردی . قلبلری بری برینه بکزه‌یور . بزلر یقین صاحبلری ایچون آیاتمزی بیلدیرمشزدر .

۱۰] لايكلف الله نفسا الا وسعها . ـ سورهٔ بقره

۱۱] لايكلف الله نفسا الا ماآتيها . ـ سورهٔ طلاق

۱۲] لا اكراه فى الدين . ـ سورهٔ بقره

۱۳] برساعت دوشونمك ، بوتون کیجه‌یی عبادتله کچیرمکدن خیرلیدر.

الاعضا ، معرفت النفس وسائره کبی انسانی فاطر حکیمك خلقتده تجلی ایدن حکمتلرینی طانیه‌جق ، وضمنده‌کی اسراری آکلایه‌جق حاله کتیرن فنونه عائد آثاری اوقومق اك بویوك عبادتلردندر . بونك ایچوندرکه ایام تحصیلنك قسم اعظمنی حقه عبادتله وبدایع مصنوعاتی آکلایه‌رق معرفت الهیه‌ده یوکسلمکله کچیرمك هرمسلمانك الده‌در . الویرکه نیتی خیر اولسون .

۲) فرض عین فردی — حریت وجدانیه

مسلمانلق فردی حریت وجدانی تقریر ایتدیکی کبی فرض عینده تکلیف ایتمشدر . بناءً علیه نظر اسلامده هرفرد اسباب وشرائطی موجود اولدیغی تقدیرده شرعك بوتون احکامیله مکلفدر . وبوخصوصده افراد بشر مساویدر . ارککله قادین ، متبوع ایله تابع آره‌سنده هیچ فرق اولمادیغی کبی ، برطبقه‌نك دیکر طبقه‌دن ذره‌قدر آیریلیغی یوقدر .

اسلام وجدان فردینك حریت واستقلالنی تقریر ایدییور . اوسبیدن نه‌کیمسه باشقه‌سنك وجدانی اوزرنده تحکم ایده‌بیلیر ، نه‌ده اوکا وجدانك قبول ایده‌میه‌جکی بر امرده بولونه‌بیلیر . صوکره ، اسلامده ، دینی مرتبه‌سی نه‌قدر یوکسك اولورسه اولسون هیچ کیمسه یوقدرکه باشقه‌سنك نعیم ابدیدن محرومیتنه حکم ایتمك ، یاخود کناهلرندن برینك مغفرتنی ، یاخود اوآدمك رضای الهی‌یه مظهریتنی تکفل ایتمك قدرتنی حائز اولسون .

انسان مکلفیت چاغنه ایریشیر ایریشمز کندینی اویله بر آله عادل حضورنده کوریورکه رشید اولمشلره توجیه ایتدیکی خطابی آرتیق اوکاده تشمیل ایدییور ؛ اونی‌ده دیکر اراده وقدرت صاحبلری کبی بوتون تکالیف ایله مکلف طوتیور ؛ کناهك ، عصیانك عواقبندن صاقینمسنی امرده بولونیور ؛ کیزلی ، آشکار بوتون قباحتلری کندیسنه تحریم بویوریور ؛ حلالی ، حرامی آچیق آچیق بیلدیریور ؛ اونك ایچون حاضرلادیغی ثوابی‌ده ، عقابی‌ده سویلیور وایشله‌یه‌جکی معاصیدن یالکز اونی مسؤل طوتیور ؛ صوکره نه برشفاعتجینك مداخله‌سیله ، نه‌ده اولادینی ، یاخود مالنی فدیه ویرمك صورتیله حقك عدالت مطلقه‌سندن قورتوله‌مایه‌جغنی کندیسنه کوستریور .

ینه او انسان اویله برمعبود رحیم قارشیسنده اولدیغنی حس ایدییورکه فطرتنده‌کی ضعفی واستعداد معصیتی بیلدیکی ایچون دائما کندیسنه توبه ورجوع امرینی ویریور . اوکا رضاء الهیه‌سنی ، غفرانی تناهیسنی وعده بولونیور . طبقی جکرپاره‌سنك اکینی دیندیرمك ، الی کیدرمك ایسته‌ین شفقتلی برانا کبی اونی کولوبوزلرله ، نوازشلرله بسله‌ور . کناهکارلر ایچون « ای نفسلرینه ظلم ایدن قوللرم ؛ اللهك رحمتندن امیدیکزی کسمه‌یك . محقق بیلك‌که الله کناهلرك هپسنی باغیشلار . چونکه او ، غفور رحیمدر . » ۱] طرزنده سبق ایدن وعد لهیسنك خلفندن منزه اولدیغنی اوکا آکلاتیور .

ایشته انسان دورهٔ رشده کلنجه کندینی بولاهوتی موقعده کوره‌رك درحال آکلارکه آرتیق صباوت مرتبه‌سندن یوکسلمشدر ؛ آرتیق بوتون کار وزیانی کندی عقل واراده‌سنك محصولیدر وبوتون سعادتی ، حرمانی ینه کندی فعل وحرکتنه باغلیدر . اوت ، اوزمان ادراك ایدرکه الله ایله مخلوقاتنك ای ، کوتو هیچ بری آراسنده اصلا برده یوق ؛ چونکه هپسی اونك عیالی ، اونك قوللری ؛ کناهدن چکینه‌نلرینه ثواب ویرییور ؛ پشیمان اولانلری ، توبه ایدنلری باغیشلایور ؛ جاهللری اوکره‌دییور ؛ عاصیلره عاقبتك وخامتنی کوستریور . حاصلی فسحت سرای رحمتك خارجنده مشرکلردن باشقه کیمسه قالمایور .

اوت ، اوزمان براله رحیم کوریورکه بوتون کلنلر ایچون قاپولری آچیق ؛ جنتی ، رضوان الهیسی نه‌قدر ایسته‌ین وارسه هپسنه آماده ؛ بارکاه مرحمتك اشیکنده نه‌پرده‌وار ، نه‌پرده‌دار . بونی کورن انسان (ونحن اقرب الیه من حبل الورید . ـ سورهٔ ق) ۲] نظم جلیلنی آکدقجه یأسك هجومندن ، امیدلرینك اضمحلالندن آسوده قالیور . صوکره (وهومعکم اینما کنتم والله بما تعملون بصیر . ـ سورهٔ حدید) ۳] آیت کریمه‌سنی دوشوندکجه یامعبودینه قارشی عصیاندن قورقیور ؛ یاخود آره‌ده هیچ بر توسطکار اولمقسزین کندیسنی طوغرودن طوغرویه خطاب سبحانیسنه مظهریتله تکریم بویوران اوخلاق کریمی کوجندیرمکدن اوتانیور .

هله ، کائنات سائره‌یه قیاس ایدیلنجه نزد الهیده‌سینك قنادینه بیله معادل کله‌میه‌جك بریلدیزك اوزرنده اوطوران افراد بشردن برینك قالقوب‌ده کوکلرك ، یرلرك قیومی اولان فاطر ذوالجلالك یانی باشنده ـ حاشا ـ بر چوجغك ولیسی ، یاخود برمحجورك وصیسی موقعنی اشغال ایتمسی ، اسلامك تلقیسنه کوره ، اللهی بیلمه‌مکدن ، اونك مقام صمدیتنه حرمتسزلکدن باشقه برشی دکلدر .

انسان دورهٔ رشده وارنجه بو مراتب قدسیه‌نك هپسی کلیر ، قارشوسنه دیکیلیر و اوزمان آکلامایه باشلارکه بشرك یریوزنده خلیفه اولماسندن مقصود الهی نه ایمش ؛ بنی‌آدمك تکریمنده نه کبی حکمتلر وارمش ، جناب حق انسانی حجر ومراقبه زنجیرلرندن ناصیل آزاده یاراتمش‌ده « اخطار ایت که وظیفه‌ك آنجق اخطاردر . یوقسه اونلرك اوزرنده مراقب دکلسك . » ۴] دییه خطاب ایتدیکی پیغمبری‌ده

۱] یا عبادی الذین اسرفوا علی انفسهم لاتقنطوا من رحمة الله ان الله یغفر الذنوب جمیعا انه هوالغفور الرحیم . ـ سورهٔ زمر .

۲] بز اوکا شاه داماریندن دها یاقینز .

۳] هرنره‌ده اولورسه‌کز اولوکز ، او سزکله برابردر ، الله بوتون ایشله‌دکلریکزی کورویور .

۴] (فذکر انما انت مذکر . لست علیهم بمسیطر . ـ سورهٔ غاشیه .)

داخل اولمق شرطيله هيچ بر موجود ايچون بومخلوق مكرم اوزرنده حق تحكم قبول ايتمه‌مش .

ايشته انسان اوزمان فرقه واريركه روح انسانينك يوكسلمسنه ارادهٔ ازل تعلق ايدن پايه‌ده درجه‌لرده يوكسلك ؛ كنديسنه بخش اولونان عزت وحريت نه‌قدر كنيش ! آرتيق اويله معظم برخالق حضورنده اولديغنى كورورکه شفاعتجيلره افتقاري يوق . اويله‌جوشقون برمرحمت قارشيسنده بولنوركه قاوشمق ايچون كيمسه‌نك توسطنه محتاج دكل . آياغى قايدقجه ، وباله كيردكجه توبه‌يه ، ندامته صيغينير وبوتون ساحهٔ امكانى قوجاقلايان رحمت الهيه قاپولرينى انجق بو ايكى مفتاح ايله آچار . بوقه كنديسى كبى ضعيف ، عاجز مخلوقاتدن باشقه‌برشى اولميان مشايخك ، رجال دينك ياردمنه اصلا مفتقر اولماز .

بونكله برابر اسلامك الٓهى بيليوردى‌كه اطمئنان قلب ايله راحت وجدان بوقسوللغى‌چوق‌زمانلرانسانى ريا ، نفاق ، يالان ، فتوركبى‌صفات ذميمه ايله اتصافه مجبور ايدر وافكار وافعالده صدق واخلاصه ميدان براقايان بوصفتلر اونى ادرا كسز بهيمه‌لردن دها سافل بردركه‌يه دوشورور . ايشته بوسببدن مؤمن قوللرى ايچون حريت وجدانى ، حريت اراده‌يى بوكبى رذائلك هجومنه قارشى سپر اوله‌رق ويردى ؛ مراقبه وحساب حقلرينى‌ده لطيف وخبير اولان ذات سبحانيسندن باشقه‌سنه بخش ايتمدى . (يعلم خائنة‌الاعين وماتخفى الصدور . والله يقضى بالحق . ـ سورهٔ غافر) ۱]

بناءً عليه آنديغى فرض عين وفردى حريت وجدان اساسلريله مسلمانلق برطرفدن مكلف انسانه عزت ويرمش ، اونى عاجزلرك دركاتندن يوكسلتمش ، ديكر طرفدن‌ده رب‌العالمينك حريم كبرياسنى حجر كبى ، مداخله كبى شائبه‌لردن تنزيه ايتمش اوليور .

۳) هيچ بر كناهكار باشقه‌سنك وبالنى يوكلنمز ۲] مسلمانلقده هركسك وبالى كنديسنه عائددر . افراد بشردن هيچ برينك خطاسى باشقه‌سنه كچمز . اونك ايچين نظر اسلامده چوجق كناهلردن ، قباحتلردن پاك اوله‌رق طوغار . هيچ بر حسابه ، هيچ برعقابه معروض دكلدر . ومكلفيت چاغنه كلنجه‌يه قدر بومعصوميتى محافظه ايدر . مكلفيت دوره‌سى اونك ايشله‌يه‌جكى خيروشر ، نافع ، مضر بوتون افعالنه قارشى محاسبه‌نك باشلاديغى دوره‌در .

مسلمانلق بزلره بيلديريوركه جناب حق حسنات ايله سيأتدن برقسمنك جزاسنى تعجيل ايدرك دنياده ويريور ؛ برقسمنك‌حسابنى‌ده آخرته براقيور . ذهنلرده ايجه برلشمسى ايچون بومآل برچوق

۱] كوزلرك خيانتنى وسينه‌لرك كيزله‌ديكى بوتون شيلرى بيلير . الله‌ذوالجلال حق ايله حكم ايدر .
۲] ولا تزر وازرة وزر اخرى . ـ سورهٔ اسرى

آيات كريمه ايله تكرار بويورولمش : (كل نفس بما كسبت رهينة . ـ سورهٔ مؤمن ۱] (فمن يعمل مثقال ذرة خيراً يره ومن يعمل مثقال ذرة شراً يره . ـ سورهٔ زلزله) ۲] ، (ولا تزر وازرة وزر اخرى . ـ سورهٔ اسرى) ۳] (كل امرئ بما كسب رهين . ـ سورهٔ طور) ٤] ، آيتلرندن باشقه آيات جليله‌ده واردر .

مسلمانلق بوحكميله انسانى ايلك جدينك خطاسنه وارث اولديغى انديشه‌سندن قورتاريور و « حق » اسم پاكى اسماء حسناسندن اولان اللهك عدلى هرهانكى برمخلوق باشقه‌سنك ايشله‌ديكى جرمدن طولايى مؤاخذه شائبه‌لرندن پك متعالى اولديغنى آكلاتيور : « كيم بر كناه قازانيرسه اونى آنجق نفسى ايچون قازانمش اولور . الله عليمدر ، حكيمدر . ۵]

٤) انسانلر آره‌سنده صلح ومسالمتك تأسيسى اسلامك غايه‌لرندن برى‌ده انسانلر آره‌سنده صلح ومسالمتك تأسيسيدر . مسلمانلرك پيغمبرى بريوزينه قليچ دكل ، صلح ومسالمت برلشديرمك ايچون كلدى . اوت ، عليه‌الصلوة والسلام افنديمز ظهور ايتدكلرى زمان برى برلرينه‌قارشى غيظ وكينلرندن عربلرك كوكسنده قازانلر قاينايوردى . اورته‌ده فاصله‌سز باصقينلردن ، آردى آره‌سى كسيلمز محاربه‌لردن ، صوكبى دوكولن قاندن ، اوت كبى سوكولن جاندن باشقه برشى يوقدى . اونك ايچون رسول معظم طورمايوب بونلره قصاص قانونلرينى بيلديريور وبغى ، عدوان اربابنه موعود عاقبتدن كنديلرينى تحذير ايديوردى . نهايت دين مبينك فيضيله آره‌لرنده‌كى تفرقه يانغينلرينى سوندوردى : تبليغ ايتديكى حقوق وحدود الهيه اوكنده بوتون ارباب قيامه بويون اكديردى . قلبلرى برلشديرمه‌يه ، آره‌ده اخوت وجوده كتيرمه‌يه اودرجه‌لرده چاليشدى‌كه حقك سايهٔ مرحمتنده هپسى برى برينك قارداشى اولدى .

مع‌مافيه مسلمانلق بوقدرله قناعت ايتمدى . مؤمنلرله اهل كتاب آره‌سنده‌ده صلح ومسالمت برلشديرمك ايستدى . ايشته بومقصدله‌دركه مسلمانلرك حائز اولديغى حقوقك عينى اهل كتابه‌ده تشميل ايتدى . مصاهرتك تأمين ايده‌جكى رابطه‌لرى ، مناسبتلرى استحصال ايچون مسلمانلرك اهل كتابدن اولان قادينلرله اولنملرينه مساعده كوستردى . بر اركك طوتوب اوله‌نيور . آلديغى قادينله اولجه هيچ بر رابطه‌لرى ، ياخود قرابتلرى يوق ايكن جناب حق بونلرك آره‌سنده

۱] هر نفس قازانديغى عمله مقابل رهندر .
۲] كيم ذره آغيرلغنده خير ايشلرسه اونى كورور ، كيم ذره آغيرلغنده شر ايشلرسه اونى كورور .
۳] هيچ بر كناهكار نفس باشقه بر كناهكارك وبالنى يوكلنمز .
٤] هركس قازانديغى عمله مقابل رهندر .
۵] ومن يكسب اثما فانما يكسبه على نفسه وكان الله عليماً حكيما . ـ سورهٔ نساء .

اومعلوم اولان متقابل مودت ومرحمتی وجوده كتيرييور. دهاصوكره، بو رابطه‌نك تأثيری هر ايكيسنك ياقين ، اوزاق نه‌قدر خصملری ، بيلدكلری وارسه جمله‌سنه شامل اولمق صورتيله بويوك بر جماعت آره‌سنده قارشيلقلی محبتلره ، تعاونلره سبب اوليور.

مصاهرتك باشقه امثلرده‌بيله كورولن بوتأثيری عرب قبيله‌لری اوزرنده نه‌قدر مهم اولمق ايجاب ايدر ، دوشونولسون . چونكه عربلرده بر اركك ديكر قبيله‌دن برقادين آلنجه عادتا اوقبيله‌نك بوتون افراديله ، حتی بوتون متفقلريله معاهده عقد ايتمش اولور . بويوزدن‌دركه صدر اول مسلمانلريله اهل كتاب آره‌سنده‌كی رابطه‌لری كوكلشديرمك ، قارشيلقلی محبت وشفقت حسلری ياعق خصوصنده بوقانونك پك بويوك تأثيری كورولمشدی .

شايد اهل كتابدن قادين آلان برمسلمان حسابنه اسلامك قبول ايتديكی مساعداتی يوزيلكه خرستيانلقده برمسلمان قادين ايچون تكفل ايتمش بولونسه‌يدی اوزمان دين اسلام مسلمان قادينلرينك اهل كتابه وارمه‌لرينه رضا كوستردی . لكن بريكيلرك كرك قانونلری ، كرك كليسالرينك تعليماتی صلح ومسالمتك ترقيسنه قارشی دائما حائل كسلديكی ايچوندركه اسلام مصاهرت مسئله‌سنده يالكز برنجی شق ايله اكتفايه مجبور اوليور . وبو مساعده‌یی‌ده زوجهٔ غير مسلمه ايچون حريت اعتقادی ، حريت عبادتی متكفل اولدقدن وقاريسنك امور دينيه‌سندن هر هانكی برينه مداخله‌یی زوج مسلمنه تماميله تحريم ايتدكدن صوكره ويرييور .

مسلمانلق

مانع ترقی دكل ، ضامن ترقيدر

آمريقا كنجلرينه ويربلك اوزره اورادكی مسلمان طلبه‌مزك رجالری اوزرينه متفكرين علمای اسلاميه‌دن المالولی حمدی افندی حضرتلری طرفندن تحرير اولنوب آمريقايه كوندريلن قونفرانسك مابعديدر :

بورايه قدراجمال ايتديكمز اساسات اسلاميه قلب مؤمنك تجهيزات ابتدائيه‌سيدر. مؤمن بوعقيده‌سی قوردن، ضعفدن محافظه ايده‌بيلمك ايچون اول امرده بعض عبادات بدنيه وماليه ايله‌ده مكلفدر . بونلرك باشليجه‌لری صلاة ، صوم، ذكات ، حجدر. بنای اسلام دنيلن بواعمال، اسلاميتك بنای عمليسنی تشكيل ايدر. اسلامك فيض كاملی اصل بوندن صوكره باشلاياجقدر .

بو تجهيزات ابتدائيه‌دن صوكره وظائف اسلاميه‌نك اك مهمی كسب علم ومعرفته سعی ايتمكدر . دين اسلام بالاده بيان ايتديكمز وجهله حسياتدن زياده عقل وفكره اعتنا ايتمش وحق وحقيقته محبق اساس هدايت بيلمش اولديغندن علمه پك زياده تشويق ايله‌مشدر .

قرآن عظيم الشانده جناب الله پيغمبرينه وافراد امتدن هر برينه خطاباً (وقل رب زدنی علماً ـ سورهٔ طه) بيوريور . جناب رب العالميندن دائما تزييد علمی طلب ايتمك مؤمنك وظيفه‌سی اولديغنی كوستريور (هل يستوی الذين يعلمون والذين لايعلمون ـ سورهٔ زمر) ديور ، عالم ايله غير عالمك مساوی اوله‌ميه‌جغنی سويليور . (يرفع الله الذين آمنوا منكم والذين اوتوا العلم درجات ـ سورهٔ مجادله) اهل ايمانك درجه‌سی رفيع اوله‌جغنی وعدايله برابر عالمك درجاتی دها يوكسك اولديغنه اشارت ايديور . صوكره، پيغمبرمز (طلب العلم فريضة علی كل مسلم ومسلمة) حديث شريفی كبی برچوق احاديثده طلب علمه تشويق بيوريور و اركك ، ديشی هر مسلمانه علمك لزومنی تصريح ايله‌يور . هرمسلمان سلوك ايده‌جكی مسلك حياته كوره طلب علمه چاليشه‌جقدر . چونكه اعمال متفاوتدر وهر مسلكك ايجاب دينی ودنيويسی باشقه‌در . بونك ايچون هرمسلك اربابنك كندينه مخصوص بروجيبهٔ دينيه وعلميه‌سی واردر . توزيع اعمال صورتيله بووجائبك تحصيلنی دين اسلام بر وظيفه كوسترمشدر . بوندن باشقه كافهٔ علومی جمع ايتمك امتك هيئت اجتماعيه‌سی ايچون بر فريضه‌دركه بوكا لسان شرعده فرض كفايه ديرلر. علماء اسلامدن حضرت محی الدين العربی قدس سره ديورلركه (اوتيت علوم الاولين والاخرين) حديث شريفی موجبنجه پيغمبر اولين و آخرينك علومنی حائز ايدی . او پيغمبره وارث اوله‌بيلمك و (العلماء ورثة الانبيا) حديث شريفنك مضمونی تطبيق ايده‌بيلمك ايچون امت اسلاميه‌نك علوم اولين وآخرينی جمع ودرج ايتمكه چالشمسی لازمدر. بناءً عليه بوكونكی علوم وفنونك كافه‌سنی اوكرنمكه چالشمق مسلمان هيئت اجتماعيه‌سنك وظيفه‌سيدر . بووظيفه‌ده قصور ، امتك انحطاطنه بادی اولور .

حاصلی مسلمان بشيكدن قبره قدر طلب علم ايله مكلفدر. مسلمان يا عالم ، ويا متعلم ويا مستمع اوله‌جقدر. پيغمبرمز: بونلرك دردنجيسی اولان محو اولور ، بيورمشدر . جناب الله قرآنده (انما يخشی الله من عباده العلماء) بيوريور . اللهدن آنجق عالم قوللری قورقارمش ، اللهی بيلمه‌ين اللهدن قورقمه‌سنی نه بيلسون. علم اويله برنوردركه خلوص قلب ايله تحصيل ايديلير ايسه بهمه‌حال معرفة اللهه ايصال ايدر . علما ميانده كورونوب ده اللهی بيلمه‌ينلرك بوقصوری علملرينك ايجابی دكل، حسياتلرنده‌كی افراط وتفريطك نتيجه‌سيدر. چونكه علوم نظريه‌ده كشف حقيقت ايده‌بيلمك ايچون انصاف و اعتدال شرطدر . تعصب كشف حقيقته مانعدر . دينسزلك تعصبی التزام ايدلميه‌رك تعقيب اولنان علم وفلسفه دائما وحدانيت الهيه‌يی اثبات ايده‌كلمشدر . احكام نبوتده‌دخی علمك رد ايده‌بيله‌جكی برشیء يوقدر . حتی اونلرك جمله‌سی بشريتك اك مهم معلوماتيدر .

دفعات ایله سویله‌دیکمز وجهله اسلام علم ایله معارضه‌یی قبول ایتمز ، نزاع علم ودین نظریه‌سی دین اسلامجه مردوددر . دین بر حقیقت عالیه‌در . علم وفن بو حقیقت عالیه اوزرینه دیلدیکی کبی تصرف وابراز حاکمیت ایده‌مزسه‌ده دائما اوکا خدمت ایده‌بیلیر. بالطبع علم وفنك ساحهٔ حکمنده بطلانی ثابت اوله‌بیله‌جك خصوصاته‌ده عقائد دینیه سوسی ویرمك دوغرو اوله‌ماز. حقایق دینیه، علمك یتیشه‌میه‌جکی، دائرهٔ حکمنه آله‌میه‌جغی ذروه‌لره قدر چیقارسه‌ده علم ایله بسبتون متعارض و متخالف بر استقامتده‌ده بولنماز. دین حسیات مجرده‌دن عبارت تلقی ایدیلیرسه شبهه‌سزکه عقل ایله حسیاتك برچوق نقطه‌لرده تصادم ایده‌جکی انکار اولنه‌ماز . فقط بزم نظرمزده حس دینی بوتون حسیات انسانیه‌یه حاکم اوله‌بیله‌جك معقول برحقیقت عالیه‌یه استناد دیمکدر. بوقسه دین ایله هوای نفسانینك هیچ برفرقی قالمامش اولور. حاصلی بز دینمزده علم وفنك ابطال ایده‌بیله‌جکی بر عقیده طانیمیورز وبوندن دولایی علم ایله دینك تنازعنه قائل اولمیورز . بالعکس علمك دینی ، دینك‌ده علمی متقابلاً تقویه وتزیید ایده‌جکنه قانع اولیورز. فی‌الحقیقه عالمده اك بیوك فضیلت علم ایله دیانتك اجتماعی دیمکدر . دین اسلامك بوخصیصه‌سی ترقیات انسانیه‌ده‌بك بیوك برعامل اولدیغنی اثبات ایتمکه کافیدر .

دین اسلامده علمه تشویق ایدن نصوص پك‌چوقدر. هپسنی بوراده ذکره لزوم اولمدیغی کبی امکانده یوقدر . آنجق شوکا تنبیه ایتمك ایسترم‌که علمدن مقصدده غایهٔ عملیه‌در .

اساسات اسلامیه‌یه کوره علمك غایهٔ نظریه‌سی معرفة‌الله وحکمت خلقته‌وقوف، غایهٔ عملیه‌سی‌ده انسانلرك حکمت وخلقته توفیق حرکتدر. جناب الله انسانلری کندیسنه عبودیت ایچون خلق ایتمشدر (وما خلقت‌الجن والانس الالیعبدون) عبودیت ایسه علمی وعملی ایکی حیثیتی حائزدر . عبودیت علمیه روحانی ، عبودیت عملیه ایسه جسمانی اولور . بناءً علیه بو آیت کریمه‌هم غایهٔ نظریه وهم غایهٔ عملیه‌یی متضمندر. قرآنك برچوق آیاتنده غایهٔ نظریه‌یه ، تدبر وتفکره ، علم ومعرفته ، تحری اشیایه تشویق واقع اولدیغی کبی دیکر بعض آیاتنده‌ده غایهٔ عملیه تصریح ایدلمشدر . ازجمله سورهٔ ملکده (لذی خلق‌الموت والحیاة لیبلوکم ایکم احسن عملاً) بیورلمشدر. جناب‌الله موت وحیاتی انسانلرك هانکیسی داها کوزل عمل یاپه‌بیله‌جکنی بالفعل یعنی علم شهودی وتجربی ایله ساحهٔ علانیته چیقارمق ایچون یاراتمشدر .

دیمك‌که غایهٔ خلقت انسانیه اصل عملدر . اللهه اك ایی عبودیت ایدنلر اك کوزل عملی یاپه‌بیلنلردر. انسانلرك عندالله مراتبی عمللرینك حسنیله متناسبدر . فی‌الواقع طهارت باطنه یعنی عبودیت نظریه وقلبیه دها مقدمدر. باطنی کوزل اولمیان انسانلردن ، کوزل عمل صدوری خلاف عاده‌در .

فقط حسن باطندن مقصدده محاسن اعمالدر . قلبی پاك اولدیغی حالده اراده‌سز وعاطل ، عملدن محروم اولان انسانلر ایچون بیوك بر مزیت تقدیر ایدیله‌مز بناءً علیه طهارت قلبیه ، طهارت عملیه‌یی مستلزم اولمق اعتباریله حائز قیمت عد ایدلمك لازم کلیر . شو حالده انسانلرك عندالله مراتبی عمللرینك حسنیله متناسبدر . ایشته انسانلر دنیایه بو امتحان ایچون کلمشلردر .

مسلمانلغك غایه‌سی دیمك اولیورکه عالمده کوزل اعمالی یاپه‌بیلوب وبوکا موفق اولمق ایچون اول امرده مبدأ وغایهٔ خلقت حقنده قوی بر ایمان ومتین بر عزمه صاحب اولمقدر . اعمالك مراتب حسنی ایسه نامحدوددر . مسلمان بقای نامتناهی‌یه متوجه بر عزم وشطارت ایله بونا محدود مراتب حسنده بی‌دریی ایلری کیتمك اوزره خلق اولندیغنه قانع اوله‌جقدر. شمدی سویلیکز، دین اسلام ایله ترقی بشرك مناسبتی مثبتمیدر ، منفیمیدر ؟ شو ایضاحاته کوره اسلام ضامن ترقیدر ، دیمکده تردد ایدیلیرمی ؟

<u>اجتماعیاتده غربجیلر وبوزقورتجیلر :</u>

جهت جامعه‌مز ، دیانت اسلامیه‌در

دیانت اسلامیه؛ عصر سعادتدن بری بعضاً دوست کوروسی آلتنده بنیان اساسیمزی ییقمق ایسته‌ین منافقلرك مکر وفسادی ، بعضاً عسکری ، قوتی ، قلعه‌سیله بتون بر جهان خصومتك هجوملریله قارشولاشمغه مجبور قالمشدر .

تاریخك اك قانلی مناقبنی تشکیل ایدن بو معرکه‌لرده اسلامیت ، دائما مدافعهٔ مشروعه ومدافعهٔ حق وحقیقت حالنده شرفنی محافظه ایتمك موقعنده بولنمشدر .

له‌الحمد ظفر عزله نتیجه‌لنن صوك مجادله‌ده‌ده بزحقنه تجاوز وتعدی ایدیلن، موجودیتی، حقوق طبیعیه‌سی پایمال ایدلمك ایسته‌نیلن قوت، اسلامیتدن باشقه بر شی دکلدی .

ینه تاریخ اسلام واوروپاده اهل صلیب سفرلریله بووقایعه تقدم ایدن احوال کمال دقتله تدقیق ایدیلورسه کوروله‌جکدرکه : عالم اسلام احکام شرعیه‌یه ، دیانت حقه‌متمسك قالدیغی، نفاق وشقاقدن اوزاق بولندیغی مدتجه هرهجومی کمال متانتله قارشولامش ، هرصدمه‌یی معجزه‌نما بر موفقیتله آتلاتمشدر . فقط نه زمان تاریخمزی لکه‌لین بر انهزام ، بر سقوط وجدانلری ازمشسه ، بو دوغرو یولدن انحراف ایدیلن وقتلره تصادف ایتمشدر .

مادیات ساحه‌سندن بشقه اجتماعی مجادلاتده‌عینی نتایجی الده ایتمك ممکن دکلدر . مادةً ، روحاً، معناً ضعف زمانلرمزده اجنبی نفوذی، حیله‌سی ، طوزاغی ، فسادی ایله حریمزده اك مدهش تخریباتی

موجب اولمشدر . بو قارا وقيزيل وجهه ديانتدن اوزاقلاشمش بر محيط بولدقجه ملتی ملته قيرديراجق واسطه‌لر ، تبعه‌سنی امحا ايده‌ن حكمدارلر ، دشمنه ياردیم ايدن وزيرلر ، حكومت آداملری بولقده كوچلك چكمه‌مشدر . لكن صاف ودينداربر عزم وايمانه چاربان بو يامان وبی أمان دشمنك نه‌قدر عاجز وذليل بر موقعه دوشديكنی صوك آناطولی حركاتی انظار جهانه كمال عبرتله وضع ايتدی : براجنبی پايتخته معادل نفوس عموميه‌سيله بر آووج اسلام ؛ طوپی ، قلعه‌سی ، بومباسی ، اوردوسی ، ظلمی ، پاره‌سی ايله اوزرمزه صالديران بوعالم الحادك بتون هجوملرينه سرحدلرنی ؛ بتون حيله‌لرينه ، فسادينه قارشی وجدانی ، حريم عصمتنی محافظه ايتدی . هپمزك بيلديكی ميليونلرجه ليرالق تخصيصات مستوره‌لرينه رغماً دشمنلرمز كنديلرينه آلت اوله‌جق آلچاقلری الده ايده‌مديلر . الده ايديلنلرك‌ده جناب حق جزاسنی ويردی . بتون خائنانه ، مشتهيانه امللره ، احتراصاته رغماً بو ملت ينه اولمدی . ايشته لله الحمد صلحی‌ده ادراك ايتمش بولونيورز .

ديمك‌كه : امت اسلاميه‌نك غربه قارشی مملی ، قلعه‌سی اولان ملتمزده ماديات ايله اولچوله‌بيله‌جك ، اوروپا ذهنيتيله تعيين وتقدير ايديله‌ميه‌جك بر قوت موجود بولونيور . ايشته عصرلرك صدمات متواليه‌سنه قارشی قابليت وزنده‌كيسندن بر ذره‌سنی بيله غيب ايتمه‌ين بو قوت ، اسلاميتدن عبارتدر .

بو نتيجه‌يی كورمك ايچون انسانك يا عمای جهل ونادانی ايله قلبی قارارمش ، روحی اولمش اولملی ؛ ياخود اسلاميت وبالطبع انسانيت ايچون مدهش بر دشمنلق ذهنيتی طاشيمش اولمليدر .

هرزمان خائب وخاسر بندن اولان ايكنجی قسم ايچون ويريله‌جك قيمت ، سويله‌نه‌جك سوز يوقدر . يالكز محيطك وشرائط اجتماعيه‌نك صوك زمانلرده ارائه ايلديكی [غير طبيعی مدو جزر اثناسنده استقامت عرفانی يابانجی مجرالره اماله ايتديرمش اولانلره ويو يا كلش ، اولديغی قدرده وخيم جريانلره قارشی خطاب ايتمكله وظيفه‌مزی ايفا ايلمش اولديغمزه قانع بولونيورز .

صلح ، احوال اجتماعيه‌مزی تفكر وبوندن صكره‌كی هدفلرمزی تعيين ايچون مساعد بر فرصت بخش ايتمشدر . احوال فوق العاده ايچنده كچن سنه‌لرك بتون آلامنی ، بتون نقائصنی ، تردياتنی ازاله‌يه منتهی بولك مبدأنده ، بو مسعود ايشلرك اجراسی عرفه‌سنده‌يز . اوكمزده باشدن باشه ياقيلمش ، ييقيلمش ، نفوسی آزالمش ، سفالتی ، احتياجاتی چوغالمش بر مملكت وار . عائد اولديغی شعبه‌لر بو مادی ضررلری تهوينه اوغراشيور . لكن بونلردن چوق مهم ، معنوی بر يارهمز واركه : اوجر بحه قانادقجه وطن كلزاره دونسه ، فابريقه دومانلرندن تنفس مشكللشسه روحمز ينه خسته ، بنيه‌مزينه ضعيف وناتوان قاله‌جقدر .

بو خسته‌لغك اسمنه **غربجيلك ويوزغونجيلك** ديرلر . أملی ، فلاكتلی نتيجه‌لرنی اوته‌دنبری تشريحه چاليشديغمز بو مرضك عائله حياتمزدن ، معاشرت طرزمزدن ، طرز تلقيمزدن ، حياتی آكلايشمزدن باشلايه‌رق مشترك وجهه‌لرمزه : تحصيل ، مدنيت ، اساسات ، عنعناتمزه قدر تنوع وامتداد ايدن ايزلری واردر .

ماهيتی ، انسانيت مفهومنده‌كی معناسنی پك كوزل ادراك ايتديكمز آوروپا ، يعنی غرب حرثی بزم ايچون بر جهت جامعه اوله‌بيليرمی ؟ عصرلردن بری ايمانيله ، قوتيله موجوديتمزی ادامه ايتديرن مدنيت اسلاميه‌يرينه اقامه ايتمك ايسته‌ديكمز غرب مدنيتی ، مساوی ورذائليله اجتماعياتمزی باشدن باشه تخريب ايتمكدن باشقه نه ياپمشدر ؟

صلحك ادراكيله برابر مستقبل يوللرمزك عنعنات وروح مليه‌يه موافق بر استقامته منتهی اولمسنی تمنی ايده‌رز . فقط ، عصرلردنبری چوق مهم ونافع تصورلرمز واردركه : هپ بويله بی‌سود تمنيلرله ، كندمزی آووتمقله نسيانه قاريشمش ، قولدن ساحهٔ فعله ايصالی ميسر اوله‌مامشدر . بتون كوزل تصورلر ، نيتلر كاغد اوزرنده نقش بر آب قيالندن قالمغه محكوم بولندقجه امت ايچون بر پاره‌لك فائدهٔ عمليه توليد ايلمسی امكانی يوقدر . يوروجی ورهكذاری بيكلرجه تهلكه‌لرله مالی بيوك بر تجربه‌دن نصرت الهيه ايله هنوز قورتولمش بولونيورز . بو آجی تجربه‌لردن آكلاديغمز اك بيوك حقيقت ايسه : جهانده اك بيوك قوتك قوهٔ معنويه‌دن عبارت اولديغيدر . دريدناوطلری ، طياره‌لری ، اردولری حركته كتيره‌ن ، ميخانيكی قوتلری اداره ايدن ، روحدر . روحسز ، يعنی قوهٔ معنويه‌سز قالان بو مدهش وسائط كندی كنديسنه بر تك مرمی بيله آتمغه مقتدر دكلدر . آناطولينك بر آووج مسلمانی اسلاميتدن ملهم مدهش بر قوهٔ معنويه ايله او وسائط حربيه‌يی عاجز وناتوان براقدی . هلالك محيط نورانورنده دشمنلری سرفرويه مجبور ايتدی .

انسانك اك مهم عضوی قلب ودماغيدر . بونلر مريض اولدقجه بنيه‌نك ظاهری زنده‌كيسی ، طراوتی نصل محكوم زوال ايسه ملتلرك قلب ودماغنی تشكيل ايدن عنعنات واخلاق بوزولورسه بنيهٔ اجتماعينك اندراس وفلاكتدن قورتلمسی غير ممكندر .

بز ايسته‌ديكمز قادار مملكتمزی اعمار ايده‌لم . فابريقه‌لر ، يوللر شمندوفرلر ياپالم . اكر بتون بو وسائطی تدوير ايدن روحی ، عنعناتی ، قوهٔ معنويه‌يی مريض براقيرسه‌ق هيسی بوزولمغه ، ايشله‌مه‌مكه ، خرابی‌يه محكوم اولور . فابريقه‌لری ، شمندوفرلری ايشله‌تن ، صنوف اجتماعيه آراسنده جايكير اولان انسجام ومشترك عمده‌لره ، عنعناته قارشی اولان مربوطيتدر .

بو روابطك كوشه‌ديكی كون هرشی دورور . نه سينمالرده‌كی لعبياتله ، نه‌ده راقی مجلسلرنده‌كی بزم وطربله بر دستكاهی ايشلتمك ،

برماكنه‌يي تدوير ايتمك قوتي الده ايديله‌بيلور؟ بونلر وسائط تجربيه‌دركه خالق سعي وعملدن، اخلاقدن، تساند اجتماعيدن اوزاقلاشديرر .

آرتق بز بزه قالدقدن، ايشلرمزه، حريمزه صوقوله‌جق اغيارك مداخلاتني رفع ايتدكدن صكره، سربستيلرينك تحديد اولنديغندن بحثله اجنبي قوتلرينك حمايه‌سندن استفاده‌يه قالقيشان بر قاچ سفيل قادينك، بش اون وجدانسز، ايمانسز اركك آرزولرينه رغماً اساسات اسلاميه‌يه استناد ايدن طريق مليدن انحراف ايتمكلكمزه بر سبب يوقدر . اوت بالخاصه دارالخلافه‌مز اغيار اشغالي آلتنده چوق فجيع كونلر كچيردي . دشمن سونكوسنه استناد ايدن رداي عصمتي چاك چاك اولمش سفيل قادينلر، ناموسي وايماني سيلنمش مردار انسانلر اساساتمزي، عنعناتمزي ييقمق، اخلاق نامنه، فضيلت نامنه ملتده نه قالديسه هپسني محو ايتمك ايچون اللرندن كلني ياپديلر . فقط له‌الحمد بو ظلمت كونلري نور نصرتله تاريخه قاريشدي . شيمدي هرشيدن اول بنيهٔ اجتماعيمزده آچيلان رخنه‌لري تعمير، اخلاقياتمزه، اجتماعياتمزه قونولان بومبالري ضررسز حاله كتيرمك مجبوريتنده‌يز . سنه‌لردنبري مدهش بر سقوطله ترديانه كيدن اجتماعياتمزي قورتارمق ايچون شبهه يوقدركه بنه سنه‌لرجه مساعي‌يه لزوم واردر .

تكامل تدريجي قانوننك اجتماعي نتايجي‌ده نظر دقته آلنه‌رق بو مساعيده رهبر، پيشوا اوله‌جق بر تشكيلاته محتاجز . ايلك ايش، عنعناتمزي، اجتماعياتمزي، اخلاقياتمزي دوشمش اولديغي حال ترديدن صافيت اصليه‌سنه ارجاع ايده‌جك (اجتماعي) بر مؤسسه‌نك اساساتي وجوده كتيرمكدر . اساساً دنيانك هرطرفنده بوقبيل جمعيتلر موجوددر . ياباني محيطلر ايچون بر احتياج ايسه بزم ايچون احتياجاتنك چوق فوقنده بر حيات مسئله‌سيدر . بناءً عليه اقتصادي، علمي، مادي انكشافاتمزك اوزي، تملي، مسندي اولان رصانت اجتماعيه‌مزي تأمين ايده‌جك بويله بر مؤسسه‌يي قورمق بوكونك اك مهم بر ايشيدر . بالطبع مسلمانلر كنديلرينه دوشن بو وظيفه‌نك ايفاسنده اهمال وتكاسل كوستره‌جك دكللردر .

حسن حكمت

مشروطيت دورنده

توركيايي اسلامدن اوزاقلاشديرمه حركتلري

دين اسلام اساساتي اوزرينه تشكل ايتمش اولان توركيايي اوروپا هيئت اجتماعيهٔ خرستيانيه‌سنه ياقلاشديرمق مقصديله وقوع بولان حركاتك دولتك عمللرني ناصيل صارصديغني، ملتك مميزات وسجاياي اصليه‌سني نه صورتله وهنه اوغراتديغني، الحاصل مملكتك حيات اجتماعيه وسياسيه‌سنده نه‌مدهش فترتلر، بحرانلر حصوله كتيرديكني كچن هفته‌كي مقاله‌مزده ايضاح ايتمش؛ صوكنده «مشروطيت» دورينه انتقال ايله شوسؤالي وضع ايتمشدك :

«عجبا مشروطيت، اصلاحات وتنظيمات دورينك جسم دولتده آچديغي بومهلك رخنه‌لره چاره‌ساز اولابيلديمي؟ يوقسه، بو دورك رجالي‌ده عيني علته طوتوله‌رق، عيني سقيم دستورلري تعقيب ايدرك دولت وملتي دها مدهش فلاكتلره‌مي سوروكله‌دي؟»

بوسؤالك جوابني ادارهٔ استبداديه‌نك ييقلمسي، مشروطيتك تأسيسي خصوصنده بويوك فداكارلقلرده بولونان وبرخيلي زمان مشروطيتپرورلرك رئيسي بولونان صدر اسبق مرحوم پرنس سعيد حليم پاشا حضرتلرندن ديكله‌يه‌لم :

«قانون اساسينك ادارهٔ حميديه‌يه نهايت ويره‌جكي حقنده‌كي اميدلر بوشه چيقمادي . في الحقيقه قانون اساسينك اعلانيله برابر ادارهٔ مذكوره‌ده رهين اندراس اولدي . فقط مملكتك حصول سعادت حالي ايچون پرورده ايديلن اميدلر تحقق ايتمش اولمادي . مجلس مبعوثان عثماني خاقان مخلوعك كنديسنده تمركز ايتديرمش اولديغي بوتون نفوذ واقتداره توارث ايتديكندن خاقان جديد اجدادينك تخت سلطنته جلوس ايتديكي زمان مقام سلطنتي اك اساسلي واك زياده غيرقابل انكار حقوق وامتيازاتندن تجريد ايديلمش بولدي . قوهٔ اجرائيه، مستبد بر پادشاهك بولوندوروغندن نفوذ واعتباردن معري، تجربه‌دن محروم وكنديسنه صورت خودسرانه‌ده بخش واضافه اولونان حقوق وامتيازات مفرطه‌يي سوء استعماله محكوم بر مجلسك بولوندوروغي آلتنه كچدي . شو وصايت مستبده وتشتتكارانه آلتنده قوهٔ اجرائيه ادارهٔ حميديه زماننده‌كندن دها دون بر درك‌ه‌يه تنزل ايدرك هرطرفده انتظامسزلق وعصيان حصولنه بادي اولدي ومملكتي مادي، معنوي فترت كليه‌يه سوروكلدي . دها مشروطيتك اوچنجي سنه‌سنده فلاكت جالب انديشه اوله‌جق بر درجه‌يه واصل اولديغندن بو فلاكتك نه‌كبي اسبابدن تولد ايتديكي كمال دقتله تدقيق وتحري‌يه لزوم مبرم حس ايديلدي .. ياپيلان خطئاتك ماهيت ووسعتي نهايت الامر آكلاشيلدي . بوفلاكتك باشليجه سببي مجلس مبعوثان اولديغي تحقق ايتدي وكوجلكله طاغيلدي . درحال ايكنجي مجلس مبعوثان انتخابنه باشلانيلدي ونتيجهٔ انتخاباتده اولكنه فائق بر مجلس ملي تشكل ايتدي . مجلس جديدك اولكي آجي تجربه‌لردن استفاده ايده‌جكي وقانون اساسي‌يي دها جدي ومحكم اساسلره بنا ايليه‌جكي و اولكي مجلسك ادرا كنه موفق اوله‌مادي‌غي ادارهٔ مشروطيته بر حيات وفعاليت جديده ويرمه‌يه موفق اوله‌جغي اميد اولونمشدي . فقط بو بيچاره مملكتي تعقيبدن كري طورميان مصيبت، مملكتك بو دفعه‌ده پك بهالي‌يه مال اولان بر تجربه‌دن استفاده ايتمسنه واك مشروع اميدلرينك حصول پذير اولديغني

كورمسنه مساعده ايتمدی . ايكنجی مجلس مبعوثان اجتماع ايدر ايتمز برضربهٔ ناكهانی ايله طاغيلدی وبو بدبخت مملكت الك آجی فلاكتلره دوشـدی . حال بوكه قانون اسـاسينك اعلانی نه‌قدر اميدلر وخياللر اويانديرمشدی . اعلانيله هركس غايهٔ خيالیسـنك حصولپذير اولديغی ظننده بولونمشدی .

حياتنك اوتوز سـنه‌سنی الك زياده ماحیٔ اخلاق برادارهٔ مستبده آلتنده كچيرمش اولان بزلر بو سـايه‌ده حر انسانلر ، فضيلت پرور ، عفيف ومسـتقيم افراد زمره‌سـنه واصل اوله‌جغز ظننده بولندق . قانون اسـاسينك احوال اجتماعيه وسـياسيه واقتصاديه‌مزی آقشامه صباحه تغيير ايتمك قدرت اعجاز نماسنی حائز اوله‌جغنی ، ذليلانه اولان اختلافات داخليه‌مزی بزه اونوتديره‌جغنی وجمله‌مزی يالكز وطن عثمانينك شان وعظمتنی تخيل ايدر بويوك ونجيب . عائلهٔ عثمانيه حالنده مزج وتوحيد ايليه‌جكنی اميد ايلمشدك.

حيفا كه دها ايلك سنه‌دن اعتباراً بوطاتلی اميدلر ، بوكوزل تخيللر اوجوب كيتدی . قانون اساسيمزك بزه بخش وتأمين ايتديكی حقوق وسربستی ، ادارهٔ حميديه‌نك درجهٔ نهايه‌ده توسيع ايتمش اولديغی بوتون سوء اعتيادلتمزی بی محابا استعمال ايتمكلكمزدن باشقه برثمره ويرمدی . اجتماعی نقطهٔ نظردن بونلرك تأثيری آنجق اصول وعادات ، صنوف وطبقات اجتماعيه‌نك هپ بردن رفعی يعنی هرج ومرج تام حصولی صورتنده تجلی ايتدی . الك مترقی ومسـعود ملتلر درجه‌سـنده احراز حقوق ايتمك داعيهٔ طفلانه‌سی بزی مدعيانمزده ايلری كوتوردكجه كوتوردی وحرص اشتهامزی آرتديرمش اولديغندن احوال اقتصاديه‌مز بزه هرزماندن زياده تحمل فرسا كوروندی .

هركس دها زياده نائل حضور وسـلامت اوله‌بيله‌جكی اميدنده بولونمشـكن بالعكس عمومك فقدانیٔ حضوری تزايد ايتمش وهركس كنديسنی اسـكيسندن زياده فنالغه معروض قالمش بولدی . چونكه هركس جرأت وتجـاوزنی آرتديرمش اولدی . هركس يكديكرينی بی محابا اضراره قيام ايلدی .

مليت مجادلاتی ، قوميت استرقاباتی كيتدكجه آرته‌رق مشترك برغايه‌نك وجودينی امحا ايلدی . دونكی جاسوس ومرتشيلر باشمزه حريتپرور كسـيلديلر . ايشسز وكوزه عادی بر آوقات حقوق عوامك مدافع شديدی اولدی. عاجز مرتكب مأمورده حرارتلی پولتيقه‌جی كسيلدی. كويا كه بوتون مملكت اوزرنده برجنت روزكاری وزان اوليوردی .

ايشته بودفعه دخی غربليلر طرزنده نائل تجدد اولمق خصوصنده‌كی تجربه‌مز موجب تألم اولاجق برصورتده هبا اولدی . شيمدی‌يه قدر وقوع بولان تجاربدن دها زياده حائز اهميت اولان شو صوك تشبث ديكر تجاربدن زياده بادیٔ مصائب اولدی . [١] »

بوقدر مساعينك ، بوقدر اصلاحات وتجدداتك هيچ بر فائده‌يی انتاج ايتمه‌مسی ، بالعكس مصيبت وفلاكتلريمزی آرتديرمسی ، دولت وملتمزی دها اليم بروضعيته القا ايتمسی مجبا نه‌دندر؟ مرحوم مشاراليه بونكده جوابنی ويريورلر:

« بونجه مساعيمزك بويله على الدوام دوچار عقامت اولمسی مملكتی طريق تجدد واصلاحاته ادخال ايچون ياريم عصرلق برزماندن بری تطبيق واتخاذ ايتمش اولديغمز احوالك محض خطا اولديغنده شبهه براقايور .

شو خطای مشئوم مملكتك حصول سعادت حالی ايچون سادەجه اوروپا قوانينی متنلرينك ترجمه ايديلمسی وبونلرك بزده قبول وتطبيق بهانه‌سيله بعضاً تحرابی كافی اوله‌جغی حقنده بزده موجود اولان قناعتمزدر . مثلا اصول عدليه‌مزی اصـلاح ايچون فرانسـه‌نك يعنی بزم هيئت اجتماعيه‌مزه اصلا مقيس اولمايان اصل ومنشأیله حالت روحيه‌سی ، عادات وتعاملاتی ، سويهٔ عرفان ومدنيتی پك متخالف بولونان وبناءً عليه احتياجاتی پك كثير ومتنوع برهيئت اجتماعيه‌نك اصول عدليه‌سنی قبول ايتدك . فرانسـه‌نك اصول عدليه‌سی حالت ومكمليتی ايله بزی جذب ايتدی وبو اصولك بزجه قبولی ايچون كافی كورولدی . حال بوكه هيچ كيمسه بو اصولك فرانسه‌يه هيچ برصورتله بكزه‌مه‌ين بزم كبی برمملكت ايچـون موافق اولوب اولميه‌جغنی دوشونمدی . معارف عموميه‌مزی اصـلاح ايچون دخی ينه تماميله بويولده حركت ايتدك . بالطبع الده ايديلن نتائجده دها مضر اولدی . غايت قيمتدار بروقت ، برده برقاچ نسللر ضايع ايلدكدن صوكره بونجه فداكارلقلرك اختياريله وجوده كلن شيئی بوزمق مجبوريتنده بولونيورز.

بوقدر نتـائج معكوسه‌دن صوكره غربی اوراسيدزكه تجارب وعقل سليمه منافی اولان بو اصول ينه اعتباردن دوشمه‌مش كورونيور .

بزم شمدی‌يه قدر هيچ بر اصلاحات اجراسنه موفق اوله‌مايشمز دائما بزجه ياپيلمسی مضر اولان وياخود ياپلمسنه امكان اولمايان شيلری ياپمق ايسته‌مش اولمقلغمزدن نشأت ايتمشدر . ايشته اصل سبب بكانه بودر . بزم الك مكمل والك مقتدر عناصردن اسـتفاده ايده‌ميشمز (اصـلاحات) نامی آلتنده لاينقطع مملكته ادخال ايديلن بدعات وتجددات ابلهانه‌دن استفاده‌نك امكانی اولماديغی حالده الكانی عنصرمزی بونلری تطبيقه مجبور ايدرك سـعی وغيرتلرينك امحا ايديلمسـندندر . چونكه مجددلريمز انسانلرك قوانين ونظامات ايچون دكل ، بلكه قوانين ونظاماتك انسـانلر ايچون وجوده كتيرلمش اولديغی حقيقتنی

---

[١] مشروطيت - ايكنجی طبعی - صحيفه ٧ - ٩ - تاريخ طبعی ١٣٣٥ برنجی طبعی ١٣٢٩ ده‌در .

هيچ برزمان آكلايه‌مامشلردر. برفرانسزه صوروكزكه: اكرفرانسه رجال حكومتى قومشولرى بولونان انكليزلرك قوانين ونظاماتنى تطبيقه قالقيشه‌جق اولورلر ايسه فرانسه‌نك حالى نه‌اولور ؟ بوكا جواباً : « فرانسه‌نك موجب محوى اولور ، ديه‌جكنده شبهه‌يوق . چونكه فرانسه‌نك مجراى طبيعىٔ انكشافنى بوزمش اولورلر . وبناءً عليه آنى برموت محققه محكوم ايتمش اولدقلرينى بلا تردد سويلرلر .

ايشته كوروليوركه بوتون فنالقلرك اصل ومنشأى بردر: يعنى قوانين ومؤسسات اجنبيه‌نك قبول وادخاليله مظهر تجدد وترقى اولمقلغمز لزومنه برجه قناعت حاصل ايتمك خطاسيدر. » ١]

كوروليوركه تنظيماتده اولسون، استبدادده اولسون ، مشروطيتده اولسون ، حاصلى هانكى دورده اولورسه اولسون ، بزده برزمره واردركه بونلر ملتك اجتماعياتنى غربيلاشديرمق ايچون مختلف شكللرده صحنه‌دن صحنه‌يه آتلايوب طورمقده‌درلر . بونلر البته دكيشديرر كبى شكلدن شكله كيررلر . فقط روحلرى اصلا دكيشمز. وصف مميزلرى ثابتدر: غرب پرست! بعضاً آچيقدن آچيغه غربيلاشمقدن بحث ايدرلر. بونك اظهارنده محذور كوردكلرى زمان اوكا معارض كورونورلر ، موداده‌كى صفتى اكتساب ايدرلر . فقط افكار وحركتلرينى تدقيق ايديكز ، روحلرنده غرب پرستلكك بوتون زنده‌لكيله ياشاديغنى آكلارسكز . چونكه بونلرك سرمايهٔ عرفانلرى، حولهٔ معلوماتلرى غربكدر. اكرغربك مؤسسات ونظرياتنى حكمدن اسقاط ايده‌جك اولورسه‌كز اونلرك علمى‌ده صفره منجر اولمق تهلكه‌سى واردر . حال بوكه او ، مثلا علماى حقوقدن ، ياخود معارف و تربيه متخصصى ، ياخود دهات اجتماعيوندندر. اما هانكى حقوق ، هانكى معارف ، هانكى اجتماعيات ! طبيعى يا فرانسز ، يا انكليز ، يا آلمان. كنديسنه بونلردن بحثه قالقيشه‌جق اولورسه‌كز ايشى درحال مغالطه‌يه بوغار . عرفانك ، اجتماعياتك وطنى يوقدر ، دير ؛ معهود نظريه‌لرينى سرده باشلار . كرك حقوقجى ، كرك تربيه‌جى ، كرك اجتماعياتجى برچوق فرنك اسملرينى ازبرله‌مش ، فرنك نظريه‌لرينى بلعمشدر . اونلرى اورته‌يه دوكر و « بوعلمدر ، بونك خارجنده سوز سويلنمز » دير . دها فضله اعتراض ايده‌جك اولورسه‌كز النده متعدد تمغالر واردر : شريعتجى ، مرتجع ، مستبد ... بونلردن برينى درحال ياپيشديرر . آرتيق او وقت مسئله علم كرسيسندن ضابطه اوطه‌سنه انتقال ايدر .

ايشته بزم مشروطيتجى علماى حقوقك ، تربيه واجتماعيات متخصصلرينك مملكتده ـ كندى تعبيرلريله ـ ياپاندقلرى مؤسسه‌لر ، تنظيم ايتدكلرى قانونلر هپ بو علمى واجتماعى (!) طريقلرله وجود

بولدى . ملتلرك احوال اجتماعيه وروحيه‌لرينى ، عادات وعنعنه‌لرينى ، تفكر وتصوراتلرينى ، مبادى وتلقيات حقوقيه‌لرينى ادارهٔ عرفيه ايله دكيشديرمك دنيانك نره‌سنده كورولمشدر ؟ اللرنده‌كى كتابلر : « قانونلر خلقك احوال روحيه واجتماعيه‌سنه ، اراده وتمايلاتنه اويغون اولمق ضروريدر . » ديديكى حالده اونلر بوتون خلقى صرف كندى قفالرينه ، كندن فرنكلشمش تصورلرينه كوره يوروتمك ايسته‌ديلر . عدلى اولسون ، معارفه متعلق بولونسون ، بوتون اجرا آتلرى يانغيندن مال قاچيررجه‌سنه وقوع بولدى . حال بوكه باشقه مملكتلرده برشيئى يرندن اويناتمق ايچون قيامتلر قوپار ، بوتون ارباب علم وتفكر نقطهٔ نظرلرينى اورته‌يه قويار ، غزته‌لر اومسئله حقنده كمال سربستى ايله بيان مطالعاتده بولنور ؛ خلقك آرزوسى ، احتياجاتى ، تمايلات روحيه‌سى كمال اهميتله نظردقته آلنير ؛ حتى بعض مملكتلرده طوغرودن طوغرويه خلقك افكار وآراسنه مراجعت اولنور ؛ اوندن صكره ملتك احوال روحيه واجتماعيه‌سنه اك اويغون شكل هانكيسى ايسه اوقبول اولنور. يعنى خلقك آرزو واراده‌سى برقانون مخصوصله تثبيت اولور . بزم مشروطيتپرور حقوقجيلر ، اجتماعياتجيلر ايسه كندى سقيم تصورلرينه كوره بر « حال جديد ياراتمق » ايسته‌ديلر؛ اقشام دوشوندكلرينى فرداسى قانون شكلنده ملته تبليغ ايتديلر. اما قانونلرله تحول وتجدد ياپمق ، انتظام اجتماعى‌يى مخل وحكمت تشريعه مخالف ايمش ؛ اولسون « العوام كالهوام » خلقك آرزوسنك ، اراده‌سنك نه حكمى وار ؟ اونلر حقوق واجتماعيات متخصصلريدر ! بوتون خلق بر آره‌يه كلسه اونلر كبى دوشونه‌مز ، تصور ايده‌مز ، بر انقلاب اجتماعى وجوده كتيره‌مز ؛ يعنى (يكى حيات) ياراته‌ماز ! « انقلاب اجتماعى، يكى حيات» ديدكلرى‌ده غربك متفسخ حيات اجتماعيه‌سندن باشقه برشى دكل .

بونلرك برقسمى‌ده تنظيماتجيلرك عليهنده بولوندى. فقط شوراسنى آيرمق لازمدركه بو عليهدارلق غربك قوانين ومؤسساتنى تقليد ايتدكلرندن طولايى دكل ايدى . جسارت مدنيه كوستروبده قرون وسطى يادكارى اولان اسكى مؤسساتى دفعةً وتماماً قالديرمادقلرى ايچون تنظيماتجيلرى تنقيد ايديورلردى :

« بيك سنه اولكى عرب حقوق فلسفه‌سندن ، بالذات عرب حقوقندن ملهم اولان شرعى تشكيلات وقانونلرك الى بر مربوطيت وصداقتله تطبيق ايدلدكلرى زمانلر چوقدن كچمشدى . لزومسز وقورى بر تعصب حالنى الان جاهلجه اعتقادلرله (كلخانه خط همايونى) نك نشرواعلانه قدر محافظه اولونان بو شرعى تشكيلات وقانونلرى عصرى بر دولت قورمق ايسته‌ين ، دولتك تجدده اولان احتياجنى تام بر قناعت ايله ادراك ايدن ، بويوك ديمكه شايان فداكارلقلر اقتحام ايدبلن تنظيماتجيلر حكمدن اسقاط ايدرك الى دوره نهايت ويرديلرسه‌ده زمانمز حقوق فلسفه‌سنك ، حقوق تاريخنك معطيلرى موجبنجه يكى بر تشكيلات وجوده كتيره‌مه‌مشلردى . يكرمنجى عصرده حالا وحالا شرعى محكمه‌لرك وجودى عفو اولونماز بر جرمدى . بر مملكتده ايكى محكمه

١] مشروطيت ـ صحيفه ١٠ ـ ١٣ ايكنجى طبعى

ناصل اولوردی ؛ بر دولتڭ حقوقنی کندی طوغورماز ، قانونـه کوکدن اینمش ، دکیشه‌مز ، دیردی . او ، اصلا بر دولت دکلدی .

« عصرك حقوق فلسفه‌سنده‌غایه ، زمانمزڭ حقوق وذهنیتندن ملهم قانونلرك تطبیق ایدی . بویله ایکن بز ناصل اولورده بیك سنه اولکی (ربانی حقوق) ایله توزیع عدالت ایده‌بیلیردك ؟

« کذلك تنظیمات بر معارف مؤسسه‌سی حصوله کتیرمش ایسه‌ده مکتبلری دینك نفوذندن تماميله تجرید ایده‌مه‌مشدی . بو خصوصده (جذری) حرکتده بولونمه‌یه ، ایشی کوکندن حل ایتمکه موفق اوله‌مه‌مشدی . مدرسه‌لرك تأثیراتی مملکتده حالا باقی ایدی . یکرمنجی عصرده مکتبلریمزڭ روحانی وظائف تعلم ایله اشتغال ایتمسی عصرك ترقیاتی اوکنده مدهش کبائردن ایدی ، معارف بوکون آرتیق بر علم مسئله‌سی اولمشدی . دینی تحصیل مملکتك استحصالاتنده عامل اوله‌مازدی . منحصراً مادیات اوزرینه مبتنی عصر حاضرده آرتیق مکتبلری تماميله (لائیك ـ لادینی) بر حاله قویمق ایجاب ایدردی : مملکتده ایکی معارف اولمازدی . مدرسه ذهنیتی حالا یاشایوردی . ایشته تنظیماتجیلر بو مسئله‌یی‌ده اساسلی بر صورتده حل ایده‌مه‌مشلردی .

« صوکره ملتك حیات اجتماعیه‌سی‌ده قرون وسطائی ایدی : قادین حالا ارککك اسارتنده ایدی ! خرستیان عادتندن باشقه بر شی اولمیان تستر رعایت ایدییوردی . حال بوکه عصر حاضرده قادین حیات اجتماعیه‌یه اشتراك ایتمشدی . قادینك اودن طیشاری چیقمسی ، ارککله اوموز اوموزه کیتمسی ، ذوق وآهنك ایتمسی اقتضا ایدردی . صوکره تیاترو یکرمنجی عصرك تربیه اوجاقلریدی ! خلقك ذوق بدیعیسنی انکشاف ایتدیرمك لازمهٔ مدنیت ایدی . . . »

ایشته او غرب پرست زمره مشروطیت دورنده‌ده بویله سویلیور وبو دستورلره کوره اجراآتده بولونیوردی . ادارهٔ عرفیه آلتنده انقلاب اجتماعی یاپیوردی . محاکم شرعیه‌یی مشیختدن آلیور ، فتواخانه‌یی اهمیتدن اسقاط ایدییوردی . تربیهٔ دینیه اسامی اوزره اجرای تدریساتده بولونیور ، دینیه اوقاف مکتبلرینی سد ایدییوردی . مکتبلردن دینك نفوذینی قالدیریوردی . قادینی سترهٔ حجابدن تجرید ایدییوردی . مملکتده ایشسز کوجسز بر چوق کنجلر اولدیغی حالده حسیات اسلامیه‌یه رغماً قادینلری نظارتلره طولدوریوردی . یعنی تنظیماتجیلرك اکسیك براقدیغی ، خلقك انفعالندن چکندیکی ایچون یاپه‌مادیغی اجراآتی بونلر اکمال ایدییوردی . هله صوك زمانلرده او قدر چیلغنجه‌سنه اجتماعی انقلاب دردینه دوشمشلردی که بر آز دها اجرای حکم ایده‌بیلسه‌لردی دین ایله حکومتك تفریقنی رسماً اعلان ایده‌جکلر ، شیخ الاسلامی هیئت وکلادن اخراج ایده‌جکلر ، دولتك دینی دین اسلام اولدیغی ، حکومتك احکام شرعیه‌یی اجرا ایله مکلف اولدیغی قیدینی‌بیله قانون اساسیدن قالدیره‌جقلردی . یعنی کچن مقاله‌ده ایضاح ایتدیکمز (انکلهارد) ك برنجی دستورینی تطبیق ایده‌جکلردی .

ایشته بونلر تنظیماتجیلری بو نقطه‌دن اتهام ایدییورلردی . تنظیماتجیلر جذری بر صورتده حرکت ایتمه‌مشدی . قرون وسطانك مؤسسات وتلقیاتی ، عرب حقوق وقوانینی ، عرب اجتماعیاتی نامنی ویردکلری مسلمانلغی ییقه‌مامشلردی . عصری حقوقی ، عصری معارفی ، عصری اجتماعیاتی تماميله تأسیس ایده‌مه‌مشلردی . اصلاحات وتنظیماتی نقصان یاپمشلردی .

یالکز شوراسنی قید ایتمك اقتضا ایدرکه مشروطیتی تأسیس ایدن حریتپرورلرك بلا استثنا هپسی بو فکرده دکل ایدی . ایچلرنده بوتون ملتله برابر مملکتی فلاکته سوروکله‌ین بو احوالدن متأثر اولانلر پك چوقدی . لکن اونلر هیچ بر قدرت ونفوذه مالك دکلدی . بریکیلر خصوصی بر زمره ، بر طائفه ایدی : مشروطیت ، یاخود ملیت پروزلك پرده‌سنه بورونمش غرب پرستلر ایدی . کیت کیده بوتون نفوذ وقدرتی اللرینه کچیره‌رك شخصی دوشونجه‌لرینی ، فرنکلشمش تصورلرینی موقع فعله قویمه‌یه تشبث ایتمشلردی . بو حرکتلری هیچ شبهه یوق که تماميله فضولی ایدی . عینی مذهب سیاسینك همان اکثر منتسبلری اونلرك افکار وتصوراتنه معارض ایدی . حال بوکه اونلر هیئت عمومیه‌نك شخصیت معنویه‌سی نامنه حرکت ایدییورلردی . وبو یوزدن مملکته متمادیاً سیاسی واجتماعی منافرت تخملری صاچییورلردی . بالطبع بو ، بر تغلب ایدی . وبو تغلب یالکز سیاسی دکلدی . دها زیاده اجتماعی ایدی ، که تغلبك بو نوعی دنیانك هیچ بر یرنده کورولمه‌مشدی . ادارهٔ عرفیه آلتنده انقلاب اجتماعی یاپلق ایسته‌ندیکنی بر اونلرده کوردك ، برده بولشه‌ویکلرده . بر ملتك احوال اجتماعیه‌سنی جبراً دکیشدیرمك طبیعته قارشی یورومکدن باشقه بر شی دکلدر . ایشته هپ او چیلغینلقلرك نتیجه‌سیدرکه ملتك احوال مادیه ومعنویه‌سی پك الیم وفجیع بر شکله کیرمش اولدی .

پك اعلا آکلاشیلیورکه مشروطیت دوری تنظیمات دستورلرینی دها اساسلی وجذری صورتده تطبیق ایدن ایکنجی بر تنظیمات حرکتی شکلنه کیرمشدی . مجادله ، آنکلهاردك دیدیکی وجهله ، عینی مجادله ایدی : « هیئت اجتماعیهٔ اسلامیه‌یی هیئت اجتماعیهٔ خرستیانیه‌یه یاقلاشدیرمق ، یعنی اسلامدن اوزاقلاشدیرمق ! اورته‌ده‌کی مانعه‌یی (دینی) بوسبتون ازاله ایده‌رك حکومتی عالم خرستیانیتده اولدیغی کبی قوانین دینیه‌نك تأثیراتندن آزاده لائیك بر حاله کتیرمك ! » برنجی دوره‌ده‌کی تنظیماتجیلر بر درجه‌یه قدر خلقك اضرار وانفعالندن چکیندکلری ایچون برنجی دستوری تماميله تطبیقه جسارت ایده‌مدکلری حالده مشروطیت دورنده‌کی تنظیماتجیلر بو جسارتی کندیلرنده کورمشلر وجذری تطبیقاته باشلامشلردی . شو قدر که زمان مساعده ایتمدیکی ایچون تماميله تطبیقه موفق اوله‌مادیلر . وضعیتده بویوك بر تحول حصوله کلدی . آناطولینك اورته‌سنده بوسبتون باشقه ماهیتده بر ملت مجلسی تشکل ایتدی وعنایت عقله ملتك زمام مقدراتی اله آلندی .

اشرف ادیب

عدلیه‌ده اصلاحات

كچن كون اقشام غزته‌سی (عدلیه اصلاحاتی) حقنده بر باش مقاله نشر ایتدی . نجم الدین صادق بك بو مقاله‌لرنده « محكمه‌لرمزك ، باشدن آشاغی قانونلریمزك و اصول عدلیمزك اصلاحه محتاج اولدیغی ، عدلیه‌مز صلاح بولمادقجه مملكتده دیكر ساحه‌لرده‌كی اصلاحاتدن بحث ایدیله‌میه‌جكنی » سویلیور .

فی الحقیقه تنظیماتك وجوده كتیرمش اولدیغی قوانین ومؤسسات عدلیه روح ملی ایله قایناشامدیغی ، مملكتده بالذات فرانسه قدر یابانجی قالدیغی ایچون دولت وملت متمادی اضطرابلردن قورتوله‌مامشدر . قوانین شرعیه ومؤسسات اسلامیه‌نك اهمیتدن اسقاطی یوزندن حصوله كلن بحران اجتماعی ملتی هویت شخصیه‌سندن انسلاخ ایتدیره‌جك قدر تهلكه‌لر تولید ایتمشدر . شئون مدنیه‌نك ماضی ، حال واستقبال آره‌سنده‌كی آهنك اتصالی محافظه ایدیله‌مدیكی ایچون یكیدن وضع اولونان احكام ، قوانین اصلیه‌مزه آیقیری قالمش ، روح اجتماعی‌یه تماس ایده‌مه‌مش ؛ بو سبیله مملكتمزده قانون محبتی شریعت محبتی قدر تأسس ایله‌یه‌مه‌مش واو قانونلری تطبیقه مأمور اولان نظامی محكمه‌لر عدالتی تأسیسه موفق اوله‌مامشدر .

هیچ شبهه یوقدر كه اعصار اخیره‌ده مصاب اولدیغمز فلاكتلر هپ كندی مبادی و مؤسساتمزه آرقه چویره‌رك ضلالت یوللرینه صاپمه‌مز ویابانجی برطاقم ملتلرك پشلرینه طاقیلمه‌مز یوزندن اولمشدر . یالكز عدلیه دكل ، (تنظیمات) نامنه بنیهٔ دولتده اجرا ایدیلن بوتون عملیه‌لری ، (اصلاحات) آدیله مملكته صوقولان بوتون نظامات ومؤسساتی تدقیق ایدیكز ، حصوله كتیرمش اولدقلری نتایج اجتماعیه وسیاسیه‌یی نظر اعتباره آلكز ؛ كوره‌جكسكز كه مادی ، معنوی تخریباتدن باشقه هیچ بر صلاح حصوله كلمه‌مشدر . چونكه تشكیل اولونان مؤسسه‌لردن بكلنن غایه‌یی استحصال ، وضع اولونان قانونلردن انتظار اولونان فائده‌یی تأمین ایچون او مؤسسات وقوانینك ملتلرك روحلرندن ، عقیده‌لرندن ، عنعناتلرندن ، الحاصل طرز تلقیلرندن طوغمش اولمسی اك اساسلی شرطدر .

تنظیماتجیلر بر ملتك هویتی ، یعنی اصل ثابتی هر دورلو مؤثرات خارجیه و محیطیه‌نك تأثیرندن آزاده بر ماهیت مستقله اولمادیغنی نظر دقته آلمادیلر . تنظیماتجیلر شو حقیقت علمیه‌دن تغافل ایتدیلر كه هویت ملیه : عقائد ، لسان ، عادات وسائره كبی برطاقم مؤثرات قویه‌نك خلاصهٔ متمثله‌سیدر . ملل واقوام اوزرنده حكم عنیفنی اجرادن هیچ بر زمان خالی قالمایان بو مؤثرات قویه ومتسلسله‌نك حكمدن اسقاطنه قالقیشمق ، شبهه یوق كه محالی امكانه تقریب ایله اوغراشمقدر . و بونك نتیجه‌سی خذلان وخسراندر . بو مؤثرات ، كندیسنه قارشی وقوع بولان هر درلو حركاتی شدتله تدمیر ایدر . بوتون ملتلرك قوتنه سرفرو ایتمكه مجبور اولدقلری بو مؤثرات و عواملك استحقاری هویت ملیه‌نك هوبات سائره طرفندن افنا وتمثیلیله نتیجه‌لنیر . بر ملت كه كندیسنی محافظهٔ هویت قیدندن آزاده كورور ! آرتیق اونك ایچون طریق ترقیده ، محافظهٔ استقلال اوغورنده مجاهدانه كیریشمه‌یه محل یوقدر . چونكه او ، موجودیت مستقله‌سنی فدایه راضی اولمش ، كندیسنی بر غدا كبی باشقه‌لرینك دیدهٔ اشتهاسنه عرض ایتمش دیمكدر .

اوت ، تنظیماتجیلر بو حقایق هیچ نظر اهمیته آلمادیلر ؛ باشقه ملتلرك قانونلرینی ، مؤسسه‌لرینی مملكته كتیرمكله یكی بر ملت وجوده كتیره‌بیله‌جكلری ذهابنه دوشدیلر ؛ فقط علمه ، حقایق طبیعیه‌یه قارشی اولان بو حركت مملكته فلاكتدن باشقه بر شی كتیرمدی .

مرضنه شعوری لاحق اولان بر وجودك ایلك حادثهٔ روحیه‌سی بقای نفسی حقنده بر عقدهٔ اشتباهه طوتوله‌رق فكرنده توهم ، اراده‌سنده فتور كوسترمك ، مدهش بر خلجان واضطرابه دوشمك اولور كه ، بو حال علی الاكثر امراضك كشف وتشخیصنه ، اصلاحاتك تطبیقنه عائد لوازمك لایق وجهله تمییزینه مانع اولمقدن خالی قالماز . ایشته بو حالت روحیه‌در كه اصلاحات علته دوچار اولان زمره‌یی یاكلش بر یوله صاپدیردی ؛ دولتك كندی بنیه‌سنه موافق تداویدن ذهول ایتدیره‌رك قوتلی وسالم كوردیكی دولتلره تحسم وتقلیده سوق ایتدی . بناءً علیه دولت هر هانكی مؤسسات وقوانینك اصلاحنه كیریشمش‌سه همان هپسنده اسكیسنی ییقمق ویكیسنی تماً‌ندن بنا ایتمك سوداسنه دوشمكدن قورتولامادی ، واقعا بو قفا ایله اسكی دیدیكی كندی ملی قانونلری ، ملی مؤسسه‌لری ییقلدی ؛ فقط یرینه قونمق ایستنن شی ملتك نه بنیهٔ اصلیه‌سی ، نه‌ده احوال اجتماعیه وروحیه‌سیله مناسبتدار دكلدی . بونك ایچوندر كه « تنظیمات واصلاحات » نامی ویریلن وبو یولده تدوین وتشكیل ایدیلن قانونلر ، مؤسسه‌لر بحرانی تزیید ایتمكدن وملتله زمرهٔ مدیرانی آره‌سنده‌كی اوچورومی بر آز دها درینلشدیرمكدن باشقه بر نتیجه ویرمدی .

ظن ایدییورز كه ، نجم الدین صادق بك‌ده بو جهتلری نظر دقته آله‌رق « **بونوده معاملات شرعیه‌نك قانونه مدنی صورتنده و بالطبع شرع شریفه مطابق بر شكلده تثبیت و تدوینی** » توصیه ایدییورلر ، كه چوق طوغرودر . عینیت وبقای هویتمزی محافظه وتأمین ایده‌بیلمك ایچون قوانین اصلیه و اصول ثابته‌مزدن اوزاقلاشمامق ، قانون ملی ومدنیمز اولان فقه جلیلمزك زمانك ایجاباتنه ، مصلحتك اقتضاسنه كوره تجلی وانكشافنی تأمین ایده‌جك اسبابه توسل ایله‌مك بزم ایچون اك اساسلی واك حیاتی مسئله‌در . ارتیق بو نك ایچون ملتك بوتون روحیله

مربوط اولدیغی محاکم شرعیه‌نك می‌الغاسی ، یوقسه فرانسز محکمه‌لرندن باصمه قالب آلنمش اولان محاکم نظامیه‌نك می الغاسی لازم کله‌جکی مسئله‌سی کندی کندیسنه تظاهر ایدر. احکام شرعیه‌نك اجراسنی دوش کفایته آلان وتنظیم قیلنه‌جق قوانینك فقه شریفه ابتنا ایده‌جکی عمدهٔ اساسیه اتخاذ ایدن تشکیلات اساسیه قانونی ده محکمه‌لرمزك مسلمانلاشدیرلمسی لزومنی ادراك ایتمشدر . اکر اصلاحاته بو استقامت سالمه ویریله‌جك اولورسه هیچ شبهه یوقدرکه بو حرکت ، ملتی فلاحه ، عدالت وسعادته کوتوره‌جکدر .

مبعوثان کرامه آچیق مکتوب

ملت نجیبه‌نك مقدراتنی تعیین وتثبیته مأذون محترم مبعوثان کرام!

افراد ملتك حق حیاتی حقوق طبیعیه‌سندن اولدیغی کبی ملك وملتك ولاسیما ملتك دوام وبقاسی ده اوفردی حیاتك حقوق طبیعیه‌سنه رعایتکار اولمق شرطیله محافظهٔ موجودیت ودوام صحتیله قائمدر . بونك ایچون ملتك صحتنه مضر اولان شیلری ترویج ایتمك او ملتی انقراض ووخامته سوق ایتمك دیمکدرکه بوکاده نه حاکمیت ملیه ، نه‌ده رجال ملت هیچ برزمان قائل اوله‌ماز . بناءً علیه عهدهٔ استهالکنزه تودیع ایدیلن مهم ، غایت مهم وظیفه‌لردن بریسی ده شبهه یوقکه «منع مسکرات» قانوننك یکیدن تدقیقی مسئله‌سی تشکیل ایده‌جکدر. بوکون کرهٔ ارضك هر طرفنده وخصوصیله امریقاده ، اسوه‌چ ونوروجده ، آلمانیاده مسکراتك صحت بشره غایت مضر اولدیغی فناً آکلاشیلمش وبناءً برین منعی جهتنه کیدلمش اولدیغی کبی بزده دخی شرعاً حرام ، فناً مضر ومادهٔ مهلك اولمسنه مبنی قانون مخصوصله‌ده اخیراً منع ایدلمشدر. غربك منع مسکرات حقنده استناد ایتدیکی اسباب برایسه بزده بك چوقدر . بویله صحت عمومیه‌نك محافظه‌سنی واحکام شرعیه‌نك تطبیق لزومنی تأییداً موقع مرعیته وضع اولونمش اولان بر قانونك رفعنه طرفدار اولمقده برنجی درجه‌ده عظیم وغایت عظیم برمسئولیت معنویه ، دهشتلی بربار کران وبال واردر. چونکه یکیدن مسکراته مساعده ایتمك جناب حقك حرام قیلدیغی مضر برماده‌نك حلنه قائل اولمق دیمکدرکه بوندن دها بیوك برمسئولیت معنویه تصور اولونابیلورمی ؟

ایکنجی درجه‌ده ایچکی ممنوعیتنی رفع ایله یکیدن مساعده ایتمك امراض ساریه‌نك سرایتنه واسطه اولان ایچکی یوزندن ملت امراض ساریه‌یه دوچار وبالنتیجه انقراضه محکوم اولمش اولور . شو معروضاتم هلال اخضر جمعیتنك الده ایتدیکی استاتیستیقلرله ثابتدر . بناءً برین مسکراتك یکیدن سربستیسنه مساعده ایتمك حیات عمومیه‌یی مهلکه‌یه سوق ایتمزمی ؟

اوچنجی درجه‌ده : بو ایچکی یوزندن‌ده بالعموم جنایتلر ، تهوری بتون جرائم بو قوعبولمقده ، صباحلره قادار میخانه‌لرده ، بیراخانه‌لرده قالنمسی یوزندن عائله‌وی عدم امتزاجلر ، یوزبیکلرجه طلاقلر وسیئات اخلاقیه‌یه سلوکلر تولد ایتمکده ، خلاصه ایچکینك مخدرات اسلامیه آراسنه کیره‌رك ملتك نزاهت اخلاقیه‌سی اخلال وعفت وعصمتی پایمال ایدلمکده بولونمش اولدیغندن طولایی زواللی ملت یوماً فیوماً عائله تشکیلندن بیله مهجور ومحروم قالمشدر . بونك اسباب ثبوتیه‌سی ده بنه هلال اخضر جمعیتنده موجود پاکتلر طولوسی وثائقدن باشقه مخدرات اسلامیه‌نك شو ایچکی یوزندن دوچار اوله‌کلدکلری فلاکتلردن قورتارلملری ایچون همان هرکون استمداد مقصدیله هلال اخضر جمعیتنه کوندردکلری بیکلرجه فریاد نامه‌لرندن‌ده آکلاشیلدیغی کبی ضابطهٔ محلیه‌نك‌ده قیود رسمیه‌سی بونی مؤیددر . ایشته ایچکی یوزندن ظهور ایده‌کلن بوقادار فجایعك یکیدن ترویجنه بیلمم هانکی وجدان وهانکی سلامت فکر وایقان روی رضا کوستره‌بیلور ؟

دردنجی درجه‌ده : الیوم وحدت ملیه‌یی تأمینه موفق اولمش اولان آناطولیده یکیدن میخانه کشادینه ، میخانه‌جیلك اجراسنه هیچ برفرد مسلمك خواهشکر اوله‌جغنی تصور ایدیله‌بیلیرمی ؟

بناءً علی‌هذا یالکز استانبولده‌کی سربستی حیاتك تأمینی مقصدیله حیات عمومیهٔ ملت نصل اهمال ایدیله‌بیلور ؟

بشنجی درجه‌ده : شرعاً حرام اولان مسکراتك مضرات عظیمه‌سنك فناً تحقق ایتمس اولمسنه مبنی استانبولده بولنان بنام اطبای اسلامیه‌نك یوزده طقسان طقوزینك وبرچوق منتسبین علم حقوق ایله منوران ملتك اشتراکیله تأسس وتشکل ایتمش بولنان هلال اخضر جمعیتی بر جمعیت خیریه اولمقله برابر مسلکی انسانی وتدقیقاتی علمی وفنیدر . فلهذا ایچکی‌یه مبتلا اولان برفردك ایکنجی بطن اولادی مطلقا صرعه ، کمیك وورم خسته‌لقلریله جنت کبی برحالت مرضیهٔ روحیه ایله مریض ومعلول اوله‌جقلری هلال اخضر جمعیتنك سینه‌سنده طاشیمقله مفتخر بولندیغی استانبول اطبای اسلامیه‌سنك وجوده کتیردکلری متخصص ، کزیده هیئتك تدقیقات ، کشفیات فنیه وعلمیه‌لری نتیجه‌سنده تحقق ایتمش بولنیور . وتاریخاً‌ده مثبت بولندیغی وجهله محو ونابود اولمش هانکی ثروت وسامان واردرکه اونك محو ونابود اولمسنه واسطه یکانه عیش وعشرت اولمسون ، کذا سونمش ومنقرض اولمش هانکی خاندان ، هانکی خانمان واردرکه بنه سفاهت وعیش وعشرت یوزندن سونمامش بولونسون ؟ بوبابده هرکون بیش اون مثالی کوسترمکده هیچ برکیمسه اظهار عجز ایتمز . زیرا هرکون انواع وامثال عدیده‌سی کورولمکده‌در . الیوم بك اوغلنده تقسیم جوارنده «سینه‌ما ماژیك» وامثالی محللرده هر درلو اسباب سفاهتی جامع وبوزلرجه ماصه‌لری محتوی

بولنان صالونلرده‌کی ماصه‌لردن هر برینك بر کیجه‌ده بیك لیرا حاصلات یاپدیغی میدانده‌در . بونی کمال حیرت و تلهفله قارشیلامامق ممکن میدر ؟ « فاعتبروا یا اولی الابصار » ایشته شو وضعیتك رهبری ایچکی دکلدرده نه‌در ؟

استانبولده منع مسکرات قانوننك تطبیق ایدیلمسنه بتون ملت و حتی عناصر غیر مسلمه‌نك بیله بیوك بر قسمی منتظر ایکن قانون تطبیق ایدیلدکدن ماعدا ممرناس اولان کوشه باشی قهوه‌خانه‌لره یکیدن بیرا طولومبالری وضع ایدیلدی . بو طولومبالرك اطرافنه دها میخانه‌لره کیرمکه جسارت ایده‌مین اون اون ایکی یاشلرنده‌کی معصوم چوجقلر طوپلانیورلر . عادتا مسابقه ایدرجه‌سنه بیرا ایچیورلر . کوپرینك بر باشنده ایچوب دیکر طرفنده یرلره سریلدکلرینی کوزلرمله کوردم . زواللی اولیای اطفال آرتق بو حاله نکران اوله‌رق دلخون اولملازمی ؟ سربستی مسکراتدن طولایی اکتساب ثروت و سامان ایتمش بر فرد مسلم کوستریله‌بیلورمی ؟ و فقط ایچکی یوزندن محو اولانلر صاییله‌میه‌جق درجه‌ده چوقدر . بز بوقدر زماندنبری غربلیلری تقلید ایده کلدك ، اونلره یریندك . آرتق بوندن صکره اونلر بزه یرینسونلر . زیرا استقلال تام انجق وانجق اونلری بزه یریندیرمکله اوله‌بیلور . ارتق نسل آتینك قورتارلمسی زمانی حلول ایتمشدر صانیرم .

ای مبعوثان کرام ! سزدن هم انسال آتیه و هم‌ده تاریخ ملت بیوك و پك بیوك خدمت بکلیور . نامکزك تاریخه پك پارلاق بر صورتده یازلمسنی آرزو و بالوسیله تقدیم تعظیمات اولونور .

هلال اخضر جمعیتی هیئت دائمه اعضاسندن
محامی
جهلول الدینه فیاضی

یکی علم کلام حقنده

سبیل الرشاد جریدهٔ اسلامیه‌سنه

شیخ محسن فانی الظاهری حضرتلرینه

ایکنجی بیانات علیه‌کزی‌ده اوقودم ، ینه کلام و کلامیاته هجوم اولنیور ، مسلمانلغی شدتله علاقه‌دار ایدن بویله مهم بر مسئله حقنده شق شفه ایتمامکلکم مؤاخذه ایدلمك ایستنیور .

فاضل محترم ، موضوع بحثمز اولان مسئله‌نك اهمیتی درکاردر ، انجق یکی علم کلام مطالعه اولونمقسزین سرد ایدیلان سوزلری محلنده بولمامش ، بالخاصه دیباجه ایله فصل ثانی‌نك ۲ ، ۳ ، ۸ بندلرینه عطف نظر بیورولمسنی رجا ایتمش ایدم . نه‌چاره‌که رجالرم قرین اسعاف اولمامش ، مجرد (سبیل الرشاد) ك بر صحیفه‌یی بیله طولدرمیان ایضاحی طولاییسیله اوزون اوزادی‌یه اجالهٔ قلم اولونمش ، محصل الکلام والحکمه‌نك هر بحثی بیله التفات حکیمانه‌کزدن محروم براقیلمشدر . مسلمانلر ایچون کافی کوردیککز ، دین امامرینك تدوین ایتمش اولدقلری علم عقائد تمامیله محصل الکلام والحکمه‌ده [۱] ، بو عقائد سالمه‌نك طریقی ، نظریه‌لری‌ده یکی علم کلامده [۲] مذکوردر ، محصل الکلام والحکمه‌ده ابن تیمیه ایله ابن القیم الجوزیه‌نك آثار مبرورەلرندن اقتباس ایله اهل کلام مسلکی تنقید [۳] ؛ دین امامرینك اصل اهل سنت ، متکلمین اهل سنتك قصورلی اهل سنت اولدقلری بیله هر ایکی اثرده توشیح اولونمشدر [٤]

وقتیله کلامیات دنیلان فلسفهٔ دینیه‌نك نه زمان ، نصل ظهوره کلدیکی ایضاح ایدیله‌رك یکی علم کلامده ظلام تاریخه قاریشان اختلافات مذهبیه ، جدلات کلامیه و مناقشات مذهبیه‌نك احیا اولنه‌جغی ، یالکز ارسطو ، افلاطون ، جالینوسلره مقابل لووقلره ، قانتلره ، دەقارتلره باش اوریله‌جغی ، بیانجیلرك حریم اسلامه آلنه‌جغی افاده بیوریلیور ؛ بویله‌جه یکی علم کلامك لزومسزلغی و فائده‌سزلکی استخراج اولنیور ؛ الك نهایت یکی علم کلام ایله ، کلامیاتك یکیدن احداثی باعث حیرت ، موجب تأسف اولیور .

کلامیاتك زمان و کیفیت ظهوری حقنده‌کی افادات علیه‌کز ، عمومیتی اعتباریله حقه مقرون دکلدر ؛ بونکله برابر تعداد بیوریلان محذورلرك هیچ بری یکی علم کلامده یرطوتمامشدر ، مناقشات لفظیه ، اختلافات مذهبیه ، جدلات کلامیه احیا ایدلمامش ؛ بلکه سبیل الرشادده ایضاح اولندیغی وجهله بی سود اولان مناقشات لفظیه و جدلیه ساحهٔ علمدن خارجه آتیلمش ، اختلافات مذهبیه هیچ بر صورتده نظریات فلسفیه ایله تحکیم اولونمامشدر .

یکی علم کلامده عالم اسلامده ظهور ایدن طائفه‌لرك مسلك مخصوصلری ایله باطنی الحاد نشر ایدن باطنیه‌نك اغراض فاسده‌سی ، تاریخه خیانت ولونمقسزین ، اولدیغی کبی بیان اولونمش ؛ دردست طبع اولان دیکر کتابلرده‌ده یالکز عقائد سالمه عن برهان اثبات ایدلمشدر . امام اعظم ، امام ثوری ، امام ابی یوسف ، امام احمد ، امام اسحق بن راهویه کبی ائمهٔ مجتهدینك کلام علیهنده‌کی سوزلرینی الك اول لسانمز ایله بیلدیرن محصل الکلام والحکمه‌در ، [۱] یکی علم کلامده‌ده دین امامرینك عقائدینه جداً اهمیت ویرلدیکی اوقویانلره خفی دکلدر [۲] ؛ متکلمین طریقی اولان حدوث و اعراض طریقنه اهمیت ویرمیان ، [۵] متکلمین

[۱] صحیفه ۳۶ _ ۵۶ [۲] صحیفه ۹۸ _ ۱۰۶ [۳] صحیفه ۶۶ _ ۷۲
[٤] محصل الکلام صحیفه ۷۵ ، یکی علم کلام صحیفه ۹۷
[۱] صحیفه ۷۰ ، یکی علم کلام صحیفه ۷۶ ، ۷۷
[۲] صحیفه ۱۰۵
[۵] یکی علم کلام ایکنجی کتاب .

ایله سلفیه آره‌سنده مدار تمایز اولان نقطه‌لرده ، خصوصا صفات الهیه بابنده ، او قاوغالی بر بحث اولان کلام مبحثنده ، [۷] خیر وشر ، قضا وقدر کبی اك عمیق بر مبحثده ، رازی (وفاتی: ٦٠٦) زماننده‌ن بری اظهار اولنه‌کلان ادلهٔ نقلیه مبحثنده [۸] ، باب تأویلده بوتون سلفیه‌نك اثرینی تعقیب ایدن کتاب بادئ حیرت اوله‌جقمی ؟ بونك کبی انجق « دفع معارض » قبیلندن اولمق اوزره لدی‌الحاجه تأویلی [۹] بنه سلفیه‌نك مساعده‌لریله تجویز ایدن [۱۰] مجرد نظر واستدلال عقلی ایله آیات حقی تأویله قالقشمیان ، باب نبوتده‌ده متکلمین طریقندن آیریلوب اهل بصائر طریقنه [۱۱] سلوك ایدن کتاب باعث شبهه اوله‌جقمی ؟ عقائد ایمانیه‌ده آنجق وآنجق وحیه اعتماد ایدن [۲] عقلك عدم کفایتی ، وحیه تمسکدن بشقه برچاره بولونمادیغنی [۳] ، نظری اولان علمك شکوك وظنوندن خالی اولمدیغنی ، انجق وحی ایله تطمین اولونمه‌سنك ضروری بولندیغنی [٤] اوزون اوزادی‌یه ایضاح ایدن کتاب موجب تأسف اوله‌جقمی ؟ بردین عقل وفکرت ، بردین حکمت ومصلحت اولان دین‌مبینمزده عقلك حجج شرعیه اولمسنه ، قرآن کریمك برچوق محلده بزلری ادلهٔ عقلیه‌یه ارشاد ایتدیکنه [۱۰] باقه‌رق ؛ امام‌الحنفاء ، ابوالانبیاء ابراهیم خلیل‌الرحمن علیه‌الصلاة‌والسلام حضرتلرینك مسلك پاکلرینه اقتدا ایده‌رك [٦] وحی ونقل ایله ثابت اولان برشیئی مجرد اطمئنان قلبی تزیید ویا معاندینی اسکات ایچون رأی وعقل ایله تأییدی التزام‌ایدن کتاب انکاره لایق کوریله‌جکمی ؟ اساسات دینیه‌یی فلسفهٔ عقل بشر ایله مقایسه عقله دهازیاده اطمئنان بخش اوله‌مزمی ؟

حقایق قرآنیه اول امرده عقل ایچون وصولی ادراك اولنه‌میه‌جق حقایق بیلدیررایسه‌ده عقل ایچون هیچ بروجهله آنی حیطهٔ دراکندن خارجه آتاماز . قرآن کریم محالات عقولی خبر ویرمز ، محیرات عقولی خبر ویرر .. « ان العقل والنقل متوافقان » دستوری اسلامده بر متعارفه‌در ، بالذات شیخ‌الاسلام ابن تیمیة الحرانی عقل صریح ایله

[۷] یکی علم کلام ایکنجی کتاب

[۸] یعنی « ادلهٔ نقلیه ظنی مفیددر . خطابه قبیلندندر . عقل سمعه مرجحدر » دینمکه باشلانمش ایدی .

[۹] یکی علم کلام صحیفه ٦۱

[۱۰] سلف امتك تأویلی اعظام ایتملری « تعطیله مؤدی اولمق » قورقوسی ایدی ، آیات کریمه مجازه مساعد اوله‌رقده ینه تأویلی اعظام ایدرلر ایدی .

[۱۱] ایستدکلریکز شیلر تماملیه اوچنجی کتابده معجزهٔ معنویه تحتنده مندرجدر .

[۲] یکی علم ایکنجی کلام و اوچنجی کتاب [۳] یکی علم کلام صحیفه ٤٦-٥٦

[٤] یکی علم کلام صحیفه ۱۸ ، ٥۹ [٥] الم نجعل الارض مهاداً والجبال اوتاداً - سورهٔ نبأ — فلینظر الانسان مم خلق من ماء دافق - سورهٔ طارق [٦] قال اولم تؤمن قال بلی ولکن لیطمئن قلبی - سورهٔ بقره - الم تر الی الذی حاج ابراهیم فی ربه - سورهٔ بقره

نقل صحیحك تماملیه موافق اولدیغنی مبین بزه غایت مهم بر اثر عالی اتحاف ایتمشدر [۷]

عقلك مابعد الطبیعیاتده یقینه وصول مسئله‌سی عقلانك نزاع ایتدکلری بر مسئلهٔ فلسفیه‌در . اقانیه کبی عقلك یقینه وصولنی ادعا ایدنلر بولندیغی کبی اثباتیه کبی عکسنی التزام ایدنلر ، انتقادیه کبی یقین اضافی قبول ایدنلر واردر . علم ایله مشغول اولانلر بو مسلك فلسفیلردن برینی قبوله مجبور اولورلر .

« مسالك فلسفیه آره‌سنده‌کی اختلافلردن ، تعارضلردن برحق وحقیقته واصل اولنه‌ماز » دەنیورکه پك طوغری بر سوزدر . بوبابده یکی علم کلامده اوزون بر بند واردر [۱] که « طریق فلسفیده اصلا بحران فکریدن خلاص میسر دکلدر ، شمدی‌یه قدر هنوز مسالك فلسفیه آره‌سنده آهنك کورولمامشدر ، طریق فلسفی بر سلسلهٔ مکذبینه واصل اولور . » سوزلریله نتیجه‌لنمشدر .

« عقل ایله صفات الٰهیه‌یی اثبات ایتمك نتیجه‌سز جدلیاته وجود ویرر » سوزینی برکره تحلیل ایده‌لم : فی‌الواقع صفات الهیه بحثی پك عمیق اولان ، سلف امتی أئمهٔ دینی پك چوق اشغال ایدن بر مبحثدر . بونکله برابر سلف صفات الٰهیه‌یی سمع ایله اثبات ایتدکلری کبی عقل ایله‌ده اثبات ایدرلر ایدی ، ابن تیمیه بر چوق أثرنده بونی تصریح ایدیور . سلف ، صفات بابنده « اثبات مفصل ، نفی مجمل » طریقنی التزام ایتمشلر ایدی که تماملیه قرآن مبینك ارشاد ایتدیکی بر طریقدر [۲] عقل ایله اثبات صفات نتیجه‌سز جدلیاته وجود ویرر ایسه عقل اثبات ذاتده نتیجه‌سز جدلیاته وجود ویرمزمی ؟ اثبات صفات ایله اثبات ذات آره‌سنده بو بابده فرق وارمی ؟ سلفك وضع ایتدکلری « اثبات الصفات اثبات وجود لااثبات تکیف واثبات الذات اثبات وجود لااثبات تکیف » دستوری اثبات صفات ایله اثبات ذاتی برابر طوتیور . آندن قاچیق لازم ایسه بوندن‌ده قاچیق لازم کلیر . بوحالده قرآن مبینك امر ایتدیکنی ادلهٔ عقلیه‌دن اعراض ایتمك ، « وکاین من ایة فی السموات والارض یمرون علیها وهم عنها معرضون [۳] » نظم جلیلنه ماصدق اولمق دکلمیدر ؟ قرآن مبینده بر چوق امثال مضروبه واردر ، بونلر بوتون عقلی مقیاسلردر . بونکله جناب حقك خبر ویردیکی توحیداری ، تصدیق انبیا ، امکان معاد کبی اصول دین ثابت اولور . شوقدرکه متکلمین قرآن کریمده خلاصه‌سی ایله ، موجود اولان اصول دینی تفصیل ایدرلر .

عقله معارض کورینان نقلی مجرد رأی ایله تأویل ایتمك مذموم‌در ، جهمیانکدر . فقط خبر وسمعه مستند ولان احکامی مناقشه علی‌الاطلاق ممنوع دکلدر ، خصمك تعرضدن وقایه مقصدیله مناقشه‌یه کیریشمك وبال دکل ، ثوابدر « لکل امرئ ما نوی » حدیث شریفی خاطردن چیقارماملیدر .

[۷] دورت جلد اولمق اوزره طبع اولنان منهاج السنه‌نك کنارنده مطبوع اولان اثر عالی [۱] صحیفه ٤٦-٥٦ [۲] محصل الکلام والحکمه صحیفه ۷۱

[۳] سورهٔ یوسف

ایشته علیهنده بولندیغمکز کلامیاتك موضوع بحث ایتدیکی اوچ نظریه‌دن بری سلفك مانزمی‌در. دیکری مردوددر ، اوبری علی الاطلاق مردود دکلدر. آرتق طولاییسیله محصل الکلام ایله یکی علم کلام علیهنده ایراد کلام ایتمك ، بنه تکرار ایده‌جکم که اثر استعجالدر ، ظن وتخمینه مقرون برحکمدر ؛ « جلدلر طولوسی یازی یازدقلری بر علمك عدم لزومنه بالطبع طرفدار اوله‌مازلر. » سوزینه ایشته بر مخطب آرامق اقتضا ایده‌جکدر .

* * *

حضرت ، کلام لفظنك لسان یونانیدن مأخوذ اولدیغی ادعاسی بلا دلیل بردعوادر . پك طوغری سویله‌دیککز وجهله امام اعظم حضرتلرینك ، الك اول کلامدن بحث ایتمسی سببی ایله لعنت ایله یاد ایتدیکی ذات ابن‌باب‌در ، ابن‌باب ۱۴۳ ده وفات ایتمکله آنك زماننده هنوز آثار فلسفهٔ یونانیه ترجمه اولونمامش ایدی . عجبا کلام عالیکز ضمنی برتناقضی محتوی‌ولمازمی؟ اوت منطقك « لوژیك » ن آلندیغی ثابت ایسه‌ده ، کلامك « لوغوس » دن آلندیغی ثابت دکلدر . عباسیلر زماننده تأسیس ایدن فلسفهٔ کلامیه اهل بدعتك ، ابوالهذیل ایله نظامك تأسیس ایتدکلری کلامدر [۱] فی‌الواقع اهل سنت کلامی‌ده عباسیلر زماننده ابن‌کلاب وبغداد شیخ‌المشایخی ائمهٔ صوفیه‌دن حارث المحاسبی ایله باشلار ایسه‌ده بوکلامده فلسفه یوقدر. یالکز صفات الهیه بابنده اهل سنت خاصه‌دن آیریلق واردر . بشنجی عصر هجریده اهل سنت کلامی توسع ایتمش ، عقله معارض کورینان صفات خبریه تأویل اولونمغه باشلانمش ایسه‌ده بین‌الاسلام حجة‌الاسلام نام عالیسنی احراز ایدن ، زهدوورعی ایله مشتهر اولان امام ابوحامد محمد غزالی (۴۵۰ـ۵۰۵) زماننه قادار اهل سنت کلامی فلسفه ایله مخلوط اولمامش ایدی [۲] اوزمانه قادار اشعری ، باقلانی ، ابوالمعالی ، ابن‌الهیصم ، ابوعلی جبائی ، ابوهاشم جبائی ، عبدالجبار همدانی ، ابوالحسین البصری کبی فحول متکلمین «باش دوندیریجی کوزقاراردیجی » دیدیککز اصول منطقیه‌یی ، اکا مبنی اولان فلاسفه طریقنی ابطال ایدرلر ایدی . هرنه‌قدر غزالی زماندن اعتباراً منطق قبول اولونمش ایسه‌ده بنه عقائد اسلامیه‌یه منافی اولان نظریات فلسفیه شدتله رد وانکار اولنارق هیچ بروقت مسائل اصلیه صره‌سنه کیره‌مامش ایدی . طعن وتشنیعه اوغرایان اوعلم کلام ضلالات فلسفیه‌نك اوکنه کچدی ، اهل بدعت مذهبی طوردردی ، نته‌کیم تاریخ بوکا شاهددر [۲]

انقره

ازمیرلی

اسماعیل حقی

[۱] محصل الکلام صحیفه ٤ ، یکی علم کلام صحیفه ۷۷

[۲] محصل الکلام صحیفه ٥ـ۷ ، یکی علم کلام صحیفه ۷۷ـ۸٤

[۳] مابعدی یارینکی پوسته‌یه ویریله‌جکدر .

چین :

(چین) ده مسلمانه اردوسی . — (تایمس اوف اندیا) غزته‌سنك چین مخابرندن آلدیغی معلوماته کوره چین ترکستانده‌کی اردوکاملاً مسلمانلردن متشکلدر. بواردونك ضابطلری‌ده کاملاً مسلماندر. بواردونك باش قوماندانی أخیراً دین اسلامی قبول ایدن (تنغان) لره منسوبدر . بو (تنغان) لر بوتون چین مسلمانلریله ایی چنیرلر ومسلمانلرده اونلره رعایت کوسترلرسه‌ده چین مسلمانلری بونلری جامعلرینه صوقامقده‌درلر. بوندن طولایی (تنغانلر)ده کندیلرینه مخصوص جامعلر انشا ایتمکده‌درلر .

ایران :

ایرانده ملی قماشه استعمالی مجبوریتی . — قالکوته‌ده انتشار ایدن (الجامعه) رفیقمزده اوقوندیغنه کوره ایران حکومتی ملی قاشلره اهمیت ویرمکه باشلامش . ایران غزته‌لرینه کوره ایران مبعوثانی ملی قاشلر حقنده مقررات آتیه‌یی اتخاذ ایتمشدر :

۱ — اردو وپولیسك ملبوساتی کاملاً ملی قاشلردن یاپیله‌جقدر .

۲ — وزرا ، مأمورین ، قضاة ، مبعوثان وسائر حکومت مستخدمینی ایفای وظیفه زماننده ملی قماش تلبس ایده‌جکلردر .

۳ — بومقرراته رعایت ایتمه‌ینلرك برآیلق معاشی کسیلیر .

هندستان :

قالکوته‌ده سیاه اوطه . — قالکوته‌ده انتشار ایدن (الجامعه) رفیقمزده اوقوندیغنه کوره ۱۹۰۰ سنه‌سنده لورد (کورزون) (سیاه اوطه) فاجعه‌سنك خاطره‌سی اوله‌رق بر ستون اقامه ایتمشدی .

بوسیاه اوطه فاجعه‌سی انکلیز دور حاکمیتنك اساطیرندن بریدر . وبعض انکلیز مورخلرینك اویدورماسیدر . بو انکلیز مورخلری دییورلرکه :

« بنغاله والیسی (سراج الدوله) ، (قالکتا) یی ضبط ایتدیکی زمان قلعه‌سنده ۱۳۰ انکلیز بولمش ، بونلری قاراکلق و دار بر اوطه‌ده حبس ایتمش . بواوطه آنجق طقوز اون کیشی صیغه‌جق بر اوطه اولدیغی حالده موی الیه ۱۳۰ انکلیزی بورایه طولدورمش . بو انکلیزلر صباحه قدر بو اوطه‌ده قالمشلر. صباحلین قاپوآچیلنجه هپسنك ترك حیات ایتدیکی کورولمش ، یالکز اوچی قورتاریلابیلمش . قورتولانلردن (هالویل) نامنده بر انکلیز عسکرینك بو حکایه‌یی روایت ایتدیکی سویلنمکده‌در . او زماندن اعتباراً بواوطه « قاره اوطه » تسمیه اولونمشدر . »

فی‌الحقیقه بو حکایه‌نك اصلی اساسی یوقدر. بر چوق انکلیز مؤرخلری‌ده بونك یالان اولدیغنی اعتراف ایدرلر . او زمان هندستانده بولونان بر چوق انکلیز مؤرخلری ، ویاخود موثوق الکلام انکلیزلردن بری بو حکایه‌یی روایت ایتمامشدر . بوندن باشقه او زمان هندستانده اجرای حاکمیت ایدن انکلیز شرق قومپانیاسی‌ده بو حکایه‌یی خبر آلمامشدر .

لورد (کورزون) بو اوطه‌لرده أولن انکلیزلرك خاطره‌سنی احیا ایچون برستون اقامه ایتمك ایسته‌دیکی زمان برچوق انکلیز وهندلی محررلر بوحکایه‌نك بطلاننی اثبات ایتمشلرسه‌ده (کورزون) بونلری دیکله‌مامش وستونی اقامه ایتمش وستونك اوزرینه بو خرافه‌یی حك ایتدیرمشدر .

بوخاطره هند ملتنی رنجیده ایتدیکندن بعض کنجلر بونی یقمق ایسته‌مشلر وفعلاً یقمغه تشبث ایتمشلردر . بو کنجلر دردست اولونارق محاکمه ایدلمشلر وبرر سنه کورکه محکوم اولمشلردر .

اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

آبونه شرائطی : هر یر ایچون
سنه‌لکی (٢٧٥) آلتی آیلغی
(١٥٠) خارج ایچون سنه‌لکی
٣٢٥ غروشدر .

نسخه‌سی ٥ غروشدر .
ایکی نسخه برآراده
(١٠) غروشدر
سنه‌لکی ٥٢ عدددر .

اداره‌خانه : بابعالی جاده‌سنده
رشید افندی خانده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمین
یازیلر اعاده اولنماز .

سبيل الرشاد

آدرس تبدیلنده آیریجه
٥ غروش کوندرلملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولمسی وآبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٥٥٢-٥٥١ ٣ محرم ١٣٤٢ ❋ پنجشنبه ❋ ١٦ آغستوس ١٣٣٩ جلد ٢٢

آنغلیقان کلیساسنه جواب

تدقیقات وتألیفات اسلامیه هیئت علمیه‌سی رئیس عالیسی شیخ عبدالعزیز جاویش افندی حضرتلری طرفندن تألیف بویورولوب شرعیه وکالت جلیله‌سی طرفندن آنغلیقان کلیساسنه کوندرلمك اوزره آیریجه طبع اولونمقده اولان جوابدر :

دین اسلامك خصائصی

اسلامك تألیف واعطاسی قارشیسنده بوتون طبقه وطائفه‌لرك مساواتی وانسانیتی بدبخت ایدن استثنالرك وامتیازلرك ردی

دینلرك هپسی بشر آره‌سنده اخوت ومساوات تأسیسنه تشویق ایدر . ابراهیمك ، یعقوبك ، موسانك ، قونفوچیوسك ، بودانك ، عیسی بن مریمك ، حاصلی نه‌قدر رسول ، نبی ، مصلح کلمش‌سه هپسنك تلقیاتنده بونی کورمکده‌یز . اوت ، بونلر امتلرینی شوسویلدیکمز فضیلته دعوت وترغیب ایدییوردی . امتلری‌ده کندیلرینی دیکلر ، نصیحتلرینی حسن قبول ایدر کورونیوردی . لکن ایچلرندن هانکیسنك تاریخنده اولورسه اولسون بو وصایایی صمیم وجدانیله تلقی ایلدکلرینی کوستره‌جك پك آز شی کوره بیلیورز .

واقعا یهودیلر بوفضیلته اك زیاده رعایتکار بر امت ایدی . آنجق ساحهٔ تطبیقی بنی اسرائیلك حدودینی آشمایوردی . هیچ برزمان باشقه امتلره ایصینه بیلدکلری یوقدی .. خارجدن برینك کندیلریله اخوت باغلامسنه ، یاخود مساوات طلبنده بولونماسنه رضا کوسترمیورلردی . طبیعی بوحال توراتك نتیجهٔ تلقینی دکلدی . معروض اولدقلری متوالی آقینلر ، بیتمز توکنمز اشکنجه‌لر یوزندن عصبیت قومیه‌نك اك مفرط درجه‌سیله یابانجیلره خصومتك الڭ قورقونج شکلی آرتیق سینه‌لرنده یر ایتمشدی . بو ملتك نفی وتغریب حادثه‌لرندن اولکی اخلاق واطواریله صوکراکیلرینی نظر تدقیقه آلانلر بو حقیقتی بیلیرلر .

بناءً علیه کندی آره‌لرنده‌کی روابط ومناسباتك بو درجه‌لرده صاغلام اولمسی حقیقتده دینلرینك اثر تلقینی دکلدی . اویله اولسه‌یدی عینی حال دیکر امتلرله اولان مناسباتنده کورولوردی . اوت ، بوتساند عصرلرجه تپه‌لرندن بوشانان بو مصیبتلرك ، نکبتلرك نتیجه‌سی ایدی .

خرستیان اقوامه کلنجه بونلرك مساوات ، اخوت ومتقابل محبت روابطی هنوز قلبلرنده یرایتمه‌دن ایچلرنده‌کی ظلم ، حب ریاست ، داعیهٔ تفوق تمایللری یکیدن آیاقلانیورردی . بونك اوزرینه درحال طوائفه آیریله‌رق بری برلرینه محکمه‌قالقیشیورلردی . ذاتاً اسکیدن بری آیری آیری طبقه‌لر ، مختلف جماعتلر شکلنده یاشارلردی ، قویلری جیننلرینی کبیر ، حاکملری محکومك بوتون مالملکنی حلال کوروردی . نه وجدانی بر صدا ، نه‌ آسمانی ، یاخود زمینی بر ندا کندیلرینی بو حقسزلقدن

آليقو يمازدى . شايد بشرك حقوقنى ريوزينه بيكلرجه حريت قربانتك قانيله يازان او قورقونج اختلاللر اولماسه يدى فرانسه انقلاب كبيرندن اول اسرا ايله جفتجى طبقه سى ناصيل زادكان ايله رجال دينك النده مسخرسه بو كونكى اقوام نصرانيه ده طبق اويله اولوردى ، اكر بو آدملرك اسلامه وبوركن ركينى تأسيس ايجون اسلامك نه يابديغنه وقوفلرى اولايدى بيك سنه يه ياقين بر زمان ظلمتلر ايجنده بونالماياجقلر ، ظالم وركيلر ، قاتل اشكنجه لر آلتنده ايكله مه يه جكلردى . جاهليت عربنك قان دوكمكسزين ، جان آلمقسزين صرف بركت اسلام ايله آلده ايتديكى بوتون سعادتلره قاووشه جقلردى .

انسانه شو كورديكمز خلقى ورن فاطر حكيم بيليوردى كه نفوس بشريه نك معقولات مجرده دن آلديغى تأثر ، خارجده كى اك اوفاق حركتلردن استحصال ايتديكى تأثرك يوزده برينه بيله معادل اوله ماز . اوت ، فضائل اخلاق كتابلرندن اوكره نلرله حيات عمليه صحيفه لرندن تحصيله سوق اولونانلر آره سنده پك واسع فرقلر كورورز . اخلاق ايله اوغراشمق بو علمك دساتيرينه ، فلسفه سنه ، تاريخنه وسائره سنه دائر مختصر ، مفصل برچوق اثرلر اوقومش ؛ حاصلى سطحى ، دقيق بوتون حقايقى الده ايتمش نه قدر كيمسه لر واردركه بوتون بو مجرداتدن كنديسنه قالان نصيبهٔ فيضى آراشديره جق اولورسه كز جزردن صوكره صوكره كان مدك براقديغى ياشلغه بكزر ناچيز برشى كوروسكز .

شمدى فضائل معقولات مجرده عالمنده وصرف كتابلرله تهذيب نفس دائره سنده آرايان كيمسه نك آله جغى نصيبى طونارده آنا بابا مكتبندن ، حتى حادثات وافعالدن آنجق حواسنك دائره سنه كيرنلرى آكلايه بيلن بر آنا بابا مكتبندن اولادك ايده جكى استفاده ايله قارشو - لاسديره جق اولورسه ق اوزمان دين قرآنك موفقيتيله اديان سالفه دن برچوغنك خيبتنده كى سر نظرمزده تجلى ايدر .

دين اسلام بشره خطاب ايدركن نه درسنده طلبه سيله محاضره ايدن بر معلم وضعيتى آلمش ، نه ده فلسفهٔ اخلاقه عائد آثارك مناقشه ايتديكى مباحثى اورته يه قويمشدر . اولادينه قارشى حكيم بربابانه وضعيتده بولنورسه اوده انسانلره قارشى اوطورى طاقينيور ؛ كنديلرينه افعالى بر بر كوستريور ؛ ضررليسندن تحذير ، فائده ليسنه ترغيب ايديور ؛ بو افعال تكرر ايتدكجه ترغيبى ، ترهيبى ، تلطيفى توبيخى تكرار لايه رق بو صورتله كندى آرزو ايتديكى اخلاق فاضله يى اولادنده طبيعت حالنه كتيريور ؛ راسخ ملكلره ، ثابت سجيه لره قلب ايديور . ايشته بو اصول « عملى » ديدكلرى اصولدركه تهذيب اخلاق ايجون اك موفقيتلى بر طرز اولديغنده فن تربيه علماسى متفقدرلر . مسلمان متصوفلرنجه اول وآخر بو اصوله چوق اعتنا ايديلمشدى . جزويتلرده بوكون مكتبلرنده عينى اصولى التزام ايديورلر .

بشرك بو فطرتنى بيلديكى ايجوندركه دين اسلام كوندريلديكى اقوامك طبيعتلرينه ، وخلقتلرينه اويغون كلن بو عملى اصول ايله كنديلرينى اصلاح ايتدى . بناءً عليه اونلرك بوزولمش ، چيغرندن چيقمش طرفلرينى يوله كتيرمكده كى موفقيتك سرى بودر .

عليه الصلوة والسلام افنديمزده امته قارشى طبق اوحكيم بابانك وضعيتنده ايدى . نه افراده اخوتك كنهنى ، مساواتك فلسفه سنى شرحه قالقيشير ؛ نه ده آنلرى مجردات ذهنيه عالملرنده طولاشديرر طوروردى . يالكز مهاجرين ايله انصار آره سنده مؤاخات عقد ايتديكى كون كنديلرينه بو ايكى فضيلتك نه اولديغنى فعلاً كوستردى ! آرتيق بر انصارى قارداش اولديغى مهاجر ايجون مالملكنك ياريسندن واز كچيور ، حتى نكاحى آلتنده ايكى زوجه سى وارسه اوكا ويرمك اوزره برينى براقق ايسته يوردى .

عليه الصلوة والسلام افنديمز حقوقده ، احكامده مساواتك ناصيل اوله جغنى نامتناهى وقعه لرله ، حادثه لرله امته اوكرتدى . اونلرك اك صوكى خطبهٔ وداع ايدى .

زمان سعادتلرنده ظهور ايدن وقعه لره ، حادثه لره . فلا كتلره قارشى امتى ايجون عليه الصلوة والسلام افنديمزك ناصيل قرآنى تدبيرلر اتخاذ بويورديغى آيتلرك اسباب نزولنى بيلنلرجه معلومدر . زمان اولوردى ، عينى حادثه تكرر ايدردى . بونك اوزرينه يا اسلوب تبليغى مختلف ، لكن مآلى متحد باشقه آيتلر اينردى ؛ ياخود رسول محترم او حادثه نك طبيقيسى ايجون اولجه اينمش بر ايكى آيتى تلاوت بويووردى . معمافيه بو موضوعى تأييد ايجون قرآنده سنده ، سيرده نه قدر شواهد وارسه بوراجقده هپسنك ايرادى بزم ايجون قابل دكلدر . زيرا على العجله يازيلقده اولان اثريمزك استيعاب ايده - ميه جكى قدر چوق . بناءً عليه مأخذلرينه مراجعت اولونمق لازمدر .

مسلمانلق طائفه لر آره سنده كى فرقلرى قالديردى . طبقات بشردن ، ياخود فردلردن هرهانكى برينك احكام وتكاليف شرعيه حضورنده برباشقه سنه قارشى امتيازينى اصلا قبول ايتمدى . بالعكس بوتون بشريتى تكليفاتى اوكنده عينى سويه يه كتيردى : آياقلر تماميله بر ؛ باشلر قيل قدر فرقلى دكل . اسلامك احكامنده اركككك قادينندن ، اميرك خلقدن ، عالمك جاهلدن ، امامك جماعتدن ، خليفه نك ديكر مسلمانلردن هيچ باشقه لغى يوق . هپسى نظر شريعتده مساوى ، كوتولك ايشلين اونك جزاسنى مطلق كورور . كيمسه نك اوكا الله قارشى ظهير اولمسنه ، صاحب چيقمسنه ابدياً امكان يوق .

اوت ، شريعت اسلاميه عدالك بو نهائى شكليله تقرر ايتمشدر . ارباب تشريع طرفندن حتى بو كونه قدر وضع ايديلن احكامك اك بديعى ، قوانين مجموعه لرينه زينت ويرن ماده لرك اك متكاملى حالا

اونك كعبنه وارەمادى . مسلمانلق بوتون احكامنده ، بوتون تكاليفنده ملوك ايله رعاياىي برطوتار . بونلردن هرهانكيسى طرفندن ديكرينه تجاوز وقوع بولورسه متجاوزى درحال محكوم ايدر . بر اميرك ، ياخود برخليفەنك افراد بشردن هانكيسنه زيانى طوقونورسه ايستر بو زيان حياته ، ايستر وجوده ، ايستر عرضه ، ايستر ماله تعرض شكلنده اولسون ، طبق خلقدن برى كبى جزاسنى كورور . بك اعلا ، بومساوات نرەده ، حالا حكمدارلرى قانونك فوقنده كورمكله مباهى بولونان قوانين حاضرهٔ مدنيه نرەده . نه اولوردى ، مثلا برقرالك ، ياخود بر برنسك اهاليدن برينه قارشى هيچ اولمازسه متعمداً ايقاع ايتديكى جنايتدن طولايى محاسبەيه چكيلديكى اولسەيدى ! قوانين حاضره طوزماوب حكمدارلرك قانون فوقنده اولديغنى سويله‌يور . بو حال حكمدارلرى معبود مرتبەسنه چيقاران روماليلردن قالمشدر . معرفيه صورولنجه « مقصد حكمدارلره طابمق دكل ، آنجق مطاع اوله بيلمك ايچون حكمدارلرك ارادەسنه اقترانى ايجاب ايدن قوانينك طبيعى كنديلرينه تشميلى جائز اولەماز . » ديبورلر . لكن دين اسلامه كلنجه او ، بوندن تام اون اوچ بوچوق عصر اول ، أوت « يالكز الله مسئول دكلدر . بوتون موجودات مسئولدر » [١] ، « حكم اللهدن باشقەسنك اولەماز . او ، حقى بيلدير و حاكملرك اك خيرليسيدر . » [٢] ديديكى كون بومطالعەيى ابدياً چوروتمشدى .

ايشته بوكى سماوى حكملر سايەسندەدركه حكمدارلرك ، اميرلرك ، حاصلى ارباب نفوذك هپسنك بوتون ايشلەدكلرندن مسئول اولەجغى ، تكميل حركتلرينك حسابنى ويرەجكى دين اسلامده تقرر ايتمشدر . ذاتاً (كلكم راع وكلكم مسئول عن رعيته) حديث شريفى بونى صراحةً كوستريبور . بزلره اولى الامره اطاعتى امر ايدن اسلام شونىده بيلديريبوركه خالقك اوامرينه مخالف خصوصاتده هيچ بر مخلوقه اطاعت جائز دكل . حكمدار ايله تبعەسى آرەسنده براختلاف ظهور ايدنجه كتاب الله وسنت رسول حكم نصب اولونەجقدر . بناءً عليه قدرتى ، شوكتى نه قدر يوكسلمش اولورسه اولسون هيچ كيمسه اوبله جانك ايستەديكى ، كيفنك بيلديكى كبى مسلمانلره حكم ايدەمیەجك .

بونك ايچوندركه مسلمانلق عدالتدن آيريلان ، احكام شرعيەنك چيزديكى حدوده رعايتكار اولمايان اميرلره قارشى مسلمانلرك خروجنه جواز ويرمش ؛ بويلەلريله مقابلەيه ، حتى بويلەلرينى اولديرمەيه مساغ كوسترمش . مسلمانلر ـ اسلام هنوز اك كنج ، اك دينج بر چاغنده ايكن ـ خليفەلرى حضرت عثمانى اولديرمشلردى كه دينده كى موقعنى ، جناب پيغمبر حقنده كى فداكارلغنى هپمز بيليرز .

[١] لا يسئل عما يفعل وهم يسئلون . ـ سورهٔ انبيا

[٢] ان الحكم الا لله يقص الحق وهو خير الفاصلين . ـ سورهٔ انعام .

مسلمانلر مصحفلرى مزراقلرينك اوجنه قالديرەرق على بن ابى طالبه حكم اصولنى قبول ايتمسى ايچون اصرار ايتمشلر و مخاصملرى كتاب اللهك حكم اولمسنى ايلرى سورمشلردى . على ، رسولك خليفەسى وداماد اولدقدن باشقه ايشده حق صاحبى ايكن آرەده كى دعوانك فصلى ايچون كتاب اللهه مراجعت حقنده كى طلبلرينى اسعافدن باشقه برشى يابەمادى . حالبوكه ايشده صميميت اولماديغى ، تكليف اولونان صورتك صرف استحصال مقصد و نتيجه خصملرى طرفندن مرتب بر خدعه اولديغنى پك اى بيليوردى . امويلر دورينه كليرسەك عالم اسلامى بو خاندانه منسوب جبار حكمدارلرك بر چوق مظالمندن قورتاران يكانه سلاح ينه احكام شريعتدن باشقه برشى دكلدى . بونلر استبدادينى يوروتمك وامر ايله نهى نفسلرينه وحجاج بن يوسف الثقفى كبى عونەلرينه حصر ايتمكله برابر شوكتلرينه رام اولان او واسع ملكده يالكز برشى طانيرلردى : اوده يا قرآندن سرد اولونان بر آيت ، يا پيغمبرلرندن روايت ايديلن بر حديث ، ياخود ـ ايكنجى قسمده ايضاح ايدەجكمز كبى ـ قاضينك اساسات شرعيەدن استنباط ايله ويرديكى بر حكم ايدى . تا روماليلرك بت پرست روحى عروق اسلامه سريان ايدنجەيه قدر بوتون محاكم اسلاميەدن ويريلن حكملرك اوزرنده يكانه حكم عادل اولان اللهك اسم پاكى منقوش بولونوردى . عصر مدنيت نامى ويرەرك غربليلرى قاريش قاريش ، آديم آديم تعقيب ايتدكلرى صوكراكى دورده ايسه مسلمانلر اسم اللهك يرينه خليفەلرينك ، سلطانلرينك ، اميرلرينك اسمنى كچيرمكه باشلاديلر .

مسلمانلق قوانين واحكام حضورنده حاكم طبقه ايله خلق آرەسنده كى فرقلرى قالديرديغى كبى روحانى صنفلره قارشى حرب آچەرق انسانيتى شرلرندن قورتاردى . كناهك ارثاً انتقالى عقيدەسنى ييقدى . والله ايله مخلوقاتى آرەسنه كيرمش پردەلرى ، يوقاريده شرح ايتديكمز كبى ، ييرتوب آتدى . صوكره ، عصمت كاملەنك آنجق اللهه مخصوص اولديغنى ، بوخصوصده كنديسنه كيمسەنك مشارك اولەمايەجغنى بزلره كوستردى . ديكر طبقەلره منسوب افرادك حضور حقنده كى موقعى نه ايسه رجال دينده عينى موقعه كتيردى . دها صوكره ، كتاب اللهى تفسير ، ياخود اوندن احكام استنباط ايتمەنك اشخاص ايله قائم برامتياز وكيمسەيه خاص بر حق اولماديغنى ، بالعكس هركسك اللهدن كنديلرينه اينن احكامه اتباع ايتمكله واللهدن باشقەسنى ولى طانيمامقله مكلف اولديغنى تقدير ايدرك مسلمانلرك حريتنى ، استقلال وجدانى وعقليسنى بر قات دها يوكسلتدى . (اتبعوا ما انزل اليكم من ربكم . ولا تتبعوا من دونه اولياء . ـ سورهٔ اعراف) [١]

[١] سزه ربكزدن اينديريلن قرآنه اتباع ايديكز واللهدن باشقەلرينى ولى طانيوبده كنديلرينه تابع اولمايكز .

زمخشری شویله دییور: « عالم ایچون علمیله عمل ناصیل واجبسه عوام ایچونده اکتساب علم قدرتنه صاحب اولدقجه ظن وتقلید درکه‌لرنده قالمه‌یه راضی اولمامق اویله‌جه واجبدر .»

حق اللهه تجاوز ایدنلری و « الله بزم لسانمزله ناطق اولور . بر یوزنده بزم آرزومزه کوره امر ونهی ایدر .» دعواسنده بولونانلری تهدید ایچون انمش آیاتك الك بلیغی شودر : (فویل للذین یکتبون الکتاب بایدیهم ثم یقولون هذا من عندالله . ـ سورة بقره) [۲]

ایشته صرف کندی سفیل هوسلرینك تلقین ایتدیکی ، کندی خسیس منفعتلرینك وضع ایتدیردیکی برطاقیم موهوم احکامی اللهه اسناد جنایتنده بولونانلره قارشی من طرف‌الله موعود اولان عتاب بو آیت جلیله‌ده پك صریح اوله‌رق کورولیور .

اسلام صرف بو محکم ، بو رشید احکامی سایه‌سنده‌در که مسلمانلری دین نامنه اورته‌یه چیقه‌جق رجالك شرندن صیانت ایتمشدر . اورجالك که بر چوق عصرلر الله ایله مخلوقاتی آره‌سنه کیردیلر ؛ صوکره خالق ذوالجلالی آره‌دن چیقاروب طوغریدن طوغری‌یه کندیلرینه کوله ایدنجه بیچاره‌لره ایتمدکاری عذابی ، یوکله‌مدکاری تکلیفی براقادیلر ؛ فکرلره حرکتی ، عقللره جولانی ، وجدانلره حکمی ، اراده‌لره اختیاری قطعیاً تحریم ایتدیلر .

قرون وسطایه عائد تاریخ کلیسانك انسانیت عالمنه روا کوردیکی او تویلری اورپرتن فجایعی بزه حکایه ایدییور . دائرهٔ ایمان خارجنه چیقارمقدن طوتكده خانمان ییقیجی مالی جزالر ویرمك ، آتشده یاقق ، غفران الهی اوزرنده تصرف ایتمك ، عباداللهك عرضنی مباح کورمك ، بهیمی شهوتلری تطمین خصوصنده آلابیلدیکنه ایلری کیتمك ، بابایی اولادندن ، آنایی قیزندن آییره‌جق قدر اورتایه شقاق صاچمق کبی فجایعه وارنجه‌یه قدر اولمادق شناعت قالمادی .

معهود انکیزیسیون محکمه‌لرینی قوره‌رق راحت ، حضور نامنه برشی براقادیلر . آرتیق آفاقیله ، انفسیله قوجه دنیا انسانلره دار کلمه‌یه باشلادی .

یهودیلرده اولجه براز بوکا بکزر حرکتلرده بولونمشلردی . هندده‌کی برهمنلره کلنجه بونلر بالخاصه عیسی علیه‌السلامدن بش ، آلتی عصر اول خلق اویله استبداد آلتنده ازدیلر ، بیچاره‌لرك رقبه‌لرنده ، مماللرنده ، عرضلرنده ، اویله بر تحکم یوروتدیلر که دهشتندن اورپرمدك هیچ بر حر وجدان یوقدی .

[۲] وای او کیمسه‌لرك حالنه که اوکجه کتابی کندی اللریله یازارلر ، صوکره‌ده « بو الله طرفندن کلمشدر » دیرلر .

مسلمانلق

مانع ترقی دکل ، ضامن ترقیدر

آمریقا کنجلرینه ویریلك اوزره اوراده‌کی مسلمان طلبه‌مزك رجاری اوزرینه متفکرین علمای اسلامیه‌دن المالولی حمدی افندی حضرتلری طرفندن تحریر اولنوب آمریقایه کوندریلن قونفرانسك مابعدیدر :

نظر اسلامده اعمال حسنه‌نك الك مهمی بین‌البشر تعمیم عدالتدر . مسلمانلرجه حقوق بشر مقدراتدن معدوددر . علیه‌الصلاة‌والسلام افندمز (بر ساعت عدالت یتمش سنه عبادتدن خیرلیدر .) بیوریور . نماز اوروج کبی عبادتلر تهذیب روحانیده کسب ملکه‌یی تأمین ایدن وانسانلری اللهه ربط ایدرك وحدت اجتماعیه وروابط انسانیه‌یی تأیید وتکفل ایلیان وبونکله برابر هیچ کیمسه‌ده‌یه ضرری طوقونمیان اعمال نافعه‌دن اولدقلری جهتله اعمال صالحه‌نك مهملرندن ایکن بر ساعت عدالت بونلرك یتمش سنه‌لکندن دها خیرلی اولدیغی دوشونولورسه حقوق عبادك تأمینیله تام بر معدلت اجتماعیه تأسیس ایتمك نه قدر بیوك بر غایهٔ مقدسه اولدیغی اذنی ملاحظه ایله اکلاشیلیر . آرتق انسانلری بو غایهٔ فضیلته دوغری قوشدوران وبو بابده بر چوق ذی‌حیات مثاللر ویرن دین اسلام مانع ترقیدر دییه‌بیلیرمیسکز ؟

تاریخ عمومی ، اسلامده‌کی بر حضرت عمر حکومتنك بر نمونه‌سنی دها کوستره‌مه‌مشدر ، دیرسه‌م ظن ایدرم حق قازانیرم . آسیا وآفریقایی بیردن‌بیره فتح ایتمکده بولنان بر دولتك رئیسی اولان حضرت خلیفه‌نك ساده‌جه طرز حیاتی دوشونمك بیله انسانه حیرت ویرر . مشارالیه خزینهٔ دولتدن تعیش ایتمك مجبوریتنده بولندیغی ایچون ملتك الك فقیر بر فردی کبی یاشایوردی . بونکله برابر امتك هانکی طبقه‌سندن اولورسه اولسون هپسنك حیاتی ، سعادتی دوشونیوردی . کیجه‌لری اولرنده آچ قالان عائله‌لر استخبار ایدرسه اونلره ایچابنده کندی الیله غدا طاشیوردی . اقصای بلادده‌کی بر ظلمدن کندیسنی مسئول طانیور ، وطبقات اجتماعیه آراسنده معدلته پك زیاده اهمیت ویریوردی . فقیر واختیار بر خرستیانه تصادف ایدیور : « وا ایواه کنجلکده سندن ویرکیلر آلدق ، بو حالده ایسه حیاتی تأمین ایتمك وظیفه‌مزدر . » دییور ، اونی خزینهٔ دولتدن اعاشه ایدیوردی . اخوت اجتماعیه‌یی اخلال ایده‌بیله‌جك خصوصات ایله پك زیاده مشغول اولیوردی . اغنیا طبقه‌سی ایله فقرا طبقه‌سی آراسنده اغبراری استلزام ایده‌جك حالاته میدان ویرمیوردی . بوکون دنیایی مشغول ایدن مسئلهٔ اجتماعیه‌یی پك کوزل تقدیر ایدیور ودفاه ملتك ترقیسنی دائما عمومی نقطهٔ نظرله دوشونیوردی . قادسیه محاربه‌سی بدایتنده کسری اردوسی قوماندانی رستم ، خلیفه اردوسی قوماندانی اولان (سعد بن وقاص) دن

ملاقات ایچون بعض کیمسه‌لر طلب ایتمش ایدی . برقاچ کون صره‌سیله بعض ذوات محاوره‌یه مأمور اولدیلر، رستم عربلرك یکی حالت روحیه‌لرینی اکلامق اوزره تدقیقاتده بولنمق ایسته‌یوردی ومهم بحثلر آچیق آرزو ایدیوردی . بو ملاقاته هرکون برذات کیتدی وغایت مهم محاوره‌لر جریان ایتدی‌که تاریخ اسلامده مضبوط اولان بومحاوره‌لرك تدقیق اوزمانکی روح اسلامی پك کوزل ارائه ایدر . بونلری بوراده نقله امکان یوقدر، فقط (مغیره بن شعبه) حضرتلرینك برکونلك واقع اولان مکان مکالمه‌سنده‌کی بعض فقرات دساتیر اسلامیه‌نك روح اجتماعیسنی کوستره‌جك برمثال اولمق اعتباریله شایان تذکاردر .

رستمك معیتی مزین تاجلرینی، صرمه‌لی البسه‌لرینی لابس اوله‌رق صوك درجه محتشم برصورتده‌وضعیت آلمشلر، مغیره وارمش، طوغری رستمك یانبه اوتوریویرمش ، رستمك یاورلری درحال صیچرامشلر، مغیره‌یی براز تحقیر ایدرك کیری چکمشلر . بونك اوزرینه مغیره شویله سوزه باشلامش :

« بز سزی پك عقللی وعارف آدملردر دییه ایشیدیردك، حال بوکه سزقیمتسز انسانلرمشسکز . » بز بری برمزه طاپمه‌یز وطاپدیرمه‌یزده سزی‌ده بزم کبی ظن ایتدم ، سزبکا بویولده معامله ایده‌جککزه آرا کزده بعضلرکزه پرستش وعبودیت ایدر اولدیغکزی اخطار ایدیورسه ایدیکز دها ایی حرکتده بولنمش اولوردیکز ، بن بورایه سزك دعوتکزله کلدم ، فقط شمدی آکلایورم‌که سز مغلوب اولاجقسکز . ، چونکه بوسیرت ایله وبوعقل ایله بر دولت پایدار اولماز .. الخ

ایشته دین اسلام ایلك تشکیل ایتدیکی دولتده بوحس اخوتله وعصرمزك ادراك ایده‌میه‌جکی بر دموقراسی ایله فیضنی کوستردی . وبوروح اسلامیه‌یی محافظه ایدن اسلام حکومتلری‌ده دائما ترقی ایتدی. اسلامك بوخاصه‌سندن دولاییدرکه ملل اسلامیه حکومتلرینك ترقیلری شریعتلرینه اعتصام ایله مبسوطاً متناسب اوله کلمشدر . حالبوکه باشقه‌ملتلرده اکثری حکومتلر ، منسوب اولدقلری دینه تمسك ایتدکجه تدنی ایتمشدر . چونکه حسیات عوامه مستند بردینك نتیجه‌سی تعصبه منجر اولور ، بوایسه مانع ترقی اولور .

بوراده عدالت اسلامیه‌یه برمثال دها عرض ایتمك ایسترم ، امویه دولتی خلفاسندن عمربن عبدالعزیز ـ که نظر اسلامده خلفای راشدینك یعنی ابی‌بکر ، عمر ، عثمان ، علی رضی‌الله عنهم حضراتنك مسالکنه مالك اولمق اعتباریله بشنجی خلیفه عد ایدیلیر ـ باقیکز بوذات‌ده روح اسلامی نصل تطبیق ایتمشدر .

مقام خلافته کلدیکی کون یدرندن مستقل اموال واملا کنی بیله درحال خزینهٔ دولته اعاده ایدیور ووالده‌سی طرفندن جدی بولنان حضرت عمرالفاروقك سیرتنی تطبیقه باشلایور . مغرب اقصادن تاچین وترکستان حدودلرینه قدر امتداد ایدن بلاد اسلامیه‌یه عدالتنی واجراآت دینداران‌هسی تعمیم ایدیور. بونك اوزرینه ترکستاندن سمرقند طرفی اهالیسی ، حضورنه برای شکایت برهیأت مرخصه کوندریورلر بو هیأت کندیسنه شویولده شکایت ایدیور : هجرتك طقسان اوچ سنه‌سنده خراسان والیسی اولان قتیبه بن مسلم اردوسی بزم مملکتمزی غدر ایله یعنی معاهده خلافنه ضبط ایتدی. بناءً علیه عدالتکه التجا ایدیورز، دییور. مشارالیه درحال مسئله‌یی محال محکمه‌سنه حواله ایدییور. غدر مذکور واقع اولدیغی تقدیرده اردونك چکلمسنی امر ایدیور . برطرفدن اهالی ، کیللری اولان مذکور هیأت ، دیکر طرفدن اردو قوماندانی حضور حاکمده محاکمه اولنیورلر . قتیبه‌نك تاریخ مذکورده خوارزم شاه ایله محاربه ایدوب صلح اولدیغی وهنوز صلح انقضا ایتمه‌دن بش اون کون ایچنده کیدوب سمرقند ایله حربه طوتشه‌رق فتح ایتدیکی تبین ایدیور . بناءً علیه حاکم ، خلیفه‌نك امری وجهله اردونك سمرقندن همان چکلمسنی، حکماً تبلیغ ایدیور. اردو سمرقندك فتحندن اولکی قرارکاهه شمدی چکلسون ، بالآخره اقتضا ایدرسه مشروع حرب ویاصلح یاپیلسون ، دییه حکمنی تفهیم ایدیور . حاصلی نقض عهد ایله واقع اولان حربك حق فتحنی تصدیق ایتمیور. محکمه‌نك وخلیفه‌نك وشریعتك بوحکمنی، بوعدالتی کورن خلق بویله بردولتك اردوسی مملکتمزدن چکلمسون، دیبور واستاتوقونك محافظه‌سنه قرار وریورلرکه ترکلره اسلامك جداً سرایتنده بونشئهٔ معدلتك بیوك برحصه‌سی واردر دنیله‌بیلیر .

اسلامك ادارهٔ بشرده بالفعل کوستردیکی بونمونه‌لری انسان ایشتدیکی زمان بونلرده برحقیقت تاریخی اوله‌رق دکل ، حقوق بشر نقطهٔ نظرندن بر ایده‌آل تلقی ایده‌جك کبی اولیور . زمانمزك پك مترقی عد ایتدیکمز فکر حقوقیسی هنوز بویله برنمونه کوستره‌جك درجه‌یه یوکسلمه‌مشدر . دیمك‌که دین اسلام مدنیت حاضره‌نك ترقیات روحیه‌سندن دها یوکسك مثاللری بالفعل میدانه قویمشدر . اکر بومثاللر تعمیم ایدیله‌مدیسه بوقصور دین اسلامك دکل، اسلامه معارض اولان برنسیپلرك ودها طوغریسی بشریتکدر. مدنیت احتراصانه صرف ایتدیکی مساعی‌یی بویولده مقدسانه صرف ایده‌جك اولسه ایدی دین اسلامك کوستردیکی معدلت اجتماعیه وسلامت عامه غایه‌سنه دوغری بحق یورومش اولور ، وبی‌دربی محاسن اعمالده ترقی ایدرك روح بدیعینك کمال تجلیسنه موفق اولمش بولنوردی .

اوت اسلام ظلم وطغیانه قارشی حرب وجهاد امر ایدر ، وبوبابده قرآن عظیم‌الشان برچوق حرب وجهاد آیتلرینی حاویدر. لکن بوحرب وجهاد حق ومعدلت واعلای کلمةالله غایه‌سیله مشروطدر .

یوقسه حقوق بشر نقطهٔ نظرندن مسلم وغیرمسلمك دائما مساواتی آمردر ، دین اسلامده غیرمسلمك حقوقنه تجاوز ، مسلمك حقوقنه تجاوزدن دهازیاده گناه وممنوعدر [ولاتطع الکافرین والمنافقین ودع اذاهم] قرآن کافرلره ومنافقلره اطاعت ایتمه وانلره اذاده ایتمه ، دیبور کذلك [ولاتجادلوا اهل‌الکتاب الابالتی هی احسن] دیبور ، اهل کتاب ایله مجادله ایتمه ، ایدرسه‌ك الڭ کوزل مجادله نه‌ایسه اونی یاپ دیبور .

یکی علم کلام حقنده

سبیل‌الرشاد جریدهٔ اسلامیه‌سنه
شیخ محسن فانی‌الظاهری حضرتلرینه

۲

استاذ معزز ، دین‌مبین‌احمدی‌یه دعوتك‌استنادگاهی حجت وبرهاندر ، حجت وبرهان بااحکام دینی‌قلبلره یرلشدرمك‌ویامعارضلری صوصدرمق قصدیله آتیان اولنور . برنجی خصوص حکمت وموعظه حسنه ایله ، ایکنجی خصوص حسن جدال‌ایله حصول بولور . قرآن مبینك‌ارشاد ایتدیکی حجت و برهان دلیل نقلی اولدیغی کبی دلیل عقلی‌ده اولور . فطرات اصلیه اوزره قالانلره قناعت بخش خطابلر ، عبرت آمیزسوزلر ایشه یارار . هر عصره کوره یکی بر کسوه‌ا کتسا ایدن خصملری اسکات ایچون او عصره یارایان سلاح ایله مدافعه فائده بخش اولور . قرآن کریمده حضرت ابراهیم علیه‌الصلاة والسلامك مجادله‌سی واردر [۱] بوندن بشقه مجادلهٔ حسنه‌نك صورتنه عائد آیات جلیله واردر [۲] طریق دعوت وارشاد هرکس ایچون بردکلدر ، خلقك کیمی برهان عقلی ایستر ، کیمی اقناع فلسفی ایستر ، کیمی الزام منطقی ایستر .

فمن منع الجهال علماً اضاعه ٭ ومن منع المستوجبین فقد ظلم

قرآن مبین آنجق بلا علم جدلده بولونمغی [۳] ، حقك ظهورندن صوکره جدلده بولونمغی ، [٤] حقی محو ایتمك ایچون باطل سوزلرله جدلده بولونمغی [٥] برحجت اولمقسزین آیات الهیه‌ده جدولده بولونمغی [٦] منع ایدیور ، یوقسه بر دائرهٔ علم وادبده جدالی منع ایتمیور . کتاب

[۱] الم ترالی الذی حاج ابراهیم فی ربه _ سورهٔ بقره ، [۲] ام خلقوا من غیر شیئ ام هم الخالقون _ سورهٔ طور ، افرأیتم ماتمنون ، أانتم تخلقونه ام نحن الخالقون الایة _ سورهٔ واقعه ، قالوا لولا یأتینا من آیة من ربه الایة _ سورهٔ طه ، [۳] هاانتم هولاء حاججتم فیمالکم به علم فلم تحاجون فیمالیس لکم به علم _ سورهٔ اعراف [٤] یجادلونك فی الحق بعد ماتبین _ سورهٔ انفال

[٥] وجادلوا بالباطل لیدحضوا به‌الحق _ سورهٔ مؤمنین .

[٦] الذین یجادلون فی آیات‌الله بغیرسلطان اتاهم کبرمقتاً عندالله وعندالذین آمنوا سورهٔ مؤمن .

وسنت ایله نهی اولنان امور محصل‌الکلام [۱] ایله یکی علم کلامده [۲] مذکوردر .

ارتق طریق جدلی‌یه سلوك ایدرك معاندینی الزام ایچون حسن مجادله‌یی التزام ایدن برعلم نه‌دن بی‌لزوم اولسون . بریوزنده معارضلر قالدقجه اوعصره کوره علم کلام لازم ومفید اولور . ائمهٔ سلف تماماً جدالده بولندیلر . رأساً ویا مدافعةً آثارنافعه تصنیف ایتدیلر . [۳] نته‌کیم امام شافعی حفص‌الفرد ایله ، بشربن الولید الکندی ، اسحق بن ابراهیم ایله ، عبدالعزیز بن یحیی المکی ، بشر مریسی ایله مباحثه‌ده بولندیلر . سلف امت قانون اقناعی ایله مباحثه‌ده بولونورلر ایدی ، استدلالی ، نظری ، رأیی ، کتاب وسنتك امر ایتدیکی جدلی ، حق اولان کلامی اصلا انکار ایتمزلرایدی . اونلرك انکار ایتدکلری جهت آنجق شرعه وعقله مخالف اولان کلام ایدی ، امام احمدك ، دارمی‌نك ، بخاری‌نك ، ابن ابی حاتمك ابو داود سجستانی‌نك ، ابوبکر الأثرمك ، ابوبکرالخلالك ، ابن منده‌نك ، ابو عثمان نیسابوری‌نك ؛ ابوالشیخ الاصفهانی‌نك ، ابوبکر بن المنذرك ، ابو جریر الطبری‌نك . . . الخ مبتدعه‌یی رد حقنده کتابلری واردر . امام اعظم ابو حنیفه‌ده بصره فقیهی عثمان البتی‌یه ، مبتدعه‌یی رد حقنده بر وصیتنامه یازمشدر .

« ان ربك هو اعلم بمن ضل عن سبیله وهو اعلم بالمهتدین » نظم جلیلنه کلنجه نظم کریم « سنك ایشك دعوتدر ، هدایت وضلال سکا عائد دکلدر ، ضلالتده قالانلره صیقلمه ، هدایت سنك الکده دکلدر سن آنجق دعوت بیان ، بلاغ صاحبی‌سین » مآلنه راجعدر . یعنی بیان ودعوت بزدن ، ضلال وهدایت اللهدندر .

ادیب حکم مبنای علم کلامك عالم ایله صانع عالمه استدلالی کیفیتی کلامیونك تعریفلرینه عطف بیوریلور . غالبا تهاون ضمنی قصد اولنیور . بو مبنی تماميله قرآن مبینك ارشاد ایتدیکی مبادر بو بابده متعدد آیات جلیله واردر ازجمله :

۱ ـــ افلاینظرون الی الابل کیف خلقت ـ سورهٔ غاشیه .
۲ ـــ اولم ینظروا فی ملکوت السموات ـ سورهٔ اعراف
۳ ـــ ان فی خلق السموات والارض واختلاف اللیل والنهار ـ سورهٔ آل عمران
٤ ـــ افرأیتم ماتمنون الایة
٥ ـــ افرأیتم ماتحرثون الایة
٦ ـــ افرأیتم الماء الذی تشربون الایة
٧ ـــ افرأیتم النارالتی تورون الایة

[۱] صحیفه ٥٥
[۲] صحیفه ۱۰۰
[۳] مابعدی یارینکی پوسته‌یه ویریله‌جکدر .

٨ ــ فلينظر الانسان مم خلق ـ سورهٔ طارق
٩ ــ انی وجهت وجهی للذی فطر السموات والارض ـ سورهٔ انعام
١٠ ــ الم نجعل الارض مهاداً والجبال اوتاداً ـ سورهٔ نبأ
١١ ــ تبارك الذی جعل فی السماء بروجاً ـ سورهٔ فرقان
١٢ ــ الذی جعل لكم الارض فراشاً ـ سورهٔ بقره

جناب حقك وارلغی كرهٔ عالم ایله‌ده بیلنیر ، شناسی مرحومك دیدیكی كبی . بر ذره‌ده وارلغنی بیلمكه كافی كلیر .

وفی كل شی له آية * تدل علی انه الواحد

قرآن مبین بو بابده بر ذره‌یه حصر ایتمامش، بر آیت ایله اكتفا ایلمامش ، بروجه معروض آیات عدیده ایله بزلری ایقاظ ایلمشدر . انجق ذره‌دن كرهٔ عالمدن خالق قیومه نصل انتقال اولنور ؟ اثر ایله مؤثر آراسنده‌كی نسبت نه‌در؟ ظن ایدرم‌كه بو جهتی‌ده بیلمك ضروری‌در علم كلام بو ساحه‌ده قالدیجه نه مضرتی احداث ایدر ؟

اوت بك طوغری بیان ایدلدیكی وجهله مسلمانلرك حیاتی توحیده باغلیدر ، مسلمانلری وحدت دینیه واعتقادیه اطرافنده طوپلامق ، آره‌لرنده‌كی تفرقه‌یی قالدرمغه چالیشمق بر وجیبه‌در . مسلمانلرك عصرلردن بری سعادت حیاتدن، حضور قلبدن خائب وخاسر قالملری، دینك مابعدالطبیعیه‌یه عائد اولان حكملرینی منطقه ، عقل بشره تابع بولندیرن ، نظر واستدلالی قرآن مبینه ترجیح ایدن ، نقلی تأویله قالقیشان كلامیاتدن نشأت ایتدیكی درمیان اولنور . سعادت حیاتی ، حضور قلبی تأمین ایدن دین مبین احمدینك احكامنی افساد ایدن كلامیات ، نظریات دكل؛ بلكه «ملوك ظالمه» ایله «علماء سوء»در . بو خسران الیمه سائق آنلردر . نته‌كیم بك چوق زمان اول شویله بر بیت سویلنمشدر :

وهل افسد الدین الا الملوك * واحبار سوء ورهبانها

هرقانغی كلامیاته عطف ایتمك «وعین الرضا عن كل عیب كليلة * كما ان عین السخط تبدی المساویا» بیتنك حكمنه ماصدق اولمقدن بشقه بر شی اولماسه كركدر .

اهل اسلام نبی اكرم صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلرندن قطعیاً محفوظ اولان خصوصاتده، ضروریات دینیه‌ده اتفاق ایتمشلردر، ضروریات دینیه‌یه منقاد اولان اهل قبله‌نك اختلاف ایتدكلری مسائل حقنده محصل الكلام والحكمه‌ده ایضاحات [١] واردر . بوندن بشقه محصل الكلامده‌كی شو سوزلر نظردقتی جالب كوریلیر ظن ایدرم.[٢]

« اهل حق ، اهل كتاب وسنتدر ، اهل كتاب وسنتده مؤمنلردر... حق انجق رسول اكرم صلی الله علیه وسلم ایله دوران ایدر ، طوریر ؛ حق معین بر طائفه‌یه لازم كلمز ، انجق مؤمنلره لازم كلیر ، مؤمنلر ضلالات اوزره

[١] صحیفه ٧٢ ـ ٧٥
[٢] صحیفه ٧٦ ـ ٧٧

طوپلانمازلر ؛ رسول اكرمدن ماعدا افرادده ، مؤمنلردن ماعدا طائفه‌لرده حق‌ده بولنور ، باطل‌ده . . . . بدعتلر هم حق، هم باطلی متضمن اولور... رسول اكرم افندمز حضرتلری بر جمعه خطبه‌سنده «كل بدعة ضلالة» بیوردقلری حالده « وكل ضلالة فی النار » بیورمامشلردر. بوكا مبنی اهل بدعت وضلال قصدلرینه كوره معذور ویا مستحق عقوبت اولور . قرآن مبینه ظاهراً وباطناً اتباع ایدن ،مقاصد حسنه تعقیب ایدن ، معاندهٔ رسول قصد ایتمیان اهل بدعت ، مجرد قصور نظرلرندن طولایی، حقه اصابت ایده‌مدكلرندن معذور اولورلر،مقصدلری حقه معطوف اولیوب فساده، نفاقه، الحاده متوجه بولنان اهل بدعت عقوبت باری‌یه مستحق اولور . ایشته صاپیق آزغین اولانلر بونلردر »

كوریلیوركه مقصدی حقه معطوف اولدیغی حالده مجرد قصور نظردن ناشی حقه اصابت ایده‌میان اهل بدعت معذوردر. هرضلالت مستوجب عقوبت دكلدر ؛ اهل بدعت حقنده بوندن دها منصفانه سوز اولورمی ؟

اختلافات مذهبیه‌نك عواملی‌ده ظن اولندیغی كبی دیندن اخذثار ایتمك ، قصداً اختلاف احداث ایله‌مك كبی اغراض فاسده دكلدر . اختلافات مذهبیه‌نك عوامل مختلفه‌سی واردر ، اسلامده فرقه‌لرك ظهوری عمومی وخصوصی اولمق اوزره ایكی سببه محمول اولور. سبب عمومی حریت افكاردر، سبب خصوصی‌ده یاسیاسی ویا علمی اولور [١]. الیوم برحیات اولان مارقه قرآن مبینه شدت تمسكدن، فقط فقه جلیل اسلامی‌یه عدم وقوفدن ناشی؛ شیعه اهل بیت نبی‌یه شدت محبت طولاییسیله؛ جبریه امر الٰهی ایله قدر الٰهی‌یی جمع ایده‌میه‌رك یالكز قدر الٰهی‌یه، علم سابق سبحانی‌یه تعظیم سائقیله؛ قدریه‌ده قدر الٰهی ایله امر الٰهی‌یی جمع ایده‌میه‌رك بالعكس امر باری‌یه ، انبیانك كتیردیكی شیئه ، وعد وعید سبحانی‌یه تعظیم سببی ایله ؛ مرجئه وعد ورجایی اثبات ، وعید وخوفی نفی خصوصلرنده « غلو » نتیجه‌سنده ؛ مشبهه صفات جلیلهٔ الٰهیه‌یی اثبات خصوصنده « افراط » نتیجه‌سنده ظهور ایتمشلر ایدی . بو فرق اسلامیه‌نك هپسنك‌ده نصوص انبیاده برر شبهه‌لری واردر [١] . اهل سنت ایسه جماعت مسلمیندن آیریلان فرقه‌لری رد مقصدیله میدانه چیقمشدر . كرك اهل سنت ، كرك اهل بدعت اولسون هانكیسی قصداً اختلاف احداث ایتمشلر؛ دینك زوالنه ، تردیسنه چالیشمشلردر؟ زهدلریله مشهور اولان ، شرعی تعظیم ایدن ، وعید سبحانیده افراط ایدوب فاسق مؤمن طانیمیان معتزله‌می ؟ یوقسه جماعت مسلمیندن آیریلمیان ، سنت سنیه‌یه متمسك اولان ، شوقدركه ، براز تقصیری كوریلان كلابیه واشعریه وماتریدیه‌می ؟ انكار صفات كبی الك شنیع بر بدعتی احداث ایدن ، صابئه ویاسمنیه مذهبلرندن متأثر اولان جهم بن صفوانك بیله « تنزیه باری قصد ایتمسی » احتمالی واردر. جهم بن صفوانه تابع اولانلر برطاقم درجاته آیریلیرلر ، معتدل قسمی میاننده برطاقم فقها بیله واردر . هرفرقه « ما انا علیه واصحابی » حدیث

[١] یكی علم كلام صحیفه ١٦٥ . ١٦٦

شریفنك مفهومنه داخل اولدیغنی ادعا ایدیور . ابوالهذیل ایله نظام حقنده اخذتار ایتمك کبی برمقصد خفی اثباتی متعسر، بلکه متعذردر.

اوت‌زنادقه ، اسلامه نسبت ادعاسنده بولنانلر (منتمین‌الی‌الاسلام) اخذتار کبی بر طاقم اغراض فاسده تعقیب ایتمشلردر ، فقط بونلر قادروخارجیدر . حق وحقیقت تحری ایدن فرق اسلامیه‌دن معدود دکلدر . عشق حقیقت ایله دماغنی یوران ، اسلامی عن‌برهان قبول ایتمك فکرینی تعقیب ایدن ، بو اوغورده مجاهدهٔ فکریه‌ده بولنان متفکرین اهل اسلام آره‌سنه ، واأسفا که قاریشمش ، صیقیشمش اولان اهل فساد والحاد حقنده‌کی حکمی دیکر فرقه‌لره تشمیل ایتمك هیچ برجهله صحیح اولماز .

فرق کلامیه‌نك مذاهبنی نقل داعئ شبهه کوریلیور ؛ عجبا کلامیات علیهنده بولونمق دها زیاده داعئ شبهه اولمزمی ؟ خصم « باقیك ، باقیك ، مسلمانلرك علماء دین دیه اورته‌یه قویدقلری آدملر اسلام دیندن اخذتار ایتمك قصدنده بولنان دینسزلر ایمش » دیه‌مزمی ؟ بر ورطه‌دن قاچار ایکن دیکر برورطه‌یه دوشمش اولمزمی‌یز ؟

اوت کنجلکی تنویر ایتمك الزم برحقیقتدر. اوتوز سنه‌دن زیاده مسلك جلیل تدریسده بولندیغم جهتله کنجلکك نصل تنویر اوله‌جغنی بیلمش اوله‌جغم . بو کون کنجلکك دماغی نظریات فلسفیه ایله مشبوعدر . عقائد دینیه‌یی قلبلرده راسخ بر عقیده قیلمق خصوصنده نظریات فلسفیه‌دن ، مقصده خادم برصورتده استفاده ایتمك ، ازجمله معجزات حسیه‌نك امکانی خصوصنده فرانسز فیلسوفلری بوترو برغسون نظریه‌لرینی استعمال ایتلك ، منطقدن مستغنی اوله‌جق برقوتی حائز اولان نظریات کلامیه‌یی لزومی زماننده سرد ایتمك مذموم ، مقدوح ، غیرمشروع ، غیرمعقول بر حالمیدر ؟ دینك اجتماعی ، اخلاقی ، معشری ، الهی حقایق ؛ بشرك مشتاق اولدیغی فوز وسعادتك وحضور قلبك وسکون وسکینتك آنجق قرآن مبینك بیانلریله قازانیله بیله‌جکنی ؛ اللهه ، رسول‌اللهه ، نفسنه ، ابوینه ، اقربایه ، بشریته قارشو اولان وظائفی کتاب‌اللهدن بالاستخراج «یکی علم کلام» اوچنجی کتابنده تفصیل ایلدم .

آرتق اسلامی شبهه‌یه دوشوران نظرلر احیا اولونمامقله ، دینه ، اللهه ، رسول‌اللهه قارشو (حاشا) تجاوز کستاخلق یوقدر . خیبت وخسراندن ، ضلال واضلالدن اللهه صیغینیرم . فمن اتبع هدای فلا یضل ولایشقی .

آنقره ٥ اغستوس ٣٣٩ ازمیرلی

اسماعیل حقی

[١] « عجب القرآن » نام کتابه مراجعت اولنه . مطبوع بر نسخه‌سی کتبخانهٔ عاجزیده واردر .

اجتماعیاتده غربجیلر وبوزغونجیلر :

اسلامیت وغرب اجتماعیاتنك مقایسه‌سی

معلوم اولدیغی وجهله تلقیات حقوقیه بشریتله برابردوغمش وحیات اجتماعیه‌نك تکاملاتنی بعضاً انکشاف ایتدیرمشدر . حقوق طبیعیه؛ افرادك جبلتنده مکنوز بر حس اولدیغندن فردیت حیاتك یواش یواش جمعیت شکلنه تحولیله برابر ملتلرك حساسیت، امزجه ومحیط شرائطنه کوره اساس متحد ، فقط تلقیات وتطبیقاتی اعتباریله قوتلی بر طاقم اجتماعی وحقوقی وجهه‌لر ظهوره کلمشدر .

ایشته بووجهه‌لرله حیات اجتماعیه‌ده، تطبیقات حیاتیه‌ده کوسترمش اولدیغی قابلیت، انسانك فطرتنده موجود حسلره قارشی ابراز ایلدیکی مثبت نتیجه‌لره منتهی فائده‌لرله اولچولور . بر هیئت اجتماعیه‌نك تفوقی، یالکز مدافعهٔ ملیه‌سنه عائد وسائط مادیه‌دن عبارت دکلدر . بلکه بتون اووسائطی حال فعالیته کتیره‌جك روحدرکه انسانیت، حق مفهوملرینك اعلاسنه ، بنیهٔ اجتماعینك تقویه‌سنه خدمت ایده‌بیلیر . قوت ؛ روحاً ، معناً متکمل جمعیتلرك ظالملره قارشی مدافعهٔ نفسی کافل بر واسطه‌در .

بناءً علیه : بر هیئت اجتماعیه‌نك درجهٔ قوتی ، عالم انسانیتده‌کی موقعی طوپی، طیاره‌سی ، بومبا وسونکوسیله دکل ؛ بشریتك حقوق طبیعیه‌سنه رعایتی ، حق وحقیقتی طانیمسی ، فضیلتکار بر روح مدنیه مالکیت درجه‌سیله متناسبدر .

علوم اجتماعیه‌نك قطعی صورتده تعیین و تثبیت ایلمش اولدیغی دساتیر معروضه‌یه نظراً هرهانکی مدنیتك مدنیت انسانیه اوله‌بیلمسی ایچون بعض شرائطك موجودیتی لازمدر . هیئات اجتماعیه فردلردن متشکل اولدیغی ایچون مدنیت ، هرشیدن اول اعضاسنك وبالنتیجه عمومك حقوقنه عائد بتون تلقیاتنه رعایتکار اولملیدر .

انسان طبعاً ، یالکز بشقه‌لرینك حقوقنه تجاوز ایتمه‌مك وهیئت اجتماعیه‌یه تجاوزده بولونمامقله مفطوردر . حقوق مدنیه‌سنی استعمال ایتمك ، چالیشمق ، یشامق ، انکشاف ایتمك حقنه مالکدر . اسباب تفوقی ، ثروتی موقعی دکل، اخلاقی، قیمت علمیه‌سی، ناموسکارلغیدر هیچ کمسه‌نك‌ده اسیری دکلدر . دیمك‌که : مدنیت کمالات انسانیه‌نك براٴنموذجی اولدیغی ایچون هرکسك حقوق طبیعیه‌سنه‌یعنی ملتلرك طبیعی اولان حقلرینه رعایت ایتمك ، سائقهٔ رقابت ومنافعله انسانیت روحنی رنجیده ایتمامك ضرورتنده، کندی غایه‌لرینی بشریتك حقوق صریحه‌سیله تألیف هرملتك یشامق حقی، حق استقلالنی قبول ایتمك مجبوریتنده‌در .

بو ضرورات ومجبوریتلرله کندینی مقید عد ایتمش ، منفعتی هرشیئك فوقنده کورن ، طوپنه قوتنه کوه‌نن بر مدنیت بتون روح ومعناسیله بر هیئت متغلبه‌دن بشقه بر شی دکلدر . شمدی بو اساسات

داخلنده شرق وغرب اجتماعیاتی ، وبو اجتماعیاتدن ملهم مدنیتی مقایسه ایده‌لم .

غرب مدنیتی ملتلرك حقوقنی طانیورمی؟ بو سؤاله جواب ویره‌بیلمك ایچون اول امرده تشکیلات اجتماعیه‌لری تدقیق ایدملیدر. حال حاضرده اهمیتسز فرقلرله بتون اوروپا ملتلری عمله ، سرمایه‌دار ، زادکان صنفلرینك تأثیری آلتنده بولنمقده‌در .

مأمورین، صنعتکاران ومتوسط تجاران صنفنی تشکیل ایدن زمره هر یرده موضوع بحث صنفلردن بریله تشریك مقدرات ایتمشدر . سرمایه‌دارلر ، عمله نامنه بر حق طانیمدقلری ، عمله‌ده افراطه قاچارق سرمایه‌دارلری ایسته‌مدیکی ایچون بو ایکی صنف آراسنده‌کی مجادله وخصومت شدتلنمش، تساند وتکافل اجتماعی رابطه‌لری کوشه‌مشدر . زادکان ایسه کندیلرندن بشقه کمسه‌ده مملکت اداره‌سنه، حقوق تامه‌یه مالکیت صلاحیتنی کورمك ایسته‌میور . بو اعتبار ایله حاکمیت عوام مفهومنه حالا یابانجیدرلر .

دیمك كه: اوروپا ملتلرینی تشکیل ایدن، عضویت اساسیهٔ اجتماعیه‌یی تشکیل ایدن صنفلر آراسنده‌کی مناسبات کرکین وعادتا خصمانه‌در . بوندن استحصال ایده‌جکمز نتیجه : غربده حقوقه رعایتك وحریت حدودلرینك بشقه‌لرینك حقلرینه تجاوز ایدلمك صورتیله سوء استعمال ایدلدیکندن عبارتدر .

ثانیاً کوروپورزکه : مثلا بر انکلیز کندی ملتندن بشقه کمسه‌یی تام بر انسان عد ایتمیور . « ویقتور هوغو » حقنده بیوك شاعردر فقط بر انکلیز دکلدر. دیمکده تردد ایتمیور. بونکله برابر ملت دستورینك متعصبانه تطبیق نتیجه‌سندن هپسی خریستیان اولدقلری حالده ملتلر آراسنده جاری اولمسی لازمکلن صلح ومسالمت وآهنك جمیله‌کاری مدهش بر مجادله‌یه منقلب اولمشدر .

رنکی هر نه اولورسه اولسون بتون انسانلر حقوقجه مساوی وجناب حقك بتون بخشایشندن مستفید اولدقلری حالده عرق اسود ، عرق اصفر حقنده اساردن بشقه هیچ بر حق طانیمامقده‌در. اسلام ملتلری ایچونده محضا دین مبین اسلامه مشرف اولدیغندن دولایی خارج از مدنیت دستوری تطبیق ایدلمکده‌در .

کورولیورکه غرب مدنیتی انسانلری منفعت وظلمه مستند اوله‌رق صنف، رنك ، دین تصنیفلریله بر قسمنی حقیقی دیکر قسمنی نیم بشر عد ایدیور. بو اعتبارله انسانیت وحق مفهوملرینی کندی ذهننه کوره تحدید ایدن غرب مدنیتی بر مدنیت حقیقیه دکلدر .

حالبوکه اسلامیت : عضویت اساسیه اولان اجتماعیاتی اولا : صنوف اجتماعیه آراسنده تساند وتعاون اساساتی اوزرینه استناد ایتدیره‌رك زنکینك فقیره معاونتنی ، حق طانیمسنی، فقیرك، عوامك ده ارباب فضیلته حرمت ایتمسنی وبو صورتله متقابل بر محبتی تأمین ایتمشدر .

جامعلرده خلیفه‌دن عمله‌سنه ، وکیللرندن رئیسلرینه ، چوجغنه ، قادیننه قدر هپسی هیچ بر صره کوزه‌تمکسزین جناب حقه بر صفده عبادت ایدن مسلمانلر زکات ایله، صدقه‌لر ایله تعاونی فعلاً تأسیس ایتمشلردر.

بر مسلمانك ولوكه خرستیان اولسون حقوق طبیعیه‌سنه، تجاوزی شدیداً ممنوعدر. اسلامیتده رنك فرقی یوقدر. نظر شریعتده بر زنجی خلیفه‌نك قطعیاً فرقی یوقدر. عینی حقوقدن استفاده ایدر . اکر لیاقتی وار ایسه الڭ بیوکسك درجه‌یی بیله احراز ایده‌بیلیر. بونلر یوزبیکلرجه مثاللر وتاریخی نتیجه‌لرله ارائه ایدیله‌بیلور. اسلامیتده . صنف، عرق ، زنکینلك ، فقیرلك فرقی یوقدر. بو جهتله مدنیت اسلامیه: بشریتك حقوقنی طانیمسی ، ومنفعتی آنجق ضرورت درجه‌سیله تحدید ایتمسی مناسبات اجتماعیه‌ده محبتی وحرمتی اساس عدایتمسی حسبیله تام وکامل بر مدنیتدر . قوتمزده نقصانیت مدنیتمزه دکل شخصیمزه عائد بر قصوردر . بو نتیجه‌یی غربلیلاشمق ایسته‌ینلرك فکراً ، روحاً غربه استحاله ایتمك لزومنده اصرار ایدنلرك انظار عبرتنه وضع ایده‌رز . تفسخه باشلایان غرب هیئات اجتماعیه‌سنه رغماً ار کچ مدنیت اسلامیه بتون شعشعه واقبالیله طلوع ایده‌جکدر. انشاالله عن قریب اسلامیتك بو دور اقبالی استقبال میسر اولور .

حسن حکمت

حاکمیت ملیه دورنده

حکومتك تعقیب ایده‌جکی یول

کرك تنظیمات زماننده ، کرك مشروطیت دورنده مملکتك قوانین اصلیه ومؤسسات ملیه‌سنه قارشی وقوع بولان حرکتلری ، ملتك احوال روحیه و اجتماعیه‌سنك هیچ ده نظر اهمیته المایوب تمامیله اوکا ایقیری اوله‌رق مملکته صوقولان یابانجی نظامات ومؤسساتك بنیهٔ ملیده آچمش اولدیغی مهلك رخنه‌لری کچن ایکی مقاله‌مزده ایضاح ایتمش، مشروطیت دورنده‌کی ایکنجی تنظیمات حرکتنك غایه‌سنه وصول بولاجغی ، یعنی حکومتله دینی تمامیله تفریق ایده‌جکی بر صیره‌ده وضعیتده بیوك بر تحول حصوله کلدیکنی ، اناطولینك اورته‌سنده ملتك روحندن طوغان بیوك ملت مجلسنك زمام مقدراتی اله آلدیغنی سویلمشدك .

فی الحقیقه بیوك ملت مجلسی، ملتی اسلامدن اوزاقلاشدیرمه حرکتنی دوردوردی . برچوق زمانلر مملکتك بنیه اصلیه‌سنه ، ملتك احتیاجات روحیه وحقیقیه‌سنه مغایر بر طاقم یابانجی قوانین وتأسیسات ایله حیات سیاسیه و اجتماعیه‌مزده تذبذبلر ، بحرانلر حصوله کتیرمکدن باشقه بر معرفت کوستره‌مه‌ین بو غرب پرست زمره ، سوء اداره‌سیله قوجه قوجه قطعه‌لری الدن چیقاره‌رق الڭ نهایت آلتیوز سنه‌لك پایتختی‌ده

اجنبی اشغالی آلتنه صوقدقدن صوکره احنبی حمایه‌سنه کیرمکدن باشقه چاره قالمادیغنه قرار ویره‌رك قبول ایده‌جکی ماندابی انتخاب ایله مشغول اولدیغی بر صیره‌ده آناطولینك مختلف یرلرنده ملی حرکتلر باشلادی؛ خلق، مملکتی فلاکتدن فلاکته سوروکله‌ین، اك مقدس اساسلرینه، اك صمیمی حسلرینه اك بویوك حقارتی روا کورن، احتراصاتی یوزندن مملکتی تفرقه‌لره دوشورن، مملکتك اوزاولادی آره‌سنده بیله منافرتلر حصوله کتیرن، عاقبةالامر یوردك حریمنه‌قدر دشمنك صوقولمسنه باعث اولان بو غرب پرست زمرهٔ مدیران ایله علاقه‌سنی قطع ایدرك طوغرودن طوغرویه مجاهده‌یه کیریشدی. آناطولیده یریر وجود بولان بو ملی حرکتلر توحید اولونه‌رق بویوك ملت مجلسی تشکل ایتدی. خلق، هیچ برفرقه‌نك، هیچ بر فردك مداخله‌سی اولنقسزین طوغرودن طوغرویه وکیللرینی انتخاب ایدرك زمام مقدراتنی اونلرك یدامانتنه تودیع ایلدی.

بو وکیللر آره‌سنده بلکه غرب اجتماعیاتنه، ژان ژاق روسونك نظریاتنه، دها باشقه‌لرینك بوکسك اساسلرینه! هیچده واقف اولمیان ذوات‌واردی؛ بو وکیللر آره‌سنده بلکه‌ملتی، دولتی بوزلرجه‌میلیون بورجه صوقق معرفتنی کوستره‌جك مالیه متخصصلری یوقدی؛ بو وکیللر آره‌سنده‌بلکه‌مکتبلریمزی غربك لائیك‌مؤسسه‌لری درجه‌سنه چیقاره‌جق معارف متخصصلری بولونمایوردی؛ فقط بر شی واردی‌که او تمامیله ملتك روح اسلامیسی ایدی: صمیمیت وفداکارلق. ایشته بوتون اوخارقه‌لری یاپان، هیچ یوقدن عظیم بر وارلق وجوده کتیرن، مجلسی هردرلو تفرقه واحتراصاتدن وقایه ایدن، منافع دین ووطن اوغورنده بیك درلو تهلکه‌لری کوزه آله‌رق شخصی افکار و منافعه قاپیلمقدن محافظه ایدن، دین ووطنك منفعتنی هرشیئك فوقنه یوکسلته‌ن هپ بو ایکی خصیصهٔ ملیه‌نك مجلسك شخصیت معنویه‌سنده تجلیسی ایدی. کیم نه دیرسه دیسون برنجی بویوك ملت مجلسی هیئت عمومیه‌سی وشخصیت معنویه‌سی اعتباریله‌خصیصهٔ ملیه‌مزی تمثیله‌یکانه مظهر اولان ممتاز بر مجلس ایدی.

تشکیلات اساسیه قانوننده احکام شرعیه‌نك اجراسنی دوش کفایته الان وتنظیم قیلنه‌جق قوانینك فقه شریفه، یعنی احکام جلیلهٔ اسلامیه‌یه ابتنا ایده‌جکنی تقدیر ایدن بویوك‌ملت مجلس عالیسی بو اساسی یالکز کتابه یازمقله اکتفا ایتمه‌مش، بالفعل تطبیقاتنه‌ده باشلامشدی:

بر طرفدن اسلامك منع ایتدیکی بعض منکراتی [١] قالدیرمش، بعضلرینی‌ده [٢] قالدیرمق اوزره لوائح قانونیه حاضرلامش، دیکر طرفدن‌ده ناسك وزمانك احتیاجاتنه اوفق مواد فقهیه‌نك تنظیم و ترتیبی

[١] مسکرات بی، قمار کبی

[٢] کرك عمومی، کرك خصوصی فحشی منع ایتمك اوزره حاضرلانان برلایحهٔ قانونیه انجمنلرندن کچه‌رك هیئت عمومیه‌ده مذاکره ایدیلمك اوزره ایدی.

ایچون «شورای افتا» نامیله پك مهم بر مؤسسهٔ اسلامیه وجوده کتیرمش، بونك یانی باشنده «تدقیقات و تألیفات اسلامیه» نامیله برده اسلام اقاده‌میسی تشکیل ایتمش، تنظیماتك خرابه‌لر حالنه کتیردیکی مدارس اسلامیه‌یی همان هرطرفده یکیدن احیا وتأسیس ایلمشدی.

ایشته قهرمان اوردومز جهاد میدانلرنده سونکوسیله صحیفهٔ افاقه ظفر داستانلری یازارکن ملتك اهل حل وعقدی‌ده، نیجه زمانلردن بری مهلك رخنه‌لره معروض‌قالان بنیان ملیتك تملرینی تحکیم ایده‌جك بویله اسلامی آبده‌لر وجوده کتیریور؛ کرك معارف ساحه‌سنده کرك شرعی وعدلی ساحه‌ده تمامیله اسلامی بر استقامت طوتیور؛ هویت ملیه‌مزی غربلیلاشدیرمق ایسته‌ین تنظیمات‌ومشروطیت دورینه، ذهنیتنه خاتمه چکیوردی. ایشته مجلسك طوتدیغی بو استقامت اسلامیه‌قارشوسنده ملت‌ده، روحنده لایزال بر صورتده یرلشمش اسلامی مبدألرینی، اسلامی تلقیلرینی کمال حریت وسربستی ایله انکشاف ایتدیرمك، تطبیق ایلمك، اصول واساسات اسلامیه دائره‌سنده مظهر تجدد اولمق، زمان مسعودیتك کلدیکنی کوره‌رك مجلس اطرافنده یکپاره برکتلهٔ اتحاد حالنده طوپلاندی؛ بوسایه‌ده هیچ برملته نصیب اولمیان عظیم بر ظفره، خیرلی برصلحه ایریشدی.

معظم وظیفهٔ دینیه ووطنیه‌سنك بتوفیقه تعالی شرفله ختام بولدیغی مقدس بر قرار ایله اعلان ایدرك طاغیلان برنجی بویوك ملت مجلسی یرینه‌شیمدی ایکنجی مجلس کلوب ملتك زمام مقدراتنی الینه آلدی.

عجبا بو مجلس ناصیل بر خط حرکت تعقیب ایده‌جکدر. ملتك روحنه، حسیاتنه، عقائدینه، تمایلاتنه اویغون بر یول طوته‌جقمیدر؟ یوقسه تنظیمات ومشروطیت دورلرنده اولدیغی کبی ملتك بنیهٔ اجتماعیه واحوال روحیه‌سنه‌مغایر برطاقیم چوراق یوللره‌می سلوك ایده‌جکدر؟ بالطبع بونی زمان کوستره‌جکدر. مع‌مافیه بزم انتظار وتخمینمز شو مرکزده‌درکه وحدت سیاسیه‌واستقلالمزی‌تأمین ایله مملکتی اضمحلال محققدن قورتارمسی اعتباریله تاریخ‌ملیمزده اك پارلاق بر موقعی احراز ایدن بویوك ملت مجلسی، دولتمزك طبیعت اصلیه ومزاج اسلامیسنه مخالف اوله‌رق خارجدن کتیریلن یابانجی تأسیسات ونظریاتندن‌ده ملتی تخلیص ایدرك حقیقی بر دولت اسلامیه تأسیس ایله اسلام تاریخنده بر صحیفهٔ غرا کشاد ایده‌جکدر. ظن ایدییورزکه بوتون ملتك آرزو وتمنیسی‌ده بومرکزده‌در.

زیرا مسلمانلر اللهدن، پیغمبردن صوکره هرشیلرینی دولت وحکومتلرندن بکلرلر. اسلامیتده روحانیت اولمادیغی ایچون مسلمانلرك الله ایله آره‌لرنده‌کی واسطه‌لری، خواجه‌لری دکل، حکومتلری‌در. مسلمانلر کرك منفعت دنیویه‌لرینك، کرك منفعت اخرویه‌لرینك آنجق دولت وحکومتله قائم بولوندیغنی بیلدکلری ایچون آنك اوغورنده فدای جان ایتمه‌یی اك بیوك فضیلت وثواب عد ایدرلر.

هیچ شبهه یوقدرکه دولتمز - برنجی وایکنجی مقالهلرده ایضاح ایتدیکمز اسبابدن طولایی - ترقیات مادیه اعتباریله چوق کری قالمشدر. فقط بنیهٔ اجتماعیهسی الحمدلله صاغلامدر. بنیهٔ اجتماعیهنك اساسندهکی بو رصانتدرکه بوتون مصائب وفلاکتلره قارشی مقاومت قدرت و قابلیتنی کوسترمش، کریلهمك و کوچولمکله برابرینه بنیهٔ اصلیهیی انحلال تهلکهسندن مصون بولوندورمشدر. بوده آنجق بو هیئت اجتماعیهیه مخصوص برمزیتدرکه بنیهٔ اصلیهسی بورصانتدن محروم ملتلر ایچون بوقدر مصائبك اونده برینه کوکس کرهبیلمهنك امکانی یوقدر.

شوحالده ملت وکیللرینه، ملتك رهبر ومتفکرلرینه توجه ایدهن وظیفه بوقدر صاغلام اولان، عصرلرجه دوام ایدن مهاجماته رغماً ییقیلهمیان بوبنیهٔ اساسیهیی تحکیمه چالیشمق، الك تهلکهلی، الك بحرانلی زمانلرده ملتك وحدت اجتماعیه وسیاسیهسنی انحلالدن مصون ومحفوظ بولوندوران بواساسات اجتماعیهٔ اسلامیهیی الك فیاض برصورتده تنمیه وترصین ایتمکدر.

زیرا موجودیت مملکت وملتی استخلاص ایدهجك مستمر برقدرتك آنجق هیئت اجتماعیهنك روحندن نبعان ایدن قضایای اجتماعیه ایله متکون برادارهٔ سایهسنده ممکن اولهجغنی زمان و حادثات بزه پك رعنا برصورتده کوسترمشدر.

بزم محتاج اولدیغمز شی مادیاتدر؛ علوم وفنون مثبتهدر، صنایعدر. یوقسه معنویات واجتماعیات اعتباریله هیچ براحتیاجمز، هیچ برنقصانمز یوقدر. بالعکس بو اعتبارله غربه قارشی غیرقابل انکار بر فائقیتمز واردر. بناءً علیه «انقلاب اجتماعی» کبی سوزلرك بزم هیئت اجتماعیهمزه کورههیچ برمعناسی یوقدر. ملت حیات اجتماعیهسندن مضطرب دکلدر، بالعکس ممنوندر؛ بوخصوصده هیچ برانقلاب لزومنی حس ایتمیور، ملتك اصل اندیشه واضطرابی اجتماعیاتنك صارصیلمق تهلکهسیدر. بوخصوصده چوق جانی یانمش اولدیغی ایچون پك حساسدر. سنهلردن بری «ترقی» دینلنجه اخلاقسزلقدن باشقه برشی کورمدی. اونك ایچون «تجدد» دنلنجه توحش ایدییور، شعائر اجتماعیهسنك بوسبتون ییقیلهجغندن اندیشهیه دوشیور. یوقسه زراعتی اصلاح ایدیلسه، فابریقهلر آچیلسه، یوللر دوزهلسه، شمندوفرلر، کوپرولر یاپیلسه، آسایش تأمین ایدیلسه، الحاصل رفاه وعمران مادییی تأمین ایدهجك اسباب ووسائط اکمال ایدیلمش اولسه البته بوندن چوق ممنون اولهجقدر. فقط بونلرك هیچ بریسی اولمایورده تجدده ملتك اجتماعیاتنی ییقمقدن باشلانیور.

ایشته خلق ایله منور زمره آرهسنده آچیلمش اولان اوچورومك یکانه سببی بودر. مع الأسف اصلاحاتجیلرك بوتون هدفلری ملتك اجتماعیاتنی غربیلیلاشدیرمقدن باشقه برشی اولمایور. ملتده بوتضییقه قارشی بوتون موجودیتله مقاومتدن کری طورمایور. بو یوزدن آرهدهکی نفرت بردرلو الفته منقلب اولهمایور. آرتیق حکومت اصلاحات نامنه نه یاپسه خلق اعتمادسزلق کوستریور. محکمهنك عدالتنه امنیت ایتمیور، تربیهسی بوزولهجق دییه چوجغنی مکتبه کوندرمیور. بوصورتله نه خلق جهلدن یاقهسنی صییرهبیلور، نهده حکومت تذبذب وبحرانی آرتیرمقدن باشقه برشی یاپهبیلیور.

ایشته بویوك ملت مجلسنك هرشیدن اول نظر دقت واهمیته آلهجغی بو نقطهدر. هیچ شبهه یوق مملکت تجدد وترقییه محتاجدر. فقط بو تجدد ملتك عنعناتی، حیاتی، عقائدنی، الحاصل هویت ملیهسنی خللدن مصون بولوندورهجق بر تجدد اولمالیدر. زیرا هانکی دولت اولورسه اولسون، طبیعی اولهرق معروض قالهجغی تحولات وتجدداته ایله برابر عینیتنی، هویتنی ضایع ایتدیکی کون صحنهٔ حیاتدن چکیلمش اولور. بناءً علیه بر دولت ضروری وطبیعی اولان تحولات وتجدداتی قبول ایدرکن مطلقا هویت ملیهسنی ضایع ایتمهمهیه چالیشهجقدر. بر دولت و ملت ایچون عصرك مقتضاسی اولان تحولات وتجدداته تابع اولمق نهقدر لازمسه، کندی هویت وعینیتنی محافظه ایتمکده اونسبتده لازمدر. اوندن هیچ برشی فدا ایدهمز واتمهملیدر. عینیتنی وبقای هویتنی محافظه ایتمك شرطیله تحولات وتجدداتی قبول ایدروایتملیدر.

اکر بویوك ملت مجلسی بو حقایق اجتماعیهیی نظر اعتنایه آلهرق مملکتك مادیات جهتنی اصلاح وتجددده مظهر ایدهبیلیرسه حقیقةً پك معظم بر خدمت ایفا ایتمش اولهجقدر. یوق، اکر مشروطیت دورنده اجتماعی انقلاب دورینه دوشن بعض کیمسهلرك کیتدیکی یوللری طوتهجق اولورسه بالطبع بحرانی تزید ایتمکدن باشقه برشیئه موفق اولهمایهجقدر. لکن بز اویله امید ایدرزکه بوایکنجی مجلسك شخصیت معنویهسیده اساسات اسلامیه دائرهسنده حرکتی الك بویوك بر عمدهٔ اساسیه اتخاذ ایدهجکدر. بز، بعض بدبینلرك ظن ایتدیکی کبی، منع مسکرات قانوننك رفع ایدیلهجکنه، محاکم شرعیهنك وشرعیه تشکیلاتنك الغا ایدیلهجکنه، مدرسهلرك قالدیریلهجغنه، تشکیلات اساسیه قانوننده مجلسه عائد وظائف میاننده (احکام شرعیهنك اجراسی) قیدیله «تنظیم اولنهجق قوانینك فقه شریعته ابتنا ایدهجکی» قیدینك طی ایدیلهجکنه، الحاصل بوقبیل دها برطاقم اجراآتده بولونولهجغنه قطعیاً احتمال ویرمیورز. مجلسك شخصیت معنویهسی قطعیاً مسلمانلقدن آیریلمایهجق وارشادات مملکتك رفاه وعمرانی تأمین ایله برابر مسلمانلغیده اعلا ایدهجکدر. جناب حق موفق بالخیر بویورسون آمین.

اشرف ادیب

هندستانده حرکت اسلامیهسی

[هندستانك قالکتا شهرنده انتشار ایتمکده اولان (الجامعه) رفیقمزدن هندستان حرکت اسلامیهسنك کیفیت تشکلی حقنده یازدیغی اوچ مقالهیی نقل ایتمشدك. هندستانلی رفیقمز بوسلسلهٔ مقالاته دوام

ایتمکده اولدیغندن بزده بومهم موضوعی اتمام ایچون بومقالاتی ترجمه ایدییورز]

« هندستان حرکتی هنوز باشلانغجنده ایکن حرب عمومی انفلاق ایتدی . حرب عمومی هندستان حرکتی ایچون بویوك بر مصیبت تشکیل ایتدی . چونکه هندستان حکومتنك استبدادینی تشدید ایتمه‌سی ایچون وسیله اولدی .

او زمان هندستان حکومتی وطرفدارانی دییورلردی که « انکلتره حربه کیرمشدر. هندستانك وظیفه‌سی اوکا یاردیم ایتمك، اونك موفقیتی اوغورنده هر فدا کارلغی اختیار ایتمکدر . حرب ، دوستی ، دشمنی ، بربرندن آییره‌جق زماندر. حرب زمانی فعالیت سیاسیه ومطالبهٔ حقوق زمانی دکلدر . » هندستان حکومتی بو سوزینی فعلاً ده بوتون شدتیله تطبیق ایتدیکندن هر فعالیت سیاسیه تعطیل اولونمش وهر کس صوصمشدی. حکومت بر طاقم مستثنا قانونلر، بالخاصه (هندستانی مدافعه) قانونی نامیله بر قانون وضع ایتمش ایدی که بو قانون موجبنجه حکومت الك جزئی بر شکایتده بولونانلری بیله دردست ایتمك حقنی حائز بولونیوردی . هندستان حکومتی حرب حوادثنك نشرینی منع ایتدیکندن بر کیمسه حربدن، احوال حربیه‌دن بحثه جسارت ایده‌میوردی . غزته‌لر آنجق حکومت طرفندن ویریلن حوادثی نشر ایدییورلردی . بناءً علیه آلمانلر بلچیقا استحکاملرینی زیروزبر ایدییورکن هندستان حکومتی غزته‌لره ویردیکی حوادث ایله بو استحکاملرك غیرقابل تسخیر اولدیغنی درمیان ایدییوردی. دیکر طرفدن حقیقت آکلاشیلیوردیسه‌ده هیچ بر کیمسه‌نك حقیقتی سویلمکه دیلی وارمیوردی . بوکبی حقائقی افشا ایدنلر اك شدتلی معامله‌لره دوچار اولویور ، زندانلره آتیلیورلردی . فقط (الهلال) صاحبی حکومتك بوشدتندن و ظلمندن ذره قدر اندیشه ایتمه‌رك اسکیسی کبی حرکت ایدییور و هیچ بر وجهله حقیقتی اخفا ایتمه‌یوردی . (الهلال) استبداد ایله مجادله ایدییور ، حربه دائر استخبارات موثوقه‌سنی یازییوردی. هندستانك انکلتره‌یه معاونت ایتمه‌سنه ، انکلتره اوغورنده فدا کارلغی کوزه آلماسنه کلنجه (الهلال) هندستانك حقنی تمامیله احقاق ایتمه‌ینجه بویله بر شی یاپماسی لازم کلدیکنی کمال جسارتله تصریح ایتمشدر .

اوصیره‌لرده تورکیاده حربه کیرمك اوزره بولونیوردی .

عثمانلی دولتنك حرب عمومی‌یه اشتراکی اوزرینه هندستان مسلمانلرینك وضعیتی کسب نزاکت ایتدی . چونکه بر طرفده خلافت اسلامیه‌یی جامع اولان عثمانلی دولتی انکلتره‌نك دشمنلری صفنده بولونیور، اوکا یاردیم ملی ودینی بر وجیبه تشکیل ایدییور ، دیکر طرفده هندستانی حکومیت بویوندوروغی آلتنده بولوندیران ، هندستانك قواسنی کندی موفقیتی ایچون قوللانان انکلتره بولونیوردی .

طرابلس غرب وبالقان محاربه‌لرنده مسلمانلرك مقام خلافته کوستردکلری مظاهرت حمیتپرورانه‌یی کورن انکلتره، هند مسلمانلرینی تسکین وعثمانلی دولتنك حربه اشتراکنده‌کی تأثیری تخفیف ایچون چالیشمغه باشلادی .

او زمان ینه (هلال) صاحبی حکومته قارشی قیام ایدرك انکلتره‌نك تورکیا ایله محاربه ایتمامسی ایچون چالیشمش ایدی . فقط حکومت (الهلال صاحبی ابو الکلام) ك سوزلرینی دیکله‌مامش و ١٩١٤ سنه‌سنك تشرین اولنده بر بیاننامه نشر ایدرك انکلتره‌نك آنجق تورکیا طرفندن وقوع بوله‌جق تجاوزلری رد ایله اکتفا ایده‌جکنی، تورکیایه تجاوز ایتمیه‌جکنی، اماکن مقدسهٔ اسلامیه‌یه قارشی انکلتره‌نك هیچ بر حرکت خصمانه‌ده بولونمایه‌جغنی بیان ایتمشدی .

بر چوقلری بو بیاننامه‌یه آلدانمش ، دیکرلری بونك محض اغفال اولدیغنی بیاندن چکینمش، فقط (هلال) صاحبی (القارعة) سرلوحه‌سیله بر مقاله نشر ایدرك مسلمانلرك حیاتی پك مکمل بر صورتده ایضاح ایتمش وبنغاله والیسی لورد (قارمایکل) ایله ملاقات ایدرك بوخصوصاتی کندیسنه ایضاح ایتمشدی .

(ابوالکلام) بو مقاله‌سنده دیورکه :

١ — خلافت اسلامیه‌یی جامع عثمانلی دولتی ایله انکلتره آره‌سنده محاربه وقوعی هندستانلیلر ایچون بیوك بر فلاکتدر . هندستان مسلمانلرینك خلافت دولتی ایله برابر اولمالری، اونك موفقیتنه خدمت ایتمه‌لری، اونك اوغورنده هر فدا کارلغی اختیار ایتمه‌لری، شرعاً واجبدر . هندستان حکومتی بو حقیقتی بیلملیدر .

٢ — حرب اثناسنده هندستان مسلمانلرینك انکلتره‌یه یاپه‌بیله‌جکلری یکانه معاونت بی‌طرف قالمقدر . بوده آنجق هندستان مسلمانلرندن مادی ، معنوی بر معاونت ایسته‌مامك ، هند مسلمانلرینی محاربه میدانلرینه کوندرمامك ایله، متفقلرك اسلام دیارینه تجاوز ایتمیه‌جکلرینی، محاربه‌نك تورکیا حدودینی دکیشدیرمیه‌جکنی اعلان ایتمه‌لریله قابل اولور .

٣ — انکلتره حکومتی بو شرائطی قبول ایتمزسه هندستان مسلمانلری وظائف دینیه‌لرینی ایفایه مجبور قالاجقلر ، خلافتی محافظه ودیار اسلامیه‌یی صیانت ایچون اللرندن کلن هر شیئی یاپه‌جقلردر . چونکه اجنبیلرك یکانه مستقل اسلام دولتنه تجاوزلری (نفیر عام) اعلانی اقتضا ایدر واو زمان یر یوزنده‌کی بوتون مسلمانلرك عثمانلی دولتنی برای مدافعه قیام ایتمه‌لری لازم کلیر .

(هلال) صاحبنك بو فکرلرینی بویله‌جه ایضاح ایتدکدن صوکره هندستان حکومتندن ناصل بر معامله‌یه دوچار اولدیغنی اکلامق قولایلاشیر. هندستان حکومتی مشارالیهی الده ایتمك ایچون نه‌یاپمق لازمسه یاپمش ،

اولا وسائط خسیسه ایله (ابوالکلام) حضرتلرینی دام اغفاله دوشورمکه چالیشمش، بو واسطه ایله موفق اولمایجه تهدید ووعیده باشلامش، یالکز (هلال) غزته سنی مراقبه ایده جك بر سانسور تأسیس ایتمش، فقط بوده بر فائده ویرمدیکندن (هلال) ی سد ایتمشدر. هندستان حکومتی (هلال) ی مطبعه سیله برلکده سد ایدنجه قورتولدیغنی ظن ایتمش ایسه ده مولانا (ابوالکلام) البلاغ نامیله دیکر بر رساله، بر مطبعه، بوندن باشقه ده (دارالارشاد) نامیله بر مؤسسهٔ علمیه تأسیس ایتمشدر. (دارالارشاد) ك مقصدی کرك انکلیز مکتبلرنده، کرك مؤسسات دینیهٔ اسلامیه ده اکمال تحصیل ایدنلردن نشر اسلامه چالیشه جق مرشدلر، واعظلر یتشدیرمك ایدی. فقط بو مؤسسه ده هندستان حکومتنك انظار اشتباهندن قورتولامادی.

هندستان حکومتی متوالی تجربه لر نتیجه سنده (ابوالکلام) ك مساعیسی سکته دار ایده میه جکنی اکلایجه ۱۹۱۶ سنه سنك نیسانده مشارالیهی مقر فعالیتی اولان (قالکتا) دن نفی ایله (رانتی) یه کوندرمشدر.

ینه او صیره لرده هندستان حکومتی سائر رؤسای اسلامیه یی ده دردست ایتمشدرکه مولانا محمد علی ایله برادری (شوکت علی) ده بونلر میانده ایدی. (زمیندار) محرری (ظفر علی) خان دها اول توقیف اولونمشدی.

حکومت بو ایشی بیتیرنجه راحت ایتدیکنی ظن ایتمش وایسته دیکنی یاپمغه باشلامشدر.

مولانا محمد علی وبرادری شوکت علی

کچن هفته کی نسخه مزده هندستان خلافت حرکتی رؤساسندن اولوب ایکی سنه دنبری محبوس اولان مولانا محمد علی ایله برادری مولانا شوکت علینك حبسدن قورتولمق اوزره بولوندقلرینی یازمشدق. بو هفته آلدیغمز (الجامعه) رفیقمز بو ایکی محترم برادرك ترجمهٔ حالنی یازمقده در. قارئلرمزه نقل ایدییورز:

« (محمد علی) ایله قرده شی (شوکت علی) هندستان کنجلکنك اك ممتاز ایکی سیاسیدر. (شوکت علی)، (محمد علی) دن بش سنه بویوکدر والحالة هذه اللی یاشنده در. مومی الیه (علیکره) کلیه سنده اکمال تحصیل ایتدکدن صوکره حکومت مأموریتنه کیرمشدر. مولانا محمد علی ایسه (علیکره) ده تحصیلدن صوکره انکلتره یه کیدرك اوقسفورد دارالفنوننده اکمال تحصیل ایلمشدر. هندستانه عودت ایتدیکی زمان محمد علی (بارودا) ده محکمه رئیسی تعیین اولونارق بر مدت بو وظیفه یی ایفا ایلمش، فقط (محمد علی) اك چوق سیاسی وادبی ایشلره متمایل اولدیغندن مسلکنی تبدیل ایچون مساعده فرصت بکله مشدر.

هند تاریخ انتباهنده ۱۹۰۸ سنه سنك بر اهمیت مخصوصه سی واردر. او زمان بت پرست هندیلرك حرکات ملیه سی مهم ترقی خطوه لری آتمش بولوندیغی حالده مسلمانلر سیاستدن یوز چویرییور ومسائل سیاسیه ایله اهتمام ایتمه یورلردی. هند مسلمانلرینك تعقیب ایتدیکی یکانه سیاست (علیکره) کلیه سنك مؤسسی (سید احمد خان) طرفندن وضع اولونان دستور سیاسی ایدی که بوده انکلتره یه صداقت، بت پرست هندولردن اوزاقلاشمق وحرکات ملیه لرینه اشتراك ایتمامك ایدی. او صیره لرده محمد علی بیله بو سیاسته طرفدار بولونیوردی. بو سیاستی مدافعه ایچون (تایمس اوف اندیا) نامنده کی غزته یه متعدد مقاله لر یازمشدی. بو مقاله لر اوقدر یوکسك بر اسلوب ایله یازلمشدی که بومبای والیسنك نظر دقتنی جلب ایتمش ومومی الیه، محمد علی ایچون بر ضیافت ترتیب ایلمشدی. (محمد علی) نك شهرتی بویله جه باشلار.

۱۹۱۱ سنه سنده (محمد علی) مأموریتندن استعفا ایدرك (قومرد) نامنده انکلیزجه بر هفته لق غزته نشرینه ابتدار ایتدی. بو غزته نك برایکی نسخه سی انتشار ایدر ایتمز (محمد علی) بوتون هندستانده احراز شهرت ایتمشدی. هرکس قدرت قلمیه سنك حیرانی اولمشدی. (قومرد) فوق العاده رواجه مظهر اولمش، بالخاصه انکلیزلر، انکلیز مأمورینی بو رساله یی دقت ومراق ایله تعقیبه باشلامشلردی.

فقط (قومرد) غزته سنك تعقیب ایتدیکی مسلك مسلمانلرك انکلیزلره صداقتده دواملرندن عبارتدی. چونکه انتباه اسلام هنوز باشلامشدی. فقط ۱۹۱۲ سنه سندن صوکره (محمد علی) نك افکارنده فوق العاده مهم بر انقلاب وقوع بولمش وبرقاچ سنه صوکره هندستان مشارالیهی اك بویوك رهبرلرندن بری عد ایتدیکی کبی هندستان حکومتی اونی اك مدهش دشمنلرندن بری اولارق طانیمشدر.

بالقان حربنك وقوعی اوزرینه مولانا محمد علی هلال احمره اعانه لر طوپلامق ایچون چوق چالیشمش ودوقتور مختار احمد انصارینك ریاستی آلتنده بر هلال احمر هیئت صحیه سنك استانبوله اعزامنی درعهده ایتمشدر. او صیره لرده (محمد علی) نك بویوك برادری (شوکت علی) دخی خدمت حکومتدن استعفا ایدرك مساعئ ملیه یه وقف نفس ایلمشدی.

بالقان حربنی متعاقب (شوکت علی) خدام الکعبه نامیله بر جمعیت تأسیس ایتمشدرکه بو جمعیت حرمین شریفینك هر تورلو تجاوزدن صیانتنی استهداف ایدییوردی. فقط حرب عمومی بو جمعیتی انحلاله اوغراتدیغی کبی محمد علی ایله برادرینك توقیفنه سببیت ویرمشدر.

هندستان حکومتی، اسایش عمومی نامنه بر تهلکه تشکیل ایتدکلری ایچون، بو ذواتی توقیف وبر محکمهٔ عالیه یه حواله ایتمش ایسه ده بو محکمه بو ذواتك سربست قالمه لرنده بر محذور کورمامش وسربست بیراقلمالرینی طلب ایتمش فقط هندستان حکومتی بو طلبه ذره قدر اهمیت ویرمامشدر.

بناءً علیه مولانا محمد علی ایله شوکت علی و (هلال) غزته‌سی صاحبی مولانا ابوالکلام بوتون حرب عمومی مدتجه محبوس قالمشلر . انجق ١٩١٩ سنه‌سنك ٢٥ کانون اولنده تخلیه اولونمشلردر .

(محمد علی) ایله (شوکت علی) و (ابوالکلام) حبسخانه‌دن چیقنجه بوتون هندستانلیلر طرفندن فوق‌العاده بر هیجان ایله استقبال ایدلمشلر وهر اوغرادقلری مرکزده یوز بیکلرجه هندلی طرفندن تبجیل اولونمشلردر .

مع‌مافیه بو ذوات حبسخانه‌دن چیقار چیقماز بر کون استراحت ایتمیه‌رك خلافت حرکتنی تشکیله باشلامشلر و موفق اولمشلردر . خلافت جمعیتنك تشکلی اوزرینه هندستان مسلمانلرینك مقام خلافت و تورکیا حقنده‌کی حسیاتی ومطالبی انکلتره‌یه تبلیغ ایتمك اوزره بر هیئت اعزامی تقرر ایتمش وبو هیئته مولانا (محمد علی) ریاست ایتمشدر . (محمدعلی) ، (لوندره) ده (لویدجورج) طرفندن قبول اولونارق بوتون مطالب اسلامیه‌یی ایضاح ایتدکدن صوکره پارس محافل سیاسیه‌سنده‌ده عینی ایضاحاتی ویرمش ، متعاقباً (روما) یه کیدرك روما حکومتیله و (پاپا) ایله کوروشه‌رك مسلمانلرك مطالبی وآرزولرینی ایضاح ایتمشدر .

(محمد علی) نك اوروپاده وقوع بولان بو سیاحتی اثناسنده بیوك برادرینك مساعیسیله هندستانده خلافت حرکتی زیاده‌سیله کسب قوت ایتمش ، بالآخره (مهاتما غاندی) وسائر هندو رؤسانك انضمام معاونتیله بوتون هندستانك بر مسئلهٔ مشترکه‌سی حالنی آلمشدر . (شوکت علی) او زمان خلافت جمعیتنك کاتب عمومیسی بولونیوردی . مشار الیه همان هندستانك هرطرفنی طولاشه‌رق خلافت جمعیتنك مقاصدینی ایضاح ایتمش وهریردن تبرعات طوپلامشدر .

خلافت جمعیتی انکلتره‌نك سوزدیکله‌میه‌رك مطالب اسلامیه‌یی نظر اعتباره آلمایه‌جغنی آکلاینجه هندستان ملی قونغره‌سنك موافقتیله حکومته (عدم معاونت) ه قرار ویرمش وبونك تطبیقنه باشلامشدر .

هندستان حکومتی (عدم معاونت) یعنی حکومتله هرتورلو مناسبتی قطع حرکتنه مقاومت ایده‌مدیکنی کورونجه ١٤ اغستوس ١٩٢١ ده شوکت علی و محمد علی‌یی توقیف وبو صورتله موفق اوله‌یی امید ایتمشدر . فقط حکومتك بو امیدی بوشه کیتمش ورؤسانك حبسی اوزرینه (عدم معاونت) تطبیقاتی کسب قوت ایتمشدر .

محمد علی ایله برادری ایکی سنه حبسه محکوم اولمشلر . بو ایکی برادرله برابر دوقتور سیف‌الدین ، شیخ حسین احمد ، شیخ علام مجدد وسائر ذوات محکوم ایدلمشدر .

اخیرا بوذوات مدت محکومیتلرینی بیترمش اولدقلرندن تخلیه‌لری بکلنمکده‌در .

مقام خلافتك قوت ماديه‌سی

بوتون اسلام عالمی طرفندن تأمین اولونمالیدر

١٧ تموز تاریخلی (بومبای قرونیقل) غزته‌سی (خلافت اسلامیه) سرلوحه‌سیله بر مقاله نشر ایتمشدر . جریدهٔ مذکوره بو مقاله‌سنده دییورکه :

« تاریخ اسلامك هیچ بر زماننده خلافت اسلامیه‌نك قیمتی بوکونکی درجه‌ده آکلاشیلمامش ، بونکله برابر خلافت اسلامیه هیچ بر زمانده بوکوندن دها عظیم بر مخاطره‌یه دوچار اولمامشدر . استانبول اشغالنك ویونان استیلاسنك الك قاراکلق دورلرنده‌بیله خلافت بوکونکی تهلکه‌دن دها آز تهلکه ایله محاط ایدی . چونکه او زمان بر یوزنده‌کی بوتون مسلمانلر وضعیتی ادراك و تهلکه‌یی احاطه ایدییورلردی . شیمدی تورك ظفریله جانلانان مسلمانلر ، بو ظفرلری اسلام وحدتنك ممثلی اولان خلافتك ظفری عدایدییورلر . حقیقت بو مرکزده دکلدر . بوتون مسلمانلرك خلیفه‌سی طرفندن احراز اولونه‌جق ظفر ، یالکز تورکیانك دکل ، بوتون مسلمانلرك ایفا ایده‌جکی وظائفله قازانیلاجقدر . بوندن بویله خلافتك قوت ماديه‌سنی تأمین ایتمك بوتون مسلمانلره عائد بر مسئله‌در . خلیفه‌نك وضعیتنی تعیین و تعریف ، اداره‌سنی تنظیم و قوتنی تأمین اهل اسلامك یاپه‌جغی بر ایشدر . بوکون مسلمانلر عاطل قالاجق اولورلرسه مدافعهٔ ملیه‌لریله مشغول اولان تورکلر ، کافهٔ اهل اسلام ایچون برنجی درجه‌ده حائز اهمیت اولان بو مسئله ایله بلکه مشغول اولامایه‌جقلر و خلافت بر مؤسسهٔ روحانیه‌یه انقلاب ایدرك قیمت دینیه‌سنی ضایع ایدن بر مسئلهٔ تالیه اولاجقدر . بونك ایچوندرکه خلافتك هیچ بر وقت بوکونکی قدر تهلکه‌لی بر زمان کچیرمه‌دیکنی سویله‌یورز .

هندستان ، خلافتی مدافعه خصوصنده اوك آیاق اولمشدر . بوکونده جهان ، بو مؤسسه‌نك احیا و اساسات حقیقیهٔ اسلامیه اوزرنده ابتناسی ایچون هندستانه باقمقده‌در . عصرلردن بری خلافتك معناسی ، منافع اسلامیه‌نك تعرضات واقعه‌یه قارشی مدافعه‌سی اولارق تلقی اولونمشدر . فقط بو مؤسسه‌نك یگانه هدفی مدافعه اولمادیغی کبی یالکز اخوت اسلامیه‌یی ده تمثیلده دکلدر . خلافتك هدف اصلیسی کلام اللهك بو آیت کریمه‌سندن آکلاشیله‌بیلیر :

« بز سزی وسط بر ملت یاپدق‌که بوتون انسانلره قارشی شاهد موقعنده اولاسکز و رسول‌ده سزه قارشی شاهد اولسون . »

انسانلرك اخوت عمومیه‌سنه ، حق و باطل قوانین ازلیه‌سنه ، جناب حقك جهانشمول حاکمیتنه شاهد اولمق ، اسلامك تعریف ایتدیکی اوزره ، مسلمانلرك بو دنیاده باشلیجه وظیفه‌سیدر . ینه قرآن کریم مآلاً بیوریورکه :

« وقتاکه جناب حق ملکلره ، « بر یوزنده بر خلیفه یاپه‌جغم » دیدی . ملکلر دیدیلرکه « بر یوزنده فساد چیقاره‌جق ، قان دوکه‌جك اولانلرمی خلیفه یاپه‌جقسك ؟ بز سکا تحمید و تسبیحده بولونیورز . »

حق تعالی بیوردی‌که « سزك بیلمه‌دکلرکزی بیلیرم »

رسالتپناه افندمز اتباعنه ، انسانك خلافتنی تعلیم و حاکمیت الـٰهیه‌یه شاهد اولان بر أمتی تشکیل ایتدی . پیغمبرمزك خلیفه‌سی ، دیکر خلافت عظمانك ، انسانك الـٰهه قارشی مسئولیت تامه‌سنك جانلی بر شاهدیدر . خلافت مؤسسه‌سی بحقیٖ آکلاشیلیر و وظائف بحقیٖ ایفا ایدیلیرسه ، یالکز اهل اسلام ایچون دکل ، بوتون بشریت ایچون ، بالخاصه حق ایچون مجاهده ایدن وباطلدن متضرر اولانلر ایچون محض رحمت اولور . خلافت اسلامیه بو وظیفه‌سنی ایفا ایده‌مه‌دی . مسلمانلر اونك بو وظیفه‌یی ایفا ایتمه‌سی اسبابنه باقه‌جقلردر . مسلمانلر بو وظیفه‌یی اهمال ایدرلرسه رسالتپناه افندمز ، علیهلرنده ایفای شهادت ایده‌جکدر . مسلمانلرك یاپه‌جغی ایش ساده وآشکاردر . مسلمانلر ، خلیفهٔ مسلمینك ریاستی

آلتنده معين زمانلرده عقد اجتماع ايدرك مسائل اسلاميه‌يى حل ايده‌جك عمومى بر اسلام مجلسى تشكيل ايده‌جكلر و بومجلسك ، اسلام عالمنك الك منور و الك ترقيپرور عناصرينى جامع اولماسنه دقت ايده‌جكلردر . بو مجلسلر يالكز علماى دينى دكل ، علوم طبيه وطبيعيه مثللرينى‌ده طوپلايان اسكى علماى اسلام مؤتمرلرينه بكزه‌يه‌جكدر . بو مجلس اوزرنده هر هانكى بردولتك هر هانكى بر منفعتك اجراى تأثير ايتمه‌سنه دقت اولوناجق و هر واسطه ايله اقوام اسلاميه‌يى مقام خلافته باغلايان روابطك تقويه واصلاحنه باقيله‌جقدر .

خليفه ، آرتيق توركيانك سلطانى دكلدر . خليفهٔ مسلمينى تورك ديپلوماسيسى تمثيل ايتمكده‌در . بناءً عليه خليفه‌نك بوتون مسلمانلر آره‌سنده انتخاب ايده‌جكى مثللرى و هر اسلام مملكتنده اقامتكاهى بولوناجقدر . بالخاصه مسلمانلر ، بين المسلمين اساسات اوزره خليفهٔ مسلمينك اماكن مباركهٔ اسلاميه‌يى ناصل مراقبه ايده‌جكنى تعيين ، خليفهٔ مسلمينه عائد اولان سلطنتك ، مادى قوتك حقيقى اولوب وهمى اولماسنى تأمين ايليه‌جكلردر ! بو هيچ بر اهماله تحملى اولمايان بر وظيفه‌در . بو وظيفه شرق قريب مسائلى سياسهٔ تسويه اولوندقدن صوكره دها فضله مشكلات كسب ايده‌جكدر . توركلر بووظيفه‌يى ايفايه مخالفت ايتمزلر . بالعكس بووظيفه‌نك ايفاسنه باشلانيلديغى زمان معاونتده بولونورلر . يالكز توركلر بو وظيفه‌نك ايفاسنى مسلمان قرده‌شلرينه ترك ايتمشلردر .

توركيا دولتنك وارداتى آرتيق خليفهٔ مسلمينك يد تصرفنده دكلدر . بناءً عليه مقام و حيثيتى توركيا و سائر ممالك اسلاميه‌ده اوقاف شكلنده تأسيس اولونان واردات ايله تأمين اولوناجقدر . بونلرك هپسى تسويه اولوناجق مسائلدر . بوتون اسلامى تمثيل ايدن ، حق اساسى نامنه قائم اولان مقام خلافت نامنه ياپيلاجق بو ايشلر ، غير سياسيدر . مسلمانلر بو وظائفى ايفا ايديوركن على العاده مناسبله سياستك بو ايشلرله علاقه‌دار اولماديغنى اونوتماميلدر . بووظيفه‌لر كوچدر . فقط مسلمانلق نامنه و دنيانك سالمتى نامنه ضروريدر . بناءً عليه بووظائفى ايفا ايده‌جك اولانلر اخلافك بوتون شكرانتى قازانه‌جقلردر . بو وظائفه هندستان خلافت جمعيتنك نظر دقتنى جلب ايدرز . »

(توحيد افكار)

شئون

اسلام عالمنده صلحمزك تسعيدى

٢٦ تموز تاريخلى (بومباى قرونيقل) غزته‌سى صلح ظفرمزك (بومباى) ده نصل تسعيد اولونديغنى تصوير ايتمكده‌در . ٢٥ تموز كونى بومباى مستثنا بر كون ياشامشدر . بعدالظهر ساعت اوچ بچقده خلافت جمعيتنك مركزندن بر آلاى حركت ايتمشدر آلايك اوكنده جمعيتك مقاصدينى تحقق ايتديرمكه وقف حيات ايدن كوكللولر بولونيوردى . مراسمه (بومباى) لك بوتون اشرافى اشتراك ايله‌مشدر . خليفهٔ مسلمين حضرتلرى طرفندن هند مسلمانلرينه اهدا اولونان يشيل بايراق كمال احترام ايله طاشينمش مكاتب اسلاميه طلبه‌سى ملى مارشلر ترنم ايدرك جاده‌لردن كچمشلردر . آلاى حركت ايتدكدن صوكره بيكلرجه خلق التحاق ايدرك فوق العاده معظم بركتله حالنده (بومباى) لك الك مهم جاده‌لرى تعقيب ايدلمشدر .

اون بيكلرجه خلقدن متشكل آلاى (شووباتى) دنيلن محله مواصلت ايتديكى زمان ايراد اولونان نطقده اجتماعك خليفهٔ مسلمين حضرتلريله غازى مصطفى كمال پاشايه احراز ايتدكلرى موفقيتدن وعقد ايتدكلرى صلحدن طولايى عرض تبريكاتى استهداف ايله‌ديكنى بيان ايتدكدن صوكره هندولرله مسلمانلرك وحدتندن بحث ايتمش و بووحدتى محافظه ايچون يمين ايتمه‌لرينى طلب ايلمشدر . متعاقباً مومى اليها مقررات آتيه‌يى اوقومشدر :

١ — (بومباى) اهاليسندن متشكل اجتماع ، خليفهٔ مسلمين ، اميرالمؤمنين عبدالمجيد حضرتلرينه صلحك موفقيتله عقدندن طولايى عرض تبريكات ايلر ومقام خلافتك پك ياقينده بوتون شرف و تماميتى ايله احياسنى نياز واميد ايلر .

٢ — (بومباى) اهاليسندن متشكل بو اجتماع ، غازى مصطفى كمال پاشايه نجيب تورك ملتنه آوروپانك الك سطوتلى قوهٔ مجتمعه‌سنه قارشى احراز ، ايدوب بوتون شرقك شرفنى قورتاران ظفردن طولايى قلبنك بوتون صميميتيله عرض تبريكات ايلر وبوتون آسيا ملتلرينك توركلرله بالاتحاد غرب تحكمندن آسيا استقلالنك خلاصنى تمنى وتضرع ايلر .

٣ — (بومباى) اهاليسى تورك موفقياتنى تسعيد ايدركن (جزيرة العرب) لك استقلال تامنى احراز ايتمه‌دكجه واوامر اسلاميه‌يه تبعاً هر درلو مراقبهٔ اجنبيه‌دن خلاص بولمادقجه خوشنود اولمايه‌جقلرينى بيان ايدرلر .

٤ — بو اجتماع اتفاق آرا ايله هندستانك قواى عموميه‌سنى استحصال استقلاله حصر ايتديكنى بيان ايلر .

بو مقررات (اردو) ، (كجراتى)، (ماراتى) لسانلريله‌ده حاضرونه قرائت ولونمشدر . متعاقباً اجتماع ختامه ايرمشدر .

كيجه‌لين هندستان استقلال فرقه‌سى (لوزان) صلحى مناسبتيله عمومى بر اجتماع عقد ايتمشدر . (لالجى) افندى طرفندن ايراد اولونان نطقده هند مسلمانلرينك ايكى بايرامى بردن ، عيد اضحى ايله صلح بايرامنى تسعيد ايتدكلرينى بيان ايتدكدن صوكره مجاهدهٔ مليه‌مزدن بحث ايتمش و هند مجوسيلرينك مسلمانلرله برلكده تورك موفقيتنى تسعيد ايتمه‌لرينه بيان ممنونيت ايله‌مشدر . اجتماعده غازى مصطفى كمال پاشايه بيان تبريكات ايدلمه‌سنه ، اراضى مقدسهٔ اسلاميه‌نك خلاصى ايچون تشبثاتده بولونماسنه قرار ويرلمشدر .

ينه (بومباى قرونيقل) غزته‌سنك ويرديكى معلوماته كوره هندستانك سائر مراكزنده‌ده تسعيدات اجرا ايدلمشدر .

برلین جامع شریفی

(برلین) دن (مورنینغ پوست) غزته‌سنه یازیلیور :

برلینده‌شارلوتنبورغده برجامع شریفك وضع اساس رسمی اجرا ایدلمشدر. مراسمه دین اسلامی دنیانك هرطرفنه نشروتعمیم غایه‌سیله تشکل ایدن «احمدیه» جمعیتی ممثلی مبارك علی نام ذات ریاست ایتمشدر. حاضرون میانده تورکلر ، مصرلیلر ، ایرانلیلر ، هندلیلر ، پروسیه حکومتنك وبرلین وشارلوتنبورغ بلدیه‌لرینك ممثللری حاضر بولونمشلردر .

مبارك علی نطقنی انکلیزجه ایراد ایتمش ومنسوب اولدیغی جمعیته معارض بعض مصرلیلر طرفندن برقاچ دفعه‌لر سوزی کسیلمشدر . نهایت مصرلیلردن برچوغی مراسم محلنی ترك ایله کیتمشلردر . بونلردن بری شویله باغیرمشدر :

« بوآدم نیچون منفورانکلیز لسانیله نطق ایرادایدییور. سویلدیکی سوزلر هپ یالاندر . بوبرجامع دکل بر انکلیز باراقه‌سی اوله‌جقدر . انکلیز پاره‌سیله یاپیلیور. » بوحادثه مختلف جمعیات اسلامیه‌یه منسوب حاضرون آره‌سنده قیل وقالی موجب اولمش وپولیسك مداخله‌سیله عربده‌یی چیقارانلر اخراج ایدلمشدر .

برلینده‌کی مصرملیت پرورفرقه‌سی جمعیتی آلمان غزته‌لرینه بروجه آتی بورقه کوندرمشدر .

« احمدیه جمعیتی انکلیز مستملکات سیاستی تعقیب ایدن انکلیز وهندلیلردن مرکب برغروپدر . انکلتره‌ده بوکی دینی غروپلر عالم اسلام اوزرینه قوتلی بر نفوذ یوروتمکه صرف مساعی ایدییورلر . احمدیه فرقه‌سی دهادوغریسی انکلیز حکومتی شمدی آلمانیاده‌کی مسلمانلره انکلیز پروپاغانداسی یاپمق مقصدیله بورداده برجامع شریف انشاسنه تشبث ایتدی . ملیتپرور ومسلمان صفتیله بوتهلکه‌لی حرکته قارشی دینداشلرمزی ایقاظ ایتمکی وظیفه عد ایدییورز . »

حرمین شریفینی مدافعه

(قاهره) ده منتشر (الاخبار) رفیقمزك ٢ اغستوس تاریخلی نسخه‌سنده اوقوندیغنه کوره (حرمین شریفینی مدافعه) جمعیتی عقد اجتماع ایدرك خلیفه مسلمین حضرتلرینه ، تورکیا بیوك ملت رئیسی غازی مصطفی کمال پاشایه ، استانبول غزته‌لرینه آتیده‌کی تلغرافنامه‌یی کوندرمکه قرار ویرمشلردر :

« احراز اولونان مظفریت عسکریه ، واونی تعقیب ایدن صلح ظفری وعالم اسلام شرقك برلکنی وحقك احقاقنی تأمین ایده‌جك آیت الٓهیه اولدیغکزی اثبات ایتمکده‌در . جناب حق اکسیکلککزی کوسترمه‌سین. وسزك همتکزله ارکان اسلامی، بالخاصه حرمین شریفین ایله مسجد اقصایی حفظ ایلسین » .

متعاقباً ممالك اسلامیه‌دن آلنان مکتوبلر اوقونمش، بونلرك هپسی‌ده مسلمانلرك برلشه‌رك کعبهٔ مکرمه‌یی وروضهٔ مطهره‌یی هر هانکی، برحمایهٔ اجنبیه‌یه تودیع ایده‌جك ماهیتده اولان معاهداتك عقامته دوچار ایدلماسی ایچون هر درلو تشبثاتده بولونماسنی ترویج ایتدیکی اراضیٔ مبارکهٔ اسلامیه‌یی آنجق امیرالمؤمنین حضرتلرینك ، یاخود تصویب خلافتپناهیلریله تشکل ایده‌جك بین المسلمین بر هیئتك اداره وحمایه ایده‌جکی وبوهیئتك مرجعی مقام خلافتك استنادکاهی اولان حکومت اسلامیه اولدیغی خصوصنده مسلمانلر متحدالفکر بولوندیغنی اکلاشلمشدر.

قبریسده قربان وصلح بایرامی

صوك پوسته‌ایله آلدیغمز قبریس غزته‌لری قربان وصلح بایرامنك لفقوشه‌ده ناصیل حرارتله تسعید ایدلدیکنی آکلاتیورلر . تموزك یکرمی دوردی بایرامك ایلك کونی اولدیغی جهتله کیجه ساعت اوچدن اعتباراً طوپ آتیلمایه باشلامش واهالی آیاصوفیه جامعنده طوپلانمشلردر . خلق اوکلدن صوکرا سرای اوکی میدانلغنده اجرای شادمانی ایتمش ، فقیر مکتبلیلره یاردیم جمعیتی طرفندن روزه‌تلر توزیع ایدلمشدر .

رابطهٔ شرقیه جمعیتی

(رابطهٔ شرقیه) نامیله مصرده تشکل ایدن برجمعیتك نظامنامه‌سنی اخیراً آلدق. جمعیتك هدفی شرق اقوامی آره‌سنده‌کی روابطی تحکیم، شرق مدنیتی ، شرق فضائلنی احیا ، شرق روحنه موافق اولان غرب ترقیاتی اقتباسدر . جمعیت علمی واقتصادی وسائل ایله هدفنه وارمغه چالیشیر و مقاصدینی تحقق ایتدیره‌جك نشریاته اهمیت ویرر . جمعیت هر اوچ سنه‌ده عمومی بر شرق قونغره‌سی عقد ایدر . بو قونغره شرقك هر طرفندن جمعیته انتساب ایده‌جك ذواتك مرخصلرندن تشکل ایدر .

قونغره‌نك باشلیجه هدفلری، اصطلاحات علمیه‌یی توحید، اسلام یازیسنی توحید ، شرق ممالکنه مسکوکات ، موازین ومقاییس کبی تجارت ومعاملاته لازم اولان وسائطی توحیددر. بوجمعیتك مؤسسلری مصرلی احمد ذکی پاشا ، مصر محاکمی رؤساسندن صالح جودت بك ، مصر دارالفنون مدرسلرندن دوقتور محجوب ثابت بك ، مصر مفتیٔ سابقی شیخ محمد بخیت ، المنار غزته‌سنك صاحبی طرابلس شاملی شیخ رشید رضا، علمادن محمد الغنیمی التفتازانی ، ایران تاجرلرندن مهدی رفیع مشکی بك ، تورك محررلرندن نورالدین مصطفی بکدر .

اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

آدره‌س تبدیلنده آیریجه
٥ غروش کوندرلملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولملی وآبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدره‌سلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

سبیل الرشاد

آبونه شرائطی : هر یر ایچون
سنه‌لکی (٢٧٥) آلتی آیلغی
(١٥٠) خارج ایچون سنه‌لکی
٣٢٥ غروشدر .

نسخه‌سی ٥ غروشدر .
ایکی نسخه برآراده
(١٠) غروشدر
سنه‌لکی ٥٢ عدددر .

اداره‌خانه : بابعالی جاده‌سنده
رشید افندی خاننده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .
مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنماز .

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

باش محرر
محمد عاکف

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

جلد ٢٢ . — ٢٣ آغستوس ١٣٣٩ — * پنجشنبه * — ١٠ محرم ١٣٤٢ — عدد ٥٥٤—٥٥٣

آنغلیقان کلیساسنه جواب

تدقیقات وتألیفات اسلامیه هیئت علمیه‌سی رئیس عالیسی شیخ عبدالعزیز جاویش افندی حضرتلری طرفندن تألیف بویورولوب شرعیه وکالت جلیله‌سی طرفندن آنغلیقان کلیساسنه کوندریلمك اوزره آیریجه طبع اولونمقده اولان جوابدر :

دین اسلامك خصائصی

بونك ایچوندرکه رجال دینه قارشی جهاد آچیلمسنی ، میلیونلرجه انسانی او یبرتیجی مخلوقلرك پنجه‌سندن تخلیصه چالیشیلمسنی تلقین ایتدیکی اساسلرك اك باشنده کورییورز .

ایشته بوکیلرك شرندن الله مؤمن قوللرینی اسیرکه‌مشدر . اسلامك مسلمانلری نه‌درجه‌یه‌قدر صیانت ایتدیکی الك واضح برصورتده آکلاشیله‌بیلمك ایچون خلافت مقامنی مثال کتیره‌جکز . چونکه خلیفه اقوام اسلامیه آره‌سنده علیه‌الصلوة والسلام افندیمزك مقامنه قائم اولمقله دینی مرتبه‌لرك اك یوکسکنی اشغال ایتمش بولونیور . شیمدی مسلمانلق بر خلیفه‌یی هیچ برصورتله لایخطی کورمدیکی کبی کتابك ، سنتك نه تفسیری ، نه‌ده تعدیلی امتیازینی وافرادبشردن برینك کناهنی باغیشلامق ، یاخود کیمسه‌یی دائرهٔ غفراندن قوغمق ، یاخود کیمسه‌نك عقیده‌سی اوزرنده تحکم ایده‌بیلمك حقنی اوکا بخش ایتمز . حتی قاضیلرك موقعی اونك مقامندن دها یوکسکدر . چونکه ویردکلری حکمی نه ابطال ، نه تعدیل ایتمك ، نه‌ده محکومی عفو ایتمك قدرتی دین کندیسنه ویرمش دکلدر . اسلام خلیفه‌یه یالکز شریعتك چیزدیکی احکام داخلنده اجرای عدلی امر ایتمش وحضور الهیده ناصیل مسؤل ایسه بوتون مسلمانلره قارشیده کندیسنی اویله‌جه مسئول طوتمشدر . بناءً علیه حقدن عدول ایتدیکی کبی شریعتك تعیین ایتدیکی شرائطه کوره کندیسنی خلع یاخود قتل ایتمك جمله‌سنك اوزرینه واجب اولور . آرتیق خلیفهٔ رسول اللهك مسلمانلقده‌کی موقعی بویله اولورسه رجال دین ایله دیکر بوتون مسلمینك موقعلری نه اولمق ایجاب ایدر ، دوشونولسون .

یوقاریدن بری سویله‌دکلریمزدن احکام اسلامیه‌نك نه‌دیمك اولدیغی آکلاشیلمشدر . آنجق بوندن دیکر ملتلرك تاریخنده‌کی «تئوقراتیك» طرز معلومی آکلاشیلمامق ایجاب ایدر . زیرا اوطرزه کوره حاکم ، تشریع واجرا خصوصنده اللهك وکیلی‌در . خلق کندیسنه اطاعت مجبوریتنده‌در . هیچ کیمسه ایچون اونی تخطئه ایتمك ، مناقشه‌یه کیرمك ، یاخود او امرینه مخالفتده بولونمق ممکن دکلدر . زیرا اونلرك نظرنده «سلطان الهی» معصومدر . کندیسندن برشی سویله‌مز ، بوتون سویله‌دیکی من عندالله‌در ؛ بناءً علیه شریعتدر ، دیندر .

ایشته سلطنت دینیه ، سلطنت روحانیه ، کلیسانک سلطنتی ، رجال دینیه‌نک سلطنتی کبی تعبیرلردن غیر مسلم امتلرک آکلادیغی معنی بودرکه اسلامک روحنه، اساسلرینه وقوف اولمیان برچوق مسلمانلر مسئله‌یی قاورایه‌میورلرده آجدیغی رخنه‌لری بوقاریده تصویر ایتدیکمز کلیسا تحکمنی اوموزلرندن آتمادقجه سعادت یوزی کوره‌مین امتلرک چیغرینی طوتمق ایسته‌یورلر . بزلر امیزکه شاید نصرانیت مسلمانلرک طائفه‌لر آره‌سنده‌کی فرقلری أبدیاً قالدیران احکامی احتوا ایتمه‌یدی قرون وسطی دینیان اومظلم دوره‌لرده کلیسانک ارتکاب ایتدیکی فجایع یوزندن غربک تاریخی بویله سیم سیاه اولمازدی . وعصرلرجه بویونلرنده طوزوب کندیلرینی‌سفیل‌ایدن زنجیرلری قوباروب آته‌بیلمک ایچون آقیتدقلری قانک داماه‌سی بیله دوکولمزدی ،

کلیسا رجالی اسلامک مسلمانلر حسابنه هیچ برزمان قبول ایده‌میه‌جکی بر استبدادی قرون وسطاده ، حتی یاقین زمانلره قدر ناصیل یوروتدیسه هندک ، چینک کاهنلری‌ده طوتدیلر خلقه الهلرینی غضوب وشدید صورتلرله تصویر ایتدیلر . قربان ویرمدکجه حدتلرینی یاتیشدیرمق امکانی اولمادیغی وبوقربانلرک آنجق کاهنلر واسطه‌سیله و اونلر طرفدن اوقونه‌جق معین دعالرله مستجاب اوله‌بیله‌جکنی تلقین ایتدیلر . بونک ایچون معبدلره کیدن خلق الهلرینه تقرب مقصدیله کتیردکلرینی خادملره تسلیم ایدر . اونلردن‌ده کاهنلر آله‌رق معتاد اولان آیینلری نه‌ایسه برینه کتیررلردی . صاحبلری اولدقلری یرده بونلره باقار طورورلردی . کاهنلر بو وسیله ایله خلقک وجدانی اوزرنده تحکمه یول بولدی . چونکه هرکس ایسته‌دیکی کناهلردن کندیسنی قورتاره‌جق برمنجی‌یه احتیاج حس ایدییوردی . لکن الهلرک مرحمت قاپولری انسانلره قاپالی ایدی . بونلری آنجق او کاهنلردن بری آچه‌بیلیردی . صوکره هرکس کاهنلر طرفدن مرتب عباره‌لری، آیینلری مطلقا معبدک درت‌دیواری آره‌سنده ینه کاهنلردن برینه اقتدا ایتمش اولدیغی حالده اوقویه‌جق ، یاخود ادا ایده‌جکدی ، دیکر طرزده الهلره نه‌عبادت ، نه تضرع امکانی یوقدی .

کاهنلر بوصورتله طبق احبار یهودک وکلیسا رجالنک الده ایتدیکی قدرته صاحب اولمشلردی . بوتون قپولری آنجق کندی هوسلرینی تطمین ایدنلره قارشی آچوب دیکرلرینه قارشی أبدیاً قاپایورلردی . بویولدن صویولمادق ثروت براقمادیلر ، بوتون احراری اسیر ایتدیلر . سوردکلری اذواق ایله دالدقلری هوسات یله تاریخ عالمده عبرت اولدیلر .

دین اسلامی کوندرن فاطر حکیم رجال دین الیله باشقه امتلره اصابت ایدن فلا کتلردن مسلمانلری اسیرکه‌دی . ناصیل کناهلک ارثاً انتقال شائبه‌سندن انسانی تنزیه ایتمشسه ، ناصیل رحمت قاپولرینی هر کلور صیغینانه قارشی آچیق بولوندورمشسه ، ناصیل بر یوزینی هر مصلی ایچون مسجد ، کوک یوزینی هر نیازکارانه قبله قیلمشسه قرب الهیسی ایسته‌ین عبادنه‌ده مأثور دعالری ، بدنی عبادتلری اویله‌جه بیلدیرمشدر . وقت نمازلرینی مسلمانلره فرض بویوره‌رق ارکانی ، آدابی وقیله‌جغی زمان نه‌لر تلاوت اولونه‌جغنی بزلره تعلیم ایتدی . صوکره حجک ارکانی، اصولی، آشاغیده مجملاً سویله‌یه‌جکمز وجهله واجب ، غیرواجب بولنور عبادتلرینی عینی‌صورتله اوکرتدی . شاید اسلام بونلری بیلدیرمش اولماسه‌یدی شبهه‌یوقدرکه بزم رجال دینمزده یهودیلرک ، نصرانیلرک ، حاصلی عبادتلرک طرزینی بیان ایتمش اولمایان بوتون ادیانک رجالنی تعقیب ایده‌جکدی .

الهلره قربان ویرمک مسئله‌سنه کلنجه مسلمانلق بونی کوکندن کسدی . (لن ینال الله لحومها ولادماءها ولکن یناله التقوی منکم . ـ سورهٔ حج) آیت جلیله‌سیله بوتون مقربلرک یالانلرینی یوزینه اوردی .

مسلمانلرک حجده ، قربان بایرامنده حیوان کسملرینه کلنجه ، دین ابراهیمه قدر جاری اولان انسان بوغازلامسی عادتنک دین اسلام اولان دین ابراهیم ایله قالدیریلدیغنه شکرانه‌در ، یاخود فقرایی اتفاق ایچوندر ؛ باشقه هیچ برشی دکلدر . برده‌چوق زمانلر قربان‌شریعت اسلامیه‌ده کناهلک، یمینک کفارتی اولور وفقرایه طاغیتیلیر . بواعتبارایله حکومات حاضره‌نک مالی ونقدی جزالری کبی در . شو فرق ایله‌که شریعتک تعیین ایتدیکی جزالردن طوپلانان مالل ارباب احتیاجه‌ویریلیر . قانونی جزالردن بریکنلر ایسه حکومتلرک خزینه‌سنه کیرر .

یوقاریده سویلدیکمز کبی دیانت اسلامیه‌یی کوندرن خالق حکیم ناصل انسانک مالنی ، جانی ظالملرک ، محتکرلرک تعرضندن صیانت ایتمشسه عقلنی ، وجدانی ده‌رجال‌دینک مراقبه‌سندن اویله‌جه مصون بولوندورمشدر . صوکره ، برطرفدن معاملات واحکام اعتباریله انسانلری ناصل بر سویه‌یه کتیرمشسه ، دیکر طرفدن افراد بشر آره‌سنده درجات ایله تفاوت اولمادقجه نظام کائناتک استقرار بولامایه‌جغنی ، اومبدع حکیمک نظر احاطه‌سندن قاچامش وبزلره ابنای آدمک ابدیاً اختلافدن قورتولمایه‌جغنی وذاتاً کندیلرینی بونک ایچون یاراتدیغنی قرآننده بیلدیرمشدر .

فاطر ذوالجلال بونکله بزه شوحقیقتی آکلاتمق ایستیورکه ثروت ورفاه اعتباریله بوتون افراد بشرک عینی سویه‌ده بولونمسنی ایسته‌مک بر خیال محالدر ؛ حکمت خلقته قارشی جهلدر . آره‌ده بو یوزدن حادث اولان اختلافاتی قالدیرمه‌یه سعی ایسه عقلک نقصانی کوستریر . چونکه او اختلافلر نظام کونک ارکان دوامیدر . اونک ایچون اسلام بو خصوصده قوانین طبیعته ، دساتیرخلقته تماميله مطابق احکامدن باشقه برشی تشریع ایتمه‌مشدرکه بوده پک طبیعیدر . زیرا کرک (فوریه‌ر) ، (سن سیمون) (روبرت اودین) کبی مفرط اشترا کیلرله میدانه کونا

کون سیاسی فوضالرچیقاران بر طاقیم سرسریلرك ضلالندن طوغه‌جق عاقبتلری ، کرك بولشه‌ویكلك یوزندن روسیه‌ده یوز یتمش میلیون خلقك باشنه کله‌جك فلاکتلری اسلامك الٓهی ازلدن بیلیوردی. حال بوکه لهنینلر، تروچکیلر، حاصلی بوتون بو حرکتك باشنده بولونانلر اویله ظن ایدیورلردی که: یریوزنه بوتون کائناتی قوجاقلایاجق درجه‌ده واسع بر شفقت یایمشلر؛ عدالتك اك متکامل شکلنی ابداع ایتمشلر؛ انسان یارادیلوب‌ده کرك انبیانك کرك ارباب تشریعك وضع و تبلیغ ایتدیکی تشریعی قبول ایله مقید اولدیغی کوندن بری انسانیتك مشتاق اولدیغی سعادتی کتیرمشلردی.

جناب حق بونك هپسنی ازلدن بیلدیکی و امت اسلامی باشقه‌لرینه اصابت ایده‌جك بونا کون فلاکتلردن قورومق ایستدیکی ایچوندرکه احکام شریعتده حق تملکك مصونیتی علیهنه بر شی کورمیور؛ و افراد آره‌سنده عدلی توزیع ایده‌جك، عمومك منافعنه مطابق حرکتده بولونه‌جق، صوکره یاپدیغی یاخود براقدیغی ایشلردن طولایی اللهك و عباد اللهك قارشیسنده مسئول اوله‌جق حکومتلرك ضروری اولدیغنی کورریورز.

صوکره، شریعت فقرانك، بیچاره‌کانك صیقینتیلرینی تسکین ایتمه‌یه بونلرك رفاه ایچنده یاشایانلره قارشی بسلیه‌جکلری غیظ و کین حسلرینی یورکلرندن چیقارمیه مدار اوله‌جق بوتون حرکاتی ده بر و احسان طانیمق صورتیله‌درکه کائناتك مقتضای فطرتی اولان تفاوت افراد ایله مختلف طبقات آره‌سنده‌کی مناسباتك دوام صافیتی ایچون وضع ایتمش اولدیغی تکالیفك بینی تألیف ایتمش اولیور بوده شاشیله‌جق بر شی دکلدر؛ چونکه اسلام دین فطرتدر، کندیسی ایچون فطرتك هیچ بر دستورینه مناقض، خلقتك هیچ بر قانونه معارض اولمق امکانی اوله‌ماز.

روح ایله ماده آره‌سنده موجود مناسبت و بونلردن هر برینك دیگری اوزرنده‌کی تأثیرنی دیلی اهمیت

مسلمانلقدن باشقه بر دین طانیمایورزکه علمك تدقیقاتیله صورت قطعیه‌ده ثابت اولمش بر حقیقت فطریه‌یی نظر اعتباره آلمش اولسون. او حقیقت‌ده انسانك روحی ایله ماده‌سی آره‌سنده‌کی موجود ارتباطدن و هر برینك او بری اوزرنده‌کی تأثیرندن عبارتدر.

انسانلرك یاخود حیوانانك بر قسمی أت یر، دیگر قسمی‌ده سبزه‌لرله، نباتی غدالرله تغدی ایدر. شیمدی بو غدالرك بدن اوزرنده آثاری ظاهر اولدیغی کبی حیات روحیه و شئون معنویه‌ده مشهود اولور. کورویورزکه أت ایله تغدی ایدنلر - ولو حیوانات سافله طبقه‌سندن اولسون - قوی بنیه‌لی، متین عضله‌لی بولوندقدن باشقه عزمکار اولیورلر، جسور اولیورلر. روحلرنده عظمته، عزته میل کورولیور.

بر ده عکسی آلالم: مثلا بر آدام دائما ایچکی قوللانیور؛ عضلاتی، اعصابنی اسپرتو یاواش یاواش زهرلیه‌رك صوکنده بی تاب دوشورنجه آثاری عیاشك هم وجودنده، هم روحنده مشاهده ایدلمه‌یه باشلایور، ناصیل، بدنك انسجه‌سنی فساده ویریور، قواسنی کمیریور، علل و امراضه و بونلری تولید ایدن قاتل جرثومه‌لره قارشی مقاومتنی کسه‌رك اولومی تعجیل ایدیورسه روحی‌ده اوجه متصف اولدیغی بر چوق صفات عالیه‌دن عین صورتله محروم براقیور.

مثلا مسئولیتی ادراك ملکه‌سی ضعیفلایورده باشقه‌لرینك حقوقنی، ناموسنی، چیکنه‌مك، مناهیدن بر چوغنی ارتکابدن چکنمه‌مك میلی قوتلشیور. آفیون، اسرار، قوقائین، مورفین کبی دیگر مسکراتك کرك بدن، کرك روح اوزرنده‌کی تأثیراتی ایسه فنی اثرلر طرفندن بیلدیرلدیکی ایچون هرکسك معلومیدر. بوندن باشقه یتیلان ایچیلن شیلرك انسانك حیات روحیه‌سنده نه کبی آثار حصوله کتیردیکنی ایضاح مقصدیله یازیلمش کتابلر وارکه غدالری، مشروباتی تشکیل ایدن مختلف عنصرلرك نه کبی وظیفه‌لری اولدیغنی، هانکیلرینك بدنه کیردکدن صوکره کمیك، ایلیك، سیکیر، عضله حالنه کلدیکنی بزه بیلدیریور. بز بوراده اوزون اوزادی‌یه اونلری صایه‌جق دکلز. آنجق مقصدك قولایجه آکلاشیله‌بیلمسی ایچون برایکی سوز سویلیه‌جکز.

معلومدرکه انسانك بدنی فاطر حکیم طرفندن کندیسنه مودوع دماغ، حواس و اعصاب واسطه‌سیله نفس ناطقه‌سنه تبلیغ ایدر بر ایلچیدر. وظیفهٔ تبلیغك سلامتی ایسه ایلچینك سلامتیله متناسب اولمق‌ده پك طبیعیدر. بناءً علیه ایلچی نه حالده ایسه ایفا ایده‌جکی تبلیغ‌ده اوکا کوره صاغلام یاخود سقط، واقعه مطابق، یاخود عکسی اولور.

مادامکه اجزای بدن هضم و تمثیل ایدیلن بو طبیعتی مختلف عناصردن تشکل ایدیور، آرتیق بونلری قوللانان انسانلر آره‌سنده وجود، فکر، روح، اعتباریله کوروله‌بیله‌جك فرقك، مقدارك، تعیینی بزم ایچون قولایلاشمش دیمکدر. بونکله برابر نظافتنه، ظرافتنه اعتنا ایدلمش لباسك ویره‌جکی کبر و غرور ایله بونك آرقه‌سندن کله‌جك عزت نفس حسنی و ذوق و صفا آرزوسنی بیلمز دکلز.

اویله انسانلر واردرکه تمیزلکدن محروم بر محیط ایچنده یتیشدکاری ایچون روحلری بو سفلیته آلیشیورده داها یوکسك حیات ایله الفت ایتمشلرك طویه‌جغی ألمی هیچ طویمیور. انسان کولر، یاخود آغلار؛ قولاغنه ممنون یاخود محزون اوله‌جغی بر خبر ایریشیر؛ کوزی خوشلانه‌جغی یاخود چیرکین کوره‌جکی بر حادثه‌یه ایلیشیر. بناءً علیه روحی در حال بونلرك ویره‌جکی ذوقك یاخود ألمك تأثیری آلتنده قالیر. صوکره، کیمسه بوقدرکه حزن، فرح، کیف، غضب، کین، حسد، محبت، نفرت و سائره کبی حالات معنویه‌نك حیات مادیه اوزرنده‌کی تأثیرینی بیلمسین.

دین اسلامی کوندرن فاطر حکیم بوتون بونلری وعقل بشرك ابدیاً احاطه ایده‌میه‌جکی داها بر چوق حقیقتلری بیلدیکی ایچوندر که امت محمدك هم بدنی ، هم روحی اصلاح ایده‌جك ، اوكا سعادت دنیا وعقباىی تأمین ایده‌جك بر دیندن محروم قالماسنی ایسته‌مدی . بناءً علیه اسلامك یه‌جکه ، ایچه‌جکه ، کیه‌جکه ، نکاحه ، دوکونه ، سروره ، کدره ، قوله ، فعله ، اوطورمایه ، قالقمایه ، یاتمایه ، اویانمایه ، سلامه ، کلامه ، خنکه ، صلحه ، حاصلی بشرك بوتون حرکات وسکناتنه قاریشماسی اویله برطاقیم جاهللرك ظنی کبی فضولی بر مداخله دکلدر .

حکیم وعلیم اولان فاطر ذوالجلال حیاتك بوتون مفرداتی ایچون بشرك فطرتنه تمامیله مطابق اویله آداب اویله ارکان تشریع بویورمش که قرآن ایله سنتك صحیفه‌لرینی طولدوران بو تعلیمات اسلامك دیکر ادیاندن تمایزینی تأمین ایتمکده‌در . مع‌مافیه بوده هیچ شاشیله‌جق بر شی تلقی اولونمامالی . زیرا اسلام اویله بر دیندر که یاشایاجق حیات ، حساب ویره‌جك آخرت ، غزت بوله‌جق نفس ، زنده یاشایاجق وجود ، نفعی طوقونه‌جق فعل ، صلاحی کوریله‌جك قول ، دوشونه‌جك عقل ، محاسبه ایده‌جك وجدان ایچون کلمشدر .

ایشته اسلام بو مقاصدی تأمین ایچون کلدی . ایشته ایضاحی سبق ایدن حکمتلر دولاییسیله‌درکه علیه الصلاة والسلام افندمزك تبلیغی حیات دارینه عائد بوتون مفرداتی شامل بولونیوردی . او رسول محترم بشرك سعادت فانیه وباقیه‌سنی تأمین وسائلنی تفصیلاتیله بیلدیردی و « الدنیا مزرعة الآخرة » دستوریله دنیا ایله عقبا آره‌سنده‌کی اتصالی کوستردی .

مسلمانلق

مانع ترقی دکل ، ضامن ترقیدر

آمریقا کنجلرینه ویرلك اوزره اوراده‌کی مسلمان طلبه‌مزك رجالری اوزرینه متفکرین علمای اسلامیه‌دن المالولی حمدی افندی حضرتلری طرفندن تحریر اولنوب آمریقایه کوندریلن قونفرانسك صوکیدر :

دین اسلام یالکز بشریتك وظیفه نقطهٔ نظرندن تهذیبیله اکتفا ایتمه‌مش حق سعادتنه‌ده پك بیوك وسعت ویرمشدر . تارك دنیالغه تشویق ایتمه‌مش ، حیات دنیادن‌ده استفاده‌یه وعمران عالم ایله علاقه‌دار اولمغه ترغیب ایله‌مشدر . ادیان سالفه انسانلری پك تضییق ایدیور وآغیر تکلیفلره تابع طوتیوردی . حالبوکه اسلام قولایلق دینیدر . علیه الصلاة والسلام افندمز [خیر دینکم ایسره] بیورمشدر ، یعنی دینکزك اك خیرلیسی اك قولای اولانیدر . علیه الصلاة والسلام افندمز [ان الله بعثنی بالحنیفیة السمحة ولم یبعثنی بالرهبانیة المبتدعه] بیورمشدر . جناب الله نبی سماحتکار بر توحید دین وشریعتیله کوندرمش ، تارك دنیالق بدعتنی چیقاران رهبانیت ایله کوندرمه‌مشدر ، دیبور . دیکر بر حدیثده جناب الله پیغمبرلرینه نه امر ایتدیسه مؤمنلره‌ده اونی امر ایتمشدر . پیغمبرلرینه [یا ایها الرسل کلوا من الطیبات واعملوا صالحا] یعنی ای پیغمبرلر تمیز وایی شیلردن یه‌یکز وکوزل عمللر یاپیکز دیمشدر . قابا و پریشان البسه کییوب پژمرده بر حالده بولنان وکیجه کوندوز یارب ، یارب دییه اللهه دعا وعبادت ایدن فقط ییدیکی حرام ، ایچدیکی حرام ، کیدیکی حرام اولان کمسه‌لرك دعالری عندالله مقبول اولمدیغنی پیغمبرمز بیان بیورمشدر .

اسلامده زهد وتقوانك قیمت دینیه‌سی دیکر ادیانده اولدیغی کبی نفس بشری‌یی تعذیب ولذائذ حیاتیه‌یی بسبتون تعقیم صورتیله فطرته تماماً ضد بر حرکت اخلاقیه اکتساب ایتمك دکلدر . تمایلات بشریه‌ده مشروعیته اعتنا ایتمك وحق هر شیئه ترجیح ایدرك حقوق الله و حقوق عباده مراعاتی مبدأ حرکت اتخاذ ایتمکدر . لذائذ بشریه‌نك هر بریسی ایچون بر طریق مشروع واردر . واو طریق مشروع ایله استیفای آمال بشریت ایچون مباحدر . [قل من حرم زینة الله التی اخرج لعباده والطیبات من الرزق ـ سورهٔ اعراف] جناب اللهك انسانلر ایچون خلق بیوردیغی واستفاده‌لری ایچون بر طاقم مشروع طریقلر کوستردیکی نعم الهیه‌دن ، کوزل یمك ، کوزل کیمك وسائره کبی مزیتلردن قوللرینی منع ایده‌جك اولان کیمدر . ینه جناب الله [یا ایها الناس کلوا مما فی الارض حلالاً طیباً ولا تتبعوا خطوات الشیطان] بویوریور . یعنی ای انسانلر یرده‌کی شیلردن حلال وپاك اوله‌رق ییکز وطرق شیطانیه‌یه اتباع ایتمیکز دیبور . دیمك که کرهٔ ارضده و حتی سماواتده مخلوق ومنتشر اولان شیلردن استفاده ایتمکه انسانلر مأذوندرلر . آنجق بونلردن استفاده ایدرکن ایکی شیئه دقت ایتمك لازم کله‌جکی کبی بریسی حلال اولمق ، دیکری پاك وتمیز اولمقده‌در . حلال اولمق طریق مشروعی ایله مکتسب اولوب باشقه‌سنك حقی تعلق ایتمه‌مکله اولور . پاك اولمق ایسه شبهه‌دن آزاده ، مادةً ومعناً طاهر ونظیف بولونمق دیمکدر . انسانلرك کرك جسم وبدنی وکرك عقل ومعنویاتی وکرکسه اجتماعیاتی نقطهٔ نظرندن مضراتی داعی اولان شیئلر خبائثدر ، پاك وطیب دکلدر . بناءً علیه غیرك اموالندن ، حقوقندن استفاده حلال دکلدر . کذلك مسکرات وسائره قبیلندن شیئلرده پاك وطیب دکلدر . بونلره قرآن رجس یعنی خبیث تسمیه ایتمشدر . ساده مسکرات دکل احتیاجات طبیعیه‌دن فضله استعمال اولنان شیئلر بیله حرام اولور . چونکه مادی ویا معنوی ویا اجتماعی حفظ الصحه‌یه منافیدر . طوق ایکن یمك یمك ، صوسزکن صو ایچمك بیله مقدوحدر . حسنات ، افراط وتفریط سیئه‌لر بینك

آره‌سنده‌در . يعنى اعتدال واقتصادده‌در . بناءً عليه بسبتون شهوات ولذائذه منهمك اولمق ، البته حرامدر . چونكه مضرت محضه‌در . ايشته بو اعتبار ايله دين اسلام مشتهيات بشريه ايچندن يالكز مسكراتى بسبتون منع ايتمش وديكرلرينك معتدلنى مباح قيلمشدر . لذائذ بشريه‌دن استفاده هم فرداً وهم‌ده مجتمعاً جائز اوله‌بيليرسه‌ده برنقطه‌ده اسلام يالكز خصوصيتى نظر اعتباره آلمش وبوراده اشتراكى تجويز ايتمه‌مشدركه اوده قادينلرله اركككلرك مناسبات جنسيه‌لريدر . اركككلرك قادينلردن قادينلرك اركككلردن استفادهٔ جنسيه‌سنى يالكز ازدواج طريقنه حصر ايتمش وقادينلرك عمومى استفاده‌يه عرضنى تجويز ايتمه‌مشدر . كرچه فحش هر دينده وهر ملتده مذمومدر ، فقط ملل متمدنه بو خصوصده پك مسامحه‌كار كورونديكى ايچون ، برچوق يرلرده قادينلرله اركككلرك مناسبات غير مشروعه‌لرينه اغماض عين ايتمكده‌در . وبو صورتله قادينلر واركككلر هر يرده اموال عموميه كبى استفادهٔ مشتركه‌يه معروض برموقعه دوشمكده‌در . حالبوكه اسلامده قادين پك محترمدر ، مسلمانلر قادينلرى پك سورلر وسودكلرى ايچون قادينلرينك دائما قيمت خصوصيه‌لرينى محافظه‌يه پك زياده اعتنا ايدرلر . حقوق شخصيه نقطهٔ نظرندن ايسه قادين‌ده ارككك حائز اولديغى بتون حقوق تصرفيه‌يى حائزدر . زوج زوجه‌سنك اموالنده بلا اذن تصرف ايده‌من . قادينلر واركككلرك‌ده بربرندن استفاده‌لرى حلال وپاك اولمق ايچون هر حالده آرالرنده اختصاص تام بولنمق لازم كلير . عكسى صورتده نه قادين تميز اولور . نه ارككك ونه‌ده ذريت ... بو ايسه بقاى اجتماعينك قوانينه منافيدر .

شمدى برسوزم قالدى . اوده دين اسلامده‌كى دستور اقتصادى‌يه اشارتدر : قرآن عظيم الشان [لايكون دولة بين الاغنياء منكم – سورهٔ حشر] ديبور . يعنى ثروت مملكت يالكز اغنيا آراسنده تداول ايدر برسرمايه حالنده اولماسين ديبور . فقيرلرك ، ارباب احتياجك حصه‌لرى اونوتلماسنى اخطار ايديبور . برهيئت اجتماعيه‌نك اك بيوك مرضى ثروتنك برصنف مخصوص النده احتكاريدر . چونكه فردلر ثروت مملكتك اكتسابنده مهم برعامل اولمقله برابر يالكز ومستقل دكلدرلر . بونده مؤسسات اجتماعيه‌نك‌ده بيوك تأثيرلرى واردر . مؤسسات اجتماعيه‌ده ايسه بتون افراد ملت علاقه‌داردر . برمملكتك كوشه‌لرنده سورونن فقرانك بيله استحصال اجتماعيده حسابه كلمز حصه‌لرى واردر . مبادلات اجتماعيه مساوات تامه اوزرنده جريان ايده‌بيلسه ايدى هركس حصه‌سنى آلمقده مشكلات چكمز ايدى . فقط مبادلات اجتماعيه‌ده مساوات تجارت اساسى ايله قابل توفيق اوله‌ميه‌جغى ايچون توزيع ثروتده پك بيوك آچيقلر ومحروميتلر ظهور ايدر . بناءً عليه اموال اغنياده فقرانك برحق مخصوصى ، برحق تعاونى بولنديغنى تسليم ايتمك لازم كلير . قرآن [وفى اموالهم حق معلوم للسائل والمحروم] دير . مسلمانلرك مالّلرنده سائلين وفقرا ايچون برحق معلوم واردركه لسان شريعتده بوكا زكات ديرلر ، كرچه فقرايه صدقه ومعاونت هر دينده وانسانيتك هپسنده واردر . فقط دين اسلام بونى ارزويه تابع برمعاونت محسنانه شكلنده براقمقله اكتفا ايتميور . اغنيانى فقرايه بورجلى عد ايديور . وزكاتى فقرانك برحقى تلقى ايديور . حالبوكه بورجنى اوده‌مكله عطيه ، هديه ويرمك آراسنده نه‌قدر فرق واردر . فقرانك بوحقى كوزه‌دله‌ين جمعيتلرك طبقاتنده اوقدر منافرت وغيظ حصوله كليركه ايلك فرصتده اوجمعيتى پريشان ايدر وحق وراثت ، حق تملك شخصى كبى عمده‌لرك بيله عليهنده فورانلر حاصل اولور . حالبوكه حق وراثت وحق تملك شخصى اك مهم حقوق طبيعيه‌دن وبرملتك اك مهم اسباب سعادتندندر . چونكه حق تملك فردى اولميان برمملكتده استحصال شخصى مشوقى يوقدر . استحصال مشوقى اولميان يرده‌ده سعادت فرديه يوقدر . حق وراثت ايسه ، حق تملكك برنتيجهٔ ضروريه‌سيدر . بونلره قارشى حصوله كلن غيظلر هپ اغنيانك احتكارندن ، احتراصندن وفقرانك حقنى طانيمامسندن نشأت ايدر .

برمملكتك برطرفنده افراطكار سفاهتخانه‌لرده نامحدود ثروتلر اسراف ايديليركن ، ديكر طرفنده برطاقم يتيملر ، بى‌كسلر ، طوللر فقيرلر نفقهٔ يوميه‌سنى تدارككدن عاجز قاله‌رق فرياد وفغان ايدرلرسه اوجمعيتده حق تملك عليهنده فكر اويانمامق ونتيجه‌سى روسيه كبى اولمامق قابلميدر ؟

ايشته دين اسلام بو اساسه پك زياده اعتنايى آمر بولنديغندن فردلرك ، حق سعادتى ، تمايلات فطريه‌لرندن استفاده‌لرينى مشروع كورمكله برابر ديكر طرفدن‌ده موازنهٔ اجتماعيه‌يى كوزاوكنده بولندرمق لزومنده اصرار ايتمش وانسانلره ياشامقدن زياده ياشاتمق حس قدسيسنى تلقين ايله‌مشدر . صوڭ زمانلرده مسلمانلرك انحطاطاتى هپ مدنيت اسلاميه‌نك روحندن تباعد ايتملرى حسبيله واقع اولمشدر . حالبوكه مسلمانلغك غايهٔ كمالى ، بوكونكى ترقيات بشريه‌نك پك وپك چوق ايلريسنده برمدنيت عاليه اولديغنده شبهه يوقدر .

(ان الله لايغير مابقوم حتى يغيرو اما بانفسهم)

مكتبلرده دينيه تدريساتى

شرعيه وكالت جليله‌سى تدريسات مدير عموميسى استاد محترم آقشه‌كيلى احمد حمدى افندى حضرتلرى برادرمزك مكتبلرده دين تدريساتى حقنده انقره‌ده اجتماع ايدن هيئت علميه رياستنه تقديم ايدوب تصويب عموميه اقتران ايدن لايحه‌سنى اهميتنه مبنى عيناً درج ايديورز :

هيئت علميه رياست عليه‌سنه

بشر مرتبهٔ انسانيته ارتقا ايتديكندن برى اوزرنده حاكم اولان

قوانین مطلقه‌یی اکلامش ، هم مادیاتنده ، هم معنویاتنده دینه محتاج اولدیغنی برعلم ضروری ایله حس ایتمش وهیچ بر وقت دینسز یاشامامشدر . بو اعتبار ایله ، دیه بیلیرزکه ، فکر دین ، فکر الوهیت ، بشرده فطریدر . بو حس اولمقسزین انسانک سعادت حقیقیه‌سی قابل دکلدر .

بو جهت بالجمله ارباب بصیرت نزدنده مسلم اولمقله برابر ، بعض اسباب وعواملک تأثیریله صوک عصرلرده غربده تبارز ایدن دینسزلک جریانلرینک ــ مع‌الاسف ــ مملکتمزه‌ده سرایت ایتدیکی ، اساسات واعتقادات دینیه‌یه قارشی بر طاقم تردد و شبهه‌لر اویاندیغی‌ده غیر منکردر . حال‌بوکه دینسزلک ، روحی و اجتماعی بر مرض اولدیغی جهتله بونکله مصاب اولان برجمعیتده روابط اجتماعیه‌نک دوچارضعف اوله‌جغی ، عائله واخلاق حسلرینک کوشه‌یه‌جکی بدیهی بر حقیقتدر. ملتلرک حیاتنده‌دین مسئله‌سنک نه‌قدر مهم اولدیغی ، بالخاصه‌مسلمانلق کبی فردی اولمقدن زیاده اجتماعی اولان بر دینک اهمیتی مستغنیٔ ایضاحدر .

بناءً علیه کنجلرک معنویاتی صارصاجق ماهیتده اولان بو کبی شبهه وتردد طائفه‌لرینی تسکین ایدرک اونلرک فکرلرینی ثابت بر نقطه اطرافنده تمرکز ایتدیرمک لازم و بوده معلملرله محرر و خطیبلره ترتب ایدن بروجیبه‌در . برنجیلر مکتب صره‌لرنده تلقین ایده‌جکلری اساسلی فکرلرله ، ایکنجیلرده یازه‌جقلری دینی و اخلاقی مقالات وآثار ایله، ایراد ایده‌جکلری موعظه‌وقونفه‌رانسلرله دین دویغولرینی جانلاندیرابیله‌جکلرینه ، قلبلره عارض اولان شبهه وترددلری و بونک ایراث ایتدیکی آلامی یورکلردن سیلوب چیقاراجقلرینه پک قوتلی برایمانم واردر .

آنجق مرشدلرک وظیفهٔ ارشادیه‌لرنده موفق اوله‌بیلملری ایچون اولا کنجلری تردده سوق ایدن شبهه‌لرک هانکی جهتلردن کلدیکنی ، نه کبی منفذلردن نفوذ ایده‌جکنی ، هانکی نقطه‌لری استهداف ایلدیکنی اکلایه‌رق دها مکتب صره‌لرنده ایکن طلبه‌یی اوکا کوره احضار ایتمه‌لری ایجاب ایدر .

مع‌التأسف اعترافه مجبورزکه : مکتبلرده تعقیب ایدلمکده اولان علوم دینیه درسلری بو احتیاجی تطمین ایتمکدن چوق اوزاقدر . طقوز ، اون ــ حتی دها فضله ــ صنفلی مکتب پروغراملری کوزدن کچیریله‌جك اولورسه علوم دینیه نامنه کتاب‌الصلاة ، کتاب الصوم ، کتاب الزکاة کتاب الحج ، دن بشقه هیمان ، هیمان برشی کوروله‌مز . هرصنفده بو مباحث میخانیکی بر طرزده تکرار ایدوب دوریور . مناسك نخبه دائر صحیفه‌لر یازیلیرده حجك حکمت دینیه و مصلحت اجتماعیه‌سی حقنده ایکی سطر شی یازلماز . دیکر مباحثده بویله .

حالبوکه مکتبلرده اوقونان بومباحث ضروریات دینیه‌دن اولدیغی جهتله بالطبع هرمسلمانک دها عائله‌سی نزدنده ایکن بلله‌یه‌جکی مسائلدر . بونلرله سنه‌لرجه اوغراشمغه لزوم یوقدر . چونکه شمدی‌یه قدر دوام ایدن اصوله کوره طلبه برطرفدن بونلری میخانکی بر طرزده ازبر ایدرایکن دیکر طرفدن شبهه وترددلره دوشویور ؛ کیتدکجه دین محبتی قلبندن زائل اولمایه باشلایور . زمانک ایجاباتی، افکار تحولاتی، محیطك تأثیراتی نظردقته آلنمایه‌رق وقوعبولان تلقیناتک بو خصوصده پك بویوك وچوق فنا تأثیری اوله‌جغی شبهه‌سزدر .

شوحالده علوم دینیه خواجه‌سنك وظیفه‌سی چوق بویوك وپك مشکلدر . چونکه کنجلکك افکار و اخلاقنده حصوله کلن بحرانی ازاله ایده‌رك اساسات دینیه واخلاقیه‌یی قلبلرینه یرلشدیره‌رك اونلره محبتی تلقین ایده‌جك اولان اودر .

مع‌مافیه شوراسی اعتراف اولونملی‌درکه : علوم دینیه معلمی بووظیفه‌یی باشارابیلمك ایچون لازمکلن شرائطی نه‌قدر جامع اولورسه اولسون تماميله موفق اوله‌بیلمك ایچون محیطدن یاردم کورمسی‌ده شرط أعظمدر . علوم دینیه معلمنك بوتلقیناتی دیکر معلملرطرفندن تأیید ایدلمز وبالعکس اونکله تضاد تشکیل ایده‌جك برماهیتده‌اولورسه او زمان دین معلمنك وظیفه‌سی دها زیاده مشکلشمش ، موفقیتده او نسبتده آزالمش ، دیمکدر . چونکه اوزمان طلبه آره‌سنده ، علوم دینیه معلمی وظیفهٔ بو یولده تلقیناتده بولنیور ، فکر سقیمی‌ده اورته‌یه چیقمق احتمالی پك قوتلیدر . قناعت عاجزانه‌مه کوره ، دین ودیل ، برملتك حرثنك اك مهم عناصری‌در .

بناءً علیه بو خصوصده علوم‌دینیه معلمی قطعیاً یالکز براقیلماملی ودیکر معلملر طرفندن‌ده یاردم کورملیدر . بالخاصه طبیعیات وتدقیق طبیعت درسلری طلبه‌ده دین حسنك تقویه‌سی ایچون نه بویوك واسطه‌لردر؟ چونکه اثبات الواهیت ، وتوحید باری ایچون اك بویوك دلیل طبیعت‌در. عقائد دینیه درسی ایچون اك کوزل کتاب، کتاب طبیعت، در؛ وبونك ایچون درکه برچوق آیات کریمه‌واحادیث شریفه تدقیق طبیعتی امر ایدییور . بو معلملر فنلرینی دین حسنك کوشه‌مه‌سنه دکل، بلکه تقویه‌سنه خادم قیله‌جق‌اولورلرسه او زمان کنجلکده‌کی بحران، یوزده یوز ازاله ایدیله‌جك ودها دوغروسی بحران بیله حصوله کلمیه‌جکدر.

حال بوکه بوده چوق زمان ، مع الاسف ، بویله اولماییور . علوم دینیه معلملرینك ضعف وعجزی ، پروغراملرك بوزوقلغی کبی شیلره بعض فن معلملرینك مقاصد قیه‌یی یا کلش تلقین ایتملری انضمام ایدرك بو یوزدن دین ایله علم آره‌سنده برضدیت اولدیغی ذهاب باطلی حصوله کلیور. اکر دینك وتربیهٔ دینیه‌نك لزوم حقیقیسنه جداً قانع بولنیورسه‌ق ــ که محترم هیئت علمیه‌نك بو خصوصده‌کی پك حراتلی وپك چوق

صميمي مذاكره‌لري بونده شبهه براقامشدر . علوم دينيه تدريساتي اصلاح ايتمك ، هم‌ده تدريساتك جديتني اخلال ايده‌جك ، قيمتني دوشوره‌جك الك اوفاق شيلردن بيله توقي اولونمق اقتضا ايدر . باشقه درلو حركت موفقيتسزلكي منتجدر. طلبه هركون محيطلرندن، كنديسني اداره وتربيه ايدن، وكنديسنه فيض ويرنلردن دينه قارشي علاقه‌سزلغه، اساسات دينيه ايله تضاد تشكيل ايده‌جك افاداته شاهد اولورسه اونك قلبنده‌كي بحراني ازاله ايتمك نه قدر مشكلدر ؟ بوكا برده دين معلمنك ايجاب زمانه عدم وقوفي ، افكارده‌كي تحولاتي ادراك واوكا كوره ادارهٔ كلام ايده‌جك بر اقتدارده اولمامسي انضمام ايدنجه آرتق طلبه‌ده حصوله كله‌جك بحران فكري واخلاقينك درجه‌سي نه اولمق اقتضا ايدر .

بنده‌كزجه كنجلكده حصوله كلن بحران فكري ، واخلاقينك سببي ايكي شيده خلاصه اولونمق اقتضا ايدر :

١ ــ ايش باشنه كلنلرك ، كنجلكك تعليم وتربيه‌سيله مشغول اولانلرك اكثريتيله دين حقنده لاقيد اولملري ؛

٢ ــ تدريسات دينيه ايله مشغول اولان ذواتك هر زمان ومكانه كوره دكيشمسي قطعياً لازم اولان اصول تدريسك يالكز برشكلنده اصرار ايتملري ، دها دوغروسي مسالك ارشاده واقف اولماملريدر .

بونلره برده زمان ومحيطك ايجاباتنه كوره حقايق دينيه‌يي هركسك آكلايه‌بيله‌جكي بر طرزده تشريح ايدن كتابلرك لسانمزده موجود اولمامسي وبوكا مقابل دين حسني كوشه‌ته‌جك ، كنجلري دين‌دن نفرت ايتديره‌جك ملوث اثرلرك انتشاري علاوه اولنملي‌در .

معارف نظارتنك شمدي‌يه قدر افكارده‌كي تحولاتي تعقيب واداره ايتمك اوزره نه سلطانيلرده ، نده دارالمعلمين ودارالمعلماتده دين تدريساتنه مخصوص بر كتاب وجوده كتيرمه‌مش وياخود كتيرمه‌مش اولمامسي مدعامك الك بارز دليللرندندر .

كنجلكده بحرانه مانع اولمق وموجود بحراني ازاله ايتمك ايچون تدابير آتيه‌يه توسل اولونمق ضروريدر .

١ ــ دين درسلرينه عائد بروغراملر اساسلي برصورتده اصلاح ايدلملي ؛

٢ ــ طلبه‌ده دين محبتني اوياندره‌جق بر طرزده دين كتابلري وجوده كتيرلملي ؛

٤ ــ علوم دينيه تدريساتنده اسلامك فردي اولمقدن زياده اجتماعي واخلاقي بر دين اولديغي نظردقته آلنملي ومباحث بر طاقم اصطلاحات وتعبيرات فقهيه وكلاميه ايله اغلاق ايدلمه‌ملي ؛

٤ ــ مباحث فقهيه واعتقاديه تدريس ايديلير ايكن متخصصلرك بيلمسي ايجاب ايدن تفصيلاتدن صرف نظرله ضروريات دينيه مقداري تعليم ايديله‌رك روح مسئله‌يه چوق اهميت ويرلملي ؛ وطلبه‌ده دينه قارشي عشق ومحبت اوياندرمق ايچون عباداتك اخلاقي واجتماعي حكم ومصالحي‌ده ممكن مرتبه ايضاح ايديلمه‌لي‌در .

٥ ــ هر درسك ساحه‌سي آيري اولمغله برابر هر معلم صره‌سي كلدكجه طلبه‌ده دين حسنك انكشافنه چاليشمليدر . وهيچ بر معلم طلبه‌نك دينه قارشي لاابالیانه بر وضعيت آلماسني انتاج ايده‌جك سوزلرده بولنماملیدر .

٦ ــ ديني ادبياته اهميت ويرمليدر ؛

٧ ــ مولود شريف وسائره كبي رسمي كونلردن اعظمي استفاده اولونملي ؛

٨ ــ دين اولولرينك تراجم احوالندن ، بالخاصه حياته تعلق ايدنلرك فعاليتلرندن صيق صيق بحث اولونملي ؛

٩ ــ حضرت پيغمبر افندمزك سير جليله‌لرندن، اخلاق واجتماعياته تعلق ايدن مناقب سنيه‌لرندن دائما بحث اولونملي ؛

١٠ ــ علوم دينيه معلملرينك منشألرينه چوق دقت اولونملي وبونك ايچون مدرسة المتخصصينك فلسفه شعبه‌سي مأذونلري اساس اتخاذ اولونملي‌در .

يوقاريدنبري ايضاحه چاليشديغم اسباب وشرائطك تحققي كنجلكده بحران فكري واخلاقيي ازاله ايده‌رك بزه متانت دينيه واخلاقيه‌يه مالك بر نسل يتيشديره‌جكي كبي ، شعلهٔ اميدي پارلانان وبزي دائما استقباله احضار ايدن بقا وابديت فكرلريني هرزمان ايچون الك قوتلي برصورتده ياشاتاجغنده‌ده قوتلي بر ايمانم واردر .

بناءً عليه نفس الامرده پك مهم اولان بو مسئله‌يه محترم هيئت علميه‌نك نظردقتني جلب ايتمه‌يي بر وجيبه عد ايديورم .

مسلمانلغك روح علمي وادبيسي
٣

محرري : سيد امير علي

مأمون ايله اخلافنك دورلرنده بغداد مكتبي حقيقي بر روح عرفان ايله تمايز ايتمشدي . عصري اوروپانك كشفني احتكار وكشفيله افتخار ايتديكي استقرا اصولي مسلمانلر طرفندن تماميله آكلاشلمشدي. طقوزنجي عصر ميلادي مسلمانلري ، عصري اوروپانك الده ايدرك بوتون كشفياتنه اساس اتخاذ اولونان بوفياض اصوله مالك ايديلر . اوعصرده ياشايان اسلام علماسنی تعداد ، جلدلره محتاج بر ايشدر . بوعلمادن هر بري تاريخ ترقيده بر أثر براقمشدر . اسلام هيئتشناسانك الك اسكيلري (ماشاءالله) و (احمد بن محمد النهاوندي) ، (خليفه المنصور) دورنده ياشايورلردي . (ماشاءالله) ، اسطرلاب ايله كرهٔ

مشبكه ، اجرام سماويه‌نك ماهياتی وحركاتی حقنده‌بوكون بيله علمانك حيرت وتقديريله قارشيلانان اثرلر وجوده كتيرمشدی . (احمد بن محمدالنهاوندی) كندی ترصداتنه استناداً (المستعمل) ناميله برهيئت جدولی تأليف ايتمش وبواثر هندولرله يونانيلرك بو واديده‌كی آثارينه كوره قطعی برترقی آديمی تشكيل ايتمشدی . (المامون) دورنده (بطليموس) ك (المجسطی) ی تكرار ترجمه‌ايدلمش ، (سند بن علی) ، (يحيی بن ابی منصور) ، (خالدبن عبدالملك) كبی هيئتشناسلر طرفندن مصحح جدوللر احضار ايدلمشدی . بونلرك نقطهٔ اعتداله ، خسوف وكسوفه ، قوبروقلی ييلديزلره وسائر شئون سماويه‌يه دائر رصداتی صوك درجه قيمتلی اولديغی كبی عرفان بشری‌يه مهم بريكون علاوه ايتمشدر .

(المأمون) ك امريله (محمدبن موسی الخوارزمی) هند لسانيله يازيلان (سيدانتا) نامنده‌كی هيئت كتابنی تكرار ترجمه وتحشيه ايتمشدی . (الكندی) مختلف موضوعلره ، حساب ، هندسه ، فلسفه ، طب ، علائم جويه ، وضيايه دائر ايكی يوز اثر يازمشدی . يونان لسانه وقوف متبحرانه‌سنه‌مبنی ، آتنه واسكندريه مكتبلرندن ، اثرلرينه درج ايتديكی معلوماتك برقسمنی اقتباس ايتمشدی . (سه‌ديلوت) ديركه : (الكندی) نك أثرلری شايان دقت ومهم حقايقله طولودر ، ابو معشر (زيج معشر) ی تأليف ايتمش وبو أثر معلومات هيئيه‌نك باشليجه منابعندن بری اولارق پايدار قالمشدر . (مأمون) ايله خلفلرينك دورنده اشتهار ايدن (موسی بن الكاشف) ك اوغللری (محمد ، احمد ، وحسن) ك ، بالخاصه شمسك وسائر كواكبك حركتنی تقديرايدن كشفياتی اوروپانك اك صوك كشفياتی درجه‌سنده مضبوطدر . اللرنده‌كی آلاته نظراً شايان حيرت براصابتله مدارشمسك ميل اعظمنی وايلك دفعه اولارق تعديلات قمريه‌نك اوچونجيسنی تحقيق ايتمشلردی . يعنی كمال دقت واصابتله ليل ونهارك ايلری كری حركاتی ، يونانيلرجه تماماً مجهول اولان أوج شمسك حركاتنی ترصد ايتمشلردی . بوندن باشقه بر درجه‌يی اولچمكله ارضك حجمنی حسابلامشلردی . حال بوكه اوزمان خريستيان اوروپا ارضك مسطح اولديغنه قانع ايدی . (ابوالحسن) تلسقوپی اختراع ايتمشدی . ابوالحسن بوتلسقوپی تعريف ايدركن : « اوجلرنده عدسه‌لر وضع اولونان بربورودر » دير . بو بورولر اصلاح ايدلمش وبالآخره (مراغه) و(قاهره) رصدخانه‌لرنده بيوك بر موفقيتله استعمال ايدلمشدی . (ابوالعباس اليبرزی) و (محمد بن عيسی ابوعبدالله) ، (موسی بن شاكر) ك اوغللری [١] طرفندن احراز اولونان معظم موفقياتی

[١] محمد بن موسی بن شاكر هجرتك ٢٥٩ سنه‌سنده ، ميلادك ٨٧٣ سنه سنده ارتحال ايتمشدر .

ايلريله‌تمشلردر . صوكره (البتانی)[١] ظهورايتدی . مسلمانلر قدمانك خام معلومات هيئيه‌سندن منتظم و آهنكدار برعلم چيقارمشلردی . (البتانی)يی خلفلری هرنه قدر كچديلرسه‌ده كنديسی هيئتشناسلر آره‌سنده بيوك برموقع اشغال ايتمشدر . صلاحيتدار برذات موسی‌الهك مسلمانلر ايچنده موقعنی يونانيلر ايچنده (بطليموس) ك موقعنه تشبيه ايدر . (البتانی) نك فلكی جدوللری لاتينجه‌يه ترجمه ايدلمش واوروپاده عصرلرجه هيئتك اساسنی تشكيل ايتمشدر .

اوتنجی عصر ميلادينك صوكلرنده (بغداد)ده ياشايان وچاليشان متعدد هيئتشناسلر آره‌سنده ايكی ذات (علی بن اماجور) ايله (ابوالحسن علی بن اماجور) كه عموميتله (بنو آماجور) اولارق معروفدرلر ، برنجی صفده طوررلر . حركات قمريه‌يی حسابلامقله معروفدرلر .

ادارهٔ مركزيه‌نك ضعفندن ، اوزاق اولكه‌لره مقام خلافتك نفوذ وحاكميتنی تشميل ايده‌مامكدن طولايی اوتنجی عصرميلادينك اواخرنده ، دولتك اطرافنده ، نيم مستقل رؤسا ظهور ايتمشدی . دولت عباسيه‌نك تأسسندن اعتباراً ، اندلس اونك خارجنده قالمشدی . اوصيره‌لرده (مراكش) ده (بنی ادريس) (تاهارت) ده (بنی رستم) ، (قيروان) ده (بنی الأغلب) تأسيس حاكميت ايتديلر . اوزمان صوكره بوتون افريقا (بنی فاطمه) نك اداره‌سنه كچمش ، فنون وادبيات ايچون يكی بر دور باشلامشدر .

(فاس ، مكناسه ، سجلماسه ، تاهارت ، تلسان ، قيروان ،) وهپسندن زياده (قاهره) علم وعرفان مركزلری اولمشلردی . خراسانده (طاهريلر) ، ماوراءالنهرده (سامانيلر) ، طبرستانده (آل بويه) علم وعلمايی حمايه‌لرينه آلمشلردی . اوزمانك اك مشهور اطباسندن (عبدالرحمن الصوفی) ، (آل بويه)دن (عضدالدوله)نك صميمی دوستی ايدی . عبدالرحمن ييلديزلرك (فوطومه‌تری) سنی اصلاح ايتمشدر . بالذات علمادن ورياضيوندن اولان عضدالدوله [٢] علمايه سراينی كشاد ايتمش اونلرده الـعزيز مسافرمأبيله‌جق اكراملری كوسترمش اولديغندن دنيانك هرطرفنده (بغداد) ه شتاب ايتمشدی . (عضدالدوله) بونلرك مناقشاتنه اشتراك ايدردی . خليفه (مكتفی بالله) ك اوغلی (جعفر) قوبروقلی ييلديزلرك حركاتنه دائر پك مهم ترصداته بولونمش وبونلره دائر اثر يازمشدر دها نيجه نيجه امرا ، تبعه‌لريله برلكده نشرعرفانه چاليشيرلردی .

[١] ابوعبدالله محمدبن جابر بن سنان البتانی حران اهاليسندندر . هجرتك ٣١٧ نجی سنه‌سنده ميلادك ٩٢٩ ـ ٩٣٠ سنه‌سنده ارتحال ايله‌مشدر .

[٢] بغدادك برچوق خسته‌خانه‌لرينی (عضدالدوله) انشا ايتديرمشدر . بوندن باشقه عضدالدوله (نجف) و (كربلا) ده حضرت علی وحضرت حسينك تربه‌لرينی محتشم بر صورتده ياپديرمشدر . (بند امير) نامنده‌كی سدی انشا ايتمكله شيرازك يانندن كچن نهرده سير وسفری تأسيس ايتمشدر .

(آل بویه) دولتنده هیئت شناسان ، اطبا ، وریاضیوندن مهم بر کتیبه موجود ایدی . بونلردن یالکز ایکسنی بوراده یادایده‌جکز: (الکوهی) و(ابوالوفا). (الکوهی) سیاراتك حرکاتنه دائر اثرلر یازمشدر. مومی الیهك انقلاب صیفی ایله خریفده اعتدال نهاره دائر کشفیاتی بشرك خزینهٔ عرفاننی تزیید ایتمشدر . (ابوالوفا) خراسانك (بوزجان) شهرنده طوغمشدر . میلادك ٩٥٩ سنه‌سنده (ابوالوفا) عراقه کلمش وریاضیات ایله هیئته وقف حیات ایلمشدر . (ابوالوفا) [١] نك (زیج الشامل) ی برآبدهٔ فعالیت اولدیغی کبی دقیق ومصیب ترصدات ایله مالی بر أثردر . مومی الیه حساب مثلثات ایله رصداته خط قاطع ایله خط مماسك استعمالنی صوقمشدر. (سه‌دیلوت) دیبورکه ، « فقط ابوالوفانك مساعیسی بوندن عبارت دکلدر . مومی الیه (بطلیموس)ك نظریهٔ قمریه سنده‌کی نقصانی کوره‌رك ترصدات قدیمه‌یی تحقیق وکندیسندن التی عصر صوکره کلن (تیخوبراهه) نك تأیید ایتدیکی کشفیاته دسترس اولدی . »

فاطمیلر دورنده مصر یکی بر مرکز علم وعرفان اولمشدی . (عزیز بالله) و (حاکم بأمرالله) دورنده بوتون اودوره حاکم اولان بویوك بر مسلمان یاشایوردی : ابن یونس ! مومی الیه ساعت رقاصنك مخترعی اولدیغی کبی ساعت رقاصنك حرکتیله زمانی اولچمشدر (ابن یونس) دها زیاده (زیج الاکبر الحاکمی) عنوانلی اثریله مشهوردر . بو اثر (قلودیوس بطلیموس) طرفندن تألیف اولونان آثارك یرینی اشغال ایتدی. عمر خیامك قلمیله ایرانلیلر آره‌سنده، (نصیرالدین الطوسی)نك قلمیله موغوللر آره‌سنده ، ١٢٨٠ سنه‌سنده (کوجیو - کینغ) ك اثریله چینلیلر آره‌سنده (ابن یونس) ك بو اثری انتشار ایتمشدر . بوصورتله اسکی چین مدنیتنه عطف اولونان ترقی مسلمانلردن استعاره اولونان برایشیقدن باشقه برشی دکلدی ! [١]

(ابن یونس) ، (١٠٠٩) سنه‌سنده ارتحال ایتمشدی . کشفیاتی ، (١٠١٠) سنه‌سنده قاهره‌ده یاشایان (ابن النبطی) ایله اوروپاده (الخازن) نامیله معروف (حسن بن هیثم) طرفندن ایلریله‌تلمشدر . اون برنجی عصر میلادینك اواخرنده احراز شهرت ایدن (ابن هیثم) اندلسده طوغمش فقط مصرده توطن ایتمشدی . آثارندن بری (ریسنه‌ر) طرفندن لاتینجه‌یه ترجمه ایدلمشدر (الخازن) اك زیاده بصر و ضیایه عائد آثاریله اوروپاده مشهوردر . رؤیتك ماهیتنه دائر یونانلیلرك یاکلش تلقیلرینی (ابن هیثم) تصحیح ایتمش و ایلك دفعه اوله‌رق اشعهٔ ضیانك ، کوزدن انتشار ایتمه‌رك خارجدن کوزه کلدیکنی وخارجی اشیایه تماس ایتدیکنی تظاهر ایتدیرمشدر. مومی الیه شبکهٔ عینیه‌نك مرکز رؤیت اولدیغنی و اونك اوزرنده حادث اولان انطباعاتك اعصاب بصریه ایله دماغه انتقال ایتدیکنی اثبات ایتمشدر . (ابن هیثم) هوانك کثافتنه کوره انکسار ضیانك تخالف ایتدیکنی وکثافت هوائیه‌نك ارتفاع ایله ده‌کیشدیکنی کشف ایتمش وبوانکسار نتیجه‌سنده اجسام کونیه‌نك فعلا طلوع ایتمه‌دن و غروب ایتدکدن صوکره ناصل کوردیکنی پك آچیق برشکلده ایضاح ایتمشدر .

ناقلی : عمر رضا

[١] ابوالوفا هجرتك ٣٨٧ سنه‌سنده میلادك ٩٩٧ سنه‌سنده ارتحال ایتمشدر .

[١] Sedillot .

ژاپونیاده ملیت

١

[یالکز هندستانك دکل ، بوتون دنیانك اعاظم شعرا ومتفکرینی آره‌سنده بلند بر موقع صاحبی اولان (رابندرانات تاغور) ك (ژاپونیاده ملیت) حقنده ژاپونیاده ایراد ایتدیکی بر قونفرانسه مطلع اولدق . بو قونفرانس عصری مدنیته یتیشمك ایچون ژاپونیانك نه یاپدیغنه ، غرب مدنیتنك نه‌سنی آلدیغنه دائر مهم بیاناتی احتوا ایتدیکی کبی کور کورینه غربی تقلیدك نه قدر فجیع بر مصیبت اولدیغی ، غرب مدنیتنك باشنده طولاشان فلاکتلرك ماهیتنی ایضاح ایتمکده وبواعتبار ایله بوقونفرانس بزم‌ده استفاده ایله دیکله‌یه‌بیله‌جکمز بر درس تشکیل ایتمکده‌در . بونك ایچون بو خطابهٔ غرایی قارئلرمزه ترجمه ایدیبورز . بالخاصه بو قونفرانس ، غرب مدنیتنی مساویسیله ، فضائلیله قبول ایتمه‌یی توصیه ایدن مجددلره پك قوتلی بر جوابدر .] هندك شاعر حکیمی دیبورکه :

دنیاده اك فنا واك فجیع اسارت ، انسانلری نفسه اعتماد حسندن محروم ایدوب بو محرومیتله اونلری زنجیرلیه‌ن یأس اسارتیدر . بزه تکرار بتکرار دینیلدی‌که : آسیا ماضیده یاشایور . آسیا اویله بر مزین بر تربه‌درکه بوتون احتشامنی محضا أولولری ایدیلشدیرمکه مصروف . آسیا طریق ترقیده آدیم آتاماز ؛ چونکه انظاری ، هیچ دونمامك اوزره ، کری‌یه صاپلانمشدر !

بزده بواتهامی عادتا قبول ایتدك واوکا اینانمغه باشلادق . هندستانده منور زمره‌نك بر قسم مهمی ، بو اتهامك ذلتندن بیتاب قالارق اونی مدار تفاخر عد ایتمك ایچون انسانی آلداته‌جق بوتون منابعه باش ووردی . حال بوکه حقیقتده تفاخر ، اورتولو برعاردن باشقه دکلدر .

وضعیت بومرکزده وبز آسیاده علیهمزده درمیان اولونان بواتهامك اوبوشدیریجی تأثیری آلتنده بولونورکن ژاپونیا خواب غفلتدن اویانه‌رق غولانه آدیملرله عطالت عصرلرینی کریده بر قدی وهرخصوصده زمان حاضره یتیشدی . بویله‌جه بر طاقم حدود جغرافیه داخلنده یاشایان بعض ملتلرك حال طبیعیسی طایلان عطالت وجودك طلسملری ، بوزولدی . فی الحقیقه بزاونوتمشدق‌که آسیاده معظم دولتلر قورولمشدی.

آسیاده‌فلسفه ، علوم‌وفنون یوکسلمشدی. آسیا، بوتون ادیان‌معظمه‌نك مهدیدر . بناءً علیه آسیانك طوپراغنده ، هواسنده فعالیت عقلیه‌یی طوردیره‌جق ، سائق‌ترقی‌اولان قوای انسانیه‌یی فلجه اوغراته‌جق برشی بولوندیغنی‌ادعاطوغری‌اولامازدی. غرب جاهلیت قارا کلغنده‌اویویورکن بز شرقده عصرلرجه مشعلهٔ مدنیتی الده طوتمشدق . بوایسه فکرك جمودینه ، بصیرتك دارلغنه دلالت ایده‌جك برامارە صاییلاماز .

بالآخره بوتون شرق مملکتلرینه کیجه‌نك قارا کلغی چوکدی . جریان زمان صانکه بردن‌بره طوردی . آسیا یکی برغدا آلامیوردی. ماضیسیله تغذی ایدییوردی‌که بوطرز تغذی کندینی بسلکدن باشقه برشی دکلدر . اورته‌لغی استیلا ایدن سکوت ، سکتهٔ موته بکزه‌یوردی . حیات انسانیه‌یی تفسخدن قورتاران حقائق ازلیه‌نك مبشری اولان « معظم سس » صوصمشدی .

فقط حرکتدن قالان ، یکی غدا آلمایان ، ماضیده ادخار ایتدیکی غدا ایله یاشایان بر حیاتك اوتقویه دالماسی ، عطالت دوری کچیرمه‌سی پك طبیعیدر . بویله بر حیات کیتدکجه مسکینلاشیر ، دوچار اولدیغی سرسملکدن طولایی کندینی قولایلقله استهزایه معروض ایدر . وزن حیاتده ، تجدید حیات ایچون بعض وقفه‌لره لزوم واردر . فعالیت ایچنده‌حیات کندینی‌وبوتون ذخیره‌سنی استهلاك ایدر. فقط بواسراف غیرمعین برزمان دوام ایتمز . برکون بوتون خزینهٔ صرفیات بوشالیر ، استراحت وبواش ، یواش استرداد قوت ایچون هرماجرادن واز کچیلیر .

فکرك‌استعدادی ، اقتصادیدر . فکر، عادتلر تشکیلنی، هرآدیمده یکیدن دوشونمك کبی بر زحمتدن وارسته اولمانی ایستر . مفکوره‌لر بر کره تشکل ایدنجه فکری تنبللشدیرر . آرتیق فکر یکی تشبثلردن اورکر . کندینه عائد هرشینی ، تشکیل ایتدیکی عاداتك استحکاملری ایچنده محافظه ایده‌رك امنیت تامه‌دن مستفید اولمغه چالیلار . بو حال بر فلاکتدر . چانلی مفکوره‌لر کیتدکجه نما بولان ، ده‌کیشه‌ن حیات ایله تماسنی ضایع ایتاملیدر . مفکوره‌لرك حقیقی حرتی ، مصئونیت حدودی داخلنده دکل ، یکی تجربه‌لرك مخاطره‌لرله طولو اولان ماجرا یوللرنده‌در .

بر صباح بوتون دنیا ژاپونیانك بر طاقم کوتو عادتلرك سدینی بر کیجه‌ده ییقه‌رق بونلرك اسارتندن قورتولدیغنی حیرتله تماشا ایتدی. بو اوقدر اینانلمیه‌جق درجه‌ده قیصه بر زمان ایچنده یاپیلدی‌که هرکس بو انقلابی یکی بر بنانك قورولوشی دکل ظواهری ده‌کیشدیرمکدن عبارت ظن ایتدی . ژاپونیا اولغونلغك امین قوتی ، یکی حیاتك تازه‌لکنی ونهایتسز قدرتی بر آن ایچنده تظاهر ایتدیردی . هرکس بونی تاریخك بر اویونی ، بر چوجوغك زمان ایله اکلنجه‌سی ، ایچی بوش بر صابون کوپوکی تخمین ایتدی . فقط ژاپونیا صورت‌قطعیه‌ده اثبات ایتدی‌که قدرتنك بوتجلیٔ آنیسی عمری قیصه برتجربه ، اعماق مبهمیتدن چیقوب بر لحظه صوکره دریای نسیانه قاریشه‌جق اولان بر جلوهٔ طالع دکلدر .

ژاپونیا هم اسکی ، هم یکیدر . ژاپونیا شرقك اسکی عرفاننه وارثدر . بو عرفان انسانه ثروت وقدرت حقیقیه‌یی روحنك اعماقنده آرامه‌یی، ضیاعلر وتهلکه‌لر قارشیسنده کندینه صاحب‌اولمه‌یی ؛ بهاسنی تقدیر ایتمکسزین، قازانج بکله‌مکسزین هرفدا کارلغی اختیاری اولومی، استحقاری بر موجود اجتماعی اولمق حیثیتیله انسانلره قارشی مدیون اولدیغمز صاییسز وظائف اجتماعیه‌یی ایفایی اوکره‌تیر . برکله ایله ، عصری ژاپونیا اسکی شرق ایچنده بوتون ظرافتیله آچیلان بر نیلوفر کبی طوغمش ، فقط مهد تولدی اولان درینلکلره صیم‌صیق مربوط قالمشدر .

اسکی‌شرقك‌یاوروسی ژاپونیا ، هیچ قورقمقسزین، عصرحاضرك بوتون ترقیاتنه وضع ید ایتدی . جسور روحی ، تذلل فکرلرك بریکدیردیکی فائده‌سز عادتلرك سورلرینی ییقمقده کوستردی. بوصورتله زمان حاضره یتشدی ومدنیت عصریه‌نك مسئولیتلرینی‌خواهشله قبول ایتدی .

بوحرکت بوتون آسیانك قلبنه امید بخش ایتدی. بوندن‌صوکره‌ درکه ایچمزده حیات وقوت اولدیغنی یالکز اوزرنده‌کی اولو قشری ازاله ایتمك لازم کلدیکنی اوکره‌ندك . کوردك‌که اولو بر شیئه التجا عینی‌اولومدر. وآنجق حیاتك بوتون مخاطره‌لرینی کوزه‌آلمق حیاتدر .

ژاپونیانك،احرازایتدیکی‌هرشیئی غربی‌تقلید ایله احرازایتمه‌دیکنه قانعم چونکه حیات تقلید اولونماز . اوزون بر زمان ایچون ظاهراً قوتلی کورونمك ممکن دکلدر . بوندن باشقه محض تقلید ، برمنبع ضعفدر . هرلحظه یولمزده طوران اصل طبیعتمزی صیقار . تقلید ، کندی اسکله‌تمزه باشقه بر آدمك دریسنی کیدرمك کبی‌درکه دری ایله کمیکلر آره‌سنده دائمی بر مجادله‌یه سببیت ویرر .

آشکار بر حقیقتدرکه علم، طبیعت بشریه دکل معلومات‌وتطبیقاتدن عبارتدر . مادی عالمك قوانینی بیلمکله انسانلغمزی‌ده ده‌کیشدیرمکه امکان یوقدر . باشقه‌لرندن معلومات استعاره ایده‌بیلیر فقط مزاج استعاره ایده‌مزسکز .

حال‌بوکه بز ، تحصیلمزك تقلیدی دورنده لازم ایله غیر لازمی تفریق ایده‌میورز . بر میوه‌نك قابوغیله برابر چکردەکنی‌ده یوتمازسه‌ق قیمتلی ، فائده‌لی بر شیئی غائب ایتمش اولاجغمزی ظن ایدییورز . حرصمز هرشیئی بوتون یوتمقدن ذوق آلیور. طبیعت حیاتیه‌مزك وظیفه‌سی ایسه هضم ایتمکدر . جانلی بر عضویتك

حقيق وظيفه‌سی بودر : زه‌ده حيات وارسه ، بنيهٔ احتياجنه كوره ايسته‌ديكنی قبول ، ايسته‌مديكنی رد ايله كندی كوستر . جانلی بر عضويت تناول ايتديكی بر غدانك ايچنده بيومسنه مساعده ايتمز ، بالعكس غداسنی بدننه استحاله ايتديرر . وبرطاقم غدا بيغينلرنی المقله ، ياخود هويت شخصيه‌سنی فدا ايتمكله دكل ، آنجق غداسنی هضم ايله كسب قوت ايدر .

ژاپونيا ، غداسنی غربدن آلدی . فقط طبيعت حياتيه‌سی كنديسنكدر . ژاپونيا غربدن آلديغی جهازعلمينك ايچنده ضياع واندراسه اوغرايه‌رق مستعار بر ماكينه حالنه دوشه‌مز . ژاپونيانك كندی روحی وار . بو روح بوتون احتياجاتی اوزرنده كنديني تثبيت ايتمليدر . ژاپونيانك بونی يابمغه قادر اولديغی ، هضم وتمثيل عمليه‌سنك دوام ايتديكی ، اونك كوستردیكی صحت تامه علائميله ثابتدر . صميميتله اميد ايديورم كه ژاپونيا مكتسبات اجنبيه‌سنه مغروراً هيچ بر وقت كندی روحنه اولان اعتمادينی ضايع ايتميه‌جكدر . چونكه بوغرور ، فی الحقيقه ، فقر وضعفه ايصال ايدن ذاتدن باشقه بر شی دكلدر ! بو غرور ، كندی باشندن زياده بيوك سرپوشيله اوكون هوپپالرك غروريدر !

بوتون دنيا ، زمان حاضرك بدندن قبول ايتديكی مسئوليتده بو معظم شرق ملتنك ناصل تحمل ايده‌جكنی كورمك ايسته‌يور . ژاپونيا غربك بر نسخهٔ ثانيه‌سی اولاجقسه او زمان بوتون اميدلر بوشه كيده‌جك . چونكه غرب مدنيتنك اورته‌يه قويوب حل ايده‌مديكی نيجه نيجه مسائل وار . فرد ايله دولت آره‌سنده‌كی مجادله ، سعی ايله سرمايه آره‌سنده‌كی مجادله ، ارككله قادين آره‌سنده‌كی مجادله ، انسانك مادی قازانج تأمينی ايچون كوستردیكی حرص ايله حيات معنويه‌سی آره‌سنده‌كی مجادله ، ملتلرك منتظم ومشكل خودكاملغيله انسانيتك بيوك مفكوره‌لری آره‌سنده‌كی مجادله ، تجارت و دولت تشكيلات مدهشه‌سندن ايرلق قبول ايتمز چيركين قاريشيقلقلرله انسانك سادهلك وكوزللك ايچون فرياد ايدن طبيعتی آره‌سنده‌كی مجادله ، بونلرك هپسی هنوز خاطر وخياله كلمه‌ين بر طرزده حل وفصل ايديله‌جكدر .

بز بو مدهش جريان مدنيتك صابيلماز ايرماقلردن چكوب كتيرديكی چامورلرله كنديني بوغديغنی كوريورز . اوت ، بر مدنيتك كوستردیكی انسانيتپرورلكه رغماً ، انسان ايچون اك بيوك تهلكه اولديغنی ، تاريخك ايلك دورلرنده‌كی كوچبه باربارلغك آنی حمله‌لرندن دها فجيع بر تهلكه تشكيل ايتديكنی كوردك . ينه بو مدنيت ، كوستردیكی حريتپرورلكه رغماً ، اسارتك مرهانكی برزمانده كورولن اشكاله رحمت اوقوتان بر اسارتی ميدانه كتيردی . بو مدنيتك وجوده كتيرديكی اسارتك زنجيرلری ، كورونمديكندن وياخود حريت نامنی طاشيديغندن ، قيريلاميه‌جق بر حالده‌در . بوندن باشقه بو مدنيتك تضييقيله انسانك كنديني بويوكلتن معظم مفكوره‌لردن روكردان اولديغنی ، اومفكوره‌لره اينانماز اولديغنی كوردك . بناءً عليه عصری مدنيتی بوتون تماميلاتيله ، اصوليله ، تأسيساتيله ، قبول ايده‌من وبونلرك غيرقابل اجتناب اولديغنی ادعا ايده‌مزسكز !

ناقلی : ع . ر

دينی ، ملی بر حسبحال

۱۷ آغستوس تاريخلی (اقدام) رفيق محترممز حكومتمزك سفراسندن اسبق خارجيه مستشاری احمد رشيد بك افنديك بر حسبحالنی نشر ايتمكده‌در . مشارٌاليهك بو حسبحالندن نقاط آتيه‌يی اقتباس ايديورز :

« اقدام » ك ۱ آغستوس تاريخلی نسخه‌سنده‌كی مقالهم ، كه آنغليقان كليساسنك وقتيله مشيخت اسلاميه‌يه ايراد ايتمش اولديغی سؤاللره اجوبهٔ مطلوبه ويرلديكندن دخی باحثدی ، اونك انتشاری اوزرينه ، بيلميورم هانكی ؟ ذات خيركار والتفات پرور طرفندن بكا كوندريلن و ، ۱ تشرين ثانی انقلابی دارالحكمة الاسلاميه‌يی لله الحمد والمنة فسخ ايتدكدن صوكره ، شرعيه وكالت محترمه‌سنجه فضيلتمند عبدالعزيز چاويش حضرتلرينه يازديرلمش مذكور جوابلرك اقسام اوليه‌سنی احتوا ايدن « سبيل الرشاد » مجموعهٔ معتبرهٔ اسلاميه‌سی نسخه‌لرينی مطالعه ايدركن ، خاطرمه بر اسلامی ـ ملی ـ سياسی مسألهٔ مهمه كلدی ،

بونی سويله‌دن شونی سويليه‌يم : مملكتك اولدجه اوقور يازار صنف خلقندن اولديغم ومسائل اسلاميه ايله چوقجه علاقه‌دارانه اشتغال ايلر بولنديغم حالده ، « سبيل الرشاد » ه عائد نسيانمدن دولايی نفسمده عظيم بر حس حجاب دويدم ، آرتق ، ديدم كندی كنديمه ، حيات ماديه دغدغه‌لرينه بندن زياده دالمش ، حسب الوقت عمرينی زياده سردرهوا كچيرير افراد ملتمزدن ديكر شخصلرده بوقبيلدن نسيانلر كيم بيلير نه قادار چوقدر !

شيمدی كلهلم مانحن فيه . هركس بيليركه خصوصيله عصرمزده هيچ بر دولت ، هيچ بر ملت « پروپاغاندا » دينيلن « اشهار » [۱] اصولنی آمالنده استعمالدن مستغنی دكلدر .

اشهارك باشليجه درت واسطهٔ اجراسی واردر : مأمورين رسميه : سفيرلر ، شهبندرلر كبی ؛ صفت رسميه‌يی حائز اولميوب ، فقط دولت حسابنه حركت ايدن ذاتلر : حرب سنه‌لرنده متفقلرمز مملكتلرينه ، بالخاصه آلمانيايه كوندرديكمز وكنديلرينه قونفرانسلر ويرديرتوب ، ياخود غزته‌لرده مقاله‌لر يازمقله توظيف ايلديكمز ذاتلر كبی ؛ كندی حسابلرينه حركت ايدن ذاتلر : وقتيله آمريقاده اشهاراتده بولنان عبيدالله افندی كبی ؛ انواع مطبوعات . بو درت اشهار يولندن اولكی اوچی بو مقاله‌نك مقصود بحثی دكلدر ، دردنجيسندن بحث ايده‌جكم وشيمديلك « سبيل الرشاد » ی اله آلاجغم . سبيل الرشاد نه‌در ؟ علم وفيض غايهٔ اسلام ايله برلكده مسلمان توركلكنی ايی وايجه طانتمغه چاليشمه‌يی مقصد ايدنمش بر مجموعهٔ مباركه . تحقيق ايتدم ، اما ينه بلا پروا ديه‌بيليرم كه بو مجموعه داخل مملكتده بيله مطلوب اولديغی صورت ومقدارده شائع دكلدر ، ناشرلری ، دكل كار ايتمك ، بلكه مجموعه‌نك مصارفنی بيله صاتيشندن چيقاره‌مازلر ، محررلرينه يا هيچ اجرت ويره‌مزلر ، ياخود پك ناچيز وبرآز اجرتله مأجور قيلابيليرلر . بو حاليله مجموعه‌يی ديار اجنبيه‌ده انتشار ايتديرمك ممكن دكلدر ، ممكن اولسه‌ده

[۱] بلا احتياج ديلمزه صوقولان اجنبی لفظلرك يی آمان دشمنی‌يم . « پروپاغاندا » نك مقابل تام وصحيحی « اشهار » در . « نشر » وهله « اذاعة » دخی بو مقامده قابل الاستعمالدر . دها ايی بر مقابل بولانه متشكر اولورم . ا . ر

عبث‌در . عبث‌در ، چونكه حدود مملكتمز خارجنده تورك ديلنده يازلمش شيلرى اوقويانلر غاية‌الغايه محدوددر . هله ديار غرب ، كه ايشته كوردك ، بزلره كوره كاه اعداء ديارى اولور وداعما ديار اغياردر . بزى ودينمزى يا هيچ بيلمز ويا - اك فناسى - ياكلش وكوتو بيلير خلقك ديارى‌در ، اصل اورالرده لسانمزدن آكلايان بش ، اون كيشى بيله بولونماز . شيمدى ، نه ياپمالى‌يزكه مثلا « سبيل الرشاد »ك خارجى وظيفهٔ مهمه‌سى ، كه نجه وظائفك سياست جهتيله اهمى‌در ، كوريله‌بيلسون ؟ خاطريمه بر شى كلدى : مملكتك السنهٔ اجنبيه‌دن آلمانجه ، انكليزجه وفرانسزجه‌يه ويا بونلردن ايكيسنه وياخود يالكز برينه واقف عرفاسنه خطاباً ديورم ، كه :

« افنديلر ! سبيل الرشادده ايكى نوع مقاله وار : برنوعى ، داخل مملكته مخصوصدر: تورك قادينى صحنه‌يه چيقارمق ايستيان اوبى‌هوش، ناديانه تشبثلره قارشى يازلمش « منتهاى مدنيت ! » [٢] مقاله‌سى كبى ، كه داخل مملكتدن چيقمسى بيله غير جائزدر ، ديكر نوعى ، داخلده آنجه اوقونمغه لائق اولدقله برابر ، خارجده نشرى پك مفيد اولاجق مقاله‌لرى جامع‌در : « آنغليقان كليسانه جواب » ، « مسلمانلق » ، « مسلمانلغك روح علمى واديبى » الخ. كبى[٣]. بريكى طاقدن مقاله‌لرى « سبيل الرشاد »ه باصديرمق ، « سبيل الرشاد »ى ذولسانين بر مجموعهٔ اسلاميه قيلمق اوزره عرض ايتديكم او اوچ اجنبى لساندن هانكيسنه ايجاب ايدرسه اوكا ترجمه ايتمك وظيفه‌سنى فخرياً ، حميةً ديانةً درعهده وايفا ايليه‌جك ايچكزدن طقوز كيشى چيقمازمى ؟ اوتچى ، بنم ، بن آلمانجه‌يى اوقدر آيى بيلمم ، لكن « سبيل الرشاد »ك مقاله‌لرينى بلا خطاء انكليزجه ويا فرانسزجه‌يه نقل ايليه‌بيله‌جك قدر بولسانلرك اهليم وايشته ، بن بو وظيفه‌يى ممنوناً ، مفتخراً وفخرياً درعهده ايتديكمى وبو كوندن اعتباراً « سبيل الرشاد »ك او منوال اوزره خادمى اولديغمى محضرانامده علانيةً اعلان وبو مقاله‌مك شورايه قدر اولان قسمنك اكر ممكنسه صحيفه‌لرينه كچيرلمسنى « سبيل الرشاد »ك هيئت تحريريهٔ فاضله‌سندن رجا ايديورم . »

سبيل الرشاد

احمد رشيد بك افنديك مجموعه‌مز حقنده‌كى توجهلرينه تشكرلر ايدرز . يكرمى ايكنجى جلدينه باشلامقله يكرمى ايكنجى مرحلهٔ جهادينى قطعه باشلايان (سبيل الرشاد) افكار عموميه‌دن كورديكى رغبت ، ناشرلرينك كوستر ديكى عزم وثبات وهرشيدن فضله جناب حقك توفيقات صمدانيه‌سى سايه‌سنده ادامهٔ حيات ايتمكده و وظيفهٔ مليه ودينيه‌سنى ايفايه غيرت ايلمكده‌در .

احمد رشيد بك افنديك (اشهار) كلمه‌سيله افاده ايتدكارى (پروپاغاندا) مسئله‌سنه كلنجه مملكتمزك داخل وخارجنده اشهار حقائقه احتياجمزك پك صريح ، پك مبرم اولديغى خصوصنده كنديلرينه متحد الفكرز.

دينمزه، ملتمز حقنده دنيانك بزه قارشى برجهان خصومت تشكيل ايدن قسمنده كوكندن باطل ذهابلر ، تلقيلر حاكمدر . بزه كوره بوتون بواباطيلك علتمزده بو درجه مظهر رواج اولماسنه ، علتمزده درمان اولونان يالانلرك بلاتردد روى قبول كورمه‌سنه باشليجه سبب بزم ضعف وانحطاطمزدر . بو ضعف وانحطاطى ازاله ايچون كندى بنيهٔ مليه‌مزى كندى طبيعت حياتيه‌مزى تداوى وتقويه لازمدر. بوكون منورلرمزك بر قسمى ، كمال تأثرله كوريورزكه ، بو بنيه‌يى تقويه‌دن صرف نظر ، اوبنيه‌يى ، او طبيعتى دكيشديرمك كبى بر طريق هلاكى تعقيب ايديور . غرب مدنيتنى ، بوتون مساوى وفضائليله عيناً آلمق فكر باطلنى ترويج ايديور . بوصورتله بومنور زمره بوتون قوتى مسلمانلقدن آلان اجتماعى ، اخلاقى حياتمزى زير و زبر ايتمك ايسته‌يور . بزى غربك ترقياتندن حصه‌مند ، غربك علوم و فنوننددن مستفيد ايده‌جك يرده بو منور زمره بزى غربه قلب ايتمك املنى كوديور ومع الاسف غرب حيات اجتماعيه‌سنى تلويث ايدن ، كميره‌ن ، مساوى ورذائلك بزده سرايتنى تأمين ايتمكله مقصدينه واصل اولاجغنى ظن ايديور . برطرفدن بوزمره‌يى ارشاد ايتمك ، ديكر طرفدن خلقى ايقاظ وتنوير ايتمك ايچون بر ارشاد تشكيلاتنه محتاجز . مملكتمزك ايچنده قلبمزى ، دماغمزى نور اسلام ايله تنويره چاليشه‌جق بويله بر تشكيلاتك البته بر وظيفهٔ خارجيه‌سى‌ده اولاجق وبو وظيفه‌سنى ايفايه چاليشه‌جقدر. فقط هرشيدن اول بز كنديمزى ، فلاكتزده موجوديتمزى وضلالتزده روحمزى تقويه و تنوير ايدر وشاهراه تعالى وترقيده قطع مراحل ايدرسه‌ك اوزمان دينمزه ، ملتمزه عائد حقائقك اشهارى كسب سهولت ايدر . مسلمانلرك دور عظمت واعتلاسنده ، عليهلرنده پرورده اولونان خصومت مدهشدى ، فقط كنديلرينه كوستريلن حرمتدن كريده ايدى . عالم اسلامك انحطاط واسارتى اوزرينه‌دركه بوخصومت حرمته تقدم وبو حرمتى ازاله ايتدى . بناءً عليه معناً ومادةً ينه كسب قوت ايتديكمز تقديرده حقمزده پرورده اولونان اسكى حرمتى قازانه‌جغمز كبى بو حرمتك حتى محبت درجه‌سنه چيقمسى بيله محتملدر .

احمد رشيد بك افنديك حقائق ومعالئ اسلاميه‌يى نشر ايتمك ايچون وعد ايتديكى غيرتى جدا تقدير ايدر وموفق اولملرينى كمال صميميتله تمنى ايدرز .

هندستانده حركت اسلاميه‌سى

[قالكتاده عربجه ايله انتشار ايتمكده اولان (الجامعه) رفيقمزك هندستان حركتى حقنده يازوب نقل ايتمكده اولديغمز مقالاتك مابعدينه دوام ايديورز. كچن هفته‌كى مقاله‌ده هندستان مسلمانلرينك اك مهم رجالندن ورهبرلرندن مولانا (ابوالكلام احمد) ك حرب عموميه اشتراكمز اوزرينه سائر هند اكابر ومجاهدليله برلكده دردست اولونارق (ابوالكلام) ك رانشى‌يه نفى اولونديغنى ، سائرلرينك حبس ايدلديكنى يازمشدق . الجامعه رفيقمز دوام ايله ديوركه :]

مولانا (ابوالكلام احمد)ك منفاسنده يابمغه موفق اولديغى ايشلر هندستان حركت مليه‌سنك اك مهم صفحه‌لرندن برينى تشكيل ايدر ،

[٢] ٢ آغستوس ١٣٣٩ ، عدد ٥٤٧-٥٤٨

[٣] ١٩ تموز ١٣٣٩ ، عدد ٥٤٦

مشارالیه ۱۳۳۲ سنه‌سنك نیساندن ۱۳۳٦ سنه‌سنك كانون ثانیسنه قدر منفاده یاشامشدر. (ابوالكلام) ك منفاسنده طرز حیاتی حق اوغورنده مجاهده ایدنلر ایچون بر نمونهٔ امتثالدر. مشارالیهك كوستردیكی عزم وثبات، قوت اراده اكابر رجال آره‌سنده بیله نادراً تصادف ایدیله‌جك بر درجه‌ده ایدی.

ابوالكلام، حریتی مسلوب اولدیغی حالده بر لحظه خلقه خدمتدن فارغ اولمامش، محبوس واسیر دكلمش كبی بوتون وسع وقدرتیله چالیشمشدر. (ابوالكلام)، فعالیتی سكته‌دار ایدلمك ایچون نفی وحبس اولونمشدی. فقط بو فعالیت هیچ بر وجهله سكته‌دار ایدیله‌مادی. مشارالیهك منفاسی اولان (رانشی) به صورارسه‌كز سزه ك بلیغ جوابی ویرر. بو شهرله اطرافی طاغلق بر یردر. جهالت ظلمتلری اورالرینی قاپلامش، عادتا حیاتدن محروم ایتمشدر. (ابوالكلام) اوراده اوچ درت سنه اقامت ایدرك عودت ایتدیكی زمان (رانشی) باشقه‌لاشمش، تنور ایتمشدی. بو نیم وحشی شهرده (ابوالكلام) اهالی‌یی بر مكتب تأسیسنه تشویق ایتمش و بو تشویقات نتیجه‌سنده معظم بر بنا وجوده گلمشدر. هندستان حكومتی (ابوالكلام) ك بو جهالت ووحشت محیطنده بویله بر مؤسسه‌یی اتمام ایده‌میه‌جكنه ذاهب اولمش فقط ایكی سنه ظرفنده مكتبك انشاآتی ختام بولمش وحكومتك ذهابنده آلداندیغی میدانه چیقمشدی. بو صورتله (ابوالكلام) ك عزمندن (رانشی) شهری بحق استفاده ایتدی.

(ابوالكلام) ك نفیی اوزرینه بوتون وسائل معیشتی‌ده الندن كیتمش، بوتون معاملات مالیه‌سی بردن بره توقف ایتمشدی. مع مافیه مشارالیه، كندیسنه تقدیم اولونان اعانه‌لری قبول ایتمیه‌رك عزت نفسنك نه قدر بویوك اولدیغنی كوسترمشدی. او صیره‌لرده منفی ومحبوس مجاهدلره یاردیم ایچون بر جمعیت تشكل، (ابوالكلام)ه هندستانلیلر نامنه بویوك بر مبلغ تقدیم ایتمش فقط (ابوالكلام) بو مبلغی جمعیته اعاده ایله‌مشدی. وقوع بولان اصرار اوزرینه مشارالیه بو مبلغی كاملاً تأسیس ایتدیكی (رانشی) مكتبنه تبرع ایتدی. حالبوكه ابوالكلام او صیره‌ده عائله‌سنی بیله اداره ایده‌جك قدرنده دكلدی.

(ابوالكلام) منفاسنده خلقی ارشاده دوام ایتدی. ۱۹۱۸ ده متاركه‌نامه‌نك عقدی اوزرینه انكلیز ظفرینی تبجیل ایچون بر كون تخصیص ایدلمش وهر كسك احتفالاته اشتراك ایتمسی، تنویرات یاپمه‌سی ایسته‌نلمشدی. او زمان ابوالكلام بر كیمسه‌نك بو احتفالاته اشتراك ایتمامسنی توصیه ایتمش و «حق وحریت طرفدارلری ممالك اسلامیه‌یی تخریب، وضعیف ملتلرك حقنی اغتصاب ایدن بر مظفریتی اشتراك ایتماملیدر» دیمشدی.

هندستان حكومتی مجاهدلری دردست ایدوب زندانلره آتدقدن صوكره خلقك آرتق كندی النده بازیچه اولدیغنی كورمش و ۱۹۱۹ سنه‌سنك مبادیسنده (رولت) قانونی اسمیله یكی بر قانون نشر ایتمك ایسته‌مشدی. بو قانون، حتی بش كشینك بر آراده طوپلانماسنی تجویز ایتمه‌یوردی. قانون لایحه‌سی تشریعی هیئتنده اتفاق آرا ایله رد اولونمش فقط حكومت بوكا ذره قدر اهمیت ویرمه‌رك قانونی اصدار واعلان ایتمشدی.

هندستان حكومتی بو قانونی اعلان ایتمكله تر صین حاكمیت ایتدیكنی ظن ایتمش، هندستانده بر طاقم قاصیرغه‌لرك قوپاجغنی خاطر وخیاله كتیره‌مامشدی. هندستان حكومتی رؤسای ملیه‌یی زندانلره آتدقدن صكره كندیسنه قارشی هیچ بر كیمسه‌نك اعتراضه، مخالفته جرأت ایده‌میه‌جكنه ذاهب اولارق انقلابك میدانه قهرمانلر چیقاره‌جغنی اونوتمشدی، حالبوكه او صیره‌ده (مهاتما غاندی) میدانه چیقدی وحكومت بو قانونی كیری الماز ایسه اوكا قارشی منفی مقاومتده بولوناجغنی اعلان ایتدی، (مهاتما غاندی) بو حركتیله ایلك دفعه اولارق حكومته مخالفت ایدییوردی. چونكه او زمانه قدر معتدللر میانده بولونیوردی.

هندستان حكومتی (غاندی) نك بو سوزلرینی قورو صیقی بر تهدید ظن ایدرك بر كره دها آلداندی. حكومت غاندینك برشی یاپه‌میه‌جغی فكرنده ایدی. بناءً علیه قانونی تطبیق خصوصنده اصرار ایتدی. او زمان (غاندی) مقاومته باشلادی. و یوز بیكلرجه مظاهره بولدی. بوتون هندستان باشدن باشه غلیان ایچنده ایدی. بو یوزدن (دلهی) ده، (پنجاب) ده مدنیت عالمنك حالا تفصیلاتنی بیلمه‌دیكی قتل عاملر وقوع بولدی. بو قتل عاملرك سبب وقوعی (دلهی) و (پنجاب) ده خلقك «منفی مقاومت» ایچون نمایشلر یاپماسیدر. هندستان حكومتی بو نمایشلره كمال شدتله مقابله ایتمش، بو شدتك تأثیر اجرا ایتمدیكنی كورونجه ژاندارمه ایله خلقه صالدیره‌رق آتش آچمش، خلق بو حركتدن حدتلنه‌رك (پنجاب) ك (امرتسر) شهرنده حكومت مؤسساته هجوم ایتمشلر، بونك اوزرینه حكومت اوردویی سوق ایدرك احكام عرفیه‌یی اعلان ایتمش، بر قاچ كون ظرفنده‌ده عسكرلر عصر حاضر تاریخنده بی نظیر اولان مظالمی ارتكاب ایتمشلردر. چونكه النده سلاح نامنه برشی بولونمایان خلقك اوزرینه هر طرفدن مترالیوزلرله آتش آچیلمش، اون دقیقه ظرفنده (۱۵۰۰) هندلی‌یه آتش اصابت ایتمش، كیمی مقتول، كیمی مجروح دوشمشدی. دها صوكره بویوك كوچوك اهالیدن بر جم غفیر دردست ایدیله‌رك هر برینه چارشو ایچنده قیرباچلرله دایاق آتیلمش واهالی‌نك قارنلری اوزرنده سورونه سورونه كیتمه‌لری ایچون هر درلو تضییق یاپیلمشدر.

بو مدهش ظلم بوتون هندستانی تیتره‌تدی. فقط حكومت بو فجیع وقعه‌دن طولایی اظهار تأسف ایتمه‌دیكی كبی انكلتره حكومتی‌ده مظلوملره قارشی اظهار توجه ایده‌جكی یرده ظالملرك یاپدقلرندن

ممنون اولدیغنی کوسترمشدر . هندستان بووقعه‌یه سبیت ویرنلرك جزا کورمه‌سنی انکلتره‌دن ایسته‌مش ، انکلتره بوکا اهمیت ویرمامشدی ، بناءً علیه هندستانلیلرده آرتیق حکومتدن برشی بکله‌میه‌رك باشقه بر یول طوتمشلردر . »

طاغستان وشمالی قافقاسده صلحمزك تأثیراتی

لوزان صلحنك امضاسی اوزرینه طاغستانك مختلف شهر وقصبه‌لرنده فوق‌العاده تظاهرات واقع اولمشدر « غونیبدا »ده فوق‌العاده وعمومی براجتماع یاپیلوب مختلف رؤسا طرفندن مختلف نطقلر ایراد ایدلمشدر . طاغستان وشمالی قافقاس اسلام پارتیسنك رئیسی شیخ (حمزاد) حضرتلرینك سوزلری اهالی‌یی فوق‌العاده هیجانه کتیرمش اولدیغندن قسم‌مهمنی بروجه‌آتی درج ایدییورز :

ایها المسلمین !

جناب‌حقه شکر ایده‌لم که بتون‌اسلامیت ایچون قلبکاه اتحاد ویکانه استناد اولان تورکیانك برقاچ آی اول قیلیجیله قازاندیغی ظفری بو سفر لوزان قصبه‌سنده قلم‌آده قازانوب توثیق ایتدیکنی ایشیدییورز . جناب حقك بختیار قوللری‌یزکه بوکونلری‌ده کوردك . تورکیانك ظفر عسکری وسیاسیی بتون عالم اسلامك خلاصی اوله‌رق قبول ایدلملیدر . او تورکلرکه سنه‌لردنبری مبارك ومقدس قانلرینی خلافت واسلامیت ایچون دوکمشلردر . بویوك ملتك اوکنده احترامله اکلیریز . تورك شهیدلرینك مزارلری عالم اسلامك مؤبداً ییقیله‌میه‌جق اولان استحکاملریدر . شونی ایی‌بیلکزکه دنیاده هیچ برملت یوقدرکه استقلال وحریتنی تورك قرده‌شلرمز قدر فداکارانه وعزمکارانه مدافعه ایتمش‌اولسون . کفارك صوك سیستم طوپلرینی منتظم اردولرینی ایمان قوتی ایله محو ایدنلر وار اولسونلر !

تورکلر هیچ برطرفدن معاونت کورمدیلر . یالکز قالدیلر ، فقط نومید اولمدیلر ، قادین چوجق هیچ برفرد مدافعه‌دن خارج قالمادی . البته بوجسور وایمانلی ملتك باشنه جناب‌حق مصطفی کمال پاشایی کوندردی . (غازی کمال) کفارك برکون بهمه‌حال دکزه دوکوله‌جکلرینه قانع ایدی . ملت بو اعتقاد ایله دوکوشدی وبوایمان ایله تورکیایی قورتاردی . جناب‌حق بومجاهد وغازی قوللرندن البته والبته راضی‌در .

عالم اسلامك اولدیکنه ایناناتلر آلدانیورلر وبتون بو احوال بکا تأمین ایدییورکه اسلامیت‌یشامقده واعتلا ایتمکده‌در . کوز یاشلریمزی‌سیله‌لم وچالیشه‌لم . جناب‌حق دائما بزمله برابردر . »

قاهره‌ده (الاهرام) غزته‌سی

(قاهره) ده انتشار ایتمکده اولان یومی (الاهرام) غزته‌سی ٨ اغستوس تاریخلی نسخه‌سنده «خلافت وحاکمیت ملیه» سرلوحه‌سیله یازدیغی برمقاله‌ده دییورکه :

« انقره‌ده (خلافت وحاکمیت ملیه) نامیله ٧٨ صحیفه‌لك بر أثر انتشار ایتدی . بو أثرك اوزرنده مؤلفنك اسمی ، طبع اولوندیغی مطبعه‌نك ویاشهرك اسمی یازیلمامشدر . فقط بو نه قدر کتم اولونسه کتابك موضوعی ، هدفی وهر حالی ماهیتنی کوسترمکده‌در . کتاب پك نفیس برصورتده ایی کاغده طبع اولوندیغی کبی مکمل برصورتده تنسیق اولونمشدر . انقره بویوك ملت مجلسی حکومتنك بومهم مسئلهٔ اسلامیه‌ده تعقیب ایتدیکی خط حرکتی تأیید ایتمك اوزره بو اثری نشر ایتمش اولماسی اغلب احتمالدر . انقره استخبارات مدیریتی دنیانك هرطرفنه بو کتابك نشرینی درعهده ایتمشدر . چونکه بو ایش دائرهٔ صلاحیتی داخلنده‌در . بو کتابك احتوا ایتدیکی معلوماتك صاحبلری غازی مصطفی کمال پاشانك خلافت حقنده ایراد ایلدیکی مشهور نطقك احتوا ایلدیکی دینی وعلمی معلوماتی احضار ایدنلردر . بومعلوماتی‌ایسه (انقره) ده انتشار ایتمکده اولان (سبیل الرشاد) ك تحریریله مشغول جماعت احضار ایده‌بیلیر . (سبیل الرشاد) مرحوم شیخ (محمد عبده) نك اثرینه اقتفاءً دینه دعوت ایچون تأسیس‌ایدلمش برمجموعه‌در بالآخره شیمدیکی حرکت ملیه‌یه مظاهرت ایدرك تورکیا بویوك ملت مجلسی حکومتی رجالنك ممنونیت ومعاونتنه نائل اولمش وبرطاقم شبهه‌لری ترویج ایدرك سلطنتك خلافتدن تجریدی فکرینه خدمت ایتمشدر . »

(الاهرام) غزته‌سی بو سوزلری سویله‌دکدن صوکره (خلافت وحاکمیت ملیه) نامنده‌کی اثری خلاصه ایتمکده‌در .

(الاهرام) غزته‌سنك (خلافت وحاکمیت ملیه) نامیله براثرك انتشار ایتدیکنه دائر اولان بیاناتی طوغرودر . مؤلفی مجهول ، نره‌ده طبع اولوندیغی مجهول اولان بو أثری بزده کوردك . فقط خلافت مسئله‌سی کبی مهم برمسئلهٔ علمیه ودینیه‌یه دائر یازدیغی اثره اسمنی قویامیه‌جق درجه‌ده جسارتدن محروم اولان بر محررك أثرینی نظر اعتباره آلمق ایسته‌مز . بو اثرك محرری کیم اولدیغی حالامعلوم دکلدر . برطاقم اسملر سویله‌نیور ایسه‌ده اسمنی اخفایه لزوم کوسترن برآدمك هویتنی تحقیقه مجبوریتمز اولمادیغی ایچون کندیسنی‌ده ، اثرینی‌ده اهمال ایتمك اك مناسب خط حرکتدر . فقط بویله براثرك انتشاری (الاهرام) غزته‌سنك (سبیل الرشاد) کبی برجریدهٔ اسلامیه‌یه هجوم ایتمه‌سنی هیچ بر وجهله تجویز ایتدیرمز . (الاهرام) غزته‌سی مؤلفی مجهول اولان او اثرك احتوا ایتدیکی معلوماتی سبیل الرشاد هیئت تحریریه‌سنك احضار ایتدیکنی نره‌دن وهانکی تحقیقاته استناداً سویله‌یور ؟!

ثانیاً (الاهرام) غزته‌سی (سبیل الرشاد) ك بویوك ملت مجلسی حکومتی رجالنك ممنونیت ومعاونتنه نائل اولدیغنی هانکی منبع موثوقدن خبر آلدی ؟ ! (سبیل الرشاد) آناطولی قیام مشروعنك باشلاماسی اوزرینه استانبولدن آناطولی‌یه هجرت ایتمش ، یالکز آنقره‌ده دکل ، آناطولینك مختلف مراکز مهمه‌سنده وظیفهٔ دینیه و ملیه‌سنی ایفا ایلمش ، استانبولك تخلیصی اوزرینه اسکی مرکز انتشاری اولان درسعادته عودت ایتمشدر . فقط (سبیل الرشاد) ك سائق مجاهده‌سی ،

هدف فعالیتی بر کیمسه‌یی ممنون و خوشنود ایتمك ، یاخود بر کیمسه‌نك معاونتنه نائل اولمق دكلدر . (سبیل‌الرشاد) محضا اعلای کلمة‌الله‌ه وقف حیات ایتمش بر جریدهٔ اسلامیه‌در. سبیل‌الرشاد هیئت تحریریه‌سی آنجق بو غایه‌یی استهداف ایدر و آنجق بو غایه‌یی تحقق ایتدیرمك ایچون ابذال مساعی ایدر . مشروطیتك ابتدای اعلانندن باشلایان اون بش سنه‌لك حیات نشریه‌سی اثناسنده سبیل‌الرشاد بر لحظه هرهانكی فردك کیفنه آلت اولمامش، بالعکس مشکلات اقتحام ایدرك ، بحرانلره دوچار اوله‌رق ، تعطیله اوغرایه‌رق ، فقط عزم و ثباتندن بر ذره فدا ایتمیه‌رك حیاتنی ادامه ایتمشدر . بناءً علیه (الاهرام) غزته‌سنك کندی خیالخانه‌سندن اویدوردیغی یالانلرله (سبیل‌الرشاد)ی تملقله شائبه‌دار ایتمکه جرأت ایتمه‌سی یالکز شایان حیرت دکل، حتی، شایان نفرت بر حرکتدر. (خلافت و حاکمیت ملیه) نامنده کی اثری (سبیل‌الرشاد) نشر ایتمامشدر . (سبیل‌الرشاد)ك بویله اسملرینی کیزله‌ین، میدانه چیقمقدن قورقان قهرمانلرله هیچ بر مناسبتی یوقدر. بزم وطن مجاهداتمز جهریدر ، جبهه‌مز آچیقدر . حق یولنده حق ایچون چالیشانلرك ناصری و مؤیدی جناب حق اولدیغندن و بزم بوکا ایمان تامز بولندیغندن طریق حقده ثبات ایده‌جکز. (الاهرام) غزته‌سنك (سبیل‌الرشاد)ه قارشی ایلری سوردیکی بهتانلری کمال شدت و نفرتله کندیسنه اعاده ایدر ، قرق طقوزنجی سال حیاتنه کیردیکی حالده الك ابتدائی آداب مسلکیه‌دن بی‌خبر اولان بو بیچاره خریستیان غزته‌سنك بر آز تربیه‌دن نصیبه‌دار اولماسنی تمنی ایدرز .

منع مسکرات قانونی

آنقره‌دن کچنلرده آقشام غزته‌لرینه چکیلن بر تلغرافنامه‌ده منع مسکرات قانوننك یکی مجلسجه تعدیلی متصور اولدیغی بیلدیرلمکده‌ایدی. مخبرك استطلاعاتنه نظراً ، قانونك تطبیقندن بر فائده چیقمادیغی ، مسکرات قاچاقجیلغنك تزاید و بوندن خزینه‌نك متضرر اولدیغی آکلاشلدیغی جهتله ، آغیر رسم آلمق شرطیله مسکراتك استعماله مساعده ایدلمه‌سی و فقط غازینولرده عیاشلغك منع اولونمه‌سی تقرر ایتمش ایمش ! شو زواللی مسکرات قانوننك خیرلی بر عاقبته طوغری کیتمدیکنی ذاتاً بز ، استانبولده قانونك معنالی ، معناسز متمادیاً تأخراته اوغراتلمه‌سندن آکلامقده ایدك . بوندن باشقه صوك زمانلرده قانونك علیهدارلری چوغالمغه باشلامش و اکثری علیهدار ، بالخاصه بو قانون یوزندن خزینه‌نك پك چوق متضرر اولدیغی ادعاسنی ایلری سورمکده بولونمشلردر .

منع مسکرات قانوننك ، عشرت استعماله مانع اولمادیغی ، مسکرات قاچاقجیلغنك تزایدینه سببیت ویردیکی کبی دلائل و مدعیات بر درجه‌یه قدر دیکلنه‌بیلیر . فقط مسکرات ممنوعیتنی رفع ایچون خزینه‌نك متضرر اولمقده بولندیغی ادعاسی قدر اذعانسزجه و انصافسزجه بر دلیل تصور اولونه‌ماز .

منع مسکرات قانونی ، بویوك ملت مجلسی آناطولیده عشرتی منع ایده‌رك اخلاق تصفیه ایتمك و زواللی کویلینك الك مزمن و الیم خسته‌لقلرندن برینی تداوی ایله‌مك کبی مقاصد اصلاحکارانه ایله تنظیم و اعلان ایله‌مشدی . عشرت یوزندن خلقك صحت و اخلاق اعتباریله اوغرادیغی معنوی ضررلر خزینه‌نك عشرت رسومی آلامامقدن متولد ضرر مادیسی یاننده مقایسه و موازنه‌یه کله‌بیله‌جك قدر عظیم اولدیغنی ایچمزده تقدیر ایتمیه‌جك بر تك انسان اولابیلیرمی ؟

بویوك ملت مجلسنك اجراآتی میاننده کندیسنه شرف ویره‌جك و نامنی تاریخده خاصةً حرمتله یاد ایتدیره‌جك قانونلردن بری و بلکه برنجیسی منع مسکرات قانونیدر . مجلس ، بویله بر قانون تنظیم ایده‌بیلمك اقتدار و بصیرتنی کوستردیکندن طولاییدر که خلقك نظرنده بویوك بر اعتبار و شهرت قازانمش و بو قانونك تنظیمندن اعتباراً مجلسك موقعی پك زیاده قوتلنه‌رك استانبول حکومتلرینك تزویراتی ایله بر درلو تردددنی ازاله ایده‌مه‌ین آناطولی خلق حکومت ملیه اطرافنده کمال خواهشله طوپلانمشدی .

بو اعتبارله منع مسکرات قانونی ، مجاهده‌مزك توسع و انکشافنه الك زیاده خدمت ایدن عوامل مؤثره‌دن بری اولمش و خلق استانبولده‌کی خلیفه‌یه رغماً، اصل مسلمانلغك آناطولیده اولدیغنه و بویوك ملت مجلسنك ایجابات اسلامیه‌یه بحق رعایتکار بولوندیغنه قناعت کتیرمشدی .

قانونك مجاهده‌مزه سیاسةً اولان بو خدمتندن باشقه ، آناطولی‌یه صحت و اخلاق اعتباریله‌ده بویوك فائده‌لری اولمشدر .

بر کره قانون ، سوقاقلرده علناً مسکرات قوللانمغی منع ایتدیکی و میخانه‌لری قاپاتدیغی ایچون ، اسکیدن آناطولینك الك بویوك غائله‌لرندن بری اولان وقوعات ضابطه همان همان صفره اینمش، عشرت یوزندن وقوع بولان مضاربه‌لر و جنایتلر اورته‌دن تماميله قالقمشدر . بوکون آناطولی شهرلرینك هانکیسنده تدقیقات یاپیله‌رق ضابطه مأمورلرینك فکری صورولسه ، عشرت ممنوعیتندن ممنونیتله بحث ایتدکلری کوریلیر .

عشرتك بویله علناً فروخت و استعمالنك منعی عینی زمانده صحت عمومیه اوزرنده‌ده پك خیرکار تأثیرلر یاپمشدر . بوکون بوتون قاچاقجیلغنه ، بعض خانه‌لرده کیزلی راقی اعمالنه رغماً عشرت استعمالی یوزده لااقل یتمش بش تناقص ایتمشدر . بوده زواللی آناطولی کویلیسنك عشرته صرف ایتدیکی پاره‌سنك تصرفنی تأمین ایتدیکی قدر صحتنیده وقایه ایلکده بولنمشدر .

منع مسکرات قانوننك اصداری ، مجاهدهٔ ملیه‌مزك الك بصیرتکارانه اجراآتندن بری اولدیغی قدر مملکتمز ایچونده مدار فخر و مباهاتدر . چونکه بوکون عالم مدنیتك مضرتنی تصدیق و اعلانده متفق اولدیغی عشرت بلیه‌سنی اوروپاده قانوناً و قطعیاً اورته‌دن قالدیرمغه ایلك موفق اولان ملت ، تورك ملتیدر . واقعا بو شرف هرکسدن اول احراز ایتمکده ذاتا بزه دوشردی. چونکه بز تورکلر هرشیدن اول مسلمانز و مدار افتخار و ممتازیتمز اولان الك بویوك صفتمزده مسلمانلغمزدر . اوچیوز میلیون مسلمانك ترقی و تمدننده پیشواسی اولمغه و دیانت جلیله‌مزه نکهبانلق ایتمکه من طرف‌الله موکل اولان بزم کبی عالی همت و مجاهدلر مجاهدی بر ملتك ، عشرت کبی بشریته ، ظهورندن بری مسلط اولان بر بلیه‌یه قارشی‌ده ایرکیچ و اعلان جهاد ایده‌جکی و بو جهادنده احراز ظفر ایلیه‌جکی محقق ایدی .

منع مسکرات قانوننك مملکتمز ایچون مادی و معنوی بو قدر فوائد باهره‌سی میدانده ایکن ، نه قدر شایان تأسفدر ، که ینه ایچمزده بو قانونك رفعنی التزام ایدن و حتی التزام ایتمکلده قالمایارق بر آن اول اورتادن قالقمه‌سنه تشبث ایله‌ینلر بولونیور .

فی‌الحقیقه ، قانونك تعدیل ایدیله‌جکی یولنده صوك زمانلرده اورته‌یه چیقمش اولان روایتلر ، آچیقدن آچیغه قانونی اورته‌دن قالدیره‌رق سرخوشلغی و اونك بوتون نتایج الیمه و فجیعه‌سنی یکیدن احداث ایچون زمینی حاضرلامقدن باشقه بر مقصده معطوف دکلدر .

بومقصدی ترویج ایتدیره‌بیلمك ایچوندر ، بوقاریده‌ده سویلدیکمز اوزره بالخاصه خزینه‌نك متضرر اولدیغی ادعای بی‌معناسی ایلری سورولمکده‌در .

فی‌الحقیقه عشرتك منعندن طولایی واردات عمومیه‌مزدن مسکراتدن آلدیغمز رسوم اکسیلمشدر. فقط شوراسی‌شایان دقتدر ، که مجاهده‌سنه‌لرنده چتین برحرب ایله مشغول اولان آناطولی‌یی ، بو واردات نقصانی کندینی اداره ایتمکه وبودجه‌سنی توازن ایتدیرمکه مانع اولمامشدر . حرب سنه‌لرنده بودجه موازنه‌سی اوزرنده اساسلی تأثیراتی کوروله‌ین برقسم وارداتك ایسه ، کیرملك اوزره بولندیغمز صلح دوره‌سنده بودجه‌مزی صارصه‌جغنی ادعا ایله‌نك طبیعی عقل ومنطقده یری اولاماز .

صوکره بو واردات نقصانك بودجه‌ده تأثیری اولاجغنی قبول ایتسه‌ك بیله ، بونی باشقه منابعدن استحصال ایدیله‌جك منابع واردات ایله تلافی ایله‌مك البت کوچ برشی دکلدر . مثلا بونك ایچون بوکون مملکتمزی‌اوقدر اضرار ایدن (رژی) یی الغا ایده‌رك باندرول اصولنی وضع ایتسه‌ك ، توتون استهلاکندن برحله‌ده سنوی لااقل اون میلیون لیرا واردات تأمین ایده‌جکمزی اربابی ادعا ایدیور . کذا سیغاره کاغدی ، کبریت کبی مستهلکات رسومی‌ده تزید صورتیله بوواردات یکوننی برقات دها آرتدیرمق ممکندر. ایشته بو تدبیرلرله الده ایدیله‌جك فضله واردات منع مسکراتدن متولد خزینه ضررینی بالغاً مابلغ تلافی ایتمش اولور .

کورولیور ، که مقصد حقیق حزینه ضررینی تلافی ایسه اونی ، خلقی تکرار عشرت بلیه‌سنه سوق ایتمکسزین تأمین ایتمك هیچده کوچ دکلدر.

منع مسکرات قانوننك بحق تطبیق ایدیله‌مدیکی مسئله‌سنه کلنجه ، او صرف برحکومت ایشیدر . حکومت قانونلرینك حکمنی انفاذ قابلیت وقدرتنی حائز دکلسه ، یالکز مسکرات قانونی دکل ، منع شقاوت قانونی ، قانون جزایی وکمرکلردن ممنوع اشیا کچیرتمه‌مك قانونی‌ده تطبیق ایده‌میور دیمکدر. شوحالده یاپیله‌جق ایش ، حکومتك تطبیقندن عاجز قالدیغی قانونلری الغا دکل، فقط حکومتی ، تنظیم واصدار ایتدیکی قوانینی انفاذ ایده‌بیله‌جك بر درجهٔ مکملیته کتیرمکدن عبارتدر . حکومت ، ملت مجلسنجه قبول ایدلمش فلان قانونی تطبیق ایتدیره‌میوردیمك ، حکومت مفهومنك بزده‌هنوز اکلاشیله‌مادیغنی اعلان واعترافدن باشقه برمنایه دلالت ایتمز :

کورولیور ، که هانکی نقطهٔ نظردن محاکه ایدیلیرسه ایدیلسون ، منع مسکرات قانوننك نه تعدیلنی ، نه‌ده الغاسنی معذور کوستره‌جك اورته‌ده اك اوفاق برسبب عقلی ومنطقی یوقدر . بونی التزام ایدنلر اولسه اولسه‌سربست عشرت ایتمك ذوقندن محروم قالان عیاشین اولابیلیر . اساساً بوقسم ناقابل تداوی عیاشینك ، قانونك بوتون ممنوعیتنه رغماً ینه ایستدکلری کبی مسکرات قوللاندقلری هرکسجه معلومدر . حتی بوکروه میانده قانونی بالذات اصدار ایتمش اولان بویوك ملت مجلسی اعضاسی بیله بولوندیغی‌ده ایشیدلمکده‌در . فقط بویله برقاچ عشرت مبتلاسنك ذوق ومنفعتی ایچون مملکتمزه بادیٔ شرف اولان وملتمزه معناً ومادةً بوقدر فوائدی جالب بولونان بر قانونی قالدیرمغه تشبث ایتمك ومیلیونلرجه مسلمان وتورکی ینه عشرت بلیه‌سنك عوارض مهلکه‌سنه معروض براقق قدر قجیع برشی متصور دکلدر .

سابق بویوك ملت مجلسی تاریخه برچوق اجراآت فوق‌العاده‌سی میانده برده منع مسکرات قانونی تنظیم ایتمش اولمق شرفیله کچه‌جکدر . یکی مجلس ایسه ، ایلك اولمق اوزره بو مفید قانونی اورته‌دن قالدیرمغه تشبث ایده‌جك اولورسه حصوله کتیره‌جکی سوء تأثیره پایان تصور اولونه‌ماز . یکی مبعوثلرك بو قدر ألیم برخطا ارتکاب ایده‌رك تاریخ ومملکت نظرنده ، سابق مجلسك تمامیله معکوسی بر شهرت قازانمق غفلتنده بولونه‌جقلرینی هیچ ظن ایتمك ایسته‌میورز .

توحید افکار

ابوالضیا زاده

مصر علماسنك مراجعتی

(قاهره) ده انتشار ایدن (الاهرام) غزته‌سنك ٧ آغستوس تاریخلی نسخه‌سنده اوقوندیغنه کوره مصر (علمای اسلام تساندی) جمیتی ، (شیخ فراج‌المنیاوی) نك ریاستی آلتنده عقداجتماع ایدرك مصطفی‌کمال پاشایه برمکتوب تقدیمنه قرار ویرمشدی . بومکتوبده بسمله‌دن صوکره ، مسلمانلری نصرت الٓهیه ایله تأیید ایدن جناب حقه حمد وثنادن ، خاتم‌الانبیا افندمزه صلات وسلامدن صوکره دنیلیورکه :

« ذات‌دولتلرینك مجاهده‌سی وممتاز اولدیغکز عزم وکیاست ، قوت‌ایمان وحق اوزره ثبات کبی خصائل عالیه ایله مجاهد آرقداشلرکز سایه‌سیده مقام خلافت اسلامیه‌یی اجانبك اسارتندن ، خائنلرك فنالغندن ، جاهلیت تعصبلرندن قورتاردیکز . فقط بووبا حجازده‌کی عرب رؤساسنك قلبلرینه مسلط اولدی. بونلر، خلافت اردولرینه قارشی کلدیلر ، مقام خلافته عقد بیعت ایدن‌مسلمانلرك بیعتنی انکاره یالتدیلر . خلافت دشمنلرینك آغوشنه کندیلرینی آتدیلر . (انکلتره ـ حجاز) معاهده‌سیله (حرمین شریفین) ی انکلیز حمایه‌سنه تودیع ایتمك کبی‌جناب حقك تحریم ایتدیکی برکناهی مباح کورمك ایسته‌دیلر . (تساند علمای‌دین) جمیتی ذات‌فخامتپناهیلرینه مراجعته سوق‌ایدن حادثه‌مصرحکومتیله حجاز رؤساسی آره‌سنده وقوع بولوب (محمل مصری) نك اعاده‌سنه ، فریضهٔ حجك تعطیلنه بادی اولان حادثه‌در .

اخلاصکز ومعظم جهادکز طولاییسیله جناب‌حق سزی بوتون دینداشکز آره‌سنده اعلا ایتدیکندن خلیفهٔ مسلمین افندمزدن صوکره مقام خلافتك استنادکاهی اولمق حسیله جناب حقه ، رسول‌اللهه وبوتون اهل‌اسلامه قارشی قارشی حرمین شریفینی وروضهٔ مطهرهٔ نبویه‌یی حمایه‌دن مسئولکز . اسلامك محافظه سزه عائددر. جناب‌حق سزکله ومجاهدین ایله دین ودنیاده مسلمانلرك فتوحاتنی دائم ایتسین . »

هندستانك تبریکاتی

٣٠ تموز تاریخلی (بومبای قرونیقل) رفیقمزده اوقوندیغنه کوره ، هندستان خلافت جمیتی رئیسی دوقتور (م . آ. انصاری) ، امیرالمؤمنین خلیفةالمسلمین حضرتلریله مصطفی کمال پاشایه آتیده‌کی تبریك تلغرافنامه‌لرینی کوندرمشدر :

« بالعموم هندستان اهالیسی ، وبالخاصه هندستان مسلمانلری‌نامنه ذات شوکتپناهیلریله ذات فخامتپناهیلرینه وتورك ملتنه ، یکی بردور آچان ، تورك خلقنك حاکمیت سیاسیه‌سنی واستقلال اقتصادیسنی تأمین ایدن ، آسیا ملتلرینك مصونیتنی تکفل ایده‌جك متجدد بر تورکیانك تولدینی تبشیر ایدن صلحدن طولایی صمیمی تبریکاتمزی تقدیم ایدرز . »

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

آبونه شرائطی : هر یر ایچون
سنه‌لکی (٢٧٥) آلتی آیلغی
(١٥٠) خارج ایچون سنه‌لکی
٣٣٥ غروشدر .

نسخه‌سی ٥ غروشدر .
ایکی نسخه برآراده
(١٠) غروشدر
سنه‌لکی ٥٢ عدددر .

اداره‌خانه : باب‌عالی جاده‌سنده
رشید افندی خانده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد

١٣٣٠

آدره‌س تبدیلنده آیریجه
٥ غروش کوندرلملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولملی وآبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٥٥٦ - ٥٥٥ | ١٧ محرم ١٣٤٢ | * پنجشنبه * | ٣٠ آغستوس ١٣٣٩ | جلد ٢٢

آنغلیقان کلیساسنه جواب

تدقیقات وتألیفات اسلامیه هیئت علمیه‌سی رئیس عالیسی شیخ عبدالعزیز جاویش افندی حضرتلری طرفندن تألیف بویورولوب شرعیه وکالت جلیله‌سی طرفندن آنغلیقان کلیساسنه کوندریلمك اوزره طبع ایدیلمکده اولان جوابدر:

دین اسلامك خصائصی

٧. وجدانه بشرینك دین اسلامده‌کی موقعی

اوروپاده‌کی انقلاب فکریدن همان بیك سنه قدر اول ایدی‌که دین اسلام انسانك حرکتلرینی ، عقلك حکملرینی، حاصلی بوتون تصرفات بشری میزانه چکن وزمانمزك عرفنجه علمای اخلاق طرفندن « وجدان » ده‌نیلن روحی اطواری وروحانی ملکاتی سیلدیرمشدی .

صوکره عرقك سینی اولدیغی وحالات روحیه‌نك تعدیل وتبدیلی خصوصنده مؤثرات خارجیه‌نك استخفاف ایدیلمیه‌جك درجه‌لرده حکمی بولوندیغی سنت محمدیه طرفندن میدانه قونولدی . عرقك سینی اولمسندن مقصد شودر : انسان اجدادندن رنك ، سیما ، شمائل ، سس وسائره کبی برچوق مادی اوصافه توارث ایتدیکی کبی حدت ، حلم ، عزت ، ذلت ، کرم ، بخل کبی دها برچوق معنوی صفتلرله اتصاف استعدادی‌ده ارثاً انتقال ایدر .

ابوینندن کلن بوملکاتك برچوغی انسانه صاف برحالده ، یاخود اضدادیله شائبه‌دار اوله‌رق کچر . صوکره ، محیط مسئله‌سی کلیرکه مساعد ظهور ایتدیکی قدرده بوکامن قوتی میدانه چیقاریر ، فطرتده‌کی تخمی فیلیزلندیرر ، بویوتور ؛ شاید دوشدیکی محیط غیرمساعد ایسه یا بو تخمی بوسبوتون اولدورر ، یاخود جلیز وخسته‌لقلی برحالده براقیر .

بوسببدن مسلمانلق بوتون احکام وتعلیماتنده مختلف محیطلرك کرك روح ، کرك روحك اطوار وحالاتی اوزرنده‌کی نفوذ وقدرتنی اصلا نظر دقتدن دور طوتمامش ومسلمانلر ایچون « تقوی » نامیله برحدود چیزمشدرکه اوده اخلاقی چیغرندن چیقاران ، میزان وجدانك آهنکنی بوزان مؤثراته اوزاق طورمقدن باشقه برشی دکلدر .

اسلام معتادی وجهله زمانلرك ، مکانلرك روح انسانی اوزرنده‌کی تأثیرینی نظردقته آلمشدی . صوکره بو دین مبینی کوندرن فاطر حکیم علم ازلیسیله بیلیوردی‌که وجدان‌ده انسانك ، حتی اعراض وجواهریله بوتون کائناتك عینی‌دز ؛ علی‌الدوام تحلل وترکب ایدر ؛ متصل برطرفدن فنا بولور ، دیکر طرفدن وجود پذیر اولور ؛ سکونك ، حرکتك ، اقامتك ، سفرك ، مختلف محیطلرك ، تدقیقلرك ، حادثات حیاتیه‌نك روح بشر وروح بشرك اطواری اوزرنده بیوك تأثیرلری وار ؛ تمایلاتی ، اراداتی ، محاکاتی بو اختلافات ایله دکیشیر طورور. اوت ، دون چیرکین کوردیکنی بوکون بکنیر ؛ مصرده ایکرندیکی برمنظره‌دن

باشنه بر پرده ذوق طویار؛ طبیعیات و فلسفه اوقودقدن صوکره اوله حرمت ایتدیکی شیلری استخفافه باشلار. انسانلردن اویله‌لری واردرکه اخلاقسزلرله دوشه قالقه محرماتی مباح کورمه‌یه، ناموس قیدنده اولمامه‌یه، قولاً، فعلاً هر درلو رذالتده بولونمه‌یه آلیشوب کیدییورلر. حالبوکه بو اختلاطدن اول کندیلری ایچون بویله بر حرکتی عار بیله‌رک اصلا ارتکاب ایتمزلردی.

شاید استعمار سابق قوللانان اوروپالیلرك قوندقلری مملکتلرده استثمار ایتدکلری اقوامه قارشی تعقیب ایلدکلری حرکتی نظردقته آلیرسه‌ق کورورزکه وجدان انسانی ناصیل طوردن طوره کچیور و مکانك اختلافیله اونك حکملری‌ده نه‌قدر دکیشیور!

اوت، انکلیز وجدانه صاحب بر آدم ایستر لونده‌ر ده، ایستر هندده، ایستر مصرده اولسون، عینی آدمدر، دکیشمز. لکن عجبا اونك کندی وطننده ایکن صاحب اولدیغی وجدانیله اوزرینه نفوذینی کردیکی وطوپراقلری، حیوانلری، انسانلری استثمار ایچون قوندیغی بو مملکتلرده‌کی وجدانی برمیدر؟ بر فرانسزك ماداغسقارده، یاخود مراکشده، یاخود جزایرده‌کی وجدانی کندی وطننك سینه‌سنده، کندی یوردینك کوبکنده اوطورورکن طاشیدیغی وجدانك عینی میدر؟

مسلمان بر شرقلی اوروپا حماملرینه کیدییور. اوراده هر طرفی چیپلاق، هیچ بریری اورتولمه‌مش انسانلری ایلك دفعه کوروشنده تویلری اورپریور. لکن صوکره‌لری بو منظره‌یی اسکیسی قدر چیرکین ورمدکدن باشقه کیت کیده آلیشیور. حتی مسلمان کنجلرندن اویله‌لرینه تصادف ایدییورزکه مملکتلرنده ایکن مألوف اولدقلری حیایی صوکره‌ده چیرکین بولیورلر، استخفاف ایدییورلر.

اوت، چوق دفعه‌لر یکی بر اقلیمه قونان انسانلرك حسی، فکری، حرکتی، وجدانی تماملیه او محیطك رنکنه بویانیور و قطعی اولان بو تحول افراد بشر آره‌سنده آنجق سرعت و بطائت اعتباریله تخالف ایدرکه اوده یاشلرینه، تحصیللرینه، فکرلرینه، برده اسکیدن متصف اولدقلری سجایانك درجهٔ رسوخنه، دها صوکره‌ده یکی محیطده معروض اوله‌جقلری دکیشدیریجی اسبابه قارشی اتخاذ ایده‌جکلری وسائط مقاومته کوره اولور.

مثلا ژاپونلرله چینلیلر هجرت ایتدکلری مملکتلرده الك آغیر دکیشن ایکی امتدر. چونکه نره‌یه کیدرلرسه جماعت حالنده کیتدکدن باشقه لسانلرینی، دینلرینی، عادتلرینی، فکرلرینی، عنعنه‌لرینی صوك درجه‌ده قورورلر. ایشته اونلرك بو حالی او یکی طوپراقده روحلرینه سریان ایده‌جك بوتون معکوس بکیلکلره قارشی بر دیوار اولور.

زمانك اختلافی بوزندن وجدانلرك تحللنه الك واضح بر دلیل وارسه شودرکه قاتولیکلر بوکون هر هانکی بر پروتستانه اذا ایتمه‌یی اصلا ایسته‌مزلر. حالبوکه مذهبداشلری کرك لوترك ایام ظهورنده، کرك اوندن برچوق زمانلر صوکره پروتستانلری دیری دیری یاقارلردی و بو زواللیلر کوناکون اشکنجه‌لر آلتنده قیوراندقجه اوته‌کیلر کیفلرندن غشی اولورلردی. اعتراف جرم ایچون پاپاسك حضورینه چیقان قادین، یاخود قیز، باباسی، یاخود قوجه‌سی، یاخود قرده‌شی حقنده جناب مسیحه تقربه و اونك رضاسنی، غفرانی جلبه وسیله بیلیردی. هم ویره‌جکی خبرلر یوزندن بیچاره‌لرك اوغرایه‌جغی عاقبتی‌ده کسدیرمز دکلدی.

دین اسلامی کوندرن حکیم ذوالجلال روح بشر ایچون بر حال اوزره قرار امکانی بولونمادیغنی و حکملری، حرکتلری طارتمه‌یه، خیر ایله شری، نفع ایله ضرری آییرمه‌یه یالکز باشنه وجدان کافیدر، ادعاسنده بولونمق انسان ایچون دیکرلرینی آلداتمقدن و کندی مقصدینی کیزله‌مکدن باشقه برشی اولمادیغنی علم ازلیسیله بیلیوردی. بوسببدندرکه بوتون حرکات و سکناتنده اللهی کندیسنه مراقب کورمه‌ین و الك خفیف محاوره‌لرینه، الك کیزلی تصورلرینه قدر اللهك مطلع اوله‌جغنه یقینی اولمیانلر ایچون امکان خلاص بولونمایه‌جغنی پیغمبرلرینك لسانیله مسلمانلره تبلیغ ایتدی. اسلام مؤمنلره شونی‌ده بیلدیردی‌که کیمسه‌نك وجدانی مراقبه آلتنده بولوندورمق، کیمسه‌یی محاسبه‌یه چکمك حقنی الله ذوالجلال کندیسندن باشقه‌سنه تودیع ایتمش دکلدر؛ زیرا لطیف و خبیر، سمیع و بصیر آنجق اودر. آرتیق اونك حق ایله حکم ایدر عادل بر حاکم اولدیغنه یقینی بولونان بر نفس ایچون بو خصوصده جزع و فزع امکانی وارمیدر؟

اسلامك واجباتندن بری‌ده انسان مراقبه آلتنده بولوندیغنی اصلا خاطردن چیقارمایه‌رق کوجی یتدیکی قدر اللهی آکمق و نظر الهیدن غافل اولوب‌ده وجدانك پاکلیش بر حکم ویرمسنه و میل و اراده‌سنك خیر و حقدن اوزاقلاشمسنه میدان براقمامقدر.

ایشته اسلام بوتون اخلاقی خسته‌لقلری شفایاب ایدن بو یادك، بو تخطرك دوامنی تأمین مقصدیله‌درکه کتب دینیه‌ده بیلدیریلن مختلف وقتلرده الله ایچون ادای صلاتی مسلمانلره امر ایتدی. کورورسکزکه تجارتنه، صنعتنه، یاخود اکلنجه‌سنه دالمه‌رق اللهی اونوتدقلری بر آنده مناره‌لردن «نمازه قوشوك، فلاحه قوشوك! الله هرشیدن بیوکدر. اللهدن باشقه معبود یوقدر.» ندالریله مؤذنلر کندیلرینی ارشاد ایدر.

بوندن باشقه اسلام انسانلرك درلو درلو دعالرله جناب حقه تضرعده بولونملری و هر هانکی بر ایشه باشلارکن اسم اللهی یاد ایتملری ایچون ترغیبده بولونمشدر. بناءً علیه هر حرکتك باشلانغجنده مسلمانلرك شعاری «بسم الله الرحمن الرحیم» در. صوکره، اسلام اوطورورکن‌ده، قالقارکن‌ده، یاتارکن‌ده اللهی آکملرینی انسانلردن ایسته‌یور.

حاصلی اسلام وجدان انسانی‌یی رجال دینك تحکملرندن و ادیان سائره‌نك برحق اوله‌رق کندیلرینه بخش ایتدیکی حجرلردن ناصیل قورتاردیسه ینه او وجدانی آلا بیلدیکنه بوش براقیلمسی وشاید آ کیلیرسه طوغرولته‌جق ، بوزولورسه اصلاح ایده‌جك ، آزارسه یوله کتیره‌جك ، ضعیف دوشرسه قوتلندیره‌جك بر واسطه‌نك فقدانی یوزندن اوغرایاجغی وخیم عاقبتلردن‌ده اویله‌جه قورتاردی . أوت ، اسلام وجدان انسانینك تدبیر واراده‌سنی هیچ برزمان اللهدن تزیه ، اللهدن عادل ، اللهدن أ کمل اولمسنه امکان متصوراوله‌میان مخلوقاتك یرینه براقمادی . بالعکس « نه‌ده اولسه‌کز او سزکله برابردر . الله بوتون ایشلدکلریکزی کوریور . » ١] آیت جلیله‌سیله خطاب ایتدیکی افراد عبادینك مراقبه ومحاسبه‌سنی حکمت ازلیه‌سی ایجابی اوله‌رق اوحکیم وعلیم کندی ذات کبریاسنه تخصیص بویوردی . بو سببدن دینك تبلیغ ایتدیکی حقیقتلره یقینی‌اولان برمسلمانك اللهی آ کمسی و اونی کیزلی ، آشکار بوتون ایشله‌دکلرینه مطلع بیلمسی کندی ایچون الك بویوك برقوهٔ زاجره اولدقدن باشقه روحنك الك بویوك مربیسی ، وجدانینك‌ده الك بویوك مصاحبی دیمکدر . صوکره ، « انسانی ضلالدن ، مناهیدن منع ایچون یالکز باشنه وجدان کافیدر ؛ تربیه وارکن‌ده ادیانك تحذیرینه ، یاخود تبشیرینه حاجت قالماز . » طرزنده عصر حاضرك هنوز پیشمه‌مش برچوق کنجلری طرفندن ایلری سورولن ملاحظه‌لر باشدن باشه خطادر . روح بشرك حالاتنه وقوفی اولانلر و اونك طوردن طوره کچمسنده‌کی اسراری ، کونا کون تقلباته اوغرامسنده‌کی اسبابی ادراك ایدنلر قطعیاً بویله برشی سویلمزلر . استناد ایتدیکی رکن اللهك مراقبه‌سی آلتنده اولدیغنی بیلوب اوندن حیا ایتمکدن عبارت بولونان بر تربیه‌دن باشقه هانکی تربیه‌درکه انسانی فاسد میللرندن ، سفیل هوسلرندن آلیقویمق خصوصنده کفایت کوستره بیلسون . شبهه‌یوقدرکه بوقدرمعناسز برسوزی یاروح انسانینك اطوارندن خبری اولمیان غافل ، یاخودمراقبهٔ الهیه قیودندن صیریلمق ایسته‌ین مغفل سویلر .

بونلر اوکیمسه‌لردرکه « ظنلرندن ، برده نفسلرینك آرزوسندن باشقه برشیئه اتباع ایتمزلر. — هوساتنی طوتوب‌ده کندیسنه معبود ایدینن کیمسه‌نك حالنی کوریورمیسك ؟ » ٢]

غیرمسلم اقوام آره‌سنده آله بیلدیکنه یاییلدقدن باشقه بونلری تقلید یوزندن جهلهٔ مسلمین ایچنده صوقولمش رذائله قارشی مسلمانی صیانت ایدن برقوت وارسه اوده سینه‌سنده کیزلدیکی اسراره خالقنك اطلاعنه یقینیدر . ایشته بو یقیندرکه غیظ ، حسد ، کین ، سوءنیت ، عباداللهی استحقار ، حقسز بره سوءظن کبی کیزلی قباحتلردن مسلمانی منع ایدر . ایشته بویقیندرکه ارککله محرملری آراسنده آشیلماز بر دیوار کسیلیر ، حتی چوق دفعه‌لر اونی نامحرملرینه‌ده تجاوزاتدن آلیقویار . أوت ، اللهك علمنه ، اطلاعنه یقینی اولان بختیاران بشر بوحقیقتی بیلیرلر . بیلمه‌ینلرسه ، وجدانلرینك محاسبه‌سنی نفسلرینه براقیرلر . وبوتون حرکتلرنده یکی فلسفه کتابلریله امثالی أثرلردن طوپلادقلری شیلره دایاندیلرکه هیچ بری ظندن ایلری کچوب‌ده یقین افاده ایتمیور. بیلمدیلرکه ظن حقیقتدن ذره‌قدر مستغنی قیله‌ماز. قرآن بویله‌لرینه یاقلاشمقدن مسلمانلری تحذیر ایدییور . (فاعرض عن من تولی عن ذکرنا ولم یرد الا الحیاة الدنیا ذلك مبلغهم من العلم ان ربك هو اعلم بمن ضل عن سبیله وهو اعلم بمن اهتدی . سورهٔ نجم.) ١]

خلاصه بر وجدان‌که بوقاردن بری کوروندیکی وجهله تحوله ، تبدله ، متانته ، ضعفه معروضدر ؛ هیچ برزمان اونی اصلاح ایچون مادی تعالیمه دایانمق ممکن اوله‌ماز . بویله بر وجدانك استناد ایده‌بیله‌جکی آنجق ایکی رکن واردرکه بری حقیقی بر مجاهدهٔ نفس ، دیکری‌ده اللهك هرشیئی بیلدیکنه یقیندر . نیته‌کیم (ومایعزب عن ربك من مثقال ذرة فی الارض ولا فی السماء ـ سورهٔ یونس) ١٢ آیت جلیله‌سنك مصداقی‌ده بونی مؤید بولونیور .

٨ . اسلامك شمول دعوتی وزمانلرك ، مکانلرك هپسنه موافق اولمسی

قرآن حکیم پیغمبریمز صلی الله علیه وسلم افندیمزك بوتون انسانلره بشیر ونذیر اوله‌رق کلدیکنی و کندیسنك خاتم الانبیا والمرسلین اولدیغنی بیلدیرییور . لکن اسلامك دشمنلری اودین مبینه بر بیغین شبهه‌لر اسناد‌ده و عصرلرك ، اقلیملرك اختلافیله دکیشوب طوران احتیاجات بشره کافی کله‌میه‌جکی ادعاسنده چوق ایلری کیتدیلر . وبو بیان قرآنینك واقعه مطابق ، یاخود عقل ایچون اثباتی ممکن حقایقدن اولدیغنی قبوله اصلا یاناشمادیلر . بونك‌ده سببی آشاغیده سویله‌یه‌جکمز وجهله دین اسلامك کنهنی بیلمه‌ملری وتبلیغ ایتدیکی امهات احکامك تفاصیلیله شرایعك کلیات واصولی حقنده جهل تام ایچنده بولونملریدر .

اسلامی تدقیق ایتمدکلری ایچون صانیورلرکه بو دین قرآن وسنت ایله منصوص احکام مجموعه‌سندن باشقه برشی دکلدر ؛ یاخود صدر

١] وهو معکم اینما کنتم والله بما تعملون بصیر . ـ سورهٔ حدید .

٢] ان یتبعون الا الظن وما تهوی الانفس ـ سورهٔ نجم . ـ افرأیت من اتخذ الهه هواه ـ سورهٔ جاثیه .

١] قرآنمزه آرقه‌سنی دونوب‌ده حیات دنیاده باشقه‌سنی ایسته‌مه‌ینلردن یوزکی چویر . ایشته اونلرك علمی بورایه قدر واره‌بیلیور . سنك اللهك یوقمی ، شبهه‌سز کوستردیکی یولدن صاپانی هرکسدن ایی اوبیلیر . اوبولده یورویه‌نی‌ده هرکسدن ایی ینه اوبیلیر .

٢] نه یرده ، نه کوکده ذره آغیرلغنجه برشی ربکك احاطه‌سندن قورتوله‌ماز .

اسلامده‌کی مجتهدلر طرفندن استنباط ایدیلمش مسائل فقهیه‌نك هیئت عمومیه‌سیدر. بوتون دعوالری ایسه شوندن عبارت:

« زمانلر دکیشدی، نسللر تعاقب ایتدی، عقل بشر خاطره، خیاله کلیه‌جك قدر کنیش مسافه‌لر آلدی. بناءً علیه کمال وضوح ایله کوروله‌مه‌مکله برابر ناصیل هرجسم ذی‌حیات تحول و تحفظ قانونه توفیقاً علی‌الدوام دکیشیورسه بوتون شئون حیاتیه و اطوار فکریه، بوتون اشکال معاملات او ترقیه تبعاً برچوق دفعه‌لر دکیشدی طوردی. شو سویله‌دیکمز مثاللر مناقشه ایدیله‌میه‌جك قدر آچیق و قطعی ایکن نه‌در مسلمانلرك حالی که اسکیه باغلانوب قالیورلرده زمان ایله برابر یورومیورلر؟ قرآنلرینه، نبیلرینك سنتنه، سلفلرینك رأینه صیم صیق صارلمشلر. بوندن بیك بو قدر ییل اول کوچبه حالنده یاشایان امتلره اویغون کله‌جك احکامك حالا امکان تطبیقنده اصرار ایدیلیور. حالبوکه آره‌ده زمان، مکان، علم، فکر اعتباریله مناسبت اولمادیغی کبی حیات مدنیه‌نك بوتون شعباتنده، ایجاباتنده، معاملاتنده، تصرفاتنده طابان طابانه مخالفت وار. خصوصیله الکتریك و بخار قوتلری استخدام ایدیله‌رك بویوك بویوك شرکتلر طرفندن دمیر یوللری دوشندکدن، قوجه قوجه فابریقه‌لر قورولدقدن، یرك یوزندن، ایچندن، کوپرولك اوزرندن، دکزلرك، نهرلرك آلتندن ترنلر، تراموایلر کچیرلدکدن صوکره ..... »

ایشته بونلر اسلامك ماهیتنی تدقیق ایتمه‌مش، کتابنی افسانه تلقی ایتمش آداملرك سوزیدرکه بوتون حکملری ظنوندن باشقه برشیئه استناد ایتمیور. لکن او دین مبینك اسرارینه وقوف اولانلر بیلیرکه حیات فانیه و باقیه‌نك دینی هر ایکی سعادتك شیرازه‌سیدر. کندیسنه خاص اولان قابلیتیله، کلیات تشریعیه‌له، طرز سیاستیله یکی بردینه احتیاج براقادیغی کبی ذاتاً دائرهٔ شمولی خارجنده هیچ برقانون اوله‌ماز.

ابن القیم دیورکه: « رسالت محمدیه‌نك اصلا تخصیص قبول ایتمز ایکی عمومی واردر: بری او رسول معظمك کندیلرینه مرسل بولوندیغی انسانلره نسبتله اولان عموم؛ دیکری‌ده بو انسانلرك اصول و فروع دینه عائد بوتون احتیاجلرینه نسبتله اولان عمومدر. بناءً علیه او نبی معظمك رسالتی کافیدر، وافیدر، عامدر؛ باشقه برشیئه حاجت براقماز. و رسالتك شو سویله‌دیکمز ایکی جهته‌ده عام اولدیغی اثبات ایتمدکجه ایمان تام اوله‌ماز. هانکی مکلف اولورسه اولسون شمول رسالتدن قورتوله‌مایه‌جغی کبی امتك کرك علم، کرك عمل اعتباریله محتاج اولدیغی حق و حقیقت انواعندن هیچ بری ایچون شریعتدن خارج قالمق امکانی تصور ایدیله‌مز. امته خلوتك، اویقونك، اوطورمه‌نك، قالقمه‌نك، یمه‌نك، ایچمه‌نك، ایتمه‌نك، چیقمه‌نك، سفرك، اقامتك، سکوتك، کلامك، عزلتك، اختلاطك، ثروتك، فقرك، صحتك، مرضك أداسیله حیاته عائد بوتون احکامی بیلدیردی... کندیلرینه معبود بالحق اویله اکمل بر تعریف ایله تصویر ایتدی‌که آرتیق اونی اوصاف کمال و نعوت جلالی ایچنده کوزلریله کورمشه دوندیلر. صوکره، انبیای سالفه ایله امتلرینی و آره‌لرنده جریان ایدن بوتون وقایعی بر صورتله نقل ایتدی‌که عادتا برابر یاشامش کبی اولدیلر. کیزلی، آشکار نه‌قدر خیر یوللری وارسه اویله اوزون بویلو تفصیل ایلدی‌که کندیسندن اول هیچ برپیغمبر امتنه او تفصیلاتی ویرمه‌مشدی. کذلك حربك حیله‌لرینه، دشمنله قارشیلاشمه‌لره، ظفره کیده‌جك یوللره‌دائر او قدر اینجه‌شیلر آکلاتدی‌که مسلمانلر بونلری بحق اوکره‌نوب‌ده تماميله تطبیق ایتمش اولسه‌یدیلر، قارشولرینه هیچ بردشمن چیقه‌مازدی... نفسك احوالنه، اوصافنه، دسایسنه، سرائرینه عائد اویله خبرلر ویردی‌که آرتیق باشقه معلوماته حاجت قالمادی. صوکره، امور معیشت حقنده‌اویله ارشاداتی کورولدی‌که مقتضاسنه توفیق حرکت ایتسه‌لردی دنیالری الك بویوك بر مقیاسده معمور اولوردی.

« حاصلی کندیلرینه دنیایه، عقبایه عائد خیرك، سعادتك کافه‌سنی کتیردی. واللهدن باشقه‌سنه اولان بوتون احتیاجلرینی کسدی، بیتیردی... بناءً علیه عالمه کندیسندن دها اکمل برشریعت کله‌ین شرع متکاملی حقنده ‹ اکسیکدر، خارجدن اقتباس اولونه‌جق بر سیاسته اکماله محتاجدر › ظننده بولونمق ناصیل قابل اولور؟ بوتون بونلرك سببی اسرار شریعتك بویله برظنی بسله‌ینلره خفی قالمسی وادراکدن نصیبلری آز اولمسیدر.. »

ینه ابن القیم دیورکه: « بونی ایجاب ایدن سبب شریعتك حقیقتنی بیلمك واونی وقوعاته تطبیق ایتمك خصوصنده‌کی نقیصه‌در. ولی‌الامر اولانلر بوحالی کورونجه مصالح عالمك انتظامنی تأمین ایده‌جك اداری قانونلر وجوده کتیردیلر. اونلرك شریعتده‌کی تقصیری ایله بونلرك احداث ایتدکلری موضوعات اداریه‌لری یوزندن اوزون شرلر، کنیش فسادلر میدان آلدی. ایش چیغرندن چیقدی. تلافیسی متعذر اولدی.. شبهه یوقدرکه پیغمبرلری کوندرمکدن، کتابلری ایندیرمکدن مراد الهی بشرك عدل ایچنده یاشامسیدر... بناءً علیه هانکی طریق ایله حقك نشانه‌لری بلیرر، دلیللری قائم اولور، فجری طوغارسه اللهك شرعی، دینی، رضاسی، امری او طریق اولور. ذاتاً جناب حق عدلك طریقلرینی، دلیللرینی، نشانه‌لرینی برنوعه حصر ایتمش‌ده اوندن دها متین، دها آچیق اولان دیکر طریقلری ابطال ایلمش دکلکه. بالعکس تشریع ایتدیکی طریقلردن مقصود الهیسی عدل و حقك اقامه‌سندن و خلقك عدالت ایچنده یاشامسندن عبارت اولدیغنی بیلدیریور. اوحالده حقك میدانه چیقمسی، مقضای عدلك بیلنمسی هانکی طریق تأمین ایدرسه اونك موجبیله حکم واجب اولور. ذاتاً بوتون بو طریقلر وسائل و اسبابدن عبارتدرکه مقصود اولان کندیلری دکل، غایتلریدر...... بر شریعت کامله حقنده بونك خلافی ظن اولونه‌ماز. کذلك سیاست عادله شریعت کامله‌یه مخالفدر، دیه‌میز. بالعکس بویله بر سیاست اجزای شریعتدن بر جزءدر. آدینه سیاست دینیلمسی برامر اصطلاحیدر. یوقسه یالکز باشنه عدل دنیلدیکی کبی شرعه

داخل اولور . عليه الصلوة والسلام افنديمز تهمتدن طولايى حبس ايتمش وجزا ويرمشدى . چونكه متهمك اوزرنده امارهلر كورمشدى . بر متهمك اورتهلى قاريشديرمقله ، اولره كيرمكله ، مكرر سرقتلرده بولونمقله اشتهارينى بيلديكى حالده سبيلنى تخليه ايدن ، ياخود كنديسنه يمين تكليف ايدن و « ايكى شاهد عدل اولمادقجه ، ياخود اختياريله اقرار جرم ايتمدكجه كنديسنى طوتهمام . » ديين آدامك بو سوزى سياست شرعيه مخالفدر ...

« عمر بن الخطابك ميخانهيى ياقسى وايچنه قاپانهرق خلقه كوروندكى ايچون سعد بن وقاصك قصرينه آتش ويرمسى بر سياست شرعيه ايدى . »

رؤيت هلال مسئلهسى

رمضان ابتداسنده تحدث ايدن وبوكونه قدر دوام ايلين رؤيت هلال مسئلهسى افكار عموميهيى خيليدن خيلىيه اشغال ايلدى . استانبول واناطولى مطبوعاتنده بعض ذوات طرفندن مهم يازيلر يازلديغى كورولدى . . افتا هيئت عاليهسى بر محلده ثابت اولان هلالك تلغرافله هر طرفه تشميلنى تجويز ايتدى . الحاصل اوزرنده اينجه حركت فكريه اجرا ايدلمش ، كونك مهم مسئلهٔ دينيهسى شكلنى آلمش اولدى . بكن رمضانك هلالى حقندهكى ثبوت شرعى حسابات هيئيهيه تطابق ايلهمش اولديغنك شيوعى اوزرينه توحيد افكار محررلرندن عمر رضا بك مسئلهيه مداخله ايلهمزى ، فكر وقناعتلريمزك اورتهيه قونمسنى تكليف ايتمشدى . بونك اوزرينه مسئلهنك كرك جهت علميهسى وكرك جهت شرعيهسى حقندهكى مطالعاتمى بر مقالهيه درج ايتمش وتوحيده كوندرمشدم . مساعد اولديغى درجهده اختصار ايدلمش اولمسنه رغماً بر از اوزونجه دوشمسى طولاييسيله مقالهنك اوچ درت نسخهيه درجى ضرورى اولديغى آكلاشيلمش و مطالعات علميهيى حاوى بركاك بر قاچ نسخهيه تفريقنى ايسه تنسيب ايلهمشدم ، و ايجاب ايدن تفصيلاتك علاوهسيله اولجه ترتيب ايتمش اولديغم صرف علمى رؤيت هلال نوطهسنه تذييل ايدهرك رساله شكلنده طبع ايتديرمكى مناسب كورمشدم . اخيراً منتسبين عدليهدن ت ، ط امضاسيله آقشام غزتهسنده نام عاجزىيه خطاباً بر آچيق مكتوب نشر ايدلدى . مكتوبده ثبوت هلالك حكم هيئى ايله اولمسى حقنده تشبثاتده بولنمغملغم لزومى تكليف ودرميان ايدليوردى . بو مآلده وثبوت هلال حقندهكى انتظامسزلغه برنهايت ويرلمسى تمنيسنى حاوى بر قاچ خصوصى مكتوب دخى آلمشدم . بوتون بو احوال قارشيسنده مقالهنك نشرينى تسريع ايتمك لازم كلدى . هيچ بر علاوه وتنقيصه اوغراتمقسزين حال سابقيله نشر ايليورم . يالكز بوكونه قدر مسئلهمزه عائد اولمق اوزره تحدث ايتمش خصوصات حقنده بر قاچ سطرلق ذيل علاوه ايدهجكم .

* * *

ـ عمر رضا بك افندىيه ـ

(توحيد افكارده) « بومشك » عنوانلى مقالهٔ عاليلرينى اوقودم . شرع ايله علمك ملتقى اولديغى وهر زمان عامهٔ مسلمينك علاقهدار بولنديغى بر مسئلهٔ مهمهنك نقابنى قالديرهرق ساحهٔ تدقيق ومناقشهيه قويورسكز . اول امرده وظيفه اعتباريله بنى هر كسدن زياده علاقهدار ايدهجكى طبيعى بولنان بو مسئلهيى اورتهيه قويمكزه وبو بابده بيان فكر ومطالعهيه دعوت ايدلملكمه يعنى وظيفهٔ علميهمك ايفاسنه بنى مجبور ايتمكزه ، ابراز بيورديغكز توجهاتك ابذال ايدلمش اولديغنىده قيد ايدهرك تشكر ايتمهمه مساعدهكزى رجا ايدهرم . بو مقاله ايله رؤيت هلاله متعلق مطالعاتمى نشر ايديورم . يالكز بويله بر مسئلهٔ علميهده لازم وممكن اولان استقصالرى محتوى مطالعاته جرائد يوميه بالطبع متحمل اولمديغندن موضوعك الك متبارز نقطهلرينى اشارتله اكتفا ايتمك ايستيورم . بو نقاطك بالخاصه جهت شرعيهيه عائد اولانلرى حقنده متخصص ذوات علميهنك بيان فكر ايلملرينى رجا ايلديكمىده بورايه علاوه ايدييورم .

رمضان وعيد فطرك تعيننده منصوص اولان حكم ، هلالك رؤيتى اولديغى جهتله هيئتشناسان متقدمهمز هلالك امكان رؤيتى مسئلهسيله پك چوق مشغول اولمشلر وبو بابدهكى تجربهلرينك نتائجنى بعض مقادير هيئيهيه ربط ايلمشلردر . بو مسئلهيى ايكنجى عصر هجريدن سكزنجى عصره قدر اشكال متعاقبهٔ متكاملهدن كچيرنلرك اشباعجهلرى فزارى ابن طارق ، ابن حبش الحاسب ، ابن يونس ، محمد موسى بن الخوارزمى ، ابو العباس التبريزى ، ابن شاطر كبى هيئتشناسان اسلاميه ايله بالخاصه سمرقند مدرسهٔ هيئيهسيدر . سمرقند مدرسهسنك اركان اربعهٔ عاليهسى اولان غياث الدين جمشيد ، الغ بك ، قاضى زاده رومى ، على قوشجى دن صكره بوتون اقطار اسلاميهده بو مسئله ايله مشغول اولهجق نه بر مؤسسه تأسيس ايدلمش ، نهده بر هيئتشناس ظهور ايلمشدر . بونلرك اورتهيه قويدقلرى حكم علمىيى اكلايهبيلمك وتطبيق ايدهبيلمك قدرتنى كوسترن ذوات بيله پك نادر ظهور ايتمشدر . كرچه سمرقند مدرسهسندن ايكى عصر صكره اصول اعشارى مخترعى (تقى الدين) كبى بر عالم هيئىمز ظهور ايتمش ، وطوبخانه اوستندهكى تپهلرك برنده بر مؤسسهٔ رصد تأسيس ايلمش ايسهده سحاب تيره ايله چوريلمش بر كيجهنك سماى سياهنده شعشعهنثار اولان برق كبى پارلامسى ايله سونمسى بر اولمش ودرت سنهلك زمان مساعيسنده بر چوق شيلر ياپمغه موفق اولان بو داهى احتمالكه رؤيت هلال ايله اوغراشمغه وقت بيله بولهمامشدر . كاشكى تقى الدينى درخاطر ايتمامش اولسهايدم . بونام نه وقت يادمدن كچرسه درين بر حس انفعال ايله ماضيمه بر غيظ اولهرق صوات ايتمك ايسترم .

هر نه ايسه ، بزم شمديلك قبول وتطبيق ايلديكمز اصول بو كونكى فزيق رصدخانهلرينك تجارب عموميهسنه استناداً اجرا ايلديكمز اوفق بر تعديل ايله سمرقند مدرسهٔ هيئيهسنك قبول ايلديكى اصولدن بشقه برشى دكلدر . بو اصولك دها بسيط ودها اساسلى بر شكله تبديلى لزومنه قائل ايسهكده بر چوق تجارب مقياس الضيائى Photemétrique اجراسى ايجاب ايدييوركه رصدخانه اليوم بو كبى تجاربده بولوناجق وسائطه مالك دكلدر .

شمدی ۱۶ نیسان ، بازارایرتسی کونی اقشامی آیك کوریلوب کوریله‌میه‌جکی مسئله‌سنه رجوع ایده‌لم. هلالك رؤیتنه متعلق کیلوس افقنه کوره حساب ایدلمش اولان مقادیر هیئه‌دن استدلال ایدیبورزکه او آقشام رؤیت هلال کلیاً غیر ممکندی. بو عدم امکان او قدر متحققدرکه بونده ذره قدر شبهه وتردده محل یوقدر . عینی قناعتی براز قوزموغرافیا وفزیق معلوماتی حائز بولنان قارئلرده‌ده تولید ایچون مسئله‌یی بسیط برایکی یردن ایضاحه چالیشه‌جغم . شویله‌که :

هلال یعنی قمر ۱۶ نیسان بازارایرتسی کونی اقشامی کیلبوسده تام اذان وقتی بر درجه یکرمی درت دقیقه ارتفاع مرئیده بوله‌جق و ۱۰،۷ یعنی ۱۱ دقیقه صکره‌ده غروب ایده‌جکدی . قمرك کونشدن اولان بعد زاویه‌ویسی دخی ٤ درجه ۲۲ دقیقه قدردر. دیکر جهتدن ضخامت هلال نامنی ویردیکمز هلالك اورته‌سنك قالینلغی قرص قمر قطرینك ۰،۰۰۲ سی قدردرکه بوکا کوره هلالك اك قالین اولان اورته‌سنك مقطعنی انجق درت ثانیه‌لك برزاویه داخلنده کوره‌بیله‌جکز.

ویردیکمز شو معلومات اوزرینه بروجه آتی مناقشات اجرا ایدیله‌بیلیر:

اولا — بر شیئی درت ثانیه‌لك زاویه تحتنده کورمك دیمك بر میلمتره‌لك قالینلغی اللی متره اوزاقلقدن وياخود اینجه‌لکی برمیلمتره‌نك یوزده برندن دها اشاغی اولان برقیلی ٤۰ سانتیمتره مسافه‌دن سچمك دیمکدرکه ناظمی Normal بر کوزك قدرت تفریقیه‌سنك اون بش مثلی مادوننده‌در . اکر قمرك ضیاسی مثلا زهره کبی اولدقجه قوتلی اولسه ایدی بشقه درلو دوشونمه‌مزی ایجاب ایدردی؛ حالبوکه ضیای قمر معلوم اولدیغی وجهله ضعیفدر ؛ (آلبدو ـ Albédo) سی ۱۷ یعنی تقریباً ضیای شمس مواجهه‌سنده بولنان آلچی‌نك نشر ایلدیکی ضیانك عینیدر.

شمدی بولندیغمز بر نقطه‌دن اللی متره اوزاقلقده بزه متوجه و کونشله ضیادار بر سطحك اوزرینه بر میلمتره قالینلغنده تباشیرله بر چیزکی چیزمش اولدیغمزی فرض ایلر ایسه‌ك حادثه‌مزك بر مماثلنی الده ایتمش اولدیغمزی دوشونه‌بیلیرز . سطح سیاه اولسه‌بیله بو چیزکینك کورولمسی قابل دکلدر . سطحك رنکی تباشیر رنکنه یاقلاشدقجه طبیعیدرکه چیزکینك کورولمسی اولوبتله غیرقابل اولور. شو مناقشاتدن قارئلرك هر حالده بنمله برابر استنتاج ایده‌جکلرینه قانعم که بو قدر اینجه اولان هلال ، مرتسم دوشدیکی سما مظلم اولسه یعنی هلال مثلا کیجه یاریسی فوق‌الافق بولنسه بیله ینه رؤیت ممکن دکلدر .

ثانیاً — شمس مرکز اوله‌رق یدی سکز درجه‌لك دائرهٔ عظیم قوسیله ترسیم ایدلمش بر دائره داخلنده‌کی نقاطك شدت ضیاسی قمرك شدت ضیاسندن فضله اولدیغی کبی بو ایکی نوع ضیا وصف فیزیقیلریله‌ده یکدیکرندن پك فرقلی دکلدر . بو حالده آشکاردرکه برجسمك نشر ایتدیکی ضیا دها قوتلی ضیا نشر ایدن بر وسط ـ Milieu دن کچرسه کوزوکمز. بوندن استنتاج ایدیله‌بیلیرکه حادثه‌مزده غروب شمس آننده انجق درت بچق درجه قدر شمسدن اوزاق بولنان قمر ، اینجه بر هلال حالنده دکل، تماماً منور ماهتاب حالنده اولسه بیله کوریله‌مز.

ثالثاً — نسیمك قدرت بلعیه‌سی نتیجه‌سی اجرام سماویه‌دن هرهانکی برینك افق اوزرنده‌کی ضیاسنك شدتی سمت رأسده‌کی ضیاسنك شدتندن ٤۲ دفعه متناقصدر . افقدن بر بچق درجه ارتفاعنده ایسه تخمیناً ۳۵ ، ۳٦ دفعه تناقص ایدر . دیمك اولیورکه غروب آننده هلالمزك نشر ایتدیکی ضیا ، کونش قارشیسنده بولنان بر آلچی پیغیننك عکس ایتدیردیکی ضیادن ۳٦ دفعه نقصان اوله‌جقدر . آشکاردرکه بوده رؤیتك عدم امکانی آیریجه تحکیم ایدن بر سبب فیزیقیدر .

شو بیانات و مضاعف حکم علمیلردن اینجه اکلاشلمش اولسه کرکدرکه بازار ایرتسی کونی اقشامی هلالك کورولمسی صورت قطعیه‌ده قابل دکلدر .

بو حالده اکر شاهدلر هلال کوردکلرینه قانع ایسه‌لر یا بر خیال وياخود هلال شکلنده اوفق بر سحاب پاره کورمش اولدقلرینی قبول ایتمك ایجاب ایدر. شاهدلرك سحاب پاره کورمك صورتیله بر یاکلشلغه دوشمش اولملری پك محتملدر؛ چونکه او اقشام افق غربیده اراصره دجنه Kumulus بولوطی پارچه‌لری مشاهده ایدیلیوردی‌که دائما مختلف شکللر آلان بو بولوط پارچه‌لرینك اوفق برجزئی هلال شکل ومنظره‌سنی آلابیلیر .

مسئله‌مزك صفحهٔ علمیه‌سی حقنده بو قدر ایضاحاتی کافی کوره‌رك صفحهٔ شرعیه‌سنه کچیورم .

∴

جمهور اهل شرع هلال رمضان وهلال فطرك ثبوتنی رؤیتنه ، ممکن اوله‌مدیغی صورتده اکمال ثلثینه حصر ایتمشلردر . بو بابده استناد ایتدکلری دلیل ایسه « اذا رأیتموه ..... هلالی کورور ایسه‌کز اوروج طوتیکز ، تکرار کورور ایسه‌کز بایرام یاپیکز . اکر هلال بولوط وامثالی ایله مستور ایسه تقدیر ایدیکز » حدیث شریفیدر. اهل شرعك اکثریتی بوراده‌کی تقدیری اوتوز کونه ابلاغ ایتمك صورتیله تفسیر ایتمشلردر . آنلری بو تفسیره سوق ایدن سبب ایسه عین مآلده وارد اولان دیکر حدیثلرده « تقدیر ایدیکز » محلنده « اوتوز کون اوروج طوتیکز » ، « شعبانی اوتوزه اکمال ایدیکز » ، « اوتوز کونه ابلاغ ایلیکز » جمله‌لرینك بولنمسیدر . اقلیت تشکیل ایدن دیکر برقسم اهل شرع ایسه او بر حدیثلری مفسر ماهیتده کورمامشلر ، ومنازل قمر وحسابات هیئیه طریقیله تقدیر ایدیکز معناسنی ویرمشلردر . اقلیتك بو اجتهادی « انا امة امیة ..... بز اوقور یازار برقوم دکلز ، نه یازارز ، نه‌ده حساب ایدرز ؛ شهر یا یکرمی طقوز ویا اوتوزدر . »

حديث شريفه معارض كوريلەرك اكثريت وبالخاصه متأخرين طرفندن رد وجرح ايدلمك ايستەنلمشدر . بالطبع اقليت بو ايكى حديث اراسنده بر تعارض كورمامشدر . چونكه ايكنجى حديث حساب وكتابى نهى ايتمش دكلدر . بلكه انكله مأمور اولمديغمزى بيـاندر . المده كى كتب احاديثده ايكنجى حديثك موردى حقنده بر شيئه تصادف ايدەمدم . اكر مورد حديث معلوم اولسه ايدى معنـاى حديثك تمـاميله منفهم اولەجغى طبيعى ايدى . ديكر طرفدن آشكاردركه بو حديثك رؤيت هلال ايله بر منـاسـبت ظـاهرەسى يوقدر ، حكمى عام قبول ايتمك ايچون ده قرينۀ مانعه واردر ؛ ايمدى قوتلى بر قنـاعتله ادعا ايديله‌بيليركه بو حديث شريف آنجق جاهليت عربك قوللانديغى ومسلمانلغك رد ايلديكى اصول تقويمى نهى ايلەمشـدر . شـو ادعايى تشريح ايچون ايضاحات آتيه‌يى ويرمكه مجبور اوليورم . شـويله‌كه : جاهليت عرب، اسلامدن ايكى عصر اول صرف قمرى اولان ورؤيت اوزرينه مؤسـس بولنان اصول تقويملرينى براقه‌رق حج موسمنى وا كا مربوط اولان تجارت زمانلرينى دائما سير وسفره مساعد بر موسمه كتيرمك فكريله عربستانده‌كى كلدانى بقايـاسيله عبرانى واسرائيلى لرك قوللاندقلرى تقويم نيرينى‌يى « clendrier Luni-solaire » يعنى اليوم تقويم عبرانى وياخود تقويم موسوى دينلان اصول تقويمى قبول ايتمشلردى . واولجه استعمال ايتدكلرى اسامئ شهورى آتەرق برينه بوكون قوللانديغمز شهور عربيه اساميسنى وضع ايتمشلردى . بو تقويمك اساسى هر اوچنجى سنه نهايتنده بر آى كبس ايتمك يعنى اوچنجى سنه‌يه بر اى زياده ايتمك ويكرمى بر سنه بو طرزده دوام ايتمك ، يكرمى دردنجى سنه نهايتنده ايكى آى كبس ايتمكدركه بو صـورتله عرب آيلرينك مواسـمه كوره موقعلرى محافظه ايدلمش اوليوردى . وكبس ايديلان بو آيلره « شهور نسيئه » نامى ويريليردى . فقط بو اصول شهور قمريه‌يى تماميله شمسه كوره تثبيت ايده‌مديكندن انى‌ده بر طاقم قاريشيق حسابلرله تصحيح ايدرلردى . اليوم موسويلرك ايام دينيه‌سيله خريستيانلرك پاسقاليه وبوكا مربوط اولان ايام دينيۀ متحوله‌لرينك تابع بولنديغى بو اصول تقويمى حساب ايتمك بوكون بيله بزم ايچون اولدقجه مشكلاتلى داعيدر . عربلر بالطبع بو اصول تقويمى تطبيق ايده‌مديلر ؛ بوتون بوتون مشوش وايچندن چيقلماز بر شكله صوقديلر . هرشيده بساطت اوزرينه مؤسس اولان وناس اوزرينه كلفت زائده تحميل ايتميان مسلمانلق بو اصول تقويمى « ان عدة الشهور » ، « انما النسئ .... » آيتلريله منع ايلدى .

ايشته شو ايضاحات ، حديثك حساب وكتابه صيغميان بو اصول تقويمى منع صـددنده ايراد بيورلمش اولمسى وآنفاً ذكر ايكى آيت كريمه‌نك مفسرى بولونمسى حقنده‌كى ادعاى سـابقه‌مزى تحكيم ايلەـيه‌كركدر . امام قسطلانى بخارى شرحنده (ان عدة الشهور) آيت كريمه‌سنك تفسيرنده بو نقطه‌يه اشارت ايتمشدر . بو حالده برنجى حديثده‌كى تقديرك حسـابات هيئيه ايله تفسير ايدلمسنه ايكنجى حديثك تعارض ايتميه‌جكى طبيعيدر .

الحاصل متقابل اجتهادلرك دلائل متباقيه‌سندن قطع نظر رمضانك مبدأ ومنتهاسـنك تعيينى اهل شرعك اكثريتى رؤيتـه واكمال ثلثينه تخصيص ايتمشدر . اقليق ايسه صورت عموميه‌ده حسابات هيئيه نتيجه‌سنى تجويز ايتمشدر . بو اقليتى تشكيل ايدەنلر آراسنده پك مهم ذوات عاليه واردركه مطلع اولدقلرمدن بعضيلرينك اسـاميسنى ذكر ايديورم : ابن شريح ، مطرف بن عبدالله ، ابن قتيبه ، امام سبكى ، ابو عمر القرطبى ، محمد بن مقاتل ، ابن نجيم ، قاضى عبدالجبـار ، جمع العلوم صاحبى ، قنية المنيه صاحبى ، شيخ ابى الرجا ، شيخ قوام الدين كرمانى ، ابن حجر .

شونلرى‌ده علاوه ايده‌يمكه ابن شريح آيريجه امام شافعينك ، بر علم هيئت عالمى ليلۀ هلالى تعيين ايده‌رده او كون سما قپالى اولديغندن رؤيت ممكن اولمزسه هلالى اشاعه ايتمه‌سنك واوروج طوتمه‌سنك جائز اولديغنه طرفدار بولنديغنى نقل ايديور .

ابو عمر استذكار المذاهبنده بعض كبار تابعينك حسابات نجوميه ايله ليلۀ هلالى تقدير ايلدكلرينى سويليور .

امام قسـطلانى دخى ايلك رؤيت حديثك تفسـيرنده حنبلى‌لرك حسابات هيئيه‌يى قبول ايلدكلرينى بيان ايليور .

حسابات هيئيه نتيجه‌سـنى قبول ايدن بو ذوات عاليه ايچندن ابن مقاتل وطرفدارانى ارباب هيئتدن بر جمـاعتك اتفاق ايتملرى شرطنى وضع ايتمشـدر . بو حالده ثبوت هلالده اوچ مذهب تعيين ايديـيور ديمكدر : برى اكثريتك مذهبى كه ثبوتك رؤيتله تحققيدر . ايكنجيسى امام سبكى وديكرلرينك مذهبى كه معروف بر هيئت عالمك خبرو بر مسيله تحقق ايتمليدر . اوچنجيسى ايسـه ابن مقاتل وابن حجر وطرفدارانـنك مذهبيدركه هيئت عالملرندن بر جماعتك خبر ويرمسيله متحقق اولمليدر . بو اوچ مذهبى ابن وهبان منظومه‌سنده شويولده افاده ايتمشدر :

وقول اولى التوقيت ليس بموجب
وقيل نعم والبعض ان كان يكثر

« اهل توقيت يعنى ارباب هيئتك سوزى ثبوت هلالده معتبر دكلدر . بر قسم ديديكه معتبردر . بعضيسى‌ده ديديكه چوق اولورلرسه معتبردر . »

قالديكه بالحساب رؤيت هلال غير ممكن بولنديغى حالده ، بوكونكى مسئله‌مزده اولديغى كبى ، هلالى كورديكنه شهادت ايدن بولنورسـه امام سبكى‌يه كوره نتيجۀ حساب قطعى اولديغندن شـاهد رد اولنور . ابن حجره كوره‌ده اهل حسابك اتفاق وار ايسه ردى جهتنه كيديلير .

ايشـته واقف اوله‌بيلديكم اقوال فقها مختصراً بوندن عبـارتدر . ذكر ايلديكم فقهايه دقت ايديليرسه كوريلوركه بونلرك بر قسمى اهل

ترجیحدن، بر قسمی ده اهل اختیاردن ومتقدمین کبار فقهادندر. ایچلرنده متأخریندن کیمسه‌لر یوق کیبدر. بالعکس متأخریندن بعضیلری بو ذواتك سوزلرینی رد وجرح ایله اوغراشوب طورمشلردر.

حتی ۱۲۴۰ سنه‌سنده شامده طبق مسئلهٔ حاضره‌یه مماثل بر مسئله تحدث ایتمش وشام علمای شافعیه‌سنك نتیجهٔ حسابه طرفدار اولملری اوزرینه عصر اخیرك فقیه اعظمی ومحقق شهیری ابن عابدین مرحومك رؤیت هلال حقنده تألیف ایتدیکی رسالهٔ مهمه‌ده معارضلرینه پك شدتلی هجوم ایتمش وحساب طرفدارانی فقهانك اقوالنی ضعیف دوشورمکه چالیشمشدر.

کلنبوی مرحوم تساليا يکيشهرنده قاضی ایکن شیخ الاسلامدن آلدیغی شدید المآل بر تذکره اوزرینه منزولاً وفات ایتمش اولدیغی معلومدر. پدرم مرحوم بو تذکره کلنبوینك شوال غره‌سنی اثبات ایله شاهدلرك شهادتنی، رؤیتك ممکن اوله‌میه‌جغی حقنده‌کی کندی حساباتنه استناداً رد ایتمش اوزرینه یازلمش شدید توبیخات وتنقیداتی محتوی اولدیغی وبوندن متأثراً وفات ایلدیکنی وبالاخره یکیشهر مسلمی طرفندن شاهدلر تضییق ایدیله‌رك فی الحقیقه یالان یره شهادت ایتمش اولدقلرینك اعترافلری نتیجه‌سی آکلاشلدیغنی نقل ایتمشدی.

رصدخانه مدیری ودارالفنون هیئت مدرسی

محمد فطین

اجتماعیاتده غربجیلر وبوزغونجیلر :

لائیلك — عصریلك

بعض حادثات واردرکه غزته‌لرك منسی بر کوشه‌سنده قالدقجه نظر دقتی جلب ایتمز. فقط جهانشمول اهمیتی حائزدرلر. قارئلرك هر کون بشقه بر شکلده قارشولاشدقلری خبرلر میانده «آلمانیاده خلق سرمایه‌دارلره هجوم ایتمش، روورده یغما کرلك، انکلتره‌ده ایشسزلك، فرانسه‌ده سوسیالیستلرك خط حرکتی، روسیه‌ده اعداملر، ایتالیاده سوسیالیستلر الخ ....» کبی بر چوق سرلوحه‌لر جهانده هر حالده طبیعی اولمیان بر طاقم وقایعك جریان ایتمکده اولدیغنی احساس ایدییور. هر حرکتك عدم ممنونیت، عدم رفاه، شرائط اجتماعیه‌نك آهنکسزلکی، عدالتك استقرارسزلغی نتیجه‌سنده حصوله کلدیکی بالتجربه آکلاشلمش اولدیغندن آوروپاده، قوت، ثروت وظاهری رفاهه رغماً صنوف اجتماعیه آراسنده بر غلیان، بر تشوش، الحاصل بر فوق العاده‌لك باشلامشدر دینیله‌بیلیر. عجبا بو سقوطی تهیه ایدن اسباب نه‌لردر؟ کمال عبرتله تدقیقی وظیفه عد ایتدیکمز — غربی اندراسه دوغری سوروکله‌ین — بو ردائتی آوروپانك تشکیلاتنده، تلقیاتنده آرامق ایجاب ایدر.

هر نه‌قدر ثروت وسامان یکنظرده کوروله‌جك قدر بارز ومنجلی ایسه‌ده حقیقت حالده بر قسم خلقك رفاه ایله یشامقده اولمسنه مقابل دیکر طرفده بیوك بر اکثریت سفالتله تحینه بیلمکده‌در. سرمایه، متوسط وعوام صنفلرینه قارشی پك ظالم بر وضعیت آلمشدر. حرب عمومیده اك چوق تلفات ویرن، اك بیوك سفالتی چکن خلق یرینه هر مملکتده سرمایه‌دارلر بر لقمه اکمك بدلی مشکلاتله تدارك ایده‌بیلن اکثریتی صویمقده تردد ایتمه‌مشلردر. بانقه‌لرده طوپلانان ملیونلر، قاصه‌لرده بریکن وفقط محدود ومعین اشخاصه عائد اولان ثروتلر کمسه‌نك نه قارنی دویورمش، نه‌ده جمعیت ایچون مثبت بر فائده تأمین ایده‌بیلمشدر.

غرب صوك عصر ظرفنده تدریجی بر انحلال وسقوطه دوغری ایلرولیوردی. حرب عمومی بو حرکتی تسریع وتشدید ایتدی. هر شیئی عصرلردنبری مادیاتله، ثروت وقوتله اولچن آوروپا اقوامی مجادلهٔ عمومیه نتیجه‌سنده قوته، مادیاته اك بیوك موقعی ویردیلر. اوقدرکه، بوکون هر شی قوت وثروتك تحکمی آلتنده اسیر بر شکلیتدن عبارتدر. حیاتده معیار، قیمت ومزایای ذاتیه‌دن زیاده مالك اولدیغی آلتون درجه‌سی؛ هیأت اجتماعیه‌ده مدار تمیز، سجایای ملیه، ملتلرك معنوی قیمتلری دکل، مالك اولدقلری وسائط تخریبیه وقوت مقدارندن عبارت ظن اولونیور. ایشته بشریت ایچون اك بیوك بر آفت اولان بو ذهنیتدرکه، وجدانی، معنوی نه قدر وجهه‌لر وار ایسه کافه‌سنی خشین بر مادیاته چیکنه‌مش، فضیلتلری، معنویاتی تاریخی کلیه‌لر میانه انتقال ایتدیرمشدر. بو نتیجه‌یه غرب هیأت اجتماعیه‌سی اساساً بذاته احضار ایدلمش بولونیوردی. چونکه: محیطك تلقیاتنه نظراً لوازم مدنیه‌دن، امور مباحه‌دن عد اولونان ایچکی، قمار، فحش وجدانلری یالکز مادیاته اوقدر قارشی قارشی‌یه براقشدی‌که روحك حساسیتی، حرص وشهوتك آتشلری ایچنده فارولمش فضیلتلرك تفهمنه، اخلاقیاتك انکشافنه مساعد شعوری بر مراقبه‌یه نه امکان ونه‌ده زمان قالمشدی. ده بوکا صنوف اجتماعیه آراسنده‌کی عدم انسجام ومحبت انضمام ایدنجه بحران اجتماعی اك صوك درجه‌یه واصل اولدی. قوتك تحکمی خلق اوزرنده هر شیئك یالکز مادیاتله قابل حصول اولدیغی ذهابنی تولید، بوکا مقابل معنویاته قارشی لاقیدی وعدم اعتمادی تشدید ایلدی.

قوت وثروتك اسارتی آلتنده اویوشان مفکره‌لر، عصرلرك مد وجزرینی تعقیب ایدن بیکلرجه امثال تاریخیه‌دن، نه قدر قوتلرك، ثروتلرك نام ونشانلری بیله قالمه‌دیغندن متنبه اوله‌جق بر قابلیت ابراز

ايده‌ميورلر . غربك عصرمزه عائد وجه مميزى ، ماديانه ، قوته ، ثروته مستند برتحكم ومعنوياتدن اوزاق ناسوتيلكدن عبارتدر . غرب عالمى ، معنوياته عائد هرشيئى منكر بروضيته دوشمش ، دينى غايه‌لردن تماميله اوزاقلاشمشدر .

تنظيمات خيريه‌دنبرى اوروپانك حركات اجتماعيه‌سنى تقليد ومملكتمزده تطبيق ايتمك درديله يانوب قاورولان زواللىلرك چاليشه چابالايه رصانت وزندكيسنى صارصمه‌يه موفق اولدقلرى هيئت اجتماعيه‌مزك ده بويله بروضعيته دوشمكده اولديغنى كمال تأثرله كوريورز . ايلك انطباعاتى كندى تلقياتمزه ، بنيه‌مزه موافق قانونلرمزى ، عنعناتمزى برطرف ايده‌رك ، حقير كوره‌رك ، بشقه اقليم ، بشقه محيط ، بشقه مزاج ايچون ياپيلمش ياپانجى قوانين ونظاماتدن مركب براعجوبه وجوده كتيرلسى صورتيله حيات رسميه‌مزده باشلايان ترديات يواش يواش خلقمزه سرايت ايتدى . كرك جمعيت وكرك افرادى ضررلى شيلردن قورويان قيود معنويه واخلاقيه كوشه‌دكجه بزده‌ده جمعيت ومنفعت عموميه دوشونجه‌سى يرينه شخصى امللر حكمران اولمغه باشلادى . حيات سياسيه‌ده : دشمنله تشريك مساعى ايدن وزرا ، مأمورين ، مسلمان اسمنى طاشييان آدملر ، ملتنى چيكنه‌ين پادشاهلر ؛ اجتماعى ساحه‌ده : كندى دينى حقير كورن ، ملتنى بكنمه‌ين وبونى كمال افتخارله اعلانده تردد كوسترمه‌ين ادبا ، عرفا ، تنصر ايدن ملتى عليهنه چاليشان حمقادن بيكلرجه‌سنى صوك عصره عائد تاريخمز حجاب ايله قيد ايتدى .

تنور ايتمه‌لرى ، ملته نافع بر عضو اولملرى ايچون خزينهٔ ملتدن فداكارلق ايده‌رك تحصيله كوندرديكمز كنجلرك چوغى مملكتمزه دينمزك ، عنعناتمزك ، بالذات ملتمزك مستحقرى اوله‌رق عودت ايتديلر . چونكه غربيلاشمق ايسته‌دك . بونك ايچون‌ده هرشيدن اول قيود وجدانيه‌دن فداكارلق ياپمق ايجاب ايدردى . اونلرى بكنمك ، اجتماعيات ساحه‌سنده اونلرله برابر يورويه‌بيلمك ايچون يوللردن صاپمق لازمدى . غرب حرثنه مربوط صاحب نفوذ رؤساى امور هيچ بر فرصتى قاچيرمديلر . اشرف اديب بكك « مشروطيت دورنده اسلاميتدن اوزاقلاشمه حركتلرى » سرلوحه‌سى آلتنده پك كوزل تشريح ايلدكلرى وجهله فوضاى اجتماعيمزك ، انقلاب اجتماعى نامى ويريلن ترديانك بنيهٔ مليه‌يه جبراً زرقنه چاليشديلر .

مكتبلرده فرانسه اختلال كبيرنى تاريخ اسلاميتدن دها اول بلله‌ين ، هفته‌ده برساعت قرآن كريم وايكى ساعت علوم دينيه تدرسيله اساسلى هيچ بر تربيهٔ دينيه آله‌ميان ، اخلاقى ، اجتماعى هيچ برتقيده تابع طوتولميان والك نهايت غزته‌لرده ، ياخود كتاب شكلنده انتشار ايدرك بلاقيد وشرط اخلاقى ، معنوياتى تخريب ايدن بيكلرجه رومانلر ، رديئه نامه‌لر ايچنده سقوط ايدن طلبه‌لردن هيئت اجتماعيه‌مز ايچون فضله بر شى بكله‌مكه حقمز وارمى ؟ تربيهٔ ابتدائيه‌دن ، تربيهٔ مسلكيه‌دن باشلايارق عائله حياتى ، طرز معاشرت ، تمايلات حسيه‌مزه قدر يكديكرينه مربوط صارصيلتيلر ايچنده مجراى طبيعى ومليسندن اوزاقلاشان اجتماعياتمز ، رسمى ، اجتماعى ، فردى صفحه‌لرله مالا مال اولان تقليد ميلانندن الك وخيم صورتده متأثر اولمشدر . غرب عالمى اساسندن كميرن ، ييقان ترديانك عينى شرائط ايچنده محيطمزده سرايتندن هپمز على الدرجات مسئولز . بومسئوليتك جناب حقه ، تاريخه ، ملته ووجدانه قارشى مختلف وجهه‌لرى واردر .

بتون قوت ، سطوت ، ثروت واحتشامنه رغماً غرب قطعى بر تدنى‌يه ، انداره دوغرى قوشيور . برفضله اوله‌رق بوماديانده محرومز . قوتدن ، ثروتدن محروم برهيئت اجتماعيه ايچون معنوى قوتلرده غيب ايدلمش اولورسه آوروپا ايچون امرواقع اولان انحلال بزم ايچون قطعيت رياضيه حالنه كيرمش اولور . بنيهٔ اجتماعيمزك دوچار اولديغى مهلك مرضك الك بارز بر صورتده تحققندن صوكرا بالطبع الك منطقى ، الك طبيعى وظيفه خسته‌لغك تداويسنه توسلدن عبارتدر .

عجبا بوتداويى موجود هرشيئى ييقمق صورتيله منفى اوله‌رقمى ، يوقسه روح اساسيمزدن ملهم وجهه‌لرمزى اصلاح واحتياجات زمانه‌يه كوره تنظيم ايده‌رك مثبت برطرزده‌مى تطبيق ايتمك فائده‌ليدر ؟

تاريخ بيكلرجه مثاللريله كوستريوركه : منفى جريانلرك دائما عكس العمللرى داعى ، وبالنتيجه بتون امكلرك برهوا اولمسنى موجب اولمسى حسبيله بوطرزك تطبيقى ساده تهلكه‌لى اولمقله قالماز ، بلكه بعضاً برملتك انهدام وانقراضنى بيله تهيه ايدر . بوندن بشقه علوم اجتماعيه وعلم الروح سياسى واجتماعى ، ملتلرك تكامله معين قانونلرله مثبت وشعورى بر استحاله نتيجه‌سنده واصل اوله‌بيله‌جكلرينى تعيين وتثبيت ايتمشدر . علماى اجتماعيه‌نك كافه‌سى بواساسده متفقدرلر .

صوك زمانلرده ساحهٔ مطبوعاتده جريان ايدن مناقشاته باقيلرسه مثبت ويا منفى بر طرزده حركت طرفدارلرينك حرارتله مسئله‌يى موضوع بحث ايتدكلرينه شبهه قالمايور . هر حقيقتك يالكز ويالكز علميه ، عرفانه ، دليله استناداً حلنى آرزو ايتديكمز وسلامتى شعورلى ، اولغون بر سجيهٔ علميه‌ده كورديكمز ايچوندركه حسن نيت وكمال صميميتله بونقطه‌ده براز توقف ايتمك ايستيورز . غربده اليوم جاى قبول بولان « لائيكلك » « عصريلك » مقابلى اوله‌رق تلقى ايديله‌بيليرمى ؟ جارى معناسيله معنوياته عائد هرشيئك ، ماديانك حياتده ، جمعيتده اس الاساس اولمسى دستوريله مبادله‌سنى تضمن ايدن « لائيكلك » هيچ بروقت « عصريلك » ك مقابلى دكلدر .

« عصريلك » ك معناسى بين الملل ماهيتى حائز اولان ترقيات

بشریه ایله اساسات وعنعنات ملیه‌نك تألیفی وبو صورتله آهنك عمومیده متوازن برموقع احراز ایدلمیدر . دیمزك تکامل وترقیی کافل اولمسی واجتماعیات اسلامیه‌نك مختلف قطعه‌لرده ، مختلف عصرلرده بونتیجه‌وقابلیتی پارلاق مثاللریله کوسترمسی اعتباریله‌عصریلك روحمزده موجوددر . فقط « لائیلك » ، کلنجه بو ، صلاحه دکل ، بنیهٔ ملیه‌نك فسادینه منتهی برمسلکدر . موجودی ییقمقله اونك یرینه اقامه‌سی ضروری اولان مالزمه‌یی نره‌دن تدارك ایده‌جکز ؟ شبهه‌سزدرکه فنا برشی دائما ترك ایدیلیر . فقط داها ایسینی تأمین ایتمك شرطیله . اجتماعیاتمزله مبادله ایتمك ایستدیکمز غرب حرثنك بوکونکی شکلیله صاغلام وسعادتی کافل براساس اولمدیغی باشده « ادمون دومولن » اولمق شرطیله انکلتره باش وکیلنه قدر بتون متفکرلر اعترافده تردد ایتمیورلر . بالذات غرب اجتماعیوننك انفساخنی قبول ایتدکلری بر حرثی قبول ایتمکله نه‌قازانمش اوله‌جغز ؟

ینه علماً مثبت بر حقیقتدرکه : انقلابات اجتماعیه‌ده عوام خلق برکره روحندن اوزاقلاشدقدن صکره شیرازهٔ اجتماعینك محورینی بوزار ، هرشیئه دشمن کسیلیر . عصرلرك فکرلرده تثبیت ایتدیکی عنعنات برکره صارصلدقدن صوکره اونك یرینه قولای قولای یکی برمسلك اقامه ایدیله‌من .

تاریخك تنویر ایلدیکی بو حقیقتلر - قوانین اجتماعیه‌ده قوانین طبیعیه کبی غیرقابل مقاومت اولدیغندن - منفی جریانلرك ساحهٔ تطبیقه وصولی زماندن اعتباراً امرواقع حالنی آلیر .

بناءً علیه «لائیلك» نه‌جهتدن تدقیق ایدیلیرسه ایدیلسون عصریلك مقابلی اوله‌میه‌جغی کبی اجتماعیاتمز ایچنده بوندن مهلك برشی تصور اولنه‌ماز . اجتماعیات اسلامیه‌نك غرب اجتماعیاتنه هرجهتدن فائق اولدیغی ثابت اولمش برمتعارفه‌در . بو حقیقت مواجهه‌سنده اجتماعیات اسلامیه‌نك ترقی و تکاملده ، وملتمزك مادی ومعنوی بتون صفحات حیاتیه‌سنده اس‌الاساس اوله‌رق قبولی ضروریدر .

روح ملینك تمثال حقیقیسی اوله‌رق کورمك ایسته‌دیکمز محترم حکومتمزك ، ملت مجلسمزك وبتون منورلرمزك بوچوق یوکسك حقیقتی لایق اولدیغی اهمیتله نظردقته آله‌جقلرینه شبهه‌مز یوقدر .

حسن حکمت

اعتذار . — اولکی هفته‌کی نسخه‌مزده « اسلامیت وغرب اجتماعیاتنك مقایسه‌سی » سرلوحه‌لی مقاله‌نك بعض قسملری قاریشیق برحالده انتشار ایلدیکی ، ازجمله اوچنجی سطرندن اعتباراً « فردیت حیاتنك یواش یواش جمعیت شکلنه تحولیله برابر ملتلرك حساسیت ، امزجه ومحیط شرائطنه کوره اساسی متحد ، فقط تلقیات وتطبیقاتی اعتباریله فرقلی بر طاقم اجتماعی وحقوق وجهه‌لر ظهوره کلشدر . » صورتنده اولمق لازم کلدیکی ودیکر قرینه ایله آکلاشیله‌جق بعض خطالرك واقع اولدیغی کورولمکله مع‌الاعتذار تصحیح اولنور .

ژاپونیاده ملیت

نوبل مکافاتنی قازانمقله بوتون جهانده تمایز ایدن هندستانلی شاعر معظم تاغورانك قونفرانسی

٢

او حالده غرب مدنیتنی بوتون تمایلاتیله ، اصولیله ، بنیانیله آلوب بونك غیرقابل اجتناب اولدیغنی سویلیه‌مزسکز . سزشرقلی دماغکزی ، قدرت روحیه‌کزی ، ساده‌لکه اولان محبتکزی ، وظائف اجتماعیه‌یی ایفا ایچون دویدیغکز خواهشی تظاهر ایتدیره‌رك کردونهٔ ترقی‌یه یکی بر یول کشاد ایده‌جکسکز . غرب ترقیاتنك حیات انسانیه وحریت بشریه‌یه قارشی هرحرکتده ایقاع ایتدیکی مدهش جنایتلری حد اصغری‌یه ایندیره‌جکسکز ! عصرلردن بری حس ایتدیکز ، دوشوندیکز ، چالیشدیکز ، مسعود اولدیکز ، کندکزه کوره عبادت ایتدیکز . بوتون بونلری کهنه البسه‌لر کبی چیقاروب آتامازسکز . بونلر سزك قانکزده ، کمیکلرکزك ایلیکنده ، أتکزده ، بینکزده‌در ؛ أله آلدیغکز هرشیئی ، آرزوکز داخلنده ، یاخود آرزوکزك خلافنه تعدیل ایده‌جکدر . برکره انسانه عائد مسائلی سزك ایچون موجب خوشنودی اولاجق برشکلده حل ایتدیکزمی ، فلسفهٔ حیاتکزی احراز ایتمش ، کندی طرز حیاتکزی تثبیت ایتمش اولورسکز . بوتون بونلری وضعیت حاضره‌یه تطبیق ایتمه‌لیدر . او زمان یکی برشی ابداع ایتمش اولورسکزکه خلقکز اونك کندیسنه عائد اولدیغنی درحال تقدیر ایدرك قبول ایدر وانسانك صلاحی نامنه بر هدیهٔ شکران اولمق اوزره بوتون عالمه اهدا ایدر .

آسیانك بوتون مملکتلری ایچنده بوراده ، (ژاپونیا) ده غربدن طوپلادیغکز موادی کندی دها کزه واحتیاجکزه کوره قوللانمق سربستیسنی حائز بولونیورسکز . بوندن طولایی مسئولیتکز دها بویوکدر . چونکه سزك سسکزله ، آسیا ، اوروپانك بشر نامنه اورته‌یه آتدیغی سؤاللره جواب ویره‌جکدر . سزك مملکتکزده او تجربه‌لر یاپیلاجقدرکه اونلرله شرق عصری مدنیتك شکلنی ده کیشدیره‌جك ، یالکز ما کینه اولان طرفلرینه حیات نفخ ایده‌جك ، یالکز سرعتی تأمینی استهداف ایدن قسمنی قلب بشرله استبدال ایده‌جك قدرت وموفقیتدن فضله آهنکدار وجانلی تمی‌یه ، حقیقت وکوزه‌للکه اهمیت ویره‌جکدر .

شرقی آسیانك (بورما) دن (ژاپونیا) یه قدر امتداد ایدن ممالکنا . هندستان ایله ، ملتلر آره‌سنده اك طبیعی رابطه اولان مودت ایله باغلی اولدیغی زمانلری سزه خاطرلاتمقدن منع نفس ایده‌مم . او

زمان قلبلر آره‌سنده جانلی بر مربوطیت، انسانیتك الك درین احتیاجلرینی دوشونن بر جملهٔ عصبیه واردی. بر برمزدن قورقیوردق. بر برمزی کریده براقمق ایچون تسلیحات مسابقه‌سنه کیریشمیوردق. مناسباتمز منافع شخصیه‌یه مستند دکلدی. هر برمزك ثروتنه کوز دیکه‌رك اونی اغتصابی استهداف ایتمیوردق. فکرلر ومفکوره‌لر الك یوکسك محبت هدیه‌لری ایله مبادله اولونیوردی قلبلرمزك برلشمه‌سنه لسان اختلافی، عادات اختلافی کبی سببلر مانع اولمایوردی عرق غروری، فائقیت حسی کبی شیلر یوقدی. وبو کبی دعوالرله طبیعی ویا فکری مناسباتمز اخلال ایدلمه‌یوردی. بو متحد قلبلردن طوغان کونشك ایشیقلریله صنایعمز، ادبیاتمز، یکی یاپراقلر، یکی چیچکلر آچیوردی. مختلف مملکتلرده یاشایان مختلف لسانلرله قونوشان، مختلف تاریخلره مالك اولان مختلف اقوام انسانلغك برلکنی، محبتك الك درین ارتباطنی طانیمشدی. اومسالمت وحسن نیت کونلرنده حیاتك الك علوی غایه‌لری ایچون انسانلرك برلشدیکی زمانده‌در که ژاپونیا بو یکی حیاتی اکتساب ایتمه‌سنه یاردیم ایدن هر شیئی احراز ایتدی.

اوروپاده میدانه چیقوب بوتون دنیایی بر یارامازاوت کبی استیلا ایدن سیاسی مدنیتك اساسی انحصاردر. بومدنیت، یابانجیلری خارجنده براقمق ویا اونلری امحا ایتمك ایستر. بومدنیت تمایلاتی اعتباریله وحشی ومفترسدر. باشقه ملتلرك منابعیله تغذی ایدر، بوملتلرك بوتون استقباللرینی پایمال ایتمکه چالیشیور. بومدنیت باشقه ملتلرك یوکسلمه‌سندن دائما اندیشه ایدر. باشقه ملتلرك احتمال اعتلاسنه، «تهلکه» نامنی ویرر. بناءً علیه کندی حدودینك خارجنده‌کی بوتون علائم اعتلایی ازاله‌یه اوغراشیر. کندندن ضعیف اولان اقوامك دائما ضعیف قالماسنی تأمین ایچون هر شیئی یاپار.

بو سیاسی مدنیت کسب قوت ایدوب ارضك بویوك قطعه‌لرینی یوتمق ایچون حریص آغزینی آچه‌دن مقدم بزم عالمزده‌ده محاربه‌لر اولویوردی، سلطنتلر دوریلیوردی، فلاکتلر وقوع بولویوردی. فقط هیچ بر وقت بویله قورقونچ بر منظرهٔ احتراص، بر ملتك دیکر بر ملتی بویله باشدن باشه استهلاك ایتمه‌سی، دنیانك بویوك ساحه‌لرینی قیه‌جق بویله مدهش ماکنه‌لر، چیركین دیشلریله وپنجه‌لریله باشقه‌لرینك عروق حیاتی پارچه‌لامه‌یی استهداف ایدر بویله مجمع محاسده‌لرهیچمی هیچ کوروله‌مشدی. بوسیاسی مدنیت، انسانی دکل، فیدر. سطوتلیدر، چونکه بوتون قوتلرینی بر مقصد اطرافنده تکثیف ایدییور. جانی بهاسنه پاره قازانمه‌یی استهداف ایدن بر میلیونه‌ر کبیدر. بومدنیت، کندینه کوستریلن اعتمادی خیانتله قارشیلار. اوتانمه‌دن بوتون یالان آغلرینی کرر، معبدلرنده احتراص بتلرینی اقامه ایدر. وبونلره قارشی کوستردیکی مکلف حسیات عبودیته «وطنپرورلك» نامنی ویرر.

بو مدنیتك یاشامیه‌جغنی سویله‌مك بر کهانت تشکیل ایتمز. بر قانون اخلاقی واردر که افراد اوزرنده‌ده، اقوام اوزرنده‌ده حکمراندر. ملتکز نامنه بو قوانینی اخلال ایتدیککز حالده بونلرك تأمین ایده‌جکی منافع ومشتهیاتدن مستفید اولمقده دوام ایده‌مزسکز. اخلاق مفکوره‌لرینی بویله عمومی بر شکلده ییقمق تشبثی یواش یواش ملتك هر فردنده عکس العمل تولید ایدر، تدریجاً ضعف وانحطاط دائرهٔ استیلاسنی توسیع ایدر. وبوتون مقدساته قارشی بر اعتمادسزلق حاصل اولور که زوال واضمحلالك الك حقیقی اعراضندندر. شونی خاطر کزده طوتکز که بو سیاسی مدنیته، بو عصبیت ملیه اعتقادینه اوزون بر حیات موعود دکلدر. اسکی یونانستانك چراغی، ایلك یاندیغی یرده سوندی. رومانك قدرتی، ایمپراطورلغك انقاضی آلتنده مدفوندر. فقط اساسی جمعیت انسانیه وانسانلك مفکورهٔ روحیه‌سی اولان مدنیت حالا (چین)ده وهندستانده یاشایور. بو حیات، زمان حاضرك میخانیکی قوتیله اولچولدیکی تقدیرده ضعیف وبیتاب کورونور، فقط حالا کوچوك تخملر کبی، نشو ونما بولاجق، داللانه‌جق، چیچکلنه‌جك، وقتی کلنجه میوه ویره‌جك حیات ایله طولودر. حالبوکه اوروپانك بو احتراص ماکنه‌سی بر کره ییقیلیرسه بر دها قالقاماز.

علیهمزده درمیان اولونان تهمتلردن بری بزم شرقده تعزیز ایتدیکمز مفکوره‌لرك ساکن اولماسی، بر جهان عرفان وقدرت کشادی ایچون لازم اولان حرکتدن محروم بولونماسی ادعاسیدر.

بزم فلسفه‌لرمز شرقك کهنه مدنیتندن قالمه انقاض ایمش! بر غرب مدققنه بزم مدنیتمز هپ (مابعدالطبیعیات) دن عبارت کورونور. ناصیل که بر صاغر آدم پیانو چالندیغی زمان پارمقلرك حرکت ایتدیکنی کورر سه‌ده موسیقی‌یی طویماز؛ غرب مدققلری‌ده مؤسساتمزك، بر طاقم درین اساسلر اوزرینه ابتنا ایتدیکنی ادراك ایده‌مز.

کورمکده اولدیغمز بر منظره‌نك مدار ثبوتی اونك رؤیتیدر. اینانمایان بر آدمه مدنیتمزك بر طاقم نظریات فکریه‌دن عبارت اولمادیغنی، بزم مثبت بر حقیقته، انسانك قلبنه پناه وغدا تشکیل ایدن بر حقیقته دسترس اولدیغمزی آکلاتمق کوچدر. بزه دییورلر که: «سز هیچ بر اثر ترقی کوسترمیورسکز. بر حرکتکز یوق!» بونلره دیدم که: «نره‌دن بیلیورسکز؟ ترقی‌یی هدفنه کوره محاکمه ایتمه‌کز ایجاب ایدر. بر دمیریولی تره‌نی بر منتهایه طوغرو ایلریلر. بو بر حرکتدر. فقط کاله ایرن بر آغاجك بویله معین بر حرکتی یوقدر. اونك ترقیسی حیاتك ایچین ایچین ترقیسیدر. آغاج ضیایه قارشی اویانان یاپراقلریله، ایچنده سکونتله طولاشان عصاره‌سیله یاشار.»

بزده عصرلرجه یاشادق. حالاده یاشایورز. ادراکی لایتناهی اولان بر حقیقته طوغرو کیدییورز. بر حقیقت که ماورای موته

امتداد ایدرك اوكا معنی ویرر ، حیاتك بوتون فنالقلرینك فوقنده‌در . نفسه حضور وطهارت ، سعادت ورفاه بخش ایدر . بومعنوی حیاتك محصولی ، جانلی بر محصولدر . كنجلر بیتاب دوشونجه ، عسكر مجروح اولونجه ، ثروت زائل اولوب‌ده غرور ، ذلته انقلاب ایدنجه ، وقایعك مبذولیق ایجنده حقیقت ، تمایلاتك تضادی آره‌سنده آهنك طلبیله قلب بشر فریاد ایدنجه اونك لزومی حس اولنور . قیمتی ، بیغینلرجه مواد طوپلامقده دكل ، مطالب روحیه‌یی تطمین ایتمكده‌در .

بعض شیلر واردركه بكله‌مز . چارشیده اك مساعد موقعی اشغال ایتمك ایچون یورومك ، قوشمق ، آتیلمق مجبوریتنده‌سكز . پشنده قوشدیغكز فرصتلری یاقالامق ایچون اعصابكزی كره‌ر ، اوغراشیر طورورسكز . فقط مفكوره‌لر واركه حیاتمزله كورابه‌اویونی اوینامایور . بونلر تخم ایكن چیچكله‌نیر ، چیچكلندكدن صوكره میوه ویرر . بونلر كماله ایرمك ایچون لایتناهی بر ساحه‌یه ، آسمانك ضیاسنه محتاجدر . بونلرك ثمراتی حقارت واهمال سنه‌لرینی بی پروا كچیرر . بونلرك صدرنده عصرلرك ایشیغی ، ییلدیزلرك سكونی مدخر اولان شرق وشرق مفكوره‌لری ... طورمقسزین قوشان غربی تا كوكی طیقانوب طورونجه‌یه قدر بكلیه‌بیلیر . اوروپا ، قوشیوركن عربه‌سنك پنجره‌سندن تارلاسنده‌كی محصولی بیچن كویلینك پك یواش قیمیلدادیغنی ، بناءً علیه كویلی‌یی كریده بیراقدیغنی ظن ایدییور . فقط بوسرعت سیران برمنتهایه وارنجه آچ قلبلر غدا طلبیله قیورانیور واوزمان كونش آلتنده محصولی بیچن كویلو به متواضعانه بر طور ایله كیدییور . شرقده غربی بویله‌جه بكلیه‌جكدر .

تونس مسلمانلرینك مطالبی

١٢٥٣ سنهٔ هجریه‌سنده تونسك زمامنه وضع ید ایدن (امیر احمد بك) حكمدارلق مقامنه كلمه‌دن اول فرانسه‌یی زیارت ایتمش ، عصری مدنیتك ترقیاتنی كورمش اولدیغندن مملكتنك اداره‌سنی اله آلدیغی زمان تونسده بر طاقم اصلاحاته باشلامش ، اردوسنی ودوننماسنی تنظیم ، معارفی نشر وتعمیم ایچون چالیشمشدی . (احمد بك) ه خلف اولان (محمد بك) زماننده مملكت داخلنده بر طاقم شورشلر وقوع بولمش ، اهالی والیلرك ظلمندن شكایت ایدرك خارجك ، بالخاصه فرانسه‌نك تشویقیله قانون اساسی ومشروطیت ایسته‌مشلر ؛ بناءً علیه (تونس) ده اهالی آره‌سنده بر طاقم مجادله‌لر وقوع بولمشدی . فرانسه بو فرصتدن بالاستفاده تونسك ایشلرینه مداخله ایدرك ١٢٧٤ سنه‌سی محرمنك مبادیسنده تونسه بر دوننما كوندرمش ، بو دوننمانك قوماندانی وارکان حربیه‌سو رئیسی تونس امیریله كوروشمشلر وآنجق ه كندیسنه یاردیم ایتمك ، اهالی‌یه حریت اعطاسی خصوصنده كندیسنه مخالفت ایدنلره قارشی كلمك ایچون بو قوهٔ بحریه‌نك تونس صولرینه سوق اولوندیغنی ، بیان ایتمش وجواب ایسته‌مشلردی . فرداسی كون انكلتره قونسولوسی‌ده فرانسز قوماندانینك بیاناتنی تأمین ایدن بر نوطه تقدیم ایتمش اولدیغندن تونس امیری ایسته‌دكلرینی یاپمقدن باشقه بر چاره بولامامش ، شیخ الاسلام (محمد بایرام) ١٢٧٤ سنه‌سنك ٢٠ محرم چهارشنبه كونی مطلوب اولان نظامك اسلامه منافی اولمادیغنه دائر فتوی ویرمشدی . بونك اوزرینه قامه آلینان اون بر ماده‌لك بر عهدنامه اهالی‌یه تعمیم اولونمشدر . بو عهدنامه‌ده دینیلیوركه :

١٠ — بلاتفریق جنس ومذهب تونس امارتنده مقیم اولانلرك كافه‌سنك اموالی ، ادیان وارواحی مصوندر .

٢ — اهالینك كافه‌سی ویركو ورسوماتی تأدیه ایتمكده متساویدر .

٢ — مسلمانلرله اهل ذمت معاملات عدلیه وسائر حقوق بشریه‌ده متساویدر .

٤ — اهل ذمت دینی تبدیله اجبار ایدلمزلر . آیینلرینی اجراده سربستدرلر .

٥ — اهالی اردوده خدمته مجبور دكلدرلر . آنجق معین بر مدت ایچون قرعه اصولیله وقوانین عسكریه موجبنجه خدمت عسكریه‌لرینی ایفا ایدرلر .

٦ — اهل ذمت حقنده صادر اولاجق احكامك تقرری اثناسنده كبرای اهل ذمت حاضر بولونور .

٧ — مسلمانلردن ودول متحابه تبعه‌سندن متشكل تجاری بر مجلس تجارته عائد دعولری رؤیت ایدر .

٨ — احكام عرفیه وقوانین حكمیه نظرنده مسلمانلرله غیر مسلملر متساویدر .

٩ — تجارت قاپوسی آچیقدر . بر ملت دیكر ملته ترجیح اولونماز .

١٠ — تونسه كلنلر قوانین مملكته تبعا ایسته‌دكلری ایشلرله مشغول اولابیلیرلر .

١١ — اجنبیلر ، تبعهٔ مملكت كبی اراضی ، عقارات آلابیلمك حقنی حائزدرلر .

بو عهدنامه اهالی‌یه قرائت اولونمش ، هركس ممنون اولمش ، فرانسه قونسلوسی ، امیری مدح وستایشه غرق ایتمشدر .

بو حادثه‌دن بر سنه صوكره (امیر محمد) ك یرینه برادری (محمد صادق بك) كچمش ، برادرینك وعد ایتدیكی هرشیئی اتمام ایده‌جكنی تعهد ایتمشدر . امیر محمد صادق تونسك مختلف یرلرنده تشكیلات عدلیه وجوده كتیرمش وپایتختده اوتوز اعضاسی اهالی

طرفندن انتخاب، دیکر اوتوز اعضاسی حکومت طرفندن تعیین اولونان آلتمش اعضادن متشکل بر مجلس عالی تأسیس ایتمش؛ مملکتده عدالت حکمران اولمشدر. فقط بو دور حضور اوزون بر زمان دوام ایتمه‌رك مملکتك داخلنده بالخاصه مالی بحرانلردن طولایی درلو درلو اغتشاشلر وقوع بولدیغندن، قبائلك برقسمی اعلان عصیان ایتدیکندن (فرانسه) بو فرصتدن بالاستفاده کویا عصیانلری باصدیرمق ایچون تونسه مداخله ایتمش و ۱۸۸۱ سنهٔ میلادیسنده تونسه اردوسنی سوق ایتمکله اورایه حاکم اولمشدر.

فرانسه‌نك تونسده تعقیب ایتمش اولدیغی سیاست استملاك سیاستیدر. اهالی‌نك بعض اراضی‌ بی صاتین آلامامسی ایچون قانونلر وضع اولونمش؛ اوقاف اسلامیه‌یه بیله أل اوزادیله‌رق عدالت ودیانته منافی هرشی یاپیلمشدر. اوقاف اسلامیه استملاك ایدلمش، صاتیلمش، مؤسسات دینیه‌نك احتیاجی تأمین اولونماش وانهدامه معروض بیراقلمش، بونلرك یرینه بر طاقم یکی مکتبلر تأسیس اولونارق اوراده عربجه‌دن زیاده فرانسزجه‌نك تعلیمنه اهمیت ویرلمش، خلقك دینی وملی غیرتنی سوندورمك واونك یرینه فرانسه‌یی، فرانسه‌نك مدنیت وادبیاتی اقامه ایتمك ایچون هرشی یاپیلمش؛ محاکم شرعیه‌نك برقسمی تعطیل ایدلمش، برقسمنك درجه‌سی ایندیرلمش، تونسك خزینهٔ مالیه‌سندن خریستیانلر ایچون کلیسالر انشا اولونمش، کلیسا مأمورینه معاشلر باغلانمش، مملکتك الك مهم مأموریتلری فرانسزلره ویرلمش، مسلمانلرك برچوق املاکی درلو درلو حیله‌لرله فرانسزلره ویهودیلره دور ایدلمشدر. خلاصه مسلمانلر مملکتلرنده افندی ایکن کوله اولدیلر.

تونس اهالیسی ایکی میلیونه بالغدر. بونلر قرطاجه‌لیلر، بربریلر، عربلر، اندلسدن هجرت ایدن مسلمانلردن متشکلدرلر. یهودیلرك عددی (۶۸۰۰۰) دن عبارتدر. بونلرك فرانسزلر نزدنده موقعی‌ پك معتبردر.

فرانسزلرك تونسده سیاسی ایضاح ایتدیکمز شکلده اوتوز سنه دوام ایتمشدر.

وقتاکه طرابلس غرب حربی وقوع بولدی، اسلام عالمی بردن‌بره سیلکیندی. مشرق ومغربده‌کی بوتون مسلمانلرده بر انتباه کورولدی. هندستان، مصر، تونس بو انتباهدن نصیبه‌دار اولدی. بالخاصه تونس طرابلس غربك قومشوسی اولدیغندن ایتالیانك بو اسلام اولکه‌سنه تجاوزی الك چوق تونس افکار عمومیه‌سنی صارصمشدی.

طرابلس غرب محاربه‌سنی بالقان حربی تعقیب ایتدی. شرقلیلرك غربلیلره قارشی بسله‌دکلری کین آرتدقجه آرتدی. بالقان آتشلری سونمه‌دن حرب عمومی وقوع بولدی. او زمان آوروپالیلر حاکمیتلری آلتنده یاشایان ملتلری الداتمق یولنی طوته‌رق حربه آنجق ضعیف ملتلری قورتارمق، اقوام محکومه‌یه حریت بخش ایتمك ایچون کیردکلرینی بیان ایله محاربه‌یی مظفریتله ختامه ایردیردکدن صوکره استملاك سیاستندن فراغت، اقوام محکومه‌یه استقلال وحریتلرینی تأمین ایده‌جکلرینی تعهد ایتمشلردی. تونسلیلرده سائر ملتلر کبی بو تعهداته آلدانمشلر ومتفقلره حرب اثناسنده هر معاونتی ابذال ایتمشلر، متفقلر اوغورنده هر فداکارلغه قاتلانمشلردی. تونسلیلردن محاربه‌یه (۶۵,۰۰۰) عسکر اشتراك ایتمش وبونلردن (۴۵,۰۰۰) ی مقتول ومجروح دوشمشدی.

فقط حرب عمومیده فرانسه‌نك احراز ظفر ایتمه‌سی ایچون (۴۵,۰۰۰) اولادینی ویرمش اولان تونسك نائل اولدیغی مکافات حربك ختامنی متعاقب (تونس) ده ادارهٔ عرفیه‌نك اعلانی ایدی. استقلال وحریت وعدلری ایسه کاملاً اونودولدی وتونسلیلرك بوتون فداکارلقلری هدر اولدی. مع مافیه تونسلیلر نومید اولمادیلر. بالعکس وحدت ملیه‌لرینی تقویه ایدرك مجادله‌یه، غزته‌لر نشرینه، حر قونفرانسلر عقدینه، بوتون دنیایه دعوالرینی مدافعه ایتمکه، فرانسه پایتختنه هیئتلر کوندرمکه باشلادیلر.

تونسلیلر دعوالرینی مدافعه وحقلرینی احقاق ایتمك اوزره (پارس) ه کوندردکلری ایلك ذات الك بنام علمای اسلامیه‌دن شیخ (عبدالعزیز الثعالبی) در. مشارالیه هرنه قدر فرانسزجه لسانه واقف دکلسه‌ده احتیاجات عصریه‌یه تمامیله واقفدر. مصرده، شامده، عربستانده، بر مدت مدیده بولونمش، استانبولده اقامت ایتمش، هندستانه کیتمش، جاوه، سنغاپور، وسائر هند آطه‌لرنده تدقیقاتده بولونمش، هریرده اکابر رجال ایله طانیشمش کوروشمش، مسلمانلرك احوالنی تدقیق ایتمش، صوکره مملکتی اولان تونسه عودت ایدرك اوراده ابذال فعالیت ایتمشدر. تونسلیلر مشارالیهی ۱۹۱۹ سنه‌سنده پارسه کوندردکدن صوکره ۱۹۲۰ سنه‌سنده ایکنجی بر هیئت اولارق استاد (احمد صافی) ریاستنده دیکر بر هیئت کوندرمشلر وبو هیئتلر فرانسه خارجیه نظارتی طرفندن قبول ایدلمشلردر. هیئت مطالب آتیه‌یی درمیان ایتمشدر:

۱ — تونس اهالیسنك کمال سربستی ایله انتخاب ایده‌جکی بر مجلس ملی تأسیسی،

۲ — تونسك مقدراتنی بو مجلسك اداره ایتمه‌سی،

۳ — قوای ثلاثه‌نك تفریقی،

۴ — حریت کلامیه‌نك تماماً تأمینی؛

۵ — بلديه اعضاسنك حريت داخلنده انتخابی ؛

۶ — فرانسزلرله تونسليلرك حكومت مأمورينلرندن عين‌معاشی استيفا ايتمه‌لری ؛

۷ — تونسليلرك هر درلو مأموريتلره قبولی ؛

۸ — قابل زرع اولان اراضينك فرانسزلرله تونسليلر آره‌سنده بلا تفريق توزيعی .

بو مطالبك نه قدر معتدل اولديغی آشكاردر . انكلتره بيله بو مطالبك اكثريسنی هندستانده ويرمشدر .

اوصيره‌لرده هندستان خلافت هيئتی پارسده بولونيوردی. خلافت هيئتی تونسلی دينداشلريله طانيشمش واونلرك شرفنه بر ضيافت ويرمشدی . بو ضيافته سائر ممالك اسلاميه‌يه منسوب برچوق مسلمانلرده اشتراك ايتمشلردی .

تونسليلرك بو هيئتی پارسده برقاچ هفته اقامت ايدرك بو مطالبی مدافعه ايتمش. برقسم مسلمانلر بونلره مظاهرتده بولونمش ، هندستانده ، مصرده ، انكلتره وفرانسه‌ده انتشار ايدن مطبوعات اسلاميه بو مطالبی تأييداً مقاله‌لر نشر ايتمشلردر . اسلام عالمنك بو تشويقاتی تونسليلرك غيرت وحماستنی تزييد ايتمش وبناءً عليه تونس علما ، اشراف ، تجار ، محامی ، ارباب صنايعی وسائر بيكلرجه ذوات طرفندن امضالانان بر عريضه احضار اولونوب مشروطيت طلب ايدلمشدر . تونسليلری تمثيل ايدن ۲۷ ذات تونس اميرينه بو عريضه‌يی تقديم ايتمك ايچون انتخاب ايدلمشلردر . امير هيئتی قبول ايتمش ، عريضه‌يی اوقومش ، وسعی داخلنده چاليشمه‌يی وعد ايتمشدر .

[الجامعه ، قالكوته]

فسق وفجور عامللری

استانبولده‌كی سقوط اخلاقك كوندن كونه آرته‌رق كنجلكی وعائله حياتنی بوس بوتون تخريب ايده‌جك فجيع بر شكله كيرديكنی كورن بعض فضيلتپرور خانملر ، بو سقوطك عامللری آره‌سنده روس قيزلرينك چوق مهم تأثيری اولديغی نظر دقته آله‌رق بو عفت وعصمت قاتللرينك استانبولدن تبعيدی حقنده قرق ، اللی قدر امضا ايله آتيده‌كی محضری پوليس مديريتنه ويرمشلردر :

« برچوق فدا كارلقلر و وسع بشرك فوقنده جانبازانه و خداپسندانه غيرتلر سايه‌سنده استقبالی هنوز تحت امنيته كيرمكه باشلايان مقدس تورك وطننك آتيسی آناطولی مجاهدين محترمه‌سنك قورمش اولدقلری صاغلام اساسلر اوزرنده تأمين و ادامه‌يه مأمور اوله‌جق انسال اخيره و مستقبله‌نك بو كار مهمده موفق اوله‌مامالرندن بحق انديشناك اولان زيرده واضع الامضا استانبولك تورك قادينلری كمال سوزشله عرضه جرأتياب اولديغی بروجه آتی خصوصات اوزرينه اهميتله نظر دقت دولتلرينی جلب ايدر . موندروس متاركه‌سنی متعاقب مملكتمزی استيلا ايله آولرمزی اشغال ، اركك‌لرمزك بر قسمنی توقيف ، حبس ، حتی نفی و تغريب ايدن دشمن قوتلری داخلده تدارك ايتدكلری شوره‌كارلر ايله برلكده اسلام عناصرينه ظلم وتعدی اجراسيله ايمان مليمزی ، مادی و معنوی قوتلريمزی أزه‌مديكی ، حتی بالعكس بو مظالم سايه‌سنده قوای ماديه ومعنويه‌مزك بوسبوتون كسب رصانت ايتديكنی كوره‌رك نهايت بولشه‌ويك آقينی اوكندن قورتولوب قاچان روس انقاض استبدادينی بر عامل شر و فساد اولمق اوزره استانبولك نزيه محيطنه صوقق ارتكاب ايتدی.

فی الحقيقه عرقا كنديلرينه اك ياقين اقوامك بيله كندی طرفلرينه قبولدن احتراز ايلديكی بو شمال دوكونتولری طوپراقلريمزه آياق آتدقلری مشئوم كوندن بريدر قاريلرينك ، قيزلرينك جاذبه‌سی و ناموس وعفت حقنده‌كی طرز تلقيلرينك باشقه‌لغی سايه‌سنده قوجه‌لريمز و اولادلريمزك قسم اعظمنه حلول ايله جنايتلرك اك عظيم و اك منفورينی ارتكابدن بر آن خالی قالمايه‌رق مملكتده توركلرك النده ثروت نامنه نه قالمشسه بلع ايتمش ، دشمن حسابنه جاسوسلق يايه‌رق يوزلرجه ، بيكلرجه اسلام خانمانی سوندرمش ، اوغللرمزی زهرله‌مش ، قيزلرمزه سوء مثال اولمش ، خلاصه عصرلردن بری موسقوف اردولرينك ياپمغه موفق اوله‌مادقلری تخريباتی شو بر ايكی سنه ظرفنده فضله‌سيله ياپمش وحالاده ياپمقده بولونمشدر . بوكون نسل حاضری تشكيل ايدن اون سكز الی اوتوز ياشنده كنجلر آره‌سنده محضا بو روس قادينلرينك تخريبكار تأثيريله مورفين ، قوقائين ، أتر ، كنثول كبی اولديرجی زهرلرك اعتياد قاتلنه زبون اولميان يوق كبيدر . هر درلو انضباط وصحی مراقبه‌لردن آزاده اوله‌رق تجارت مذمومه‌لرينه دوام ايدن روس بار ، قافه شانتان ، لوقنطه‌لرينك عددی يالكز بك اوغلنك تونلدن تقسيمه قدر اولان قيصه بر منطقه‌سنده يكرمی بشدن فضله‌در . بو مقتل عصمت اولان بو يرلرده هر كيجه يوزلرجه كنج توركك صحت ، ثروت و ناموسی كرداب فلاكته سوروكلنمكده‌در . كذلك هرجمعيته صوقولان بو مضر قادينلری كورمك ، عمومی محافلده اونلرله تماس ايتمك مجبوريتنده قالان بعض تورك قيزلريده بو ملوث قادينلرك مملكتلرندن يتيشيق برپلاسياره ايله چيقوب بوكون اك آغير اتوابلر ، اك كرانبها مجوهرلرله عرض اندام ايتدكلرينی كوردكجه بو حال نسل مستقبلی يتشديره‌جك اولان ياريننك آنالرك اخلاق اوزرنده فجيع بر عامل و مؤثر اولمقده‌در .

عرقمزی بر تهلكه‌یه معروض براقه‌رق سزلك اتمام ایتمش اولدیغكز كار عظیم استخلاصی صوكره دوچار عقامت ایده‌جك ماهیتده اولان بو مهم مسئله‌یی مبجل حكومتمزك اڭ بویوك بردقت واهمیتله ولایق اولدیغی مستعجلیتله نظر اعتباره آله‌رق قرنكیدن ، كثولدن دها وخیم و مخرب اولان بو فسق وفجور عامللرینك برآن اول طوپراقلریمزدن دفعی هر نه‌یه متوقف ایسه همان اجراسنی مقدس وطنمزك سلامتی نامنه استرحام ایلرز . »

مملكتك محافظهٔ عفت و اخلاقی نامنه وقوع بولان بو مراجعته بوتون مطبوعات ایچون مظاهرتدن باشقه یاپه‌جق برشی یوق ایكن مع التأسف بعض غزته‌لر اظهار تعصبدن كندیلرینی آله‌مایه‌رق بو مراجعتك اهمیتنی ازاله ، ماهیتنی تحویل ایچون درلو درلو نشریاتده بولوندیلر . حالبوكه اخلاق عمومیه‌یه تعلق ایدن بومسئله مملكتك اڭ درین یاره‌سیدر . ملتمزك اڭ بویوك سجایاسندن اولان وهر درلو مصائب ومزاحم قارشوسنده بیله محافظه‌سنه قدر تیاب اولدیغی عفت واخلاقك صوك زمانلرده بردن بره مدهش بر سقوط وتردی‌یه طوغرو كیتمه‌سنك عامللرینی تدقیق ایدرك بوفلاكت اجتماعیه‌نك اوكنه كچه‌جك تدبیرلری اتخاذ ایتمك بوتون ملت رهبر ومتفكرلرینك اڭ متحتم وظیفه‌لریدر . هیچ كیمسه انكار ایده‌مزكه اشغالدن صوكره استانبولك اخلاقی عظیم برصارصینتی‌یه معروض قالمشدر . اویله بر صارصینتی‌كه تاریخ ملیمزك هیچ برصفحه‌سی بونی قید ایتمیور . بوفسق وفجور جریاننك اوكنه كچیله‌مدیكی تقدیرده بونك عاقبتی نه اوله‌جقدر، دوشونولویورمی ؟ مسلمان محله‌لرنده‌كی عموخانه‌لرك عددی هركون آرتیور . آدیم باشنده‌كی بقال دكانلری میخانه‌لره منقلب اولیور . استانبول بوقدر سقوط اخلاقی هیچ برزمان كورمه‌مشدی .

بوفساد اخلاقك اسباب وعواملنی یالكز روس قادینلرینه حصر ایتمك البته طوغرو دكلدر . فقط بوخصوصده بونلرك عظیم تأثیرلری اولدیغی انكار قبول ایتمز برحقیقتدر . ناصیل‌كه خانملریمز سقوط اخلاقك عواملی میاننده اڭ بارزی اولمی اوزره بونی كورمشلر وایلك تشبثلرینی بوعاملك رفعی ایچون صرف ایتمشلردر .

هیچ شبهه یوق‌كه بومملكت صاحبسز دكلدر . ملتك ناموس وعفتنی تخریب خصوصنده بوقدر باشی بوش حركتلره هیچ برهیئت اجتماعیه مساعده ایده‌مز. بوكون خلق ، بو اخلاقسزلقلردن چوق مضطربدر . شعائر ومقدساتنك كوندن كونه ییقیلدیغنی كورن خلق بویوك بر اندیشه وتأثر ایچنده بولونیور ؛ روس قیزلرینك یوزندن نیجه عائله‌لرك پریشان اولدیغنی، نیجه كنجلرك سفالته دوشدیكنی ، نیجه مسلمان قیزلرینك باشدن چیقدیغنی كوردیكی ایچون فریاد ایدییور . بوفریادلرده بولونانلره ظهیر اولمق بوتون مطبوعاتك وظیفه‌سیدر.

واقعا بوفاحشه‌لر حدود خارجنه چیقارلمقله مسئله حل ایدیلمش اوله‌جق دكلدر. بوفلاكت اجتماعیه‌نك اوكنی آلمق ایچون دها اساسلی برطاقم تدابیره احتیاج واردر . سنه‌لرك ، برچوق سفالتلرك ، برچوق اخلاق دشمنلرینك تولید ایتدیكی عظیم بحران اخلاقیمزك اوكنه كچمك ایچون هردرلو تشبثاتی ایفا ایتملی‌یز . شیمدی اڭ قوتلی عامل فساد، مملكتمزدن دفع ایدیلسون . اوندن صوكره، اخلاقمزی صارصان دیكر عامللرك‌ده ازاله‌سی اسبابنه تشبث ایتملی‌یز. انشاءالله محترم خانملریمز بوخصوصده دائما فضیلت رهبرلكی ایده‌جكلردر .

فاسده اسپانیوللر

بوهفته ظرفنده كرك مطبوعاتی محلیه‌مزك، كرك اوروپا مطبوعاتنك ستونلرینی اشغال ایدن اڭ مهم مسائلدن بری فاس مجاهدلرینك اسپانیا عسكرلرینی بر قاچ موقعده صیقیشدیرمالری واوكا مهم برقاچ ضربه وورمالریدر. فاس مسلمانلرندن اسپانیا حصه‌سنه اصابت ایدن منطقه‌ده یاشایان اهالینك برقسمی طرفندن قوجه براوروپا دولتنه قارشی ، بیك درلو محرومیت ، بیك درلو وسائطسزلك ایچنده احراز ایده‌كلدكاری موفقیات البته روح اسلامی شاد ایده‌جك حادثه‌لردندر . سنه‌لرن‌بری اسلام عالمی فاس مسلمانلرندن بر كتله‌نك قوجه اسپانیایی قارشیسنده نیتره‌ته‌ن شهامتنی ، قوجه اسپانیایه قطعی ضربه‌لر ووران خارقه آسا عزم وایمانتی تبجیل وتعظیم ایله مشاهده ایدییور واستقبال اسلامك بیوكلكنی تجلی ایتدیره‌ن ، بوتون اسلام عالمنك خلاصی مجاهده‌سنده موفقیت قطعیه‌سنی شیمدیدن تبشیر ایدن بوحادثاتی كمال دقت ایله تعقیب ایدییور .

فی الحقیقه فاس مملكتنك اسپانیا منطقه‌سنده وقوع بولنان حادثات پك مهمدر . بو منطقه‌ده متمكن اولان بر آووج مسلمانك ، هم‌ده بوكونكی ترقیات مدنیه‌نك وجوده كتیردیكی سلاحلردن محروم اولان، دشمنك قوللاندیغی وسائط مهلكه‌نك بیكده برینه مالك اولمایان مسلمانلرك اسپانیا كبی بر غرب مملكتنی زیر وزبر ایده‌جك ، ایچنده برطاقم اختلاللر، بحرانلر ایقاع ایده‌جك ، حكومتلری اسقاط ایده‌جك ، الحاصل افكار عمومیه‌سنی آلت اوست ایده‌جك ، وهرشیدن فضله اسپانیانك سطوت عسكریه‌سنی صفره ایندیره‌جك ، بوتون مطبوعات جهانی اشغال ایده‌جك موفقیتلر احراز ایتمه‌سی اسلام روحنك ناصل مغلوب ایدلمز ، ناصل صارصلماز بر قدرت ایله مجهز اولدیغنه ، ناصل بوقدن وارلقلر ایجادینه مقتدر بولوندیغنه‌ده دلالت ایدن بر حادثهٔ عظمادر . دها اوللكی سنه‌فاسك بومجاهد كتله‌سی اسپانیایی حالا آلتندن قالقامدیغی (مه‌لیلا) هزیمتنه دوچار ایدرك معظم برظفر احراز ایتمشدی. اوزماندن بری تدهش ایدن اسپانیا حالا بو هزیمتك عامللرینی تحقیق ایله مشغولدر. انكلیز غزته‌لری هركون بوتحقیقاتك نتایجنی نشر ایدییورسه‌ده

بوکونه قدر عوامل حقیقیه بردرلو بولونوب اورته‌یه قونولامادی . حال بوکه اسپانیوللر بر آز دقت ایده‌بیلسه‌لر دوچار اولدقلری فجیع هزیمتلرک سببنی آکلامقده بوقدر کچیکمزلر و شیمدی‌یه قدر کنهی آکلایامادقلری خطالری تکرار ایتمکده دوام ایتمزلردی . چونکه اسپانیول هزیمتنک حقیقی سببی ، نه فاس مجاهدلرینک فائقیت عددیه‌سی ، نه‌ده قوللاندقلری وسائطک فائقیتیدر . بو مجاهدین اسلامیه‌نک درمه چاتمه اسلحه ، دشمندن اغتنام اولونان مهمات، عزم وایمان سایه‌سنده استحصال اولونابیله‌جک برطاقم آلات و ادواتی ایله میدان جهادده آتیلدقلری هرکسک معلومیدر . بناءً علیه سبب ظفر، صرف روحی ومعنویدر . اسپانیوللرک حقشکن تجاوزلرینه قارشی اویانان روح اسلامک غلیان قهاریدر .

اسپانیوللر بونی آکلامق ایسته‌مدکلرندن بر طاقم یالانلرله افسانه‌لرله کندیلرینی آلداتوب طوربیورلر . مثلا اولکی سنه وقوع بولان (ملیلا) محاربانی متعاقب بر مدت فاس مجاهدلرینک علمداری امیر (عبدالکریم) حضرتلرینک صلح مذاکراتی اجرا ایتمک ایسته‌دیکنه، دها صوکره بوعاصیلرک! عرض تسلیمیت ایتمک اوزره بولوندقلرینه ، دها صوکره ، حتی تسلیم اولدقلرینه دائر مصنع خبرلر نشر ایدرک افکار عمومیه‌لرینی آووتمق ایسته‌دیلر . فقط بونلرک هپسنک یالان اولدیغی آکلاشیلدی . چونکه بردن بره صوک هفته‌لرده محاربه‌لر یکیدن باشلامش ، اسپانیوللر مهم ضربه‌لر یمش ، نهایت عظیم قوای امدادیه کتیرتمکله برلرنده طوتونابیلمشلردر . مخابرین اجنبیه‌نک ویردیکی معلوماته کوره فاس مسلمانلری کون کچدکجه مهارت حربیه، مهارت سوق‌الجیشیه کوسترمک خصوصنده ایلریله‌یورلرکه بوده اسپانیوللرک نهایت الامر قطعی مغلوبیته اوغرایه‌جقلری زمانک پک اوزاق اولمادیغنه دلالت ایدر.

بز ، اسلامک یوزنی آغارتان، قوجه دولتلری، قوجه اردولری زبون ایدن بومادةً کوچوک ، فقط معناً پک بیوک اولان کتیبهٔ مجاهدینه قطعی ظفرلر تمنی ایدرز .

اسلامک تظاهرات اخوتی

کچن نسخه‌لرمزده صلحمزک اسلام عالمنده اجرا ایتدیکی تأثیراتدن بحث ایتمش ، ازجمله هندستانک بوتون مراکزنده یاپیلان احتفالات حقنده معلومات ویرمشدک . صوک پوسته ایله کلن (بومبای قرونقل) غزته‌سی (حیدر آباد) حکمداری نظام حضرتلرینک ۱۳ آغستوس کونلرینی ، ایالتی داخلنده‌کی بوتون خلقک علمدار اسلام اولان ملتمزک برات استقلالنی تسعید وتبجیل ایتمکه حصر ایتمه‌لرینه دائر برفرمان مخصوص اصدار ایتدیکنی یازمقده و او کونک کیجه‌سنک حیدر آباد ایالتنک بوتون جامعلری تنویر و بوتون شهرلرک تزیین اولوناجغنی ، بالذات نظام حضرتلرینک بواحتفالاته اشتراک ایده‌جکنی خبرویرمکده‌در.

مملکتمزدن بیکلرجه میل اوته‌ده بولونان، بزمله هیچ بر رابطهٔ مادیه‌سی اولمایان ، وآره‌مزده اسلام قرداشلغندن باشقه برشی بولونمایان بر مملکتک بزی ممنون ایدن حادثاته بوقدر صمیمی بر شکلده اشتراک ایتمه‌سی عالم اسلامک حدودی خارجنده باشقه بر ملتک ، باشقه بر زمرهٔ مدنیتک کوره‌بیله‌جکی بر منظره دکلدر . بو مناظر اخوت، بو مناظر وحدت آنجق اسلام عالمی داخلنده کوروله‌بیلیر . چونکه اسلام رابطه‌سی درجه‌سنده قوی ، اسلام اخوتی قدر صاغلام، اسلام مدنیتی قدر مشترک ، هیچ بر رابطه یوقدر .

ادیان سائره‌نک کافه‌سی طرفندن تأسیس اولونان روابطی عصری مدنیت چوروتدی . ویالکز اسلام رابطه‌سی اوزرنده‌کی بو عصری مدنیت هیچ بر تأثیر اجرا ایده‌مه‌دی وایده‌میه‌جکدر .

اسلامک بو صمیمی ارتباطنی ، اسلامک بو صارصلماز وحدتنی ، اسلامک بو ییقلماز اخوتنی، بالخاصه بونلری ، بو یالکز معنوی ساحه‌یه انحصار ایتمه‌ین ، حقائق مادیه شکلنده تجلی ایدن خارق‌العاده قدرتی انکار ایتمک ایسته‌ینلرک چشم عبرتنه چارپارز .

یونانه مظالمی

ماکیدونیا مسلمانلری آتشلر ایچنده یانیور

تورکیا ایله یونان اراسنده صلح عقد ایدلمسنه ومعاهده‌نامه کرک تورکیا بیوک ملت مجلسی وکرک یونان حکومتلرنجه تصدیق اولونمسنه رغماً یونانستانده سنه‌لردنبری مسلمانلره روا کوریلن مظالم بوکونلرده صوک شدتیله دوام ایتمکده‌در . هر نصلسه یونان چنبرینی یارارق قاچوب کلنلر ، آرا صیره قاچیریلان مکتوبلر توبلری اورپره‌جک ، وجدانلری ، قلبلری صیزلاته‌جق فجیعه‌لر نقل ایدییورلر .

اون بش کون اول سیروزک اک بنام اشراف وتجارندن مرکب اولان اون یدی کشیلک برقافله کیجه‌لین یاتاقلرندن قالدیریله‌رق غربی تراکیایه تبعید اولونمش ، بش کون صکره اون بشی اعاده ایدیله‌رک ایکیسنک نه اولدیغی الیوم غیر معلوم بولنمشدر . اسکیجه دیوان حربی ماکدونیا وغربی تراکیا اهالیسندن یوزقرق طقوز کیشینی محاکمه ایدرک اون سکزینی اعدامه محکوم ایتمش وحکم اعدامک تصدیقی آتنه‌یه یازمشدر.

درامه ، سیروز ، قاواله حبسخانه‌لرنده ایکلین مسلمانلر لایعد ولایحصی . بتون اهالیٔ اسلامیه حیاتندن امین دکلدر . برکون کچمزکه اسلاملر برقاچ قربان ویرمسونلر .

بونلرک اوکنه کچمک ایچون حکومتمزک تشبثات مؤثرهٔ سیاسیه‌ده بولونمسی زمانی کلمش وکچمکده بولونمشدر . یونانلیلرک تعقیب ایتدیکی بو محاکار سیاست بر مدت دها دوام ایده‌جک اولورسه او زواللی مسلمانلرک عاقبتی پک فجیع اوله‌جقدر . الیوم یالکز ماکدونیاده مبادله‌یه تابع درتیوز بیک نفوس اسلام واردر . حکومت بونلرک یالکز حیاتنی اولسون تأمین ایتمک وظیفه وصلاحیتنی سرعتله استعمال ایتملیدر .

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

آبونه شرائطی : هر یر ایچون
سنه‌لکی (۲۷۵) آلتی آیلغی
(۱۵۰) ممالک اجنبیه ایچون
سنه‌لکی ۳۲۵ غروشدر.

نسخه‌سی ۵ غروشدر .
ایکی نسخه برآراده
(۱۰) غروشدر
سنه‌لکی ۵۲ عدددر .

اداره‌خانه : بابعالی جاده‌سنده
رشید افندی خاننده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .
مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد

سر ۱۳۳۰ ،۱

آدره‌س تبدیلنده آیریجه
۵ غروش کوندرملیدر .

مکتوبلرک امضالری واضح
واوقوناقلی اولمسی وآبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر

ممالک اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرک آدره‌سلرینک
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — باش محرر: محمد عاکف — صاحب و مدیر: اشرف ادیب — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ۵۵۸ - ۵۵۷ ۲۴ محرم ۱۳۴۲ * پنجشنبه * ۶ ایلول ۱۳۳۹ جلد ۲۲

آنغلیقان کلیساسنه جواب

شرعیه وکالت جلیله‌سی طرفندن آنغلیقان کلیساسنه کوندریلمک اوزره تدقیقات وتألیفات اسلامیه هیئت علمیه‌سی رئیس عالیسی شیخ عبدالعزیز چاویش افندی حضرتلرینک تألیف بیوردقلری جوابدر :

دین اسلامک خصائصی

علیه‌الصلوة والسلام افندیمزک نص قرآنی برافوب سیاست‌شرعیه دینیلن اصول ایله حکم ایتدیکی برچوق حادثه‌لر اولمشدر [1] کندیلرندن صوکره ابوبکر ، عمر و دیکر خلیفه‌لرده عینی اثری تعقیب ایتدی . بو موضوعی تماملیه تفصیل ایچون سوزی اوزاتمق ایجاب ایدرکه رساله‌مزک اوکا تحملی یوق . اونک ایچون اسلامک بوتون دنیایه شامل ومخلد بر دین اولمسنی تأمین ایدن اساسلری بیان ایله اکتفا ایده‌جکز :

۱ — **عقل ونظر صحیحه اعتماد واجبدر.** بناءً علیه شرعک اصول واحکامنده ظاهری حکم عقله مخالف برشی کورولدیکی زمان عقلک حکمنه اتباع واجب اولور . شیمدی کلام ظاهری عقله مخالف اولان شیئه قارشی اتخاذ ایدیله‌جک وضعیته : جاهللر ایچون ، صوکره صنعت، تجارت وسائره ایله اشتغالندن طولایی تدقیق ، نظر ، تأویل کبی ایشلره دالمه‌یه حیاتلری مساعد اولمیان کیمسه‌لر ایچون ، برده عوام طبقه‌سی ایچون اقتضا ایدن حرکت بیله‌مدکلری مسئله‌ده تفویضی التزامدر.

اهل تدقیق ونظره کلنجه : اوظاهر مخالفی عقل صحیحه مطابق صورتده تأویل ایدرلر . مع‌مافیه سلف عادتی وجهله مسئله‌نک حقیقتنی اللهه تفویض ایتمکده کندیلری ایچون ممکندر . آنجق بو صورت خلاف واقعدر. زیرا قریحه‌لری صاغلام ، تحصیللری یوکسک انسانلر بیلیرکه هرمسئله‌ده حق بردر ، اصلا تعدد ایتمز ؛ بوتون تبلیغاتنده شریعتک بر غایه‌سی واردرکه اوده حقدر . بناءً علیه بشرک فطرتنه ملایم احکام ایله کلن اسلام کندیلرینی عقل سلیمک تدقیق ونظر صحیح ایله واصل اوله‌جغی حقایق آلمقله مکلف طوتدقدن صوکره طبیعیدرکه بونلرده عادت و فطرتک مقتضاسی اوله‌ق تأویلدن باشقه برحرکتده بولونمازلر .

شریعتده آره‌صیره بویله ظاهری عقله مخالف شیلر بولونمسنه کلنجه معلومدرکه علیه الصلاة والسلام افندیمز تبلیغنی مراد بیوردقلری حقایقی اوتوز اوچ سنه مدتله انسانلرک عقللری متفاوته‌سنه کوره تلقین ایتدی طوردی . اونی محترم یاشلری ، ادراکلری ، عرفانلری مساوی دکلسه بیله بری برندن از فرقلی بولونان شاکردلر آره‌سنده استاد موقعنی اشغال ایتمش دکلدی. اوسبیدن بوتون قارشوسنده کیلرک افکارینه معلملرجه مراجعت معتاد اولان معین اسلوبلرله ، قطعی

[1] اعلام الموقعین . جزؤ ۳ .ـ کتاب الامامة والسیاسة ودیکر اثرلر.

افاده‌لرله خطاب ايده‌مزدی . اوت ، بو ناصل ممکن اولوردی‌که او مرشد اعظم اختيارى ، كنجى ، چوجغى ، اركگى ، قادينى ، متبوعى ، تابعى ، عالمى ، جاهلى ، شاعرى ، كاهنى ، خاخامى ، باباسى ، چفتجيسى ، تاجرى ، ايشجيسى ، چوبانى ، حاصلى بوتون انسانلرى ارشاد ايله مشغول ايدى . عقل قبول ايدرمى‌كه بوتون بو طوائف بشره طوغرو يولى كوسترمك ايچون كلش بر پيغمبرك طرز بيانى ، اسلوب اداسى هپسنه قارشى بر اولسون ، دكيشمسون ؟

ذاتاً انسانلره عقللرى ايره‌جك درجه‌ده سوز سويلمرينى عليه الصلاة والسلام افنديمز اصحابنه امر بيورورلردى . آيات جليله‌نك محكم ، متشابه ناميله ايكى نوعى اولديغى قرآن كريمده مصرحدر . آيات محكمات‌كه افاده ايتديكى معنايه دلالتى صريح و قطعى اولوب شريعتدن مراد اولان مصلحته مطابقدر؛ تعبير قرآنيسى وجهله بونلر ام الكتابدر واولديغى كبى ايمان ضروريدر . متشابهاته كلنجه بونلرى تعميق وظاهرى مقتضاى عقله مخالف اولوب‌ده تأويله احتياج كوسترنلرى تأويل خصوصنده علمده رسوخى اولانلر ايچون كوجلك يوقدر .

ايكنجى اساسه كلنجه سياست شرعيه‌دركه اركانى شونلردر :

ا — بالذات مسلمانلر آره‌سنده ، كذلك ينه مسلمانلرله حال حربده بولونمادقلرى غير مسلملر آره‌سنده عدالت .

ب — عرفك مصالح عامه‌دن اولمق اوزره قبول ايتدكلرينى قبول وضرر اولمق اوزره قبول ايتدكلرينى ابطال .

ج — تعزير عقوبات قسميدركه ديه بونلرك تقديرينى سياسة حكومت اسلاميه‌يه براقيور .

بو بابك شمولى غايت واسعدر . زيرا شارعك مكروه ، ياخود حرام قيلديغى حالده قطعى بر عقوبت ، ياخود مالى بر جزا تعيين ايتمديكى هر شيئه قارشى ايجاب ايدن زواجر وعقوباتك تقديرى حكومته قاليور .

ايشته مسلمانلر بو سياسى جهتى متعدد نسللردن برى اهمال ايده ايده نهايت صوك عصرده اقوام غربيه‌يى تقليده باشلاديلر . مثلا اسلام عقله ، ياخود وجوده ، ياخود ماله ضرر ويرن موادى قبول لايعق ، ياخود عينى نتائجى توليد ايده‌جك سفاهتلرده بولونمق كبى شيلرك هپسندن نهى ايله برابر بو بابده‌كى عقوبات زاجره‌نك حق تقديرينى افراد مسلمين ايچندن آيريله‌جق اهل شورانك رأينه براقمشدر . اسلام مشروع بر سبب اولمقسزين زوجه‌يى اضرار وتطليقدن نهى ايتمش وطلاقده اصل اولان شيئك خطر ومنع اولديغنى بيلديرمشدر . [۱] اسلام چوجوقلره ، قادينلره ، ايشجيلر كبى عاجزلره شدت كوسترمه‌يى وحيوانلره اذا وجفاده بولونمه‌يى نهى ايديور ؛ عمله‌يى طاقتلرى فوقنده ايشله مكلف طوتانلرى ، ياخود آز اجرت ويرنلرى ، ياخود شرائط صحيه‌يى حائز اولمايان محللرده چاليشديرانلرى ، صوكره حيوانلرى رفق ايله چاليشديرمايانلرى ، حاصلى معاملاته ، اخلاقه ، اجتماعياته عائد اولمق اوزره كتاب وسنتك محافظى طولدورديغى حالده مستوجب اولديغى عقوبته دائر بر نص وارد اولمايان بوتون مناهى‌يى ارتكاب ايدنلرى تأديب ايده‌جك جزالرك تعيينى صلاحيتنى حكومات اسلاميه‌يه ويريور .

سياست شرعيه‌نك داياندیغى ركنلردن برى‌ده « شورى » دركه بوتون بشرك مدار سعادتى اولان بو اساس ، شريعتك الك متين اركانندندر . جناب حق رسول معظمنه (وشاورهم فى الامر — سورة عمران . = اونلرله ايشده مشاوره ايت) امرنده بولونديغى كبى مؤمنلرى (وامرهم شورى بينهم — سورة شورى . = ايشلرى ايسه آره‌لرنده شورى ايله كورولور .) آيت جليله‌سيله تحسين بويوريور .

بناءً عليه دين اسلامده شورى ، سياستك اركان اساسيه‌سندندر . خلفاى راشدين بو ركن مهمه برده خلقك وقايع و حادثاته اطلاعنى علاوه ايدرلر ، جمعه خطبه‌لرنده و جمعه نمازلرندن صوكره شئون جاريه‌نك مهملريه دائر ايضاحات ويررلردى . ولايتلرده‌كى واليلر طرفندن‌ده عينى يول تعقيب ايديلير واهالينك هيچ بر فردى بو كبى موقعلرده حاضر بولونمقدن منع ايديلمزدى . قابيلرينه پرده‌يى كروب پرده‌دارى ديكن ملوك امويه‌دن چوغى بو صورتله خلقه كورونمديكى حالده قاضيلردن ، مفتيلردن ، مجتهدلردن چكينير وقرآنك احكام وتعاليمنه مخالفتله اتهام اولونمقدن قورقاردى .

عباسيلرك ايلك بش خليفه‌سى دورنده‌كى حكمده آز چوق استشارى ايدى . چونكه حكمده منفرد اولملريله برابر سرايده‌كى رجال ايله وزرا وامرادن مركب اولمق اوزره بر جماعت شورى تشكيل ايدرلردى . واقعا بو جماعت بيلديكمز طرز رسميده متشكل دكلدى . لكن ينه بر شيدى . مأمون كلنجه تحت حكمنده بولنان بوتون ملتلرك ممثللرينى جامع بر مجلس مشورت وجوده كتيردى . آل بويهك ، سامانيلرك ، سلجوقيلرك ، ايوبيلرك مملكتلرنده‌ده حاكمك يانى باشنده نوعما ملتى تمثيل ايدن بر مجلس بولونوردى‌كه مقصد مصلحت عامه‌ده حكامى ارشاد ايتمكدى .

بونكله برابر معلومدركه شايد بو حكام احكام قرآنه رعايت ايده‌مزدى ، ياخود ملت ايچندن كنديلرينى او احكامه ارجاع ايده‌بيله‌جك كيمسه‌لر چيقمايدى البته شورانك حكمى بونلرك استبدادى يوزندن عصرلرجه عاطل قالماز وشرلرى دنيانك هر طرفنده‌كى مسلمانلرى بيزار ايدوب طورمازدى .

اهل شورى طرفندن بر ايش حقنده ويريلن قراره اتباع ايدلمسى

[۱] (فان اطعنكم فلا تبغوا عليهن سبيلا — سورة نساء) = اكر سزه اطاعت ايدرلرسه آرتيق كنديلرينه اذا ايچون وسيله آرامايكز ... يعنى آيريلرينى ايسته‌ميكز . ابن عابدين جزؤ ۲ صحيفه ۶۸۳

ومخالفت اولونمامسى وجوبنى عليه الصلاة والسلام افنديمز ابو بكر ايله عمره « سز برشيده اتفاق ايدرسه كز بن سزه مخالفت ايتم » ديدكلرى كون امتلرينه تعليم بويورمش اولديلر . ١]

زماننده بر حادثه وقوعه كلير وقرآن ايله سنتده اوكا دائر بر نص بولونمايه جق اولورسه عمر بن الخطاب اصحاب كرامى طوپلايوب كنديلريله استشارهده بولونوردى . شايد رأيلر بر نقطهده برلشيرسه اونكله حكم ايدردى .

امام عليدن شويله روايت اولونيور : ٢] « ديدمكه : يارسول الله بر طاقم مسئلهلر حادث اوليور ، حقنده نه بر آيت نازل اولمش ، نهده سنت نبويه كز سبق ايتمش .. نه ياپمالى ؟ بويورديلركه : مسلمانلرك عالملرينى طوپلايوب مسئلهيى آرهكزده استشاره ايديكز واو ايشده رأى واحد ايله حكم ايتميكز . »

قاضى شريح شويله سويليور : « عمر بن الخطاب بكا ديدىكه : خاطريكه رسول اللهك حكملرندن برى كليرسه اونكله حكم ايت . شايد اونك بوتون حكملرى خاطريكه كلزسه طريق صواب اوزرنده يوروين امامارك حكملرندن هانكيسى خاطريكه كليرسه اونكله حكم ايت . شايد بو امامارك حكملرىده خاطريكه كليورسه رأيكله اجتهاد وارباب علم وصلاح ايله استشاره ايت . »

ه — سياست شرعيهنك اركانندن برىده **قضانك حاكمك فوقنده بولونديرمقدر** . بناءً عليه ، ايسترسه خليفه اولسون . هيچ بر حاكم بر مذهب مخصوص ايله عملى قاضىيه شرط قيلهماز ، قيلديغى تقديرده او شرط باطل اولور وقاضى ايچون اويله بر شرطى التزام جائز اولماز . كذلك هيچ بر حاكمك النده قاضينك ويرهجكى حكمى عفو ، ياخود هانكى وسيله ايله اولورسه اولسون ، امور قضايه مداخله حقى يوقدر . صوكره ، ايسترسه مدعىعليه بالذات اميرالمؤمنين اولسون ، قاضى كنديسنه عرض اولنان بوتون حادثهلر حقنده حكمنى ويرر . هم بو صلاحيت زمانمزده حقوق مدنيه دينيلن مالى حقوقه منحصر اولمايوب جنايانهده شاملدر . چونكه كرك خليفهنك ، كرك سائر حكامك بوتون احكام شرعيه حضورنده آحاد ناسدن هيچ بر فرقى ، هيچ بر امتيازى يوقدر .

خلفاى راشدينكه سينهلرى ايمان ايله طولو ، روحلرى هر دورلو شائبهدن پاك ايدى ، هيچ برى طرفندن كيمسهيه قارشى جنائى بر تجاوز وقوعى كورولمدى . بو خصوصده كنديلرينه اسناد ايديله بيلهجك اوفاق تفك ايكى اوچ وقعهدن باشقهسنى بيلميورز . بونكله برابر او حادثهلردهده عدالتك ، انصافك اك يوكسك بر مثالنى كوستريلر . شعبى ديوركه : « خليفه عمر كرا ايله بر آدامك باركيرينى آلمشدى . حيوان يولده آقسادى (؟) اولدى . صاحبى دعواجى اولنجه ، عمر ، برينى حكم تعيين ايت ، ديدى . اوده عراقلى شريحك ويرهجكى حكمه راضى اولديغنى سويلدى . شريح عمره ، حيوانى صاغ صاغلام آلديغك ايچون صاغ صاغلام تسليمنى ضامنسك ديدى . خليفه حكمى بويله قبول ايتدكدن باشقه شريحك جديت وعدالتنى بكنهرك قاضى تعيين ايلدى . » ١]

و — **حكم ويريلير ، فتوا اصدار ايديليركن زمان ومكانه قيدلرى كوزهديليرير** ٢] چونكه شرعك اساسى حكمتدر ، خلقك مبدأ ومعاده عائد منافعيدر . شريعت سرابا عدل ، سرابا مرحمت ، سرابا فائده ، سرابا حكمتدر . اونك ايچون هانكى مسئلهكه عدالت ساحهسندن چيقهرق جوره ، رحمت حدودينى آشهرق اذايه ، صلاح دائرهسنى كچهرك فساده ، حكمت واديسندن اوزاقلاشهرق عبثه انقلاب ايدر .. تأويل ايله ادخال اولونمق ايستهنيلسه بيله شريعته داخل اولهماز . زيرا شريعت اللهك عبادى آرهسنده عدالتى ، مخلوقاتى اوزرنده رحمتى ، بر يوزنده ظل رأفتى ، حاصلى كبرياى الٰهيسنى كوسترر بر مؤسسهٔ حكمتيدر .

مثال اولهرق صاتين آلنان شيلرده كورولن ردالبيعى موجب نقيصهلرى سويلهبيليرز . أوت ، شايد عادت دكيشسهده بر نقيصه آرتيق عيب صاييلماز اولسه مبيعك اوندن طولايى ردى لازم كلز .

ابن القيم ديوركه ١] : « فتوالر دائما بو صورتله ويرلمك ايجاب ايدر . عرفده بر يكيلك بولديغك كبى نظر اعتباره آل ؛ عرفدن بر شيئك ساقط اولديغنى كوروبجه بيرق . كتابلرده نقل اولنان مسائل اوزرنده عمرك اولدقجه ميخلانوب قالما . باشقه اقليمدن بر آدم كليرده سندن فتوا ايسترسه آرتيق اونى سنك مملكتنك عرفنه كتيرمهيه چاليشمه ، كندى مملكتنك عرفنى صوروب اوكرندهده فتواسنى اوكا كوره وير . . . ديرلركه منقولات اوزرنده ابدياً صاپلانوب قالمق ضلالدر ؛ علماى مسلمينك ، سلفك مقاصدينى بيلمهمكدر ... عرفلرينك ، عادتلرينك ، زمانلرينك ، مكانلرينك ، حاللرينك اختلافيله برابر انسانلره صرف كتابلردهكى منقولات ايله فتوى ويرن كيمسه هم ضال ، هم مضل اولور . اونك بو صورتله ايشلديكى جنايت اقليملرى ، عادتلرى ، مزاجلرى ، زمانلرى مختلف خستهلرى طبابته عائد كتابلردن برينه باقهرق عينى صورتله مداواتده بولونان طبيبك جنايتندن داها بويوكدر ... بو جاهل طبيب ايله جاهل مفتى خلقك ابدانىده ، اديانىده خراب ايتمش اولور . »

ايشته شريعتك شو اساسنه مراعات ايلهدركه مسلمانلغك ظهورندن برى بشرك مختلف زمان ومكانلردهكى شؤوننه صلاح ويرمك خصوصنده پك بيوك نتيجهلر الده ايديلدى . بو سايهده شرع مبين چين ايله هند اقليملرى ، بحر محيط غربى ايله پيرهنه طاغلرى آرهسنده ظهوره كلن

١] منهاج السنة جزء ٢ صحيفه ١٦ . ٢] اعلام الموقعين جزؤ ١ صحيفه ٧٤

١] اعلام الموقعين جزؤ ١ صحيفه ٩٨ . ٢] اعلام الموقعين جزؤ ٣ صحيفه ٢٧

١] اعلام الموقعين جزؤ ٣ صحيفه ٢٧

وقايع و حادثاتك هپسنی استيعاب ايده‌جك قادار كنيشلك كوستريوردی. و اونك بو ساحه‌سی آنجاق اجتهاد قابليلرينك برقسم علما طرفندن ارباب علم و تدقيقك يوزينه طوغرو صيم صيق برصورتده قاپاديغی كوندن بری دارالدی. آرتيق بورأيه اتباع ايدنلر بيلمكسزين صاحب شريعتك تعاليمنه قارشی كله‌رك و اسلامك اركان سياستندن الك معظم بر ركننی بيقه‌رق مجتهد سوزلرينك قديمی اوزرنده ميخلانوب قالديلر.

برطاقملری‌ده شو سؤالی صوريور: مادامكه حق و عدل مسئله‌سی مصلحت عامه‌يه باغلی بولونيور و زمان ايله، مكان ايله دكيشيور؛ نه‌دن انسانلر آره‌سنده بو ايكی اساس تأمين ايده‌جك احكامی دينك اصول و قواعدی اوزرينه استناد ايتديرملی؟

شايد بو آداملر انسانك مفطور اولديغی طبيعتلری، غريزه‌لری نظردقته آلمش اولسه‌لردی بويله برسؤاله قالقيشمازلر و دين اسلامك بوتون معاملات و تصرفات بشری احاطه‌يه بو درجه‌لرده حريص اولماسنی تقدير ايدرلردی. دين اسلامك صاحبی كندی مخلوقنك فطرتنده‌كی غريزه‌لری، تمايللری بيليوردی. بناءً عليه عين صواب و محض اصابت اولوب كنديلرندن استغنا امكانی بولونمايان بوتون احكامی حكمت ازليه‌سی ايجابی اوله‌رق تشريع بويوردی.

شيمدی، بو سری آكلايه‌بيلمك، شرع صايلان احكام ايله استنباطی ايچون اصول ديندن برينه استناد ايديله‌ين احكام موضوعه‌يی مقايسه‌يه متوقفدر. احكام شرعيه دينيله‌رك برنجی قسمه داخل اولانلر ايستر قرآنك، ياخود حديثك نصيله ثابت اولسون، ايستر بو ايكی اصلدن اجتهاد طريقيله استنباط ايدلمش بولونسون، كورورزكه مسلمانلرجه كمال حرمت و اطاعتله قبول ايديليور، باشلر اوستنده طوتوليور. كرك اللهدن قورقدقلری، كرك رضای سبحانيسنی ايسته‌دكلری ايچون او دستورلره مخالفتده بولونمايورلر. صوكره، يالكز ايشلديكنی دكل، سينه‌سنده كيزله‌ديكنی‌ده اللهك بيلديكنه يقينی اولان برمؤمن غضب الهيدن بوتون قوتيله چكينير، محارمدن، مناهيدن كوجی يتديكی قادار اوزاق طورور. شايد كونك برنده آياغی قايه‌جق اولورسه درحال توبه ايله جناب حقه طوغرو قوشار.

ايشته بونك ايچوندركه اللرنده‌كی احكامك الله طرفندن تشريع ايدلديكنه، ياخود رسول اللهك تبليغ ايتديكی اساسلر اوزرينه قورولديغنه يقينی اولان مسلمانلر خلقك سلامتنه الك رعايتكار، عهوده الك زياده باغلی، حرامدن الك اوزاق انسانلردر.

لكن كنديلری ايچون الهی بر دينه اصلا استنادی اولمايان بر طاقم احكام موضوعه تدوين ايدلمش امتلره كلنجه بو كبيلرنی ممنوعاته انهماكدن آليقويه‌جق برقوت آنجاق حاكم و محاكم قورقوسی اوله‌بيلير. شايد حكومتك يا اهمالندن، يا غفلتندن، ياخود اداره‌ده‌كی عجزندن طولايی جزاسز قاله‌جقلرنی بيلسه‌لر جرائمك ارتكابندن، محرماتك اباحه‌سندن برآن بيله خالی قالمازلر. آرتيق اللرندن عباداللهك نه مالی قورتولور، نه حياتی، نه‌ده ناموسی.

دينه تمسكلری مختلف درجه‌لرده بولونان و صرف قوانين موضوعه ايله، ياخود يالكز احكام دينيه ايله اداره اولونان جماعت و قبيله‌لر آره‌سنده‌كی جرائمك سيرنی تدقيق ايدنلرجه بو حقيقت معلومدر. اوت، سنوسی زاويه‌لری طرفندن شريعت اسلاميه دائره‌سنده اداره ايديلن آفريقا عربلريله ناپوليونك ورلی مجالس تشريعيه‌سنك وضع ايتديكی قانونلره تابع طوتيلان مصرليلر مقايسه ايديله‌جك اولورسه آره‌ده او قادار مدهش فرقلر كورولوركه روحك احوالندن، اجتماعی انقلاباتك اسبابندن خبردار اولانلر ايچون آرتيق بو حقيقت اوزرنده مناقشه امكانی قالماز.

عمر بن الخطاب ايله عمر بن عبدالعزيز كبی اكابر امتك زمانلرنده‌كی آسايشه، عدالته، حضوره، اطمينانه عائد اولمق اوزره تاريخ بزه نه وقعه‌لر خبر ويريور!

ايستر سه غربك وحشی ديدكی جماعتلر اوزرنده اولسون، دينك فيض تأثيرنی كورمك ديله‌ينلر سنوسی طريقيله امثالنه اتابه ايتمش مريدلری تدقيق ايتملی، صوكره بونلری آلوب مدنيتی الك متكامل، علومی الك مترقی، تشريعی قدرتی الك يوكسك، اداره‌سی الك منتظم برملتله مقايسه‌ده بولونمالی. ايشته اوزمان آره‌ده شايان حيرت فرقلر كورولور. وايشته او زمان اسلامك تبليغاتنده‌كی سره نفوذ ايله آكلاشيليركه نه‌دن طولايی «حكم آنجاق اللهك» اوليور؛ نه‌دن بشرك حيات فانيه و ثانيه‌سنده مسعود اوله‌بيلمسی ايچون اللهك كوندرديكی شرعه، امر ايتديكی دينه صاريلمقدن باشقه چاره اولميور؛ نه‌دن جناب حق اسلامی بو درجه‌لرده توسيع، اساسلرنی بو قادار تسهيل بويورمش‌ده اقليملری، عرقلری مختلف بونجه اقوام بشر آره‌سنده – معاملاته عائد – اولمش، اولان، ياخود اولاجق نه قادار وقوعات و حادث متصور ايسه هپسنی احاطه ايديور؟.

رؤيت هلال مسئله‌سی

— ٢ —

عجبا متقدميندن برچوق ذوات جليله فقها حسابی ترويج ايتمش ايكن متأخريننك همان جمله‌سی نه‌دن بوندن اعراض ايتديلر؟ و مثلا ينه متقدمين طرفندن شايان قبول كوريلان مواقيت صلاتك بالحساب تعيينه ايچون براعتراض ايدن ظهور ايتمدی؟ ايتمدكدن بشقه مواقيت صلاة و سمت قبله‌يی تعيين ايده‌جك قدر علم هيئتك بيلنمسنه لزوم دينی كورديلر؟ ايشته شايان تدقيق اولان مسئله بو جهتدر.

بونك ایچون بر چوق اسباب ذکر ایدیله‌بیلیرسه‌ده باشلیجه‌سی یدنجی، سکزنجی عصردن صکره‌کی ارباب هیئتك اهل شرع اوزرینه هیچ القای اعتماد ایده‌مامسی مسئله‌سیدر. فی الحقیقه یوقاریده‌ده سویلدیکمز وجهله آلتنجی عصردن صکره شامده ابن شاطرك، سمرقندده الغ بکك تأسیس ایتدکلری مراکز هیئیه و منتسبلرندن بشقه بللی باشلی نه بر مرکز تأسس ایتمش، نه‌ده صاحب اختصاص ذوات ظهور ایتمشدر. اکر دها اولکی عصرلرده اولدیغی کبی هر زمان متعدد مؤسسات هیئیه و ارباب هیئت بولنسه‌ده بونلر متفقاً فلان اقشام امکان رؤیت محققدر ویا غیر ممکندر دیسه‌لر و مثلا هلالك موقع مرئیتی تماماً تعیین ایده‌بیلسه‌لر و بوده بالمشاهده تحقق ایتسه برجماعت عالمه‌نك بو اتفاقی و حسابلرینك مشاهده‌یه موافق طبیعیدرکه اهل شرع اوزرینه اجرای تأثیر ایده‌جك و آنلره حس اعتماد تلقین ایلیه‌جك و شایان قبول کوریله‌جك ایدی. عکسی حالده ـ که واقع اولان بودر ـ هیچ بر اعتماد حصوله کلیه‌جکی طبیعی ایدی.

مثلا صومك اول وقتی اولان فجر زمانی آلالم. نصك دلالت قطعیه‌سیله فجر صادقك طلوعی آنندن عبارت بولنان بو زمانك تعیین و تقدیری هر حالده هلال کبی رؤیت اوزرینه مستنددر. حالبوکه ایلك عصر هجریدن بو آنه قدر فجر زمانینك تعیینده اهل هیئتك قولی معتبر طوتلمش، ائمه و فقهانك هیچ بری بوکا مخالفت ایلمامشدر. کرك امکان رؤیت هلالی تقدیر ایتمك وکرك مبدأ فجری تعیین ایلمك، بونلرك هر ایکیسیده عینی جنسدن بر مسئلهٔ هیئیه اولدیغی ائمه و فقهاجه معلومدر. کوریلیورکه بر مسئله‌ده‌کی حکم هیئی شایان قبول کورولدیکی حالده دیکر مسئله‌ده‌کی عینی نوعدن اولان حکم هیئی قبول ایدیلمیور. ایشته ظاهردرکه بونك سببی یوقاریده سویلدیکی وجهله تلقین اعتماد مسئله‌سندن بشقه برشی دکلدر. فی الحقیقه کرك فجر زمانی و کرك دیکر نماز وقتلری وضع اولنان بسیط اصول هیئیلر واسطه‌سیله ربع تخته‌سنی استعمال ایدنلر طرفندن بیله قولایجه تعیین ایدیله‌بیلیر؛ بر چوقلری طرفندن آیری آیری بولنان مقادیر یکدیکرندن آیرلماز؛ شرعك تعریف و بیان ایلدیکی مشاهده‌یه‌ده تماماً توافق ایلر. بالنسبه مشوش اولان رؤیت هلال حساباتنه کلنجه مسئله تماماً بونك عکسیدر. معلوماتی انجق بسیط وعملی بر طاقم حسابات هیئیه‌یه منحصر قالان منجملر بو حساباتی طوغری بر نتیجه‌یه ایصال ایده‌مزلر. بالطبع بولدقلری نتیجه یکدیکرینه توافق ایتمدیکی کبی مشاهده‌یه‌ده اویغون کلمز. اکر اسلامك ادوار اولیی کبی ادوار متأخره‌سی‌ده بحق علم هیئته واقف ذواته مالك اولسه ایدی بونلرك بوبابده‌کی حساباتی هم یکدیکرینه و هم مشاهده‌یه موافق دوشر و اوقات صلاة حساباتنه اولان اعتماد قدر بو حساباته‌ده اعتماد ایدیلیردی. ظن ایدیورمکه فقهای متأخرینك رؤیتده حسابی معتبر طوتمدقلرینك سبب حقیقیسنی ایضاح ایتمش اولدم.

عجبا بوکونکی ارباب شرعمزدن رؤیت حقنده‌کی حسابات هیئیه‌یه اعتماد ایتملرینی طلب ایتمك ارباب هیئت ایچون بر وظیفهٔ لازمه‌میدر؟

بر عالم ویا بر مؤسسهٔ علمیه کندی حکم علمیسی ایچون کیمسه‌دن اعتماد طلب ایتمز. یالکز ایسترکه حکم علمیسنه علاقه کوستریلسین. و هر واسطهٔ تجریب ومشاهده‌دن ممکن اوله‌بیلدیکی قدر استفاده ایده‌رك حکمك قیمتی دائما تقدیر ایدیلسین. اولیسی سنه امکان رؤیت هلال حقنده‌کی فکریمزی آکلامق اوزره رصدخانه‌یه قزان علماسندن بر ذات کلمشدی. لازم کلان ایضاحاتی ویردك. و بو خصوصده ترتیب ایلمش اولدیغمز علمی بر رساله‌یی کندیسنه ارائه ایلدك. رساله‌نك استنساخنه مساعده آله‌رق آرامزده شویله بر محاوره جریان ایتدی. اهمیتنه بناءً بوراده ذکرینی مناسب بولیه‌رم:

دیدم‌که: ـــ ویریلان ایضاحاته اعتماد ایده‌رك مملکتکزده رؤیتی حساب اوزرینه ابتنا ایده‌بیله‌جکمیسکز؟

دیدی‌که: ـــ بز قزان علماسی علمك نتایج قطعیه‌سنی هر حالده قبول ایلرز. یالکز شبهه ایده‌جکمز جهت، سزك منفرد اوله‌رق ویرمش اولدیغکز بو فتوای علمی‌یی ویره‌جکمز فتوای شرعی‌یه سند اتخاذ ایده‌بیلیرمی‌یز؟ مسئله‌سیدر. اکر استانبول ویا سائر اسلام مراکز علمیه‌سنده حقیقی بر چوق ارباب هیئت بولنسه‌ده آنلر سزك حکم عالیکزی تصدیق ایلسه‌لر بویله بر جماعت عالمه‌نك ویردیکی حکمی بلا تردد قبول ایلردك. مع التأسف بویله بر مرکز علمی‌مز بولنمدیغندن بالمجبوریه رساله‌کزی روسجه‌یه ترجمه ایده‌رك قزان رصدخانه‌سنه ویره‌جکز. اکر رصدخانه رساله‌نك قیمت علمیه‌سنی تصدیق ایلرسه حکم علمیکزی سند اتخاذ ایده‌رك آکا کوره حرکت ایلیه‌جکز.

مخاطبمك بو منطقی و قطعی بیاناتی چوق نظر دقتمی جلب ایتدی. علوم مثبته‌نك قضایا و نتایجنه قوتلی بر ایمان ایله مربوط بولنمسنه، بر حکم علمینك قیمتی توثیق ایچون هر درلو حرکت فکریه‌ده بولنلمسی لزومنی تماماً تقدیر ایلمسنه و معروف مؤسسات علمیه‌نك ویا معروف اشخاص عالمه‌نك قرار عالیلری هر درلو حس و اندیشه‌دن منزه اوله‌رق صرف حقیقتی استقصایه متوجه اولدیغنی مدرك بولنمسنه متشکر قالدم، اظهار ممنونیت و ایفای حرمت ایله مقابله ایتدم.

بو مسئله‌نك نه‌شکل آلمش اولدیغنی بیلمیورم. بوراده بو ایضاحاتی ویرمکدن مقصدم بر حکم علمی‌یی توثیق ایچون بر قسم علمای حاضرهٔ اسلامیه‌نك تعقیب ایلدیکی یولی ارائه‌در.

بو ایضاحاتدن آکلاشلمشدرکه، حساب طرفدارانی فقهانك اقواله

توفیقاً هرحالده بزم حساباتمزك قبول اولنمسنی ادعا ایتمیورم. ایستیورمکه ارباب شرعمز طرفندن حسابات هیئیه‌نك قطعیتی اول امرده قبول ایدلسین؛ متأخرین فقهاجه بعضیلرینك قناعتی کبی هیئت علمی، بوکون علم نامی ویریلکدن چوق اوزاق طوتیلان احکام نجوم معلوماتی ایله قاریشدیرلماسین؛ وانجق شبهه وترددلر، محاسبك قدرت حسابیه‌سی درجه‌سنه اضافه اولنسون؛ و بو درجه‌یی تقدیر ایچون دائما حرکت فکریه اوزرنده بولونلسین.

ایشته بوکون ایچون ارباب شرعمزك عطف نظر ایتلرینی رجا ایلدیکم نقاط بونلردر. اکر اول امرده بو نقطه قبول ایدیلیرسه مسئله‌یی بر نتیجه‌یه ربط ایتمك چوق قولایلاشیر.

شیمدی بزی بو مقاله‌یی یازمغه سوق ایدن مسئله‌یه رجوع ایدییورم، یعنی رؤیتك بالحساب قابل اولمامسنه رغماً بالشهاده قبول ایدلمسنه نقل کلام ایلیورم‌که، بزم ایچون بوکونك الك مهم مسئله‌سی بودر. بو حال اوچ صورتله واقع اوله‌بیلیر: یا غروب شمس زماننده هنوز اجتماع حصوله کلمه‌مشدر؛ یاخود اجتماع وقوع بولمش اولدیغی حالده قمر کونشدن اول غروب ایله‌مشدر؛ یاخود کونشك غروبی آننده قمرك کونشدن و افقدن بعدی هلالك کوریله‌بیلمه‌سنه لازم اولان مقدار هیئی لرك شبهه حاصل ایتمیه‌جك درجه‌ده مادوننده‌در. موضوع بحثمز اولان کچن رمضان هلالنك غیر قابل رؤیت اولمسی بو اوچنجی نوعدن اولدیغی کبی دفعاتله برنجی و ایکنجی صورتلرده‌ده امکان رؤیتی غیر قابل هلاللر بالشهاده ثبوت بولمشدر.

ایشته فقهای حاضره‌مزدن رجا ایلدیکم دیکر بر جهت‌ده ایکی شاهدك ایفای شهادت ایتمه‌سیله حکم علمینك صراحتنه قارشی کیدلمه‌سنی تأمین ایچون بر وجه شرعینك بولنمه‌سیدر. مثلا غروب شمس زمانی ایچون حسابات هیئیه نتیجه‌سی شایان قبول کورولدیکی واوته‌دن بری هریرده تطبیق ایدیلدیکی حالده غروب قمر زماننده حسابات هیئیه‌نك شایان قبول کورلمه‌سی و ارباب هیئت طرفندن مثلا قمرك شمسدن داها اول غروب ایلدیکی بیان ایدلمه‌سنه رغماً هلالی کوردم دیین کیمسه‌نك شهادتنك مقبول اولمسی رفع وتأویلی غیرقابل بر تناقضدن بشقه بر شی افاده ایتمز.

رؤیت هلال حقنده‌کی حکم هیئینك مستقلاً ثبوت شرعی‌یه دلیل اتخاذ اولنمه‌سنی ایضاحات آنفه سبیله درمیان ایتمیورسه‌مده حکم هیئی‌یه متناقض بولنان شهادتده ایکی شاهدله اکتفا ایدلمه‌سنی داها مشروع کوریورم. چونکه آچیق هواده ثبوت هلال ایچون جماعت عظیمه‌نك ایفای شهادت ایتمه‌سی ظاهر روایت ایجابیدر. ایکی شاهدك کفایتی حسن بن زیادك روایتی اولمق اوزره صاحب بحر ابن نجیم تجویز ایتمش وبالاخره بو قول اختیار ایدلمش وآنکله عمل اولنمشدر.

امام یوسف اللی شاهده لزوم کورمش وامام محمد ایسه عدد شهودك تعیینی رأی امامه تفویض ایلمشدر. ظاهر روایت محدود عدده منحصر قالان شاهدلرك نه قدر عدل اولسه‌لرده خطا اوزرینه اتفاق ایده‌بیله‌جکلرینی قبول ایله‌یور دیمکدرکه چوق طوغریدر. بر آدم اون اون بش دقیقه سمانك بر نقطه‌سنه کمال دقتله نصب نظر ایدر وکوجلکله سچیله بیله‌جك اینجه بر هلالی کورمیه عزم وتشبث ایلرسه اکثریا هاله‌کی استقامته بقارسه باقسین کوزینه خیالی بر هلال کورینور. هلال ترصدینی اعتیاد ایدنلر بو حادثه‌یه واقفدرلر. وبعضاً مثلا اباذرغفاری حضرتلرینك وقعهٔ معلومه‌سی کبی قاشینك بر قیلی هلال شکلنده کورر؛ یاخود هلال شکلنده اوفاق بر بلوط پارچه‌سنی هلال ظن ایلر. ایشته بو احوال بر ایکی کشی‌یی ضلال رؤیته سوق ایلرسه‌ده بر جمع غفیری سوق ایده‌مز.

الحاصل بو بابده‌کی مطالعه‌مزی کافی کوره‌رك مقصدمزی بر وجه آتی تلخیص ایلیورز:

۱ — هلالك امکان رؤیتی حکم هیئیله متحقق ایسه یاپیله کلدیکی وجهله ایکی شاهدله اکتفا ایدلمسی.

۲ — اکر حکم هیئی عدم امکان رؤیت اوزرینه ایسه ظاهر روایته رجوع ایدیله‌رك عدد شهودك مثلا اونه قدر تزییدی.

اکر بو تکلیف عاجزی شایان قبول کوریلورسه حکم شرعی ایله حکم علمی آره‌سنده بر تناقض حصوله کلمز ایشته علماء اسلامیه‌دن وبالخاصه افتا هیئت علمیه‌سندن رجا ایتمی ایلدیکم ایکنجی جهت بودر.

***

موضوع بحثمزه عائد مطالعات بوراده ختام بولمشدر. یالکز تعلق اعتباریله مختصراً بر ایکی شیدن دها بحث ایتمك ایستیورم. بری رمضان وشوال غره‌لرندن ماعدا شهور غره‌لرینك ثبوتنده نتیجهٔ حسابك قبول ایدلمسی تمنیسندن عبارتدر. نصوص وارده رمضان وشوال غره‌لرینه خاصدر. رؤیتك دیکر غره‌لره تشمیلی علی وجه القیاسدر. بناءً علیه بو تمنی‌یه وجه شرعی بولمقده هیچ کوچلك یوقدر.

اوبری، اهل شرعك اختلاف مطالع تعبیر ایلدیکی مسئله یعنی بر بلده‌ده ثابت اولان هلالك آفاقیتی معتبر اولوب اولمامسی مسئله‌سیدر. معلوم اولدیغی وجهله ظاهر روایت اختلاف مطالعك معتبر اولمسنده‌در. بر چوق فقهاده عدم اعتبارینه طرفدار اولمشدر. متأخرینجه شایان قبول کوریلان ایکنجی شقدر.

مسئله عمومی صورتده هیئت نقطهٔ نظرندن مطالعه ایدیلیرسه بعض مستثنیاتدن قطع نظر ایدلدیکی صورتده اکثریت احوالده بر محلده تحقق ایدن امکان رؤیتك هر طرفه شامل اولمسی، تعبیر شرعیسی وجهله اختلاف مطالعه اعتبار ایدلمامسی طوغریدر. فقط نادر تصادف

ایدیله‌بیلن بعض احوال خصوصیه‌ده اختلاف مطالعه اعتبار ایدلمك لزوم قیسی موجوددر .

نادراً واقع اولان بواحوال ایکی صورتله حصوله کلیر : بری ، طول اختلافندن ایلری کلیر ؛ یعنی منتهای شرقده واقع بربلده‌ده هلال شرائط رؤیتك تمامی حصولنه بك آز قالمش برحالده ایسه منتهای غربده بربلده‌ده امکان رؤیت حاصل اولور. مثلا ترکستان چینی‌ده کوریله‌میان برهلال فاسده مرئی اوله‌بیلیر .

دیکری، عرض اختلافندن نشئت ایدر . اکر شمس ایله قمرك میللری آراسنده‌کی فرق اعظمی بردرجه‌ده ایسه هرایکیسنك افقه نظراً وضعیتلری شمال وجنوبی نصف کره‌لرده یکدیکرینك معکوسی اوله‌جغندن مثلا کورولمسی ممکن اولان برهلال امید بروننده‌کی بر موقعدن کلیاً غیر قابل رؤیت اولور . وحتی هلال شمسدن اول بیله غروب ایده‌بیلیر . عرض یوکسلدکجه بوحال دها زیاده متبارز اولور .

برده دیکر برشکل واردرکه پك یوکسك عرضلرده واقع اولور . یوکسك عرضلرده قمرك محرکی افقه پك یاتیق اوله‌جغندن افقك کثافت نسبیه‌سی حسبیله هلال بارز برحالده ایکن رؤیت ممکن اوله‌ماز. بوشکلی موضوع بحثمز اولان مستثنیاته داخل ایتمیورم. چونکه داها یوکسك عرضلره چیقلدقجه هلال، حتی شمس تحت الافق بیله قالیر. بوحالده رؤیت هلال حادثه‌سی دخی اهل شرع نزدنده ارض بلغار مسئله‌سی نامیله معروف اولان مسئله‌یی تولید ایتمش اولور .

ایشته بونادر اوله‌رق وقوعه‌کلن خصوصیتلر نظر دقته آلنه‌رق بومسئله‌یی ده صورت قطعیه‌ده حل ایتمك لازمدر. هرحالده بواشکال ایچون بروجه شرعی بولنه‌ق برموقعده تحقق ایدن رؤیتك عموم سطح ارضه تشمیل ایدلمسی چوق مناسب ولازمدر .

مع مافیه بر بلده‌ده تحقق ایدن رؤیتك واسع برساحه‌یه تشمیلی اوته‌دنبری مقبول ومعتبر اوله کلمشـدر . بناءً علیه مملکتمزك بر نقطه‌سـنده‌کی ثبوتك مملکتك هرطرفنه عام وشامل اولمسنده سوز یوقدر .

اوچنجی اوله‌رق بحث ایتمك ایستدیکم شی‌ده بر محلده ثابت اولان هلالك تلغرافله دیکر بر محله تبلیغی معتبر طوتلمسی مسئله‌سیدر . ثبوت رؤیت ، حقوق عمومیهٔ اسلامیه‌یه تعلق ایلمسی طولایسیله ، برحکومت مسـئله‌سی اوله‌رق نظر اعتباره آلنه‌بیلیر . حکومت ، حقوق عمومیهٔ اسلامیه‌یه تعلق ایدن سیاسی وعسکری بوتون مسائل مهمه‌یی وولایت عمومیهٔ اسـلامیه اوزرنده‌کی تصرفنی تقیید رسمی داخلنده تلغرافله تمشیت ایلدیکی وبونکده شرعاً جوازی امر واقع اولدیغی کبی رؤیتك ثابت اولدیغی محکمه قاضیسی دیکر برقاضی‌یه عین تقیید رسمی داخلنده یعنی حکومت شفره‌سی ایله تبلیغ ایلیه‌جکی ثبوت اعلامنك معتبر طوتلمسنده هیـچ برمانع شرعی وقضائی یوقدر . مسئله‌مزی برحکومت مسئله‌سی تلقی ایلمکدن مقصدم دیکر مسـائل قضائیه‌دن تفریق ایلمك ایچوندر . تاکه بوبابده نقل حکمی تلغرافله قبول ایتمك اصولی یالکز ثبوت رؤیته منحصر قالسین، ودیکر مسائل قضائیه‌یه شامل اوله‌ماسین. طبیعیدرکه بر حکم قاضی‌یی تلغرافله دیکر قاضی‌یه رفع ایلمه‌نك بوتون مسائل قضائیه‌یه تشمیلی طوغری اوله‌ماز .

بو اساس قبول ایدلدیکی صورتده مملکتك مواقع مختلفه‌سـنده هلال رؤیته مساعد اوچ درت نقطه انتخاب ایدیله‌رك بورالرده هر رمضان وشوالك هلاللری ترصد ایتدیریلیر؛ ولدی الایجاب یعنی نتیجهٔ هیئیه ایله تناقض وقوعی محتمل اولدیغی احوالده اون اون‌بشه قدر چیقاریلیرسه مسئله برشکل منتظمه ارجاع ایدلمش اولمق صورتیله تماماً حل ایدلمش اولور.

رصدخانه مدیری ودارالفنون هیئت مدرسی
محمد فطین

مدنیت نه‌در؟

بو کونلرده ینه برطاقم غرب پرستلر غربلیلاشمق لزومنی ایلری سـورمکه باشـلادیلر . کویا صلح دورنده بوتون غیرتمزی ، بوتون مساعیمزی اطرافده تکثیف ایده‌جکمز یکانه مقصد برآن اول غربلیلاشمق اولاجق ایمش !.. علماً ، عرفاناً ، اجتماعاً ، اخلاقاً غربلیلاشـه‌جق و بو صـورتله هرتهلکه‌دن قورتولاجق ایمشز !.. مدنیتمزی غرب مدنیتیله تبدیل ایتمز، کندی مدنیتمزه ومدنیتمزك اساسانه صاریله‌جق اولورسـه‌ق اضمحلال و انقراضمز مقدر و محقق ایمش !.. اساساً حادثات بزی کندی مدنیتمزدن ، کندی عالممزدن آییروب ، غرب مدنیتنه سوق ایدییورمش ، بناءً علیه کندی مدنیتمزی قورتارمق کبی واهی تشبثلرله اتلاف عمر دنسه غرب مدنیتنه استحاله ایله اکتساب حیات کرك ایمش !...

مع‌الاسف بوکبی فکرلری اورته‌یه آتمقده اولان آدملر حالا مدنیتك نه‌دیمك اولدیغنی بیلمه‌ین برطاقم عرفان یوقسولی بیچاره‌لر ، یاخود بزم مدنیتمزله، مملکتمزله علاقه‌دار اولمادیغی حالده ایچمزه صوقولان برطاقم طفیلیلردر. بونلر مدنیتك معناسنی، مدنیتك اساساتنی بیلمش اولسه‌لر هیچ بروقت بویله برطـاقم اراجیف ایله افکاری تشویشه ، برطـاقم معناسز اختلافات تولیدیله هنوز استقبال ایتمکده اولدیغمز دور مسالمت اثناسنده وقوع بولاجق مساعیمزی تشویشه چالیشمازلردی .

مدنیتك معنـاسنی واساساتنی بزتعریف وتعداد ایده‌جك اولورسه‌ق بلکه معارضلرمز سـوزمزی دیکلمك ایسته‌مزلر . او حالده اونلری

الزام ایتمك ایچون بز، بوغرب پرستلرك حضورنده شق شفه ایده میه جكلری بر استادك ، بر علامهٔ تحریرك قلمنی استعاره ایده جكز . بو محترم استاد انكلتره نك أكابر علماسندن وبالخاصه اسكی ، یكی مدنیتلرك تدقیقنده متخصص ومتبحر اولان پروفسور (و . م . فلیندرس پتری) در. مومی الیه انكلتره تاریخ انجمننك لوندره شعبه سنده ایراد ایتدیكی بر نطقده دیبورکه :

« مدنیت تلفظی قولای اولان بر كلمه در كه متكلمك تصویب ایده جكی هر شیئی احتوا ایده بیلیر. فقط بونك بر تهلكه سی واردر. چونكه هر كس اوكا ایسته دیكی خصوصیاتی اعاره ایدر . باشقه لرینك ، بالخاصه باشقه ملتلرك اوكا بخش ایتمك ایسته دكلری خصوصیاتی رد وانكار ایلر. بونك پك الیم بر نتیجه سی بعضیلرینك بر مدنیتك یالكز ظواهرینی اونك حقیقتی تلقی ایتملریدر. بر اوروپالی ، كندی كیدیكی البسه لری كیمه ینلره مدنی دیمز . كنج تورك ، بزم شامپانیامزی ایچر ودیركه : « اوخ ، مدنیت نه كوزل ! » [1] كندی اثر اختراعلری اولمادیغی كبی هیچ بر تجدده مظهر ایتمه دكلری الكتریقلی تراموایلری ، تلسز تلغرافلری قوللانان بر طاقم ملتلرده كندیلرینی سائر مدنی ملتلر سویه سنده عد ایدرلر . ظواهر ، یاخود ظواهرك تقلیدی بر مدنیتك حقیقتیله هیچ بر علاقه یی حائز دكلدر. بر مدنیتك ایچ یوزینه ، معناسنه باقدیغمز زمان هر كسك نه قدر درلو درلو دوشونجه لره صاپدیغنی درحال مشاهده ایدرز . بر طاقم ظواهری بر طرف ایتدیكمز تقدیرده هر ملتك ، بلكه بر ملته منسوب هر صنفك مفكوره وهدفلری او قدر مختلفدركه بوكثرتده بر وحدت بولمغه عادتا امكان بولونماز. بر جماعتی خوشنود ایدن بر شی دیكرینی خوشنود ایتمز . بونی اثبات ایتمك ایچون مثلا مطبوعاته بر نظر عطف ایتمك كفایت ایدر .

بعض غزته لر واركه اك مهم صحیفه لرینی اسپور ، آو ، موده ، رذائل وجنایات ایله رومانلر اشغال ایدر . دها جدی غزته لر اجتماعی ، سیاسی حادثاته ، یاخود سائر مملكتلرك طرز حیاتنه عائد یازیلریله جلب دقت ایدر. بوندن باشقه یالكز فن ایله ، یالكز موسیقی ایله ، یالكز ادبیات ایله ، یالكز تجارت ایله اشتغال ایدن مطبوعات واردر. مع مافیه بونلرك هیچ بری لوازم مدنیتدن دكلدر . فكر بشرك بو اختلافی بر اختلال سببیت ویرمكسزین تا اشكال حكومته تماس ایدنجه یه قدر یان یانه یورویه بیلیر . چونكه اشكال حكومتك اكثریسی فردی ، مختلف شكللرده تقیید ایدر . بكدیكرینه اویمایان بر طاقم شیلر یان یانه یاشامغه مجبور ایدیلیرسه اوزمان شورشلر ، اختلاللر حاصل اولور .

بر لسانله متكلم اولان خلق آره سنده بوكبی اختلافلر بولونورسه وضعیت فكریه سی وحیاتی بام باشقه اولان سائر ملتلره بزم مدنیتمزی تحمیل ایتمك نه قدر امكانسز اولور . بناءً علیه ماضیده اولدیغی كبی بوكونده مختلف مدنیتلر واردر . یالكز بو مدنیتلرك لازمه لری نه اولدیغنی اكلامق ایچون ظواهرك فرقی نه اولورسه اولسون آره لرنده كی مشترك نقاطی تدقیق ایتملی یز .

هر جمعیت بشریه دیكرلرندن نه قدر آیریلیرسه آیریلسین هر جمعیتك تابع اولدیغی بعض دساتیر بولوندیغی كبی هر مدنیتك بعض لازمه لری موجوددر . بونلرك اك برنجیسی عدالتدر . بوهر كسك حركتلرندن طولایی جزا ویامكافاته نائل اوله جقلرینی وبو جزا ویا مكافاتك كیفی اولمایوب معلوم ومعین اولدیغنی بیلمه لری دیمكدر . قانونك نه اولدیغی مسئله سی حائز اهمیت دكلدر. حائز اهمیت اولان جهت اونك معین اولماسیدر. عدالت، قانونك مكملیتندن فضله بیطرفلغنده ومعین اولماسنده در .

ایكنجی لازمهٔ مدنیتكه پك مهمدر : مصونیتدر . بو ، فی الحقیقه ، عدالتك دوامی دیمكدر . بر انسانك قازاندیغی رفاه ، موقع ، یاخود املاك تمامیله مصون اولملیدر .

اوچنجی لازمهٔ مدنیت حمولیتدر . انسانلر ایچنده هر خصوصده یكدیكری كبی دوشونور بویوك بر جماعت بولمق امكانسزدر . فرضا انسانلر شكل حكومت حقنده عینی فكرده بولونه لر بلكه دیناً مختلف اولورلر . دیناً متحد اوله لر بلكه عاداتده اختلاف ایدرلر . بوكبی اختلافاته تحمل حیات مدنیه نك لوازم ابتدائیه سندندر . بوتون اختلافاتی ازاله ایتمك عضویت اجتماعیه نك حیاتیتی ، نامیه سنی ازاله در . كندیسندن معلوماتدار اولدیغمز بوتون معظم مدنیتلر بو دساتیر اساسیه ، عدالت ، مصونیت وحمولیت اوزرنده متفقدرلر . بونی پك مختلف ایكی مدنیت اوزرنده تدقیق ایده لم : بت پرست بریتونلر جمعیتك شرائط اساسیه سنی بروجه آتی طانیمشلردی : « ۱) عقل سلیم ، ۲) عدالت ، ۳) بر مملكتله دیكر مملكت ، بر انسان ایله كندی مملكتی وبر انسان ایله دیكر انسان آره سنده قوتلی اخوت رابطه سی . » شیمدی برده شرقه دونه لم وبوتون هندستانك حكمداری (آسوكا) یی دیكله یه لم : « بوتون جانلی موجوداته مصونیت ، احتراصاته غلبه ، حضور ومسعودیت تمنی ایتدم . بوتون مذاهب نظرمده محترمدی » بو ایكی ضد جمعیتلرك مدنیتلری عدالت، مصونیت وحمولیته مستنددی . »

پروفسور (پتری) بو سوزلری سویله دكدن صوكره اسكی یونان ، اسكی ایران ، چین ، هندستان ، آثور ، بابل ، روما ، اوروپا مدنیتلرینی تدقیق ایدرك فكرینی توثیق ایدیوركه بز بوراده بوتون بو تدقیقاتی اقتباسه لزوم كورمیورز. مدنیتك شرائط اساسیه سی ، اسكی یكی مدنیتلرك نقاط اشتراكی اولان اوچ اساسی بلاتردد قبول ایدیورز . عقل واذعان صاحبی هیچ بر كیمسه نك بو اساسلری قبول ایتمامسنده اساساً امكان تصور ایتمه یورز. وهیچ شبهه ایتمیورزكه بو اوچ اساسی كندی حیاتنده تحقق ایتدیرن بر ملت اك یوكسك سویهٔ مدنیته ارتقایه نامزددر .

ایمدی بزم اوغربلیلاشمق فكرینی ترویج ایدن آدملره صورارز : عجبا بزم ذهنیتمز ، بزم تلقیاتمز بو اساسلری كاملیله تحقق ایتدیرمكه مانعمیدر ؟.

بو مملكتك منحصر اولدیغی عدالتك تأسیسنی ، تعمیمنی تأمینه كیم مانع اولمق ایسته مشدر ؟ دینمزمی ؟ حاشا . مسلمانلق قدر عدلی أمر ایدن، عدالتك شانی بوكسلتن بر دین یوقدر. قرآنمز عدل أمر ایدر. دكل كندی آره مزده ، كندیلرندن نفرت ایتدیكمز انسانلری دخی نعمت عدالتدن كندمز قدر مستفید ایتمكلكمزی امر ایدر. پیغمبرمز بر ساعتلك عدالتی آلتمش سنه لك عبادته ترجیح ایدر . تاریخمز ایسه ، باشقه هیچ بر ملتك تاریخنده كوستریله میه جك عدالت قهرمانلری كوستر. خلقمز عدالته تشنه در . ظلمدن بلی بوكولمشدر . بناءً علیه تأسیس عدالته مملكتمزده هیچ بر مانع یوقدر. بالعكس بوكا مظاهرت ایده جك ، بونی تحقق ایتدیره جك بوتون اسباب متوفردر. ملتك الصمیمی، اك مبرم احتیاجلرندن بری اولان بو لازمهٔ مدنیتی تحقق ایتدیرمك ایچون نه غربلیلاشمغه ، نه ده آمریقانلاشمغه لزوم یوقدر. بالعكس آره مزده

---

[1] پروفسور (پتری) بو ملاحظه سیله بزم غرب پرستلرك حالت روحیه لرینی ومدنیتك معناسندن نه اكلادقلرینی نه كوزل افاده ایتمشدر .

عدالتی تأمین ایده‌جك قوانین مبذولدر . بو قوانینی تعدیل و اکمال بر علم مسئله‌سیدر. قوانین عدلیه‌مزی احتیاج درجه‌سنده اکمال علمانك وظیفه‌سیدر . فقط هیچ بر وقت قوانینمزی اکمال غربلیلاشمه‌یی مستلزم دکلدر .

صوکره تأمین مصونیت ماده‌سنه کله‌لم . مع‌الأسف مملکتمزك بو خصوصده‌کی احتیاجی، عدالته اولان احتیاجندن آز دکلدر. بو لازمهٔ مدنیت‌ده حیاتمزده تحقق ایتمامشدر . هم‌ده پك فجیع بر درجه‌ده . حال بوکه بزم دینمز انسانلرك مصونیتنی تأمین ایتمشدر . هیچ بر کیمسه بر کیمسه‌یه ، بر کیمسه‌نك ماله ، جانه ، شرفنه ادنا بر تسلطده بولوناماز . خلقمزده بو لازمهٔ مدنیته رعایتکاردر و رعایتکار اولمق ایستر . بناءً علیه بونك تأسیسنه مانع اولاجق هیچ بر جدی سبب یوقدر . هله بونی تأمین ایچون اویله غربلیلاشمقدن بحث ایتمك قدر معناسز برشی اوله‌ماز .

حرّیت خصوصنده دین اسلام «لا اكراه فی الدین» دستور عالیسیله حرّیت دینیه‌نك اساسنی وضع ایتدیکی کبی عرق، رنك، صنف فرقلرینی وده‌ها باشقه فرقلری کوکندن قالدیرمقله بوکون بشریت متمدنه تسمیه اولونان غربك ایریشه‌مدیکی، ایریشه‌میه‌جکی بر نمونهٔ کمالی اورته‌یه قویمشدر. بوندن باشقه دینمز حریت فکریه‌نك ضامنیدر. بو خصوصده غربلیلاشمقدن بحث ایتمك سویهٔ مدنیه‌مزی غربك درلو درلو تعصبلرله آلوده اولان سویه‌سنه ایندیرمك دیمکدرکه هیچ بر فرد عاقل بونی قبول ایده‌مز.

کوریلیورکه بو لوازم مدنیتی بزم دینمز ، بزم تلقیاتمز تأمین ایتمشدر. بونلری حیاتمزده تحقق ایتدیرمك لازمسه و بونلری تحقق ایتدیرمك هدفی تعقیب ایدیله‌جکسه اویله غربلیلاشمقدن، اوروپالیلاشمقدن بحثه لزوم یوقدر . حسن نیتله ، عزم و غیرتله ، وقوف و لیاقتله چالیشمق لازمدر . بو اوغورده صرف اولوناجق مساعی خلقمزك هر درلو مظاهرتنه ، هر درلو اعتنابنه نائل اولور . فقط مدنیتك باشلیجه شرائطندن بی خبر اولان ، مسلمانلغك بو شرائطی اك مکمل و اك نهائی شکلده تأمین ایتدیکنی بیلمه‌ین بر طاقم عجزه محضا عجز و جهالتلرینی اورتمك ایچون غربلیلاشمقدن بحث ایدرك و صراط مستقیمدن انحراف ایدرلرسه هر حالده بو ملته خدمتدن باشقه بر هدف تعقیب ایدیورلر دیمکدرکه بویله بر طاقم شخصی اندیشه‌لرك اوغورنده بو ملتك کندینی فدا ایتدیروب ایتدیرمیه‌جکنی کوره‌جکز .

آنجق بو مدنیت لازمه‌لرینی تحقق ایتدیرن ملتدرکه عرفان و ترقی یولنده قطع مراحل ایده‌بیلیر . بزم یوز سنه‌دن بری وقوع بولان غیرتلرمزه رغماً حالا یوکسك بر سویهٔ عرفانه ارتقا ایده‌مه‌یشمزك یکانه سببی بو شرائط اساسیه‌یی تحقق ایتدیره‌مه‌مکدر. فقط غرب پرستلر هر کسی اویقوده ظن ایدرك ترقی خصوصنده‌کی مظهریتسزلکمزی غربك فضائل و مساویسنی برلکده اقتباس ایتمامکلکمزه عطف ایدیورلر. حماقتك بو درجه‌سی هیچ بر یرده کورولمامشدر. غربك علوم و فنونیله ترقی ایده‌مدیکمز حالده غربك مساوی اخلاقیه‌سیله، رذائل اجتماعیه‌سیله ترقی ایده‌جکمزه ذاهب اولان بو متفسخ قفالیلر دوچار اولدقلری عجزی بوکبی مغالطه و سفسطه‌لرله اورتمك ایستیورلرکه تشبثلری بیهوده‌در. مقصد سویهٔ مدنیه‌مزی یوکسلتمك ایسه بونك یولی پك آشکاردر . و ایلك یاپیلاجق ایشلری ، ایلك تحکیم اولوناجق اساسلری ایضاح ایتدك . بو اساسلر بزم روحمزده جایکیردر .

وضعیت بو مرکزده ایکن و مسلمانلغك اساسات مدنیه‌سی بو درجه محکم بر وضعیتده بولونورکن اویله غربلیلاشمقدن دم اورمق، بو ملتك حیات اخلاقیه و حیات اجتماعیه‌سنه قارشی سوء قصدده بولونمقدن باشقه برشی دکلدر . بو کبی تمنیاتده ذره قدر حسن نیت کورمیورز . مقصد ایش کورمکسه، مملکتی یوکسلتمکسه یول بودر. بو یول تعقیب اولونورسه بو مملکت قورتولور . و الا فلا ..

عمر رضا

غربلیلاشمقله برابر خلاص عد ایدنلره :

اسلامه اسناد ایدیلن تدنی سببلری

٥

اسلامه اسناد ایدیلن تدنی سببلرینك باشنده « جهل »، آرقه‌سنده « تعصب » واردر . لکن انصاف ایدیکز افندیلر! « جهل » ی دینه اسناد ایتمکله دوشدیککز خطا اوقدر آچیقدرکه أل ایله طوتیله‌بیلیور.

« غرب ذهنیت و مدنیتنی » خلاص و استقلال برابر عد ایدنلره صوریورم : نه‌زمان بر کویده مکتب آچدیکز، نه‌وقت چوجقلریمزی اوقوتدیکز ، هانکی کون ملتی عرفانه دعوت ایتدیکزده سزه دینك آباسی عد ایتدیککز هانکی مدرسه‌نك مدرسی، هانکی جامعك امامی، هانکی قصبه‌نك مفتیسی قارشوکزه دیکیله‌رك : خایر ملتی اوقوتمایاجقسکز! دیدی .

اگر مملکتی جهل قاپلامش ایسه بونی « دین » ه اسناد ایتمکده‌کی معناسزلغی آکلامایورم . دین اسلام سراپا جهلك ، تفرقه‌نك، قومیتك دشمنیدر . حکیم قرآن علمك قدرینی تبجیل ایتمش و احسن تقویم اولان بشری آنجق عقل ایله تکریم ایلمشدر . مورد الهام اسلامده عقلدر . حتی حقائق اشیانك ثبوتنه تعلق ایدن اسباب علمی آنجق عقل ایله تمییز ایلمشدر .

ذاتاً دین باشدن باشه بر علمدر . جهل دکلدر . مدینة لعلم اولان فخر کائنات امتنی اوکرنمکه ترغیب ایتمکله مغبوط الانبیادر .

شو حالده امتك جهلنی دینده آرامقدن ایسه اهالده ، اداره‌ده ،

دولت ما کنه‌سنك معارفه تعلق ایدن جهتلرنده آرامق داها دوغری اولمازمی ؟

ایش بوده کلدر. کوه‌لبوب‌ده بر تورلو آغزلرندن چیقاراماد‌قلرینی شوراده برایضاح ایده‌لم‌ده حقیقت اولانجه عریانلغیله میدانه چیقسون.

« شیمدی یکرمنجی عصرك ایجاب ایتدیکی حیاتی ایشلر واردر . حالبوکه هیئت حاضره دینداردر . دینك منبعی ایسه بیك اوچیوز سنه اول بزدن اولمایان برعرقك سینه‌سنده میدانه کلمشدر. اوزمان باشقه برعرقه عائد قونیلان بو اساسلر بزم جمعیتمزده قیمتنی و حاکیتنی حالا محافظه ایدیبور . حالبوکه بو اساسلر اوزمانك محدود احتیاجلی انسانلرینه عائد ایکن بوکون یکرمنجی عصرك باغیردیغی احتیاجلری تطمین ایده‌میور . بونك ایچون دینی اولان عبادتلر ، فقهی اساسلر ، انکشاف و ترقی‌یه مانع و دینی قاعده‌لر آرتق مستحاثه ویس زنده‌در .

« دین ، جمعیتمزك سیاستنه، حقوقنه، عائله حیاتنه ، اقتصادیاتنه، بدیعیاتنه حاکمدر . بو حاکیت ایسه اخروی و دینی اولدیغی ایچون دنیوی ایشلرده موفق اولاماییورز . قادین مستوردر . جمعیتك یاریسی ساقط قالیور. بوکون هوائی ، فائض ، شرکت ایشلری فقهك قواعدیله یوروییور . حقوق الهی اولدیغی ایچون بشری اولامایور . « حقوق عامه » اساسلرینه کوره بزم یاپدیغمز بر حقوق ایسترز . قادینه لایق اولدیغی حرتی، حقوق، وظائف وره‌جکز . عرب لسانیله اوغراشه‌رق ساعتلر غائب ایتمه‌یه‌جکز . عبادتلرده بر « استه‌تیك ـ بدیعی ذوق » یوقدر . آکلامادیغمز برلسان سویله‌ین خطیبله امامك آرده‌نده اودون کبی طورارق دنیاجه نه قازانیورز .

« بز صباح ایسترز. قارانلقلره سوق ایدن بوطوردیریجی ویوروتمه‌ین کهنه قاعده‌لری، بزم عرقزه عائد اولمایان « دین » نامی آلتنده طوپلانمش قاعده‌لری قیراجغز . اولومك صوئوق قوجاغنده جمعیت یاشاماز . دین هپ آخرتی سودیردیکی ایچون بز دنیوی وجانلی اولاجغز. بونلری کوکندن دکشدیره‌رك عصریلکه، بلکه انقلابجیلغه مخالف دوشن ، اولکه محکوم بوتون سقیم و باطل فکرلری ده‌ویره‌رك یکرمنجی عصرك معناسنه توافق ایده‌بیله‌جك بر تجدد وانقلاب حرکتی حصوله کتیره‌جکز . »

ایشته «بز کنجلر، بز کنجلر» دیه دینلی وایمانلی کنجلریمزك کعب همتنه ایریشه‌مدکلری ایچون ضلالتلرینی « عرفان » ، جهالتلرینی « ترقی » ظن ایدن غافللرك برتورلو سویله‌یه‌مدکلری شو چرچوه‌یه صیرالادیغم شیلردن عبارتدر . بونلری صیراسیله تحلیل ایده‌بیلورز . استطراداً سویله‌یه‌یم : بن ایسترد‌مکه بوادعای ضال ایله محروق ونالان قیورانانلر ـ سوکه‌مك ، عجزه دوشنجه کوبوره‌مك شرطیله ـ آچیق وعلمی بریولده آداب مناظره‌یه رعایتله قارشومه چیقسونلر . لکن دائما بحث ایتدکلری مدنی شجاعتلری آنجق قارا کلغه قوبور صیقمقدن عبارت قالیر . چونکه « بیلمك » چوق ، هم بك چوق سنه‌لر بین یورمغه متوقفدر . حتی بونلر غرب علماسنك‌ده « علمی » کتابلرینی آکلایه‌جق قدر عرفانه مالك دکلدرلر . چونکه هیچ بر زمان غربك اصالت ذکایه مالك صلاحیت علمیه اصحابی اولان : ده‌قارت ، قانت ، بەقن ، سپنسر ، لوطورنو ، تارد ، برغسون ، بوخنر ، فیختە ، فوییه ، دورقهایم ، ده‌مولین کبی علماسی هیچ بر

زمان بر جمعیتك کندینه خاص اولان « درونی حیات » نی ، « حرث وعرف » نی بیقارق نتیجه‌لری سیلرله قاریشدیردقلرینه بو ذواتك کلیاتنده تصادف ایتمدم .

« ایمانکزی ، مخصوصات ملیه‌کزی ییقیکز . باشقه ملتلره بکزه‌ییکز . آدام اولورسکز » دیدیکنی اثرلرنده کورمدم .

یکرمنجی عصرك ایجاب ایتدیکی حیاتی ایشلری انکار ایدن بر « دین » ـ المنة لله ـ سالك دکلز . اللهك برلکنه وحضرت محمدك رسالتنه اینانان بتون انسانلر حیاتی ایشلری براقوبده باشقه ایشلرله مشغول اولدقلری یوقدر . دین واونك مؤمنلری بونی انکار ایتمینجه عجبا مسلمانلر حیاتی ایشلری براقدقلرینی نردن چیقاریبورلر ؟ هیئت حاضره دینداردر. هیچ شبهه یوق‌که هیئت حاضره دینداردر. آنجق بوراده منظور فیه اولان‌ده ولود وفیاض « ناس » دینداردر . ایشته اونلرك دیندار اولماسنی برعیب ، بر ترقی مانعی تلقی ایدنلرك بودیندارلغی شیمدیکی دوشکونلکك سببی اولارق تلقی ایتملرینه مقابل بز بالعکس « دین » ، بتون صفوت وقدرتله صارلمقده فوز وفلاح کوره‌نلردنز .

سبیبی یوقاروده « درونی حیات » ی ایضاح ایدرکن تفصیل ایتمش ایدك .

شیمدی یکی مودا بر اعتراض داها واردر : بیك اوچیوز ییل اول باشقه بر عرقك سینه‌سندن فیرلایان دینك او زمان باشقه عرقه عائد قویدیغی اساسلر بزم بوکونکی جمعیتمزده حالا قیمتنی وحاکمیتنی محافظه ایتمسی، اوزمانك محدود احتیاجلی انسانلرینه عائد ایکن یکرمنجی عصرك باغیردیغی احتیاجلری تطمین ایده‌مه‌مسیدر .

دین اسلام ، عربستانده ظهور ایتمش وعرب قومی آراسنده انتشاره باشلامش اولماسیله «دین»ك اوعرقه عائدیتنی ادعا ایتمك دوغری بر شیء دکلدر . آنجق « بز کنجلر » ك ادعاسی بو دکلدر . خایر ، اونلر چوق اساسلی، چوق حساس برنقطه‌یه پارماقلرینی قویمق ایستیورلر ایسه‌ده لزومی قدر وضوح وجسارتله فکرلرینی بیان ایده‌میورلر . « احکام مبینهٔ دینیه » افعال مکلفینه تعلق ایتمك جهتیله یا امر دنیایه ، یاامر آخرته عائددر . ایشته بو احکامك سطیحهٔ تبلیغی آنجق برعرقك اولمقدن عبارت عد ایتمکده‌درلر . ابلغ الانبیا مکلفك خالقنه قارشو وظیفه‌سنی ، خلقه قارشو وظیفه‌سنی تبلیغ بیوروردکن کویا بونلری یالکز اوعرقك مخصوصاتنه کوره تبلیغ بیورمش اولدیغنی ادعا ایدرك برملته خاص اولان « عنعنه وعادات » یالکز اوملتی مسعود ایده‌بیله‌جك قدرتی حائز اوله‌جغندن بونلر باشقه مخصوصاتنه، باشقه عرفه مالك باشقه برملته تطبیق ایدیلورسه اوراده فیاض وثمره‌دار اولاماز دعواسنده‌درلر . عرب قومنه خاص اولان اسلام دیننده چیقان قضائی ، حیاتی حکملر حالا تورك جمعیتنده قیمتدار وحاکم اولدیغی ایچوندرکه بز حرث وعرفزه

اویمایان بو احکام سببیله تدنی وسقوط ایچنده قالدق دیمك ایستیورلر . مسئله ایشته بودر .

بونلرك یوکسك سسله اعلان ایده‌مدکلری شیئی بز سویله‌مکله بر حقیقته خدمت ایتدیکمزه قانعز .

معادله‌لرده برقاعده واردر . مطلقا برطرفی معلوم اولورسه آنجق حل ایدیلور . هر طرفی مجهول اولنجه اوکا معادله دینلمز . ایشته « بز کنجلر » ده « دین » ی ییقارق یرینه تورك ملتنه خاص ویکرمنجی عصره لایق اساسلر قویمق ایسترکن هیچ اولمازسه بر « معلوم » ه مالك اولملری لازمدر . حالبوکه یالکز « عرب قومنه » عائد عدایتدکلری اسلام دینك احکام مبلغه‌سی « قرآن » ایله « صحیحین » احتوا ایدر . اصول وفروعاته متعلق وتشریع احکام ایله بسطلری حاوی « مدونات مجتهدین وعلمایی » برطرفه براقیورم . فخر عالم قرآن کریمی اساس انزالی کبی تبلیغ ایتمش وافعال واقوال نبویه ده مقتدابهی اولمشدر . ایشته خالق تعالینك کتاب کریمیله خاتم الرسلك احادیثنی حاوی « صحیحین » ی « بز کنجلر » آکلایه بیلسه‌لردی بویله برقوری ادعایه دوشمزلردی . غربك ، قرقبش سنه‌دنبری ملی کتبخانه‌لریمزی بولاشدیران چوروك وغرب حیاتنه عائد رومانلرینی ، شعرلرینی لسانمزه نقل ایله اوغراشه‌جقلرینه مادامکه اسلام دینی یالکز عربه عائد اولدیغی ادعاسیله اونی ییقمق ایچون بویله قولی باچایی صیوایورلردی ، هیچ اولمازسه هجوم ایده‌جکلری شیئك ماهیت واساساتی بیلملری لازم کلزمیدی ؟

بز اونلره بو مدعانك اساس اسلام ایله نه قدر تألیفی غیر قابل وچوروك اولدیغنی او مبین وفیاض دینك شرف وشانی نامنه صاحب دین اولان واجب الوجوددن استغاثه واستعاذه ایدرك بسط ایده‌لم .

محمد شرف

ژاپونیاده ملیت

نوبل مکافاتنی قازانمقله بوتون جهانده ممتاز ایدن هندستانلی شاعر معظم تاغورك قونفرانسی

٣

شرق آسیا کندی یولنده کیدیوردی . کندی مدنیتنی اعلایه چالیشیوردی . بو مدنیت سیاسی دکل ، اجتماعی ایدی . غاصب ومیخانیکی بر تأثیری حائز دکل ، روحی بر تأثیری حائزدی . انسانلغك درین مناسباتی اساسلرینه مستنددی خلقك حیات مسائلی دوشونولور وحل اولونوردی . خاندانلرك تبدلی ، اجنبی استیلاسنك وقوعی کبی حادثه‌لر هیچ براهمیتی حائز دکلدی . بو کون عالم خارجی بزه یتشدی وبزی کچدی . بوندن طولایی متأثر اولمالی یز . آرتیق جهانشمول مسائلی کندی مسائلمز عد ایده‌جکمز زمان کلدی . مدنیتمزك روحی دنیاده بوتون اقوامك تاریخیله آهنکلشدیرمك ایجاب ایدیور . ژاپونیا ، بو وادیده ایلك یورویه‌ن شرق ملتی اولدی . اونك بوحرکتی بوتون شرقی امیده دوشوردی . آسیا ، میدانه جانلی بر اثر چیقارمقله حیاندار اولدیغی اثبات ایتمك لزومنی حس ایدیور . آسیا آرتیق اوروپایه‌جق ، یاخود غربی تقلید ایتمیه‌جکدر . بوندن طولایی شمس طالع مملکتنه عرض شکران ایدرکن شرقك ، کندیسنه تحمیل ایتدیکی وظائفی دائما خاطرلامسنی رجا ایدرز . ژاپونیا عصری مدنیتك قلبنه برعصارهٔ انسانیه زرق ایتملیدر . ژاپونیا عصری مدنیتك ثقلتی التنده بوغولمملی ، بالعکس بو مدنیتی نوره وحریته کوتورملی ، بومدنیتك الهامات سماویه‌یی تلقی ایده بیلمه‌سنی تأمین ایچون اونی تمیز هوایه ، کنیش ساحه‌لره ایصال ایتملیدر !

...

برچوق مملکتلری کزدم . بو مملکتلرك هر صنفنه منسوب انسانلریله کوروشدم . فقط هیچ بریرده انسانلغك موجودیتنی بوراده حس ایتدیکم درجه‌ده حس ایتمدم . باشقه مملکتلرده قدرت بشریه‌نك آثاری مدهشدی . تأثیری پك عظیم اولان واسع تشکیلات کوردم . اوراده ، تلبس ، تفریش ، تنعم خصوصنده کوستریلن اسراف مزعجدر . اوراده انسانك بویوکلکنی حس ایتمزسکز . چونکه سزه غربیلك حسنی ویرن برحال قارشیسنده بولونورسکز . فقط ژاپونیاده اجرای حکم ایدن عنصر ، قدرت ، یاخود ثروت دکلدر . هر طرفده حرص وطمع آثارینه بدل محبت وتقدیر علائمی کوریورسکز . اویله برخلق قارشیسنده قالیورسکز که هرشیئه هر کونکی قوللاندیغی آلات وادواتدن باشلایه‌رق ، مؤسسات اجتماعیه‌سنه ، اطوار وحرکاتنه ، بوتون معاملاتنه قلبنی طاغیتمشدر . بو مملکتده نه‌یی اك زیاده متحسس ایدن جهت سزك اسرار طبیعتی ، تحلیلی معلومات اصولیله دکل ، تحسس ایله ادراك ایتمش اولدیغکزه دائر اولان قناعتدر . سز طبیعتك لسان شعرینی ، رنکلرینك موسیقیسنی ، انتظامسزلقلرینك تناسبنی ، سربستی حرکاتنك الحانی بیلیورسکز . طبیعتك بر ازدحام عظیم تشکیل ایدن توابعی سوق ایتدیکی حالده هیچ بر اختلاله سببیت ویرمه‌دیکنی وتوابعی آره‌سنده‌کی مجادلاتك بیله رقص وموسیقی ایچنده وقوع بولدیغنی کوریورسکز . طبیعتك قدرتی کوزللکلر ایچنده حفظ ایتدیکنی بیلیورسکز . بو کوزللکدرکه ، بر والده کبی ، آغوشنده اك مدهش قوتلری بسلر . اویله حس ایدیورم که سز اسرار طبیعتی حیاتکزده تمثیل ایتدیکز وبوتون اشیانك کوزللکنده مندمج حقیقت روحلرکزه انتقال ایتدی . اشیایی یالکز بیلمك ، قیصه بر زمان ایچنده ممکندر . فقط اونلرك روحی آنجق عصرلرجه ریاضت

ومراقبهٔ نفس ایله الده ایدیلیر. طبیعته خارجدن حاکم اولمق ، طبیعتی سهومکدن متولد ذوق ایچنده اوکا صاحب اولمقدن دها قولایدر. فقط دهای حقیقینك اثری بودر. ملتکز بو دهایی کوستردی. کرچه بو ابداعی قوت هرملتده واردر. وانسانك طبیعتی اداره ایتمك ، اوکا مفکورەلرینه کوره بر شکل ویرمك ایچون دائما حال فعالیتدەدر. فقط بوراده ، ژاپونیاده، اونك احراز موفقیت ایتدیکی ، هرکسك دماغنده درین برموقع قازاندیغی، هرکسك عضلات واعصابنه حلول ایتدیکی کورولیور. بو سایەدەدرکه سوق طبیعیکز مصیب ، حواسکز سالم ، اللرکز بر مهارت طبیعیەیی حائزدر. اوروپانك دهاسی ملتلرینه تشکیلات قوتی بخش ایتمشدرکه بو قوت سیاست وتجارت ومعلومات فنیەدن استفاده کبی خصوصاتده منجلیدر. ژاپونیانك دهاسی طبیعتدەکی محاسنی احاطه ایتمك وبو محاسنی حیاتکزده تحقق ایتدیرمك قوتی سزه بخش ایتمشدر.

هرمدنیت مخصوصه برتجربهٔ بشریەنك افادەسیدر. اوروپانك بالخاصه کائناتده اشیانك مجادلەسنی حس ایتدیکی آکلاشیلیورکه بونلر آنجق فتح ایله مراقبه آلتنه آلینەبیلیر. بوندن طولایی اوروپا دائما جداله آمادەدر. وقتنك اك مهم قسمی ، تشکیل قوایه مصروفدر. فقط ژاپونیا کندی عالمنده بر موجودیتك تماسنی حس ایتمش وبوموجودیت اونك قلبنده خضوع وخشوع حسنی تولید ایتمشدر. ژاپونیا ، طبیعت اوزرنده احراز ایتدیکی حاکمیتله مغرور دکلدر. بالعکس کمال ذوق وخواهشله اوکا اتحاف محبت ایلر. ژاپونلر ، مملکتلرینك طاغلریله ، دەکزلریله، ایرماقلریله ، اورمانلریله بر رابطهٔ روحیه تأسیس ایتمشلر ، طبیعتك بوتون خیشیردایان فصیلتیلرینی، اورمانلرك ایکلتیسنی ، دالغەلرك هیچقیریغنی ، کونشله آیك هرصفحەده ایثار ایتدیکی الحان نور ایله الحان ظلالی قلبلریله دویمشلردر. موسملری باغچەلرده ، تارلالرده تسعید ایچون دیکر ایشلرینی تعطیلدن ذوق آلیرلر. بو حال یالکز بر صنفه منحصر دکل ، بوتون ژاپونلرك عمومی حالیدر. دولتکزه قارشی ایفا ایتدیککز وظائف بر اولادك پدره قارشی ایفا ایتدیکی وظائف کبی ایفا ایدیورسکز. ملتکز باشنده ایمپراطور اولدیغی حالده بر عائله شکلنی آلیور. وحدت ملیەکز ، تدافعی تجاوزی مقصدلر ایچون سلاح آرقداشلغی یاپمقدن ، یاخود استیلا ماجرالرنده اشتراکدن ، یاخود دیکر بر مقصدی تحقق ایتدیرمك ایچون تشکل ایتمك لزومندن تولد ایتمەمش ، وحدت ملیەکز عائله وحدتکزك امتدادیدر. بوندن طولاییدرکه بن کبی بر یاباجی مملکتکزده حسد یاخود ذلت طویاجغی یرده قلبکزك بو تجلیاتندەکی ذوق ومسعدته اشتراك حسیله متحسس اولویورم. ینه بوندن طولاییدرکه ژاپون مدنیتنی تهدید ایدن تهلکەیی، بنی تهدید ایدیورمش کبی حس ایدیورم.

یکانه مشترك رابطەسی منفعت اولان عصر حاضرك مدهش اختلافاتی اك زیاده ژاپونیانك شرفنی ومحاسننی استهداف ایدیور!

شو جهتی خاطرده طوتمق ایجاب ایدرکه حقیقی روح عصری‌یی حائز اولانلرك عصریلشمکه احتیاجلری یوقدر. ناصلکه حقیقةً جسور اولان انسانلر قیل وقاله اهمیت ویرمزلر. عصریلك اوروپالیلرك کیدکلری البسەده ، اوروپانك درس اوقوتمق نامیله چوجوقلرینی حبس ایتدکلری مدهش بنالرده ، یاخود مستطیل دیوارلرله ، متوازی پنجرەلرله محاط مربع اولرده ، اوروپا قادینلرینك شاپقەلرنده دکلدر. بونلر عصری دکل، اوروپالی شیلردر. حقیقی عصریلك، ذوقك محکومیتی دکل ، فکرك سربستیسیدر. اوروپالی خواجەلرك وصایتی آلتنده قالمق دکل ، فکر وحرکتك استقلالیدر. عصریلك فندر. فقط فنك حیاته یاکلش تطبیقی دکلدر.

یالکز فنه مستند بر حیات بعض انسانلر ایچون جاذب اولابیلیر. چونکه بر سپورك بوتون خصائصنی جامعدر. آوه چیقدیغکز زمان نه قدر مرحمتسز اولورسەکز او قدر ایبدر. چونکه یکانه هدفکز بر آوی تعقیب ایتمك،اونی اولدیرمك، دهامعظم بر حیوان اولدیغکزی حس ایتمك، اونی اولدیرمك ایچون قولاندیغکز آلت جارحەنك مکمل وفنی اولدیغنی کورمکدر. ایشته فنك حیاتی بو سطحی حیاتدر. موفقیت مهارت واسلحەنك مکملیتنده آرار. فقط انسانك یوکسك فطرتنه هیچ اهمیت ویرمز. انسانك یالکز آوجی اولدیغی قناعتنه توفیقاً تنظیم حیات ایدنلر اسکلەتلردن و قفا طاسلرندن متشکل بر غنیمت ایچنده اویانیرلر!

فاس مجاهدلرینك وضعیتی

بو هفته ظرفنده فاس مجاهدلری مهم بر ظفر سیاسی احراز ایتدیلر. جهاد میدانلرنده کوستردکلری جلادت ، اسپانیول اردولرینی عصیانه سوق ایدن ، اسپانیا افکار عمومیەسنی آلت اوست ایدن شهامتلری نهایت اسپانیا قابینەسنی دەویردی و اسپانیاده بر بحران سیاسی وجوده کتیردی. اساساً اسپانیا حکومتنك ضعف و عجزی و اسپانیا افکار عمومیەسنك هرج ومرج ایچنده بولوندیغی، اسپانیا اردوسنی عصیانه تشویق ایدن وبالفعل عصیان ایدەرك اوامر عسکریەیه مخالفت و صحنهٔ حربه کیتمکدن امتناع وکندیلرینی یاتیشدیرمق ایچون سوق ایدیلن قوای عسکریەیه سل سیف ایله بر طاقم مصادمەلرده بولونان رؤسای عصیان حقنده قانونك احکامنی اجراده محذور کورەرك بونلری عفو ایتمەسیله تظاهر ایدیوردی. بوندن باشقه اسپانیا حربیه نظارتنك بعدما فاسه سوق ایدەجکی عسکرلرك یکرمیشر کیشیدن متشکل وبرضابطك قوماندەسی آلتنده بولونان قافلەلر حالنده سوق اولونماسی وبونلره آنجق فاسه مواصلت ایتدکلری و خط حربه یاقلاشدقلری زمان سلاح و جبخانه ویرلمسی ایچون اصدار ایتدیکی امر اسپانیا اردوسنك حالت روحیەسنی میدانه چیقارمقده ، اسپانیا حکومتنك آرتق اردوسنه اعتمادی قالمادیغنی ، بر قوهٔ کلیەیی بر آرەده

سوق ایتمکدن اندیشه‌ناك بولوندیغنی و بونده پك بیوك محذورلر کوردیکنی ارائه ایتمکده‌در . برحکومتك اردوسنه قارشی بودرجه اعتمادسزلق کوسترمسی او اردو ایله بر ایش یاپمغه مقتدر اولامیه‌جغنك اك باهر دلیلیدر. اسپانیوللرك بوحاللرندن ریف مجاهدلرینك کندیلرینی نه قدر ییلدیردقلری تماميله تظاهر ایتمکده‌در .

شایان دقت برنقطه اسپانیوللرك بوضعف وعجزقارشیسنده قالماری‌اوزرینه استیلا و استعمار سیاستی کوده‌نلرك قوپاردقلری فریادد ر . اسپانیانك بواليم وضعيتی قارشیسنده ایلك‌اول بو فریادی قوپاران لوندره‌ده انتشار ایتمکده‌اولان دەیلی تلغراف غزته‌سیدر . بو غزته اسپانیانك فاس ماجراسی حقنده یازدیغی بر مقاله‌ده مراکشده‌کی مسلمانلرك بوتون اوروپالیلر علیهنه قیامندن اندیشه ایتدیکنی بیان‌ایدیور . و بناءً علیه فاس مجاهدلرینك قیام مشروعنی باصدیرمق و بوغمق ایچون فرانسه و اسپانیانك تشریك‌مساعی ایتمه‌لرینی توصیه‌ایدیوردی. (دەیلی تلغراف) غزته‌سنك بوبیاناتی حد ذاتنده اسپانیانك برآووج مسلمان مجاهدینه قارشی عجز وافلاسنی اعترافدن باشقه برشی دکلدر . فقط بو اعترافك هدفی اوروپالیلرك استیلا سیاستنی‌ده افلاسدن قورتارمق ایچون فاس‌مجاهدلرینه قارشی بر اهل صلیب حربنی احضار ایتمکدر .

(دەیلی تلغراف) ك بو بیاناتی اسپانیاده ، طبیعی ، حسن تأثیر اجرا ایتمش و سابق باش وکیل (دەیلی تلغراف) مخابرینه بیاناتنده بولونارق :

« اتحاد اسلام » تهلکه‌سنك پك یاقین بر آتیده مدهش بر تهلکه تشکیل ایده‌جکنی ، بناءً علیه (مشترك‌دشمن) ه قارشی متحداً حرکت ایتمکله اوروپانك منافعنه خدمت ایدلمش اولاجغنی سویله‌مش و (دەیلی تلغراف) ك بر اهل صلیب محاربه‌سی احضاری ایچون وقوع بولان بیاناتنه بالمقابله اتحاد اسلام تهلکه‌سندن و بوتهلکه‌نك اوروپا ایچون مشترك بردشمن تشکیل ایتدیکندن بحث ایتمکله جریدهٔ مذکوره‌نك فکرینی تشریح و تأیید ایتمش ونهایت‌الامر مسئله بر « مسلمانلق ـ خریستیانلق » دعواسنه انقلاب ، دها طوغروسی شکل حقیقیسیله تظاهر ایتمشدر .

اساساً فاس بر طاقم احتراصات صلیبیه‌یه قربان ایدلمك ایستەنلمشدر . فاس مسئله‌سنك تاریخنه قیصه بر عطف نظر بونی ایضاحه کافیدر .

۱۶۶۲ ـ ۱۶۶٤ سنهٔ میلادیه‌سنده طنجه انکلیزلر طرفندن اشغال اولونمشدی . فرانسزلرك‌ده فاسه حلول ایتمکه باشلامالری ۱۹۸۰ سنه‌سنده مادرید قونفرانسنك انعقادینه سبیت ویرمش وبو قونفرانسده دولتلر (فاس)ده اجنبیلرك حقوق ووضعیتی تعیین‌ایدن براتلافنامه‌یه دسترس‌اولمشلردر.. دیرکن فرانسزلرك جزائرده‌ایلریله‌ملری (فاس) ایشلرینه‌ده فعال برشکلده مداخله‌لرینی انتاج ایتمش، ۱۹۰٤ ده انکلتره‌نك‌مصرده‌سربست‌براقلماسی‌اوزرینه‌فرانسه‌ده(فاس)ده سربست براقیلدی . فاس غنیمتنده اسپانیوللرده برحصه بیراقیلمق‌ایسته‌نلدی، فقط ۱۹۰۵ ده آلمانیاده‌ایشه مداخله ایدرك مراکش‌سلطانی فرانسزلرك‌یاپمق ایسته‌دیکی تجدداتی قبولدن منع‌ایتدی . بوحرکت ۱۹۰٦ ده جزائرقونفرانسنك عقدینه سبیت ویردی وبوقونفرانسله فرانسه‌نك فاسی قونترول ایتمه‌سی تأمین اولوندی. ۱۹۱۱ ده فرانسه واسپانیا حرکات عسکریه‌یه باشلایارق کندیلرینی ایسته‌مه‌ین خلق تضییق وترهیب ایله مشغول اولدیلر . (آغادیر) ده آلمان سفینهٔ حربیه‌سندن (پانتر) ك ظهوری بربحرانه سبیت ویرمش وبالنتیجه‌فرانسه آلمانلره (قامیرون) جوارنده‌کی اراضیده برطاقم مساعدات بخش‌ایتمك‌مقابلنده (فاس) ی حمایه ایتمك حقنی صاتین آلدی .

۱۹۱۲ ده مراکش سلطانی‌فرانسز حمایه‌سنی قبول ایتدی . عینی سنه‌ده فرانسز ایله اسپانیا آراسنده عقد اولانان معاهده ایله فاس اوچ منطقه‌یه تقسیم‌اولونمشدر. برنجی منطقه طنجه منطقه‌سی‌که ۱٤۰ مربع میل وسعتنده‌در. اهالیسنك (۶۰,۰۰۰) قدر اولدیغی سویلنمکده‌در. بو برمنطقهٔ مخصوصه‌در .

شمال‌ساحل منطقه‌سی‌اسپانیول‌منطقه‌سی اولدی‌که بومنطقه‌نك‌مساحه‌سی(۱۰۰,۰۰۰) مربع میلدر . نفوسی (۵۵۰,۰۰۰) در . بووالی مراکش سلطاننك تعیین ایتدیکی برخلیفه طرفندن (تتوان) دن اداره‌اولونور. وبراسپانیول قومیسرینك اداره‌سی آلتنده‌در . اوچنجی منطقه فاسك متباقیسیدرکه مراکش سلطاننك اداره‌سی وبرفرانسز قومیسرینك مراقبه‌سی آلتنده‌در . مساحه‌سی ۲۲,۰۰۰ مربع میل ونفوسی (۵,۵۰۰,۰۰۰) میلیوندر .

۱۹۲۱ سنه‌سنك‌مبادیسنده‌اسپانیوللر (رسول) ه قارشی احرازموفقیت ایتمشلر، فقط عینی‌سنه‌نك تموزنده مه‌لیلا منطقه‌سنده‌فوق‌العاده مدهش برهزیمته دوچار اولمشلردر . (سیدی دریس) وسائر مواقعده اسپانیوللرك دوچار اولدقلری هزیمتلر پك فجیع ایدی . جنرال (ناوارو) نك قوماندا‌سی آلتنده برقول (اریوت) طاغنده خط رجعتی کسیلمش وامحا اولونمشدی

اسپانیول باش قوماندانی جنرال سیلوه ستر ایله عسکرلرندن بیکارجه‌سی (انوال) ده مقتول دوشمشلردی .

ایشته‌فاس مسئله‌سنك نقاط اساسیه‌سی‌که بونلردن بواسلام سلطنتنی‌ده امحا ایچون اوروپالیلرك اوینادقلری اویونلرك ماهیتی توضح ایتمکده‌در .

بوکون هیچ شبهه‌سز اوروپا استیلاسنك فاسده وضعیتی متزلزلدر . وهیچ شبهه‌سز بوتزلزلك عاقبتی انهدام واضمحلالدر. نفوسی نهایت بزیم میلیون‌اولارق تخمین‌اولانان‌اسپانیول‌منطقهٔ‌استیلاسنك‌یالکز برقسم‌اهالیسنی تشکیل ایدن‌ریفلرك قوجه‌اسپانیایی تزلزله اوغراتمه‌لری ، اسپانیانك اردولرینی تارمار ایتدکدن‌باشقه بوتون اسپانیا ملتنی هرج‌ومرج ایتمه‌لری ، نفس اسپانیاده بحرانلر ، اختلاللر وقوعنه سبیت ویرمه‌لری‌هیچ اولمازسه شمالی افریقا مسلمانلرینی ایقاظ ایدوب وضعیتلرینی دریش ایتمکه سوق ایده‌جکی ، خلاصلرینی تسریع ایلیه‌جکی شك وشبهه‌دن وارسته‌در .

(دەیلی تلغراف) غزته‌سنك « اتحاد اسلام » تهلکه‌سی، اسپانیا سابق وکیلنك « مشترك‌دشمن » تسمیه ایتدیکی شی، ایشته اقوام اسلامیه‌نك‌اویقودن اویانه‌رق استقلال وحریتلری اوغورنده مجادله ومجاهده ایتمه‌لریدر . مسلمانلرك بو طریق مجاهده‌یه سلوك ایتمه‌لری غیر قابل اجتناب برحادثهٔ تاریخیه‌در . دکل اسپانیاایله فرانسه‌نك تشریك مساعیسی ، بوتون‌اوروپا برآرایه طوپلانسه‌ده‌بوکا قارشی کلمك ایسته‌سه ، الده ایدیله‌جك نتیجه اسلام مفکوره‌سنی برآن اول تحقق ایتدیرمکه‌خدمتدن باشقه برشی دکلدر. بوتون مسلمانلرك بواساسه‌اعتقادی رصیندر . اوروپالیلرك استملاك سیاستی برطرفدن افلاس ایدیورکن ، هرکون بورصین اعتقاد مادةً تحقق ایدیور .

کچن‌هفته‌اثناسنده اسپانیا وفاس حربنه عائد برحادثهٔ مهمه‌اسپانیازرهلیلرندن (اسپانا)نك‌قره‌یه اوطورمه‌سی‌وقورتیلاماسیدر. بوحادثه‌نك برچوق شایان دقت صفحاتی‌واردر. برکره‌بوزرهلینك‌محل توقفی مجهول برنقطه‌دکلدی.بالعکس اوموقع بحری‌تدقیق ایدلمش، طانمش برموقع ایدی. بناءً علیه کمینك اوراده لنکرانداز اولماسنده‌هیچ‌برمحذور کورولمه‌یوردی. تانیاده‌کزده هیچ‌برفیرطینه‌فلان‌یوقدی. بالعکس ده‌کز غایت ساکندی . بوندن طولایی بواسپانیول زرهلیسنك‌ناصل اولوب‌ده بو شرائط تحتنده قره‌یه اوتورتدیرلدیغنی هیچ کیمسه‌آکلایامامشدر ! بوتون اسپانیول سفائنی بو زرهلی‌یی قورتارمق ایچون اوغراشمشلر ایسه‌ده موفق اولامامشلردر. انکلیزغزته‌لرینك ویردیکی معلوماته‌کوره آرتیق‌بوزرهلی‌یه ضایع اولمش نظریله باقیلمقده‌در . فاعتبروا یااولی‌الابصار !

بو ضیاع بحریدن طولایی بوتون اسپانیوللر باشده قراللری اولمق‌اوزره ماتم طوتمقده‌درلر .

کلنهال حادثه‌سی

کچن کون ظفر شنلکلری مناسبتیله «رهبر سعادت» مکتبی منفعتنه بر کیجه اکلنجه‌سی ترتیب اولنمش وبو تنزه ایچون «کلنهال» واپوری کیرالانمشدی. کلنهال او کیجه‌یی بویوك آطه اوکنده کچیردی. آلنان موثوق معلوماته نظراً تنزه اثناسنده کلنهال واپوری برسیار میخانه حالنی آلمش. سرخوشلر چوغالمش، قادینلرله ارککلرك برابر بولوندقلری صالونلرده اطرافه تجاوزلر باش کوسترمش، درجه درجه تجاوزلر آرته‌رق عادتا تسلط مرتبه‌سنه وارمش، قماره‌لرده بعض حادثه‌لرده وقوعه کلمش. الحاصل سفاهتك، رذالتك، ادبسزلکك صوك درجه‌سنه قدر کیدیلمش.

بو حادثه‌دن بحث ایدن «اقدام» غزته‌سی دیبورکه:

حادثه تربیهٔ عمومیه‌مزه و اخلاق ملیه‌مزه سوء قصد دیمکدر. بو سوء قصد قارشوسنده لاقید قالمق بزم ایچون ممکن دکلدر.

بو حادثه، بوتون افکار عمومیه‌مزك تنقید ایده‌جکی بر حادثه‌در. آنك ایچون افکار عمومیه‌مز، بو حادثه فاعللرندن مجرم اولانلرك تجزیه‌سنی، وبو کبی حادثه‌لرك تکررینه مانع اولمق ایچون مقامات رسمیه‌مزجه جدی تدابیر اتخاذینی طلب ایتمکده‌در.

فقط ملی تربیه‌مزه واخلاقمزه شنیع بر تجاوز ماهیتنده اولان بوقبیل سوء قصدلردن تحفظه، بوندن صکره خلقمزك دخی اعتنا ایتمسی لازمدر. بوده، بعدما، هرنه مقصد خیر ایچون اولدیغی اعلان ایدیلور ایسه ایدلسون، بو قبیل تنزهلره و اکلنجه‌لره قطعیاً اشتراك ایتمه‌مکدر. هله عائله‌لر وقادینلر ایچون بویله ترتیبلردن صورت قطعیه‌ده اوزاق قاچمق لازمدر.

بوندن ماعدا بو یولده معامله‌لر، یار واغیار قارشوسنده بزم ملی شرف وحیثیتمزی دخی اخلال ایدر. بو خصوصده ضابطه‌مزك پك متیقظ بولونماسی وناموس ملیمزه تجاوز ماهیتنده اولان بو معامله‌لره اصلا میدان ویرمه‌مسی لازمدر.

بز، مقامات عائده‌سنك بو خصوصده تام جوالیت وقطعیت ایله حرکت ایتمسنه انتظار ایده‌رز. زیرا وقوعات وحادثات کوستریورکه، بو صورتله حرکته پك بویوك احتیاج واردر. ملتك شرف و حیثیتك محافظه‌سی دخی، قوای رسمیه‌نك وظایف جمله‌سندن اولدیغی اصلا اونودلمامیلدر.

شو وقعه اثبات ایدرکه قادینلرمزك بوکبی شیلرده ارککلره اشتراکنه آوروپا (حرتی) معناسی ویرمك اك بویوك جرأتلردندر. دیمك بزم ایچمزده اویله انسان صورتنده تربیه‌سز مخلوقلر واردرکه اونلرك یانلرینه ملتك نسواتی کتیروب اوطورتمق بر جنایتدر. بونی یاپان ارککلر عائله‌لرك عرض وناموسلرینی هیچه صاییورلر دیمکدر. باشقه مملکتلرده، هانیا او، اخلاقی بکنمدیکمز آوروپاده عرض و ناموس تکامل عمومی آلتنده‌در. اورالرده اول امرده حیاسزلغك بونوعی قصد اولونه‌ماز. لوزاندن ایکی‌اوچ ساعت اوته‌ده براورماندن کچن ایکی قادینه چیرکین سوز سویلندیکندن دولایی مطبوعات قیامتی‌قوپارردی. ثانیاً غربده بویله علنی تسلطلر وقوعه کلمز. چونکه خلق درحال قوهٔ بازوسنی استعمال ایدرك تسلطه دکل، عارسزلغه جرأت ایدنلرك بیله حدینی بیلدیریرلر. حالبوکه کلنهال واپورنده‌کی تورك ومسلمان ارککلر، جسارتسزلکك صوك مرتبه‌سنده اینه‌رك، چاپقینلره حدلرینی بیلدیرمه‌مشلردر.

خایر، خایر! افندیلر، خانملر. بز غربلیلاشمق دکل، غربك اشیکنه بیله آیاق باصه‌جق حالده دکلز. اول امرده حکومت تربیهٔ عامه‌یی وجوده کتورسون، اوندن صوکره نه اوله‌جق ایسه‌ك اولالم. حکومت بووظیفه‌سنی ایفایه مقتدر اولونجه‌یه قدر قادینلرك بوکبی حریت یکیلکلرینه قیا ایتملری اصلا وقطعا جائز دکلدر.

خانم همشیره‌لر، خانم قیزلر!

آوروپالیلغی سزه بو یولده کوسته‌رنلره لعنت ایدیکز. او قبیل انسانلر، ملتك یکانه استنادکاهی اولان اخلاقنی افساد ایدن برطاقم داخلی دشمنلردر. بونلرك شری خارجدن مملکتمزه تسلط ایدنلرك شرندن‌دها شنیعدر. آناطولیده نه‌وسز، ماکدونیاده حامیسز قالان تورکلر حیات ایله پنجه‌له‌شیرکن سزك سرخوشلر ایچنده اکلنجه آرامه‌کز بوتون دنیایی سزه لعنت ایتدیریر.

آنقره خبرلری

شرعیه وکالتنده تبدل. — شرعیه‌وکیلی موسی کاظم افندی حضرتلرینك استعفاسی اوزرینه صاروخان مبعوثی مصطفی فوزی افندی حضرتلری شرعیه وکالتنه انتخاب اولونمشدر. موسی کاظم افندی استعفاسنه سبب اولمق اوزره احوال صحیه‌سنی کوسترمش‌سه‌ده بومی غزته‌لرك مخابرلری بو استعفانك منع مسکرات قانوننك تعدیلندن ایلری کلدیکنی بیلدیرمشلردر. حکومتك بیانامه‌سی مجلسده اوقوندقدن صوکره بالطبع اسباب استعفا دها واضح برصورتده آکلاشیله‌جقدر.

ظن اولوندیغنه کوره منع مسکرات قانوننك تعدیلی استعفانك سببلرندن برینی تشکیل ایتمکده‌در؛ مدرسه‌لر واوقاف کبی برطاقم مسائلده بو عوامل میاننده بولونسه کرکدر.

موسی کاظم افندی مدرسه‌دن صوکره حقوق تحصیلی کورمش منور و صلابت دینیه صاحبی بر ذات محترمدر. مشارالیهك شرعیه وکالتنه کلملری مجلسك طاغیله‌رق انتخاباتك یکیدن اجرا اولوندیغی بر زمانه تصادف ایتدیکی جهتله اساسلی اجرا آتده بولونه‌مادقلرینی معذور کورمك لازم کلیر. مشارالیه یالکز موجودی محافظه ایله اکتفا ایتمش، شرعیه وکالتنی دها فعال برحاله کتیرمك خصوصنده‌کی تصور و اجرا آتنی یکی مجلسدن آله‌جغی اعتماده تعلیق ایله‌مشلردی.

فی‌الحقیقه ایکنجی مجلسده مشارالیهی تکرار انتخاب ایتمش‌سه‌ده حکومتك بیانامه‌سنی احضار ایتمکده اولدیغی برصیره‌ده احوال صحیه‌سنی ایلری‌سوره‌رك استعفا ایتمشلردر.

شیمدی بر قاچ کوندن بری شرعیه وکالتی مقامنده مصطفی فوزی افندی حضرتلری بولونیور. مصطفی فوزی افندی‌ده هم مدرسه تحصیلنی اکمال ایتمش، هم‌ده مکتب حقوقدن بر تجلیکلیجیقمش، بالآخره برطرفدن دعوی وکالتنده، دیکر طرفدن ده‌سنه‌لرجه حقوقده مجله مدرسلکنده بولونمش مقتدر وفاضل برذاتدر. بویوك ملت مجلسی حکومتنك تأسیسات جدیده ایله مشغول اولدیغی شوصیره‌ده مصطفی فوزی افندی کبی ماسك و زمانك احتیاجاتنی بیلیر، فقه جلیل اسلامه و عصر حاضر حقوقنه واقف بر ذاتك بو مقام عالیده بولونمسی مسلمانلر ایچون موجب ممنونیت برحادثه‌در. مشارالیه بوتون جریانلری، بوتون اسلام مسئله‌لرینی بیلیر؛ فتوا خانه‌نك، مدرسه‌لرك، اوقافك ماضیلرینه، کچیرمکده اولدقلری صفحاته، بو اسلام مؤسسه‌لری حقنده‌کی افکار و تصوراته بحق واقف؛ یاپدیغی، یاپه‌جغی، یاپیلانی، یاپیلاجغی ادراك ایدر بر اسلام عالمیدر. بناءً علیه اکر بویوك ملت مجلسندن مظاهرت کوروره شرعیه وکالتك آلنده قالان اسلام مؤسسه‌لرینه زمانك احتیاجاتنه کوره یکی بر رونق و حیات ویره‌جکنه،

مملکتده کوندن کونه میدان آلان و حیات اجتماعیه‌مزله تملرینی صارصمقده اولان فواحش و منکراتك اوکنه کچه‌جك بر طاقم تدابیر اساسیه اتخاذ ایده‌بیله‌جکنه انتظار اولونه‌بیلیر . مسلمانلغی یوکسلتمه‌یه چالیشانلره جناب حق توفیقلر احسان بویورسون .

* * *

قانونه تنظیمنده یکی عمده . — یومی غزته‌لرك آنقره مخابرلرینك اشعاراتنه کوره ، تنظیم قوانین خصوصنده خلق فرقه‌سنك عمده‌سی صوك شکلنی آلنجه‌یه قدر برقاچ صفحه‌دن کچمشدر . ایلك بروزه‌سی شو صورتله ایدی :

« ... خلقجیلر ... قانونلری تشریع واجرا ایتمکده‌کی مطلق حریت واستقلالی تحدید وتقیید ایدیجی هیچ بر عنعنه‌نك ، هیچ برتعاملك وهیچ بر توتك مشروعیتنی طانیمایان فردلردر . »

بالآخره بوبروزه‌یی تدقیق ایتمك‌اوزره ضیا کوك آلپ وآغااوغلی احمد بکلرله سائر ذواتدن تشکل ایدن انجمن بو فقره‌یی شو شکله قویمشدی :

« ... خلقجیلر ... قانونلری تشریع واجرا ایتمکده‌کی حریت واستقلالی تحدید وتقییدایدیجی عقل وحکمته مغایر خرافوی عنعنات وتعاملاتك مشروعیتنی طانیمایان فردلردر . »

بوندن صوکره فرقه هیئت عمومیه‌سنده بوفقره شو شکلده قبول اولونمشدر :

«... خلقجیلر... قانونلری وضع ایتمکده مطلق حریت واستقلالی طانییان فردلردر . »

بوخصوصده تشکیلات اساسیه قانوننك عمده‌سی‌ده شوصورتله‌در:

«ماده ۷ — ... قوانین ونظامات‌تنظیمنده معاملات‌ناسه ارفق،احتیاجات زمانه اوفق احکام فقهیه وحقوقیه ایله آداب ومعاملات اساس اتخاذ قیلنیر . »

* * *

عدلیه‌ده عصری اصلاحات . — طنین غزته‌سنك آنقره مخابری عدلیه وکیلی سید بك افندی ایله بر ملاقات اجرا ایدییور وبوملاقاتی تلغرافله غزته‌سنه بروجه‌آتی اشعار ایدییور :

«آنقره ، ۳ ایلول — عدلیه‌ده‌عصری برشکلده اصلاحات اجراسی بوتون رجال حکومتك فکرینی اشغال ایلمکده‌در . حکومتك مجلسده اوقویه‌جغی بروغرامده اصلاحات عدلیه حقنده مهم نقاط موجوددر . بوخصوصده عدلیه وکیلی ایله اجرا ایلدیکم بر ملاقاتده وکیل بك :

« هرشیدن اول قوانینك اصلاحی و تشکیلات محاکمه متعلق بعض مواد قانونیه‌نك مستعجلاً تعدیلنی ترجیح ایلمکده‌یم . مجله‌نك باشدن باشه تعدیلی مقتضیدر . اساساً بو فکرمی عدلیه انجمنی‌ده قبول ایله‌مشدر . استانبولده‌کی واجبات قومیسیونه مجله‌نك تماماً تعدیل‌اولوناجغنی تبلیغ ایلدك. تنظیم‌اولوناجق احکام قانونیه‌ده غربك بالجمله قوانین و مؤسسات حقوقیه‌سندن بلا تردد (؟) اقتباس احکام ایدیله‌جکدر . »

معلوم اولدیغی وجهله تشکیلات اساسیه قانونی « قوانین ونظاماتك تنظیمنده معاملات ناسه ارفق واحتیاجات زمانه اوفق احکام فقهیه وحقوقیه‌ایله آداب ومعاملاتك اساس‌اتخاذ قیلنه‌جغنی » تصریح ایتمشدر. شو حالده عدلیه وکیلی سید بك افندینك بو بیاناتی تشکیلات اساسیه قانوننك بو فقره‌سیله طبسان طبانه ضددر . مشارالیه کبی فقه واصول فقهده متخصص برذاتك تنظیم اولونه‌جق احکام قانونیه‌ده غربك بالجمله قوانین ومؤسسات حقوقیه‌سندن اقتباس احکام خصوصنده « بلاتردد » یعنی علمه‌السلام حرکت‌ایدیله‌جکی حقنده‌کی افاداتی پك‌غریب بولدق. حتی مدنیت اسلامیه‌یه شدید بر علاقه کوسترن ؛ عرفاناً ، روحاً وسجیةً شرقلی ، مسلمان وتورك اولدیغی دائما تبارز ایتدیرن سید بك افندینك بویله بر سوز سویلیه‌جکنی قید احتیاطله قبول ایلدك .

عدلیه‌مزده‌کی حال تذبذب وتشوشی مجله‌مزك نقصاننده آرامق قدر کولونج بر شی یوقدر . قدرت اخلاقیه وفکریه‌سی یوکسك ومستقل حاکملرك الٔنده توزیع عدالتی تأمین ایده‌مه‌یه‌جك قانونلر بیله اك ای برواسطهٔ عدالت اولدیغی هیچ برزمان اونوتولمامیدر . عدلیه‌نك فعال وسریع برعدالت ماکنه‌سی حالنی آله‌بیلمسی ایچون اك اول یاپیله‌جق اصلاحات ، محکمه‌لری احتیاجك ودیکر عواملك تأثیراتندن اوزاقلاشدیرمق واخلاقاً ، عرفاناً یوکسك حاکملر یتشدیرمك خصوصلری اولملیدر .

تشکیلات‌محاکم قوانینی‌مملکتك احتیاجنه موافق اولمادیغی‌معلومدر. یابانجی برمملکتك قانونلرندن قوپیه ایدیلن بوقانونلرك هرحالده‌اصلاح ایدلمسی ومملکته کوره برقانون یاپیلمسی موافقدر . فقط ایکیده برده حقوق مدنیه‌مزی تشکیل ایله‌ین مجله‌نك تعدیل ویا تبدیلندن بحث ایتمك هرزمان ایچون بر غریبهٔ حقوقیه تشکیل ایلر .

بز مجله‌نك بوکونکی مناسبات اجتماعیه واقتصادیه‌یه کوره توزیع عدالتی تأمینه کافی اولمیان موادینك هانکیلری اولدیغنی وهانکی حقوقشناسلرك علمی تنقیدات ومناقشاتنی جلب‌ایتمش‌بولوندیغنی اول‌امرده اورته‌یه قویمق لازم‌کلدیکنی ایلری سورمیورز . دییورزکه، آرتیق مسلمانلردن عبارت قالان مملکتمز خلقی ، کندی آره‌لرنده تحدث ایدن خصوصات حقوقیه‌ده کندی روحنه ، کندی‌طویغوسنه ، کندی‌عرفان‌وتمایلاتنه ، الحاصل‌هرشیئنه موافق کلن احکام شرعیه‌نك قانون اولمسنی ایسته‌یور . خلقك تمایلات حقیقیهٔ روحیه‌سی بودر . بو، خلقك حقیدر. خلق حکومتی بوحقی طانیمه‌یه مجبوردر .

اکر مملکتمزده لاجل‌المنفعه اقامت ایده‌جك اولان برقاچ اجنبینك ویا طوغرودن طوغرویه غرب عنعناتی ، غرب اجتماعیاتی، غرب قوانینی، غرب اخلاقیاتی، الحاصل غربك علوم مثبته وصنایع عالیه‌سندن باشقه هرشیئی بلاقید وشرط مملکته صوقمق ایسته‌ین برقاچ یابانجی طبیعتلی محدودالعدد کیمسه‌لرك آرزولری خلقك بو حقنك طانیمه‌سنه مانع اولیورسه آرتیق او کبی کیمسه‌لر بیلملیدرکه بوندن بویله بو آرزولر مملکتمزده حاکم اوله‌میه‌جقدر .

عدلیه وکیل محترمنك هرکسدن زیاده ای بیلمسی اقتضا ایدرکه

تشکیل اولونان مؤسسه‌لردن بکله‌نن غایه‌یی استحصال ، وضع اولونان قانونلردن انتظار اولونان فائده‌یی تأمین ایچون اومؤسسات وقوانینك ملتلرك روحلرندن، عقیده‌لرندن ، عنعناتلرندن، الحاصل طرز تلقیلرندن طوغمش اولمسی شرطدر. کوستاو لوبونك دیدیکی کبی، بر قوم ایچون پك ایی اولان مؤسسات وقوانین ، دیکر قومه کوره غایت فنا ومشئوم اوله‌بیلیر. بویله یابانجی قوانین ومؤسسات روح ملی ایله هیچ بر زمان قایناشه‌ماز .

اکر غربله اولان مناسبات اقتصادیه‌مز ، بوسبوتون یکی بعض احکامی ضروری قیلیورسه بوکبی ضرورتلر قارشوسنده تعیین احکام ایچون موجود اولان اصول وقواعد شرعیه‌مز ، استحسانامز ، مصالح مرسله‌مز کبی اساسات اصولیه‌مز کندیمزك وشرعمزك روحنه کوره بر چوق احتیاجاتك حلنه کافیدر. الوریرکه بونك ساده لافی دکل، حقیقتنی تطبیق ایده‌جك آداملر بولونسون، یوق ایسه یتشدیریلسون. فقط شوراسی‌ده نظر دقته آلمالیدرکه احکام معلله داغا علتیله متناسبدر. بونك ایچون علل موقته زمان ایله مقید احکام موقته اقتضا ایدر . وبو احکام علتلرینك زوالیله زائل اولمق لازم کلیر. بوندن طولایی ملت، احکام استثنائیه ایجاب ایدن علل موقتهٔ ضروریه‌نك ازاله‌سنی بر غایهٔ تشریعیه اتخاذ ایتمك، بو مستثنیاته روح اجتماعیده اساسلی بر موقع ویرمه‌یه‌رك بر آن اول بو صاپا یوللردن شهراه شرعی‌یه عودت ایتمك اقتضا ایدر . غربده بوکونکی جریان اعتباریله بزم الزم دییه تقلید ایتمکه قالقیشدیغمز بر چوق احکامی پك یاقیندرکه غرب کندی کندیسنه الغا ایده‌جکدر. واو زمان او بزه کلیرکن داغا بز اوندن اوزاقلاشمش بولونه‌جغز .

منع مسکرات لهنده تظاهرات

کرماستی اهالیسی توحید افکار غزته‌سنه کوندردیکی آتیده‌کی تلغرافله منع مسکرات قانوننك رفعی پروتستو ایدییور :

کرماستی ، ۱ ایلول — شریعت مطهرهٔ احمدیه‌مزجه اساساً ممنوع اولوب مبجل بویوك ملت مجلسمزجه اوچ سنه مقدم قبول اولنان قانون مخصوص ایله ممنوعیتی تأیید وتعزیر شرعیسی تشدید اولنان مسکراتك اخیراً ممنوعیت قانونیه‌سنك رفعی حقنده بر قانون تکلیف اولندیغنی کمال تأثر وتلهفله خبر آلدق . اوچ سنه‌دنبری محسناتی فعلاً وبالتجربه آکلاشیلان وعشرت یوزندن واقع اولان یوز بیکلرجه جرائمك اوکنه کچدیکی قیود محاکم ایله ثابت بولنان منع مسکرات قانوننك رفعی ملت نجیبه‌مزی استیلای عشرت کبی عظیم بر تهلکهٔ اجتماعیه‌یه دوشوره‌جکی شبهه‌سز ومحقق بولنمسنه وبویله بر قانونك قبولی مجلس ملیمز حقنده بتون عالم اسلامجه موجود اولان توجهات منتدارانه وحرمتکارانه‌نك‌ده زوالنی موجب اوله‌جغنه مبنی عموم کرماستی قضاسی اهالیسی نامنه مسکرات حقنده‌کی ممنوعیت قانونیه‌نك دوام وابقاسی تمنی واسترحام ایلرز . »

(امضا صاحبلرینك جمله‌سی منتخب ثانیلردر)

توحید افکار غزته‌سی بو تلغرافك آلتنه شو مطالعه‌ده بولونمشدر :

(کرماستی) ده‌کی وطنداشلریمزك منع مسکراتك رفعی علیهنده‌کی بو پروتستوسنی فوق العاده سزای تقدیر بولویورز . علی الخصوص ایمانی رصین بر مسلمان ایچون مسکرات دنیلن ام الخبائث علیهنده نه سویله‌نیرسه ثواب ، مملکت وعرقمزك خلاص وشفاسی دیله‌ین هر تورك ایچونده بو علیهدارلق بویوك بر اجردر . یکن بویوك مجلسمزك معظمات خیراتندن بری‌ده ، مسکرات فضیحه‌سنی وطنمزدن رفع ودفع وطرد ایله‌مه‌سی ایدی . یکی تورکیا دولتمزك اوامر دینیه وبشریه‌یه بو قدر صادق بر طریق هدایتده طلوعی ، بوتون اقطار جهانده‌کی مسلمانلغی شاد ایله‌مشدی . بوکون ، بو خیرلی قانونك لغوی ویکن مجلسمزك خیراتی خلفنك بو صورتله زیروزبر ایتمك ایسته‌مه‌سنك اوکنه کچه‌بیلمك ایچون اك عملی یول ، اك باشده مملکت منتخب ثانیلرینك رفع صدا ایله‌مه‌سیدر . منتخب ثانیلر بو خیر وشر تردد آراسنده کندی وکیللرینك امدادینه شتابان اولمالیدر .

اساساً هیچ بر منتخب ثانینك وکیللرینی انتخاب ایدر ایتمز مجلسه کیدنجه منع مسکرات قانونی کبی خیرلی بر قانونی اورته‌دن قالدیراجقلرینی عقللرندن کچیرمدکلرینه أمینز . منتخب ثانیلرك بو ایشده غیرت واعتراضی بر نوع رأی عام ماهیتنده اولاجغی ایچون پك مصیب ومؤثر اولاجقدر .

عالم اسلامده موقعمز

(لوزان) معاهده‌سنك عقدندن بری اسلام عالمك هر کوشه‌سندن آلینان خبرلر عقد ایتدیکمز مصالحه‌نك هر طرفده بر اسلام ظفر سیاسیسی اولارق تسعید اولوندیغنی بیلدیرمکده‌در . مصرده ، هندستانده ، تونسده وسائر اقطار اسلامیه‌ده بو اسلام ظفری ایچون وحدت اسلامیه‌یی تجلی ایتدیره‌ن احتفاللر یاپیلمش ، جوامع شریفه‌ده خلافت دولتنك بقاسی ودوام نصرتی ایچون دعا وتضرعلرده بولونولمشدر. بالخاصه هندستانك مهم ولایتلرندن بری اولان (حیدر آباد) اهالیسی ولایتك أمیری نظام حضرتلری صلحمزك تسعیدی ایچون یوم مخصوص تعیین ایتمش و ۱۲ آغستوس کونی ۱۲ ملیونه بالغ حیدر آباد اهالیسی صلح ظفریمزی تسعیده تخصیص ایتمشلر، کیجه‌این شهرلرینی دوناتدقلری کبی جوامع شریفه‌نك مناره‌لرینی تنویر ایتمشلردر . هندستانك سائر ولایتلرنده یاپیلان احتفالات وتسعیداتده بونك دونده دکلدر .

صوك خبرلردن آکلاشیلدیغنه کوره (ترانسوال) مسلمانلری‌ده ، حبشستان مسلمانلری‌ده صلحمزی تسعید ایتمشلردر .

بوتون بو حادثات عالم اسلامده‌کی موقعمزك نه‌قدر بویوك اولدیغنی کوسترمکده وبو موقع عالی‌ایله متناسب بر صورتده حرکت ایتمکلکمز اقتضا ایتدیکنی اثبات ایتمکده‌در . هر حالده ملتمزك علمدار دین مبین اولدیغنی اصلا اونوتمایه‌جغی وبو علمدارلغك کندیسنه تحمیل ایتدیکی وظائفی داغا ایفا ایده‌جکی شبهه‌دن وارسته‌در.

خواجه کمال الدین افندی

۲۱ آغستوس تاریخلی (الاهرام) غزته‌سی انکلتره‌ده نشر اسلام ایله مشغول اولان خواجه (کمال الدین) افندینك بر مکتوبنی نشر ایتمکده‌در . موی الیه (احمدیه) مذهبی ایله هیچ بر مناسبتی اولمادیغنی بیان ایتمکده واهل سنت وجماعتدن اولدیغنی افاده ایتمکده‌در . (لوندره) ده اسلام مرشدلرندن متشکل هیئت حقنده، خواجه کمال الدین افندی بو هیئتی بالذات تأسیس ایتدیکنی وکندی ثروتیله فعالیتنی ادامه ایلدیکنی، آنجق بو هیئتی تأسیسدن اوچ سنه صوکره (حیدر آباد) ، (بهوبال) و (بهاولپور) امرای اسلامیه‌سنك کندیسنه یاردیم ایتدکلرینی، فقط بونلرك هپسی‌ده مسلمان وسنی اولدقلرینی ، انکلتره حکومتندن برپاره آلمادیغنی بیان ایتمکده‌در . (لوندره) جامع شریفندن بحث ایدرکن خواجه کمال الدین افندی بو جامع شریفی (بهوپال) امیره‌سنك انشا ایتدیکنی وبو جامعك امامتنه مشارالیها طرفندن تعیین اولوندیغنی بیان ایله‌مکده‌در.

تشکر . — سبیل الرشادك نشر وتعمیمی خصوصنده بویوك همتلر کوسترن قارئین کرامه ، بالخاصه مفتی افندیلر حضراتنه تشکرلر ایدرز .

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

سبیل الرشاد

۱۳۳۰

آبونه شرائطی : هر یر ایچون
سنه‌لکی (۲۷۵) آلتی آیلغی
(۱۵۰) ممالک اجنبیه ایچون
سنه‌لکی ۳۲۵ غروشدر .

نسخه‌سی ۵ غروشدر .

ایکی نسخه برآراده
(۱۰) غروشدر
سنه‌لکی ۵۲ عدددر .

اداره‌خانه : باب‌عالی جاده‌سنده
رشید افندی خاننده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدله‌ین
یازیلر اعاده اولنماز .

آدرس تبدیلنده آیریجه
۵ غروش کوندرلملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولمسی وآبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر

ممالک اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم | باش محرر محمد عاكف | صاحب و مدیر اشرف ادیب | اتبعون اهدكم سبیل الرشاد

عدد ۵۶۰-۵۵۹ | ۱ صفر ۱۳۴۲ | * پنجشنبه * | ۱۳ ایلول ۱۳۳۹ | جلد ۲۲

آنغلیقان کلیساسنه جواب

شرعیه وکالت جلیله‌سی طرفندن آنغلیقان کلیساسنه کوندریلمك اوزره تدقیقات وتألیفات اسلامیه هیئت علمیه‌سی رئیس عالیسی شیخ عبدالعزیز جاویش افندی حضرتلرینك تألیف بیوردقلری جوابدر :

دین اسلامك خصائصی

شیمدی ، معقولات ایله احکام شرعیه قسملرندن باشقه اولمق اوزره دینك « غیبیات » نامیله اوچنجی بر قسمی واردر که عقل بشر ایچون نه ماهیتنی آکلامق ، نه‌ده وجودینی اثبات ، یاخود نفی ایتمك امکانی یوقدر . جنت ، جهنم ، احوال قبر ، صراط ، میزان ، نعیم ، عذاب وامثالی کبی لسان متکلمینده سمعیات دینیلن شیلر بو قسمه داخلدر . چونکه عقل بشر منطق میزانلرندن برینه مراجعت صورتیله بونلری ادراك ایده‌مز . بونلرك سندی وحمده‌سی یالکز پیغمبرلرك تبلیغیله سماوی کتابلریدر .

بعضلری بوقسمی متشابهاته ادخال ایدییور . اوزمان طبیعی معناً وحکماً اونلره لاحق اولور .

لکن زراعت ، ایشجیلك ، صنایع ، بیه‌جك ، ایچه‌جك ، کیه‌جك کبی دنیایه عائد ایشلره کلنجه دین اسلام بوخصوصده انسانلره آنجق ضروری اولان جهتلری بیلدیرمك ولازم کلن ترغیب وتشویقده بولونمقله اکتفا ایدییور . کیفیت تطبیقنه ، صورت اداره‌سنه ، اصول اصلاحنه ، طرز تنویعنه کلنجه علیه الصلوة والسلام افندیمز بوبابده خورما آشیسی حدیثنده اولدیغی کبی « سزلر دنیا کزه عائد ایشلری دها ایی بیلیرسکز ، لکن الله طرفندن سزه برشی [حکم شرعی] بیلدیره‌جك اولورسه‌م اونی قبول ایتملیسکز . چونکه بن هیچ برزمان اللهك آغزندن یالان سویله‌مم . » بیوردیلر .

ایشته قرآن کریمله سنت محمدیه بوقدر برتعلیم ایله اکتفا ایدییور . (قل لا اجد فیما اوحی الی محرماً علی طاعم یطعمه الا ان یکون میتةً اودماً مسفوحاً اولحم خنزیر ــ سورهٔ انعام) ۱] ، (حرمت علیکم المیتة والدم ولحم الخنزیر وما اهل لغیرالله به والمنخنقة والموقوذة والمتردیة والنطیحة وما اکل السبع الا ماذکیتم وما ذبح علی النصب ــ سورهٔ مائده) ۲]

دین اسلامك ارکان سیاستندن بری‌ده ذریعه‌لری سد ایتمك ومقاصدك

۱] اونلره‌دی‌که : بکاوحی اولونان شیلر آره‌سنده بوسزك حرام دیدکلرکزی یه‌ن ایچون اولمش حیوان أتی ، یاخود آقار قان ، یاخود خنزیر أتی اولمامق شرطیله کرچکدن حرام اولانی بولامایورم .

۲] أولو ، قان ، خنزیر أتی ، صوکره اللهدن باشقه‌سنك اسمیله بوغازلانان ، برده بوغوله‌رق ، یاخود اوروله‌رق ، یاخود یوکسکدن دوشه‌رك ، یاخود برحیوان طرفندن سوسیله‌رك ، یاخود جاناوار طرفندن پیرتیله‌رق دها جانی اوزرنده ایکن یتیشیلوب کسیلمه‌دن اولن حیوانات ایله اصنام ایچون ذبح ایدیلنلر سزلره حرام قیلندی .

احطاسی وسائلده تشمیل ایدیلمکدر . ایشته بو رکنك اوزرینه کرك معاملاته ، کرك اخلاقه عائد نامتناهی احکام اقامه اولونمشدر . بناءً علیه هرهانکی برعمل برغایه‌یه مؤدی اولدیغی ، اوغایه‌نك تابع اولدیغی حکم عمله‌ده تشمیل اولنور ؛ کذلك هرهانکی بروسیله انسانی ممنوع اولان برنتیجه‌یه ایصال ایتدیکی ، عینی ممنوعیت او وسیله‌یه‌ده شامل اولور . وجوده و عقله ایراث ایتدیکی زیانلردن طولایی مسکراتك منعی بو اساس اوزرینه‌در . شیمدی بونلرك سکر ویرمه‌یه‌جك قدرینی ایچمك چوغنی‌ده ایچمه‌یه یول آچه‌جغی ومعتاد انسانی تکراره سوق ایده‌جکی ایچون دین اسلام اومضر اولمیان آز مقداری‌ده مضر اولان چوق مقداره وسیله اوله‌جغندن طولایی تحریم ایدیور . عینی جمله‌دن اوله‌رق یابانجی برقادینله برارككك مناسبتده بولونمسی قطعیاً حرامدر . بناءً علیه بویله ایکی یابانجینك بوحرامی ایشله‌ملرینه وسیله اوله‌جق هرشی‌ده حرامدر . اوحالده شریعتك یابانجی برقادینله یابانجی برارككی برآره‌ده یالکز قالمقدن صورت قطعیه‌ده منعی بوندن نشأت ایدیور . کذلك شریعت قادینه یوزنی ، کوزنی اورتمسی فرض قیلمایارق بو قسمی مستور طوتوله‌جق طرفلردن استثنا ایتمش اولمقله برابر فساد اخلاقی‌یه مؤدی اولدیغی تقدیرده مفتی بونلرك‌ده اورتولمسی وجوبنه دائر فتوی ویره‌بیلیر .

بو اساسلرك امثالندن بری‌ده علمانك « اهون مفسدت سیاسیه ترتب ایدنه واجبك ترکی لازمدر . » طرزنده‌کی سوزلریدر . مثلا باشلرنده‌کی امیرك ظلمی ، یاخود کوتولکی کورولورسه جماعت مسلمین ایچون ، قیام ایدرك یا او امیری یوله کتیرمك ، یاخود عزل ایتمك واجب اولور . لاکن شاید اوامیر اولجه ارتکاب ایتدیکی قباحتلردن دهایامان برفتنه ، دها بویوك برفساد چیقاره‌جق فطرت وقدرتده ایسه اوزمان مسلمانلر ایچون بو قورقو دائم اولدقچه حریفی محاسبه‌یه چکمکدن ، کندیسنه قارشی شدت قوللانمقدن واز کچمك وجوب کسب ایدر .

حاصلی ذریعه‌لرك سدیله مقاصده ترتب ایده‌جك احکامك وسائلده تشمیلی اساسات اسلامیه آره‌سنده الك شمولّلی و سیاسی ، تعاملی ، اجتماعی وقایع وحادثاتی الك زیاده محیط اولان براصلدر . فقه کتابلرنده بوکا دائر حسابسز مثاللر ، حسابسز شاهدلر وار . بناءً علیه نرده ونه زمان اولورسه اولسون مسلمانلر محتاج اولدقلری احکامی استنباط ایچون ــ ولو اسکی مجتهدلر طرفندن اجتهاد ایدیلمشکن صوکره‌دن کلن جماعتلرك مصالحنه توافق ایتمه‌ین وسعادتلرینی کافل اولمیان حکملره مخالفتده بولونمش اولسونلر ــ ینه بواصله مراجعت ایتملیدرلر .

مسلمانلقده‌کی ارکان سیاستك الك باشلیجه‌لرینی یوقاریدن بری صایدیغمز ایچون شیمدیلك بوقدرینی کافی کوره‌رك سوزی ینه اسلامك مدار امتیازی اولان خصائصه ارجاع ایده‌جکز .

۹ دین اسلامك الٰهی

اسلامك الٰهی اویله برالٰهدر که اوندن باشقه اله یوقدر ، باقیدر ، هرآن بوتون خلقت اوزرنده حاکم وقائمدر ؛ نه اویوقلار ، نه اویور ؛ کوکلرده ، یرده نه وارسه هپسی اونکدر ؛ کیم تصور ایدیله‌بیلیر که قالقسون‌ده اذنی اولمقسزین نزد الٰهیسنده شفاعت ایده‌بیلسین ؛ مخلوقاتك ایشله‌دکلرینی ، ایشله‌یه‌جکلرینی بیلیر ؛ علمی بوتون کرکاری ، یری قوجاقلار ؛ وبونلرك نکهبانلغی کندیسنه آغیر کلمز ؛ یوکسك ، بویوك آنجق اونك ذات کبریاسیدر . ۱]

دین اسلام خالق ذوالجلالی متفرق صورتلرله بیلدیریور . اولا آیات قرآنیه‌ده کوردیکمز کبی ملکوت سماواتی ، ملکوت زمینی وبو ایکی ملکوتك احتوا ایتدیکی کائنات ایله منقاد اولدقلری قوانین طبیعیه‌یی نظر امعاندن ، تأملدن کچیرمه‌یه دعوتده بولونیور . صوکره تبلیغ ایلدیکی اسماء حسنی ایله بو تعریفی اکمال ایدیور که طقسان طقوزه بالغ اولان او اسملر شونلردر :

الله ، رحمن ، رحیم ، ملك ، قدوس ، سلام ، مؤمن ، مهیمن ، عزیز ، جبار ، متکبر ، خالق ، باریٔ ، مصور ، غفار ، قهار ، وهاب ، رزاق ، فتاح ، علیم ، قابض ، باسط ، خافض ، رافع ، معز ، مذل ، سمیع ، بصیر ، حکیم ، عدل ، لطیف ، خبیر ، حلیم ، عظیم ، غفور ، شکور ، علی ، کبیر ، حفیظ ، مقیت ، حسیب ، جلیل ، کریم ، رقیب ، مجیب ، واسع ، حکیم ، ودود ، مجید ، باعث ، شهید ، حق ، وکیل ، قوی ، متین ، ولی ، حمید ، محصی ، مبدیٔ ، معید ، محیی ، ممیت ، حی ، قیوم ، واجد ، ماجد ، واحد ، احد ، فرد ، صمد ، قادر ، مقتدر ، مقدم ، مؤخر ، اول ، آخر ، ظاهر ، باطن ، والی ، متعال ، برّ ، تواب ، منتقم ، عفو ، رؤف ، مقسط ، جامع ، غنی ، مغنی ، مانع ، ضار ، نافع ، نور ، هادی ، بدیع ، باقی ، وارث ، رشید ، صبور .

شو صایدیغمز اسماء حسنی جناب حقك اولدیغی کبی صفات کمالی مشعر برچوق اسماء الٰهیه دها واردر . چونکه حکمتنه پایان تصور اولونه‌میان او فاطر ذوالجلالك ماهیتی ابدیاً بشرك قاصره‌سنه قارشی پرده پوش اولوب قاله‌جق ویالکز اسماء حسناسیله ، صفات کمالیه‌سیله تجلی ایده‌جکدر .

ذاتاً او کبریای مطلقك کنهنه وقوف طلبنده بولونمق عجزدر ، محال ایله اوغراشمقدر . اویله یا ، نفسنی ، نفسنك مدار قیامی اولان روحنی بیلمکدن عاجز انسان ایچون او سر اعظمی ، او نور ازلیٔ

۱] الله لا اله الا هو الحی القیوم لاتأخذه سنة ولا نوم له ما فی السموات وما فی الارض من ذا الذی یشفع عنده الا باذنه یعلم ما بین ایدیهم وما خلفهم ولا یحیطون بشیٔ من علمه الا بما شاء وسع کرسیه السموات والارض ولا یؤده حفظهما وهو العلی العظیم ــ سورهٔ بقره .

اقدسی بیلەمەمك قدر طبیعی بر شی اولورمی؟ بونك ایچوندر كه علیه الصلوة والسلام افندیمز دائماً اللهك ذاتی دوشونمكدن منع ایدرك آثار وافعالی اوزرنده اعمال فكره تشویق بویورورلردی. بونكله برابر پیغمبرمزك شو امرنده دیگر بر معنا دها وار: او رسول حكیم امته درس ویریور؛ یا اخلاقی تهذیبه مدار اولەجق، یا كندیسنی بر رذیلەدن قورتارەجق، یاخود اونك متنوع، مختلف امورینه صلاح ویرەجك نافع تتبعلر كبی حیات فانیه وثانیەسنده ایشنه یارایەجق شیلردن ماعداسیله اوغراشمەمسنی توصیەده بولونیور. بونك ایچوندر كه اسلام جناب حقك تعریفنده هر بری روح بشرك اصلاح نقطهٔ نظرندن خاص ومفید بر معنایه دلالت ایدن صفات الٓهیه طریقنی التزام ایتمشدر.

معلومدر كه انسانلرك عقللریله روحلری طبق یوزلری، شكللری، رنكلری كبی باشقه باشقەدر؛ ایستر بو اختلافك منشأی كندی فطرتلری اولسون، ایستر عوامل ومؤثراتی نادراً بری برینه بكزەین محیطلری بولنسون، عمومیتله عقولك، ادراكاتك، تمایلاتك، هوسلرك متخالف بولندیغنده كیمسه مناقشەیه محل كورەمز.

بر ده نامتناهی دینەجك قدر تنوع ایدن اخلاقی وروحی خستەلقلری تك علاج ایله مداوانه قالقیشمق بر معنا افاده ایدركه اوده عقلسزلقدر. بویله بر تشبث عینیله بدنی خستەلقلرك هر درلوسنه قارشی تك اصول، تك علاج قوللانمق كبی اولمازمی؟ هر یرده وهر زمانده موجود انسانلرك اصلاحنی وكیزلی، آچیق بوتون امراض اخلاقیەنك مداواتنی غایه بیلن دین اسلامدن طبیعیدر كه بویله بر حركت بكلەنەمز.

انسانلرك ایچنده اویلەلری واركه نعمتله آزیور، مرحمتله بوزولیور. روحلر واركه قوتله شدتك تظاهراتی خارجنده بر شیدن اوركمیور، آغیز جزالردن، صیقی تهدیدلردن باشقەسنه قولای ویرمیور؛ صوكره ینه انسانلرك ایچنده اویلەلری واركه ایلكك قولی، رفقك كولەسی اولیور. بونلرك آرەسنده ده مختلف درجەلر، متفاوت طبقەلر موجود. كیمینی طاعت واستقامته سوق ایدن عامل، آخرتده كورەجكنی اومدیغی مكافات، كیمنككی دنیاده الده ایدەجكی ثمرات، كیمنككی شدائد حیاتی، مجادلهٔ معیشتی، حاصلی دنیانك نامتناهی آلام وتقلباتی اوكا حس ایتدیرمەین آسوده بر قلب اولیور.

بر طاقم آدملرده كورولیوركه شرفدن، شاندن، حسن شهرتدن باشقەسنه میل كوسترمیور؛ دیگر بر طاقمی ایسه بالعكس عزت كورور كورمز بورنی شیشیروب طغیان ایدییور. قدر كیفنه، قضا ارادەسنه كوره یورور صانیور.

ایشته اسلام بو آدملردن باشقه اخلاقی، روحی دیگر خستەلقلره طوتولمش دها نه قدر ابنای بشر وارسه هپسی ایچون كلمشدر.

اصنامه طاپانلرك بر قسمی الهلرك یالكز جبار ومنتقم اولاتنی خوف وحرمته شایان كورور؛ رحمت ومحبت الٓهیه كلنجه اوكا هیچ بر قیمت ویرمز. صوكره بر قسمیده الٓهەلرینی قربان ویرمكسزین خوشنود ایدیلەمز، سرت، اكشی یوزلی تمثیل ایدر وبو خصوصده قیزلرینی، یاخود كنجلرینی بوغازلامقدن چكنمەیەجك درجەلرده افراطه واریر. واقعا دیگر دینلردن بعضیسیده الله ایله قوللری آرەسنده متقابل محبت اوزرینه مؤسس بولونیور؛ لكن اونك یانی باشنده ترهیب وتدهیش اساسلرینه استناد ایدن نامتناهی ادیان موجود. بونكله برابر محبت اوزرینه قورولان بر دین هیچ بر زمان عام وشامل اولەمایور. زیرا بویله بر دیندن فیض آلەبیلەجكلر آنجق بشرك او محدود قسمیدر كه فطرتلری صفوت أزلیەدن نصیبەدار، روحلری هر درلو شائبەدن آزاده، نظرلری مادیاتك سفیل حدودینی آشمش، بوتون امللری اللهی سومەیه واللهك كندیلرینی سومسنه، اللهی خوشنود ایتمەیه واللهدن خوشنود اولمەیه معطوف بولنور. اوت هر یرده وهر زمان بویله انسانلره تصادف ایدیلەبیلیر. آنجق دیگرلرینه باقنجه دكزه نسبتله دامله، ارضه نسبتله ذره كبی قالیرلر. انسانلرك بو خصوصدەكی درجەلری معلوم، موقعلری ایسه معیندر.

مادام كه ادیان الٓهیه كامللرك كمالنی، صدیقلرك حریم قدسه قربنی آرتیرمق ایچون كلمشدر، اك مهم مقاصدندن بریده بشرك سینەسنده دوران كونا كون اخلاق خستەلقلره چارە بولمقدر. زیرا اونلر طوردقجه نه فردلر، نه ده جماعتلرله امتلر ایچون سعادت امكانی اولەماز. بونك ایچوندر كه آیات قرآنیه دین اسلامك بوتون بو مقاصدی جامع اولدیغنی بیلدیریورده كتاب اللهی یورەكلردەكی خستەلقلر ایچون عین شفاء ومؤمنلر حقنده رحمت محض اولمق اوزره توصیف ایدییور.

ایشته اسلامك الله ازلیسی بو فطرتلرك مختلف انسانلره كندی طبیعت واستعدادلرینه كوره تجلی ایتمك دیلەدیكی ایچوندر كه عابدلری طرفندن دیگر معبودلرده وجودی توهم اولونان متفرق صفاتك كافەسنی كندی ذات اقدسنده طوپلادی. اسكی معبودلرینه قارشی طویدقلری مدهش قورقودن باشقه بر شیله اصلاحنه امكان اولمیان بت پرست زنجیلره وامثالنه «جبار، قهار، منتقم» اسملریله تجلی ایتدی. مال دنیایه رغبتی چوق اولانلره «مغنی، وهاب، واسع، نافع» صفتلریله كوروندی. عشق الٓهیده فانی اولمق، حریم قربه یاقلاشمق ایستەینلره كلنجه بونلر «ودود، مهیمن، مؤمن، سلام، رؤف، رحمن، رحیم» كبی اسماء كریمەسندن دیلەدكلرینه صاریلەبیلیرلر. روحلره طاپوب اونلرك یوزندن نعمت، بركت، رزق ایستەینی، بلالرك، ضررلرك، صیریلمسنی بكلەین كیمسەلرده جناب حقه دونەرك «وهاب، رزاق، باسط، مقیت» اسملرینه صیغنەبیلیرلر. معاصیده بك ایلری كیدرك حقك «علیم، حسیب، حكم، عدل، رقیب، شهید» كبی

اسماسندن مدهوش اولانلرك ظلام يأس ايچنده بونالوب قالدقارى زمانلرده ايسه كنديلرينى « لطيف ، رحيم ، غفور ، كريم ، حليم ، مجيب ، صمد ، برّ ، تواب ، عفو » صفتلريله كوروين بر اله مرحمتكار قارشوسنده بولورلر. قلبلرينه غفلت چوكمش، جهل وضلال واديلرنده طولاشير، اللهك احكام وحدودينى طانيماز، عباداللهك حقوقنى كوزه تمز، نظرلردن كيزلنمك صورتيله بوتون سفيل هوساتى تطمينه باقار كيمسه‌لرده ده جناب حق « شهيد ، لطيف ، باطن، عليم، خبير، محصى » اسملريله متجلى اولور .

آرتيق شو ايضاحاتدن دين فطرت اولان اسلامك بشرى بوتون اوصاف وخصائصى ذاتنده كرچكدن جمع ايتمش بر الهه ايمان ايله مكلف طوتديغى آكلاشيلمشدر . اويله اوصاف و خصائص كه مشركلر طرفندن آيرى آيرى معبودلرده پارچه پارچه موجود اولديغى توهم ايديلرده نفسلرينك اصلاحى ايچون او معبودلرك بو وصفلره بوروتمش بر شكلده تخيلندن مدد اومولوردى .

بونكله برابر دين اسلام جناب حقى بر طرفدن بت پرست اقوام ايله صابئيلرى بوله كتيره جك صورتده توصيف ايتديكى كبى ديكر طرفدن دهريلره ده كوستريوردى كه « اول ، آخر ، ظاهر ، باطن ، نور ، خالق ، بارئ ، مصور ، مبدئ ، معيد ، محيى ، مميت ، حى ، قيوم » هپ اودر .

حاصلى دين اسلامك الهى بوتون عقول بشرك بيلمك ، طانيمق ايسته ديكى و كونا كون اختلافلر كوسترن احوال وشئونى اصلاح ايچون بوتون خلقتك كنديسندن ياردیم بكله ديكى يكانه اللهدر .

اويله بر اللهدر كه ايمان ايدن قوللرينى (يدعوننا رغباً ورهباً وكانوا لنا خاشعين ـ سورهٔ انبيا) ۱] نظم جليلى ايله توصيف ايدييور . بو مؤمنلرك ايچنده « رحمتك اويله قوللرى واركه بر يوزنده كمال تواضعله يورورلر . شايد كنديني بيلمزلر بونلره سوز آته جق اولورسه اينجيتميه جك جواب ويررلر . معبودلرينك رضاى سبحانيسى ايچون بوتون كيجه‌يى سجده‌لر ، قياملر ايچنده كچيررلر . يارب ، قادينلريمزى، چوجقلريمزى سنك طاعتكده كورمكله كوزلريمزى نورلانديير وبزى سندن قورقانلرك اك باشنه كچير » ديرلر » [۲ .

ايشته بو مؤمنلرك طابدقلرى معبود اواله ذوالجلال دركه كبريا وعظمتك نه قدر مظاهرى وارسه هپسنى ذات صمدانيسنه حصر ايتمش و اولجه ديكر موهوم معبودلره قارشى عبادت قصديله ادا اولونان

۱] مرحمتمزى ايسته‌دكلرى و عذابمزدن چكيندكلرى ايچون بزى آكارلر وداتما بزه قارشى خشوع ايچنده بولونورلردى .

۲] وعبادالرحمن الذين يمشون على الارض هوناً واذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلاماً والذين يبيتون لربهم سجداً وقياماً ... والذين يقولون ربنا هب لنا من ازواجنا وذرياتنا قرة اعين واجعلنا للمتقين اماماً ـ سورهٔ فرقان .

افعال وحركاتك كافه‌سنى ناصيل دين اسلامك تعليم ايتديكى عبادتلرده جمع ايلمشسه جاهللرك ، مشركلرك ، صنم پرستلرك او تخيل الهلره وجودينه اينانديقلرى بوتون اسماء وصفاتى ده يالكز كندنده طوپلامشدر .

أوت ، برچوق بت پرست عبادتلرى واركه دين اسلام اونلرى قالديرمادى . آنجق اوزرلرينه بر لباس قدسى كچيردى . هر برينه كندى رنك حكمتنى ويردكدن صوكره براقدى . مثلا قربان غضوب سمالر ايچنده تصور اولونان الهلرك رضا و محبتلرينى جلب ايچون كسيليردى. دين اسلام قربان كسمه‌يى ابقا ايتدى ؛ لكن شو ايكى آيت جليله‌ده مصرح اولديغى وجهله بو عبادتدن بوسبوتون باشقه مقاصد اولديغنى خلقه كوستردى : (والبدن جعلناها لكم من شعائر الله لكم فيها خير فاذكروا اسم الله عليها صواف فاذا وجبت جنوبها فكلوا منها واطعموا القانع والمعتر كذلك سخرناها لكم لعلكم تشكرون لن ينال الله لحومها ولا دماؤها ولكن يناله التقوى منكم كذلك سخرها لكم لتكبروا الله على ماهديكم وبشر المحسنين ـ سورهٔ حج) ۱] .

برده عليه الصلاة والسلام افندمزك كنديلرينى ارشاد ايچون كلمش اولدقلرى بو بت پرستلرك دينلرى منقرض اولمش ، معبودلرى اورته‌دن قالقمش ظن اولونماملى ، چونكه امريقانك جنوبنده ، افريقانك هم جنوبنده ، هم اورته‌لرنده ، اوستراليانك بويوك بر قسمنده ، آسيانك شرقنده بو الهه‌لرك نامتناهى بقاياسيله امثالى الآن ياشايور . حق بونلرى تنصر ايتديرمك ايچون ميسونرهيئتلرى مالى برچوق فداكارلقده بولنديلر . آنجق تنصر ايتك استنادگاهى اولان ، حالبوكه نصرانيلرك صلاحنه پك آز خيرى طوقونان « محبت » ركنى حالت فكريه و اطوار روحيه‌لرينه بوقاريده اشارت ايتمش اولديغمز بو بت پرستلرى هيچ ده علاقه‌دار ايده‌مه‌دى . بونك ايچوندركه آرالرندن برچوغى مملكتلرينه تجارت مقصديله ايكن مسلمانلرى كمال اهميتله ديكله‌يور واوزون زمانه محتاج اولمقسزين ، هيچ تشويق كورمه‌دن دينلرينى قبول ايدييور . مع مافيه بونده شاشه‌جق بر جهت يوق . زيرا يوقاريده سويله‌ديكمز وجهله اسلامك تعاليمى سراپا فطريدر؛ طانيديغى آله ايسه اويله بر الله كه آزغين نفسلرى ياتيشديرييور؛ قاتى يوره‌كلرى يوموشاتيور ، يأسه دوشمشلره اطمئنان ، قورقانلره امان ويرييور ، متغلبه‌يى قهر ايدييور ؛ سونلرى سوييور ؛ رحيم اولانلره آجيور .

۱] « دوه‌لرى سزك ايچون اللهك شعائر دينى صره‌سنه قويدق. اونلرك يوزندن سزلر ايچون خير وبركت وار ، بونلر آياقده طوروب بوغازلانيركن اوزرلرينه تكبير آليكز! يره دوشونجه هم كنديكز يه‌يكز، هم فقرينى كيزله‌ين وكيزله‌مه‌يوب ايسته‌ين فقرايه يديريكز. ايشته بلكه نعمتمزه شكر ايدرسكز ديه بز اونلرى سزلره بويله‌جه مسخر قيلدق . اونلرك نه أتلرى، نه ده قانلرى هيچ بر زمان اللهه وارمه‌جق دكلدر، اللهه وارمه‌جق اولان سزك اخلاص ايله ايشله‌يه‌جككز اعمال صالحه‌در. سزلرى دينينك شعائرينه ارشاد ايتمه‌سنه مقابل كنديسنى تكبير ايتمه‌كز ايچون جناب حق اونلرى بويله‌جه سزه مسخر قيلدى . يارسول الله، موحدلرى مژده‌له.»

دمين صايديغمز بوتون اوصافك دين اسلامده الله ذوالجلاله خاص اولمه‌سنك نتائجندندركه ملكى نه‌نسبتده واسع، شوكتى نه‌قدرمدهش، سلطنتى نه‌درجه‌ده جهانكير اولورسه‌اولسون افرادبشردن هيچ برينك مراتب آلهيه‌دن برينه، ياخود آكا ياقين بر مرتبه‌يه چيقابيله‌جكنه قائل اولاجق مسلمان عالمنده تك آدم بولوناماز. چونكه كوكلرده، يرده اك يوكسك وصف آنجق اللهكدر. ذاتاً مسلمانك خاطرينه بويله برشى ناصل ظهورايده‌بيليركه قرآننده طورمايوب «قل اللهم مالك الملك تؤتى الملك من تشاء وتنزع الملك ممن تشاء وتعز من تشاء وتذل من تشاء بيدك الخير انك على كل شى قدير - سورهٔ آل عمران» [١] آيت جليله‌سنى تلاوت ايديور.

شريعتك بواسرارى، ايسترسه غيرمسلم اولسون، هيچ برانصافلى متفكرك مجهولى دكلدر. لكن اسلامك يوزينى قرالامق و اودين معصومه قارشى هركسده نفرت اويانديرمقدن باشقه بر غايه كوزته‌ين ميسونرلره كلنجه، اونلر جناب حقك اسماء حسناسندن بعضيسيله اتصافى كندى مقصدلرينه وصول ايچون وسيله اتخاذ ايتمك ايسته‌يورلر. يوقسه بيلدكلرى سويله‌دكلرينك، ميدانه ووردقلرى كيزله‌دكلرينك هيچ برزمان عينى دكلدر.

رؤيت هلال مسئله‌سى

٣

مقاله كچن هفته بيتدى. رؤيت هلال مسئله‌سى حقنده اصل شيمدى‌يه مقدمه‌ده سويلديكم وجهله علاوةً موضوع بحثه عائد بر ايكى شيدن بحث ايده‌جكم:

١ — هم شوال هلالنى ترصد ايتمك وهم هلال حقنده تحقيقاتده بولنمق اوزره بر هيئت اوله‌رق كليوسه كيديلمشدى. كليوسك اك يوكسك موقعى اولان قلعه ترصد محلى انتخاب ايدلدى. كيليوسك تخميناً اون بش ميل قدر اوزاقده بولنان وقره برون ناميله ياد ايديلان برون غرب نقطه‌سندن ٢٥ درجه شماله طوغرى اوزامش كوچوك بر طاغ سلسله‌سندن عبارت بولنديغى وقره‌يه طوغرى امتداد ايده‌رك تدريجاً درت، بش درجه ارتفاعنه قدر افق شرقى‌يى تماماً قپاتديغى مشاهده ايدلنكله كيليوسك هلال ترصد ايتمكه مساعد بر محل اولمديغى بادئ امرده آكلاشلدى. ذاتاً كويليلرده بر كونلك آيك كويلردن كورولديكى واقع اولمديغنى سويلديلر. شاهدلر هلالى طوب اغاجلر دنيلان بر محلك اوستندن كورمش اولدقلرينى سويلديلركه تئودوليتله بو استقامتك سمتى غرب نقطه‌سندن جنوبه طوغرى ٣٠ درجه قدر بولنمشدر. حالبوكه بوراده قمرك غروب ايتمسى هيچ بر وقت قابل دكلدر. بو تدقيقات نتيجه‌سى شاهدلرك هلال يرينه برخيال كورمش اولدقلرى نظرمزده تماماً تأيد ايلدى.

*

* *

٢ — امور شرعيه وكالتندن موضوع بحثمزه متعلق برفتوا ويرلمشدر. صورتى شودر:

« بلاد اسلاميه‌ده بر بلده مفتيسى اولان زيدك حضورنده هلال رمضان ويا هلال عيد برنهج شرعى ثابت اولدقده زيدك اولوجهله ثبوتى ديكر بلده مفتيسى اولان عمروه كمال اعتنا ايله تلغرافله اخبار ايتسه خبر تلغرافينك صدق بالتجارب متعين اولمغله زيدك خبر مذكورى خبر مستفيض قوتنى حائز واونكله عمل جائز اولورمى؟ الجواب: هوالله اعلم اولور.»

بو فتوا ايله ايكى مهم مسئله حل ايدلمش اوليور: برى، تعبير شرعيسى وجهله اختلاف مطالعه اعتبار ايدلمامسى وبناءً عليه هرهانكى بلده‌ده ثابت اولان غره‌نك بوتون بلاد اسلاميه‌يه تشميلنه جواز ويرلمسيدر. ديكرى ايسه تلغرافله ثبوت هلال اخباراتى معتبر طوتلمسيدر. كوكل ايستردى‌كه بويله بوتون مسلمانلرك حقوقنه تعلق ايدن عمومى برفتوانك اسباب موجبهٔ شرعيه‌سى موضحاً نشر ايديلسين. بو خصوصى مقام عالئ عائدندن استرحام ايتمكله برابر اسباب موجبه اولمديغى جهتله ذات مسئله‌يه عائد حل ايليه‌مديكم بعض عقده‌لرى بوراده ذكر ايتمكدن كچه‌ميورم:

اختلاف مطالع حقنده‌كى نظر علمى‌يى مقاله‌ده منحصراً تشريح ايتمشدم. آفاقيت ثبوت اعتبار ايديلنجه ارائه ايلديكم احوال ثلثهٔ خصوصيه نظر دقته آلنه‌رق بونلره مستقلاً برروجه شرعى بولنمسى ايجاب ايدردى. مثلا يوقاريده تصوير ايلديكم وجهله اميد برونده رؤيت ايديلان بر هلال استانبولده كونشدن اول غروب ايده‌جك اولور ايسه استانبولده ثبوتك معتبر اوله‌جغنى تصريح ايتمك لازم كليردى. مسئله‌نك بوكبى خصوصيتلرينى نظر دقته آلمق و بوتون صفحاتنه مطلع اولمق ايچونده هيئتدن استفاده واستعانه ايتمك اقتضا ايلردى.

عقده‌نك برى بودر. ديكرينه كلنجه: فتواده‌كى «كمال اعتنا ايله رسماً» قيدندن خبرك نقل حكمدن عبارت اولديغى متفهم اوله‌بيله‌جكى كبى «كمال اعتنا» ايله تعبيرندنده شفره ايدلمسى لزومنى استخراج ايده‌بيليرزكه بو طرز تفسير مقاله‌ده مندرج نقطهٔ نظرمزك تماماً عينيدر. لكن بوصورت تفسيره كوره خبر تلغرافينك خبر مستفيض نوعندن عد ايدلمامسى لازمكلير. ديكر طرفدن فتوا خبر تلغرافى‌يى مستفيض قوتنده عد ايتديكندن شو حالده «رسماً» قيدى قضاءً

---

[١] يا محمد: ديكه اى ملكك صاحبى اولان آللهم، سن ملكى ديله‌ديككه ويررسك، سن ملكى ديله‌ديككك النده‌ن آله‌بيليرسك، سن ديله‌ديككى عزيز ايدرسك، سن ديله‌ديككى ذليل ايدرسك، خير، يالكز سنك النده‌در؛ سن هيچ شبهه يوقدركه هرشيئه قادرسك.

معناسنه عطف ایدیله‌میوب اجرتسز تلغراف معناسنه آلنه‌جغی و ه کمال اعتنا ایله ، قیدی‌ده شفره‌یه حمل ایدیله‌میه‌جکی استدلال اولنور . حالبوکه بویله بر خبر تلغرافینك ، تواتر فوقنده بولنمسی و یقین افاده ایتمسی لازمکلان‌متحقق خبر مستفیض‌قوتی حائزاوله‌جغی شایان‌نظردر . ایشته تمنی ایتدیکم اسباب موجبهٔ شرعیه بنم کبی برچوقلرنده حصوله کله‌جکنی طبیعی کوردیکم بوشبهه‌لرك ازاله‌سی لزومنه مبنی ایدی .

⁂

٣ ــ کچن ذی‌الحجه غره‌سی تموزك اون بشنجی بازار کونندن اعتبار ایدلمك اوزره فتحیه قضاسی مفتیلکنجه اثبات ایدلدیکی و تموزك یکرمی دردنجی صالی کونی قربان بایرامی اولمسی لازمکلدیکی فتوا موجبنجه هرطرفه تلغرافله تبلیغ ایدلمشدر . حالبوکه ذی‌الحجه هلالی جمعه‌ایرتسی کونی اقشامی کورولمسی صورت قطعیه‌ده قابل دکلدر . اواقشام فتحیه‌ده هلالك غروبی شمسك غروبندن یدی دقیقه صکره‌درکه بو مدت ظرفنده رؤیتك ممکن اوله‌میه‌جغی بالبداهه هرکس طرفندن تصدیق ایدیلیر . استانبولده هلال شمسك غروبندن ایکی دقیقه صکره ومثلا قریمده ایسه تخمیناً التی یدی دقیقه اول غروب ایلمشدر .

اکر قمرك زمانی تعیننده علمك اصابتی و یقین افاده ایلدیکی ملاحظه ایدلیورسه عین ملاحظه‌نك غروب شمس زمانه‌ده تشمیل ایدلمسی وبناءً علیه خلقك اقشام نمازلری ورمضانده‌کی افطارلری فساده اوغراتلقده اولدیغندن قبول ایدلمسی اقتضا ایلر .

کوریلیورکه فتحیه‌ده‌کی ثبوت هلال دخی دها بارز اوله‌رق نتیجهٔ حسابه مغایردر .

⁂

٤ ــ بحثمزه عائد یازیلان مقاله‌لرك برنده هلالك دوربین ایله کورولمسنك تجویز ایدلمسی تمنی ایدیلیور . بو تمنی‌یی برچوق ذواتدن‌ده ایشیدیبورم . ظن اولنیورکه کوزله کورولمسی‌قابل اولمیان هلال افقك فوقنده بولندقجه دوربین ایله کوریله‌بیله‌جکدر . حالبوکه ایش اویله دکلدر . هلالك کوریله‌بیلمسی مرتسم بولندیغی جزء سمانك نورانیتندن کندی نورانیتنك زیاده اولمسیله قابلدر . بو شرط تحقق ایدرسه طبیعی بر کوزله هلالی کورمك هروقت قابلدر . عکسی حالنده دوربین دکل ، اك قوتلی تلسقوبله کوریله‌مز . مع‌مافیه بعض خصوصاتده دوربینك مهم فائده‌سی طوقونور . بوراسی ایچون هلالی دوربین ایله کورن شاهدك شهادتی مقبول طوتلمسی چوق موافقدر . بوخصوصی تطبیق خط وخاتم مسئله‌سنده کوزلك ویرتوسز قوللانان کیمسه‌نك شهادتنك مقبول ومعتبر اولمسنه‌قیاس ایدلملیدر . چونکه دوربین جفت جاملی اوزاق کوزلکندن بشقه برشی دکلدر .

⁂

٥ ــ منتسبین عدلیه‌دن ب . ظ بك افندی اقشام غزته‌سنده بکا خطاباً نشر ایتمش اولدیغی آچیق مکتوبی اوقومش وعین غزته‌یه کوندرمش اولدیغم جوابده رؤیته متعلق مطالعاتمی سبیل‌الرشادده نشر ایلیه‌جکمی بیلدیرمشدم . غزته هرنه‌دنسه جوابمی نشر ایلمدی . کیم اولدیغنی وآدرسنی بیلسه‌ ایدم جوابی طوغریدن طوغری‌یه کندینه کوندره‌بیلیردم . فقط نه‌یاپه‌یم ، افشاآت سیاسیه ویااخبارات‌خصوصیه‌ده بولنانلرك یاپدقلری کبی هویتلرینی رمز ایله افاده ایتمشلر .

موضوع بحث‌ایتدکلری نقاط‌حقنده‌کی مطالعات عاجزی‌یی‌مقاله‌ده کوره‌جکلری طبیعیدر . یالکز بوراده برشیدن بحث ایتمك ایستیورم‌که اوده برمحکمه‌ده رؤیت هلالك اثباتی ایچون برتسبیح دعواسنك احداث ایدلدیکنه تصادف ایلمش اولدقلرندن بحثله بو اصولی شدتلی صورتده مؤاخذه ایلمك ایستملریدر . ظن ایدیبورمکه کندیلرینی تنقیده سوق ایدن ومیدان ویرن سبب اصولدن زیاده مناقشه‌یه کیریشدکلری مفتی افندینك جهالتی اولمشدر .

معلومدرکه برعلمده عمده اولمق اوزره‌قبول ایدلمش اولان‌اصول وسیستملر ، علمك موضوعاتندن بعض مستثنیاتی طوغریدن طوغری‌یه احاطه ایده‌میورسه تعمیرات‌ممکنه‌ایفاسیله بومستثنالرك ادخالنه‌چالیشیلیر . امکان مرتفع اولنجه‌یه قدر بویله یاپیلیر . اك مثبت وصحیح علملرده بیله بو عملیه موجوددر . ایشته رؤیت هلالده تصنیع ایدیلان دعوا بوقبیلدندر . شویله‌که ظاهر روایت وبوتون ائمهٔ اسلاف ثبوت رؤیت هلال ایچون ایجاب ایدن شاهدلرك بر جماعت عظیمه حالنده اولمسنی قبول ایدیبورلر . حسن بن زیادك ابو حنیفه‌دن نقلاً ایکی شاهدك کفایتی روایتی ٩٧٠ تاریخ هجریسنه قدر کیمسه طرفندن ترجیح ایدلمیوب . یدنجی عصر هجری فقهاسندن و اصحاب ترجیحدن اولان خلاصه وبزازیه‌صاحبلری مسئلهٔ رؤیتی لدی‌الاقتضا ایکی شاهدله اثبات ایلیه‌بیلمك ایچون دیکر بر دعوانك ضمننه ادخال ایلمك حصوصنی تأمیندن بشقه برشی اولمیان بو معلوم دعوا اصولنی وضع ایلمشلردر . مسئله بوندن عبارتدر . یوقسه کرك رمضان وکرك عید هلاللرنده اساس اعتباریله سبق دعوا مشروط دکلدر .

رصدخانه مدیری ودارالفنون هیئت مدرسی

محمد فطین

اجتماعیاتده غربجیلق ویوزغربجیلق :

عصریلکك معناسی

کچن مقاله‌مزده [لائیقلك ـ عصریلك] مفهوملرینی‌مناقشه ایدرکن عصریلکك ، بین‌الملل ماهیتی حائز اولان ترقیات بشریه‌نك عنعنات

وعادات مليه ايله توفيقندن عبارت اولديغنی ايضاحه چالیشمشدق. مسئله‌نك اهميتی وبالخاصه منوران امت نزدنده‌كی قيمتی نظردقته آله‌رق موضوع اوزرنده براز دها توقف ايتمك ايستيورز. مملكتمزده محلنه مصروف اولمامسی حسبيله الك زياده سوء استعماله اوغرايان مفهوملردن باشليجه‌سی عصريلكدر. چونكه: فحش، مسكرات، قماردن باشليه‌رق عنعناتك تحقيرينه، سجيهٔ مليه‌نك انكارينه، اخلاقی عمده‌لرك اهماله قدر بتون ترديات عصريلك كلمه‌سنی سپر اتخاذ ايتمك صورتيله تخريباته امكان بولمشدر. مملكتك روحاً، حساً حقيقی اولادی اولميانلر طرفندن معصوم وپاك محيطمزه ييغين ييغين صاچيلان لوثياته كوستريله‌جك اوفاق بر مقاومت اعتراض درحال «غير عصری متعصب قافالرك» كهنه‌لكنه يكی بر دليل اوله‌رق كوستريلمش وكوستريلمكده بولنمشدر. بو حالده باقه‌رق عصريلكك معناسی سقوط وتدنيات مقابلی اوله‌رق قبول ايتمك ايجاب ايديور. حالبوكه حقيقی عصريلك نه‌قدر محتاج بولونيورسه‌ق ديكر محترم مفهوملر كبی سوء استعمال ايديلن بو طرز تلقيدن‌ده او قدر قاچيق ضرورتی قارشوسنده بولونيورز.

معنای حقيقيسيله عصريلك؛ روح، عنعنات واساسات مليه داخلنده ترقيات عموميهٔ بشريه‌يی تعقيب ايده‌رك احتياجات زمانه‌يه اوفق بر طرز اداره، طرز مساعی وجوده كتيره‌بيلمكدر. بوكا رغماً تنظيمات خيريه‌نك نشر واعلانی اوزرينه باشلايان غربجيلق جريانی، دائما فوضای اجتماعيمزك عاملی اوله‌رق تجلی ايتمكده بولنمشدر.

احوال روحيهٔ بشريه تدقيق ايديليرسه كوروله‌جكدركه: انسانلر، جمعيت حالنده ياشادقلری جهتله محيطك مساوی وفضائلندن بر قسمنی - آرزو وقناعتلری خلافنده اولسه بيله - غير اختياری امتصاص ايدرلر. شرائط محيطه، تماس ايديلن شخصلر، واو شخصلرك تظاهرات حسيه‌سنی احتوا ايدن اشيا عادتا افراده مانيانيزمه تأثيرنی يابار. ديكر طرفدن - عيناً بر بارداق صويه مغطوس شكر پارچه‌سی كبی - محيطك شرائط وذهنيتنك شخصيتلره حلولی مقابلنده اشخاصه عائد بعض مزايا وفضائح‌ده جمعيته انتقال ايدر. بناءً عليه بو قانون اجتماعيدن بر وجه آتی نتايجی اقتطاف ايده‌بيليرزكه بونلرله عنعنات واساسا تمزك ترديات حاضره‌يه صورت استحاله‌سنده مؤثر اولان اشيايی يقيناً كورمك ممكن اوله‌جقدر:

۱. — جمعيتك مثبت اولان فضيلتكار تأثيراتی افرادك منفی اولان فضائحنه فائق بولونورسه هيئت اجتماعيه تساند وتكامله دوغری يوكسه‌لير. [*]

۲. — افرادك منفی فضائحی جمعيتك مثبت فضيلتلرينه فائق بر تأثيرات اظهار ايدرسه هيئت اجتماعيه تساندن اوزاقلاشير، تدريجاً سقوطه باشلار.

۳. — جمعيتك منفی وتخريبكار تأثيراتی افرادك مثبت فضيلتلرينه غالب بولنورسه هيئت اجتماعيه سريعاً دوچار انحلال و ظلم وعدوان حاكم اولور.

٤. — اشخاصك مثبت فضيلتلری جمعيتك مساويانه فائق بر قوت ارائه ايده‌بيليرسه جمعيت، افرادك ارزوسنه تسليم عنان ضرورتنده قالير.

مدنيت اسلاميه‌نك تأسسندن، دها دوغريسی اسلاميتك بعث وانزالندن بوكونه‌قدر اعتلا وانحطاطه عائد اداورك تدقيق وتحليلی حالنده مسئله دها زياده توضح ايده‌جكدر. قبل الاسلام عربستانك وبتون دنيانك وضعيتی كوز اوكنه كتيريلسون، خرافات عقله، ظلم عدالته، جدال سكونته، خرابی مدنيته، جهل علمه حاكم بر وضعيتده ايدی. بشريتی انسانلقدن استكراهه سوق ايدن عمومی بر عدم ممنونيت، روحلری اسارتده ايكله‌تن بر كابوس، صنوف اجتماعيه آراسنده درين بر موازنه‌سزلك، الحاصل نه قانون، نه وجدان، نه انتظام، نه‌ده انسانيته دلالت ايتميه‌ن بر وحشت جهانك حضور وآسايشنی، علم و عرفانی محو ايتمشدی. بو اثناده طلوع ايدن شمس اسلاميت افرادك قلوبنی نور ايمانله، وجدانلری حضور و عدالتله تنويره باشلادی. مقداری پك محدود اولان مسلمانلر، فردی مزيتلريله متفسخ قوجه بر جمعيتك مساويانه غالب كله‌رك هيئت اجتماعيه‌يی آرزولرينه منقاد ايلديلر. افرادك مثبت سجيه‌لری جمعيتك صلاحنه مدار اولدی. آرتق جهان بشريت يكی بر سعادتك جناح حضورنده ياشايه‌جقدی. كچن هر كون شخصلری تقويه، جمعيتی ترصين ايتدی. او قدركه: هيئت اجتماعيه‌نك فضائلی افرادك فضائحنه قطعی بر درجه‌ده فائقيت احراز ايتمش، فردی تشوشلر موضعی بر شكلده عقامته محكوم قالمشدی. جمعيتك حاكميتی مثبت اوله‌رق دوام ايتدكجه اسلاميت كوندن كونه انكشاف ومختلف مملكتلری حوضهٔ ارشادينه ادخاله دوام ايتدی. اسلاميتی قبول ايدن هر فردك صنوف اجتماعيه آراسنده‌كی موقعی، رنكی، لسانی، مليتی نه اولورسه اولسون عينی عائله‌نك افرادندن بشقه برشی اولمدقلری دستوريله حقيقی بر اخوت و محبت اساسلرينی روح بشريته سربن ديديمنز، مدنيت و انسانيت مفهوملرينك الك جلی دشمنی، مخربی اولان مساواتسزلغی قالديردقدن صكره سيال بر شعلهٔ حق و اميدك ايزبه، الك مهجور كوشه‌لره قدر حلول ايتدی.

وقتا كه روح اسلاميتی لايقيله امتصاص ايده‌مين افرادك مقداری جوغالمغه باشلادی؛ بونلرك ادارهٔ حكومته، حيات جمعيته عامل اوله‌جق موقعلره انتسابلری هيئت اجتماعيه‌نك استناد نقطه‌لرينی كوشتمكه منتهی

[*] بو موضوعده‌كی افراد: قابليت وتظاهرات مخصوصه‌سی، طرز حياتی، ذهنيتی، مفكوره‌سی، اعتيادی اعتباريله حيات فرديه‌يه.. جمعيت: اداره‌سيله، انضباطيله، حرثيله، اجتماعياتيله حيات عموميه‌يه مقابلدر.

متردی بر جیفیر آجدی . یواش یواش اساسات اسلامیه‌دن آیریلان، اجتماعیاتمز حریمندن اوزاقلاشان ظلم ، سوء اداره، سفاهت، عدالتسزلك كبی سیئه‌لرله تساند اجتماعی پارچه‌لندی . جمعیتك فضائحی خلقك فردی فضائلنه غالب كلدیكی زمان درحال انحلال واندراس باش كوستردی .

اسلام قبللرینك تاریخی آیری آیری تدقیق ایدیلورسه بالاده‌كی صفحاته هر دورده تصادف اولنماق ممكن دكلدر . فارس ، هندستان، اندلس حكومتلرینك اندراسی، امویلر، عباسیلر، سلجوقیلرك یكدیكرینی استخلافی ، حكومت عثمانیه‌نك تشكلی و حادثات معلومه حسبیله صوك استحاله‌سی برر مثالدر .

كورولیوركه عصرلرك توارد و تعاقبیله برابر مختلف اسلام هیئت اجتماعیه‌سی بعضاً مثبت و منطقی غایه‌لرله تردیاته غالب، ترقی وتعالی‌یه حاكم بولنمش ، بعضاً افرادك سجیه‌سزلكی نتیجه‌سنده تساندینی غیب ایتمش، بعضاً‌ده بسبتون مساویاتیله منهزم اوله‌رق دوچار انحلال اولمشدر .

حكومت عثمانیه جامعه‌سی آلتنده انكشاف ، كمال، تدنی دورلرینی ادراك ایدن هیئت اجتماعیه‌مزك دور انحلالنه تنظیمات خیریه‌نك مبدأ تشكیل ایتدیكنی قبول و اعتراف ایتمك ضروریدر . چونكه؛ عضویته برجسم خارجی ـ قورشون ، بیچاق، مقروب الخ . . . ـ حلول ایتدیكی حالده نصل حیات بونلردن متأثر اولمقده وحتی تهلكه‌لر، بحرانلر كچیرمكده ایسه جمعیتلرك حس وروح ، عنعنات ، مزاج، تلقیات و طبایعنه مخالف اوله‌رق بنیهٔ ملیه‌یه ادخال ایدیلن یابانجی تعامللرده تساند ، رصانت و انكشاف اجتماعی اوزرنده عینیله بر قورشون ، بر میقروب تأثیرینی كوستریر . خارجی تأثیرات عضویتی مقاومتسز براقدیغی قدر، جمعیتلری‌ده تساندن ، حیات قابلیتندن محروم براقیر .

برطاقم سیاسی اسبابك انضمامیله كویا آوروپانك حسن توجهاتنی قزانمق ایچون غربیلیره بكزه‌مك خیال خامیله نشر و اعلان ایدیلن تنظیماتك روحنده دائما تردیات یاشامش، بومطنطن عنوان مملكتمزی، ملتمزی یقسان اجتماعی میقروبلر ایچون امین بر یاتاق حالنده سوء استعماله‌اوغرامشدر . غربی قازانمق وكویا آوروپالیلاشمق خصوصنده‌كی ایلك حركتمزه مصادف اولان معهود تاریخله بوكونه قدر كچن زمان آراسنده دائما مغلوبیت ، انهدامل ، اختلالل باش كوسترمش ، طونه حدودلرندن فاسه قدر امتداد ایدن واسع برمملكت اناطولی ایله روم ایلینك متواضع بركوشه‌سنه صوقولمشدر .

تنظیماتك نشر واعلاننده ایكنه‌دن ایپلكه قدر دینه‌جك برحالده احتیاجات ضروریه‌مزی ، صنفلری یوزلره بالغ اولان صنایع محلیه اربابی معرفتیله و مستحصل صنفیله تطمینه امكان موجوددی . أل دستكاهلرمز هر احتیاجمزی تأمین ایدییوردی ؛ تجارت ، حرب كمیلرمز ، لوازمات حربیه‌مز وسائط مختلفه ایله انشا وتدارك ایدیله

بیلوردی . هیئت اجتماعیه‌مز نفاقك معناسنی بیلمزدی ، فحش ، قمار ، مسكرات محدود ، واسع مملكت حدودینه نسبت ایدیلیرسه لاشی درجه‌سنده‌ایدی . ملت منافع وطنیه واجتماعیه‌سنده مشتركدی . شمدیكی كبی وجدانی، ایمانی صاتانلر ، دشمنله تشریك مساعی ایدنلر نادراتدن دنیله‌جك قدر آزدی .

حالبوكه تنظیماتدن بری ملتمز ضررینه نه‌مدهش برعكس انقلاب حادث اولدی . غرب روحیله پروشیاب اولدیغمزدن بری نه‌دستكاهلرمز ، نه‌ده ارباب صنایعمز قالدی . روح ملی ، یابانجی ، زهرلی تقلیدلرله ، حسیات دینیه و عنعناتك اهمالیله خردوخاش اولدی . قمار ورفقای خبیثه‌سی لوازمات مدنیه‌دن ، انكشافات غربیه‌دن معدود تلقی اوله‌رق ملی كوكندن زهرله‌دی . ملت نفاقه صاپدی . فكرلر آیرلدی، روحلر محبتدن اوزاقلاشدیلر . حالبوكه بویله‌می اوله‌جقدی؟ آوروپا حقمزی طانیه‌جق ، مملكتمزده فابریقه دومانلرندن تنفس مشكله‌شه‌جك ، قوتمز ، سطوتمز اك یوكسك درجه‌یی بوله‌جقدی . چونكه غربجیلرمزك ادعالرینه نظراً بتون بونلرك حصولی لوازمات مدنیه‌دن اولان آوروپا ذهنیتی ، طرزحیاتی ، تلقیاتی قبوله متوقف بولونیوردی .

عجبا تخمین وامید ایدیلن شكله بوكونكی نتیجه آره‌سنده كورولن فرق نه‌دن ایلری كلدی؟ متردی، سجیه‌سز، متانتسز روحلرك یاكلش كوروشیله اساسات وعنعناتمزه ضد ویابانجی اولان مساویاتك جبرآروح ملی‌یه آشیلانمق ایسته‌نمسیدركه: بوقدر منفی نتائجی، بوقدر فلاكتلری تولید ایتمشدر . ملت آره‌سنده نافذ اوله‌جق مواقعه كچمك فرصتنی بولان تنظیمات، متردیلری یواش یواش ملی روحندن اوزاقلاشدیرمق، تعبیر دیكرله باشنده بولندقلری جمعیتك ، ادارەنك منفی فضایحنی افراد ملتك مثبت فضیلتلرینه فائق برشكله صوقمق ایچون اللرندن كلنی دریغ ایتمدیلر . بناءً علیه قوانین اجتماعیه‌نك غیر قابل مقاومت قانونلری هیئت اجتماعیه‌مز حقنده‌ده تجلی ایتدی . علماً واخلاقاً ، اقتصاداً ، روحاً ، معناً ملتمز سقوطه دوغری یووارلندی .

ایشته «عصریلك» بویاكلش تلقیسی ملتمزك سعادتی یرینه فلاكتی انتاج ایتمش وایتمكده بولنمشدر .

ماضیدن درس عبرت آلمغه احتیاجمز پك چوقدر . فقط بونك ایچون‌ده لیاقت ، حسن نیت ، هرشیدن اول عرفان ایستر . هیچ بر مقایسه‌یه، تحلیل وتدقیقه، دلیله تماس ایتمه‌ین عربجیلق واونك بوكونكی معروف تعبیری اولان «عصریلك» فلاكت ، تردی ، سقوط مرادفی اولمقدن قورتولاماز .

«عصریلك» ترقیات مادیهٔ بشریه‌دن حصهٔ نصیبمزی آلمقدر . یوقسه حریممزی اجنبی تعامللره آچمق ، مؤسسهٔ اجتماعیه‌مزی ،

مقدساتمزی ییقمق دکلدر . ترقی وتعالینك معناسی ، قیمتنی غیرمدرك کمسه‌لر دکلز. بالکه دین اسلامك تأکیداً امر ایتدیکی وجهله شعورلی، اولغون ویوکسك بر عرفانه ، حکمته استناد ایدن حقیقتلر مواجهه‌سنده ضال ومضل بر شرذمهٔ قلیله‌نك ترقینك ، عصریلکك معناسنی تحریف ایده‌رك ظلمتی نور، فلاکتی سعادت دیه کوسترمسنه معارض بولونیورز. ماتمزك و بتون مسلمان ملتلرك یوکسلمه‌سی ، یشامه‌سی ایچون یکانه چاره، اساسات وعنعنات ملیه‌نك ، قوانین شرعیه‌نك اداره‌ده، اجتماعیاتده، روحیاتده ، الحاصل حیاتك هر نوع تظاهرات و تجلیاتده اس الاساس اولارق قبول ایدلمسندن عبارتدر . بو لزوم وضرورتی ادراك ایتدکدن بشقه چاره کوره‌میورز .

حسن حکمت

اسلامه استناد ایدیلن تدنی سببلری

٦

مکوناتده دین بردر: اسلام . بتون خطاب شارعه مخاطب اولان بشرده اسلامدر . هر مولود فطرةً اسلام ایله دوغار . صوکرا ابوینك سالك اولدقلری دینه تابع اولور. بونك ایچون « اسلام » بر طرفدن ده ایقان دیمکدر . شارعك خطابی ، دعوتده عامدر . « یاایها الناس » مضمونه بتون بشریت داخلدر . اونده فلان ویافلان عرق موضوع بحث اولاماز . (یاایها المدثر قم) خطاب عزتنده‌کی امر بر طرفدن « بلاغ المبین » اولان حضرت ابوالقاسمه اولمقله برابر ایلك خطاب الهی اولارق بتون بشریته راجعدر. امرك تکررنده‌کی عموم وخصوص مکلفه تحمیل ایدیلن وظائف دینیه نقطه‌سنه کوره‌در. « ایمان » بحثنده هیچ بر « خصوص » یوقدر . اسلام ، مطلقدر . کافه مصروف اولدیغی ایچون بشریته خطاب ایدر . قومه ، عرقه دکل . شرعی حکمی بودر .

نقله مستند بیانی قبول ایتمه‌یرك اسلام دینی سالکی اولان شرق خلقنی « قرون وسطائی قفا » ایله توصیف وعلمای امتی « قاراقوت » عنوانیله تهزیل ایدن « بزکنجلر » ه صورییورم :

تاریخلر یاراتان شانلی عرقم مسلمان اولماسه‌یدی « قرون وسطائی » قفادن قورتولاجق، طبق « بزکنجلر » ك بزی بکزتمکه چالشدقلری غربلیلر کبیمی اولاجقدی ؟

بوادعا تاریخ اوکنده بر جنایت اولور . « ابن مسلمك » تورك ایللرنده بولدیغی عرقك مسلمان دینی قبولی اویله قولای قولای اولمش برشیء دکلدر .

« خاقان خاتون » ك قانلر آقیدارق یوردینی مدافعه ایتمسی استقلالی ایچون ایدی . لکن قتیبه‌نك حقوقده ، وظیفه‌ده مساواتی اثبات ایدن دیکر کامی حرکتی تورکستانده عظیم بر انقلاب میدانه کتیرمشدی . شانلی عرقم ، « باق چاتو » وقعه‌سندن صوکرا « بالو » بولیه ایران چیتلرینه دایانمش ، قیرغیز قازاقلرده یوردلرینی فدا ایدرك استقلال حرکتلرینی محافظه ایلمشلردی . بوراده برلشنجه ینه مستقل بر خاقانلق قوردیلر . بو خاقانلق سمرقند، خوقند، بخارا ، خراسان ساحللرینی طوتیوردی. یعنی چین مدنیتندن ، ایران قدیم مدنیتنه تماس ایدییوردی . « سیحون وجیحون » ساحه‌سنه کیرنجه درحال « ایرانی » اولدیلر . تورکك ضعیف نقطه‌سی تمثله شدتله قابلیتیدر. ایرانده عجم ، جزایرده عرب ، درسمده کرد ، اشقودره‌ده آرناوود ، سرایده بوشناق اولور وبوندن هیچ بر زمان اوركمز. یالکز، یالکز برشیء ویرمزکه اوده اوز دیلیدر، وارلغیدر ، دینیدر . ایشته تورکك ضعفنه قارشو یوکسك سجیه‌سی‌ده بودر . حق « تموچین » ك تورك برلکنی میدانه کتیرمك ایچون سیللر کبی آقیتدیغی قانك ، ییقدیغی معموره‌لرك سببی‌ده ایشته تورك اوغلی تورك اولان « خوارزم » خلقیله « سلطان تکشك وتورکان خاتونك » ایرانیلکه قارشو قیام ایتمسندن عبارت ایدی . اسلام دینی ، تورکی بودی ، شامانی ، مجوسی برلشدی . اسلام دینی قهرمان تورکه چوق موافق کلدی . سجیه‌سنه وفطری شهامتنه اویغون بر دین !

تورك هیئتنده الك چوق بولنان آدسزلری ایدی. بونلر ایسه اوحاغی بکله‌ین تکینلر کبی دکلدی . آت صیرتنده رزق وشان آرامغه مجبور ایدیلر .

امویه‌نك زکی و روح آشنا عامللری ایشته بو آدسزلردن چوق استفاده ایتدی . چونکه اونلره رزق وشان ویرییوردی . بوندن صوکرا « اسلام » ی تورك آچیق وجدان ایله قبول ایتمش ایدی . تورك اسلام اولماسایدی نه اولاجقدی ؟ تقدیر تاریخی‌یی کسدیرمك ممکن اولماسه‌ده هر حالده او طار دائره‌ده محصور وچین بودیستلری درکه‌سنده قالوب کیده‌جکدی . حالبوکه اسلام دینی اونی یرندن قوپارارق عراقه کتیرنجه مدنی حال وشکل آلدی .

هندوستانی ، افغانی، ایرانی ، رومی ، عربستانی ، امرینه رام ایتدی . بونی یاپان ایشته « اسلام » ایمانیله ، ایی شیله قوتله‌نن تورك سجیه‌سیدی. « اسلام » عرقلری سینه‌سنه آلارق اونلردن بر « وحدت » میدانه کتیرمشدر . « امت » مضمونه داخل اولان بو عرقلر آراسنده « دین » نقطهٔ وحدتدر .

اسلام (اخوت) دن باشقه نظرنده هیچ برشیئه قیمت ویرمش دکلدر . دین بر ایمان وغایه قارداشلغنه بتون عرقلری دعوت ایلمشدر.

ایمانده برلك حاصل اولنجه عرب ، کرد ، تورك، چرکس ، آرناوود ، ملز هیچ هیچ بریسینه باقماز و هیچ کیمسه‌یه رجحان ، تفوق ویرمز .

ایشته ابتدائی تورکی سینه‌سنه آلنجه اوکاهر قپویی آچمش، ارطغرلك

خلیفه نزدنده بدی قلیج قوشانمامی، بدی حمائل ایله تکریم ایدلمسی اسلام دیننك « اخوت » دن باشقه برشیئه باقمادیغنه اك بویوك تاریخی دلیلدر.

سلیمان قتلمش اناطولی ایچرولرینه یاییله‌رق تورکیانك اساسنی قوردیغی وقت اونی تحریك ایدن اسلام ایمانی ایدی.

دین مبین هیچ برعرقه مسلمان اولنجه (سن آرتق تورکدکلسك، آرناوود دکلسك، کرد دکلسك) دیمکدن متعالیدر. بوسیبله اسلام نخبه‌سنك یاننده پك کوجوك قالمشدر. جونکه اسلام اوعرق اولادینی اخوت شیرازه‌سنه باغلایه‌رق ایماننده برلشدیرمشدر. شو حالده اسلام برکلدر. اونك اصل رکنی چوره‌سنده برهیئت اجتماعیه حاصل اولمشدرکه باشدن باشه جانلی وایمانلیدر. هیسی برایچون چالیشیر. ملیتك حرثی ترقیاتنه ایستدیکی قدر کنیش ساحه واردر. آنجق هر ملت کندی وارلغنده کندی لسانیله « وجدت » ایچون چالیشیر. بو مختلف عرقلر جوارح کیبدر. هیسی منافع اسلامیه‌یه خدمت ایدر.

اسلامك حاکم اولان وحالا قیمتنی محافظه ایدن اساسلری تورك ملتنك حرثی وملی انکشافنه هیچ برزمان مانع اولمامشدر.

شعورلو بر مسلمان ایچون ملتنك شرف وشانه علماً، ادباً، صنعاً، بدیعةً، اقتصاداً خدمت ایتمه‌مکی اسلام دینی نرده امر ایتمش ایسه لطفاً کوسترسونلر. بوکون غرب ادبیاتی قدر ایرانك، تورکك ادبیاتی یوقیدر؟ اسلام دینی هانکی تورك ادیبنی، شاعرنی تورکك مفاخرله طولو شهامتلی داستانی ترنم ایتمکدن منع ایتمشدر؟ نه زمان ادیبلره، شاعرلره الهاملرنی باشقه عرقك مخصوصاتندن آلماتی امر ایلمشدر؟ نجاتی وذاتیدن حامد وعاکفه کلنجه‌یه قدر کچن بوقدر آتشلی ودهالی شاعرلریمز روحمزك حساس وانجه طامارلرنی اوقشایان اثرلری باشقه دیلده‌می یازمشلردر؟

ایشته باشقه عرقه عائد اولارق کلدیکی ایلری سورولن دینك بزده حاکم اولان وقیمتنی محافظه ایدن حکملری حقنده‌کی «بزکنجلرهك اندیشه‌لری اسلام دیننده عرق اندیشه‌سی اولمادیغنك نبو تیله‌وارددکلدر. ذاتاً اسلامیت عرب عنعنات وعاداتنی حاکم قیلمق ایچون نازل اولمامشدر. بالعکس « عصبیت جاهلیه » دنیلن « غیرت قومیه » یی بیقارق عربك چوروك اساسلرنی صاغلام رکنلره باغلامشدر. نرده قالدیکه عرب عرقنك مخصوصاتنی بز تورکلره تطبیق ایچون حاکم موقعنده بولنسون.

چوق دقت ایدلمسی رجا ایدرمکه اسلام اولان عرب، ارناوود، ایرانی کبی ملتلرك « سیاسی » حرکتلرینه باقارق بونی اسلامیتك اساسلریله قاریشدیرمامالیدر. اوباشقه بحثدرکه نه زمان ایسته‌نیلورسه ملتلرك مقایسه‌لی تاریخی نقطه‌سندن وملیت اساسلرنی دین اساسلریله قارشولاشدیرارق محاکمه ایده‌بیلورز.

دینده بر، دیلده آیری قارداشلرك بزدن سیاسةً افتراقی اسلامیتده دکل، عثمانلی دولتنك صوك ایکی عصرده‌کی مشئوم رهکذارنده آرامق تاریخ وعلم حضورنده دوغری برحرکت اولور.

عزیز تورکیانك « شعار اسلام » ایله الی ماشاالله ملی استقلالنی بتون شان وشرفیله محافظه ایده‌جکنه هر مسلمان ایناتمقده‌در.

محمد شرف

ایچکی ممنوعیتنك رفعی

حقنده هلال اخضر جمعیتنك پروتستوسی

هلال اخضر جمعیتی پازار کونی صحی موزه داخلنده معلم مظهر عثمان بك افندینك ریاستی آلتنده اجتماع ایدره‌ك بروجه آتی مقرراتی اتخاذ ایله‌مشدر:

١ — ایچکی ممنوعیتی قانوننك تعدیلی حقنده مجلس ملیده واقع اولان جریانی پروتستو ایتمك وممنوعیت قطعیه قانونی مدافعه ایلمك اوزره مجلس ریاست جلیله‌سنه برتقریر اعطاسنه،

٢ — ایچکی ممنوعیتی قانوننك تعدیلی علیهنه کرماستی منتخب نائبلرینك چکدیکی تلغرافه تشکر ایتمکه،

٣ — ایچکی ممنوعیت قطعیه‌سی قانوننك نفع و مضرتی حقنده قضا بلدیه رئیسلرندن (برطرفدن خلقك آرزوسنی، دیکر طرفدن قانون تطبیق ایدیله‌لیدن بری وقوعات و جرائمجه فرق اولوب اولمادیغنی محلی مدعی عمومیلرندن تحقیق ایتدیریله‌رك) بیلدیرلمسنی و هر قضاده بلدیه رئیسلری اداره‌سنده برهلال اخضر شعبه‌سی تشکیلی رجایه،

٤ — ملت مجلس مبعوثاننك اکثریتنی ممنوعیت قانونه طرفدار بیلدیکندن هلال اخضر تقریرینك برصورت مطبوعه‌سنی یداً بید مشارالیهمه توزیعه،

٥ — ایچکی ممنوعیتی قانوننك الغاسنه طرفدار اولمادیغی ایچون استعفا ایتدیکی سویله‌نن سابق شرعیه وکیلی موسی کاظم افندینك سبب استعفاسی ومسئله‌یسه کندیسنه آیریجه عرض محمدت‌ه متفقاً قرار ویرمشدر.

.:.

هلال اخضر جمعیتی مذکور اجتماعده آتیده‌کی تقریری تورکیا بویوك ملت مجلسی ریاست جلیله‌سنه تقدیمه قرار ویرمشدر:

بویوك ملت مجلسنك تورك ملتنه تحفه ایتدیکی پك قیمتلی بر قانونك، منع مسکرات قانوننك یکی مجلسجه تعدیلی ایچون بعض مبعوثلرمزك تقریر ویردیکنی ومنع مسکرات قانوننك شکل معدلنی غزته‌لرده کوردك. حکمت تأسیسی کنوله مجادله اولان هلال اخضر جمعیتی ایلك قانونی سلامت عامه نامنه نه‌درجه منتدارلقله قارشولامش‌سه هنوز موقع مذاکره‌یه قونولمیان شکل معدلدن، اسکی قانونك تجاوزه اوغرامامسندن او درجه متأسفدر. بر مفکورهٔ انسانیتدن باشقه

اندیشه‌سی اولمایان ، مملکتك منور ومتفکر بر چوق افرادی‌نك بر غایه اوغورنده تجمع ایتدیکی جمعیتمز منع مسکرات قانوننك محافظه وتطبیقنی بر وظیفهٔ مقدسه تلقی ایلر . اوکا واقع اوله‌جق تعرضلری اندیشه ایله تعقیب ومدافعه‌یی غایهٔ علویه‌سندن عد ایدر .

هلال اخضر جمعیتی غیرشعوری ونابینانه بر طرزده قانونك مدافعه‌سی لهنده دکلدر . چونکه جمعیتمز جبردن زیاده فکری مجادله‌نك طرفداریدر . خلقك صلابت دینیه‌سندن ، بو نقطه‌ده بزه فوق‌العاده ظهیر اوله‌جق افکار عمومیه‌دن استفاده‌یی سلاح مقامنده قوللانمق قطعیاً ایسته‌میز . ایچکی قانونی تعدیل ایتمك ایسته‌ینلرك اوکه سوردکلری اساسلرك نه‌قدر چوروك اولدیغنی کوسترمکله جمعیتمز ظفرینی تأمین ایده‌جکندن امیندر . مقصدمزی ای‌جه آکلاتمق وآکلامق ایچون ایچکی منعی قانونی نیچون قبول ایدیلدی ونیچون تعدیلنه لزوم کوریلیور ؟ سؤاللرینی آچیقجه حل ومناقشه ایتمه‌مزه مساعده‌کزی استرحام ایدرز :

ایچکی منعی قانونی بزم آکلادیغمز ایکی بویوك سببدن مجلسده اکثریت قازانه‌رق موقع تطبیقه قونولمشدر :

«١» استقلال حربنده افکارامق ، توجه عامه‌یی قازانمق ، «٢» بوتون دنیانك باربارلقله اتهامه یلتندیکی ملتك مدنیت موداسنی ایلك قبول ایده‌نلردن اولدیغنی کوستره‌رك لهمزه بر نوع مدنی پروپاغاندا یاپمق . فی‌الحقیقه بو قانون ایکی مقصدی‌ده تأمین ایتدی . دینك الك بویوك عمده‌لرندن برینی حرارتله قبول ومدافعه ایدن مجلس دها زیاده توجهه مظهر اولدی . تورکیاده ایچکی‌نك قطعی ممنوعیتی بوتون دنیانك ، خصوصیله افرادی میلیونلره بالغ اولان ایچکی مجادله جمعیتلری اعضای کزیده ومتفکره‌سنك توجه وعلاقه‌سنی جلب ایتدی . بونك ایچون ایکی سنه‌در اسوچره‌دن ، آلمانیادن ، هله آمریقادن حسابسز تقدیر وتبریك نامه‌لر آلدق . حالا بوتون دنیا بومسئله‌ده بزه قارشی جاذبه‌سی کوستره‌جك صورتده مکتوبلر ، غزته مخابرلری کوندریورلر ، قونغره‌لرینه دعوت ایدییورلر . ایچکی دوستلری‌نك مقابل پروپاغاندالرینی چوروده‌جك ایستاتیستیقلر ، اثرلر یوللایورلر .

بو مقصدك یانی صره آلقول منعندن بکله‌نیلن فائده‌لرده بردن بره باش کوستردی : جنایتلر آزالدی ، کوی دلیقانلیلری دوکونلرده ایچکی تجارینه قربان ویرمکدن قورتولدی ، اقشامجیلر وقتیله ئه‌ولرینه کلمکه باشلادی ، عائله اوجاقلری شنلندی ، فقیر خلق ایچکی‌یه ویره‌جکی پاره‌یی اوینه مملکتنه ویردی ، تورك نسلی انقراض وتردیدن قورتولمق ایچون ایلك مهم آدیمی آتمشدی . هله یکی یتیشه‌جك نسل ایچکی‌نك اسمنی بیله ایشتمیه‌جك وخلقمزك بکارتی ، مادی ومعنوی صفوتی محافظه ایدیله‌جکدی .

قانونك تعدیلنه طرفدار اولانلر بودفعه اللرنده شودلیللراولدیغی حالده حضور مجلسه چیقیور . درمیان ایتدکلری سببلری غایت قوتلی بولدقلری ایچون تاریخك وملتك مواجهه‌سنده تعدیله طرفدار اولمقدن پروا ایتمیورلر . شونی ابتدادن استطراد قبیلندن عرض ایده‌لم که بوتون دنیاده اولدیغی کبی ظاهرده هرکس ایچکی‌نك دشمنیدر ، هپسی ایچکی‌نك ام‌الخبائث اولدیغنه قانعدر . یالکز منعی ممکن اولمادیغی ویااداره‌ٔ ضررلی اولدیغی ایچون اعتداله طرفدار کورونیورلر . بو هر یرده ایچکی پروپاغانداجیلری‌نك اغفالکار کسوه‌سیدر . آمه‌ریقاده‌ده مخالف پروغانداجیلر ایچکی ممنوعیتنك قابل اولامادیغندن ، حریت شخصیه‌یه تجاوزك دوغری اولمادیغندن ، ایچکی ممنوعیتنه رغماً طلاقلرك ، جنایتلرك آرتدیغندن ، اقتصاداً مملکتك کوردیکی ضررلردن بحث ایدرلر . غریبدر ، صرف سرمایه‌دارلرك پروپاغانداسندن عبارت وحقیقتدن تماماً اوزاق اولان بویازیلر صوك زمانلرده بعض غزته‌لرمزجه رغبته مظهر اولدی ، هرفرصتده بوکبی یازیلره صمیمانه صحیفه‌لر آچیلدی . عینی ذهنیتك مجلس اعضای محترمه‌سنده انتشار وتأسس ایتدیکنی ، ونهایت دها عقیب صلحده مجلسه ایلك عرض اولونان تقریردن بری‌نك ایچکی ممنوعیتك رفعی اولدیغنی کوریورز .

ایچکی قانوننك رفع وتعدیلنه طرفدار اولانلر دییورلرکه اولا بوقانونله ایچکی منع ایدیله‌مه‌مشدر . بویوك شهرلرده ، اولرده اینیقلرله ایچکی تقطیر ایدیلمکده ، صاتیلمقده کیزلی کیزلی ایچلمکده‌در . حتی قاچاق اسپرتولرله صحت عمومیه دها زیاده بوزولمقده‌در . دنیاده هیچ برقانون قانونك اوکی آلاماز ، قانونی تحدید ایدر . ایچکی کبی برزهره آلیشانلر اوندن نه نهی طبی ایله ، نه قانون ملی ایله ، نه امر الهی ایله واز کچه‌مزلر . اونی صحی ، شرفی ومذهبی بهاسنه‌ده اولسه الده ایده‌جك وایچه‌جکدر .

فقط ممنوعیت ایچکی‌یی کوچلکله وبهالی تدارك ایتمه‌لرینی ، آز وکیزلی ایچمه‌لرینی تأمین ایدر . بو ، ایچکی ممنوعیتنده‌اك بویوك برکاردر . دنیاده هیچ برجمعیت خیریه کئول پرستی ابتلاسندن همان قورتولاجغنی خاطره کتیرمز . ایچلمه‌دیکندن ، زور تدارك اولوندیغندن یکیدن آلیشانلر آز اولور . نته‌کیم ایکی اوچ سنه‌در آناطولی‌نك کوچوك قصبه‌لرندن وکویلرندن کلن خلق آراسنده بو ممنوعیتك خارقه انکیز تأثیرلرینی کوریورز ، ایشیدیورز . ذاتاً بوتون دنیا ، کئول پرستلردن زیاده یکی نسلی قورتارمغه چالیشیور ، کوره‌نکلری اورتادن قالدیرمق ایسته‌یور ، کنجلری کئولدن سربست وتمیز یتیشدیرمکی غایه بیلیور .

کچن سنه برلینده انعقاد ایدن داخلیه ناظرینك ریاست ایتدیکی وبزی رسماً دعوت ایتدیکی قونغره کنجلرك استخلاصنی غایه اتخاذ ایتمش وکونلرجه دنیانك بویوك عالملری ومتخصصلری طرفندن بومسئله مناقشه ایدلمشدی .

ثانیاً — ایچکی قالقنجه یرینه مورفین ، قوقائین ، اسرار کبی دها فنا زهرلر اقامه ایدیلمش در ، تعویض اولنمسزین برکیفی قالدیرمق طوغری دکلدر ، دییورلر.

دییورزکه ، توقسقومانی — ابتلاء تسمم دیدیکمز صویسزلرده کوریلن بو حال آلقول منعندن ایلری کلمز. آوروپاده آلقول ایچکیلر پك مبذول ایکن مورفینومانلر ، قوقائینومانلر بزدن پك چوق زیاده در . بواسملری خلقمز بیلی اوکره نمکه باشلادیغی ایچون انتشار ایدییور . آلقولك منع اولونماسی بونلره مساعده دیمك دکلدر .

بالعکس بوکبی زهرلرکده شدتله منعی هلال اخضرك غایه سندندر. آلقول کبی منتشر ومرغوب کیف واسطه لری اولمادقلری ایچون بوکبی نالی زهرلرك تخریباتی دها محدود قالیر ، آلیشانلری دها زیاده آز اولور.

ثالثاً — حریت شخصیه یه حرمت ایدیلن بر عصرده یز ، جبری ممنوعیت عصرنده دکلز. آلقول علیهنده کنجلری وخلقی ارشاد ایتملی ، فقط قانونله منع ایتمه ملی ، دییورلر ،

فنالق دها جاذبدر ، اونك پروپاغانداجیلری دها چوقدر . مع التأسف جمعیت بشریه ده هیچ برشیده حریت مطلقه یوقدر . کیمسه حریت ادعاسیله نه کندیسنی ، نه آخری زهرله یه بیلر ، اولدیره بیلر؛ یاخود مرضی کبی ایچون عائله سنك یه جکنی فدا ایدر ، جمعیته صرعه لی آبداللر هدیه ایدرکن قانونلر صوصاماز . بز آمریقا قدر حریت پرور اولمایالم . مملکتك عصرلرجه اعتیادینی بر قانونله ده ویررکن نه حریت ، نه اقتصاد دوشوندی . بناءً علیه بزم تشنه لکمز حریتدن زیاده سرخوشلغه اولدیغنه شبهه یوق .

رابعاً — ایچکی قالقارسه مملکتمزه اجنبیلر کلیه جکندن واقتصاداً پك متضرر اوله جغمزدن بحث ایدیلیور . مملکتمزه اجنبی جلب ایتمك اقتصاداً شایان تمنی اوله بیلیر . فقط ایچکی آله بیلدیکی سربست اولدیغی حالده مملکتمزه اجنبیلرك اسکیدن بری اك آز اوغراغیدر . یونانستانه ، مصره بویوك علاقه کوسترن اجنبیلرك استانبولی زیارتی هیچ مفید بولمادقلرینی بیلرز . آدم عقللی وسائط نقلیه سی ، اوتللری وسائر اسباب استراحتی اولمایان مملکته ، پك اوغلی اوتللرینه صویولمق ایچون کیمسه رغبت ایتمه مکده حقلیدر . طبیعی اناطولیمزده بو رغبتسزلکه یوزبیك سبب دها وار . بناءً علیه بوخصوصده ایچکی ممنوعیتنه بویوك بر قسم آییرمق ساده دهلکدر .

خامساً — بو سبب اك قوتلی سلاحلردن عبارت اولسه کرك . ایچکی ممنوعیتندن حکومت فوق الحد متضرر اولیورمش . اوروپاده خلق ضرر کوره جك دیه ایچکی یی قالدیرامایان حکومتلر وار . فقط صرف برقاچ میلیون قازانجی اندیشه سیله اهالیسنی زهرله مکه مجبور اولانلر یوقدر . آفیونی صاتمق ایچون چینلیلری مدنی اوروپانك زهرله مکه قالقدیغنی بیلرسه کده کندی تبعه لرینی زهرله مك عقللرینه بیله کلمز . قالدی که پك چوق شیلرده اولدیغی کبی ایچکیده بز مستحصل دکلز ، مستهلکز . حکومت برقاچ میلیون رسم آلیورسه اونی تأمین ایچون خلقك جبندن د. اون مثلی ثروت خارجه آقیور . دیون عمومیه ده یاپدیغمز تدقیقات بیله بورسمك استکثار ایدیله جك برشی اولمادیغنی ، باشقه شیلرله تعویض ممکن اولدیغنی کوستریبور. فردك ثروتی حکومتی زنکین ایدر ، شخصك قوتی حکومتی قوتلندیرر. کندینی زهرله مك ایچون محدود ثروتی هبا ایدن ، خسته لقلی اولان فردلردن متشکل حکومت برقاچ میلیون ضرری نصل کوزه آله بیلیر؟

قالدی که بوتون دنیا پسقولوژی لابوراتوارلری ایچکینك سعی قابلیت وقدرتی آزالتدیغنی متفقاً قبول ایدیور. سعی قابلیت وقوتنك تناقصی نسبتنده طبیعی قازانجده ، اقتصادده متضرر اولور. بناءً علیه ایچکینك اقتصاده خدمتنی تصور ایتمك پك سطحی بر ملاحظه اثریدر . بوتون دنیا اقتصادیونی ، ایچکی یوزندن نفوس باشنه شخصی بوقدر ثروتمز هدر اولیور ، حبسخانه لرمزده بوقدر فضله مجرم بسلیورز ، نفوسمز بوقدر آزالیور ، بیمارخانه لرمزده ، خسته خانه لرمزده بوقدر معلول بسلیه مکه مجبور اولیورز ، دیه کثولك اقتصادحکومت ، ثروت خلق ایچون بر آفت اولدیغنی اعلان ایدرکن حکومتمزك برقاچ غروش رسمی مهمسه مسی مصیب اولماز.

ایچکینك صحته ، اجتماعیاته سوء تأثیری یاننده اقتصادی بویوك فائده لری بیله اولسه یدی سعادت ملیه نامنه فدا ایدیلیردی . استقلال حربنی قازانان عوامل آراسنده پك بویوك حصه آییردیغمز ایچکی ممنوعیتی قانونه نشوهٔ صلح ایله ایلك ضربه یی اورمغه قالقمق ونعمت ناشناسلغمزی کوسترمك دوغری میدر ؟

بو قانونله ایچکی رفع ایدیلدکدن صوکره قابل تطبیق ومصیب کورمیه رك یکیدن مساعده ایتمك فضیلت بشریه مز ایچون ده برشیندر. تورکیا کبی دینده ایچکی شدتله منع ایدیلن ، خلق آره سنده پك منتشر اولمایان ، کندی مملکتلرنده پك آز استحصال اولونان بر یرده بو قانون جای قبول کورمزسه بوتون دنیا ایچکی مجادله سندن صرف نظر ایتملی دیمکدر . بویله بر درس سعادت بشریه ایچون بزدن چیقمش بر سؤ مثال اوله جقدر. بریسی ملت ایچون نه قدر شایان تقدیر ایسه ، دیکری ده خصوصیله بزم موقعمزده بولونان بر ملت ایچون اوقدر مدار تقبیحدر.

بویله نفع و ضرری عامه یه عائد بر مسئله ده بو قدر استعجال کوسترمکدنسه خلقك آرای عمومیه سنی دیکله یه رك او صورتله حرکت ایتمك دها موافق دکلیدر ؟

ایچکینك فردی و اجتماعی مضرتلرینی ایضاحدن تأدب ایده رز . یالکز بونی تماماً منع ایدن بر مقدس قانونه ، تورك خلقنك روحلرینی بر نقطه ده همان برلشدیریورن قانونه بر قاچ سرمایه دارك ، برقاچ بیك سرخوشك ، ایلکه اعتراض ایتمکی شعار ایدینن برقاچ کیشینك خاطری ایچون دوقونولماماسنی استرحام ایلرز .

هلال اخضر جمعیتی رئیسی
مظهر عثمان

غربلیلاشمق مناقشه‌لری

غرب مدنیتنی برکل عد ایدرك محاسنی ایله برابر نقایص ومساویسنی ده بلاقید وشرط قبول ایتمك مجبوریتنده بولوندیغمز دعواسنی ایلری سورن ۱] آغا اوغلی احمد بكك بو مسئله‌یه دائر انقره‌دن وطن غزته‌سنه کوندردیکی مقاله‌لر اوزرینه غربلیلاشمق حقنده استانبول مطبوعاتنده بر مناقشه آچیلدی. اوته‌دن بری شعائر دینیه وملیه‌یی مدافعه ایتمکده اولان توحید افکار رفیق محترمز آغا اوغلنك بو غریب دعواسنك نه قدر چوروك اولدیغنی پك کوزل اثبات ایتدی. اخلاق مسئله‌لرینه پك زیاده اهمیت ویرن اقدام صاحبی احمد جودت بك افندی ده آغا اوغلی احمد بکه:

« غربلیلاشمه‌یی کیمدن ایسته‌یورسکز؟ حکومتدنمی، افرادده‌نمی؟ حکومت ناصیل غربلیلاشیر، افراد ناصیل غربلیلاشیر؟ تورکارده وتورکیاده غربلیلاشمه‌یه نه کبی مانعلر کوریورسکز؟ بو مانعلرك ماهیاتی نه‌دن عبارتدر؟ »

دیه بعض سؤاللر توجیه ایتدی وبونلره آچیق جواب ویرمك لازم کلدیکنی سویلدی. هرنه‌دنسه آغا اوغلی آره‌دن خیلی وقت کچدیکی حالده هنوز بو سؤاللره جواب ویرمدی.

وطن غزته‌سنك صاحبی احمد امین بك ده:

« اك جدی معناسیله غربلیلاشمق دیمك، غرب مدنیتنی وجوده کتیره‌ن اساسلری وشرائطی وبونلرك حصوله کتیردیکی یوکسك نتیجه‌لری حیاتمزه صوقمق دیمکدر. اك بیوك اساس ایسه مملکتمزده اصغری احتیاجلرك فوقنده بر مادی مبذولیت سویه‌سی وجوده کتیرمکدر. »

کبی آلاستیکی بر افاده ایله بو بحثه قاریشدی. احمد امین بك (مشترك غزته) ده نشر ایتدیکی ایکنجی بر مقاله‌ده ایسه آغا اوغلنك دعواسنه آچیقدن آچیغه معارض بر وضعیت آلدی:

« غربلیلاشمقدن بزم آکلامامز لازم کلن معنی، صوك عصرده‌کی تجاری وصناعی انقلابلرك بالخاصه غرب مملکتلرنده حصوله کتیردیکی متکامل مساعی اصوللرینی، محیطه حاکمیتی تأمین ایدن تجهیزاتی، علمی، معرفتی کندیمزه اساسلی بر صورتده مال ایتمکدن باشقه بر شی اولاماز. آکلامامز لازم کلن معناده، غرب مملکتلرنده موجود بعض تردی علامتلرینی غرب مدنیتی عد ایتمکدر. »

احمد امین بك، اجتماعی حیاتك تام بر آنارشی ایچنه دوشدیکنی، حیاتمزه یکی بر نظام اجتماعی ویرمك لزومنی قید ایتدکدن صوکره دیبور که:

« اویله بر نظام که سطحی وکور کورینه بر تقلید محصولی اولماسین، غرب مدنیتنك بوتون ایی جهتلرینی قبول ایتسین، فقط کندیمزه عائد مزیتلری وملی ودینی هویتی استخفاف ایتمه‌سین. »

ایشته اصل مسئله بوراده‌در. بز هویت دینیه وملیه‌مزی محافظه ایدرك غربدن یالکز علوم مثبته وصنایع کبی مادی شیلری می آله‌جغز؛ یوقسه آغا اوغلی احمد بكك دیدیکی کبی ایسنی کونوسنی آیرمایه‌رق مادیاتله برابر غربك اجتماعیاتی ده‌می آله‌جغز؟

احمد امین بك آنجق هویت دینیه وملیه‌مزی استخفاف ایتمه‌ین مادی شیلرك آلنمسنی سویلیورکه بو اساسده بزده کندیسیله بارز و - - ائق نه اولورسه اولسون - بویله حق وحقیقی سویلدیکندن طولایی کندیسنه تشکر ایدرز.

۱] تورك یوردی مجموعه‌سنده.

مع مافیه (دینی وملی هویتی استخفاف ایتمه‌مك) مسئله‌سی ده درلو درلو تفسیر اولونه‌بیلیر. مثلا ارککله قادینلرك برلکده تیاترولره، سینه‌مالره کیتملری، یان یانه اوطورملری دینی وملی هویت ایله استخفاف میدر، دکلمیدر؟

کچنلرده احمد امین بك نشر ایتدیکی بر مقاله‌لرنده، ارککله قادینك برلکده تیاترویه کیدیلمسی اخلاقه پك موافق بر شی اولدیغنی، بونی اخلاقه مغایر عد ایدنلرك عاطل دماغلر اولدیغنی، کوکلشمش ذهن اعتیادلرینی بر آن اول قیرمق لازم کلدیکنی ۱] سویلشدی. عجبا ارککلرله قادینلرك برلکده تیاترولره کیتملری (دینی وملی هویت ایله استخفاف) دکلمیدر؟ بزجه بوندن بیوك بر استخفاف اوله‌ماز. بو، مسلمان اولان ملتمزك شعائر دینیه وملیه‌سنه اك بیوك بر تجاوزدر. نیته‌کیم ملتمز، خلقمز بو احوالدن پك زیاده منفعلدر. حالبوکه احمد امین بك بونی شعائر دینیه وملیه‌یه مغایر عد ایدنلری «عاطل دماغلر» دیه توصیف وتحقیر ایتمشدی. شو حالده (دینی وملی هویت) دن احمد امین بكك مقصدی نه اولدیغنی لطفاً ایضاح ایتملری اقتضا ایدر.

کورولیورکه یالکز (دینی وملی هویتی استخفاف ایتمه‌مك) سوزینی سویله‌مك کافی دکلدر. بونك طوغرو اولان اساسك بوتون حیات اجتماعیهٔ اسلامیه‌مزده ریاسز، نفاقسز، صمیمی بر صورتده تطبیق ایدیلمسی ایجاب ایدر. آنجق بو یولدرکه فلاح ونجات یولیدر. بونك خلافنده اولان یوللر ضلالدن باشقه بر شی دکلدر، که زمان زمان بو جریانلر نه قدر قوتلی کورونورسه کورونسونلر مطلقا عقامته محکومدر. نیته‌کیم احمد امین بك ده غربلیلاشمه جریاننك پك مبتذل بر حاله کلدیکنی کوردیکی ایچون، کونك برنده عکس العمل حاصل ایتمسی پك ممکن اولدیغنی نظر دقته وضع ایدیبور. احمد امین بكك استقبالی کورمك خصوصنده کوزی پك کسکیندر. بوکا اعتماد ایتمك لازمدر. غربلیلاشمق تضییقی آلتنده روح ملی چوق أزیلیور. بالطبع بر ملتك حسیاتیله بو قدر اوینانماز. البته بر کون بونك بر عکس العمل حصوله کتیره‌جکی طبیعیدر.

غربلیلاشیورز، دیه بو کون شوراده بوراده یاپیلان رذالتلر صوك حدینه وآردی. لوانتین روحلی بر شرذمه‌نك ملتك دینه، ملیته، حسیاتنه قارشی تجاوزی آرتیق تحمل ایدیله‌میه‌جك حاللره کلدی. شوراده بوراده‌کی بالولره بر طاقم مسلمان قادینلری کوکسلرینه قدر آچیق صاچیق ده قولته قیافتلرله کیدیبور؛ مسلمان، خرستیان، یهودی راست کلدیکی هرهانکی بر ارککله یوزلرجه، بیکلرجه آدامك حضورنده قوجاق قوجاغه دانس ایدیبور. بر طاقم قادینلر آرتیق مجابی آیاقلر آلتنده چیکنه‌یورلر. ممه‌لرینه قدر کوکسلری، قولتوقلرینه قدر

۱] وطن نوسرو ٦٤

قوللرینی آچه‌رق سوقاقلرده فریح فخور کزییورلر . بیراخانه‌لره ، میخانه‌لره کیدرك علناً بیرا ، راقی ایچیورلر. هرحانکی اجنبی برضابطی قولنه آله‌رق بك‌اوغلی جاده‌سنده سلمه‌السلام طولاشه بیلیورلر . اون بش یکرمی یاشنده‌کی قیزلر باشلرینه شاپقه کییورلر . تیاترودن تیاترویه ، سینه‌مادن سینه‌مایه قوشه‌رق ذوقدن ، اکلنجه‌دن ، سوسدن ، زینتدن ، سوقاقده‌کی ارککلره‌خوش کورونمکدن باشقه بر شی دوشوندکلری یوق . بر قسم ارککلرده بك اوغلنده ، شوراده بوراده روس قیزلرینك پشنده ؛ میخانه‌لرده ، بیراخانه‌لرده ، بارلرده سفاهتك انواعنی ارتکاب ایدییور . (ببك) ریختمنده ایچنده روس قیزلری خدمت ایدن استمبوطلرك یکرمی درت ساعتی یوز یکرمی لیرایه کیرالانیور. قمار خانه‌لرده بوتون‌ملی ثروتلر محو اولیور، اجنبیلر أله کچیور .

ایشته غربلیلاشمه‌نك استانبول حیاتنده تجلیسی بویله اولدی . آناطولیده ملت جانیله‌باشیله‌اوغراشیرکن بوراده‌غرب پرست برشرذمه غربلیلرك اشغالی آلتنده بویله بر (انقلاب اجتماعی) یاپمقله مشغول اولدی . ایشته‌عاقبت استانبول‌حیات اجتماعیه‌سنده بوکونکی الیم‌وفجیع تردی حصوله کلدی. برقسم لوانتین‌روحلی کیمسه‌لر جرأتی‌اودرجه‌یه قدر کتیردیلرکه تورك قیزلرینی شالولره چیقارمق سوداسنه قدر دوشدیلر .

بالطبع بو احوال بویله دوام ایده‌جك دکلدر. ملتك اجتماعیاتی ، اخلاقیاتی ، شعائر دینیه وملیه‌سنی ییقه‌رق بر (انقلاب اجتماعی) حصوله کتیرمك ایسته‌ینلرك غربلیلاشمق نامنی ویردکلری بو جریان سفاهتك بر عکس‌العمل حصوله کتیره‌جکی ، هویت دینیه وملیه‌یی محافظه ایچون فضیلتکار برجریان‌ملینك تبلرایدرك بوتون بوضلالتلره، تردیلره ، فرنکلشمه‌لره نهایت ویره‌جکی طبیعیدر. زیرا بوکیدیشله بو ملت یاشایاماز . معاذالله بواحوالك تعمم ایتدیکی کون ارتیق بوملتدن خیر قالماز . برکت ویرسون‌که آناطولینك روحی رصانت وصلابت اجتماعیه‌سنی محافظه ایتمکده‌در. وان‌شاالله آناطولی بوتردی وسقوطدن روح ملینك مصون قالمسنی تأمینه موفق اوله‌جقدر . بو خصوصده بویوك ملت مجلسنه مهم وظیفه‌لر ترتب ایتمکده‌در . بالخاصه شرعیه وکالتنك بومهم مسائل ایله اوغراشمسی اقتضا ایدر .

بوخصوصده مطبوعاته‌ده‌مهم‌وظیفه‌لر ترتب‌ایتمکده‌در. بعض‌غزته‌لرك «عنعناته‌قارشی متحد جبهه قوره‌لم» کبی معناسزسوزلری خلقك حسیاتنی رنجیده‌ایتمکدن باشقه هیچ برنتیجه ویرمز هانکی‌ملتك‌عنعناتنه‌قارشی متحدجبهه قورییورسکز، افندیلر؟ منسوب اولدیغمزملته قارشی بوقدر صایغیسزلق ، بوقدر حقارت روا کورولمز . مطبوعاته دوشن وظیفه ملتك عنعناتنه ، حسیاتنه قارشی حرمتدر . آنجق بوصورتله‌درکه‌خلقه رهبرلك ایدیله‌بیلیر. بوقسه خلقك عنعناتنه قارشی اعلان حرب ایدن، حسیاتنی رنجیده ایتمکدن ذوق آلان مطبوعاتك سوزینه خلقك ذره قدر اهمیت ویرمیه‌جکنی ، برکون بوطاشقینلقلرك عکس‌العمل حصوله کتیره‌جکنی بیلملیدر.

غربلیلاشمق‌علتنه‌طوتولانلرك‌بعضلری‌مضمرلرینی‌اظهارایتمشلرسه‌ده بر قسمی بونی تهلکه‌لی کورییور ؛ افکار ومضمراتی آچیقدن آچیقه غزته‌لرده یازوب‌ده خلقك افکارینی تهییج ایتمکدنسه فعلی صورتده غربلیلاشمه‌نك یوللرینی طوتمق ، مطبوعاتده بالعکس خلقك آمال وحسیاتنه مماشاتکار کورونمك فکرینی‌تعقیب ایدییورلر. فقط‌طاشقینلرك جرأتکارلغی غلبه چالیور ، ملتك اجتماعیاتنه واخلاقنه قارشی قلبلرنده بسله‌دکلری بغض وعداوتی آغزلرندن طاشیرییورلر .

بالطبع بوتون مضمرلرك اورته‌یه دوکولمسی ملت ایچون دها فائده‌لیدر. سوروکلنمك ایسته‌دیکی یولك نه‌اولدیغنی کورملیدر. اونك ایچون غربلیلاشمق طرفدارلرینك نشریاتی تهییج ایله دکل ، سرین قانلیلقله قارشولامق ایجاب ایدر .

ریفستانه قهرمانلرینك استمدادی

بو هفته، مصر طریقیله، ریفستان قهرمانلرینك صدای استمدادی محیطمزده دویولدی. قوجه اسپانیانك مملکتلرینه مسلط اولان استیلا اوردولرینی زیر وزبر ایدرك بوتون عالمه قارشی بو دولتك جبروتنی چیکنه‌ین ریف قهرمانلری اسلام عالمندن و علمدار اسلام اولان تورکیادن یاردیم طلب ایدییورلر . طلب ایتدکلری یاردیم ، هلال احمر صحی هیئتلری اعزامندن عبارتدر . بو وظیفهٔ غرابی ایفایه شتاب ایتمك اسلام عالمنك واسلام عالمنك رهبری اولان تورکیانك بورجیدر.

بر طرفده اسپانیا کبی یکرمی میلیونلق نفوسلی برمملکته قارشی (ریفستان)ك‌اعظمی ایکی یوزبیك مسلماندن عبارت‌اولان قهرمان‌خلقی استقلال وحریتی ایچون مجاهده‌ایدییور واسپانیانك عظیم ثقلی آلتنده ازیله‌جکی یرده متمادی ظفرلر احراز ایدرك اسلامك آلنی آغارتیورکن اسلام‌عالمنك بومعظم، بوبی‌نظیرمجادله‌یه قارشی لاقید‌قالماسنه‌امکان‌یوقدر. تاریخده امثالسز ، و بوتون دنیانك حیرتنی ، تقدیرینی موجب اولان، عمومی تاریخك وبالخاصه تاریخ اسلامك الك شانلی صحائفنده الك‌بویوکسك موقعی اشغال ایده‌جك اولان مجاهدهٔ ملیه‌مز شوایکی یوز، اوچ یوز بیك مسلمانك یکرمی میلیونلق اسپانیایه قارشی وقوع بولمقده اولان مجاهدهٔ غضنفرانه‌سیله مقایسه ایدیلنجه پك نامساعد شرائط آلتنده وقوع بولمش عد اولنه‌بیلیر . یکرمی میلیونلق برکتله‌یه قارشی ایکی یوز، اوچ یوز بیکدن عبارت بر خلقك احراز غلبه ایتمه‌سی ، یکرمی

میلیونلق بر کتله‌یی پریشان ایتمه‌سی، هیچ شبهه‌مز بر خارقه‌در. روح اسلامك ابداع ایتدیکی بر معجزه‌در . بو معجزه‌یه قارشی هرهانکی بر مسلمانك لاقید قالماسنه امکان و احتمال تصور اولوناماز . بالعکس بو معجزهٔ غزانك بوتون قلوب اسلامیه‌یی اك علوی هیجانلرله تهزیز ایتدیکنه ، هر مسلمانك بو حادثهٔ غزاده ید اللهی کوردیکنه دلالت ایدن آثار میدانده‌در . بناءً علیه بزدن استمداد ایدن ، مجاهدلرینك یاره‌لرینی صارمقلغمز ایچون بزی چاغیران مسلمانلرك دعوتنه اجابتدن باشقه بر چاره یوقدر . بو دعوتی رد ایتمك انسانلغمزه و مسلمانلغمزه سیلنمز بر لکه‌سورمکدن باشقه برشی دکلدر. بوتون دنیاده‌کی صلیب احمرلر اسپانیول غاصبلرینه، اسپانیول مستولیلرینه هرمعاونتی ایفا ایدیبورکن خریستیانلق عالمنك هر کوشه‌سندن اسپانیول استیلاسنه یاردیم ایتمك ایچون کوکلو عسکرلر التحاق ایدیبور . وضعیت بو مرکزده ایکن مسلمانلرك یالکز انسانی بر وظیفه‌یی ، حق اوغورنده ، استقلال وحریت اوغورنده مجاهده ایدن غزات مسلمینك جریحه‌لرینی صارمق وتداوی ایتمك کبی بر وظیفهٔ انسانیه‌یی ایفا ایتمه‌یی شیمدی‌یه قدر تأخیر ایلمه‌لری فی‌الحقیقه ، پك بویوك ، پك آغیر بر مسئولیتی داعیدر .

دها دون بوتون خریستیانلق عالمی بو ایکی یوز اوچیوز بیك مسلمانه قارشی بر « اهل صلیب » احضارینه تشویق ایدن سسلر یوکسلمشدی . اسپانیانك ریفستان قهرمانلری قارشیسنده مغلوبیتدن مغلوبیته دوچار اولدیغنی کورن متعصب خریستیانلر استیلا سیاستنك قطعی بر افلاسه محکوم اولماسندن قورقه‌رق (ریفستان) ك حقیقةً « اعلای کلمة‌الله » مجاهدلرینی یریوزندن قالدیرمق ایچون هر لحظه‌مستعد انفلاق بر برکان اولان خریستیانلق تعصبنی کوروکله‌مکه و « اتحاد اسلام » تهلکه‌سندن ، اوروپانك بو (مشترك دشمنی) نی أزمك لزومندن بحث ایتمکه باشلادیلر .

حال بوکه ریفستان اهالیسی یالکز استقلال وحریتلرینی تأمین ایتمك ، اسپانیول استیلاسندن قورتولمق ایچون مجاهده ایدیبورلر . بو کتیبهٔ مجاهدینك نه اسلام عالمنك هر طرفندن معاونتلرینه شتاب ایدن کوکللولردن مرکب فرقه‌لری ، نه‌ده اسلام عالمنك هر طرفندن کندیلرینه مالی معاونتلر تأمین ایدن تشکیلاتلری واردر. چوجقلریله ، کنجلریله ، اختیارلریله ، و بوتون انکلیز مخابرلرینك اعتراف ایتدکلری وجهله ، قادینلریله حرب ایدن بو مجاهدلرك یکانه استنادکاهلری ایمانلرندن باشقه برشی دکلدر .. وبو ایمانك خوارق مادیه‌سی بوتون دنیایی واله وحیران بیراقدی !

بویله بر مجاهدهٔ معظمه‌ده بولونمقده اولان بر کتیبهٔ اسلامیه‌یه قارشی هردرلو معاونتی ابذال ایتمك مسلمانلر ایچون ، یالکز اختیاری بر وظیفه دکل ، اسلامی بر وجیبه‌در . هر فداکارلغی اختیار ایدن بو کتلهٔ مجاهدینك طلب ایتدکلری هلال احمر هیئت صحیه‌سنی کوندرمك ایچون مسلمانلرك تبرعات لازمه‌ده بولونملری ایجاب ایدیبور. بوکون کرچه پك عظیم بر مضایقه ایچنده‌یز. فقط بو مضایقه نه قدر الیم اولورسه اولسون ، هر مسلمانك اشتراکی تأمین اولوندیغی تقدیرده کوچوك مقدارده تبرعات ایله معظم بر یکون طوپلانیر و قیصه بر زمان ایچنده هلال احمرمز بر هیئت صحیه اعزامنه مقتدر اولور . بو وظیفه‌یی ایفا ایچون وقوع بولاجق تبرعاتك هلال احمره تسلیم اولونیورکن بالخاصه بو وظیفه‌یی ایفایه حصری‌ده متبرعلر طرفندن قید اولونماسی لازمدر .

(سبیل‌الرشاد) اوز مسلمان اولان قارئلرینی بو وظیفهٔ غرایی ایفایه دعوت ایتدیکی کبی قارئلرینك سائر مسلمان قرده‌شلرینی‌ده بو وظیفه‌یه دعوت ایتمه‌لرینی وبو ایشه منحصر اولمق اوزره موقت بر معاونت تشکیلاتی یاپملرینی تمنی ایدر .

خلقمزك عهدهٔ حمیتنه اصابت ایدن بو وظیفه‌یه مقابل بویوك ملت مجلسمزك عهده‌سنه‌ده دیکر بر وظیفه‌نك ایفاسی اصابت ایدیبور. ریفستان جمهوریتنك رئیسی سرداردلیر امیر عبدالکریم حضرتلری نشر ایتدیکی بر بیاننامه‌ده ١٣٣٦ سنه‌سندنبری تأسس ایدن ریفستان جمهوریتنك استقلالی طانندیغی تقدیرده اسپانیایه قارشی هردرلو حرکات خصومتکارانه‌دن فراغت ایده‌جکنی بیان ایتمکده‌در . تورکیا بویوك ملت مجلسنه وحکومتنه دوشن وظیفه ریفستان جمهوریت اسلامیه‌سنی درحال طانیمق واونکله تأسیس مناسبت ایتمکدر . یکرمی میلیونلق بر کتله‌دن تشکل ایدن قوجه اسپانیایه قارشی احراز ایتدیکی بویوك موفقیتلرله اثبات حیات ایدن (ریفستان) هر وجه‌ایله طانینمغه شایاندر . بالخاصه ریفستانك خالص بر مسلمان مملکتی اولماسی اونك بلا تأخیر طانینمه‌سنی ایجاب ایدر .

امیر عبدالکریم حضرتلری بیاننامه‌سنده بزم یونانستانه قارشی احراز ایتدیکمز معظم مظفریتی تنظیر ایدن بر ظفری امید ایتدیکنی‌ده بیان ایدیبور، که بو معظم ظفری احراز ایتمه‌سنی کندیسیله بوتون اسلام عالمی امید ایدر وشان اسلامی اعلاء، بوتون افریقا مسلمانلرینك مقدمهٔ نجاتنی تشکیل ایده‌جك اولان بو معظم ظفری جناب حقك احسان بیورمه‌سنی نیاز ایدرز. بو بویوك ظفرك بوکونکی عامللری اولان غزات موحدینك یاره‌لرینی صارمق، اونلره تسلی وامید ویرمك، مسلمانلرك یکدیکرینه قارشی بسله‌دکلری شفقت ومحبتی تظاهر ایتدیرمك ایچون بزدن استمداد ایدن بو مجاهد، بو مظفر مسلمانلره امداد ایتمك وظیفه‌سنی بلا تأخیر ایفا ایدملم .

مسلمانلغك

روح علمی وادبیسی

٤

محرری : سید امیرعلی

اسبانیاده (پیره‌نه) طاغلرندن (جبل طارق) بوغازینه قدر عینی فعالیت فکریه مشهود ایدی . (سه‌ویل ، قرطبه ، غرناطه ، مرسیه ، توله‌دو) وسائر مرکز اسلامیه عمومی کتبخانه‌لر ومدرسه‌لرله مالامال ایدی . بورالرده علوم وادبیات مجاناً تدریس اولونیوردی. بر انکلیز محرری (قرطبه) دن صورت آتیه‌ده بحث ایدییور : « سرایلری وباغچه‌لرله پك کوزل اولان قرطبه‌نك مؤسسات عالیه‌سی انسانی حیران بیراقیردی . وجود بشره ویریلن اهمیت درجه‌سنده فکره اهمیت ویریلیردی. قرطبه‌نك مدرسلری ومعلملری شهرلرینی اوروپانك مرکز عرفانی یاپمشلردی. اوروپانك هرطرفندن طلبه قرطبه‌یه شتاب ایدییوردی. اوراده هرشی کمال جدیتله تدقیق وتدریس اولونیوردی . اندلس علماسنك کشفیاتیله علم طب (جالینوس) دورندن بری مظهر اولامادیغی ترقیات عظیمه‌یه نائل اولمشدی ... هیئت ، جغرافیا ، کیمیا ، تاریخ طبیعی ، هپسی قرطبه‌ده کمال حرارتله تدریس ایدیلیردی. ادبیات ایسه اوروپاده هیچ بر وقت بوقدر اعتلا ایتمه‌مشدی. » بو انکلیز محررینك ، (استانلی له‌ن پول) ك بو سوزلرینه (دوزان) ك شو بیاناتی علاوه ایده‌بیلیرز : « اندلسده ، دنیانك بو مسعود کوشه‌سنده اوتچی عصر میلادیده بوکون بیله نظیرینه تصادف ایده‌میه‌جکمز بر حمولیت حکمراندی . مسلمانلر، خریستیانلر وموسویلر عینی لسانله قونوشیور، عینی نشائدی ترنم ایدییور ، عینی تتبعات علمیه وادبیه‌یه اشتراك ایدییوردی. هپسی مشترك بر مدنیت ایچون چالیشیورلردی. بیكلرجه طلبه ایله مالامال اولان قرطبه مدرسه‌لری تدقیقات فلسفیه وفنیه‌نك اك فعال مراکزی ایدی . »

اوروپاده ایلك رصدخانه مسلمانلر طرفندن انشا اولونمشدی . (۱۱۹۰) سنهٔ میلادیه‌سنده انشا اولونان (سویل) قوله‌سی بویوك ریاضیات عالمی (جابر بن افلح) ك نظارتی آلتنده یاپیلمشدی . بو رصدخانه‌نك دوچار اولدیغی عاقبت شایان دقتدر. مسلمانلرك اندلسدن اخراجی اوزرینه اسپانیوللر بونك نه ایشه یارادیغنی آکلامیه‌رق بو رصدخانه‌یی چاك قوله‌سنه چویرمشلردی !

(عمر بن خلدون) ، (یعقوب بن طارق) ، (مسلمة المغربی) ومشهور (ابن رشد) بوراده تعداد ایده‌بیله‌جکمز علمای طبیعیونك برقسمیدر .

آنقره خبرلری

انقره‌دن وارد اولان خبرلردن آکلاشیلدیغنه کوره ، عسکریه‌نك الندە بولنان فضله مبانئ امیریه ایله دوائر مرکزیه‌دن مناسبلرینك علم وعرفان مؤسسه‌لرینه تفریق وتوزیعی ایچون تشکل ایدن مستشارلر قومسیونجه عصرلردنبری مسلمانلرك بر مرکز دینیسی اولان اسکی مشیخت دائره‌سنك قیزلر لیسه‌سی اتخاذ اولونمق اوزره دور وتسلیمی تنسیب ایدلمش !

اینانمق ایسته‌مدیکمز بو خبرك بوراجه اجرا ایتدیکمز کوچك بر تحقیق ایله صحیح مع‌الاسف تبین ایتمش ، حتی معارف مدیریتی ایله استانبول مفتیلکنه تبلیغات وقوع بولدیغی واستانبول مفتیلکنه ، مدارس مفتشلکنه، مجلس تدقیق مصاحف هیأتنه اعاشه ادارەسنه، ودیکر دوائر علمیه‌یه صیغنه‌جق بریر تحری ایدلمکده اولدیغی ده آکلاشیلمشدر.

معارفك بنایه اولان احتیاجلرینك تطمینی هرصورتله لازمه‌دندر. فقط (علم وعرفان مؤسسه‌لری) میاننده مدرسه‌لرده واردر. بیكلرجه طلبهٔ علومك راطب ، خراب ، متعفن ، متفرق مدرسه اوزبه‌لرنده ویك صیقیشیق برحالده بولنملرینی دوشونمك ، مدارس وطلبه حیاتنك بالخاصه حیات دینیه و علمیه نقطه‌سندن اهمیت وقیمتنی نظر دقته آلمق وبو صورتله بونلری‌ده آدم یرینه قویه‌رق ادنی مرتبه صحت وحیاتلریله علاقه‌دار اولمق مستشارلر قومیسیوننك جملهٔ وظائفندن دکلیدی ؟

موجود برچوق بنالردن برقاچ دانه‌سنی مدارس طلبه‌سنه تخصیص وبو میانده عصرلردن بری مدارس اسلامیه‌نك اداری واجتماعی بر مرکزی اولان بو مؤسسهٔ دینیه‌یی‌ده اونلره تخصیص ایتمك لازم کلمزمیدی ؟ باشقه شی ویرمك شویله طورسون ، علمك بو عصردیده وتاریخی بناسنی اللرندن آلمق وتقسیماتی مدرسه تحصیلنه نه‌قدر مساعد ایسه قیزلره لیسه اولمغه او نسبتده غیرموافق اولان بو دائره‌یی قیزلره تخصیص ایتمکده‌کی مقصدی ، طوغروسی ، بز بردرلو آکلایه‌مدق !

دولتك استانبولده موجود بنالرینك معارفه غیرکافی اولدیغندن بحثله بودائره‌یه‌ده احتیاجلری بولندیغنی ادعا ایتمك پك کولونج اولور . بز بوراده مکتب اتخاذینه مساعد برچوق بنالرك غیر رسمی برطاقم مؤسسه‌لره تخصیص ایدلدیکنی پك اعلا بیلیر واقتضا ایدرسه اسملرینی‌ده سویلیه‌بیلیرز .

مصطفی فوزی افندی حضرتلرینك شرعیه واوقاف وکالتنه انتخابندن برقاچ کون اول اتخاذ ایدیلن بو قرارك تطبیقنه وبوصورتله طلبهٔ علومك تمادئ سفالتنه ومؤسسات دینیه‌نك دوشمش اولدیغی الیم وفجیع وضعیتده سورونوب کیتمسنه میدان ویرلیه‌جکنه پك بویوك اعتمادمز واردر .

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

آبونه شرائطی : هر یر ایچون
سنه‌لکی (۲۷۵) آلتی آیلغی
(۱۵۰) ممالك اجنبیه ایچون
سنه‌لکی ۳۲۵ غروشدر.

نسخه‌سی ۵ غروشدر .
ایکی نسخه برآراده
(۱۰) غروشدر
سنه‌لکی ۵۲ عدددر .

اداره‌خانه : باب‌عالی جاده‌سنده
رشید افندی خاننده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد

۱۳۳۰

آدره‌س تبدیلنده آیریجه
۵ غروش کوندرلملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح
و اوقوناقلی اولملی و آبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم — باش محرر محمد عاکف — صاحب و مدیر اشرف ادیب — اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ۵۶۲ - ۵۶۱ — ۸ صفر ۱۳۴۲ — * پنجشنبه * — ۲۰ ایلول ۱۳۳۹ — جلد ۲۲

آنغلیقان کلیساسنه جواب

شرع و دالت جلیله‌سی طرفندن آنغلیقان کلیساسنه کوندریلمك اوزره تدقیقات و تألیفات اسلامیه هیئت علمیه‌سی رئیس عالیسی شیخ عبدالعزیز جاویش افندی حضرتلرینك تألیف بویوردقلری جوابدر :

دین اسلامك خصائصی

۱۰ . بوتون کتابلره و بوتون پیغمبرلره ایمانك وجوبنده اسلامك تفردی

اسلام اویله بر دیندرکه حقی اعتراف ایتمك ، حقه استقرار ویرمك ، انسانلره دائما حقه صاریله‌بی خاطرلاتمق ایچون کلمشدر ؛ یوقسه حقی باطل ، باطلی حق کوسترمك ، بر پیغمبری ، بر کتاب سماوی‌یی طانیمامق ، یاخود ایی بر شیئه فنا ، فنا بر شیئه ایی دیمك ایچون کلمه‌مشدر . علیه‌الصلوة والسلام افندیمز الله‌ه ، اللهك ملکلرینه ، کتابلرینه ، پیغمبرلرینه ایناندیغی و بو پیغمبرلردن هیچ برینی دیکرندن آییرمادیغی قرآن ایله اعلان ایتدیکی کبی ، الله‌ه ، اللهك ملکلرینه ، کتابلرینه ، پیغمبرلرینه و یوم آخرته ایناناماینلرك مدهش بر ضلال ایچنده قالدیغنی ینه او کتاب مبین ایله بیلدیریبوردی . بونك ایچوندرکه شرایع سالفه‌یه ایناتمق و انبیانك تلقین ایتدیکی فضائل و کمالاتی آلمق خصوصنده اسلام فطرت سلیمه‌یه تماميله مطابق حرکت ایتمشدر . بو تبلیغات ایستر ابراهیم ، یاخود موسی علیهما السلامك ، ایسترسه علیه‌الصلوة والسلام افندیمزك طرفندن اولسون ، نظر اسلامده مساویدر . طبیعیدرکه بزلر بو خصوصده آنجق انبیای عظامك طرف الهیدن وحی ایله تبلیغ ایتدکلرینی قصد ایدیورز . احبار یهود ایله حواریون و امثالنه نسبت اولونان کتابلره کلنجه بونلر من طرف الله وحی ایدلمش اولمادیغی ایچون دین توحید اولان دین ابراهیمه مطابق و جناب حقك کندی ذات سبحانیسیله انبیا و مرسلینی حقنده اختیار ایتدیکی اوصاف کماله موافق بولونان قسملرندن ماعداسنه ایمان مسلمانلره واجب دکلدر .

شو حالده مسلمانلر الله‌ه ، اللهك پیغمبرلرینه ، کتابلرینه ، شریعتلرینه اینانیرلر و الله ایله انبیا و مرسلینی بوتون نقیصه‌لردن منزه بیلیرلر .

دین اسلامك ظهورندن بری مسلمانلرك تورات ایله انجیللر حقنده‌کی فکری اون سکزنجی قرن میلادی فیلسوفلریله آنتونی کولنه‌ر ، طوماس وولستون ، هوقسلی ، ماتیو تندال ، وولتر و امثالی کبی صوکره‌دن کلنلرك فکرینه بکزه‌یوردی . بونکله برابر اسلامك ظهورنده کلیسا کندیلکندن تفرقه‌یه دوشمشدی . بر طرفدن تثلیثه قائل اولانلر بولوندیغی کبی ، دیکر طرفدن مارسیونی مذهبی واردی‌که انجیللرك حضرت مسیحه اسنادی طوغرو اولمادیغنه و لوقا انجیلی ایله سن پولك اصحاحندن اوفاق بر قسمی استثنا ایدیلمك شرطیله هپسنك صوکره‌دن تصنیع ایدیلدیکنه قائل بولونیوردی . بو مذهب عیسی

عليه السلامك آصل‌لديغنى انكار ايتمشدى واقانيمى ايكى‌يه ايندير‌ن تثنيه مذهبيله والانتيى مذهبى بو خصوصده كنديسيله عينى فكرده ايدى.

ايشته اسلامك ظهورنده خريستيانلق كليساسى شو تصوير ايتديكمز حالده اولديغى كبى يهوديلك ده اويله ايدى. حتى يهوديلرك كندى آللريله دينلرينه، كتابلرينه صوقوشدوردقلرى بدعتلردن ميدان آلان قاريشقلقلر دها يامانْدى.

بويوك محيط المعارفلر اتفاقه يقين برلسان ايله بيلديريوركه ايكنجى عصر ميلاديك صوكرينه طوغرو كليسا او ايكى عصر اثناسنده نصرانيلكه صوقولان بدعتلرك چوقلغندن طولايى آرتيق دين مسيحى ايچون برمقياس اتخاذنده‌كى ضرورتى كوردى. بونك اوزرينه رؤساى دين عهدقديمك وعهدجديددن يالكز متى، مرقس، لوقا، يوحنادن عبارت اولمق اوزره دردينك معتبر طوتولمسنى اتفاق ايله قبول ايتدى. متباقيسنه كلنجه بونلردن بر قسمنك صحتى خصوصنده كليسا رجالى آره‌سنده اوزون زمان سورن شدتلى بر نزاع اولدى. بر قسمى حقنده‌كى شبهه‌لرده تزايد ايتدى. آره‌دن چوق وقت كچدكدن صوكره كليسا بوكون عهدجديد ناميله معروف اولان اناجيلى اجماعه بكزر بر وضعيتله قبول ايتدى. ١]

حضرت پيغمبر اهل كتابك هر ايكى قسميله مناقشه‌لرى اثناسنده كنديلرندن توحيددن بشقه بر شى ايسته‌ميوردى. ٢] توحيد ايسه حقك بوتون انبياى مرسلينه وحى ايله بيلديرديكى ومخلوقاتى حسابنه باشقه بر دينه راضى اولماديغى دين الهيدر. عليه الصلوة والسلام افنديمز «يا اهل الكتاب تعالوا الى كلمة سواء بيننا وبينكم الا نعبد الا الله ولا نشرك به شيئاً ولا يتخذ بعضنا بعضاً ارباباً من دون الله - سورهٔ عمران) ٣] ديه‌رك نصرانيلرله يهوديلرى او دين توحيده دعوت ايديوردى.

جناب پيغمبر بو دعوتده بولونيوردى. چونكه ده‌مين سويلديكمز كبى توحيد كنديسنه شريك قوشولمسنى اصلا عفو ايتمه‌ين اللهك دينى ايدى. توحيد ميلادك عصر اولنده بولونان كليسانك دينى ايدى. ٤] صوكره توحيد غربليلرجه «رونه‌سانس» دينيلن دور انتباهك بدايتندن بريدركه نصرانيت دنياسنه تكرار دوندى و آشاغيده تفصيل اولونه‌جغى وجهله برچوق يرلرده وحدانيت الهيه قائل كليسالر وجوده كتيردى. بناءً عليه مسلمانلر موسانك شريعتندن باشقه شريعت يوقدر، ديوب ده اوندن اول وصوكره كلمش شرايعك هپسنى انكار ايدن يهوديلره بكزه‌مديكى كبى، موسانك پيغمبرلكنه وتوراتنه ايناندقلرى حالده عليه الصلوة والسلام افنديمزك رسالتى تصديقه ياناشمايان خريستيانلره ده بكزه‌مزلر. حالبوكه انجيللر كوزمزك اوكنده طوريور: نه حضرت مسيحدن صوكره وحيك منقطع اوله‌جغنه دلالت ايدر برجهتى وار؛ نه ده هر ايكى حياته عائد احكامى دها ايى طوپلامش، هر ايكى سعادتك مفتاحنى دها آچيق كوستره‌جك باشقه بر شريعتدن جهان بشريتى وارسته قيله‌بيلن طرفى.

توراتده ظاهرى سياست حقنده بر طاقيم احكام تعامليه موجود؛ نصرانيتده ده يالكز باطنى سياسته عائد بعض تعليمات وار. اسلامه كلنجه بونلرك ايكيسنى ده جامع. خريستيانلق فانيلكه تشويقكار اولان تعليماتيله ميدانه چيقمشدى. او سيدن عالمك تأمين سعادتى ايچون بو تعليماتك يانى باشنده ايستر توراتده وارد اولديغى اوزره الهى اولسون، ايسترسه روماليلرك وجوده كتيردكلرى كبى موضوعات بشريه‌دن بولونسون، هر حالده بقايى ترويج ايده‌جك بر طاقم قوانين اجتماعيه‌نك وجودى ضرورى ايدى. بناءً عليه نصرانيت حيات فانيه وباقيه‌نك سعادتى هيچ بر زمان كافل اولمادى واولمايه‌جقدر. ذاتاً بو دينك تابعلرندن كيمسه چيقوب بو دعواده بولونمادى بويله ايكن دين اسلامك صحتنى واو دين مبينى تبليغ ايدن رسول معظمك رسالتنى اقراره ياناشمامقده اصرار ايديورلر. حاصلى مسلمانلر مسلمان اولمقله برابر دين موسى وعيسى‌نك اساسانته‌ده ايمان ايديورلر. آنجق انواع شركدن هيچ برينه قائل اولمازلركه نصرانيلرك تثليثى بوجمله‌دندر. صوكره نه كناهك ارثاً انتقالنه ايناننيرلر، نه ده اللهايله هرهانكى بر مخلوق آراسنه كيرلمش بر پرده بولونديغنى، بناءً عليه رضاى الهى‌يى جلب ايچون شفيعلره، متوسطلره احتياج اولديغنى طانيرلر.

طوغروسى، مسيحيلرك اهل توحيد قسمى جداً اسلامه ياقلاشمقده، سوسينى ايله پيكرلرينك ايتاليه‌ده، بولونياده، ترانسيلوانياده واوروپانك سائر يرلرنده يايمقده ولدقلرى مذهب توحيده كوره: «الله بر، طوغمامش، طوغورمامش، كنديسنه كيمسه‌نك كفو اولمق امكانى يوق. صوكره، مسيح ياروح اللهدركه ملائكه‌دن افضلدر؛ ياخود بيلديكمز آدملر كبى بر آدمدركه آنجق بعث ورفع اولوندقدن صوكره مسيح وسيد اولمش. عهد عتيق وعهد جديد كتابلرينه ويريله‌بيله‌جك اك صوك پايه اشارت نبوته‌يى حاوى برسجل اولمقدن عبارت.»

ذاتاً قديم كليسا جناب مسيحك وظيفه‌سنده‌كى ١] قدسيتى شايان مناقشه كوردى. وعيسانك فوق الطبيعه اولمسى مسئله‌سنده باشقه‌لريله اوزون اوزادى‌يه مجادله ايتدى. صوكره، آمريقا حكومات متحده‌سى كليسالرى حضرت مسيحك فوق الطبيعه اولمسنى رد خصوصنده برلشديلر. بوندن باشقه عيسى عليه السلام يوزندن بشرك كناهلرى محو اوله‌جغى عقيده‌سى ده مذهب توحيد كليسالرى طرفندن قبول ايدلميور.

١] حضرت آدم طرفندن ارثاً انتقال ايتديكى زعم ايديلن خطيئه‌دن بنى بشرى تخليص وظيفه‌سى!

١] هارمزوورث - بيبل ماده‌سى. Bible

٢] قرآن كريمك برچوق سوره‌لرينه مراجعت.

٣] اى اهل كتاب! كليكز، سزله آرامزده‌كى آيريله‌مايه‌جغمز بركلمه اوزرنده طوپلانه‌لم كه اوده هيچ بر رمزك اللهدن باشقه‌سنه طاپمامسى، اوكا هيچ برشيئى شريك قوشمامسى وبرقسممزك برقسم انسانلرى معبود اتخاذ ايتمه‌سيدر.

٤] هارمزوورثك محيط المعارفندن Unitarianisme ماده‌سنه مراجعت.

خلاصه بو توحیدجیلرك بوتون حركتلری اللهك وحدانیتنه، عبادتك یالكز اوكا خاص بولوندیغنه وعیسی علیه‌السلامك نبی ورسول اولدیغنه طوغرو یورومكده‌در . بونلرك اوقسفوردده ومانچستر قولجه آدلی بر كلیه‌لری وار. مذهب توحیدی نشرایده‌جك مبشر یتیشدیرمك ایچون مانچستره‌ده بر كلیه‌لری دها بولنیور . كونك برنده بو مذهبله آرقه‌سندن طبیعی اوله‌رق كله‌جك نتایجی نصرانیت عالمنده تعمیم ایتدیكی كبی خریستیانلر مسلمانلرله برابر اوله‌رق اویله تك بر معبود قارشیسنده بولوندقلرینی كوره‌جكلركه هپسنی برو تقوی‌اوزرنده تعاونه چاغیریور ؛ جمله‌سنك وجدانته (یاایها‌الذین آمنوا ادخلوا فی‌السلم كافةً ولا تتبعوا خطوات الشیطان انه لكم عدو مبین — سورهٔ بقره) ۱] قول كریمیله خطاب ایدركن دنیانك‌متاع باطلی‌اوغورنده قانلردوكه‌یی، جانلره قیمه‌یی كندیلرینه تحریم بویوریور .

شاید اهل كتاب، اللهدن باشقه‌سنی طانیمامه‌یه، اللهه هیچ برشیئی شریك قوشمامه‌یه ، اللهی براقوب‌ده انسانلردن بر طاقیمنی معبود ایدنمامه‌یه دعوت اولوندقلری كون اجابت ایتمش اولسه‌لردی اهل صلیب محاربه‌لرینك هیچ بری اولمازدی . او محاربه‌لركه عرض ایتدكلری چهره‌لر ، بوروندكلری نقابلر رنكا رنك اولمقله برابر ابدیاً انسانیتك بادیٔ خیبتی كسیلدی ؛ ابنای بشر آره‌سنده مسالمه امكان براقمایان برفتنه اوجاغی اولدی قالدی .

خلاصه ، دین اسلامده جناب حق طرفندن بوتون پیغمبرلره ایندیریلن شیلرك كافه‌سنه ایمان مسلمانلر ایچون فرض ویدر . چونكه تفاصیلی بزلره قدر كلمه‌مش اولمقله برابر اونلرده علیه الصلوة والسلام افندیمزه كوندریلن وسائل هدایت و اسباب سعادتله هم آهنك اولمق ایجاب ایدر . اویله‌یا ، اللهك بوتون امتلره كوندردیكی دین بردر . هیچ بر وقت بو امتلرك كندیلری ، حاللری ، زمانلری ، مكانلری دكیشمكله دین الهینك اساسلری دكیشمز . بو اختلافات ایله برلكده تخالف ایدن جهت ، معاملاته عائد احكام فرعیه ایله عباداتك اشكالیدر. شو آیت جلیله‌ده اولدیغی كبی: (لیس البر ان تولوا وجوهكم قبل المشرق والمغرب ولكن البر من آمن بالله والیوم الآخر و الملئكة والكتاب والنبیین وآتی المال علی حبه ذوی القربی والیتامی والمساكین وابن السبیل والسائلین وفی الرقاب واقام الصلوة وآتی الزكوة والموفون بعهدهم اذا عاهدوا والصابرین فی البأساء والضراء وحین البأس اولئك الذین صدقوا واولئك هم المتقون — سورهٔ بقره) ۲]

۱] ای ایمان ایدن كیمسه‌لر ، هپكز بردن صلح ومسالمه كیرك . شیطانك آدیملرینی تعقیب ایتمه‌یك . چونكه او ، سزك ایچون آب آچیق بر دشمندر.

۲] یوزلریكزی مشرقه ، یاخود مغربه دوندیكز طاعت دكلدر . طاعت آنجق او كیمسه‌لرك ایشلدیكیدركه اللهه ، آخرت كوننه ، ملكلره ، كتابه ، پیغمبرلره ایناتیر ، سودیكی مالی خیصیملرینه ، یتیملره ، بیچاره‌لره ، یولده

تصحیح . — كچن نسخه‌نك ۹۸ نجی صحیفه‌سنده ایكنجی ستونك آلتنجی سطرنده‌كی (بیلیر ،) كلمه‌سندن صوكره شو جمله اوله‌جقدر ، لطفاً علاوه‌سی:

مخلوقاتی ایسه علم الٰهیسندن یالكز اونك دیله‌دیكنی قاوارایه‌بیلیر، باشقه بر شی بیله‌من ؛

§ ۱۰۱ نجی صحیفه‌نك برنجی ستوننك ایكنجی سطرنده‌كی (اوله‌مسنك) كلمه‌سی یاكلشدر ، طوغروسی : (اولمسنك) در. معنا پك فاحش بر صورتده دكیشدیكی ایچون هرحالده تصحیح اولونمسی اقتضا ایدر.

رؤیت هلال مسئله‌سی

۱

فاضل محترم فطین افندی حضرتلرینه

رؤیت هلال مسئله‌سنه دائر سبیل‌الرشادده انتشار ایدن مقالات فاضلانه‌لرینی كمال ذوق ودقتله اوقودم . جداً صلاحیتدار بر لسان عالمك افاداتی اولان ایضاحات فنیه‌لری بعض اقتطافات فقهیه و تمنیات مخصوصهٔ دیانتپروریلریله تذییل ایدلمش وعلی‌الاطلاق علماء اسلامیه‌یه بر حصهٔ خطاب افراز بیورلمش اولدیغی جهتله ـ نه‌دندر بیلمیورم ـ بو خطابدن آز چوق بر سهم توهم ایتمك جرأتكارلغنده بولندم . صلاحیت مسلمهٔ فاضلانه‌لرندن منتظر اولدیغم وجهله، قدرت فنیه كزله قوت دیانتكزك بین السماء والارض برنقطهٔ تلاقی بولمق اوزره، متوازیاً مسابقه‌یه كیرشدكلرینی كوسترن مقالات مهمهٔ علمیه‌لری او دقیق ورقیق سیروقیمتلریله روحمی اوخشاركن، شخصیت فاضلانه‌لرنده ایستدیكمدن زیاده یوكسك بر مخاطب الهام ایتمش و عاجزلرینه بو خصوصده بر وسیلهٔ كلام بخش ایله‌مش بولندیغندن طولایی آیریجه شایان تشكردر.

شرعك سبب وجوب صوم اولمق اوزره اثبات شهر نقطهٔ نظرندن عموم حسابنه تعقیب ایتدیكی شهود وشهادت هلالی ذات عالیلری مجرد اثبات وجود هلال نقطهٔ نظرندن وخصوصی برحیثیتله تعقیب بیوردیغكزدن دولایی بعض حالانده حكم شرعی ایله حكم هیئی آراسنده بر تناقض اندیشه‌سنه نصل دوشمش و بومهم عقده مطالعات مخصوصهٔ عالمانه‌لرینه نصل باعث یكانه اولمش ایسه، مقصد هیئی ایله مقصد شرعی آراسنده هیچ بر نقطهٔ نظر فرق كوزتمه‌مكه معطوف بولنان بو عقده‌نك حلنده، علماء شرع ایله علماء هیئت آراسنده مفروض بر اعتمادسزلق تصورینی مبدأ نظر اتخاذ بیورمه‌كز وبو اعتمادسزلغی معذور كوسترمك ایچون اسلافكزی مؤاخذه‌یه مجبوریت حسنی دویمش بولنمه‌كزده قلب عاجزی‌یه اویله بر عقده اولمش وبو سطرلرك تحریرینه باشلیجه سائق بولنمشدر.

قالمشلره ، ایسته‌ینلره ، برده اسیر اولانلره ویرر ، نمازی قیلار ، ذكاتی ادا ایدر ، صوكره معاهده ایتدكلری زمان عهدینی یرینه كتیرنلر، هله صیقینتیلی، خسته‌لقلی صیره‌لرده وحرب زمانلرنده ثبات ومتانت كوسترنلر یوقمی ، ایشته طاعتلرنده صادق اولانلر بونلردر ، ایشته اللهدن قورقانلر بونلردر .

ایشته بونك ایچون علم فقه ایله علم هیأت آراسنده فرض تناقضه مساغ ویرد کبی کورونن بو نقطهٔ نظری فدا ایتمك لطفکارلغنی عنایت علیه‌لرندن استرحام ایله سوزه باشلایه‌جغم .

بر علمك مستحق اولدیغی حق احترام و اعتمادی تقدیر وتسلیم ایتمه‌مك امناء حق اولان علماء شرعك وضعیت حقوقیه‌لریله قابل تألیف دکلدر ، ظن ایدییورم . کرچه علم فقهدن بتون بتون مستقل وباشقه اولان علم هیئت ایله توغل وظائف فقهادن خارج ایسه‌ده علوم ممتازه‌نك قیم مخصوصه‌لرینی بحق طانیه بیلمك وظیفهٔ فقهیه‌دن معدود بولندیغی قناعتنده‌یم .

علم فقهك موضوعی اولان افعال مکلفین اعمال قلبیه وبدنیه‌یه شامل اولدیغی کبی بتون علوم ، اعمال قلبیه‌ده داخل واستحصاللرینه مصروف همم ومساعی اعمال بدنیه‌یی دخی متضمن بولندیغی نظر دقته آلنیرسه فقهك و فقهانك قیم علوم ایله علاقه‌سی حقنده نصل تردد اولنور ؟ صوکره فناری مرحومك تلامیذندن اولوب کندی الیله شرقه سوق وتشییع قلنان قاضی‌زاده ، دها صوکره علی قوشجی کبی ذواتك مساعیلری مساعیٔ اسلامه انضمام ایتمك صورتیله علم هیأتك اکتساب ایتدیکی ترقی‌یه خافلری برشی علاوه ایده‌مدیلر ایسه عجبا او حاصلهٔ فنیه‌ادامه وتعمیم ده‌می اولنه‌مامشدر ؟ اویله اولسه ایدی اوحاصله‌یی زمانمزه‌قدر آز چوق ایصال ایدن وسائط نصل بولنه‌بیلیردی ؟ دها دونه قدر مدارسك نسخ مدونه‌سی میاننده بولنان وقاضی زاده‌نك اثری اولان جغمونی شرحی اطر نده‌کی موکب علمی نصل تشکل ایدردی ؟ بینونت زاویه‌سی وسهمی اولچمك و ضیای منعکس حقنده بر فکر ایدنمك ، نه‌قدر دقیق اولورسه اولسون ، ترقیات جدیدهٔ فنیه‌یه مدیون بر مسئلهٔ هیئیه عد اولنه‌میه‌جغی کبی علی قوشجی مرحوم سلطان فاتحه کلدیکی زمان استقباله کیدن هیأتك رئیسی خواجه زاده‌یی دها ایلك ملاقاتده یوقلامش وقدرت علمیه‌سنی زیاده‌سیله تقدیر ایله‌مش اولدیغی حالده کندیسنك خواجه زاده و امثالنه قارشی بر حس اعتماد تلقین ایده‌مه‌مش وعکس حالده بو اعتمادك استانبول آفاقنده انتشار ایلیه‌مه‌مش بولندیغنه احتمال ویرمك‌ده دوغری اولمیه‌جقدر ، صانیورم .

فکر عاجزانه‌مجه علماء شرعك و فقط حق کلامه مالك علماء شرعك علومی وبالخاصه علم هیأتی لایق اولدیغی قیمتله ملاحظه ومستحق بولندیغی حقی بالتسلیم مطالعه ایتمه‌مك کبی بر عدالتسزلك ایچنده بولنمسی اعتذار قبول ایتمز بر نقیصهٔ فقهیه اولور . بو نقیصه‌یی تهوین ایتمك ایچون مسئله‌یی بالکز علماء هیأتك ضعف قیمتنه حمل ایتمك ایسه ایکی طرفی بردن اتهامه مساوی بر اعتمادسزلغه عطف ایدیله‌بیلیر که بو شرائط قارشوسنده کندیمزه اعتماد قضیه‌سی‌ده خیلی مشکلات کسب ایدر .

هرزمان تقلید مال صاغقله کچینن و حقیقی ارباب علمك موقعنی غصب ایدرك یاشایان وفقط تاریخ علمده اك کوچوك بر ایز براقه‌دن کچوب کیدن متصلفینی حسابه آلمیه‌رق ، دییه‌بیلیرم که ، علماء دین علم هیأت حقنده بیوك بیوك تجیلاتده بولنمشلر و کهانت شعبه‌سنه داخل بولنان احکام نجوم ایله اصل علم نجوم ویا هیأتی توصیهٔ عالیلری وجهله بربرینه قاریشدیرمامق ایچون چالیشمشلر . التطاف بیوردیغکز مطالعات فقهیه‌ده‌سزه بیوك معاونتی طوقوندیغی جزئی برامعان ایله آکلاشیلان و فقط قیمت و غایه‌سی هرنه‌دنسه نظر عالیلرنده حسن تقدیره مظهر اولمق شرفندن محروم قالان ابن عابدین مرحوم رساله‌سنده بو نقطه‌یی‌ده درج ایله‌مشدر . بوکا دائر بر چوق مؤیدات بوله‌بیلیر ایسه‌مده بوراده بر فقره ایله اکتفا ایده‌جکم . امام فخرالدین رازی تفسیر کبیرنده « ان فی خلق السموات والارض واختلاف اللیل الخ » آیتنده شویله روایت ایدییور :

عمر بن حسام ، عمر ابهریدن مجیطی اوقویورمش ، او صره‌ده فقهادن بر ذات کلمش ، نه اوقویورسکز ؟ دییه صورمش . عمر ابهری‌ده « کتاب اللهدن بر آیتك تفسیرینی اوقویورز . » دیمش وایضاح ایتمش : « جناب الله کتابنده « اولم ینظروا الی السماء فوقهم کیف بنیناها » بیوریور ، ایشته بزده بو بنانك کیفیتی تفسیر وایضاح ایلیورز . » سوزیله فقیهك تام نقطهٔ نظرینی کوسترمش .

دقت اولنورسه هیأت ریاضیه‌دن زیاده هیئت طبیعیه‌یه جلب نظر ایدن وهیئت ریاضیه‌یی اولوبتله تأمین ایله‌مش بولنان بو سوزك قیمت واصابتنی رازی بیوك بر تقدیر ایله قید ایتدکدن صوکره زماننده‌کی علم هیأتك بتون دقائقنه واقف بر احاطه ایله مبادی ومتعارفاتی مناقشه وعلمك لایق اولدیغی قیمت مخصوصه‌یی قید وتثبیت ایلر .

« من اتی کاهنا اومنجماً فصدقه بما قال کفر بما انزل علی محمد » لفظیله کتب سننده تخریج وتصحیح ایدیلن حدیث شریفك مضموننده علاقه‌دار کوریلن احکام نجوم ایله ، « اولم ینظروا ... اولم یتکفروا ... اولم یسیروا ... » ارشادیله باشلایان وتدقیق ومطالعهٔ عالمه وادلهٔ حکمته متدائر بولنان برچوق آیات کریمه‌ده وازجمله « والشمس والقمر بحسبان » آیت جلیله‌سنه علاقه‌دار اولدیغنده شبهه ایدلمه‌ین علم هیأتك بربرینه قارشدیرلمامسی لزومنده بالخاصه متأخرینك هیچ شبهه‌سی یوقدر . اصطلاح فقهیده « متأخرین » تعبیری‌ده اوچیوز تاریخندن صوکره کلن فقهایه مصروفدر .

علم هیأت حقنده حکم فقهاء بری اجمالی ، بری تفصیلی اولمق اوزره ایکی نوعدر . حکم اجمالی ، هیأتك علی العموم مسائلنه نظراً درکه بو اعتبار ایله علم هیأته غالب ظن قیمتی عطف ایدلمشدر . حکم تفصیلی ایسه ، مسائل هیئیه‌نك ، تصنیفیله علاقه‌داردر .

۱ — مشاهدات وتجربیات .

۲ — بونلر اوزرنده تطبیقات ریاضیه‌دن مستنتج حسابات .

۳ — نظریات وفرضیات ساذجه .

بونلردن ایلك ایکیسی قطعیات و اوچنجیسی احتمالیات جمله‌سندن عد اولنمشدر . چونکه مبدأ اولان مشاهدات ورصدات تجربه‌لری درجه‌لرینه کوره یقینیات واقعیه‌دن اولدقلری کبی ، تطبیقات ریاضیه‌دن مستنتج قوانین ضروریه‌ده بو واقعاتك اوصافیله مشروط اولدقلرندن ضروریات مشروطه جمله‌سندندر . بناءً علیه حساب فلکی ، حساب نظری مسائلی کبی ضروریات مطلقه‌دن دکل ، ضروریات مشروطه‌دن اوله‌رق حائز قطعیت صاییلرلر. نظریات وفرضیات محضه‌یه کلنجه بونلر هر زمان قابل مناقشه ظنیات حدودینی تجاوز ایده‌مزلر .

شبهه‌سز ترقیات فنیه بو مراتب ثلثه اوزرینه تعدیلات اجرا ایتمش وایده‌جکدر . فقط بو تصنیف ، ظن ایده‌رم ، هیچ برزمان ابطال اولنه‌میه‌جقدر .

لکن رؤیت هلال مسئله‌سی حقنده‌کی حکم فقهی حکم هیئتك قطعیتی اساسنه کوره جریان ایتمش بر حکم اولدیغی شایان اخطاردر . چونکه بو صورت، اقصر طریقدر . بوندن دولایی فرض بیوردیغکز عدم اعتماد نقطهٔ نظری مسئله‌نك حل فقهیسنده اصلا مؤثر اولمیه‌جقدر. حتی مسئله‌یی قطعیت حساب اوزرینه حل ایتمك آرزوسنی کوسترن سبکی وامثالی ذوات بونك ایچون موفق اوله‌مامشلردر . بناءً علیه بو کون اویله بر فرضیه‌یه بناء مطالعه ایتمك هم محذورلی ، هم فائده‌سزدر. محذورلیدر : چونکه علوم مثبته ایله علم دین آراسنده بر منافسه شبهه‌سی اویاندیرمقدن خالی قالماز . غیر مفیددر : چونکه انکار ایدیله‌بن بر حقیقتی یکیدن اثباته چالشمق تحصیلی حاصل اولدیغی کبی اثبات تقدیرنده‌ده باشقه مناطه استناد ایدن حکم فقهی‌یی اصلا متأثر ایده‌میه‌جکدر . بو طبق مقامنده طوران بر کیمسه‌یی دوشورمك ایچون آلتنده‌کی استنادگاهنه طوقونمه‌دن اوزرنده‌کی پرده‌یی آلیویرمکه بکزه‌یه‌جکدر .

بوندن باشقه کمال صلاحیتله تلقین بیوره‌بیله‌جککز اعتماد جدیدك یکانه مؤیدی تجربه اوله‌جقدر. حال بوکه وقوع رؤیت حقنده‌ویره‌جککز حکملر بالتجربه تأیید اولنه‌بیله‌جکی و وقوع ایله امکان دخی تأیید ایتمش بولنه‌جغی ایچون امکان رؤیت حقنده‌کی حکملرکزده بو اعتمادی آرزو ایتدیککز قدر تلقین وتعمیم ایده‌بیلمك قدرت فنیه‌کزدن منتظر ومسلمدر . لکن امتناع رؤیته کلنجه مع التأسف اویله اولمیه‌جقدر . چونکه امتناع حکمنی بردانه‌جك اولسون تجربه مثالیله تأییده امکان بوله‌میه‌جقسکز. زیرا امتناع، ضرورت عدم دیمکدر. عدمك موضوع تجربه اوله‌میه‌جغی دوشونولورسه ضرورت عدمك موضوع تجربه اوله‌میه‌جغی بالسهوله آکلاشیلیر . عدم، موضوع تجربه اولماز . چونکه تجربه‌نك مبدئی مشاهده‌در. عدم ایسه مشاهده ایله دکل، عدم مشاهده ایله ادراك اولنور . بناءً علیه حکم عدم ساده‌جه بر حکم عقلیدن عبارتدر . ضرورت عدم دیمك اولان امتناع حکمی ایسه آنجق تناقضدن مستفاددر ویالکز منطق صوری قانونلرینه تابعدر . اوت عدم مشاهده‌یه مستند اولدیغی ایچون مشاهده‌دن اخذی قابل اولمیان عدم وقوع حکمنی حسابدن استخراج ایده‌بیلیرسکز. فقط بونی هیچ بر زمان تجربه‌یه اضافتله تأییده موفق اوله‌مازسکز. حتی مقتضای حسابه کوره نه بن، نه سز ، مشاهده ایده‌میه‌جکز که، تکرر مشاهده دیمك اولان تجربه‌یی یاپه‌بیلمك امکانمز بولونسون. عدم وقوع حکمی بویله اولورسه آرتق امتناع حکمنی تصور بیوریکز . امتناع حکمی تجربه‌یه اضافه ایدیلیرسه بتون کشفیات جدیده مقدما ممتنع اولمق لازم کله‌جك. حال بوکه ممتنع اولسه ابدی واقع اوله‌مازدی . مع مافیه هر نه اولورسه اولسون عدم، تجربه ایله تأیید اولنه‌میه‌جغندن، بز ترقیات فنیه‌دن یالکز امکان ووقوع حکملری بکلرز. تجربی فن بزم امتناع قناعتلرمزی دکل، دائما امکان قناعتلرمزی تزیید وتقویه ایدر . حتی دییه‌بیلیرم که یالکز تجربی فنده هیچ بر امتناع حکمی یوقدر، بلکه ضرورت حکمی‌ده یوقدر . چونکه هپسی واقعی حکملردر ، آنی و(آپوسته ریوری) در.

المالیلی حمدی

یکی علم کلام

یکی علم کلامه لزوم وارمی ؟ یوقمی ؟

دارالفنون مدرسلرندن فاضل محترم ازمیرلی اسماعیل حقی بك حضرتلری کچنلرده (یکی علم کلام) اسمنده بر اثر تألیف ایدرك بونك برنجی جزئی طبع ونشر ایلمشدی . بز، بو اثرك هیئت حاضره‌یه کوره مسائل اعتقادیه‌یی مدافعه ایدوب ایده‌میه‌جکندن بحث ایده‌جك دکلز، عقائد اهل سنتی خللدن وقایه مقصدینی تأمین ایدیان علم کلام حقنده استاد شهیر شیخ محسن فانی الظاهری حضرتلری طرفندن سبیل الرشاد مجموعه‌سنك ۱۶ مایس ۲۹ تموز ۳۳۹ تاریخلی نسخه‌لرنده نشر ایدیلن مقاله‌یه دائر بعض ملاحظات علمیه عرضیله اکتفا ایده‌جکز . یکی علم کلامه احتیاج وارمیدر، یوقمیدر؟ مسئله‌سی میدانه چیقنجه هیچ بر مسلم متفکرك بو موضوع ایله ذهناً علاقه‌دار اولمامسی ممکن دکلدر.

اسماعیل حقی بك « خصم ده‌کیشدکجه ، طرز مدافعه‌نك‌ده ده‌کیشمسی، بناءً علیه علماء اسلامك اوکا کوره استحضارات علمیه‌ده بولنه‌رق یکی بر جبههٔ مدافعه کشاد ایتمسی لازمکلور. » دیدکلری کبی صاحب مقاله شیخ محسن فانی حضرتلری: « علم کلامك اساسی فلسفهٔ یونانیه‌در. حجازك تفوق دینیسنی امحا مقصدیله بر خلیفهٔ عباسی ، کتب فلسفه‌یی عرب لسانه ترجمه ایتدیرمش،

وبو حال عربلره قارشی فرصت بکلین ایران ملیتپرورلرینك احکام دینیه‌یی تأویلدن تأویله اوغراتمسنه بر زمین جریان احداث ایلمشدر. اسلامیتك فلسفه‌دن اساساً استفاده‌سی اولمدیغی کبی شیمدیکی فلسفهٔ غرب ایله‌ده محتاج تأیید اوله‌جق بر عقیده‌سی یوقدر، یکی علم کلام نامیله اسکی اختلافلری اتفاق واتحاده الا زیاده محتاج اولدیغمز شوزمانده یکیدن جانلاندیرمغه لزوم یوقدر. مقصد کنجلکی اسلامیته ارجاع ایسه؛ بو، دوغریدن دوغری‌یه صیانت دینه وسلامت وطنه متعلق بر مسئله‌در، بناءً علیه کنجلریمزه لازم اولان شی، کتاب وسنته مستند بر علم حال‌در، چونکه سمعه مستند اولان احکام دینك مناقشه‌سی وبالدر، عقله معارض کورینان نقلك تأویلی ایسه، دینی تأیید دکل، بلکه تجاوزدر. » دییورلر.

شو ایکی نقطهٔ نظرك اهمیتی ناقابل انکار بر وضوح ایله معین‌در. قویاً ظن ایدییورمکه شیخ حضرتلری (بر خلیفهٔ عباسی) تعبیریله مأمونی قصد ایدییورلر، چونکه کتب فلسفه الك زیاده مأمون زماننده لسان عربه ترجمه ایدلدی. ترجمه ایچون مأمونك اوچیوز بیك دینار مصرف اختیار ایتدیکی مرویدر. کندیسی دخی معتزله‌دن ایدی؛ مسلم وغیرمسلم علمای زمانی سرایته طوپلار، جریان ایدن مناقشه‌لره بالذات اشتراك ایدردی. مأمونك بو ذوق علم وعرفانی هیچ بر وقت اسلامیتی تفرقه‌یه دوشورمك مقصدنده بولندیغنه دلیل اتخاذ ایدیله‌من. فلسفه مراقی اسلامده امویلر زماننده باشلامش، مؤسس حکومت عباسیه ابو جعفر منصوره کچه‌رك هارون رشید، مأمون زماننده توسع ایتمش، وبو وسعت معتصم، واثق، متوکل زمانلرینه قدر امتداد ایلمشدر.

منصور خلیفه اولنجه، بالطبع تبعهٔ غیرمسلمه‌نك رهابین وعلماسیله اختلاط ایتدی. ملل سائره‌ده موجود علوم وصنایعه عائد بعض شیلر ایشیده‌رك اونلرك کندی ممالکنده دخی نشر وتعمیمنه بر شوق وهوس حاصل ایتمش، ملك رومه سفیر کوندره‌رك (کتاب اقلیدیس) ایله بعض کتب طبیعیاتك بالترجمه ارسالنی التماس ایلمشدی. کتب مذکوره حقنده ابن ندیم‌ده ایضاحات بوله‌بیلیرز. بو ترجمه‌لر کلوبده مندرجات مفیده‌سی کورولنجه، علمای اسلام طرفندن علوم حکمیه‌یه عائد آثارك دخی جلبنه لزوم کوسترلمش، وشو صورتله آثار اجنبیه حقنده باش کوسترن مراق کیتدکجه ایلریله‌یه‌رك مأمون زماننده بوتون کتب یونانیه وایرانیه وهندیه عرب لسانه نقل ایدلمشدی. علماء اسلام بونلرك مطالعه‌سیله اکتفا ایتمدی، بر مدت صکره تدقیقاتنه‌ده کیریشه‌رك مسالك فلاسفه‌نك سقطی صاغلامندن تفریق ایتمش، وبونلری احکام دینیه مقیاساتیله تمیزله‌یه تمیزله‌یه اسلامیته مخصوص بر شکله افراغ ایلمشدی. کتب مذکوره‌نك ترجمه‌سندن اول روح اسلامیتدن آیرلمش، اولان فرق ضاله علماسی دخی کندی معتقداتنی بو کتابلردن اقتباس ایتدکلری اساسلره بناء ایدرك علماء اهل سنتله خیلی اوغراشدیلر. فقط متکلمین اهل سنت فلسفهٔ یونانیه‌یی، صوفیهٔ اهل سنت دخی فلسفهٔ ایرانیه وهندیه‌یی فرق ضاله کبی تحصنکاه دکل؛ ابن خلدونك دیدیکی کبی (رد وقبول خصوصنده نشانکاه اختصاص اتخاذ) ایلدیلر، تنقیدات علمیه‌نك توسعی سایه‌سنده بغداد منار معارف وجاذبهٔ مرکز عالم اولمش، ومحضا ور ساطع محمدی افکار باطله وظنون عاطله سدلرینی خردوخاش ایدرك بر طرفدن عراق، هندوچینه‌دوغری اوزانوب کیتدیکی کبی، شمالی آفریقا طریقیله‌ده اوروپانك قلبکاهنه قدر بر تونشار معرفت اولمقدن کیری دورمامشدی. فلسفه‌نك بذاتها بر مضرتی اولسیدی، اسلامیت عقله حیرت ویرن او سرعتله انتشار ایده‌بیلیرمی ایدی؟ اوروپا بیله فلسفه‌یی اسلام ماکنه‌سندن کچه‌رك تمیزلندکدن صکره آلدیغی زمان یوکسلمش، بالاخره دوغریدن دوغری‌یه آلمغه باشلادیغی زماندنبری اسکی سویه‌سنی ضایع ایتمشدر. غرب وشرقده، بالخاصه غربده مزاحم حیاتی تشدید ایدن عواملك الک مهمی بودر. غربك بوبابده قوتی چوغالمش، فقط قیمتی آزالمشدر. علمك دین ایله برابر یورومسی، ایکیسنك آت باشی برلکده ایلرله‌مسی ایجاب ایدرکه، حقیقی اساسلر اوزرینه بر مدنیت تأسس ایده‌بیلسین. انجق حقیقی بر دیندن حقیقی بر مدنیت چیقار. اوروپاده دینك، مقدرات علمیه‌یی اداره ایده‌جك بر حالده اولمادیغنی هرکس بیلیر. فقط اساسات اسلامیه‌یه مستند بر مدنیت فاضله‌نك تأسس ایده‌جکی کیمسه‌یه مجهول دکلدر.

منصور، طبیعیاته عائد کتب تعلیمیه‌یی ایکنجی عصر هجری‌ده جلب ایتمش اولدیغی حالده ١٦٢٩ سنهٔ میلادیه‌سنده (طبیعتله محاوره) کتابنی یازان بر ایتالیالی طبیعتدن بحث ایتمش اولمق کناهیله اعدام وفلسفه‌نك منعی ایچون دین نامنه شدتلی مقررات اتخاذ ایدلدی. روح، حقدن کلوب بر کون اولوب‌ده حقه کیده‌جکنی سویلیان (سرو.) خفیف بر آتش اوزرنده یواش یواش پیشیریلیرجه‌سنه احراق ایدلمش اولدیغنی، ارضك کرویتنی ١٥٤٣ده کشف ایدن (قوپرنیق)ك رفض والحاد ایله محکوم اولدیغنی، کونشك اطرافنده دوندیکنی میدانه قویان (غالیله) نك چکدیکی اشکنجه‌لری، ابن رشد فلسفه‌سنی اوقویانلرك نه عذابلره اوغرادلدیغنی کندیلری حکایه ایدییور. ١٤٨١دن ١٨٠٨ تاریخنه قدر ایکیوز بیکی احراقاً اعدام ایدلمك اوزره اوچیوز قرق بیك اهل علمك اعتقادسزلقدن دولایی محکوم ایدلمش اولدیغنی ینه کندیلری یازییور. عباسیلرده‌می، اصحاب رفض والحادی بویله یاقملی ایدی؟ یاقمدیلر، چونکه یاقه‌مزلردی. بونی یاقه‌بیلمك ایچون نه‌قدر، آیات امتنان واستدلال وار ایسه جمله‌سنی قرآن‌دن چیقارملری لازمکلیردی. فلاسفه‌نك خرافاتنه قارشی، یالکز بر سلاحلری وار ایدیکه اوده مناظرهٔ کلامیه ایدی. تفکر خلقته مأمور اولان بر ممات ارباب علمه ال دوقاندیره‌بیلیرمی؟ اکر بویله اولسیدی اسلامیتك بعض مفتریلرك دیدیکی کبی، سلاح قوتیله انتشار ایتمش اولمسنه قائل اولمقلغمز

ايجاب ايدر . قورقويه استناد ايدن بر دين نه قدر يشايه بيلير ؟ قورقو اورته‌دن قالقار قالقمز ارتداد باشلار ، بالخصوص اهل كتابز ، يالكز مجادلهٔ حسنه ايله دعوته مأمورز . مجادلهٔ كلاميه دينيلن شيء‌ده بوندن بشقه برشي‌ميدر ؟ مكالمه‌يه محتاج بر علمه (علم كلام) دنيلمسنده برضرر تصور ايديله‌من . هانكي علم واردركه : تكلمه محتاج اولمسون ؟ كلام ، عادتا (منطق) ديمكدر ، نطق ايسه يالكز تكلم دكل ، ادراك معناسنه‌ده كلير . بو اعتبار ايله (علم كلام) ، علم ادراك معاني مدلولنده‌ده استعمال ايديله‌بيلير . انسان ايله صنوف حيوانات ارەسنده‌كي حدود ذاتيه‌ده باشقه درلو تميز اولنه‌بيليرمي ؟.. صاحب حجت بالغه بيله ، وحدانيتي دليل تحصلي‌يه استناد ايتدرمشدر . (لوكان فيهما آلهة الا الله لفسدتا)

في الحقيقة خلفاى عباسيه‌ده عصبيت عربيه‌يي قيرمق فكري واردي . فقط بو مقصد هيچ بر زمان اسلاميتك عليهنده بر معنا ايله تفسير ايديله‌من . دوشونملي ، برقسم ممالككنك حدودي سورچين‌دن‌يمنه قدر امتداد ايديور ايدي . بوقدر وسعته مالك اولان حكومتك بيكلرجه علما وحكماسي وارايدي . بالخصوص بونلردن غيرمسلملر دائما كندي منسوب اولدقلري ملتلرك مدنيت سابقه‌سيله افتخار ايدوب دوريور لرايدي . بونلري كندي سلاحلريله الزام ايتمك ، علوم وصنايع جه وجوه احتياجي نظر دقته آلمق اقتضا ايتمزمي ايدي ؟ بوقدر اقوامك بشقه درلو برمركز مشترك اطرافنه طوپلانمسي قابلميدي ؟ امويلرك عددي يوزلرجه مليون نفوس مسلمهٔ غير عربيه‌يه عصبيتله تحكم ايتمسنه ، بونلره (موالي) ناميله كوله معامله‌سي ياپمسنه حكمت وسياست اسلاميه‌نك تحملي وارمي ايدي ؟...

واقعا پت پرستلرك مسلمان اولمقدن ، ياخود اسارتي قبول ايتمكدن بشقه چاره‌لري يوقدي . حتى جناب حسان‌ده :

ونحن ضربنا الناس حتى تتابعوا
على دينه بالمرهفات الصوارم

ديمش ، فقط اهل كتاب حقنده [لا اكراه في الدين] آيت جليله‌سي نازل اولنجه ايشلر ده كيشمش . اونلر جزيه ويرديلر ، ارتق موعظه ومجادلهٔ حسنه‌دن بشقه الده تطبيق ايديله‌جك بر دستور يوقدي . محي الدين عربي حضرتلري ديورك :

« انسانه علم ايكي يولدن كلير : الهام ـ استدلال . بن علم كلامه سوء نظردن الله‌ه صيغنودم . بوعلمك علماسي ، علم مذكوري كندي نفسلريچون اوكرنمديلر . الله تعالى حضرتلريني ، صفات سبحانيه‌سني ، صدق وصحت رسالتي انكار ايدنلري الزام ايچون اوكرنديلر . حدوث عالمي ، قدري ، معادي اثبات ايچون بوعلمي تعليم وتدوين ايلديلر . اعتقاد ناسي تشوشدن وقايه ايچون وجوده كلن بو علم‌ده‌كي ادلهٔ عقليه ، معجزهٔ انبيايه بكزر . خصمه قارشي استعمالي لازمكلن وسائطك اسلي ادله‌در . ادله يرنده اسلحه استعمال ايديليرسه ، منكرين خوف ايچنده قالير . خوف ايسه اونلري نفاقه دعوت ايدر . شوقدركه ، هركسك بوعلمي بيلمسي ايجاب ايتمز ، چونكه بوكا محتاج دكلدر . هر بلده‌ده ، فروع دينه مطلع اولان فقها ويا اطبا كبي ، اصطلاحات نظريه‌يي بيلن برذاتك بولنمسي كافيدر ، دلائل نظريه‌يي بيلمك اسلاميته مانع دكلدر . عوام كتابي ظاهرندن بيلير . بويله اولمسيه‌دي ، قبل النظر مسلمان اولانلره اسلام نامي ويريله‌مزدي . عوام بيليركه قرآن كيمسه‌نك معارضه‌يه مقتدر اولمديغي برحجت الهيه‌در . بوعقيده‌ده بر دليل عقلي قوتي تشكل ايدر . انسان عقلك نوريله يالكز بعض شيلري كوره‌بيلير ، فقط ايمان بر نور معنويدركه ، اونور ايله هرشي كورينور ، علمك اك اعلا مرتبه‌سي‌ده ، بوعلم بالله‌در . »

ظن ايديورم كه ، شيخ محسن فاني الظاهري بك افندي‌ده قسماً بومسلكي تعقيب ايديورلر .

مسئله‌يي برده كنجلريمزك برطرفدن دينه ايصنديرلمسي ، ديكر طرفدن حس تجددلرينك تطميني ، وشو صورتله حيات فكريه واخلاقيه‌لرينك تنميه وتميه‌سي ، بالنتيجه قوهٔ معنويه‌لرينك تقويه‌سي جهتندن محاكمه‌ايده‌لم . بونلره هرحالده عوام ناسي نظريله باقيله‌من . چونكه بونلر هرشيئي سببيله تصور ايتديرن برمسلك تحصيلده بولنيورلر ، هرشيئي علتيله اكلامق ايسته‌يورلر . هيچ علتسز معلول اولورمي ؟ علتسز معلول آرامق ، وجودسز موجود آرامغه بكزر دكلمي ؟ . . .

علم كلامدن هيچ برشي اوقوتميه‌لم دينيله‌من . بردين بوقدركه مدافعه‌دن مستغني اولسون . اسكي علم كلام كافيدر دينليرسه بوده دوغري دكلدر ، چونكه اسماعيل حقي بكك ديديكي كبي برچوق خصملريمز ئولمش ، بعضيسي‌ده قوت بولمشدر .

قرآن ناصل كندندن اول كلمش اولان كتب منزله‌نك بعض احكامني عيناً ، بعض احكامني تعديلاً تصديق ايتمش ، زماناً حكمت موجوديتي قالمايان برقسم احكامي‌ده فسخ ايله‌مش ايسه ، بزده علوم عصريه ايجاباتنه كوره اسلاميتك علويتي مدرك برذهنيت علميه حصولنه خدمت ايده‌جك اثرلر وجوده كتورملي‌يزكه ، اوروپانك بيطرف محافل علميه‌سيله‌ده تأمين مناسباته مساعد برزمين احضار ايتمش اوله‌لم . چونكه اونلرله‌ده ، مشتركاً مدافعه‌يه مجبور اولديغمز برطاقم مسئله‌لر قارشوسنده بولنيورز .

بونلرك هيسني برطرقه قويالم . لايقميدركه ، كنجلريمز محضا تعليمسزلك يوزندن دينلريني اجنبيلردن اوكرنمك مجبوريتنده قالسونلر ، ياخود بسبتون دينسز اولسونلر ؟ . . : تدريسات دينيه پروغراممز عصر حاضرك احتياجيله متناسب وتربيهٔ دينيه واخلاقيه ويره‌بيله‌جك ماهيتده اولماديغني هركس بيليور . بومهم ايشك جدي واساسلي معلوماته استناد ايدلمكسزين ياپيله‌ميه‌جغي‌ده كيمسه‌يه مجهول دكلدر . بوتون شو ملاحظه‌لره رغماً ، بويله صيقينتيلي ايشلره كيريشه‌جك آداملريمز يوقدر دنيله‌مزسه‌ده ، اسكي زمان فضيلتلرندن عد ايدنلرده چوقدر .

دار داغان زاده
احمد نظيف

اسلامه اسناد ایدیلن تدنی سببلری

۷

دین مبین اسلامه قارشو طاقیلان خصومتکارانه وضعیته بتون قلبمله آجیورم. کنجلکك شوق وصولتله دائما یوکسلمکه چالیشان روحنده ملتنك دوشکونلکنی کورمکدن متحصل بر کدر، بر آجی‌وار. بن بو آجی‌یی تقدیس ایدرم. بو حسه حرمت ایلرم.

عزیز تورکیانك هر کوشه‌سنده آغلایان بر ماتم وار. بیقیق یوردلرك آرتق دومانلری توته‌ین اوجاقلری باشنده چوملمش طون کلینلر، آق صاچلی ننه‌لر سنه‌لردنبری حالا کله‌ین بر عزیز چوجقك ابدی فراقنه ایلیق وحرارتلی کوزیاشلری دوکدیکنی کوره‌ن وطویان کنج روحلر بو مشئوم سببه بتون کنجلکنك حدت وشدتیله لعنتلر ایدیور. نه قدر حقلیدر!

لکن بو سبب، آه بو ملعون و ناکام سبب نه دینی، نه ملیدر! اشته، ای کنج، سنك ملیت عشقیله قاوورولان تازه روحنده‌کی ماتمك آجیسیله آرادیغك سبب، عصرك ایجاباتنه اویمادیغنی سکایالان دیللرایله سویله‌ین غافللرك دیدیکی اسلام اساساتی دکلدر. او ملعون سببك کوکی داها درینده‌در.

کور تعصبله سفیل تقلیدی کوز اوکنه آلارق بشالی ملتنك ایناندیغی دینی، طاپدیغی حقی، کوتدیکی یولی دقتله، انتباهله آراشدیر وایشته او زمان کوره‌جکسك‌که یاپمق ایچون ییقمغه مجبور اولدیغك تورکك دینی دکلدر... دینی اهمال ایدن ملعون سببلردر.. آتشلی ملیتکه‌عشق وصولت ویره‌ین بوسبب سنك یوکسك تاریخندن کلیور، دینکدن کلیور، ملیتکدن کلیور. بونلر، بوسفیل و ناکام سببلر قارشوسنده سن بتون ایمان وعرفانکله مجادله ایتمکه مجبورسك.

دین مبین اسلامه اسناد ایدیلن تدنی سببلرندن بریسی‌ده « دین جمعیتمزك سیاستنه، حقوقنه، عائله حیاتنه، اقتصادیاتنه، بدیعیاتنه حاکمدر. اخروی و دینی اولدیغی ایچون دنیا ایشلرنده موفق اولامایورز. » دن عبارتدر. عجبا بویله‌می؟

دین مبین اسلامك جمعیتده موجوداولان‌ایکی شیئه خطابی واردر: عضوی، معنوی یعنی‌اجتماعی! ایشته بوحکملری بربرینه قاریشدیرمق یوزندن‌مسئله پاکلش آکلاشلمشدر. بونی براز ایضاح وتحلیل ایدنجه کوریله‌جکدرکه سیاسته، حقوقه، عائله حیاتنه، اقتصاده قاریشدیغی جهتلر تماميله آیری آیری شیلردر. برینك دیکرینه قاریشماسنی اك ای ومتین صورتده تأمین ایدن‌ده اسلامدر.

« عضوی » ایشلرده دین مبینك احکامی پك صریحدر. اسلام دینی عضوی احتیاجلره قارشووضع احکام ایدرکن اجتماعی احتیاجلری بوکا هیچ قارشدیرمامشدر. معلومدرکه بوایکی احتیاج تطمین ایدلمزسه برنده نوع ایچون بقا، دیکرنده جمعیت ایچون وارلق ممکن دکلدر. حالبوکه « دین » اخروی احکامده فردیدر. امر آخرتده احکام موضوعه تماميله شخصه تعلق ایدر. مکلف فعلاً فردی مسئولیت وعتابه، یاخود فردی مکافاته مظهر اولور. عبد ایله الله آراسنده هیچ بر واسطه یوقدر. « امید » شخصه‌در.

« لاتقنطوا ... » امر جلیلی عامه‌یه فرداً فردا خطابی حاوی امید رحمت ویره‌ن ربانی برتبلیغدر. « عمل صالح » فرد مسلم ایچون نعمت ابدی‌یه مظهریتی کوستریر. « مرتکب کبائر » ایچون تنذیر الهی‌ده فرده مخصوصدر. بوسببله حقوق مشترکه [عبادات وطاعاتده] ثابت دکلدر. « استشفاع » بحثی آیری بر مسئله‌در. شفاعتك حیلولتی فردی مسئولیتی ازاله‌ایتمز. نبینك، ولینك، اقربك شفاعتی رب‌الکریم عندنده قبوله مظهر اولورسه تعلق ایده‌جك حکم وعفوالهی بنه عامه‌یه دکل، فرداً فردادر. بوراده اجتماعی برشی یوقدر. عبادتده جماعتك تأثیراتی‌ده بوکا معارض دکلدر. اوباشقه برحسنه‌درکه ایلروده ایضاح ایده‌جکم. بونك ایچون اسلام دینك اصل اعتراض ایدیلن اجتماعی حیاتده‌کی حاکمیتی عجبا دیدکلری کبی یوروته‌ین، طوردیران قاعده‌لرمی نابعدر؟

« اسلام » ك سیاست اعتباریله تبلیغ بیوردیغی احکام، دنیویدر. وضع ایتدیکی احکام، اخروی ومعنوی دکل، عقلی ومادیدر. بونده ایکی اساس کوسترمشدر: قوت — مجاهده! بونك خارجنده اسلام سیاسته دائر برشی دیمه‌مشدر. احکام عمومیه اعتباریله فرقان عظیمده بزه سیاست رهبرلکی ایدن بینات جلیله‌نك عمدهٔ مندرجاتی خلاصة الخلاصه شوندن عبارتدر:

« دوغری‌یه دعوت، حق تعلیم، ایمانی تبلیغ ایدیکز. ناسه دوغری‌یه سویلر ایکن یاپشدیغکز متین دستك ایمانکز اولسون. عدلی رهبر ایدیکز. احسانی براقیکز. اماناتی اهلنه تودیع‌ایلیکز. برو تقوادن آیرلیکز. حقسز تعرض ایتمیکز. حقوقکزی‌قورویکز. وبلاغ المبین اولکز. تبلیغ ایتدیککز هپ دوغری اولسون. دعوا کزی حقیله مدافعه ایدیکز. وحدتله حرکت ایدرکن تقوادن آیرلمایکز. مشاوره امریکزك اساسیدر. اولی‌الامره عقل وشرع دائره‌سنده اطاعت ومشاوره نتیجه‌سنده کوز قیرپمه‌یرق اعتراضسز انقیاد ایدیکز. حق عبد حق ربدن اخصدر، اولی‌در. حق غفور رحیمدر. لکن حق عبد استحلاله مفتقردر. عالم اولکز. هرشیئی بیلیکز. بیلنله بیلمه‌ین بردکلدر. حقکزی لسان‌ایله مدافعه‌ایدیکز. بینه‌ایله اثبات ایدیکز. آیتلرله تنویروتثبیت ایدیکز. تعرضه معروض قالنجه حقکزی مصافات ایله مدافعه‌ده موفق اولامانجه ایشته اووقت

قوتكزله اورته‌يه آتيله‌رق مقاتله ايديكز. الله دوغريلرك، محسنلرك، متقيلرك ياردمجيسى، ظالملرك منافقلرك دشمنيدر. »

معارضلره شيمدى صوريبورم : عجبا بوكون سزك « ديپلوماسى، حقوق دول، تاريخ سياسى، حقوق حرب » ديديككز شيلر بوراده خلاصةً قيد ايتديكم آيات جليله‌نك عالى مضمونلرندن دها عالى بر قاعده‌يى حاويميدر ؟

هر ملتده صوك سوز سونكودر . سونكوسنه كووه‌نه‌ين ملت حقلى ده اولسه‌ده حقسز چيقار. ايشته قرآن كريمده مؤمنلره اولا حق مصافات بولندن علم ايله، عرفان ايله مدافعه‌يى وتبليغى بياندن صوكرا آرتق قيليجى صييرارق حقنى محافظه وتعرضى دفع ايلمكى امر ايديبور.

ايشته اسلامى سياست بودر . « وان جنحوا للسلم فاجنح لها وتوكل على الله » باشقه جوابه احتياج يوقدر، صانيرم .

شوراسنى چوق توصيه ايدرم كه احكام رصينه‌سى نقل ايتديكم بو عالى دستورلر « ساعة القيامه » قدر باقيدر . استقلال صاحبى هر ملت بو دستورلر خارجنده بر سياسته مالك اولاماز .

عثمانلى دولتك ١١٤٤ تاريخندن ١٣٢٤ سنه‌سنه قدر، ١٣٢٦ تاريخندن بوكونه قدر كچن ايام نحوستنده ايشته بو احكام جليله‌يه اتباع ايديلديكى ايچوندر كه هند دكزندن بودا پشته‌يه، ايديل حوضه‌سندن ويستول صوينه قدر اولان عثمانلى دولتى محو اولدى .

حريت و مشروطيتك بر « شرذمه » نك يد قهر و ظلمنده احكام منصوصه خلافنده سوء استعمال ايدلمسى يوزندن اوچ ييلده اوچيوز ييللق قهرمانلر ياتاغى دين و ملت دشمنلرينه تسليم ايدركن بونى عجبا عثمانلى دولتى و بو قافلهٔ غافله دين مبين اسلامك سياستندن طولاييمى ويرديلر ؟

بشريت تاريخنك بوزقاراسى اولان يونانكى ميخانه‌جى، عمومخانه‌جى، سفيل و قاتلابان بر قوم كوزل ازميرى، يشيل بروسه‌يى، مقدس ادرنه‌يى عجبا بزم دولتمز احكام اسلاميه اوزرينه ابتناى سياست ايتديكى ايچونمى چيكنه‌دى، اجداديمزك شانلى تربه‌لرينى تلويث ايتدى، مبانئ مناجاتى طاشلادى ؟ بو، چوق سرسملك اولور. آناطولينك شانلى محاربه‌لرنده عرض ودين دشمننه سينه‌سنى كرن محمدجك عجبا (غرب ذهنيتى وفلسفه‌سى) نامنه‌مى اك عزيز اولان جاننى ويردى ؟ يوقسه اونى اورايه سوق ايدن عالى قدرت ايشته بز « كنجلر » ك بكنمديكى، مؤاخذه ايتديكى « دين وايمان » قوتى‌ميدى ؟

يالكز شوراسنى قيد و ايضاحه حاجت كوريبورم : اسلام دينى ترقى‌يه مانع واولمش فكرلر قياس ايدنلر آكلامليدركه شورايه نقل ايتديكم اسلامى سياسى اساسلر هيچ بر وقت سائر اجتماعى اساسلرله تداخل ايتمز . جمعيتك وظائف واعمال تفريقى اك چوق كوزل يابان اسلام تأسيساتيدر . بو سياست يولنده اسلاملر ايچون بر عمده‌در . هر كون بر شأنك ظهورينى تقدير ايدن اسلام دينى بو مظهراتى ايشته بو اساسلره كوره تعقيب وحل ايدر .

بك كوزل كوريليوركه « عقل شباب » ك زعم ايتدكلرى كبى دين اسلامك سياستده‌كى تبليغاتى هيچده اخروى دكلدر . ديبديرى دنيا ايشيدر . چونكه حياتى تكريم وقدرتلرينى ترجيح ايله‌ين حق تعالى اسلاملره فردى، اجتماعى وظائف وحقوقى هيچ نقصانسز كوسترمشدر . باشدن، قوريدن برشى يوقدركه كتاب مبينده مبين اولماسون، حكمت الهيه‌سى‌ده بوندن عبارتدر . فى الحقيقه بشريتك سعادت دارينى تأمين بيوران قرآن كريم يالكز حسن ترتيل ايچون دكل، آكلاشلمق وتطبيق اولنمق ايچون نازل اولمشدر . غريبك بزه اويمايان، ملى مخصوصاتمزله هيچ مناسبتى اولمايان، بنفسه اوجميتلرك مخصوصاتنه عائد كتابلرقدر برازده مسلمان توركك حقيقى كتابى اولان « قرآن كريم » ك مآل كزيننى آكلامغه چالشسه‌لر بو ضلالتلى يولده تورك جمعيتنه هجوم ايتمكدن واز كچه‌رك حقيقى توركلكك شعارينه كوره حركت ايتمش اولورلر . شيمدى حقوقى و عائلوى احكامى كله‌جك مقاله‌ده ايضاح ايده‌جكز .

محمد شرف

ژاپونياده مليت

نوبل مكافاتنى قازانمقله بوتون جهانده بر شهرت عظيمه قازانان هندستانلى شاعر تاغورانك قونفرانسى

٤

كنديسنى مدافعه‌يه يارايان عصرى سلاحلرى استكمال ايتمك خصوصنه ژاپونيانك اهميت ويرمامسنى توصيه ايتديكمه ذاهب اولماييكز. بن، بو جهت، محافظهٔ نفس حدودينى تجاوز ايتماملیدر، ديبورم . چونكه حقيقى قوت سلاحلرده دكل، بو سلاحلرى قوللانان انسانلرده‌در. بر انسان قوتنى آرتديرمق حرصيله سلاحلرينى چوغالتيرسه دشمنلرندن فضله كندى نفسى ايچون بر تهلكه تشكيل ايدر .

حياتدار اولان اشيا سهولتله رنجيده ايديلديكندن محتاج حمايه‌در . محنهٔ طبيعتده حيات كنديني بر طاقم محفظه‌لرله حمايه ايدر، بو محفظه‌لر حياتك كندى ماده‌سيله تكون ايدر . بوندن طولايى حياتك نشوونماسيله آهنكدار بر حالده‌در . ذى حيات انسانك حمايهٔ حقيقيه‌سنى درعهده ايدن، روحى مفكوره‌لردر . بونلرك حيات ايله جانلى روابطى واردر. حيات ايله برابر مظهر نما اولور. فقط مع الاسف انسانك بوتون اسلحه‌سى ذى حيات دكلدر . بونلرك بر قسمى چليكدن ياپيلير، ميخانيكيدر . انسان بونلرى قوللانيركن، اونلرك جبروتندن كنديني صيانت ايتمكه

دقت ايتمليدر. انسان مدافعهٔ نفس ايچون قوللانديغى سلاحلرك قارشيسنده كوچوليورسه تدريجاً انحار ايديور ديمكدر. ژاپونيا حياتك قانون اخلاقيسنه، غرب ملتلرينك بو طريق انحارى تعقيب ايتديكنى كوره‌جك درجه‌ده متين بر صورتده اعتقاد ايتمليدر. غرب ملتلرى باشقه‌لرينى پنجهٔ حكومتلرنده طوتمق ايچون انسانلقلرينى آغير بر بار آلتنده بوغيورلر.

ژاپونيا ايچون تهلكه‌لى اولان جهت غربك خارجى ظواهرنده تقليد ايتمك دكل، غرب مليتپرورلكنى سوق ايدن قوتى كنديسنه عائد ايمش كبى قبول ايتمه‌سيدر. ژاپونيانك اجتماعى مفكوره‌لرى شيمديدن علائم مغلوبيت كوسترمكه باشلامشدر. عصر حاضر تاريخنك مدخلنده فنك الهام ايتديكى شو دستور يازيليدر: «حياته آنجق اك زياده لائق اولان كسب استحقاق ايدر.» بو دستورك معناسى «ياشا وباشقه‌لرينه نه‌يه مال اولورسه، اولسون اهميت ويرمه» بو دستور، كوزلرى كور اولديغندن آنجق تماس ايده‌بيلديكى هرشيئه اينانان أعمانك دستوريدر. فقط كوزلرى كوره‌نلر انسانلرك يكديكرينه پك صيقى بر صورتده مربوط اولدقلرينى وباشقه‌لرينه ايندیره‌جكلرى ضربه‌لرك دونوب طولاشوب كنديلرينه اصابت ايده‌جكنى بيليرلر. قانون اخلاقى بو حقيقتك افاده‌سيدر. بو يالكز انفسى بر قيمتى حائز اولان حقيقت دكلدر. حياتك هرشعبه‌سنده متظاهردر. عماى اخلاقى‌يى وطنپرورلك ناميله تلقين ايدن ملتلر آنى وخيم بر اولومله موجوديتلرينه خاتمه ويره‌جكلردر.

كچن عصرلرده اجنبى استيلالرى وقوع بوليوردى. فقط بو استيلالر هيچ بر وقت ملتلرك اعماق روحنه طوقونميوردى. بو استيلالر فردى احتراصاتك نتيجه‌سى ايدى. بالذات خلق بو ماجرالرك سفلى مسؤليتلرندن آزاده ايدى. بناءً عليه خلق شرفه وناموسه حرمتكار، استحقار مهالك واستحقار موت كبى حسلرله متحسس ايدى. خلقك قلبنده اريكه‌نشين اولان مفكوره‌لر حكمداران ايله امراى عسكريه‌نك تعقيب ايتديكلرى سياستلردن مهم بر تحوله اوغراميوردى. فقط شيمدى، غرب مليتپرورلكنك حاكم اولديغى بو زمانده بوتون خلق چوجوقلغندن اعتباراً هر واسطه ايله، تاريخه يارىم حقيقتلر ويالانلر ادخاليله، باشقه ملتلره وباشقه مدنيتلره دائر فنا واساسسز معلومات تلقينيله، انسانيت نامنه اونوتولمه‌سى لازم كلن واكثريا اويدوروللان بر طاقم وقايع نامنه آبده‌لر انشاسيله، احتراصلر وعداوتلر بسله‌مكه سوق اولونيور وبو صورتله قومشولره وسائر ملتلره قارشى تهلكه‌لر احضار ايديليور.. بو طرز حركت انسانلغك منبعنى زهرله‌مكدن، خودپرستلكى كافهٔ اقوامك دين عموميسى موقعنه چيقارمقدن باشقه بر شى دكلدر. بز فندن باشقه شيلر آلابيليرز. فقط بو اخلاق أولومك زهرينى آلاماز. ظن ايتمه‌يكز كه باشقه ملتلره قارشى روا كوره‌جككز فلاكتلر سزه‌ده سرايت ايتمز.

وطنكزك اطرافنده اكه‌جككز عداوتلرك بر جدار مصونيت تشكيل ايتمه‌يه‌جكنى اونوتماييكز. بوتون بر ملتك دماغنى، فائقيته دائر بر حس غرور ايله اشباع ايتمك، اخلاقى انحطاط ايله، غير مشروع صورتده قازانيلان ثروتله افتخار ايتمك، حربلرده قازانيلان غنائمى تشهير ايله مغلوب ملتلرك ذلتنى ادامه ايتمك، چوجقلرك باشقه‌لرينى استحقار ايتمه‌لرينى تأمين ايچون بو كبى غنائمى مكتبلرده استعمال ايتمك... بونلرك هپسى، بالذات غربك حياتى كميره‌ن خسته‌لقلرى تقليددن باشقه بر شى دكلدر.

غدامز ايچون ضرورى اولان حبوب عصرلرجه اعتنا واصطفانك اثريدر. بونلرى اهماله معروض براقديغمز تقديرده ابتدائى بر حاله عودت ايدر. فن كبى، تشكيلات اصولى كبى عصرى اولان شيلر، يرندن چيقاريلوب باشقه يرلرده يتشديريله‌بيلير. فقط حيات اعتباريله انسانى اولان شيلرك اويله نازك الياقى، اوقدر چوق ودرين كوكلرى واردر كه يرندن قيملداتلديغى تقديرده اولومه محكومدر. بوندن طولاييدر كه غربك سياسى مفكوره‌لرينك سزك مفكوره‌لركز اوزرنده اجرا ايده‌جكى تضييقدن انديشه ايديورم. سياسى مدنيتده دولت بر اسم مجرددر. مناسبت بشريه منفعت اساسنه مستنددر. بو مدنيتك وجدانلرده كوكلرى بولونماديغندن اونى آليويرمك تهلكه‌لى بر صورتده قولايدر. بوماكينه‌يه حاكم اولماكز ايچون يارىم عصرلق بر زمان كفايت ايتدى. ايچكزده آدملر واركه بونلرك بو مدنيته ابتلالرى، ملتكزك تولديله برابر طوغان، سزى عصرلرجه بسله‌ين جانلى مفكوره‌لره اولان محبتلرندن فضله‌در. بونلرك حالى كنديسنه يكى آلينان اويونجاقلره قارشى حس ايتديكى هيجان اثناسنده بونلرى آنه‌سندن فضله سوديكنه ذاهب اولان چوجوغك حالى كبيدر.

اوروپا مدنيت حاضره‌سنك حياتى، احتراصى تماميله شيطانيلشمكدر. اوروپانك بوتون تسليحاتى، بوتون ديپلوماسيسى بو هدفه متوجه‌در. فقط بو كيديش اوروپايى اوچورومك كنارينه كتيردى. اوروپانك دنيايه قارشى ارتكاب ايتديكى تدهيش وحشتلرى نهايت كنديسنى تهديده باشلادى. سياست شيطانه، اوروپا سائر مملكتلرى قربان اولارق تقديم ايديور. وبو قربانلرى بوغدقدن صوكره اونلرك اتنى ييه‌رك سميزله‌يور. بر كون كله‌جك بو قربانلرك جسدى تفسخ ايده‌جك، واوروپايى زهرليه‌رك اوندن انتقام آلاجقدر. ژاپونيا بر ثروت انسانيه‌يى حائزدى. فقط اوروپا، شيطانك قان قوردلرى يالكز اوروپا ايللرنده دكل، ژاپونياده‌ده يتيشه‌رك انسانك فلاكتلريله غداياب اولاجقلرينى اكلاديغى زماندركه بو مملكته حرمت ايتمكه باشلادى. اوروپا ژاپونيانك جهنم آناختارلرينى الده ايدرك ايسته‌ديكى زمان بو آناختارلرى قوللانه‌بيله‌جكنى ودنيايى تخريب ايده‌جكنى اكلاديغى زمان ژاپونيانك كنديسيله مساوى بر سويه‌ده اولديغنى تسليم ايتدى.

ابتدائی انسانلر آنجق شرندن قورقدیغی آلهه‌یه حرمت ایدردی. عجبا مفکورهٔ انسانیه بوندن عبارتمیدر؟ عصرلرجه مدنیتدن صوکره ملتلرك آوآرایان وحشی حیوانلر کبی بربرندن قورقدیغی؛ ملتلرك مهمان‌نوازلق قاپولرینی سداینده‌کلرینی؛ آنجق تجاوزی، تدافعی مقصدلرله طوپلاشدقلرینی؛ تجارتلرینه عائد اسراری، دولت اسرارینی، تسلیحات اسرارینی اینلرنده صاقلادقلرینی؛ یکدیکرینك اولوبان کوبکلرینه کندیلرینه عائد اولمایان کیکلری آتعقله صلح هدیه‌لری ویردکلرینی؛ آیاغه قالقمق ایسته‌ین مغلوب ملتلری خاك ذلتده بیراقق ایسته‌دکلرینی؛ صاغ اللریله امضالدقلری عهودی صول اللریله نقض ایتدکلرینی کوریيورز. عجبا بو حال نه ایچون شایان غبطه‌میدر؟ بوتون دنیایه قورقو، حرص، شبهه، یالان تحملرینی اکن بو ملیتپرورلکك روحی قارشیسنده اکیله‌جکمی‌یز؟ کندی میراثمزه مقابل غرب بیاسه‌سندن بو محصول اجنبی‌یی آلدیغمز زمان دماغمز شبهه‌دن آزاده اولاجقمی؟ بر انسانك کندیسنی بیامه‌سنك نه قدر مشکل اولدیغنی بیلیرم. بدمست اولان بر بیچاره سرخوشلغنی انکار ایدر. بونکله برابر غرب کندینه عائد مسائلی دوشونمکده و بر طاقم تجربه‌لر یاپمقده‌در. فقط آوروپا بر اوبور کبی‌درکه معده‌سنی طولدیرمقدن واز کچه‌مزده هضمسزلغنك کابوسنی علاجله ازاله ایده‌بیله‌جکنی امید ایدر. آوروپا سیاسی انسانیتسزلکدن واز کچمکه آماده دکلدر. آوروپا قلبك تبدیلنه دکل، آنجق سیسته‌ملرك لزوم تعدیلنه قائلدر.

اجتماعیاتده غربجیلق و یوزغونجیلق:

نتیجه‌لرك محاکمه‌سی

اجتماعی مباحثات، سیاسی دیدی قودیلرله قابل قیاس اولمیه‌جق درجه‌ده ولود و ثمره‌دار، فقط او نسبتده معضلدر. ابهام وایهامه تحملی اولمیان اجتماعیات؛ سربست، واضح، بالخاصه مدلل وجهه‌لر داخلنده ساحهٔ مناقشاته داخل اولورسه بهمه‌حال هیئت اجتماعیه نامنه منفعت تولید ایدر. چونکه بتون فروع و نتایجیله حیات عمومیه و فردیه‌ده حاکم اولان قوانین اجتماعیه مادی اثرلریله حقیقته مقارن اولمیان سفسطه‌لری درحال تکذیب ایدر. مباحثات اجتماعیه‌ده هیچ بر حادثه‌نك کتمی، بشقه بر شکلده ارائه‌سی ممکن دکلدر. بوندن طولایی منسی و محرم قالدقجه نتیجه‌سزلکه محکوم اولان اجتماعی مناقشاتك صوك زمانلرده مطبوعاته عکسنی فال خیر عد ایدیيورز. تا که مصادمات افکاردن نور حقیقت تبلر ایتسون.

تنظیماتك نشر واعلاننده بری مختلف وسیله‌لرله رسمی، خصوصی مؤسساتی و افرادی علاقه‌دار ایدن غربجیلق، شرقجیلق مسئله‌سی شیمدی‌یه قدر بو قدر وضوح و اهمیتله مناقشه ایدیلمه‌مشدی. آغا اوغلو احمد بکك تورك یوردی مجموعه‌سنده «غرب مدنیتنك مساوی و فضائلیله بر کل اوله‌رق عیناً قبولی» فکرینی متضمن مقاله‌لریله باشلایان مناقشات — مطبوعاتده‌کی بحرانه رغماً — الیوم کمال حرارتله دوام ایدیيور. بوندن آکلادیغمز ومنافع مملکته، اسلامیته چوق فائده‌لی کوردیکمز نتیجه، منورلرمزك، افکار عمومیه‌نك کوز کورینه بر تقلیددن عبارت اولان غربجیلغی بلا تدقیق قبول ایتمك ایسته‌مه‌مسیدر.

کندیلرینه بر ده لاٰیقلك اضافه ایدن غربجیلرمزك مدافعاتی دقتله تدقیق ومطالعه ایدیله‌جك اولورسه کوروله‌جکدرکه: بونلرك ادعالرنده دلیل، حجت، تدقیق و تحلیله مستند هیچ بر قیمت علمیه و عملیه موجود دکلدر.

الك بیوك خطالری ایسه بوکونکی حالمزی تولید ایدن عوامل مختلفه‌یی غیر واقع عد ایده‌رك آوروپا مادیاتیله کندیمزی مقایسه‌یه قالقشملری و بونك نتیجه‌سنی مدنیتمزه عائد بر تعصب شکلنده کوسترملریدر. بو محاکمه ساده بر خطا اولمقله قالمایور؛ بلکه قائللرینك عرفاناً، علماً بك‌ده یوکسك بر درجهٔ قیمتده اولمادقلرینی اثبات ایدیيور. چونکه: اکراویله بر نفوذ علمی‌یه مالك بولنمش اولسه‌یدیلر، قوانین اجتماعیه‌دن، تاریخدن، علم‌الروح اجتماعیدن، بو قدر تغافل ایتمه‌لری اقتضا ایدردی. جمعیتلر نصل قورولور، نصل تکمل، و صکره نه کبی شرائط آلتنده انفساخ ایدر؟ بونلری تدقیق ایتمه‌دن، هیئت اجتماعیه‌مزك تدقیقات و تردیاتنی بلا سبب وارد عد ایتمك بیلمم که روای حقمیدر؟...

واقعا بو تدنیاته سبب مدنیتمزدر، دیمك ایسته‌نیلیور. فقط بنه‌عین مدنیتك علماً، مادةً، اقتصاداً، حرباً الك یوکسك کمالنی ادراك ایتدیکی حقیقتی نه صورتله ایضاح ایدیله‌جك؟ اجتماعی احوال وشرائط، احوال طبیعیه کبی معین قانونلرك تأثیراتنه تابعدر. بر مدت جهانه نور و عرفان، شوکت و جلادت، رفاه وسعادت صاچان، قرونی تحویل و تبدیل ایدن بر مدنیتك عوامل انحطاط — که دائما روح ملی و عنعنات خارجنده ظهوره کلن تردیاتدر —، شرائط انحلال حصول بولمانجه انفساخنی علم قبول ایتمز. اکر اساسات و مدنیتمز غیر کافی، غیر وارد بولنمش اولسه‌یدی بتون جهان تاریخلرنده مضبوط اولان خوارق وکمالاتی اقتطافه امکان بولنمازدی. بوکون هپمزك تحت تصدیق واعترافنده اولان سقوطمز ایسه، عنعنات و اساساتمز خارجنده قالان تردیاتدن منبعثدر.

مسئله‌نك الك آچیق وسوز کتورمز بر اثباتی دها وارکه: اونی‌ده عرض ایتمك ایسترز. اول امرده غربجیلرمزه بر سؤال توجیه ایدملم:
— مدنیتمز، هیئت اجتماعیه‌مز نامنه نه‌لردن شکایت ایدیيورسکز؟

بنه کندی تعبیرلریله‌ مساعده‌لرینه‌اعتراز آ‌ نامارینه‌جواب ویره‌لم:— مملکتده‌فابریقه‌یوق، آوروپاطیاره‌ایله‌ کیدرکن بزقاغنی آرابه‌سیله‌یورویورز. جهل ، قاراقوت الك کیزلی نقطه‌لره ، وجدانلره حلول ایتمش، حیات مدنیه‌نك صنوف اجتماعیه آراسنده مدنی بر تماسی یوق، قلوبلر، ذوق واسطه‌لری محدود ، قانونلریمز بیك اوچیوز سنه‌لك اساساتدن ملهم، شرق روحمزی تطمین ایده‌میور ، اداره ذهنیتمز مدنی دکل . . . . الخ ...

شیمدی نتیجه‌یه کله‌لم . بو شکایت ایدیلن احوال مدنیتمزدنمی ؟ یوقسه اومدنیتك روحنه منافی برسلسلهٔ استحالاتدنمی متولددر؟ بوکون مملکتده فابریقه یوق. یك‌اعلا بیك اوچیوز سنه‌لك مدنیت‌اسلامیه‌نك ایکنه‌دن ایپلکه ، لوازمات حربیه‌دن ، کمیلرندن ، صنایعندن ، الك محتشم آبداتنه، سرایلرینه، تعاون مؤسسه‌لرینه قادار احداث ایلدیکی آثار مدنیه، ادراك ایلدیکی عصرلرك الك‌یوکسك وسائطنه مالك اولدیغنه بردلیل دکلیدر؟ بوکون قاغنی ارابه‌سیله طریق مدنیتده کریلیورسه‌ق راه ترقیده عصرلرجه الك اوك صنی وزمانك الك ایی وسائطنی اشغال و تأمین ایدن مدنیتمز قباحتلیمیدر ؟ ... بوکون جهل هر یری استیلا ایتمشسه بوجهان‌ظلمت و وحشت‌ایچنده چیرپینیرکن نور ورفاه‌کتیره‌ن اسلامیتك جهالتی ، ظلم وظلمتی مدافعه ایتمسندنمی؟ یوقسه علمی ، نوری، حقیقتی امر ایدن روح اسلامیت خلافنده الیوم الك بارزوحیاتی مباحثه‌لرمزده بیله تمایان اولان قره جهلی بوش قفالرمزك التزام ایتمسندنمی متولددر ؟ بوکون ملت ، صنوف اجتماعیه تساندن ، یکدیکرینه حرمت وآدابه رعایتدن ، تعاوندن اوزاقلاشمشسه بوندن تعاون ، تناصر و هرکسك یکدیکرینه حرمت وبالمقابله محبتیله حرتی کرهٔ ارضك هرنقطه‌سنه، حاکمیتی عصرلرجه اقصای شرقدن ، مرسای غربه قدر نفوذ ایتدیرن مدنیت اسلامیه‌می مسئولدر؟ یوقسه اسلامیتك ، بالطبع اجتماعیاتمزك چیزدیکی حدود خارجنده نفسنی ، احتراصاتی منفعت‌عمومیه‌نك فوقنده کورن؛ محبتی، تساندی ، حرمتی اورته‌دن قالدیران خود پسند ، غرب پسند بر ذهنیتمی ؟...

بیك‌اوچیوز سنه‌لك‌اساساتدن ملهم‌قانونلرمز اداره‌ده،اجتماعیاتده، وجدانلرده حاکم‌ایکن‌بوکونکی کی‌مترددی، جلیز وقوتسزمی ایدك ؟ . بلکه هیئت اجتماعیه‌مزك احتساساتی ، عنعناتی ، روحیاتی ، مادیاتی طبایع و امزجه‌سی خلافنده بشقه ملتلرك ، بشقه حرثلرك قابلیتی درجه‌سنده تنظیم ایدلمش قانونلری تقلیداً اداره‌مزی ، عدلیه‌مزی ، هرشیمزی قارمه قاریشیق ایتدیکمز کوندنبری سقوط باشلادی ...

شرق روحمزی تطمین ایده‌میورسه ؛ بتون اوروپانك تقدیر ایله یاد ایتدیکی اسلوب‌معماری ، مدنیت، روح اعتباریله صوك درجه‌جاذب بولدیغی وصالونلرنده ، موزه‌لرنده، دارالفنونلرنده مهم‌موقعلر ویردیکی شرقك ، یعنی اسلامیتك بتون فضائلی قارشوسنده ظلمتی‌نوره ترجیح ایدیورز دیمکدرکه ، بو ، مدنیتمزده‌کی نقیصه‌یی دکل ، روحمزده‌کی سجیه‌سزلکی کوسترر ... اداره ذهنیتمز مدنی دکلسه ، بوندن متولد مسئولیت ینه اساساتمزه دکل ؛ نه‌شرق ونه‌ده تمامیله غربه عائد اولمیان قاریشیق وکویا مدنی وصفیله یاد ایتدیکمز ذهنیته عائددر ...

کورولیورکه تردیات حاضره‌نك علمی ودقیق برتحلیلی غربجیلرك بتون مدافعه‌لرینی ، فلسفه‌لرینی ، خردوخاش ایتمکه کافی کلمکده‌در . بوکا مقابل قیمتسزلکی قطعیت ریاضیه ایله، علماً، تاریخاً ، منطقاً‌اثبات ایدیلن (غربجیلق — لائیقلك) مفهومی قارشوسنده متبارز ، نوار (شرقجیلق — اسلامیت) عمده‌سی قالییورکه : عصرلرجه انسانیتك هردردینه حریم وشفیق اولان ، عصرلرجه جهانه نور وامید سرپن، وجدانلری ترفیه ومستریح ایدن بو قوتك تفوقنی قبول ایتمك — حقیقتبین وفضیلتکار انسانلر ایچون — بروظیفه‌در .

نه‌حیات اجتماعیه‌مزك ، ونه‌ده حیات فردیه‌مزك (لادینی — غربی) برذهنیتله ادامه‌سنه علماً، تاریخاً ، منطقاً امکان یوقدر. بونك عکسنی اثبات ایتمك ایسته‌ینلر ایچون میدان مناظره آچیقدر . والا تحلیله ، تدقیقه ، استناد ایتمین واثبات ایدیله‌مین هر هانکی فکر دائماً مدنیت اسلامیه قارشوسنده زواله محکومدر .

حسن حکمت

نظام اجتماعینك انهدامی اماره‌لری

تخصیصاتی قطع ایدیلن مکتب صنایعه مقابل بول بول تخصیصات آلمه‌یه‌موفق اولان (دارالالحان) ك یکی سنهٔ تدریسیه‌سنك رسم کشادی بوهفته اجرا اولوندی . یومی غزته‌لرك یازدقلرینه کوره ، بو مراسم پك پارلاق برصورتده اولمش: دارالالحان مدیری ، دارالالحان ایچون لازم‌کلن تخصیصاتی قبولده تردد کوسترمه‌ین جمعیت عمومیهٔ بلدیه اعضاسنه ، والی بك‌ده باشده اولدیغی حالده دارالالحان نامنه عرض تشکر ایتمش ، والی حیدربك‌ده مقابله ایدرك استانبولك عمراننه ، عرفاننه ، و(اجتماعی‌تکمله) چالیشان‌جمعیت عمومیهٔ بلدیه ومجلس عمومیٔ ولایت کبی ایکی تشکیلاته ریاست ایتمکله مفتخر اولدیغنی ومؤسسه‌نك ترقیسی ایچون پك‌چوق‌شیلر بکله‌دیکنی سویله‌مش ؛ متعاقباً الافرانغه والاتورقه برضیافت موسیقیه ویریلمش ؛ مسلمان خانملر ایله ارککلر هپ برلکده چالمشلر ، شرقیلر سویله‌مشلر . بو مسامره‌ده معارف مدیری صفوت ، خالدضیا ، احتفال ملی رئیسی ضیابکلرده بولونمش . بوندن باشقه دارالالحانك اصل مسامره صالونی کاملاً طولدیغی کبی بوتون قابولرك قانادلری اچیلمق صورتیله صالونك درت کوشه‌سندن بربرینك اوزرینه یاصلانمش پك‌چوق باشلر کورولمکده‌ایمش! قالابالق

بوزندن دعوتليلردن برقسمى اياقده قالمش وبك زياده صيقشيق بر وضعيتده طورمش . .

ايشته غربلاشمه نك بالفعل تطبيقاتنه استانبول بو صورتله باشلايور . ايشتديكمزه كوره ، تخصيصاتى تنقيص ايديلن مكتب صنايع بك بويوك مشكلات ايچنده قالمش ، اكر امدادينه يتيشلمه يه جك اولورسه كچن سنه كى وضعيتى بيله محافظه ايده ميه جكمش . بز بويله تشويق آميز اجتماعلرك دار الالحاندن اول ، مكتب صنايعك ماكنه لرى باشنده اولمه سنى بكلردك .

بوندن باشقه مسلمان خانملرينك نامحرم اركك‌لر حضورنده چالغى چاللرى ، شرقى سويله‌ملرى قطعياً آداب مليهٔ اسلاميه ايله قابل توفيق دكلدر . كچن كون وطن غزته سى «غربك ايى جهتلرى قبول اولونمسنى ، فقط ملى ودينى هويتله استخفاف ايديلمه‌سنى» سويليوردى . فقط مع التأسف بز دائما غربك ايى اولميان جهتلرينى قبول ايديورز ، ملى ودينى هويتك ضياعى ايچون الدن كلن هرشيئى ياپيورز . هركس فردى صورتده ياپديغنى جمعيت حضورنده ده ياپمه يه قالقيشه جق اولورسه هيچ بر ضبط وربط اجتماعى قالماز ، هيئت اجتماعيه افرادينى يكديكرينه باغلايان رابطه‌لر چوزولور ؛ بونك نتيجه‌سى آنارشيدن باشقه برشى اولماز . هرجمعيتك كنديسنه مخصوص برطاقيم آداب واساسات اجتماعيه‌سى واردر . او جمعيت ايچنده ياشايانلرك او آداب واساساته حرمت ورعايت كوسترملرى الك ابتدائى بر وظيفه‌در . يالكز بر وظيفهٔ انسانيه دكل ، بر وظيفهٔ حقوقيه‌درده . اونك ايچوندركه بو آداب مليه‌نك محافظه‌سى قانوناً تحت تأمينه آلنمشدر . قانون ايله ، دينى وملى هويت ايله استخفافه ظن ايدرزكه هيچ كيمسه‌نك حقى يوقدر . اكر هركس كيفنه كوره حركت ايده جكسه ، هيئت اجتماعيه مزك من الازل تأسس ايدن ومحافظه‌سى قوانين موضوعه ايله‌ده تحت تأمينه آلنان آداب واساسات اجتماعيه‌سنى هرهانكى برذات استخفاف ايده بيله جكسه بويله بر حركت نظام اجتماعينك مختل اولديغنى خلقه قارشى اعلان ايتمكدن باشقه برمعنايى حائز دكلدر . بوتقديرده آرتيق هيئت اجتماعيه كندى باشنك چاره‌سنه باقمق اقتضا ايدر .

بز اميد ايدرزكه بويوك ملت مجلسى بوتون بومسئله‌لرى اساسندن حل ايده جكدر . حكومت ، يا تشكيلات اساسيه ومدنيه قانونلريله محافظه‌سنى درعهده ايتديكى آداب واحكام اسلاميه‌يى جدى صورتده صيانتده دوام ايده جكدر ، ياخود بو آداب واحكامك محافظه‌سى حكومتك دائرهٔ وظيفه‌سندن خارج اولديغنى اعلان ايله بو آداب واحكامك محافظه واجراسنه دائر مواد قانونيه‌يى الغا ايليه جكدر . زيرا بو وضعيت قطعياً بوشكلده دوام ايده‌مز . دور سابقده اولديغى كبى مسئله‌نك هيچ ده ادارهٔ مصلحتله سوروكلنمه‌سنه تحملى يوقدر . ملتك الك صميمى حسياتنه ، الك مقدس عقائد اجتماعيه‌سنه تعلق ايدن بو نقطه‌نك اهمالى اصلا جائز دكلدر وحكمت اداره ايله‌ده تأليفنه امكان يوقدر . بعض كيمسه‌لر هر ايسته‌ديكنى ياپه بيلمكده كنديني حريت مطلقه صاحبى عد ايديور . خلقده عقائد وحسياتنه مخالف اولان بو احوال وحركاتدن صوك درجه متأثر ومنفعل اوليور . واقعا خلق بوكون كوزياشلرينى قلبنه آقيتيور . فقط بر كون اولور ، قلبده تحمل ايده‌مز بر حاله كلير . دنياده بر ملتك كيزلى بكاسى قدر مدهش وآجيقلى هيچ برشى يوقدر . الك بويوك اداره حكيملرى اوذواتدركه اداره ايتدكلرى ملتلرك قلبلرينى اوقورلر و اوقلبلرك محبت وتوجهلرينى هر ذوقك ، هر كيفك ، هر قوتك فوقنده تلقى ايدرلر .

مطبوعات

غربجيلر و (لايبه — لادينى) لك

(ايلرى) غزته سى باش محررى صبحى نورى بكك بر مقاله‌سندن :

« عثمانله قارشى متحد بر ملى جبهه قورمق مجبوريتنده يز . »

عالم اسلامى ملتجيلره معاونته دعوت ايدن (ايلرى) نك بر مقاله‌سندن :

« ياايها المؤمنون واعتصموا . . انما المؤمنون اخوة . . . تورك مسلمانلرى محضا محافظهٔ كلمة الله ايچون بو حركت دليرانه‌ده بولونديلر . »

عينى نسخه‌ده (صبحى نورى) بكك توحيد افكار حقنده يازديغى بر مقاله‌دن :

« وليد بك جسارت صاحبى بر محافظه‌كاردر . او هپ ماضى‌يى دوشونور ، بز ايسه هپ استقبالى حاضرلارز . او ، شرقجى ودينجى‌در ، بز ايسه (لاييق) وغربجى‌يز . او ترقيمزى ، استقبالمزى تأمين ايچون عنعنه‌دن ، ماضيدن اميد بكله‌يور . بز ايسه عينى غايه‌يه وارمق ايچون اوروپا وآمريقادن مثال آرايورز . ونهايت بز بوكونكى ملى دولت ، حكومت ومجلس طرفدارى‌يز ، او ايسه مستقلدر ، محافظه كاردر . »

توحيد افكار صاحبى ابو الضيا زاده وليد بكك (ماضى وآتى) عنوانلى مقاله‌سندن :

« بزده صوك زمانلرده مع التأسف عقائد اجتماعيه‌يى‌ده مسائل سياسيه‌يه قاريشديرمق عادت اولدى . حتى بو خصوصده الك ايلرى كيدنلردن بريده آغا اوغلو احمد بكدر . آغا اوغلو احمد بك بزه صوك ويرديكى جوابده شرقجيلغك استبداد طرفدارلغندن باشقه برشى اولامايه جغى نظريه‌سنى اورته‌يه چيقارمش وشرقجى ومحافظه كارم ديه‌ن بر آدمك مطلق سلطنت فرديه طرفدارى اولمسى لازم كله‌جكنى ادعا ايتمشدى . حالبوكه بر آز منطق وانصاف ايله دوشوننلر بو ايكى مسئله آره‌سنده بر مناسبت بولونماديغنى تسليمده هيچ تردد ايتمزلر . حتى (شرقجى) ديمكدن مقصد (سياست اسلاميه) طرفدارى ديمك ايسه اصل اسلامجى اولانلرك حاكميت فرديه دكل ، حاكميت مليه طرفدارى اولديغنى قبول ايتمك لازمدر . چونكه اسلاميت مشورت اوزرينه مؤسسدر . بناءً عليه عقيدهٔ اسلاميه‌سى تام اولانلر مطلق امور ملتك مشورت عامه ايله تدويرينى ايسترلر وبناءً عليه بوكيلر عقيدهٔ دينيه‌لرى اعتباريله‌ده حاكميت مليه طرفدارلريدر .

« ماضى وآتى مسئله‌سنه كلنجه : صبحى نورى بك آرقداشمزكده « بز لاييق وغربجى‌يز » ديمكله نه قصد ايتديكنى بك ايى آكلايه‌ماديغمزى اعترافه

مجبورز . فرنکجه (لایيق) کلمه‌سی اتحاد وترق دورنده اولدیغی کبی زمان حاضرکده اك بویوك حکیمی‌عد ایدیلن ضیا کوك آلب بك (لادینی) تعبیریله ترجمه ایتمشدی . بو صربجه (لادینی) تعبیری تورکجه‌یه چویریلنجه آچیقجه (دینسز) دیمك ایجاب ایدر . شو حالده (لایيقلق) ادعاسنده اولانلرك دینله هردرلو علاقه‌یی بوس بوتون قطع ایتمك نیتنده اولدقلرینه‌می حکم ایتمك لازم کله‌جکدر ؟ »

(اقشام) غزته‌سنك باش محرری (نجم‌الدین صادق) بکك بر مقاله‌سندن :

« اوروپادن بر چوق شیلری تقلید ایدیورز . بونلردن بعضلری اجتماعی بنیه‌مزه قابل تطبیق اولدیغی ایچون بقا بولیور. فقط تقلید ایتدیکمز مؤسسه ویافکر جریانلرندن برقسمی مملکتمزده‌کندیلرینه موافق بر محیط‌بولامادقلری ایچون زواله محکوم اولیورلر . چونکه هرشی ، هرمملکتده ، هرملتده قابل تطبیق دکلدر . آرتیق ابتدائی مکتبلرده چوجوقلرك بیله بیلدکلری بو حقیقتی بیلمك ایسته‌مه‌ین احتراص صاحبلری وار . »

∴

عدلیه‌نك دوشمه اولدیغی شایان اسف‌درکه

اقدام‌غزته‌سی صاحبی احمد جودت بکك عدلیه ایشلرینه تخصیص ایتدیکی بر مقاله‌سندن :

حقوق مکتبی‌ده سائر مکتبلره بالآخره پیرو اوله‌رق انقلابدن صوکره، تدنی‌یه اوغرامشدرکه سببی امرالله افندی مرحومك فکر خیر خواهانه‌سیدر . مرحوم ایسته‌دی‌که هرکس حقوق علمنی اوکرنسون . بقال چقال مکتبه کیردیلر ، کویا او علمی اوکرندیلر . عدلیه‌مزی اولدیرەن ضربه‌لردن بری بو اولمشدر .. حاکملرك متشتت احوالنه برطاقم وکیللرك شارلاتانلغی منضم‌اوله‌رق بو کونکی احوال حادث اولمشدر. یعنی دولتك وظائف عدلیه‌سی مختل‌اولمش، بر دولت تشکیلنده برنجی مقصد اولان توزیع عدالت ماده‌سی حقیقةً شایان اسف بر درکه‌یه دوشمشدر .

بر تأثرم — اولکی کون جوارمزده‌کی اسکی ضبطیه جاده‌سندن کچیور ایدم. بر ویرانه‌نك قپوسندن باقدم. کوچوك بر قپو اوستنده «صلح‌محکمه‌سی» لوحه‌سی ! احتمال رئیسی بك ایی ، مقتدر بر ذاتدر . فقط او مدخلی ویرانه اولان محکمه بیلمه‌کز بنده نه تأثرلر اویاندیردی . وقتیله محمود پاشا جامعی حوالیسنده خراب ، کهنه بر محکمهٔ شرعیه واردی . اورادن نه زمان کچسه‌م، کندی کندیمه « بوراسی احقاق حق ایده‌جك ، اویله‌می ؟ » دیر واوقپودن کیرن بنی نوعمه آچیردم . بوصلح محکمه‌سی مدخلنك بنده براقدیغی تأثیر دها شدتلی اولدی ، چونکه ملیتمی یتیم کوردم. حالبوکه استانبولده نقدر بوش‌بنالر وار. مثلا صرف برمکالمه‌یه مخصوص اولان تورك اوجاغنه‌هیچ لزومی اولمادیغی حالده مکلف ومخالف اقتصاد بر بنا تخصیص اولونمش . اوبر طرفده احقاق حقوق عامه ایچون بر ویرانه تنسیب ایدلمش !

خلقك آرزوسی

منع مسکرات قانوننك عینیله محافظه اولونمسیدر

کرماسق منتخب ثانیلرینك منع‌مسکرات قانوننك تعدیلی حقنده‌کی تشبثلری پروتستو ایدن تلغرافی اوزرینه توحید افکار غزته‌سی بوتون مملکت منتخب ثانیلرینك انقره‌ده‌کی وکیللرینك امدادلرینه یتیشمه‌سی لزومنی اخطار ایتمشدی. اوندن‌صوکره هلال‌احمر جمعیتده فوق‌العاده بر اجتماع عقد ایده‌رك منع‌مسکرات قانوننك تعدیلی حقنده‌کی جریانلری پروتستویه ، بویوك ملت مجلسنه برتقریر ارساله قرار ویرمش، دیکر طرفدن‌ده خلقی بو خصوصده افکار و آرزوسنی اظهاره‌دعوت ایتمش و بلدیه رئیسلرینك حمایه‌سی آلتنده هر قضاده بر هلال‌احمر شعبه‌سی تشکیلی‌ایچون‌بوتون‌لوا و قضا بلدیه ریاستلرینه مراجعتده بولونمشدی . اخیراً آلنان معلوماته کوره آناطولینك مختلف محللرندن آنقره‌یه چکیلن تلغرافلرده خلقك منع مسکرات قانوننك محافظه‌سنه طرفدار اولدیغی بیلدیرلمشدر .

ازجمله ، (ظفر ملی) غزته‌سنده اوقودیغمزه کوره ، قره‌سی مفتیسی ایله بلدیه ، تجارت، مدافعهٔ حقوق رئیسی و هیئتلری واشرافی طرفندن ملت مجلسی ریاستنه ، قره‌سی مبعوثلرینه و شرعیه وکالتنه بر تلغراف چکیلمش ؛ بوندن باشقه منتخب ثانیلر طرفندن‌ده ینه‌عینی مقامانه اولمق اوزره دیکر بر تلغراف کشیده اولونمشدر .

مفتی افندی ایله رفقاسی طرفندن چکیلن تلغرافنامه‌نك صورتی :

« اخلاق ، صحی ، انضباطی فوائدی مجرب و مسلم اولان منع مسکرات قانوننك ادامه‌سی خصوصنده مجلس عالی‌ ملینك اتخاذ ایده‌جکی قراره منتظر بولندیغمزی کمال حرمتله عرض ایلرز . »

ظفر ملی غزته‌سی دیبورکه : « مجلس عالینك بو خصوصده اتخاذ قرار ایتمه‌سنه حاجت یوقدر. چونکه منع مسکرات قانونی الیوم مرعی و موجوددر . احتمال بعض یرلرده الغا شایعه‌سنی تحقق ایتدیرمك ایسته‌ینلر طرفندن «منع مسکرات قانوننك مراسم تدفینیه‌سی! » نامنه فعلاً کوستریلدیکی ایشیدیلن چیلغینلقلر ، قانونشکنلکلر مملکتمز هیئتنی قرار ایسته‌مه‌یه سوق ایتمشدر . نه حزین منظره ! »

قره‌سی‌منتخب‌ثانیلری طرفندن‌چکیلن تلغرافنامه صورتی‌ده‌شودر:

« ملی مجادله تاریخنده‌کی موقعی ، خدماتی معلوم اولان لوامز خلقنك اوته‌دنبری سائق حمیت و حرکتی آنجق حسیات اسلامیه‌سی اولمشدر. مقدس قانونك نشرندن چوق زمان اول مسکراتی فعلاً منع ، میخانه‌لری سد ایدن قره‌سی اولادلری بوکون عشرت و امثالی لهنده‌کی تصوراتك تحقق احتمالی قارشیسنده‌کی غلیانله تیتره‌مکده‌در . ماتمزك روح اصیل دیانتپروری هنوز آکلامق ایسته‌مه‌ینلره لطفاً حقیقتی افهام ، مقدساتمزه قطعی صورتده حرمتده بولونیلماسنك تأمین وتبشیر بیورولمسنی طلب واسترحام ایده‌رز . »

ظفرملی غزته‌سی «منع مسکرات قانوننك تعدیل ویاالغا ایدیله‌جکی حقنده‌کی شایعاته بویوك بر اهمیت ویرن خلقك صوك زمانلرده خیلی اندیشه واضطرابلره دوشدیکنی وبواندیشه واضطرابلردن ملهم‌اوله‌رق بو تلغرافلری چکمش اولدقلرنی ، منع مسکرات قانوننك قدسی وسرمدی بر قانون اولدیغنی ، طوغرودن طوغرویه احکام اساسیهٔ اسلامیه‌مزدن ، منافع عامه وملیه‌مزدن طوغان واولکی ملت مجلسی طرفندن بویوك بر مقصد اسلامی ، اخلاقی وصحی ایله تدوین اولونان بو قانونك قالدیرلمسی آمال وارادهٔ ملیه‌یه کلیاً مخالف اولدیغنی » ده علاوه ایتمکده‌در .

شؤون

مسجد اقصانك تعميری

مقام معلای خلافت طرفندن درعهده اولونمشدر

فلسطين مسلمانلرينی تمثيل ايتمكده اولان فلسطين مجلس عالیٔ شرعيسی نامنه دارالخلافة العليه يه كلن عبداللطيف صلاح بك طولمه باغچه سراينده حضور حضرت خلافتپناهی يه قبول بيورولمشدر .

عبداللطيف صلاح بك فلسطين مسلمانلری نامنه خليفهٔ مسلمين حضرتلرينه عرض تبريكات ايتمش وذات خلافتپناهيلرينك مقام معلای خلافه انتخابی دولاييسيله فلسطين مسلمانلرينك حس ايتدكاری فخر وسروری كونلرجه اجرای شادمانی ايله اظهار ايلدكلرينی فلسطين مجلس اعلای اسلاميسنك اميرالمؤمنين حضرتلرينه اهدا اولونان حرمين شريفينك اوچنجيسی مسجد اقصانك بر آلبومنی ومسجد اقصی قبه‌سنك اخشاب قسمندن برپارچه‌يی اهدا ايله عرض بيعت ايتدكلرينی عرض ايلمشدر . عبداللطيف صلاح بك مسجد اقصادن بحث ايله ديمشدركه : « محاط علم عالیٔ خلافتپناهيلری اولديغی اوزره قدسيتی قرآن كريمده بيان اولونان وبالجمله مسلمان خاقانلری طرفندن تعمير اولونه كلن بومقدس آبده آنجق اجداد عظام خلافتپناهيلرينك اجرا ايتديردكلری قيمتدار تعميرات ايله حال حاضرينی محافظه ايده‌بيلمشدر . يكرمی سنه اول محتاج تعمير اولديغی تحقق ايدن بو بی‌نظير ويكانه آبدهٔ اسلاميه‌نك امر تعميری متاركه‌دن بر ايكی سنه صوكره فلسطينده تأسس ايدن (مجلس اعلای اسلامی) يه قالمش ، بو مجلس‌ده مقر معلای خلافتپناهيلرندن برهيئت دعوت ايله بوهيئت بر سنه چاليشه‌رق ترسيمات فنيه‌يی اكمال ايله تعميراته باشلامشدر . واقعا مجلس اسلامی بو امر تعميره اشتراكی متضمن بيانامه‌لر نشر ايتمش ايسه‌ده ذات معلای خلافتپناهيلرينك مقام خلافته شرف‌بخش اولمالری ، وزرينه اهل اسلامی مسجد اقصانی تعميره دعوت خصوصنك وظائف خلافتپناهيلرندن اولديغنه قانع بولونديغی ايچون بو خصوصی خليفهٔ مسلمين اولان ذات ستوده صفاتلرينه رفع واعلا ايتمكله وظيفه‌سنی ايفا ايتديكنه اميندر . »

بونك وزرينه خليفهٔ مسلمين حضرتلری بالمقابله ديمشلردركه : « مجلس اسلامينك خلافته قارشی اتخاذ ايتمش اولديغی حركت كياستكارانه‌دن طولايی اركانی تبجيل ايدرم وبو صورتله تقديم ايتمش اولديغی اثرلردن طولايی تشكر ايدرم . اسلام شيمدی‌يه قدر چوق چكمشدر . انشاءالله كوزل برسياستله اساساً مؤمنين بينده مؤسس اولان اخوت ثمرلر ايدر وثمراتی ويرر ، اجداد عظام بالجمله فتوحات واجرا آتده دائما اسلامه خدمت خصوصنی كوزه‌تمشلردر . بوندن صكره‌دخی ايشلرده انشاالله بوتون عالم اسلام مركز خلافت اطرافنده طوپلانير وبر اتحاد دخی تشكيل ايدرلر . »

مسجد اقصانك تعميرندن بحث ايله خليفه حضرتلری بويورمشلردركه : « بو غايت كوزل ، مقدس بر شيدر . فاتحهٔ اعمالم اولمقله بوندن تفأل ايدرم . بو حرم شريفك قدسيتندن ومساجدك تعميرندن باحث اولان آيت كريمه ايله باشلايه‌رق بربيانامه نشری ايله وظيفهٔ دينيه‌می ايفا ايليه‌جكم . مجلس اسلامی اعضاسی حسن تدبير وسياستلرندن ، بو خصوصی مقام خلافته انها ايتدكلرندن وخلافته كوستردكلری مربوطيتدن دولايی سزاوار تبريكدرلر . تكرار ايدرم كه اعمار خصوصی بكا حسن تفأل ويريور . فلسطين ومصر مسلمانلرينه بونی تبشير ايده‌بيليرسيكز »

افغانستان :

امان‌الله خان حضرتلرينك مهم بر نطقی . — بكن اغستوسك اوچنده افغانستان استقلالنك سنهٔ دوريه‌سنی واستقلال شهداسنك خاطره‌سنی تسعيد ايتمشدی . بومناسبتله (كابل) ده اجرا اولونان عمومی احتفالده افغانستان اميری شوكتلو غازی امان‌الله خان حضرتلری مهم برنطق ايراد ايتمشدر . بونطق (كالكتا) ده انتشار ايتمكده اولان (الجامعه) رفيقمزدن نقل ايديورز . مشاراليه امير حضرتلری بو نطقده ازجمله ديمشدركه :

« معزز قرده‌شلر ، مظفر عسكرلر ! حق تعالی‌نك قلبلرمزی تأليف ايدرك لطف الهيسيله اخوتمزی دائم ايتمه‌سنی نياز ايدرم . استقلالمزی ناصل قازانديغمزی بليورميسكز ؟ استقلال اويله مهم برشيدركه انسان اونی اولادينك حياتنه بيله فدا ايتمك ايستمز . استقلال احسان ايدلمز . استقلال ظالملرك غاصبلرك الندن آلينير . بزده استقلالمزی اردومزك قوتی ، ملتمزك همتی ، شهدامزك فدا كارلقلری سايه‌سنده احراز ايتدك .

« برادرلر ! فدا كارلق حسی و وطن اوغورنده استحقار موت حسی ثروت ورفاهيت ايله انكشاف ايدن حسلردن دكل ، بو حسلر دين ايله ، تربيه ايله قازانيلير مبارك حسلردر . دين ووطن اوغورنده اولمك ، ابدی حيات قازانمقدر . قرآن عظيم‌الشان بيورركه « ولا تقولوا لمن يقتل فی سبيل الله اموات ، بل احياء ، ولكن لاتشعرون = الله يولنده جام شهادتی نوش ايدنلره اولمشلردر ، ديمه‌يكز ، اونلر حياتده‌دورلر ، فقط سز طويمازسكز » وطن اوغورنده اولن ، شرف ملی اوغورنده جان ويرن قرده‌شلرمز ايچمزده فدا كارلق حسنی دائما تحريكه مدار اولاجق ، بزی هرزمان مملكتمزی مدافعه‌يه سوق ايده‌جك قيمتلی برخاطره ، جانلی بريادكار بيراقمشلردر . اوده عزيز اولادلريدر . بو اولاد شهدا ايشته بورادەدرلر . (امير حضرتلری شهيد بابالرينك قانلی كوملكلريله احتفاله اشتراك ايدن چوجقلری كوسترمشدر) .

« ارقداشلر ! بو ياورولره باقيكز ، بونلری تعزيز ايديكز . . بونلرك كيدكلری كوملكلری خوش شهادتله غلطاندر . بونلری قوقلاييكز . هپكز امين اولبكزكه بو ياورولر بنم اوز اولادلرمدر . ميدان شهامتده جام شهادت نوش ايدرك چوجقلرمك بو يتيملرك نائل اولديغی بلند شرفه نائل اولمالرينی نه قدر تمنی ايدردم . »

افغانستانده تنباكينك منعی . — افغانستان اميری غازی امان‌الله خان حضرتلری اصدار ايتديكی برارادهٔ سنيه ايله مملكتی داخلنده تنباكينك استعمالنی منع

ایتمشدر. بواراده‌ٔ سنیه‌ده دەنیلیورکه : «مضرعادتلر ملتلرك ترقیسنه حائل اولور وقوای بدنیه ایله قوای عقلیه‌سنی ضعفه دوچار ایدر . بناءً علیه مملکتم داخلنده تنباکینك استعمالنی منع ایدیورم . بونی استعمال ایدرکن ویا صاتارکن دردست اولونانلر بش یوزدن بیك روپیه‌یه قدر جزای نقدی‌یه دوچار اوله‌جقلردر . بواراده تاریخ نشرندن ایکی آی صوکره تطبیق اولونور . »

افغان مأمورلرینك معارفه معاونتی . ــ افغانستان مأمورین ضابطه‌سی اوروپایه تحصیل ایچون کوندریلن طلبه‌یه معاونت اولمق اوزره برمعاشنی تبرع ایتمشلردر . بوندن باشقه افغانستان اردوسی منسوبینی هرآی معاشلرندن درد روپیه‌یی افغانستانك هوائی فیلوسنی تقویه‌یه تخصیص ایتمشدر. بوصورتله حکومتك قوتلرینی تزییده عائد بودجه‌سی آیده (٦۰۰،۰۰۰) روپیه آرتمشدر .

ایران :

مسلمانلر برملت واحده‌در . ــ ایران جرائدندن (کلستان) رفیقمز « اتحاد اسلام » سرلوحه‌سیله یازدیغی برمقاله‌ده دیورکه : « بوتون مسلمانلر برملت واحده‌در . بوتون مسلمانلر آره‌سنده بررابطه‌ٔ مشترکه ، برحس مشترك واردرکه ، اوده مسلمانلقدر . اهل سنت و اهل شیعه آیری ، آیری جماعتلر دکلدرلر. هپسی‌ده بر ملت واحده‌در . سنیلر ایله شیعیلرك اعتقادلرنده بیوك واساسلی برفرق یوقدر . هپسی عینی امتك افرادی ، عین دینك سالکلریدر.

«دشمنلر مذهب نامی آلتنده بعض مسلمانلری تحریك ایله اهمیتسز برطاقم اختلافلری بیولتمك ایسترلر وجهالتدن استفاده ایدرك مقصدلرینه نائل اولورلردی. فقط، الحمدلله ، آرتیق اوقاره کونلر کچدی ومسلمانلر دوستلرینی، دشمنلرندن آییردیلر . آرتیق مسلمانلر اعدای اسلام اولان اجنبیلرك تحریکاتنه اهمیت ویرمه‌یور وبو تحریکاته قاپیله‌رق بربرلریله بوغوشمایورلر. بالعکس بوتون مسلمانلر دینداشلرینی اوز قرده‌شلر طانیورلر . »

مجتهدلرك سوء معامله‌یه دوچار اولملری . ــ عراق حکومتنك شیعی مجتهدلره قارشی التزام ایتدیکی خصومتکارانه خط حرکت ایران شاهی احمد قاچار حضرتلرینی فوق‌العاده متأثر ایتمش اولدیغندن مشارالیه حضرتلری عراقدن چیقان مجتهدلرك هریرده فوق‌العاده اکرام و احترام ایله قارشیلانمالری ایچون امرلرویردیکی کبی (کرمانشاه) ده بو مجتهدلری قارشیلایارق کندیلرینه سلامنی تبلیغ ایتمك اوزره عجمه‌لری (عضدالسلطان) ایله معارف ناظری (حکیم‌الدوله) یی اعزام ایلمشدر .

مجتهدلرك فتوالری . ــ ایرانلی (شفق سرخ) غزته‌سی شیعی مجتهدلرك عراقده وقوع بولاجق انتخاباته دائر ویردکاری فتوالری نشرایتمکده‌در. معلوم اولدیغی اوزره عراقده اجرا ایدیله‌جك انتخاباتدن مقصد انکلتره ایله (فیصل) آره‌سنده عقد اولونوب عراقده انکلیز مانداسنی تأسیس ایدن معاهده نامه‌یی قبول و تصدیقدر . ایران مجتهدلرندن (ابو الحسن الاصفهانی) بو انتخاباته اشتراك ایدوب ایتمامك سؤالنه جواب ویردیکی فتواده دیورکه :

« بو انتخاباته اشتراك ایتمه‌نك حرام اولدیغنی اولجه بیان ایتمشدك. وضعیت تبدل ایتمه‌مشدر . »

مجتهدلردن (محمد حسین الفردی) ده دیورکه : « بو انتخاباته اشتراك ایتمه‌نك ویاخود هرهانکی وجه ایله اوکا یاردیم ایتمه‌نك حرام اولدیغنه دائر ویردیکمز حکم وضعیت تبدل ایتمدیکندن کما کان باقیدر . »

(علی الحسینی الشیرازی) طرفندن ویریلن فتواده بو انتخاباته اشتراك ایده‌جك اولانلردن اسلامك بری اولدیغی بیان اولونمقده‌در .

هندستان :

هندستانده خلافت جمعیتی و شریف حسین . ــ (الجامعة) رفیقمزده اوقوندیغنه کوره هندستان خلافت هیئت مرکزیه‌سی بومبای شهرنده عقد اجتماع ایله مقررات آتیه‌یی اتخاذ ایتمشدر :

« غزته‌لرده انتشار ایدن تفصیلات ایله ثابت اولدیغنه کوره شریف حسین ایله حکومت معهوده‌سی هندستاندن کیدن مسلمانلره اك شدید معامله‌یی روا کورمشدر . بوکبی معامله‌لر (حرمین شریفین) ك حیثیتی و عنعنات قدیمه‌ٔ اسلامیه‌یی اخلال ایده‌جك برماهیتده کورولدیکندن خلافت جمعیتی شریف حسینه قارشی نفرتنی اعلان ایدر و موی الیهك بو حرکتنی شریعت اسلامیه‌یه مغایر و عنعنات دینیه‌یی هادم برماهیتده تلقی ایلر . هندستان خلافت جمعیتی علمای هند جمعیتنك نظر دقتنی حجاج مسلمین طرفندن درمیان اولونان شکایتلره، شریف حسینك مظالمه و سوء حرکتنه جلب ایله بو شرائط آلتنده فریضه‌ٔ حجك ایفا ایدیلوب ایدلیه‌جکی حقنده فکرلرینی بیان ایتمه‌سنی رجا ایدر .

هندستان خلافت جمعیتی شریف حسینك محمل مصری‌یی اعاده ومصرلی حجاجه سوء معامله‌سندن طولایی‌ده کندیسنه قارشی اعلان نفرت ایدر وبوحرکتی قدیم عنعنات اسلامیه‌یه صریح برتجاوز اولارق تلقی ایلر .

هندستان خلافت جمعیتی شیخ مهدی الخالص ایله سائر مجتهدلرك عراقدن اخراجنی بیوك برظلم اولارق تلقی ایدر وعراق حکومتنی کمال شدت ونفرتله پروتستو ایتدیکی کبی حق و مسلمانلق اوغورنده وطنلرندن اخراج اولونمق آجیسنه کرفتار اولان علمای اسلامیه‌یی تبریك ایدر .

هندستانده مدنی عصیان . ــ (الجامعه) رفیقمز هندستان احوال سیاسیه‌سی حقنده صوك نسخه‌سنده شایان دقت معلومات ویرمکده‌در . بو معلوماته کوره (ناغبور) شهرنده هندستانلیلرك انکلتره حکومتنه قارشی تطبیق ایتمکده اولدقلری عصیان مدنی حرکتی کسب قوت ایتمشدر. حکومت بوحرکتك سرآمدانه قارشی شدتله حرکت ایدرك ایکی بیك ذاتی توقیف ایتمش ایسه‌ده ینه بوحرکتی مغلوب ایتمکه موفق اولامامشدر . بو حرکتك صوك کونلرده کسب شدت ایتمسی حکومتك اهالی‌یی ، اوروپالیلرك مقیم اولدیغی ساحه‌لرده استقلال بایراغی طاشیمقدن منع ایتمه‌یور • فقط هند ملیتپرورلری حکومتك بو تنبیهاتنه اهمیت ویرمه‌یرك (عصیان مدنی) یی اعلان ایتمشلر وبناءً علیه حکومت‌ده ملیتپرورانی توقیفه باشلامشدر . حکومت شدت استعمالیله ملیتپرورلره سوز دیکلته‌مینجه بونلرله ائتلاف ایتمك ایسته‌مش و بالنتیجه ملیتپرورلر استقلال بایراقلرینی طاشیه‌رق اوروپالیلرك مقیم اولدقلری ساحه‌لرده نمایشلر یاپمغه موفق اولمشلردر .

عربستان :

انکلتره‌نك عربستانه بودجه‌سی . ــ ۱۹۲٤ سنه‌سی بودجه‌سنه انکلتره حکومتی عربستان ایچون بروجه آتی مبالغی قبول ایتمشدر :

عراق و فلسطینك مدافعه‌سی ایچون (۷،٥۳۰،۰۰۰) انکلیز لیراسی، عراق ملی اوردوسی ایچون (٤۸۰،۰۰۰) انکلیز لیراسی. فلسطین ژاندارمه‌سی ایچون (۲٥۰،۰۰۰) انکلیز لیراسی . شرق قریب امورینك اداره‌سی ایچون (۱٥۸،۰۰۰) انکلیز لیراسی ، عرب رؤساسنه معاونت ایچون (۱۲۰،۰۰۰) انکلیز لیراسی .

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

آبونه شرائطی : هر بر ایچون
سنه‌لکی (۲۷۵) آلتی آیلغی
(۱۵۰) ممالك اجنبیه ایچون
سنه‌لکی ۳۲۵ غروشدر.

نسخه‌سی ۵ غروشدر .
ایکی نسخه بر آراده
(۱۰) غروشدر
سنه‌لکی ۵۲ عدددر .

اداره‌خانه : باب‌عالی جاده‌سنده
رشید افندی خاننده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد

۱۳۳۰

آدرس تبدیلنده آیریجه
۵ غروش کوندرملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح
و اوقوناقلی اولمسی و آبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٥٦٤ - ٥٦٣ | ۱٦ صفر ۱۳٤۲ | * پنجشنبه * | ۲۷ ایلول ۱۳۳۹ | جلد ۲۲

آنغلیقان کلیساسنه جواب

شرعیه وکالت جلیله‌سی طرفندن آنغلیقانه کلیساسنه کوندریلمك اوزره تدقیقات و تألیفات اسلامیه هیئت علمیه‌سی رئیس عالیسی شیخ عبدالعزیز جاویش افندی حضرتلرینك تألیف بیوردقلری جوابلر :

دین اسلامك خصائصی

۱۱. اللهك عدالتی ودینه اسلامده جبر اولمادیغی اسلامك اك مهم اساسلرندن بریده : الله عادلدر ؛ انسان اعمال و تصرفاتنده مضطر اولمایوب بالعکس بر اراده‌یه صاحبدرکه تکلیفك مناطی اولان بو اراده طاقت ایله واسباب تیسرك توفریله مشروطدر. بناءً علیه دین اسلام نظرنده انسان اراده واختیار صاحبیدر. اراده‌سنك ارکانی تماميله موجود اولدیغی تقدیرده مکلف اولور؛ اولمادیغی صورتده اوزرندن تکلیف قالقار . بونك ایچوندرکه « مسلمانك اوزرندن خطا و نسیانك ، برده جبر و اکراه ایله ایشلدیکی کناهك جزاسی رفع اولونمشدر . ـ حدیث » زیرا اوچنده‌ده نه اختیاری بر قصدی، نه‌ده مناط تکلیف اولان سربست اراده‌سی یوق .

بوندن بیلنیورکه دین اسلام الله طرفندن سوق و جبره قائل دکل. چونکه اضطراری بر حالده واقع تصرفاتندن و جبر اولنه‌رق ایشلدیکی افعالندن طولایی بر انسانی مؤاخذه فاطر حکیمك عدل کاملنه هیچ بر زمان صیغماز . سطحی نظر اربابندن بر چوغی قضا وقدره قائل اولان اسلامك حوصله‌سی اختیاره مقرون بر قصدی ، حر بر اراده‌یی آله‌ماز ، و همنده بولونیورلر . حال بوکه ایش توهم ایتدکلری کبی دکل . بو موضوعی ایضاح ایچون فیلسوف قاضی ابن الرشدك غایتله کوزل سوزلری وارکه بوراده اونلری تلخیص ایده‌جکز :

« انسان ایچون اکتساب قدرتی اولمادیغی فرض اولنورسه مأمول ایدیلن فی‌القلره قارشی حاضرلقلی بولونولمسی حقنده‌کی امر معناسز برشی قالیر . کذلك زراعت کبی ، صنایع کبی اسباب منافعك جلبنه عائد امرده اویله اولور . صوکره ، حرب، کمیجیلك، طبابت و سائره کبی محافظهٔ نفس ودفع مضرت مقصدیله التزام اولونان بوتون صنایع معطل قالیرکه عقل انسانی بونی اصلا قبول ایده‌منز . بناءً علیه شرعك ظاهر مقصدی جبر ایله تام وحر بر اراده‌نك شکل متوسطی‌در ؛ مسئله‌ده حق اولان‌ده بو وسطدر .

کلامه ایضاحنه : جناب حق بزده بر طاقیم قوتلر یاراتمش . بز بو قوتلرله بری برینه ضد اولان شیلری الده ایده‌بیلیورز . لکن بو شیلری الده ایتمك خارجده موجود اولوب فاطر مطلقك بزه مسخر ایتدیکی اسبابك موافقتنه و او اسبابی تعویق ایدن عواملك زوالنه متوط اولدیغی ایچون بزلره نسبت اولونان افعال ایکی امر ایله بردن تمام اولور . دیمك بزلره نسبت اولونان افعالك ایشلنمسی هم بزم اراده‌مزله ، هم

خارجده‌کی اسبابك موافقتیله تمام‌اولورکه قدرة‌الله دینیلن‌شی بواسبابدر. صوکره ، بو اسباب خارجیه ایشله‌مك ایسته‌دیکمز افعالی یالکنز باشنه اتمام ایتمدیکی کبی اوکا مانع‌ده اوله‌ماز . بو اسباب ایکی امر متقابلدن برینی اراده ایتمه‌مزك‌ده سببی‌در . چونکه اراده بر اشتیاقدرکه هر هانکی بر تخیلدن ، یاخود هر هانکی بر شیئی تصدیقدن حادث اولور. بو تصدیق ایسه بزم اختیاریمزه تابع دکلدر . بالعکس ، امور خارجیه نتیجه‌سی اوله‌رق بزه عارض اولمش بر شیدر. مثلا خارجدن خوشمزه کیده‌جك برشی کلیر. اوندن بلا اختیار خوشلانیر وکندیسنه طوغرو کیدرز . کذلك ینه خارجدن بزه قاچه‌جغمز برشی چاتار. بالاضطرار اونی کریه کورور و کندیسندن قاچارز . بناءً علیه مملکتك ایکی شقندن برینی ترجیحمزه مدار اولان اراده‌مز شیمدی کوردیکمز کبی امور خارجیه ایله محفوظدر . صوکره ، معلوم اولدیغی وجهله اسباب خارجیه محدود برترتیب، مسلسل برنظام‌اوزرنده یورورکه‌اونی قوانین طبیعیه‌نك واضعی بولونان فاطر ذوالجلال تقدیر بویورمشدر . اوحالده بزم‌اراده‌مزك وبواسباب مقدرهٔ مقضیه‌نك موافقتی‌اولمقسزین تمام‌اولمیان افعالمزك تکون وتحقق ایتمسی ایچون بواسبابك‌لزوم توفری‌ضروریدر. بناءً علیه محدود ، مقضی و مقدر اولان بواسبابه مربوط افعالمزده بالضروره محدود ومقدردر . بوندن باشقه افعالمزده اراده‌کی ابداعمزك داخلنده‌کی اسبابه دخی باغلیدر ؛ طبقی اراده‌نك اسباب خارجیه‌یه ارتباطی کبی. شو حالده انساندن افعالك مابه‌الصدوری اولان‌اومحدود نظام‌که بدنك داخلنده و خارجنده بولونان اسبابك‌ده نظامیدر ، ایشته جناب حقك عبادی ایچون یازدیغی قضا و قدر بودر . شو ایضاحاتدن ناصیل اکتساب قدرتنك بولوندیغی و ناصیل اولوب‌ده بوتون نتایج مکتسبه‌سی اولجه سبق ایدن قضا وقدرله اولدیغی آکلاشیلمشدر . دیمك انساندن صادر اولان افعال نه‌یالکز ارادهٔ انسانیه‌نك نتیجه‌سی، نه‌ده‌یالکز اسباب‌خارجیه‌نك‌نتیجه‌سی دکلدر. بزم اراده‌مزله‌ایشلدیکمز ایشلر ایکیسنك بردن وجودیله تمام اولیور .

معلومدرکه بدنك داخلنده‌کی اسباب قوای طبیعیه‌نك نتایجیدر . بو قوتلر ذی‌حیات مخلوقاتك اجسامنده اواجسامی اداره ایتمك اوزره جناب حق طرفندن خلق اولونمشدر . شاید حیواناتك ، نباتاتك ، اجسامنده بولونان‌قوتلرله بوعالمده سریان‌ایدن‌قوتلر موجوداولماسه‌یدی هیچ بری ایچون کوزیوموب‌آچنجه‌یه‌قدر بقاامکانی اولمازدی. (ان‌الله یمسك السموات والارض ان تزولا ولئن زالتا ان امسکهما من احد من بعده ـ سورهٔ فاطر) ۱]

افعال‌انسانیه‌نك تحقق ایچون مقتضی رکنلردن بری اولان‌اسباب

۱] الله کوکلری ویری طوتوب زواله ایرمکدن قورویور . یمین‌ایدرم‌که شاید زواله ایرسه‌لر اوندن باشقه کیمسه جیقوب‌ده بونلری طوته‌ماز .

خارجیه ناصیل جناب حق طرفندن تقدیر بویورولان محدودات جمله‌سندن ایسه بدنك داخلنده اولوب فکرك ، اراده‌نك ، حسك مصدری بولونان قوای داخلیه‌ده اویله‌جه مقدرات الهیه‌دندر. انسانك اراده‌سی برایشك وجود بولماسنه تعلق ایدر . شیمدی بووجود بولان ایش‌انسانك کسب وسعی نتیجه‌سی اولمقله برابر اللهك امر وتکوینی ایله‌در. بونك مثالی: چیفتجی طوپراغی سورر، دوزلر ، قوهٔ‌نباتیه‌سنی آرتیره‌جق شیلرله قاریشدیردقدن صوکره ایچنه تخمی آتار . لکن او تخمی فیلیزلندیرن ، باشاقلاندیران ، قات قات آرتیران ینه اللهدر. بونك‌دیکر برچوق‌نظیرلری‌ده‌بویله‌در. ایشته (والله‌خلقکم‌وما تعملون‌ـ سورهٔ‌صافات) ۱] (وخلق‌کل شیٔ فقدره تقدیراً ـ سورهٔ فرقان) ۲] آیت کریمه‌لریله قصد اولونان معنی بودر . « خلق » کلمه‌سی لسان عربده « تقدیر وتفصیل »دن باشقه برمعنی‌اولماسنه کوره اشیانك خلق دیمك تقدیر وتحدیدی دیمك اولورکه‌اواشیانی احاطه‌ایدن علل واسباب وشرائطه مطابق اولور؛ باشقه‌درلو اوله‌ماز. یوقسه قوللرندن برینی‌بر ایشه جبرایدوب‌ده صوکره اوایشی ایچون یاپدیغندن طولایی معاقبه‌ده بولونمق حاشا جناب حق ایچون متصور دکلدر . چونکه الله هیچ برشیده ظلم ایتمز . (وما ربك بظلام للعبید ـ سورهٔ فصلت) ۳] بویله برسوزی اللهی طانیمایان، عدل الهینك درجه‌سندن خبردار اولمیان کیمسه‌دن باشقه‌سی ناصیل سویله‌یه‌بیلیر ؟ (شهدالله انه لااله هو و الملئکة و اولو العلم قائما بالقسط لااله الا هوالعزیز الحکیم ـ سورهٔ عمران) ٤]

ایشته پیغمبرله اصحابنه وتاریخ اسلامك ایلك عصرلرنده کلن مسلمانلره کوره قضا وقدرك معناسی بو. بو اومعیارکه‌عدالت‌الهیه‌نك مرتبه‌سی کندیسیله تقدیر اولنور . بو اونورکه مسلمانلر فجر فیاضی ایچندن عصرلرجه یورویه‌رك اسیر امتلری آزاد ایتدیلر ؛ طارغین سینه‌لری باریشدیردیلر ؛ مختلف عرقلر ، متنوع جنسلر، متفاوت طبقه‌لر آره‌سنده اخوتلر ، محبتلر وجوده کتیردیلر . بو اونورکه اوکارینه دوشه‌رك مسلمانلری مشرقلره، مغربلره کوتوردی‌ده بوتون جهانی قاپلایان جهالت بولوطلرینی ، ظلم سیسلرینی اوسایه‌ده تارمار ایلدیلر . برعصرلق زمان ایچنده اقصای شرقدن اقصای غربه قادار بوتون اقطار عالم ، تکمیل اقوام وامم‌دین، لسان ، اخلاق ، آداب ، احکام اعتباریله بر یورد کسیلدی ، برامت اولدی . صوکره،نظاملری، اجتماعی حیاتلری ، عرفانلری ، علملری‌ده برلشمه‌یه باشلادی . برحالده‌که اوعالی دولاشان سیاحلره ظواهر طبیعیه‌سی آره‌سنده‌کی فرق

۱] الله سزی‌ده یاراتدی ، سزك ایشله‌دکلریکزی‌ده .
۲] هر شیئی یاراده‌رق اك اینجه نقطه‌لرینه وارنجه‌یه قدر تقدیر ایتدی .
۳] قوللری حقنده ربك اصلا ظالم دکلدر .
٤] الله شاهد ، ملکلر شاهد ، علم صاحبلری شاهدکه اوندن باشقه الله یوقدر. هر آن عدل ایله قائمدر. اوندن باشقه الله یوقدر. عزیزدر، حکیمدر.

عینی قوروبی وجوده کتیرن آغاجلرك کوستره‌بیله‌جکی تفاوتی کچمه‌ین ـ یکپاره برکتله آره‌سنده دولاشدقلرینی ظن ایدییوردی . وبو قادار مختلف عنصرلردن ، متنوع جماعتلردن تشکل ایدن برمعظم کلك اجزاسی عینی عائله‌نك اولادی یننده کوروله‌جك مخالفدن فضله‌سنی کوستریوردی .

اوحالده اساسات اسلامیه‌دن برینی تشکیل ایدن قضا وقدر عقیده‌سی هیچ ده اوعقیده دکلکه انسانك اللرینی ، آیاقلرینه زنجیری اورسون ده مقدرات الٓهیه قاصیرغه‌لریله شیمدی جنته ، شیمدی جهنمه سوروکلنمك اوزره قضای تصادفك اورته‌سنه بیراقیورمش اولسون .

قضا وقدر عقیده‌سیله‌درکه هرمسلمان کندیسنك مختار برارادە صاحبی اولدیغنه و او اراده‌نك مقتضیاتنه کوره حرکت وتصرفده بولوندیغنه معتقددر . یالکز برشیئه داها معتقددرکه اوده نه ماهیتی ، نه‌ده مقدارینی قاوارایه‌مایه‌جغی برطاقم علل واسباب مؤثره ایله کندیسنی هرطرفدن قوشاتمش برالٓهك موجود اولدیغی ، بناءً علیه مقاصدینك حصولی وارادەسنك تحققی اوعلل واسباب ایله قائم بولوندیغیدر .

اوحالده مسلمان یقیناً بیلیرکه یالکز اوله‌رق مطالعه ایدلدیکی تقدیرده انسانك اراده‌سی‌ده او احصا واستقصاسنه امکان اولمایان علل ومؤثراتك بریدر ، باشقه برشی دکلدر . بوندن دولاییدرکه هرزمان مسلمانك قلبی کائناتی ابداع ایدن ، اسباب ومسبباته بونظامی ویرن فاطر ذوالجلاله متوجه بولونور ؛ هیچ برقوت ، هیچ برسلطنت کندیسنی غروره سوق ایتمدیکی کبی نه ثروت ، نه‌ده اقبال اونك عدل الٓهیی ایسته‌مسنه مانع اولاماز .

مسلمان بیلیرکه اراده‌سی‌ده ، اختیاری‌ده ، مجاهده‌سی‌ده کندیسنی هرطرفدن قوشاتمش بولنان اوطانیدیغی وطانیمادیغی علل ومؤثراتك یانی باشنده آنجاق محدود برسببدن ، جلیز برمؤثردن باشقه برشی دکل ، اونك ایچون مطالبنه متصل مجهودینی بذل ایله والده‌کی اسباب مؤثره‌یی استخدام ایله وارمق ایستر . بونکله برابر بوقاریده سویلدیکمز اومجهول مؤثراتك وجودینی بیلدیکی ایچون‌ده نتیجه‌نك قطعیتنه حکم ایده‌من . بناءً علیه ایشی اوغورنده کوجنك یتدیکی اسباب استکماله صوك درجه‌یه قادار چالیشمقله برابر املنك تحققی ایچون ضروری اولان اوبیله‌مدیکی اسبابی کندیسنه احضار ایتمه‌سنی قادر ذوالجلالدن ایستر طورور .

ایشته اسلامك توکلدن قصد ایتدیکی معنی . ایشته کلوب‌ده « یارسول‌الله ، دوه‌می کوستکلیه‌یم‌می ، یوقسه توکل ایدوب بیراقه‌یم‌می ؟ » دیین بدوی‌یه علیه‌الصلاة والسلام افندیمزك « اوکجه کوستکله ، صوکره توکل ایت . » دیدکلری زمان مراد ایتدکلری معنی . (فاذا عزمت فتوکل علی الله ـ سورهٔ عمران) ۱] آیت کریمه‌سیله « الله‌ه ارکی کبی توکل ایتمش اولسه‌یدیکز قوشلری ناصیل مرزوق ایدییورسه سزلری‌ده ایدردی . . باقسه‌کز آ ، آچ کدییورلر » ۱] حدیث شریفندن مقصود اولان معناده بودر .

پیغمبریمز دیمك ایسته‌یورلرکه : قوشلر رزقنی آراشدیرمق ایچون یوواسندن چیقوب کدییور . اوقدرتنك تعلق ایتدیکی اسبابی استکمال ایتدکدن صوکره جناب حق‌ده اوکا قدرتی داخلنده اولمایان دیکر اسبابی احضار ایدییور . شو حالده قوشلر کبی حرکت ایدنلری الله اونمادیغی جهتدن مرزوق ایدر . « توکل ایدنه الله کافیدر ؛ شبهه‌یوقدرکه اللهك مرادی یرینی بولور ؛ الله هرشی ایچون بروقت ، برمقدار تقدیر بویورمشدر . »

برده انسان اسبابك کندیسنه کیزلی قالانلرینی بیله‌میه‌جکی ایچون ، دین اسلام بیلغینلق سائقه‌سیله یأسه دوشمه‌مه‌یی وخیبت وحرمان قارشیسنده امیدی کسمه‌مه‌یی امر ایتدکدن باشقه مسلمانلری سعی اوزرنده اصراره وموفقیتله نتیجه‌لنمه‌ین مجاهده‌لرینی تکراره تشویق ایدیور . زیرا یك مأمولدرکه نهایت اراده‌لری علام الغیوبه آشکار اولان اسباب حقیقیه ومؤثرات صحیحه‌سنه اقتران ایدرده بوصورتله مقصدلری حصوله کلیوریر . بونك ایچوندرکه قرآن حکیم برچوق آیات کریمه‌سیله مسلمانلری امیدسزلکدن تحذیر ایدییور ؛ یأسك کفاره یاقیشیر خصائلدن اولدیغنی بیلدیرییور : (لاییأس من روح الله الاالقوم الکافرون ـــ سورهٔ یوسف) ۲] (ومن یقنط من رحمة ربه الاالضالون ـــ سورهٔ حجر) ۳] « ولاتهنوا ولاتحزنوا وانتم الاعلون ـــ سورهٔ عمران) ٤] (والله معکم ولن یترکم اعمالکم . . . . ولاتبطلوا اعمالکم ـــ سورهٔ محمد) ٥] .

ذاتاً مسلمانلر اسبابه توسل ایتمکسزین التزام اولنان تفویض مجردك مذموم برحماقتدن باشقه برشی اولمادیغنده ، بناءً علیه حرام اولدیغنده متفقدرلر . واقعا هیچ بر دینده ، هیچ بر امتده اکسیك اولمایان متصوفه‌نك برقسمی بوخصوصده دورلو دورلو مسلکلره صاپدیلرده ییغین ییغین باطل تلقیلری ، سورو سورو ضلالتلری خلقه خوش کوسترمك صورتیله صوك عصرلرده برچوق انسانلری دنیا اوغورنده سعی ومجاهده‌دن آلیقویدیلر . حتی فانی ، باقی هرایکی حیاتك سعادتنی کافل اوله‌جق علوم صحیحه‌یی تحصیل ایتمه‌یه ، حتی طوغرودن طوغرویه دین اسلامك اعتلاسنه یاردیمده بولونمایه مانع اولدیلر .

۱] « برکره‌ده عزم ایتدکمی ، آرتیق الله‌ه توکل ایت . »

۱] « لو توکلتم علی الله حق التوکل لرزقکم کما یرزق الطیر تغدو خماصا وتروح بطاناً »

۲] « کافرلردن باشقه‌سی اللهك عنایتندن امیدینی کسه‌من . »

۳] « ضلاله دوشمش اولانلردن باشقه کیم معبودینك رحمتندن امیدینی کسه‌بیلیر ؟ »

٤] « کرچکدن مؤمن ایسه‌کز مطلقا غالبسکز ، اوحالده فتور کتیرمیکز ، اندیشه‌یه دوشمیکز . »

٥] « الله سزکله برابردر وهیچ برزمان اعمالکزی قوندن دوشورمیه‌جکدر . اعمالکزی ابطال ایتمیکز . »

ايشته اسلامك ماهيتنى تدقيق ايتمه مش، اونك پارلاق ماضيسى حقنده وقوف ايديتمه مش كيمسه لرى بوينه آلانلر هپ متصوفه آره سنده كى بو مفسد كروهدر. اويله ظن ايديليوركه تسللردن برى مسلمانلرك كرى قالماسنه سبب قضا وقدر عقيده سنه قائل وتفويض وتوكل ايله آمر اولان دينلريدر. زيرا اويله بيلينيوركه قضا وقدردن مراد جبردر، توكل وتفويضك معناسى ده اسبابه توسلى براقه رق كوك يوزندن رزق ايتمسنى بكله مكدر!

آلتمش سنه يه ياقين بر زماندن بريدركه مسلمانلر آره سندن فكر اصلاح ايله يتيشمش كيمسه لر متصوفه نك بو مغفل طاقيمى يوزندن عقائدك اوغراديغى تغشيشاتى خلقه كوسترمه يه باشلاديلر. صوكره، قرآنى، سيرت رسولى، سيرت صحابه يى بيلمه مك وآرقه دن كلن بويوك حكومات اسلاميه نك تاريخنه واقف اولمامق سببيله جبره صاپان قفالرى اومذهب ضلالك لكه لرندن قورتارمه يه چاليشديلر. بناءً عليه بوكون خواص شويله طورسون، عوام ايچنده بيله هان كيمسه كورولمزكه جبريه مذهبنه سالك اولسون ده اوكى ضلالتلره دايانه رق اسبابى معطل براقسين؛ حيات ايچين ضرورى اولان مجاهده يه التفات ايتمسين.

بونكله برابر ياقين برمستقبل بوتون عالمه كوستره جكدركه اسلامه بدايت ظهورنده صاحب اولديغى اوبويوك سيرتى يكيدن ويره جك؛ مسلمانلرى علم، عمل، سعى، ثبات، عزم، فداكارلق كبى شيلرده سلف صالحلرينك ايزنجه كيتمه يه تشويق ايده جك برعقيده وارسه آنجاق قضا وقدر، تفويض وتوكل عقيده سيدر. يوقسه بو عقيده، ظن اولونديغى كبى، نه حيات مدنيه نك اركاننى ييقان تخريبكار بر آلت، نه ده اقوام اسلاميه يى ترقيدن وسعى وعمل ساحه لرنده ديكر امتلرله مسابقه دن آليقويان بر كوستك دكلدر.

رؤيت هلال مسئله سى

۲

فاضل محترم فطين افندى حضرتلرينه

رؤيت هلال مسئله سى حكم هيئتك قطعيت فرضيه سى اوزرينه تعقيب ايتديكى مناقشات فقهيه نك جريانندن بارز بر صورتده آكلاشلمقده در. ذكر اولنان رساله ده ابن عابدين مرحوم وضع مسئله يى نقل ايدركن رياضى ماهيتى جائز حساب مسئله سى حالنده شويله:

۱ — هلالك وجودى قطعى، رؤيتى ممتنع

۲ — هم وجودى وهم رؤيتى قطعى

۳ — وجودى قطعى، رؤيتى جائز (يعنى محتمل)

ديه اوچ شق اوزرينه تلخيص ايتمش وحكم حسابك اوچنده شمولنى نظر دقته آلدقدن صوكره حكم شرعى يى تدقيق ايلمشدر. واصل اولديغى نتيجه ده «آكلاشيلديكه بو خصوصده اعتماد، علماء نجوم وحسابك اقوالنه دكلدر. چونكه شرع شريف، شهر رمضانده صيامك وجوبنى قواعد فلكيه يه دكل، رؤيته تعليق ايلمش اولديغندن بو بابده حسابه اعتبار ايلمه مشدر. بناءً عليه حساب ايله صيام واجب اوله ميه جغى كبى شهود وشهادته معارضه ده جائز دكلدر.» زمينده اداره كلام ايدركن حسابه اعتماد واعتبار ايدلمديكنى درميان ايتمه سندن احتمال كه ذات عاليلرى مدلول قيبسنه نظراً برعدم اعتماد تلقى بيورمشسكزدر. حال بوكه بوراده كى عدم اعتماد تعبيرندن مقصد حكم هيئتك قيمت علميه سنى سويله مك اولميوب اثبات رمضان وايجاب صيام نقطه نظرندن مدار استناد اولمديغى بيان ايتمكدر. فى الواقع سمانك يلديزلرى نه قدر پارلاق اولورسه اولسون محله يه رمضانى اعلان ايدناونلر اوليه جق، بلكه نرم محله مسجدينك طونوق قنديللرى اوله جقدر. چونكه علم هيأت هلالك موجوديتنى تحرى ايده جك، شرع ايسه صيامك وجوبى تحرى ايليه جكدر. بناءً عليه حسابك قطعيتى مسلم اولديغى حالده وجوب صيامده اعتماد واستناد شرعى يى جائز اوله مامسى تناقض كبى تصور اولنمامليدر.

اكر حساب نفسنده قطعى كورولمسه ايدى، استدلال عاليلرينك عكسنه اوله رق افطار وسحور واوقات صلات كبى تحرى واستدلاله مساغ شرعى بولنان يرلرده ده اعتباره مظهر اولمازدى. اورالرده مظهر اعتماد اوله بيلمسى علم هيأتدن آلديغى قوت سايه سنده دكل، ينه شريعتدن آلديغى اعتبار سايه سنده در. چونكه بونلرده مناط شرعى آتياً عرض ايده جكم وجهله مساعددر.

بوراده حكم شرعينك علتنى مطالعه ايده بيلمك ايچون اول امرده بعض اساسات اصوليه ملاحظه سنه لزوم حاصل اولدى ظن ايديورم. معلوم عاليلريدركه تشريع باشقه، اجتهاد باشقه در. تشريع يالكز علمى اولميوب ارادى قيمتده جائزدر. اجتهاد ايسه برعلم، برفن مسئله سيدر. تشريع، وضع احكام و وضع علل وشروط احكامدر. وضع احكام نقطه نظرندن تشريع برامر اراديدر. بونك ايچون اصل تكليف جبريدر ديرلر. عين زمانده احكام موضوعه نك علل وشروطنه ربطى ومناسبات عموميه سنك تنظيمى نقطه نظرندن ده علميدر. حيثيت اولى اعتباريله احكام، شارعك، وضع قانونك اراده وبيانه متوقف اولديغندن يالكز نقلدن مستبان اوله بيلير. ايكنجى حيثيتله ايسه علل واسباب شروطك ارتباطى مطلوب اولديغندن علمك حوزه صلاحيته كير. بوندن دولاييدركه كرك عالم فقه وكرك بتون علوم حقوقيه بوايكى نقطه نظرى جمع ايتمك مجبوريتنده در. برحكم شرعينك ويا بر ماده قانونيه نك علميتندن غافل اولان بر حاكم، او حكمى، او ماده يى

تطبيقده تماماً موفق اوله‌میه‌جنی کبی بر حکمك ، برماده‌نك نقليتندن غافل بولنـان بر عالم متبحرده بر محكمه حضـورنده دعواسنی غائب ايده‌بيلير . چونكه علم ايله اراده تعارض موقعنده بولنجه اراده غلبه ايدر. احكام شرعيه‌نك فهم واستنباطنده يالكز حديث وتفسيرك عدم كفايتی‌ده بو ايكی حيثيتك اجتماعی لزومندن منبعثدر . آنجق شريعت اســلاميه‌ده ارادهٔ فرديهٔ بشريه اصلا حاكم اولمديغندن فعل تشريع علی الدرجات بربرينه مستند اوچ اراده‌يه مضافدر : ارادة الله ، ارادهٔ رسول ، وبونلره تابع اولان ارادهٔ امت . كتـاب ، سنت ، اجمـاع امت ... ايشته اســلامده ارادات تشريعيه‌نك منبعی بواوچيدر . فقط اجتهاده كلنجه بو ارادات ثلثه‌يی علماً تعقيب ايدوب شروط وعللی وبونلرك مناسبات خصوصيه وعموميه‌سنی ممكن اولديغی قدر فهم واستنباط ايتمكدن عبارت بر جهد علميدر .

علم وفن تحری‌ٔ علل واسباب اولديغنه كوره علم فقه دخی وضع وارادهٔ شارعه نظراً علل واسباب احكامی تحری فنی‌در . بو تحری باشليجه درت طريق ايله اجرا اولنور: تنصيص مناط ، تخريج مناط، تنقيح مناط، تحقيق مناط . تنصيص مناط، فنون تجربيه‌ده‌كی مشاهده‌يه نظيردر . بونكله يالكز نقول ونصوص شـارعك صريحی ويا ايمائی دلالتلری تثبيت وتعيين ايديله‌رك ، تحقيق مناط عمليه‌سنه كچيلير . بونده فقيه طوغريدن طوغری شارعدن اخذ علم ايدر . فقيه بوراده مجتهد دكل ، سامع ومتعلمدر. بوراده قوانين لسانيه‌نك بيوك خدمتی واردر. فقه اصحاب الظواهر بوقبيلدندر، دينيله‌بيلير. ظاهريلرده بونكله اكتفا ايدرلر . بونك مبدئی احصاء ، منتهاسی استنتاج وتطبيقدن عبارتدر . بوراده اسـتقراء فنی بولنمديغندن مناهج علوم تماماً جاری دكلدر . ديه‌بيليرم كه حال حاضرده‌كی فقاهت‌ده بونك برظلندن عبارتدر. اصل اجتهاد فقهی، تخريج وتنقيح مناط قدرتيله باشلار، وينه تحقيق مناطه منتهی اولور . نقول شارعك تصريح وايماسنه بالذات داخل اوله‌میان حادثاتده ارادهٔ شارعی استخراج ايچون لفظی اولمقدن زياده معنوی وعقلی اولان بر تعميم عمليه‌ســنه ، جزئيدن كلی‌يه طوغری كيدن بر استقراء فنی‌يه احتياج واردر . ايشـته مجتهد مطلق دينيلن عالم بوراده تعليل صــورتيله بر استقراء فنی ياپه‌رق بر مناط جديد كشف ايدن كاشفدر كه بو كشفه تخريج مناط تعبير ايديلير . بوندن صوكره متعدد كشفلرله تبين ايدن مناطك يعنی علتك تنقيحی ، طرح وتســويه‌سی عمليه‌سی ياپيله‌رق بر قانون اجتهادی تثبيت اولنور و بونك اوزرنده استنتاج صورتيله تحقيق مناط ياپيلير . مالكيلرك مرتبهٔ اجتهاددن عد ايتدكلری تحقيق مناط حنفيلر نظرنده مادون الاجتهاد برمرتبهٔ علميه‌در، بونكله كشف شرعی ياپيله‌مز، انجق تطبيقات شرعيه ياپيله‌بيلير. بناءً عليه مباحث فقهيه‌ده اصل قيمت نقليه نصوص شارعه عائد اولانلرده‌در، نقول علما بالذات ارادی قيمتی حائز اوله‌میه‌جغندن دليلندن قطع نظرله برحكم علمی‌يی حائز دكلدر . اقوال علماء انجق تقليد نقطهٔ نظرندن موضوع بحث اوله‌بيلير . ـ بومناسبتله ديرم كه اقوال مجتهدينك مناط وادله‌سنه عطف نظر ايتميه‌رك بونلردن هرهانكی برينی مصلحتمزه موافق اولديغی زعميله اخذ واقتباس ايديورمك نقول علمايی نقول شارع مقامنه اقامه ايتمك ديمك اوله‌جغندن غير مشروعدر . بونكله هم ارادهٔ شـارعه معارضه ايدلمش اولور، هم احكام ارا‌سنده‌كی مناسبات عموميه‌نك علميتی خلله اوغراتلمش بولنور . نقول علمانك اهميتی علميتنده آرانمق لازم كلير ، بوعلميت نسبتنده‌در كه اونلر ارادهٔ شارعی تمثيل ايده‌بيليرلر . بناءً عليه نقول علمانك علميتنه عطف نظر ايدلميه‌رك محضا سويله‌نيلمش بولنديغی ايچون تقليدو تلفيقه كيدلمسی بزم امراض جديدهٔ تشريعيه‌مزدن بريدر. چونكه شرعده حاكم اولان نقل‌، اراده‌ٔ شارعه دائر اولان نقلدر. ـ

تخريج مناط ، تنقيح مناط ، تحقيق مناط ناميله عرض ايتديكم اعمال ثلثه علم اصولده بتون تفصيلاتيله تصوير ايدلمش اولديغی كبی اخيراً مشـغول اولديغم غرب كتابلرنده بتون فنونه حاكم اولان منطق استقرائيده‌دخی عيناً اخذ واقتباس ايدلمش كيدر : (ده‌قووه‌ر دوقوز وياتيره دوقوز) كشف وتخريج علت ، (ئه‌ليميناسـيون ده‌قوز) تنقيح ويا طرح علت ، (آپليقاسـيون دوقوز) تطـبيق علت ناملريله قيد ايديلن عمليات علت ومناط الفاظ مترادفه اولمق حيثيتيله مناهج اصوليه‌نك عينی اولديغنده شبهه يوقدر . ايلك ايكيسی صرف استقرائی اولان بوعمليه‌لرك اوچنجيسی بولنان تطبيق علت ، قياس منطق واستنتاج وتفريع دينيلن منطق صوری عمليه‌سنك اساسنی تشكيل ايتمكده‌در كه بزم تحقيق منـاط ديديكمزده بوتطبيقاتدن عبـارتدر . تام‌معناسيله هيچ برفنك وارسته قالامديغی بو اعمال ثلثه‌يی فقه يالكز ارادات شـارعی استقراء واستنتاج ايچون قوللانمق حيثيتيله علوم سائره‌دن تمايز ايدر . بنابرين فقهده تنصيص علت ، فنونده مشاهده موقعنده‌در . فن ايجاد علتده عامل اولمديغی كبی فقه‌دخی وضع علتده عامل دكلدر . بونك ايچون علل منصوصهٔ صريحه قارشوسنده كرك امتك وكرك فقهانك تحقيق مناطدن باشقه بروظيفه‌سی يوقدر . يوقسه (فان تنازعتم فی شیءٍ فردوه الی الله والرسول) اسرار توحيدی كوكندن صارصلمش وارادات فرديه‌يه حاكميت ويرلمش اولور . علل منصوصهٔ صريحه قارشوسـنده تخريج علت وياتنقيح علت صـورتيله اجتهادی سوزلره تصادف ايديليرسه هپ علل منصوصه‌نك نقليتندن غفلته حمل ايدلمك اقتضا ايدر . بوغفلتدن منبعث اولان اختلافاتك قيمت شرعيه‌سی يوقدر . بوكبی اختلافات اوغفلتی ازاله ايده‌جك اسباب قارشوسـنده درحال مرتفع اولمق لازم كلير . چونكه فقه واجتهادك الك برنجی شرطی ارادهٔ شخصيه‌سنی ارادهٔ شـارعده افنا ايده‌بيلمكدر . بونك عكسنه

فقهده تشهی ایله عمل اطلاق اولنورکه تشهی ایله عامل اولان مجتهدك قیمت علمیه‌سی تسلیم اولنه‌ماز . بن برچوق شیلر آرزو ایده‌بیلیرم . فقط بو آرزولرم نقطهٔ‌نظرندن دکل، آنجق حقیقته ناظر اولان‌معلوماتم نقطهٔ نظرندن برقیمت علمیه اکتساب ایده‌بیلیرم ، چونکه علماء وارباب فن ، ارادات واحتساسات خصوصیه‌لرندن تجرد ایده‌بیلمك فضیلتی ابراز ایده‌بیلنلر میاننده بولنور . اونلر ده بهرجمعیت دلهاست پریشانی‌ما ، دیه‌بیلملیدرلر . محکمهٔ کبراده اکتساب حق ایده‌جك اولانلر ، مفکوره‌لرینی (امنیه‌لرینی) حقه حاکم بیلنلر دکل ، حق مفکوره‌لرینه حاکم قیلانلردر . کائنات نم ارضمك پیکی اوله‌رق دوران ایتسون تمنیسی ، اوارضك برذرهٔ جواله اولمسی حقیقتی قارشو-سنده‌نصل تحقق ایده‌بیلیر؟ بووبوکبی برچوق امثله‌فنیه بزه کوستریورکه عرض ایتدیکم مناهج فقهیه هرفنده عامل اولان اساسلاندندر . بونلر هرملتك اجتهادات تشریعیه‌سنده دخی شعوری ویا لاشعوری اوله‌رق عامل اولان حقیقتلردندر . چونکه منبع اراده‌نك تخالفی ، طریقك تخالفنی استلزام ایتمز . اساسات مذکوره بوتون فنون استقرائیه‌ده جاری اولان قواعد کلیهٔ منطقیه‌نك عینیدر ، دیه‌بیلیرم .

صددی تجاوز ایدرکبی کورونن بو ایضاحات معروضه‌دن واصل اوله‌جغمز نتیجه‌شودر: اکرموضوع بحث اولان مسئله‌ده علت‌منصوصهٔ صریحه وار ایسه ، کشف وتخریج مناط صورتیله برعملیهٔ اجتهادیه‌یه صلاحیتمز اولمامق لازمکلیر . مسئله‌یی‌بالاده رؤیت‌هلال‌مسئله‌سی‌عنوانیله وضع ایتمش ایدك. فقط وضع‌فقهی دها باشقه درلو اولمق اقتضا ایدر . چونکه بو عنوانده بر حادثهٔ شرعیه‌دن زیاده‌بر حادثهٔ هیئیه ویا طبیعیه ویا روحیه نقطهٔ نظری حاکمدر. بناءً علیه وضع فقهی، صوم رمضانك سبب وجوبی ویا اثبات شهر صیام مسئله‌سی شکلنه افراغ اولنه‌جق وبو سببك ، بومناطك وضوحی تحریر ایدیله‌جکدر . عجبا بو بابده قطعی‌الدلاله نصوص صریحه وارمیدر؟ شیمدی بونی‌برابر تحری‌ایده‌لم.

ذات فاضلانه‌لری بو نقطه‌یی تثبیت ایدرکن ، اکثریت واقلیت اختلافاتی آراسنده بودلائل ظنی‌کبی کورمك ایسته‌یورسکز . و لنتیجه حساب ایله عملی قطعیاً منع ایده‌جك بر نص قارشوسنده بولنمدیغمزی آکلاتیر کبی اولیورسکز. فقط مانع قطعیسی یوق کبی کوردوککز عملی حساب ایچون ولو ظنی اولسون بر مقتضی، بر مثبت‌ده علاوه بیورمیورسکز. دیمك اولیورکه اقلیتك قولنی ، مجرد قولنی سند اتخاذ ایدیورکبی بولنیورسکز. اکر مسئله‌ارادهٔ‌شارعی‌تثبیته‌معطوف‌اولمیوب‌ده بعض علمانك‌قولنی دلیلدن قطع‌النظر وعلی‌طریق‌التقلید اخذ وتثبیتدن عبارت ایسه، مجتهد مطلق اولمیان وبو اعتبار ایله قوللری مقام‌تقلیدده اقتباس ایدیله‌میه‌جك اولان بعضی علمانك سوزلرنده‌کی ثبوت‌تاریخی‌یی انکار ایتمك ممکن دکلدر . لکن بوندن نه چیقار ؟ مذاهبك ائمهٔ مطلقه‌سندن اولمیان وقوللری تقلید دائره‌سنده دخی آنجق دلیللریله‌بر قیمت آله‌بیله‌جك اولان بوکبی اقوالك ثبوت تاریخیسنی قاله آلمق ، هیأنده بطلمیوس افلاکندن ویا تقویم عبرانیدن بحث ایتمك تاریخی بر خطانك بیانندن عبارت قالمازمی ؟

المالیلی حمدی

تصحیح . ــ برنجی مقاله‌ده « من‌اتی . . . » حدیث شریفنده « بماقال کفر » جمله‌سی (بما قال فقد کفر) صورتنده تصحیح اولنمق اقتضا ایدر . بوندن باشقه (مجسلی اوقویورمش) اوله‌جق ایکن «محیطی اوقویورمش» ، (تحصیل حاصل) ترکیبی « تحصلی حاصل » صورتنده دوشمش اولدیغی‌ده شایان اخطاردر .

قسطمونی مبعوث محترمی فاضل محترم راسم چلبی افندی حضرتلریله سابق مجلس مشایخ رئیسی محترم شیخ صفوت افندی حضرتلرینه

بکچلرده، شیخ اکبر حضرتلری‌حقنده عاجزانه نشر ایتمش‌اولدیغم کوچوك بررساله‌یی افاضل‌مستشرقیندن‌موسیولوئی‌ماسینیونه‌کوندرمشدم. فاضل مشارالیه رجامی قبول ایدرك مندرجات رساله حقنده‌کی ملاحظه‌لرینی بودفعه بنده‌کزه برمکتوب‌مخصوصله بیلدیرمشدر. انجق بوملاحظه‌لر اوته‌دن بری ذهنلری اشغال ایدن پك مهم بعض‌مسئله‌لره تعلق ایتدیکی ایچون ، مشارالیه‌جواب یازمازدن اول ، بردفعه‌ده‌ذات فاضلانه‌لرندن استفساری‌دوشوندم . پك تمنی وامید ایدرمکه ارشادات حکیمانه‌لرندن محروم ایدلمه‌یز . بنده‌کز رساله‌مده شیخ اکبره تعرض ایدنلری صایدیغم صیراده «ابن تیمیه» دن‌ده براز لسان شکایتله بحث ایتمشدم. فقط ماسینیون ، ابن تیمیه‌یی اعتراضلرنده حقلی بولارق مکتوبنده ، بنده‌کزه عیناً شویله یازییور :

[ظن ایدییورمکه ابن تیمیه‌نك وحدت وجود علیهنده‌کی اعتراضلری‌قطعیدر وابن عربی‌نك بونقطه حقنده‌کی اصطلاحلری خطرناکدر . برمؤمنك وظیفه‌سی هر شیدن اول توحیدی تنزیه ایتمیدر . انشاآت عظیمهٔ فلسفیه‌سنی بحقیر اسپینوزایه بکزه‌تدیککز وابن عربی‌نك بو انشاآتی خالقله مخلوق آراسنده بر اقتران منطقی‌یی اثباته اوغراشمقده‌درکه خطادر. ـ ابن عربی‌نك بوملاحظات ترکیبیه‌سی منشاء قرمطیدر . نته‌کیم شجرة الکونده‌کی بر فقره‌سی بونی اثبات ایدییور . بوفقره‌یی حلاج عنوانلی اثرمده ۸۳۸ نجی صحیفه‌ده ذکر ایتمشم . واقعا ابن تیمیه‌نك ، ابن عربی‌ایچون بیله‌رك براسماعیلی، برقرمطی ایدی دیمه‌سی نار واردر . ـ فقط محققدرکه ابن عربی‌نك کهنه اصطلاحاتی شبهه‌لی‌وقورقاجق بر شیدر . « تجلیات » عنوانلی اثرنده « توحید » کلمه‌سنه ویردیکی ایضاحات‌ده طوغری دکلدر. کذلك یحیی بن معاذ الرازی‌نك « من عرف نفسه فقد عرف ربه » قولنده‌کی ایضاحاتی‌ده خطادر .]

کوریورسکز که شو مطالعه‌لردن هر برینك آیری آیری تعمیق وتدقیقه احتیاجی واردر . واقعا ماسینیونك دیدیکی کبی ، بر مؤمنك وظیفه‌سی هرشیدن اول توحیدایسه‌ده ، بوتوحید اونك تعبیری‌وجهله یالکز تنزیهی اولمالیدر؟ ظن عاجزانه‌مجه بوتون محققلر کبی، حضرت شیخ اکبرده توحیدك ، تنزیه ایله تشبیه آراسنده اولماسنی توصیه

ایدییور . زیرا بویله اولمازسه انسان ایچون ، حقك صفتلرینی تصوره ناصل امکان اوله بیلیردی ؟

ماسینیون ، حضرت شیخك خالقله مخلوق آراسنده بر اقتران منطق اثباتنه چالیشماسنی ده مؤاخذه ایدییور . عجبا ماسینیون ، بو اقتران منطقی ناصل آکلایور ؟ مستشرق فاضل مکتوبنده استعمال ایتدیکی trenscendance کلمه‌سنك یانه غالبا بوندن مرادینی بکا دها ایجه تفهیم ایتمش اولمق ایچون عربجه حرفلرله (تنزیه التوحید) ترکیبی علاوه ایتمشدر . انجق اللهك ترانسساندانسنه یعنی ماسواسنك خارجنده وفوقنده وجودینه ذاهب اولانلر ، شیخ اکبرك عندنده شهوداً ثابت اولان بو اقترانی ناصل قبول ایتدیره بیلیرز ؟ بنده کزجه ، بو اختلاف زاویهٔ رؤیتلرك تخلفندن ، مشربلرك تعددندن ویاخود عین بصیرتك آچلمامسندن ایلری کلیور . ابن عربینك بو مسئله‌ده‌کی طرز تلقیسنه یاکلش دیمك ایچون عینی مسئله حقنده‌کی دیکر ذهابلرك طوغری اولماسنی اثبات ایتمك لازم کلیر . حالبوکه دیکر ذهابلره عینی شدت وقوتله توجیه سهام اعتراض ایتمك ممکندر .

فقط ماسینیون ، ابن تیمیه‌دن دها معتدل ، زیرا حضرت شیخك هیچ اولمازسه طوغریدن طوغری‌یه قرمطی اولدیغنی قبول ایتمه‌یور . بونکله برابر مشارالیهك ملاحظات ونظریاتی مذاهب ومسالك مختلفه‌دن اقتباس ایتمش اولدیغنه ذاهب اولمشدر . ماسینیونك بو خصوصده‌کی حکمنی دها زیاده وضوحله تقدیر و مناقشه ایده بیلمش اولمق ایچون [اسلام تصوفنده‌کی اصطلاحاتك منشألرینه دائر تدقیقات] عنوانلی اثرندن سطور آتیه‌یی مساعده‌کزله ترجمه ایدوب نظرگاه فاضلانه‌لرینه عرض ایده‌جکم :

[حرازك ، حلاجك ، توحیدی‌نك ، غزالینك وحلبی سهروردینك اوچ عصر دوام ایدن رد و انکارلرندن صوکرا ، فاطمیلر واسماعیلیلرك قدرت سیاسیه‌لری مضمحل اولدیغی اثناده ، ابن عربی قطعی وغیرقابل شفا بعض مساعدات ایله ، اسلامك تصوفکارانه اولان علم توحیدینی قرامطه‌نك تلفیق طرزنده‌کی « وجودیه » سنه تسلیم ایتدی . زیرا اولدن یالکز ارواحك اللهدن صادر اولدیغنه ذاهب اولدقلری حالده مشارالیه بوندن صوکره علم الهینك بش مرتبه‌سنه متقابل اولمق اوزره بوتون خلائقك بش دور وزمانده اللهدن ظاهر اولدیغنی تصور ایتمش و« وصلت الی الله » کذا ینه بش زمانده بر حرکت رجعیهٔ دوریه ایله وقوع بولاجغنی وبوتون موجوداتی ذهنمزده طوپ یکونجمع ایتمك واسطه‌سیله بزم ده تکرار « الله » اوله‌جغمزی اثبات ایلمشدر .

والحاصل ابن عربینك غیرتیله بوندن بویله اسکندریه مکتب فلسفه‌سنك اصطلاحات تلفیقیه‌سی اسلام تصوفنده حاکم اولمش ، وابن مقدسی ، یافعی ، ابن سمعونه ، زروق ، نیازی ونابلسی کبی مؤمنلرك عبادت وعبودیتده‌کی حرارت وغیرتلری نه اولورسه اولسون او اصطلاحات بو تصوفه انطباق ایلمشدر .]

افندی حضرتلری ! ماسینیونك بو بیاناتی بنده‌کزی بویوك بر حیرته دوشورمکده‌در . شیخ حقیقةً غنوستیکلردن ، حکمای اسکندرانیه‌دن ، صابئیلردن ، وهندك یوغالرندن اقتباس افکار و نظریات ایتمشمیدر ؟

بو صیراده علاوةً شونی ده عرض ایده‌یم که انکلیز مستشرقلرندن وینفیلد ، ادوارد ، ژ . بر اون ، ره‌نیولد . أ . نیکلسون کبی مدققلر اسلام تصوفنك منشألرینه وصورت انکشافنه دائر یاپدقلری تدقیقاتده بو تصوفه حکمت اسکندرانیه‌دن پك چوق شیلر قاریشمش اولدیغنی اثبات ایتمشلردر . ابن عربینك مسلك تصوفیسنه کیرمش بولنان حکمت اسکندرانیه مؤسسی « فلوتن » ك اقوالی ده اسپانیول علماسندن میکل آزین بالاجیو طرفندن تحری ایدلمشدر .

ماسینیون تعریضاتی آراسنده بالخاصه « ارض سمسم » ه ایلیشیور . فقط بنم خاطرمه برشی کلیور . بوکون بز انجق اوچ بعدلی اشیایی تصور ایده بیلیورز . زیرا عقلمزك یاپیلیشی و ترتیباتی دها اوته‌سنی دوشونمکه مساعد دکل فقط بعض مستثنا و یوکسك ذکالر درت بعدلی اشیایی ده تصور ایده بیلور ، حتی اونك فوقنده اولانلری ده استبعاد ایتمه‌مشلردر . بناءً علیه بو کرهٔ ارض اوزرنده متناقض ومحال عد اولنان شیلرك دیکر بر عالمده مثلا ارض سمسمده ممکن اولدیغنی شیخك خبر ویرمسنی نیچون استبعاد ایدییورز ؟ کرهٔ ارضده موجودیتی دها یقینده کشف اولنان رادیوم معدننك مقداری پك آز ایمش ، عجبا بو فضای نامتناهی ایچنده ماده‌سی منحصراً بو جوهردن یاپیلمش باشقه بر کره یوقمیدر ؟ اکر وارسه بورایه نسبتله خارق العاده عد ایتدیکمز شیلرك اوراده بر امر طبیعی اولارق وقوعه کله بیله‌جکنی تصوره بر مانع اوله‌ماز . بناءً علیه حضرت شیخك بو قبیلدن اولان اخباراتی جف القلم رد ایتمك موافق انصاف و احتیاط اولورمی ؟

ماسینیون ، ابن عربینك شجرة الکونده‌کی « محمد » لفظ مبارکنی ترکیب ایدن حرفلری طرز تفسیرندن بو ملاحظه‌لری قرامطه‌دن آلدیغنه حکم ایدییور . بنده‌کزی بو خصوصده تنویر ایتمکزی علم نامنه رجا ایدرم .

ماسینیونك ظننجه ، شیخك « تجلیات » نده توحید کلمه‌سنه ویردیکی معنالرده طوغری دکلمش ، فسبحان الله ! ابن عربی او کلمه‌نك تشریح معناسنده توحید یا علماً ، یا حالاً ویاشهوداً اولور دیمش . بونك نه‌دیمك اولدیغنی آکلایامادم . مثلا بز ذهنمزده بر حکمدارك وجودی معلومدر . بو سبیله کونك برنده ، بر کیمسه یولدن کچن برینی کوستروب بو حکمداردر ، فقط متنکراً کزییوردیسه ، ذهنمزده بر حکمدارك وجودنده علممز لاحق اولدیغندن او کیمسه‌نك بو قولنی تصدیق ایدرز . فقط بر از صوکرا دیکر بر ذات ، او شخص ایچون خاین ، او حکمدار دکلدر ، سکا بونی خبر ویرن یاکلش سویله‌مش ، او بر پاشادر دیسه درحال ایچمزه شبهه کلیر ، بو دفعه‌ده اونی تصدیق ایدرز ، زیرا علممز مشاهده‌یه مبنی دکلدی . فقط او حکمداری مقامنده شهوداً کوروب بیلمش اولسایدق ، هیچ بر وقت بو تردده دوشمزدك . درحال بزه

كوستردیکلری شخص اكر بالتجربه معلومنز اولان ذات ایسه درحال تصدیق ایدردك . شو ایضاحاته کوره حضرت شیخ عامهٔ ناسك بویله علماً اولان توحیدنی ، اصفیای عباده شهوداً حاصل اولان توحیده بكنزه تمه‌مكده البته حقلیدر .

ماسینیون (من عرف نفسه فقط عرف ربه) كلامنی یحیی‌نك عد ایدیور. بو اولابیلیر. ذاتاً حدیث كتابلری‌ده بو كلامك حدیث اولمادیغنی خبر ویریور . بونكله برابر بالعموم مشایخ صوفیه اونك حدیث قدسی اولدیغنه قائلدر. ماسینیون، ابن‌عربی‌نك بو كلامه‌ویردیكی معنالری‌ده خطا عد ایدیور . آرتق آكلایورم‌كه مستشرق فاضل ، علمده‌كی تجربنه رغماً ، ذوقاً وعرفاناً تكمله و مقاماتی بر مرشد واسطه‌سیله سیر و سلوكه محتاجدر . زیرا بوكا موفق اولمادقجه ، ابن عربی‌نك كلام مذكوری شرح ایدركن [انك لست انت و انت هوبلا انت لاهو داخل فيك ولا انت داخل فيه ولا هو خارج عنك ولا انت خارج عنه] طرزنده‌كی بیاناتی نه‌یاپسه‌ق قبول ایتدیره‌میه‌جكمزی ظن ایدرم .

بنده‌كز كتابمده ایتالیان شاعر و حكیم شهیر تشعاری «دانته»نك «دیوین قومدی» سنده جهنم و جنته دائر ویردیكی معلوماتك ابن عربیدن اقتباس ایدلمش اولدیغنی بوقاریده اسمنی یازدیغم اسپانیول علامه‌سی میكل آزین پالاچیونك تدقیقاتنه عطفاً یازمشدم . ماسینیون بو اقتباساتك وقوعنه قائل دكلدر . ماسینیون، بو انكارینه سبب اولان ملاحظه‌لرینی آیریجه بر رساله شكلنده نشر ایتمشدی . بنده‌كز اوچ سنه اول ماسینیونك بو رساله‌سنی اقدام غزته‌سنده مناقشه ایتمشدم . فقط «آزین»ك ویردیكی حكمی بنده‌كز دها طوغری بولیورم . زیرا متنلردن متعدد مثاللر ایرادیله دانته‌نك ابن عربی‌نك افا آتی‌عیناً استنساخ ایتدیكنی اثبات ایتمشدم .

بنده‌كز رساله‌مده حضرت شیخك (لیس فی الامكان ابدع مما كان) فكرنده اولدیغنی یازمشدم. ماسینیون مكتوبنده بو بابده شویله‌دیور: (فقط، بو دستور غزالیدن كلیور. بوندن باشقه شخصاً ظن‌ایدیورم‌كه بومدعیاتی مدافعه قابل دكلدر . غزالی‌ده اونی ترك ایتمشدر .) بنده‌كز ظن ایدیورم‌كه علمای اسلامیه ایچنده بو قولی هم قبول و هم رد ایدنلر واردر. غزالینك بو دعوادن وازكچدیكنی بیلمیورم. ماسینیون بونی نه‌دن دولایی قابل مدافعه ظن ایتدیكنی یازسایدی‌دها ایی اولوردی .

بنده‌كز رساله‌مده شجرة‌النعمانیه»ن‌ده بحث ایتمشدم ، ماسینیون بونك‌موثوقیتدن شبهه‌ایدیور. واقعا حضرت‌شیخك آثار تصوفیه‌سندن اك مهملرینك دولت عثمانیه‌نك ظهورندن اول یازلمش نسخه‌لرینه تصادف اولندیغی حالده ؛ شجرة‌النعمانیه‌نك موجود نسخه‌لری هب طقوز یوز سنه‌سندن صوكرادر . حتی شجرة‌النعمانیه ایچون «صلاح صفدی»نك یازدیغی شرح بیله بالنسبه یكیدر . والحاصل ماسینیونك بو شبهه‌سی بنده‌كزجه‌ده واردر . ذات مرشدانه‌لری بو خصوصده نه بیوررسكز ؟

ماسینیون مكتوبنك صوك قسمنده، ابن‌عربی‌یی تصوف اسلامی‌یی عقیم بر یوله سوق ایتمش اولمقله اتهام ایدیور . بوندن باشقه ، طرق علیه رجالی حقنده شدتلی بر مؤاخذه‌سی واردر. مكتوبك بوسطرلرینی مساعده‌كزله عیناً ترجمه ایده‌جكم :

[برنجی صنفدن برحكیم اوله‌رق كورونمكده‌در . ـ فقط مشارالیهك مذاهب ومسالك مختلفه‌دن تلفیقاً سرد ایتدیكی ملاحظات تركیبیه‌سی اسلام تصوفنی عقیم بر یوله ، بلاقصد ، توجیه ایتمشدر . ایلك مؤمنلرك حقیقی تصوفی قیل‌وقاللرله وفلسفه‌نك غریب تحفلقلریله اوقدر اشتغال ایتمزدی . ـ اونلرك تصوفی مرشیدن اول ، وظائف دینیه‌یی صادقانه وحرارتله اجرادن عبارتدر. بوسیله‌دركه حلاجی ، ابن عربی‌نك پك فوقنده عد ایدیورم ، « الآیه : ولكن يناله التقوى منكم . » بو اثناده ممالك اسلامیه‌ده تجدد پرور فكرلر بوتون طریقلره ـ اجتماعیات نقطهٔ نظرندن عاطل‌قالدقلرینه ، عوائد ردیئه‌لرینه، ارض سمسم كبی ، فهوانیه كبی تعبیرلر اوزرنده بیهوده مناقشات لفظیه‌لرینه ـ هجوم ایتمكده‌در . ایشته اوبله‌برصیره‌ده [اسلام تصوفنده‌كی اصطلاحاتك منشألرینه دائر تدقیقات] نامیله یازدیغم كتابده صوفیونك اسلامك ایلك انتشارنده ایفا ایتدكلری خدمت عظیمه‌یی اظهار ایتمكه چالیشدم . كذلك تصوفك علم‌الاشارات دكل ، علم‌المعاملات ورعاية الاخلاق ایله تصفیهٔ قلوبدن عبارت اولدیغنی كوستردم ......] .

ماسینیون بومكتوبده مذكور آیت كریمه‌یی عیناً حروف عربیه ایله یازدیغی كبی علم‌الاشارات ، تصفیهٔ قلوب تركیبلرنی‌ده عیناًیازمشدر. ماسینیونك‌مؤاخذاتنك‌بعضیلری‌بنده‌كزی پك‌زیاده دوشوندرمكده‌در. بالخاصه دركاهلرك احوال حاضره‌سنه‌قارشی اومؤاخذاته ناصل جواب ویره‌بیله‌جكنز بیله‌میورم . عجبا بودركاهلرده حرث ومعارف مملكته خدمت، خسته‌لری تداوی، یتیم‌چوجوقلری حمایه ، غریب‌وبیچاره‌لری بارینديرمق كبی اجتماعی خدمتلرنامنه برشیلر یاپمق زمانی كلمه‌مشمیدر ؟ ماسینیون دیكر بر كتابنده طرق علیه‌دن یالكنز سنوسیلرك مستثنا اولارق برخدمت نشریه‌ده بولندیغنی خبر ویریوركه طوغریدر . ماسینیون قدمانك تصوفنده اشارات یوقدی دیور . بنده‌كز بونی تصدیق ایده‌جكم . بونكله‌برابر بوخصوصده دخی ذات مرشدانه‌لرینك تنویراتی بكلرم وخاتمهٔ كلام اولارق عرض احترامات ایلرم افندم .

قیزیل طوپراق
محمد علی عینی

اسلامه اسناد ایدیلن تدنی سببلری

۸

حقوق ایشی اسلامده دوغری‌یی آرایان « علم » ایشیدر . « بز کنجلر »ك کوه‌لدکلری کبی آخرت ایشی دکلدر . جونکه فقهك امر دنیایه تعلق ایدن « وجائب » مسئله‌سی حقوقه عائددر . اسلامده « حقوق فکری » « نظام عالم » فکریدر . اکر زعم ایتدکلری کبی آخرت ایشی اولسه‌یدی مطلقا « نظام آخرت » دنیلیردی .

صوکرا ...

لکن افندیلر ، اسلام دنی انسانلره « مطلقا مزارلقده یاشاییکز ، دنیاده‌کی اذواق وارزاق حیاتدن حصه‌مند اولمایکز » دیدیکی یوقدر . بو تورلو اسناد ایله برشئ قازانمش اولماسکز .

اسلامی حقوقده ایکی اساس واردر : فتوا ، قضا . فتوا : سائلك اعمال دنیایه متعلق بر فعل حقنده مبسوط حکم شرعی‌ینی استفتاسی اوزرینه لاحق اولان حکم عامدن عبارتدر .

قضا ایسه افعالك متعدی وقاصر حجت ایله ثبوتی حینده « فتوا » حکم عمومیسنی اوفعلك فاعلنه اضافه‌یه حکم ایدن قدرتدر . بونی یکی اصوله تطبیق ایدنجه مجالس تشریعك وضع ایتدیکی احکام عمومیه‌یی حاوی قانونلرده‌کی مواد عامه‌یی محکمه‌لرده حاکملرك افعال معروضه‌یه بالینه اضافه وحکم اجملریله ایضاح ایدرز . بونك زه‌سنده آخرت قوقوسی ، اولوم قوقوسی واردر .

افعال بشره تعلق ایدن احکامك هیئت مجموعه‌سنه « فقه » دیرلر . ادله‌ٔ تفصیلیه‌سندن بیلنورسه «فقه» وقواعدموضوعه‌سیله تحری اصوللرینی آکلاتیرسه « اصول فقه » دیرلر. فقه‌حلی ، اصولی ، حسمی ، اجرائی اولارق درت شعبه‌یه آیریلور .

قضا : اجتماعی قدرتك حکمه مأذونیت ورمسیدر . اولی الامرك تقلید قضا ایتمسیدرکه بعض مرتبه زمان ومکان ایله تخصص وتقیدی سبیله اولی الامرك مأذون قیلمادیغی کیمسه قضا حقنه مالك دکلدر .

برمسئله‌نك شکل معروضی « مغلقه » در. ایشته‌فقه بونی حل ایدر. بوحل ایچون‌ده « حق »ك اظهارینه موصل اولان طرائقی تعقیب ایلرکه اصولی‌در . نتیجه‌یه واصل اولنجه ایکی شأن حادث اولور : یا ترك ، یاالزامدر. ایشته قاضی بوحلی اصول ایله واصل اولدیغی برده حکم ایدر . اوکاده قضای ترك ، قضای الزام دیرلر .

اجرائی ایشه قاضی قاریشاماز . بوده حکومتك ولایت عامه‌سنه تعلق ایدن برباشقه‌جه وظیفه‌در . ایشته اسلامی حقوق بونك خارجنده برشئ دکلدر .

اسلامی حقوق « نظام ، عالم » فکریدر. ایضاحی شوندن عبارتدر:

شخصك حلول اجله قدربقا ومنافعنی محافظه ایچون غریزی حرکتلری واردر . بونلر اولچوسزدر . ایشته بونی اعتدالده طوتمق لازمدر . برده جمعیتك حرکتلری واردر . بوده نوعك بقاسیدر . کذلك بونلرده اعتدالده بولنمسی شرطدر . جمعیتده شخصك هم شخصنه عائد حرکتلری ، هم جمعیت ایجزه‌ه حرکتلری موجوددر . بونلر هپ « نظام عالم » « تعلق ایتدیکی ایچون شخصك ونوعك بقاسنه تعلق ایدن احکامك هیئت عمومیه‌سی « حقوق » ی میدانه کتیرر .

بوراده ایکی حادثه قارشوسنده قالیر : حق وتکلیف ! اسلامده « تکلیف » واردر . بو وظیفه‌دن اعمدر . وظیفه بر مؤیده‌نك تحت تأثیرنده اولمایه‌رق شخصی تلقی‌یه ، تربیه طرزینه کوره‌در . حالبوکه تکلیف وظیفه‌یی شامل اولارق برده مؤیده‌یه مالکدر. تکلیفك تماس ایتدیکی برده دیکر مکلف ظهور ایدرکه ایکیسنك فعلنك چاریشدیغی ایشده اعتدالی محافظه ایدن « قدرت » جمعیت قدرتیدر . اسلامده بوکا (قضا قدرتی) دیرلر .

شیمدی غربك تأسیسات حقوقیه‌سندن داها درین وکوکلری جمعیتمزك روحنده اولان بزم حقوقمز ترقیات عصریه‌یه هانکی نقطه‌دن مخالفت ایتدیککی بیله‌میورز .

« شرعی محکمه » لری اوقدر اهمالکار برلسان ایله فصل ایتمکده بر معنا یوقدر . بونلر بزم ، جمعیتمزه عائد اولان ایشلرله مشغول اولاجق چوق کوزل مؤسسه‌لردر .

بو مسئله‌لر ایسه دنیانك هر برنده دینلرندن ، عرقلرندن کلیر : ولادت ، نفقه ، حضانه ، وراثت ، ولایت ، نسب ، رشد ، اوقاف ، نکاح ، طلاق ایشلرینی کورمکده اولان محاکم شرعیه‌یی قوقمش ویا اولمش فکرلر دییه ذم ایتمکده برمعنا یوقدر . هرملت بواساسلری کندی دینلرندن کلن اصول ایله حل ایتمشدر . بزده بومسئله‌لراوقدر صیق دوقونوب اینجه النمشدرکه بر « حضانه » مسئله‌سنك « تربیوی » نقطه‌دن محکمه‌ده صورت حلی کورمدن دیل اوزاتمق پك عیبدر .

صوکرا . . . موضوعات حقوقیه‌یه کلنجه : بونلر ایچون محاکم نظامیه‌ده دستوریها اولان قوانین واردر .

بوقانونلردن « عقوبات » « دائر اولانلر « حقوق مدنیه‌یه » عائد اولانلردر . جزائی قانونلریمز عصرك هر ملتده‌کنك همان عینیدر . قانون تجارتمزده بزه اویغون کلیورسه بونی فقهه اسناد ایتمکدن زیاده تجارت قانوننك اصلاح وتکملی ایچون زمان بولنوبده تعدیل ایدیله‌مه‌مه‌سنه حمل ایتمك انصافه موافق اولور .

مسئله « قانون مدنی » مز اولان مجله‌یه قالیر . ایشته « مجله » احکام فقهیه‌دن آلنمش ونامسه اوفق وارفق اولان جهتلری شامل بولنمشدر . مجله‌نك احتیاجات عصره موافق اولمادیغندن بحث ایدنلرك دعوالری ایکی نقطه‌ده اجتماع ایتمکده‌در :

۱) اقتصادى وتجارى ايشلرده بو كون عيناً مال وسرمايه عدايديلن « دين » « هوا » « شركت » « سيغورطه » وبوكا مماثل شيلر حقنده مجله‌ده احكام بولنماديغى ،

۲) جمعيتك هر كونكى ترقيات ايله متناسب ضرورتلرينى شامل قواعد اساسيهٔ حقوقيه‌يى حاوى اولماديغيدر .

مجله‌نك نقصانى اوله‌بيلير . لكن بو نقصان ظن ايدرسه‌م اساسده دكل، مجله‌نك زمان تأليفنده نظردقته آلنمامه‌سنده‌در . بو احكام تماميله « فقه » ده موجوددر . مثال اولارق بر ايكى اساسلى قاعده‌سنى ذكر ايده‌جكم .

قانون‌مدنيمزى احكام فقهيه دائره‌سنده اصلاح وتعديل و بوكونكى احتياجانه كوره توسيع ايتمك ايچون هركسدن اول هايقيرانبنه علماى امتدر وبمنه‌الكريم موفق‌ده اولاجقلردر . ايشته غربك بوخصوصده‌كى قواعد قانونيه‌سيله فقهك موضوعات حقوقيه‌سنى مقايسه‌لى بر صورتده اجمالاً عرض ايده‌جكم :

« وجائب Obligation » آوروپا حقوقنده افرادك معاملات شخصيه‌لرندن متولد ومتعدى و ملزم اولمق اوزره بر حقدر . يالكز غرب حقوقنده وجائب ايچون مشروعيت وغيرمشروعيت باشقه تلقى‌يه مظهردر. غربده « فعل » مشروع ونا مشروع اولمق اوزره حقوقى معنا افاده ايتمز . اوراده مشروع يرينه ممنوع وغير ممنوع مألى جاريدركه بزده محسوس وغير محسوس اولارق نقل اولنه‌بيلور .

اوروپا حقوقنده بزه كوره غير مشروع فعلدن منبعث حقه‌ده حكم لاحق اولور . بزده‌ده بوحكم واردر . آنجق بزده اساس غيرمشروع اولديغى حالده بوندن متولد احكام منصوص اليهدر .

مثال : آوروپاده بر فاحشه‌نك فحشى ايچون عقد ايتديكى مقاوله معتبردر . اوروپا حقوقى بونى غيرمشروع اولمق اوزره حكم ايتمز . وجانبدن متولد شخصك بر حق اولمق اوزره تلقى واوكا بناى حكم وقرار ايدر .

« فقه » بشرى افعالى مشروع وغير مشروع اولمق اوزره ايكى‌يه تفريق ايتمشدر . مشروع اولان افعال ايچون حق صاحبنك مطالبه حقى اولديغى كبى حاكم ايچون‌ده الزام ومن عليه‌الحق ايچون التزام حقلرى واردر . غير مشروع افعال ايچون‌ده اقضا موجوددر . اساس فاسد اولديغى حالده عيناً لازم‌الادا بر حق اولمق اوزره ثابتدر. استمتاع ايچون اجيره اولان خاتونه بدل ايجار حكم ايتمك قاضينك وظيفه‌سيدر . فعل نامشروع اولديغى حالده حكم مشروعدر. حالبوكه بوراده‌كى عقد شرعاً مكروهدر . لكن بو كراهتدن بر حق تولد ايتمشدركه استمتاع قارشوسنده بدلك ايفاسيدر. ايشته فقه بوكا حكم ايدر. ايشته « هوا » بانقه ، سيغورطه وبوكا مماثل يكى وعصرى افعال » اوزرينه‌ده احكام منصوصه موجوددر. بونلرك مجله‌يه كيرمه‌مسى فقهك نقصانته معطوف اولاماز .

براصل فقهى واردر : « وعد معلق لازم اولور » ايشته بو اصل فقهى بونك هپسنى جامعدر .

آمريقالى بر تاجر ، استانبولده‌كى بر تاجر ذمتنده‌كى معين مبلغى اوزرينه تجارى برمعامله‌يه كيريشنجه شيمديكى مجله قواعدينه كوره بونك امكانى « حواله » صورتيله ثابتدر . محال‌له ايله محال عليه آراسنده حواله منعقد اولور . محيله يعنى مديونه اعلام ايتمكه حاجت يوقدر . بو كفايت ايتمز وبومسئله دينك ماليتنى اثبات ايله‌مز . يعنى دين عيناً على وجه‌الاختصاص والاستبداد تصرف اولنان مال موقعنده حواله‌ده ثابت دكلدر . بونك ايچون مجله‌نك احكامى غير كافيدر .

لكن «فقه» احكامنه مراجعت ايدنجه بومعامله تماميله حق مطالبه‌يى، حق الزامى ، حق التزامى احتوا ايدن بر فعل قضائى يعنى وجيبه‌در . چونكه هوا ، بانقه ، سيغورطه ايشلرنده عصرك احتياجى بر « ماليت وملكيت » كورمشدر. « دين » ه‌ده عيناً ملك ومال نظريله باقشدر.

شيمدى « فقه » اصلنده بونلر تماميله موجوددر . يالكز مجله‌نك حين تدوينده « قانون تجارت » موجود اولمق طولاييسيله نظر دقته آلنمامشدى . دين تماميله فقهده ملك ومالدر . حتى « دين » زكات اولنان بر متقومدر .

معلوم اولماليدركه احكام جليلهٔ اسلاميه غرب حقوقندن بر نقطهٔ اساسيه‌ده چوق واسع وبوكسكدر. غرب حقوقنده «وجائب» : «مقابلنده عوض ثابت اولان شخصك هرتورلو افعالندن منبعث حقوقيدر . بونده جمعيتك حقوقى غير داخلدر . غربك وجائبنه قارشو فقهك : مشروع ، غير مشروع ، مشروعه شبيه اولمق اوزره اوچ معلق عليهى واردر . بونلرك فوقنده برده « دين » ك زكاته تعلق ايدن بر ماليتى موجوددر . اسلامده زكاة حق دعوايه مقترن ولازم القضادر. [وفى اموالهم حق للسائل والمحروم] آيت كريمه‌سى اجتماعى بر حقك مطالبهٔ عموميه‌سنى تأييد ايدن الك انسانى ، الك اجتماعى براصل جليلدر. ايشته « دين » بوراده ملك ومال اولديغى كبى [وعد] شكلنده‌ده ملك ومال اولور . بوراده ملكيتى وماليتى دينك تصرفه اهليتى ايله ثابتدر. اصل فقهى ايسه ملكى « قدرة يثبتها الشارع ابتداءً على التصرف» ايله تعريف ايتمسنه كوره‌ده منافع واعيانك يانده‌دينك ملكيتى ثابت ، وبناءً عليه آمريقالى تاجر استانبوللى تاجرك ذمتنده‌كى دينى « طريق مقاصه » موجود اولمق اوزره‌ده عيناً سرمايه اولارق قوللانه‌جغى كبى ملك اعتباريله‌ده منافسه وبدل جارى اولان شيده دينك داخل اولماسى فقهى ومشروعدر . خصوصيده [مايستجر الانسان من البياع اذا حاسبه على اثمانها بعد استهلا كها جاز استحساناً] قولى‌ده مجهول ثمن مقابلنده مال اشتراسنى تجويز ايدر .

سیغوریطه ، تلغراف ، تلفونله معاملات ایسه تمامیله فقهیدر . « شرط تعلیق » دن باشقه برشیٔ اولمایان سیغوریطه جائز اولدیغی کبی تلغرافه وتلفونله ثبوت عقدده [غلبة‌الظل حجة موجبة للعمل] قاعدهٔ فقهیه‌سیله ظاهردر .

ایشته « اسلامی حقوق » بوقدر رخصتکار وعصری افکار واحتیاجاته جواب ویره‌جك قدر عالی ووسیعدر .

شومسائل اکلاشلدقدن صوکرا شیمدی‌ده « جهان انقلابلرینی میدانه کتیرن فکری عامللر اوکنده اسلام عالمی » تدقیق ایده‌بیلورزکه عائلوی حقوق ایله بوقاروده صیرالادیغمز معهود اعتراضاتك جوابی بومقاله‌لرده داخلدر .

محمد شرف

غربده ملیتپرورلك

۱

محرری : هندستانك شاعر حکیمی
رابندرانات تاغور

تاریخ بشر انسانلرك مجادله ایتدیکی مشکلاته کوره ترسم ایدر . بو مشکلات اورته‌یه حلی مطلوب اولان بر طاقم مسئله‌لر چیقاررکه بونلرك حلنده اظهار عجز ایتمه‌نك جزاسی سقوط ویااضمحلالدر .

بو مشکلات ارضك مختلف اقوامنه مختلف شکللرده تجلی ایدر . اقوامك یکدیکرندن مدار تمایزی بو مشکلاتی اقتحام ایچون اختیار ایتدیکی طرز جدالدر .

آسیا تاریخنك ایلك دورلرنده‌کی (اسکیت) لر منابع طبیعیه قدرتی کبی مشکلات ایله مجادله‌یه مجبور قالمشلردی . بونلرك بولابیلدکلری الك قولای چارهٔ حل قادین، ارکك، چوجوق جمله‌سنك خیرسز چته‌لری تشکیل ایتمه‌لریدی! تعاون اجتماعی دائره‌سنده اعمارایله مشغول اولان اقوام ایچون بونلر مقاومتسوز برآفت کسیلمشلردی .

شایان شکراندرکه انسان ایچون الك قولای یول الك طوغرو یول دکلدر . طبع بشر مرکب برماهیتده اولمایوب آچ قوردلردن متشکل بر سورونك طبعی کبی بسیط اولسه‌یدی او چاپولجی اردولری بوتون دنیایی استیلا ایدرلردی . فقط انسان مشکلات ایله قارشیلاشدیغی زمان انسان اولدیغنی، طبیعتك قوای عالیه‌سنه قارشی برطاقم مسئولیتلری انکار ایدرسه آنی برموفقیتی احراز ایده‌بیله‌جکنی، فقط بوموفقیتك کندیسی ایچون براولوم طوزاغی اولاجغنی ادراك ایدر . سفلی مخلوقات ایچون موانع مقامه قائم اولان شیلر دها یوکسك بر سویه‌ده اولان انسانلر ایچون اغتنام اولوناجق برفرصت تشکیل ایدر .

تاریخك مبدأندن اعتباراً هندستانك مشغول اولدیغی بر مسئله واردر : ملت مسئله‌سی . مختلف ملتلر بو مملکتده صیقی بر تماس ایچنده‌درلر . هندستان تاریخنده بو وقعه وقایعك الك مهمیدر . بزم وظیفه‌مز اونکله قارشیلاشمق و اونکله بحق مشغول اولارق انسانلغمزی اثبات ایتمکدر . بو وظیفه‌مزی ایفا ایدنجه‌یه قدر نعم سائره‌دن محروم قالاجغز .

دنیاده باشقه ملتلر واردرکه محاط اولدقلری بعض عوارض طبیعیه، یاخود کندیلرینی تهدید ایدن قوتلی قومشولرله مشغولدرلر . بونلر یالکز طبیعتك جبروتندن ، قومشولرینك تسلطندن قورونمق ایچون دکل ، باشقه‌لرینه قارشی‌ده استعمال ایدیله‌جك احتیاط برقوت الده بولوندیره‌جق برشکلده قوتلرینی تنظیم ایتمشلردر . فقط هندستانده مشکلاتمز داخلی اولدیغندن بزم تاریخمز مدافعه وتجاوز ایچون تنظیم قوا تاریخی اولمایوب متمادی تنظیمات اجتماعیه تاریخیدر .

تاریخ بشرك هدفی نه قوزموپولیتلکك رنکسز مبهمیتی ، نه‌ده ملیتپرورلکك مفترس بت‌پرستلکیدر . هندستان بر طرفدن اختلافات اجتماعیه‌نك تسویه‌سی ، دیکر طرفدن وحدت اساسی قلباً تصدیق ایله وظیفه‌سی ایفایه چالیشیوردی . هندستان ، اقوام آره‌سنده حدود دیوارلرینی پك چیلاق بر صورتده اقامه ایتمکله مادونیتك نتائجی تصنیفاتده ادامه ایلکله وخیم خطالر ارتکاب ایلمش ، اولادلرینی کندی اشکال اجتماعیه‌سنه آلیشدیرمق ایچون اونلرك فکرلرینی طوباللاشدیرمش ، حیاتلرینی دارلاشدیرمشدر . فقط عصرلرجه یکی تجربه‌لر یاپلمش ویکی تنظیمات تطبیق اولونمشدر .

هندستانك وظیفه‌سی اعتیاداتی، احتیاجاتی مختلف اولان مسافرلرك ارزولرینی تطمین ایده‌جك اولان بر او صاحبنك وظیفه‌سی کبیدر . بووظیفه‌نك ایفاسی نهایتسز معضلاتك ظهورینه بادی اولورکه بونلرك حلی یالکز بصیرتکارلقله دکل ، وحدت بشریه‌نی حقیقةً ادراك ایله میسر اولابیلیر . بونی تأمین ایچون (اوپانیشاد) لردن بدأ ایله بوکونه قدر کلن بر سلسلهٔ مرشدین چالیشمشلردر و بونلرك هدفی بوتون اختلافات بشریه‌نی اللهه قارشی اولان شعورك فیضانیله ازاله ایتمکدی .

فی‌الواقع هندستان تاریخی دولتلرك ظهور واضمحلال ، یاخود فائقیت سیاسیه تأمینی ایچون وقوع بولان مجادلات تاریخی دکلدر . مملکتمزده بو کبی وقایعنامه‌لر منسی و مستحقردر . چونکه ملتمزك تاریخ حقیقیسنی تمثیل ایتمز . بزم تاریخمز حیات اجتماعیه‌مزك وروحی مفکوره‌لرمزك تحقق تاریخیدر .

فقط هنوز وظیفه‌مزی ایفا ایتمه‌دیکمزی حس ایدییورز . طوفان عالم مملکتمزی‌ده استیلا ایتدی . حیاتمزه یکی عناصر قاریشدی . دها واسع تنظیماته لزوم واردر .

غربك اورته‌یه قویدیغی اورنك ، غربك اوکرتدیکی معلومات هندستانك یاپمق ایسته‌دیکی وظیفه ایله طبان طبانه ضد اولدیغندن بونی

دها زیاده حس ایدیورز . هندستانی کوز اوکنه کتیره‌لم . بو مملکت، لااقل اللی عصر مسالمت ایچنده یاشادی ودرین دوشوندی . بوتون سیاسیاتدن ، ملیتلردن آزاده اولان هندستانک یکانه أملی دنیایی بر روح اولارق طانیمق ، حیاتنک هردقیقه‌سنی مسعود بر شعور ایچنده کچیرمکدی . ایشته انسانیتک بواوجرا قسمنه‌درکه غربک ملق و ملیق تسلط ایتدی .

تاریخنک بوتون اسکی مجادلاتی ، دسائسی ، اغفالاتی اثناسنده هندستان بی‌طرف قالدی . چونکه اونری ، تارلالری، معابدی ، ایچنده طلبه‌سیله معلملرینک علمه وقف حیات ایتدکلری مکاتبی ، بسیط قانونلریله‌ومسالمتکار اداره‌سیله کوی‌حکومتلری .. بونلرک‌هیسی بحق کندینه عائددی . هندستان تختلریله اوقدر علاقه‌دار دکلدی . تاج وتختلر، باشنده برر بولوط کبی کچیوردی. بعض بولوطلرارغوانی برشعشعه ایله پیرایه‌دار ، بعضاً رعد وبرق ایله قاب قاره ایدی . بونلر اکثریا بر طاقم تخریبات‌یاپار. فقط بونلرک ایزلری چابوق غائب‌اولان آفات طبیعیه کبیدیلر !

بو دفعه ایش دکیشدی . اسکیدن هندستانک سطح حیاتنده اسراف شرابنک کوپوکلری کبی محتشم فیللر ، سواریلر ، حکمدارلرک اشیاسنی طاشیان قافله قافله دوه‌لر ، مرمر قبه‌لر ، سرایلر ، مزارلر، باندولر کوریلیور، حکمدارانه صداقت ویا بونلره قارشی چه‌وریلن اینتریقه‌لر، قدرک دهشت آورتجلیلرینه دائر حکایه‌لر ایشیدیلیوردی . بو دفعه ایسه غرب ملق‌ما کینه‌سنک آیاقلرینی ارضک اعماقنه‌صاپلادی.

موغول اردولری ، افغان اردولری هندستانی فتح ایتمشلردی . فقط بز بو فاتحلری دینلریله ، عادتلریله بشر طانیمش ، هیچ بر وقت اونلری « ملت » طانیمامشدق . بونلری ایجابنه کوره سومش ، یاخود سومامشدك . بونلرله بر صفده حرب ایتدك ، کندیلرینه عائداولدیغی کبی بزه‌ده عائد اولان بر لسانله کندیلریله قونوشدق ، دولتمزك مقدراتنی مشترکاً اداره ایتدك. فقط بو دفعه بزقارشیمزده حکمدار، یاخود بر عرق بشر دکل، بره ملت » ایله قارشیلاشدق . حال‌بوکه بز کندیمز « ملت » دکلدك .

شیمدی تجربه‌مزه استناداً « ملت نه‌در ؟ » سؤالنه جواب‌ویره‌لم : میخانیکی بر مقصد ایچون تشکل ایتدیکی زمان بره ملت » ك آلاجغی صورت سیاسی واقتصادی بر وحدتدر .

بویله بر جمعیتك دها یوکسك برمقصدی یوقدر، اونك بوصورتله تشکلی حد ذاتنده بر غایه‌در . بو حال بر موجود اجتماعی اولمق اعتباریله بشرك بر افاده‌سیدر . مناسبات بشریه‌نك بر تنظیم‌طبیعیسیدر. انسان دیکرلرینك تعاون دائره‌سنده حیات مفکوره‌لرینی بو دائره‌ده انکشاف ایتدیرر . بونك برده سیاسی طرفی واردر . فقط بر مقصد مخصوصی یعنی وقایهٔ نفسی استهداف ایدر . بو سیاسی جهت مفکورهٔ بشره عائد دکل ، قوته عائددر . اسکی زمانلرده بونك حیات جمعیتده منفرد بر موقعی واردی . او مسلکده یتیشه‌نلره مخصوصدی . فقط فنك یاردیمیله رتشکیلاتك تکمليله بوقدرت بویویه‌رك ثروتلر بیچمکه وحیرت آمیز بر سرعتله حدودینی کچمکه باشلامشدر . چونکه بوتون مجاور جمعیتلری رفاهیت مادیه حرصیله وبالنتیجه متقابل رقابت وقیصقانجلق ایله ، یکدیکرینك قدرتندن اندیشه‌ایله تحریك ایدیبور. رقابت کسب شدت‌ایدنجه تشکیلات کسب‌وسعت ایدیبور وخودکاملق اك حاکم موقعی اشغال ایلیور . انسانلرك حرص وخوفی ایله تجارت ایدرك بو حس حیات جمعیتی استیلا ایدر ، ونهایت یکانه حاکم قدرت اولور .

اعتیاد نتیجه‌سنده روابط جمعیتك قیریله‌رق جانلی رابطه‌لر یرینه میخانیکی تشکیلاتك قائم اولدیغنی بلکه حس ایتمه‌یورسکز . فقط بونك علائمنی هریرده کوروورسکز . بوندن طولاییدرکه قادین ایله ارکك آره‌سنده حرب اعلان اولونمشدر . چونکه هرایکیسی باغلایان رابطه قیرلمشدر . بونك سببی ارککلرك احراز ثروت وادیسنه دوکوله‌رك جهانشمول تحکمی اوغورنده قوت ماکینه‌سنی استعمال ایتمه‌سی وقادینی مجادله‌صحنه‌سنه هرمعاونتدن‌محروم اوله‌رق ترك‌ایتمه‌سی، یاخوداضمحلاله محکوم بروضعیته القا ایتمه‌سیدر . بو صورتله تعاونك حاکم اولماسی طبیعی اولان یرده رقابت حاکم کیلمشدر . قادینك ارککك متقابل مناسبتلرینه عائد اولان حالت روحیه بیله ده‌کیشمکده ومتقابل فدا کارلغه مستند وحدتده کمالی آرایان بر انسانیت یرینه متجادل عناصر ابتدائیه‌سنك حالت روحیه‌سنی ارائه ایلمکده‌در . جانلی رابطه‌لرینی ضایع ایدن عناصر موجودیتلرینك معناسنی ضایع ایدرلر . یك دار بر ساحه‌یه صیقیشدیریلن غازات کبی‌که بونلر متمادی بر مجادله‌دن صوکره کندیلرینی اسارت آلتنده یاشایان واسطه‌یی تارمار ایدرلر ، پاطلاتیرلر .

صوکره کندیلرینه « انارشیست » نامی ویره‌نلره دقت ایدیکز . بونلر موقع اقتدارك ، هرهانکی شکلده اولورسه اولسون بر فرد طرفندن درعهده اولونماسنی ایسته‌میورلر . بونك یکانه سببی قدرتك پك مجرد اولماسیدر. بو شخصیت بشریه‌نك انحلالیله « ملت » ك‌سیاسی دارالاستحضاراتنده اعمال اولونان بر محصول فنیدر .

صوکره اقتصادیات عالمنده ، داللری بوداندقچه متجدد بر قوتله ینه داللرینی سوره‌ن آغاجلر کبی وقوع بولمقده اولان غیره‌لرك معناسی نه‌در؟ بونك‌افاده ایتدیکی معنی‌استحصال ثروت ایدن‌ماکینه‌نك کیتدکجه کسب عظمت ایتدیکی حالده جمعیتك احتیاجنی نظر اعتباره آلماسی وانسانلغك اونك نقلتی آلتنده متزاید بر شدتله ازیمه‌سی

دكلمى ؟ بو احوال بشرى مفكوره‌لردن كنديني آزاد ايدن عناصر آره‌سنده مجادلات واقعه‌نك وقوعنه سببيت ويرمكده وبناءً عليه سعى ايله سرمايه آره‌سنده نهايتسز بر حرب اقتصادى وقوع بولمقده‌در. چونكه ثروت واقتدار حرصنك حدودى يوقدر. بونلر صوكنه قدر قيصقانجلق وشبهه‌يى بسله‌مكده دوام ايده‌جك ونهايت آنى بر مصيبت وياخود روحى بر تجدد ايله بر نهايته واره‌جقدر.

مطبوعات :

غربليلاشمق مناقشه‌لرى

مرتبلرك غره‌وى ختام بولوب‌ده غزته‌لر اسكيسى كبى چيقمه‌يه باشلاينجه غربليلاشمق مسئله‌سى حقنده مختلف مقاله‌لر انتشار ايتدى. ملتمزك حيات دينيه واجتماعيه‌سنه‌تعلق ايدن بومسئله حقنده‌كى نشرياتى كمال اهميتله تعقيب ايتمك مسلمانلر ايچون بر وظيفهٔ اصليه‌در. غربليلاشمق طرفدارى اولانلر مقصدلرينى آرتيق كيزله‌مه‌يه لزوم كورمه‌يه‌رك آچيقدن آچيغه اورته‌يه قويمه‌يه باشلاديلر. ذاتاً ايشك كيزلى قاپاقلى يرى يوقيا. پايلان شيلر اورته‌ده. طوتديغمز يولك منتهاسى‌ده كورولميور دكل. ملتك حيات اجتماعيهٔ اسلاميه‌سنه‌قارشى بوقدر علنى وشديد بر خصومت اعلانى مطبوعاتده ايلك دفعه كورولن بر حادثه‌در. دور سابقده‌ده اسلامدن اوزاقلاشمه حركتلرى واردى. فقط بو حركت بو كون خاطر وخياله كلمه‌يه‌جك درجه‌لرده بر انكشافه مظهر اولدى. غرب! اونه افسونكار شى ايمش كه بوتون چكدكلريمز اوندن اولديغى حالده ينه اونى كنديمزدن چوق سويور واوكا قاووشمق ايچون هر شيئمزى فدا ايديورز. شايان شكراندركه، بوخسته‌لق محدود بر طائفه‌يه منحصر اولوب ملت بو علتدن مصوندر. مع هذا بو، اويله بر خسته‌لقدركه تحفظ ايديلديكى تقديرده هر طرفى بولاشديرمق تهلكه‌سى واردر. تحفظ ايچون‌ده بوخسته‌لغك ماهيتنى واعراضنى ايجه بيلمك ايجاب ايدر. دينى وملى هويتمزله بودرجه استخفاف اولورمى؟ ديه عصبيلشمكدن ايسه كمال دقت وعبرتله اونلرك سوزلرينى، فكرلرينى، يابدقلرينى، ياپاجقلرينى تدقيق ايتمك، اوكره‌نمك دها فائده‌ليدر.

* * *

(خبر) غزته‌سنده (ك.) امضالى بر باش مقاله‌ده دينيليوركه:

« اكر بز حقيقةً تجدد دينيلان افسونكار محبوبه‌يه عاشق ايسه‌ك اونى بوتون موجوديتله آلمغه راضى اولمقدن باشقه چاره يوقدر. بو محبوبه‌نك بوكون بيكلرجه ناز ونعيم ايچنده بويوديكى وكزنديكى بولوارلر غربده‌در. يكى توركيا اسكى فكرلره پابند اولاماليدر. مدنيت وتجددى پارچه پارچه آلاق تجربه‌لرندن نه قدر ضرر كورديكمزى ايضاحه حاجت يوقدر. بز غربك مدنيتنى آليركن يالكز فابريقه‌لرينك طرز انشالرينى، ماكنه‌لرينك صورت توزيعنى، الحاصل مدنيت حاضره‌سنك صناعى محصولى دكل، بلكه اوجهان ديكرك بوتون بنيه‌سنى، حتى چكرينك التهابلرينى، بويره‌كلرينك جريحه‌لرينى، باغيرصاقلرينك يسلكنى... آلمقدن قورقاميه‌جغز وچكينمه‌يه‌جكز، غربك « اخلاقسزلغندن » مى قورقيورز؟ هانكى اخلاقمزك ضرر كوره‌جكندن قورقه‌رق. هانكى اخلاق وهانكى شرق؟ بز او اخلاق تلعين واو شرق انكار ايتمليز... »

بالطبع بو سوزلر حما صايقلامه‌لرندن باشقه بر شى دكلدر. زواللى خسته، ملتك اخلاقنى، هر شيئنى تلعين وانكار ايديور؛ غربك باغيرصاقلرنده‌كى نسنه‌لرى بيله آليور. بو (ك.) امضالى ذات هر كيم ايسه غرب پرستلكده اقصاى مراتبه واصل اولمشدر. بوكا: عافيتله، كيفكه باق! ديمكدن باشقه بر شيئه حاجت يوقدر.

* * *

(ايلرى) غزته‌سى بر مقاله‌سنده ديوركه:

« بزم آرزومز قانونلريمزى، حكومتمزى، دولتمزى وسويهٔ اجتماعيه‌مزى عصريلشديرمك، غربليلاشديرمقدن عبارتدر. (لايق) ديمك دينسزلك ديمك دكلدر. حكومت ايشلرينه دينى مداخله ايتديرمه‌مك ديمكدر. دين باشقه، حكومت باشقه‌در. دين ايمانه، ادارهٔ حكومت ايسه فن وعقله محتاجدر. لايقلر (الله‌ه عائد اولانى الله‌ه ودولته عائد اولانى دولته ويرمك) طرفداريدرلر. »

غربليلاشمق طرفدارلرينك الك اساسلى غايه‌لرى اولوب بر چوق سنه‌لردن برى درلو درلو شكللر وكسوه‌لر آلتنده تحققنه چاليشدقلرى دين ايله دولتك تفريق دستورينى دها واضح صورتده كورمك ايچون بو كونلرده انقره‌ده مطبوعات واستخبارات مطبعه‌سنده باصيلوب مبعوثلره وديكر بعض محللره مجاناً طاغتيلان ضيا كوك آلب بكك (اوجاقليلره ارمغان: توركچيلكك اساسلرى) نامنده‌كى كتابنك (حقوقى توركچيلك) بحثنه مراجعت ايتمك اقتضا ايدر. اتحاد وترقينك مركز عمومى اعضاسندن اولوب اتحاد وترقينك سياست اجتماعيه‌سنده مهم روللر ايفا ايتمش اولان ضيا كوك آلب بكك يكى نشر اولونان بو كتابنده دينيليوركه:

« حقوقى توركچيلكك غايه‌سى، توركياده عصرى بر حقوق وجوده كتيرمكدر. بو عصرك ملتلرى آراسنه كيره‌بيلمك ايچون الك اساسلى شرط، ملى حقوقك بوتون شعبه‌لرينى (تئوقراسى) و(قله‌ريقاليزم) بقيه‌لرندن بوسبوتون قورتارمقدر.

(تئوقراسى) : قانونلرك، اللهك بريوزنده كولكه‌لرى عد اولونان خليفه‌لر وسلطانلر طرفندن ياپيلمه‌سى ديمكدر. (قله‌ريقاليزم) ايسه: اساساً الله طرفندن وضع ايديلديكى ادعا اولونان عنعنه‌لرك لايتغير قانونلر عد اولونه‌رق

اللهك ترجمانلرى اعتبار اولونان روحانيلر طرفندن تفسير ايديلمسيدر...

قرون وسطا دولتلرينك بو ايكى علامت مميزه‌سندن تماميله قورتولمش اولان دولتلره (عصرى دولت) نامى ويريلير.

عصرى دولتلرده اولا كرك قانون ياپمق وكرك مملكتى اداره ايتمك صلاحيتلرى دوغرودن دوغرى‌يه ملته عائددر. ملتك بو صلاحيتنى تحديد وتقييد ايده‌جك هيچ بر مقام، هيچ بر عنعنه وهيچ بر حق يوقدر...

حقوقى توركچيلكك برنجى غايه‌سى، عصرى بر دولت وجوده كتيرمك اولديغى كبى... اوچنجى غايه‌سى‌ده بر (عصرى عائله) وجوده كتيرمكدر.

عصری دولتده‌کی مساوات عدمی ارککله قادینك نکاحده ، طلاقده میراثده مسلکی وسیاسی حقلرده مساوی اولمسنی‌ده استلزام ایدر . او حالده یکی عائله قانونی ایله انتخابات قانونی بواساسه استناداً یاپیلمالیدر .

خلاصه بوتون قانونلرمزده حریته ، مساواته و عداله منافی نه قادار قاعده‌لر وته اوقراسی ایله قله‌ریقالیزمه عائد نه قدر ایزلر وارسه هپسنه نهایت ویرمك لازمدر . » ۱]

ایشته اساس (پارولا) بودر . دیکر محررلر آلدقلری بوپارولا دائره‌سنده حرکت ایدرلر . بونلر ، یا مسلمانلغی بیلمیورلر ، دین اسلامی‌ده بوکونکی خرستیانلق کبی بر دین ظن ایدییورلر ؛ یاخود عن قصد بویله یازییورلر . صوکرا ضیا کوك آلپ بکك (الله طرفندن وضع ایدیلدیکی ادعا اولونان عنعنه‌لر) دن مقصدی نه‌اولدیغی‌ده آکلاشلیوریا؟ قرآن کریم . چونکه مسلمانلر آنجق قرآن کریمك الله طرفندن وضع اولوندیغنه ایمان ایدرلر . (الله طرفندن کوندریلن) دیمیورده (الله طرفندن وضع ایدیلدیکی ادعا ایدیلن) دییور . و احکام منزلهٔ الهیه حقنده (عنعنه‌لر) دییور . نه بویوك استخفاف ! ایلری غزته‌سنك (اللهه عائد اولانی للهه ، دولته عائداولانی دولته ویره‌جکز) سوزی‌ایسه انجیلده‌کی (اللهه عائد اولانی اللهه ، قیصره عائد اولانی قیصره ویر) دستور تثلیثندن باشقه برشی دکل !

دین باشقه ، حکومت باشقه دییورلر . اما هانکی دین ؟ واقعا خرستیانلق دینی بویله‌در . فقط مسلمانلقده‌ده بویله‌میدر ؟ مسلمانلر ، هجرت نبویه‌نك ایلك کونندن اعتباراً حکومتی ، تشکیلاتی حائز ؛ معاهده عقد ایدر ، حرب ایدر ، صلح ایدر برعضویت دینیه وسیاسیه حالنده‌درلر . بو آنه قدر محفوظ قالان کتاب وسنت ، اعتقادیاتمزی ، عباداتمزی ، اخلاقیاتمزی ، قوانین اداریه‌مزی ، حاصلی اعمال ظاهره و باطنه‌مزی جامع اولوب سعادت دنیویه و اخرویه‌مز ایچون واجب الاتباع بیلدیکمز دساتیردن متشکل و اجزاسی لاینفك برکلدر . بر مسلمان اعتقادات اسلامیه‌یی ناصیل حق طانیورسه ، عباداتی ناصیل لوجه الله یاپیورسه محاسن اخلاقی‌ده ، شرع شریف دائره‌سنده‌کی آلیش ویریشی‌ده ، وظائف تابعیت و متبوعیتی‌ده اویله‌جه رضای باری‌یی تحصیل ایچون ایفا ایدر . . سوء اخلاقدن اجتناب ایدرسه ، معاملاتنده اکریلکدن چکنیرسه ، آخره ظلمدن قاچینیرسه هپ نهی الٰهی‌یه مخالفت قورقوسندندر . هر مسلمان حالنه ، درجه‌سنه کوره امر بالمعروف و نهی عن المنکر ایله مأموردر . احکام دینیه ده بز یالکز تعالیم اعتقادیه‌ایله عباداتی آکلامایز . محاسن اخلاقی‌ده ، معاملات حقوقیه ایله اقامهٔ حدود الٰهیه‌یی‌ده بو مفهومه ادخال ایدرز .

صوکرا ، اسلامده روحانیت یوقدرکه روحانیلر صنفی اولسون . هرکس شرع الٰهیده‌کی احکامی وسعی یتدیکی مرتبه‌ده اجرا ایله مکلفدر ، امر ونهی الٰهیدن مسئولدر . و بونده شاهك کدادن فرقی یوقدر . بو امتده نه لایخطی ، نه‌ده مقدس وغیر مسئول کیمسه یوقدر . اعتقادمزجه انبیای کرام بیله فعللرندن مسئولدرلر . (لا یسئل عما یفعل) یالکز الله تعالادر . ماعداسی (و هم یسئلون) ه داخلدر .

ضیا کوك آلپ بك (ته‌اوقراسی) یی تعریف ایدرکن (قراللر) کلمه‌سی یرینه (خلفالی) اقامه ایتمش و او صورتله بر مغالطه یاپمق ایسته‌مشدر . اوت ، عقائد خرستیانیه‌یه کوره او رؤسا ، تشریع واجرا خصوصنده اللهك وکیلی‌در . خلق کندیسنه اطاعت مجبوریتنده‌در . هیچ کیمسه ایچون اونی تخطئه ایتمك ، مناقشه‌یه چکمك ، یاخود اوامرینه مخالفتده بولونمق ممکن دکلدر . زیرا اونلرك نظرنده سلطان الٰهی ، معصومدر . کندیسندن برشی سویله‌مز ، بوتون سویلدیکی من عند اللهدر ؛ بناءً علیه شریعتدر ، دینمدر . ایشته خرستیانلرك (ته‌اوقراسی) دیدکاری بودر . فقط مسلمانلقده بویله‌میدر ؟ مسلمانلق بر خلیفه‌یی هیچ بر صورتله لایخطی کورمدیکی کبی کتابك ، سنتك نه تفسیری ، نه‌ده تعدیلی امتیازینی وافراد بشردن برینك کناهنی باغیشلامق ، یاخود کیمسه‌یی دائرهٔ غفراندن قوغمق ، یاخود کیمسه‌نك عقیده‌سی اوزرنده تحکم ایده‌بیلمك حقنی اوکا بخش ایتمز . حق قاضیلرك موقعی اونك مقامندن دها یوکسکدر . چونکه ویردیکاری حکمی نه ابطال ، نه تعدیل ایتمك ، نه‌ده محکومی عفو ایتمك قدرتی دین کندیسنه ویرمش دکلدر . اسلام خلیفه‌یه یالکز شریعتك چیزدیکی احکام داخلنده اجرای عدلی امر ایتمش وحضور الٰهیده ناصیل مسئول ایسه بوتون مسلمانلره قارشی‌ده کندیسنی اویله‌جه مسئول طوتمشدر . بناءً علیه حقدن عدول ایتدیکی کبی شریعتك تعیین ایتدیکی شرائطه کوره کندیسنی خلع ، یاخود قتل ایتمك جمله‌سنك اوزرینه واجب اولور . آرتق خلیفهٔ رسول اللهك مسلمانلقده‌کی موقعی بویله اولورسه رجال دینك موقعلری نه اولمق ایجاب ایدر ، دوشونولسون .

دین ایله حکومتك علاقه‌سنی قطع ایتمك ایسته‌ین ضیا کوك آلپ بك وپیرولری دین اسلامی بیلمیورلرسه اوکره‌نملیدرلر . بز اونلرك اسلامیق بیلمدکارینه هیچ‌ده ایناننه‌مایورز ؛ لمقصد ولغرض بویله سویلیورلر . یوقسه بوقدر اعلان جهالت اوله‌ماز .

ضیا کوك آلپ « بوتون قانونلریمزده ته‌اوقراسی ایله قله‌ریقالیزمه عائد نه قدر ایزلر وارسه هپسنه نهایت ویرمك لازمدر » دییور ، تورکجیلرك حقوقی غایه‌سی اولمق اوزره بونی کوستریور .

بوندن مقصدی طوغرودن طوغرویه (دین) دن باشقه برشی دکلدر : لکن هرنه‌دنسه مقصدینی بویله ایکی فرنك کلمه‌سیله افاده ایتمه‌یی دها موافق کورمشدر . دینك حقوقی حیاتده‌کی ایزی بر (مجله) دن عبارت قالمشدر .. اونك ایچون شیمدی بوتون مهاجمات اوکا قارشیدر : نیچون دولتك قانون مدنیسی احکام فقهیه‌یه ابتنا

۱] صحیفه ۱۶۱

ايتسون ؟ نچون « الله طرفندن وضع ايديلديكى ادعا اولونان عنعنه‌لر » (يعنى قرآن كريم) لايتغير قالين اولسون ؟ نچون قانون تنظيم ايديليركن شريعت ايله مقيد بولونولسون؟ بوتون زورلرى بو. هرشينه بر (عصرى) كلمه‌سى طاقيورلر . (عصرى دولت) ، (عصرى عائله)، (عصرى حقوق)... ايشته ضيا كوك آلپ بك بودفعه (عصريلك)ك معناى لدينى‌سنى ايضاح ايديور ! ارككله قادينك (ميراثده) مساوى اولمنى‌ده حقوقى توركچيلكك اوچنجى غايه‌سى اولمق اوزره كوستريور.

بو ، آچيقدن آچيغه توركچيلرى نص قرآنى‌يى تعطيل ايتمه‌يه دعوتدن باشقه برشى دكلدر . (للذكر مثل حظ الانثيين) آيت جليله‌سى موجبنجه ميراثده قادينلرك نصف آلمسى حريته ، مساواته ، عدالته منافى ايمش ! بناءً عليه بوده قالقه‌جق !

(دينى توركچيلك) مبحثنده‌ده توركچيلرك تعقيب ايده‌جكلرى عمده‌لرى كوستريور: قرآن كريم توركجه اوقونه‌جق، عبادتلر توركجه اوله‌جق ايمش ... (اخلاقى توركچيلك) مبحثنده ايسه اسكى توركلرك حرثنه يعنى بت پرستلك وشامانى مذهبى زمانندەكى حرثلرينه رجوع ايديله‌جك ايمش !

« توركچيلرك قادينجى اولدقلرينى ، استقبالده تورك اخلاقنك اساسلرندن برى‌ده (فه‌مينزم) اوله‌جغنى ، اسكى توركلرك بو كوزل قاعده‌لرينى خاطرلامق ودېريلتمك لازم كلديكنى » سويليور. بونلرى هپ آيرى آيرى مقاله‌لرده موضوع بحث ايده‌جكز. شيمدلك بالكز قيد ايله اكتفا ايدييورز .

***

« بلاقيد وشرط غربك فضائل ومساويسنى برلكده آلالم » دستورينى وضع ايدن آغا اوغلى احمد بكك (وطن) غزته‌سنده نشر اولونان مقاله‌لرينه كلهلم. آغا اوغلى ، احمد جودت بكك سؤاللرينه جواب ويرييور .. دييوركه :

« مادى ومعنوى تجلياتك كافه‌سنده تورك منورلرى قطعى صورتده شرق ترك وغربه طوغرو توجه ايتمشلردر . ادبيات ساحه‌سنده‌كى اللى آلتمش سنه‌لك تكاملمز ، موسيقيده‌كى جريانلر ، علم ، فن ، فلسفه‌ده جريانلر ، سياسى ، علمى ، اجتماعى تمايللر ، خلاصه بر زمرهٔ منوره‌نك معنوى انديشه‌لرينى تشكيل ايدن بوتون عواملده تورك منورلرينك شرقدن قطعى صورتده يوز چويره‌رك غربه طوغرو توجه ايتدكلرى بوكون انكار اولونماز بر وقعه‌در. بناءً عليه غربليلاشمق لزومنى خلقه تلقين ايتمك وظيفه‌سى بو زمره‌يه عائددر . »

خلق هرشيئى اولديغى كبى محافظه‌يه متمايل ايمش ، كيديله‌جك يولى تعيين وتقديردن عاجز ايمش. ازدحاملرك حالت روحيه‌سى بويله ايمش ، سوقاق منطقنه اويغاملى ايمش ..

صوكره عدليه‌مزى تنظيم ايتمك ، اوكا عصرى برشكل ويرمك ايسته‌مشز. فقط ادارهٔ مصلحت طريقنى التزام ايتديكمزدن دولتك اك مهم مبناسى اولان بوجهتى هرنوع شكلدن محروم ايتديرمشز . خليطه حالنه قويمشز . تماماً باشقه باشقه منبعلردن ملهم ايكى قسمه آييرمشز وبونكله ولود ومثمر بر بساطت دكل ، دولتك اك مهم فعاليتى عطالته اوغراتان ايچندن چيقلماز بر قاريشيقلق احداث ايلمشز . عينى زمانده وعينى ادارهٔ مصلحت روحندن متولد بر (مجله) وجوده كتيرمشزكه ذهنيت اعتباريله اك درين قرون وسطائى تماملر ايله صوك دساتير عصريه‌يى مزج ايدن بر اعجوبهٔ اختلاط ايمش !. بناءً عليه تشكيلات اعتباريله غربليلاشمه‌يى دولت ياپملى ايمش !..

ايشته هپ عينى تقرات ! دونر طولاشيرلر ، ياقادينده ، يا مجله‌ده قرار قيلارلر. قادين مسئله‌سنى استانبولده (غربه) بكنزه‌تديلر . شيمدى دينك حيات حقوقيه‌ده قالان صوك ازينى‌ده قالديرمق ايسته‌يورلر . بارى (مجله) يه ايكيده بر تعرض ايدنلر اونى آكلايه‌بيلسه‌لر ! مجله‌يه‌ يعنى احكام جليلهٔ فقهيه‌يه اولو اورته بويله تعرض ايده‌جكنه توزيع عدالت خصوصنده اونك نقصانلرينى ايضاح ايتمك اقتضا ايتمزمى ؟ فقط مقصد او دكل . دينك حياتده هيچ بر ازى قالماسون .

بر طرفدن خلقچيلق ادعا ايديور ، ديكر طرفدن خلق كنديكى يولى تقديردن عاجز شاشقين بر ازدحامدن عبارت عد ايدييور !

صوكره‌ده تورك منورلرينك شرقدن قطعى صورتده يوز چويروب غربه دوغرو توجه ايتدكلرينى سويليور . بوراسى حقيقةً بويله‌در . (اسلامدن) ديميورده (شرقدن) دييور . نه ديرسه ديسون ، مقصد معلومدر . منورلرك ملى ترك ايدرك ، ملتك تمايللرندن يوز چويره‌رك اجنبى ملتلرك تمايللرينه توجه ايتمسى صانكه ايى مى اولدى؟ ملت ايله منور طبقه‌نك آره‌سنه درين بر اوچوروم كيريلدى . وبو اوچوروم كوندن كونه درينله‌شيور . منورلر خلقك حياتى ، تمايللرينى بكنمه‌يور . خلق‌ده منورلرك طوتديغى يولك نه يول اولديغنى كوريور ! نه او ، اونك قولندن طوتمه‌يه تنزل ايديور ، نه بريكى اونه كنك ارقه‌سندن كيتمه‌يه . الحاصل بر وضعيت كه فوضادن باشقه برشى دكل . منسوب اولديغى ملتك تمايللرندن يوز چويرنلر تقديره دكل ، تعييبه مستحقدرلر.

***

غربليلاشمق طرفدارلرينه قارشى اك بويوك مجادله‌لرده بولونان توحيد افكار غزته‌سيدر. ابو الضيازاده وليد بك بوتون بونشرياته قارشى دليرانه وفضيلتكارانه مدافعاتده بولونيور. الله راضى اولسون . بوندن طولايى بوتون مسلمانلر كنديلرينه متشكردر .

فلسفه معلملرندن عثمان بك‌ده (عنعنه وترقى) عنوانيله توحيد افكارده بر مقاله نشر ايتديلر . عثمان بك دييورلركه :

« آغا اوغلى احمد بكه كوره ترقى يورو اولق ايچون عنعنه‌يى اونوتمق ويقمق لازمدر . عجبا احمد بكه « بر ملت ملى عنعنه‌لرينه حرمت ايتمليميدر ، ايتمه‌مليميدر ؟ » شكلنده بر سؤال صورولسه ناصل جواب ويره‌جك ؟ قوتله ظن ايدييورزكه : «ملى عنعنه وخصوصى بر سجيه صاحبى اولميان ملتلر ياشايامازلر.» ديه‌جكدر بز مؤسساتده ماضينك بوتون تجربه‌لرينى دكل ، فقط ماضى‌يى دولديران عصرلرك مشترك بر حله‌سنى بولورز . عنعنه‌لرينه صادق قالان ملتلر ، عصرلردن برى بريكمش معنوى بر قوته مالك اولدقلرى ايچون اك بويوك فلاكتلر اوكنده بيله مغلوب اولمازلر ... ايشته انكليز ملتى دنيانك اك عنعنه پرست ، فقط عينى زمانده اك مدنى ، اك مترقى واك قوى بر ملتى !...

عنعنه‌يه مربوط قالمق ظن ايدلديكى كبى ماضى‌يه اسير اولمق ديمك دكلدر ،

زیرا عنعنه دوغان ، یاشایان ، اختیارلایان ، أولن ، فقط بومنوال‌اوزره دوام ایدن جانلی برشیدر . اوکا نه‌قادار فضله‌مربوط اولورسه‌ق حریتمزی‌ده اوقادار قوتله حس ایده‌رز .

عنعنه‌وحریت یکدیکرینك ضدی دکل ، بلکه بربرینك متممی‌در . نته‌کیم اوروپانك صوك تربیه متخصصلری ، بونقطه‌یه فوق‌العاده اهمیت عطف ایتمشلر وتربیه سیستملرنده چوجغی عنعنه‌یه تابع طوتمانك واونده اعتیادلر وجوده کتیرمه‌نك چاره‌لرینی آرامشلردر . چوجوق عنعنه‌یه نه قادار ایی تمثل ایدر ، واونکله نه قادار فضله مشغول اولورسه اونی کندی حریتی ، کندی اقبالی ایچون اوقادار ایی برآلت اتخاذ ایده‌بیلیر . فرانسز پداغوغلرندن « دوغا » دیبورکه : « فردی شخصیت ، عنعنه ، عرف واعتیادلرك سلطه‌سی آلتنده یاشامغه محتاجدر . فردك حریتی عنعنه واعتیادلرك حدودلری اوته‌سنده آرامق ، چوق خطالی وتهلکه‌لی بر تشبثدر . فردیتك احتوا ایتدیکی عنعنه کبی مشترك عنصرلر ، اونك حریتنه برمانع دکل ، بلکه برمبدأ اولور . »

ابوالضیازاده ولید بك ، بوهفته نشر ایتدکلری بر مقاله ایله غربلیلاشمق طرفدارلرینك عجزلرینی اورتمك ایچون قوپاردقلری یایغره‌لری ، یاپدقلری‌معرفتلری پك کوزل ایضاح ایتدیلر . اهمیتنه‌مبنی بومقاله‌یی عیناً نقل ایدیبورز :

« بزده (لیبه‌رال) کچین زمره‌نك دیلنه طولاشدیردیغی برادعا واردر . بوزمره‌نك متفکر و محرر قسمی صیق صیق « بز لایق بر اداره تأسیس ایده‌جکز ، حکومتی دیندن آییره‌جغز . مملکتی ، ملتی غربلیلاشدیره‌جغز ، سویهٔ اجتماعیه‌مزی عصریلاشدیره‌جغز ، حالبوکه بزم بو آمال ترقیپرورانه‌مزه محافظه‌کارلر مانع اولویورلر ، هر نه‌یه تشبث ایتسه‌ك اوکزه چیقیورلر ، دین قوتیله مساعیمزی عقیم براقدیریورلر . حالبوکه بو اسکی قفالی ، عنعنه پرور ، جاهل ومتعصب کروه اولماسه مملکتك عرفانی ، سویهٔ عرفانی یوکسله‌جکز ، شویله‌یاپه‌جغز ، بویله‌یاپه‌جغز ، فقط آه‌بومتعصبلر ، آه بو جاهلر ، آه بوخواجه‌لر ... »

بو ادعالرك نه قدر حقسز ، نه قدر اساسسز ، نه قدر طفلانه اولدیغنی اثبات ایچون اوزون اوزادی‌یه دلیل اقامه‌سنه حاجت یوقدر .

مملکتده فی‌الحقیقه برمحافظه‌کاران صنفی واردر . بو صنف ، حقیقت‌حالده اکثریتی تشکیل ایدر و حد ذاتنده غایت قوتلیدر . محافظه‌کارلر ، مدنیت اسلامیه‌نك مدنیت غربیه‌یه چوق فائق اولدیغی ، مملکتمزده حقیقی ترقینك مدنیت اسلامیه احکامنه اقتفا ایله ممکن بولوندیغی ، عنعنات ملیه‌مزك مقبول و مشروعلرینك بهمه‌حال محافظه‌سی لازم اولدیغی ، عنعنه‌لریمزی بلا استثنا ترك و اهمال ایدرسه‌ك پك قوتلی اولان خصائل ملیه‌مزی ، سجیه‌مزی ، هر درلو مزایامزی‌ده تماماً غائب ایده‌جکمز اعتقادنده‌درلر .

محافظه‌کارلر بو اجتهادده اولدقلرینه کوره بالطبع ترقیپرور ، (لیبه‌رال) ، (غربجی) وخصوصیله (لایق) ذواتك حیات اجتماعیه‌مزی غربلیلاشدیرمق‌نامنه یاپدقلری بدعتلردن ، عصریلشمك داعیه‌سیله بر قسم قادین و ارککلریمزك هر کون برآز دها سجیه‌لرندن ، دینلرندن ، اخلاقلرندن غائب ایتمه‌لرندن متأثرودلخوندرلر . فقط بو تأثره رغماً محافظه‌کار و عنعنه‌پرور صنفك لیبه‌راللری طوتدقلری یاکلش یولدن چویرمك ایچون هیچ بر مداخله‌لری ، ممانعتلری یوقدر . بو صنفك بوتون یاپدیغی لیبه‌راللره ، اوروپایی تقلید ایده‌جکز دیه تورکلکی و مسلمانلغی کردابه سوروکله‌مکده اولدقلرینی سویلیه‌رك بوخطالردن واز کچمه‌لرینی توصیه ایتمکدن والدن کلدیکی قدر خالصانه نصایحده بولونمقدن ، بعضاده مناقشات قلمیه ایله حقیقتك تجلیسنه چالیشمقدن‌عبارتدر . محافظه‌کارلرك لیبه‌راللره قارشی بوتون مجادلاتی بوطرزده ابذال مساعی‌یه منحصر قالدیغنه‌کوره لایق و غربجی زمره‌نك عنعنه پرور صنفك کندیلرینه متمادیاً موانع ومشکلات ایقاع ایلدکلری حقنده‌کی ادعالری بالطبع تمامیله اصلسز و معناسزدر .

اساساً محافظه‌کارلرك الندہ مجادلهٔ قلمیه و مناقشهٔ لسانیه‌دن باشقه سلاحده یوقدر واولسه‌ده یعنی ترقیپرور کچینن زمره‌نك اخلاق عمومیه‌یی هرکون برآز دها ییقمغه مصروف اولان تشبثنی بالفعل طوردیرمق قوتی‌ده اولسه بوزمانده بویله بر قوتك استعمال ایدیله‌میه‌جکی بدیهیدر . فکر جریانلرینه قارشی یکانه سلاح ، ینه فکر قوتندن عبارتدر . لیبه‌رالق ایسه بر اجتهاددر و طبیعی هر اجتهاد کبی محترمدر . یالکز بو اجتهاد وبالخاصه اونك شیمدی‌یه‌قدر تطبیق ایدیلن ایجاباتی بزم فکریمزجه چوق خطالیدر و چوق مضردر . بو مضراتی ازاله ایچون ایسه بر تك چاره واردر ، که اوده طوتیلان یولك یاکلشلغنی دلائل عقلیه و حتی مسلمان اولدیغمزه کوره دلائل نقلیه ایله‌ده اثبات ایده‌رك خلق‌ارشاد وایقاظدن عبارتدر . اویله ظن ایدیورز ، که شو صوك اون ، اون بش سنه ظرفنده‌ده محافظه‌کارلرك ، لیبه‌راللره قارشی مجادله‌سی هیچ بر وقت بو دائره‌دن خارجه چیقمامشدر .

حقیقت حال بوندن عبارت اولدیغنه کوره‌لیبه‌راللرك متمادیاً محافظه‌کارلری اتهام‌ایتمه‌لرینك سبب‌حقیقیسی نه‌در ؟ بوپك بسیطدر . بزده (لیبه‌رال) کنجلرك ، مملکتی غربلیلاشدیرمق ادعاسنده بولونانلرك ، غربك حقیقی مزایاسنی ، یعنی تکاملات وترقیات مادیه وعلمیه‌سنی اخذ واقتباس ایله مملکتده تعمیم وتطبیق ایتمك اقتدارلری یوقدر . (لیبه‌رال) زمره‌سی آز چوق متشکل و مجتمع بر قوت حالنده اوله‌رق لااقل سکز اون سنه‌دن بری موجوددر . حتی بو زمره‌نك کون کچدکچه تشکیلات‌وقوتنك‌ده آرتمقده اولدیغی قابل انکاردکلدر . اویله اولدیغی حالده لیبه‌راللر بو سکز اون سنه ظرفنده غربك ، دیدیکمز کبی ، اك شایان تقلید واقتباس اولان ترقیات مادیه‌سندن بر ذره بیله آلوبده مملکته ادخال ایده‌مه‌مشلردر . غربجی بکلر اك چوق مکتب احتیاجندن ، عرفانك تعمیمی لزومندن بحث ایدرلر . حالبوکه اورته‌ده هنوزیاپه‌بیلدکلری بر تك مکتب یوقدر ، کندی نقطهٔ نظرلرینی شرح وایضاح ایچون اورته‌یه بر تك کتاب بیله چیقاره‌مامشلردر . نه بر کیلو مترو شمندوفر یاپمشلردر ، نه‌بر لیمان انشا ایتدیره‌بیلمشلردر ، نه امور اداره‌ده غرب دولتلرنده کوریلن‌انتظام وانضباطی تأسیس ایده‌بیلمشلردر ، نه‌ده شخصاً کندیلرینی دوزلتوب مثلا بر اوروپالی کبی مطرد ودواملی صورتده چالیشمق یولنی طوتمشلردر . بالعکس بوزمره‌ده ملتك‌هیئت‌عمومیه‌سی کبی عقلاً ، فکراً ، جسماً ، شکلاً ، قیافتاً پریشاندر ، شاشیرمشدر ، اورته‌یه اك اوفاق مثبت بر ایش چیقارمقدن وبناءً علیه حقیقةً غربلیلاشمق قدرت ونیتنده اولدیغنی اثباتدن تمامیله عاجزدر .

بوتون (لیبه‌رال) و (لایق) زمره‌نك شیمدی‌یه قدر یاپدیغی یامجلس کرسیسندن بی‌نهایه سوزلر سویله‌مکدن ویاخود غزته‌لرنده ستونلر طولیسی خود فروشانه وخود پسندانه نشریاتده بولونمقدن عبارتدر . ترقیات اجتماعیه نامنه یاپدقلری‌ده ، غالبا خانملریمزك پچه‌لرینی قالدیرمق ، کندیلرینی قوللرینه طاقوب صینه‌مایه کوتورمك ویاخود طوقاتلیان غازینوسنه فرنکلرك ایچنه صالیویروب دانس ایتمك کبی شیلره انحصار ایتمشدر . بوصورتله حاصل اولان نتیجه ، اخلاقاً ، نزاهةً ، سجیةً دنیانك اك یوکسك قادینی اولان‌حسیات نسوانیه‌نك علویتی ، مزایای بتیه‌سنك قیمتی ایله بر نظیری دها بولونمیان تورك ومسلمان خانمنی تردئ اخلاقه سوق ایتمکدن باشقه بر شیٔ دکلدر .

لیبه‌راللرده غربلیلاشمق نامنه یاپدقلری معرفتلرك بوندن عبارت اولدیغنی ومیدانه مثبت اثر چیقارمقدن تماماً عاجز بولوندقلرینی دائما بیلیورلر ، ذاتاً بونی بیلدکلری وفقط عجزلرینی اعترافه دیللری وارمادیغی ایچوندر ، که‌بوتون قباحتی محافظه‌کارلره بولیورلر ، ایشی کورولتویه کتیریورلر ویالکز « عنعنه پرورلرك ممانعتی اولماسه بو مملکتی ترقیاتك اقصای مراتبه چیقاریردق » ادعای بی‌معناسنی تکرارلامقله اکتفا ایدیورلر .

بویله قوری کورولتو ویایغره‌لرله طبیعی هیچ‌برشی اثبات ایدیله‌مزومملکته ذره قدر فائده تأمین اولونه‌ماز . (لیبه‌رال) زمره‌سی بی‌سود مناقشات ایله اورته‌لغی ولوله‌یه ویره‌جکنه — اکر مقتدرسه — میدانه بر ایکی اثرجك قویمق صورتیله‌در ، که آنجق دعواسنك اصابتنی اثبات ایده‌بیلیر .

آبونه شرائطی : هر یر ایچون سنه‌لکی (٢٧٥) آلتی آیلغی (١٥٠) ممالك اجنبیه ایچون سنه‌لکی ٣٢٥ غروشدر.
نسخه‌سی ٥ غروشدر .
ایکی نسخه برآراده (١٠) غروشدر
سنه‌لکی ٥٢ عدددر .
اداره‌خانه : بابعالی جاده‌سنده رشید افندی خانده
اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .
مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد

سنه ١٣٣٠

آدرس تبدیلنده آیریجه ٥ غروش کوندرملیدر .
مکتوبلرك امضالری واضح و اوقوناقلی اولملی وآبونه صره نومروسنی محتوی بولونمسی لازمدر
ممالك اجنبیه ایچون آبونه اولانلرك آدرسلرینك فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور .
پاره کوندردیکی زمان نه‌یه دائر اولدیغی بیلدیرلمسی رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم
باش محرر محمد عاکف
صاحب و مدیر اشرف ادیب
اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٥٦٦-٥٦٥ ٢٣ صفر ١٣٤٢ * پنجشنبه * ٤ تشرین اول ١٣٣٩ جلد ٢٢

آنغلیقان کلیساسنه جواب

شرعیوالت جلیلدسی طرفندن آنغلیقان کلیساسنه کوندریلمك اوزره تدقیقات وتألیفات اسلامیه هیئت علمیه‌سی رئیس عالیسی شیخ عبدالعزیز جاویش افندی حضرتلرینك تألیف بویوردقلری جوابدر :

دین اسلامك خصائصی

١٢ . قومیت دیغی ، یاخود اسلامده‌کی وحدت عامه

انسانلر آره‌سنده‌کی طبقه اختلافیله بوطبقه‌لره ویریلن امتیازلر پك اوزاق عصرلردن بری هر یرده خسران بشرك یکانه منبعی کسیلدی . تاریخ کتابلری زادکانك ، کلیسا رجالنك ، رؤسای امورك نه شنیع ظلملر ارتکاب ایتدیکنی ، عباداللهك ماله ، جانه ، مقدساته قارشی نه‌یامان تجاوزلرده بولوندیغنی ضبط ایدییور . بریکی زواللیلره کلنجه آنجق بویوك بویوك اختلاللرله ، سیللر کبی قانلر آقیتدقدن صوکره‌درکه اللرینی ، قوللرینی باغلایان اسارت زنجیرلرینی قوپاروب آته بیلدیلر . صوکره ، غربده دیکر برحرکت دها میدان آلدی که یورودیکی غایه جماعتلری بری برینه بوغدوروب طوران عنصر اختلافیله عصبیت قومیه بلاسنی اورته‌دن قالدیرمقدی . نیته‌کیم اشترا کیلرك ، عمله فرقه‌لرینك ، بولشویکلرك ، اقتصادجیلرك کندی حسابلرینه وضع ایتمکده اولدقلری قوانیندن مقصد هپ بو جنسی اختلافلردن ، بو قومی عصبیتلردن قورتولمقدر . هر برینك کندی نامنه چیزدیکی پلاندن هدفی جماعتلر آره‌سنده رابطه‌لر وجوده کتیرمك صورتیله خصوصی جنسیتلری بوسبوتون قالدیرمق ، یاخود کرکی کبی حکمسز براقمقدن باشقه برشی دکل . لکن بو معظم هدفکه بوتون حر فکرلرك ، بوتون انصافلی وجدانلرك اقصای آمالیدر ، اوکا اصابت نه‌قدر اوزاق !

شو صایدیغمز جماعتلرله فرقه‌لردن اول ادیان کله‌رك انسانلری قارداش اولمه‌یه ، بری برینه آجیمه‌یه ، بری برینی سومه‌یه تشویق ایتمشدی . آنجق نصیحتلری خطابیات وبیان اجمالی دائره‌سنی کچه‌مدیکی ایچون اخوت ومرحمت متقابله تأسیسی حقنده‌کی دعوتلرینك تأسیسی آز اولور وپك قیصه بر زمان سورردی . تاریخ اسکی ، یکی بوتون اقوام نصرانیه آره‌سنده ظهور ایدن اویله مدهش محاربه‌لر ، اویله قاهرله فتنه‌لر طولوکه عیسی علیه‌السلامك قارداشلغه ، مرحمت متقابله‌یه ، عفوه ، صفحه دائر اوقدر بلیغ تعلیماتی ، اودرجه‌لرده شدید اوامری بوفجاعتك ذره‌سنی بیله تعدیل ایده‌مدی .

بوراده ادیان سماویه آره‌سندن اسلامی استثنا بزم ایچون ضرورت حکمنی آلیور . زیرا اسلام کندیسندن اول کلن ادیان ایله صوکره‌دن ظهور ایدن فرقه‌لرك طوتدیغی یولدن بوسبوتون باشقه برمسلك اوزرنده یورومش . اسلام ظهور ایتدیکی زمان عربلر آره‌سنده اوقدردو کولن واوقدر کودولن قان واردی که سینه‌لرك غیظی اونودوب ده بوطارغین قلبلری باریشدیرمق محاله یاقین برشیدی .

واقعا عربلرده‌كی قبيله عصبيتی اوكه‌لری قان‌دوكولمه‌سنه‌وحيثيتك، حقوقك محفوظ قالمسنه مدار اوليوردی . لكن صوكره‌لری محض بلا ايدی ، كنديلرينی هلاك اوچوروملرينه سوروكليوردی . چونكه‌بری برلرينه دشمن كسيلوب متمادی باصقينلره ، غزوه‌لره بو عصبيتی وسيله ايدبنديلر. قصد ايتدكلری هرهانكی برايشده مصيب، مخطی، حقلی ، ياخود حقسز اولدقلرينی هيچ دوشونمديلر . يوردك بر طرفی شنلك يوزی كورمدی، قانلری دينمك بيلمدی، حقلری هيچ برزمان‌مصون قالمادی .

مصرده وسائر يرلرده ياشايان طبقه‌لرك اويله مزايا‌سی ، اويله خصائصی ، اويله قدرتی واردی‌كه معاصرلری بولونان جمعيات بشريه حقنده نه‌كبی آثارسيئه وجوده كتيرديكی اولجه سويلشدك . بناءً عليه اسلام كلير كلمز انسانلری توحيد الٓهيدن صوكره اخوته ، مساواته ، قارشيلقلی شفقت ومرحمته ، برده — صرف تحقير وخلقی كنديسندن تنفير ايچون — عصبيت جاهليه نامنی ويرديكی عصبيت قوميه‌يی تركه دعوت ايتدی. « ليس منا من‌دعا الی‌عصبية — ليس منا من‌قاتل علی عصبية — ليس منـا من مات علی عصبية » ١] طرزنده عصبيته صاريلانلری تحذير وبو ضلالدن تنفير ايچون نه‌قدر حديث شريف وارد اولمشدر .

صـوكره ، عليه‌الصلوة والسلام افنديمز بدوی طبقه‌سنی ، خلق صنفنی اللهی توحيده واخوت اسلاميه‌يی قبوله ناصيل دعوت ايتديسه كسرالری ، قيصرلری ، نجاشيلری ، مقوقسلری ، غسانيلری ، منذرلری‌ده اويله دعوت ايتدی . اوت ، بونلرك هپسی جهان اسلام ايچون چوزولمز بر دوكوم ، اولمز بر رابطه اولمسنی ديلديكی او حبل متينه دعوت ايتدی .

اسلامك دنيايه كتيرديكی توحيد ايدی . اونك ايچون بودين‌مبينك شعاری قبله‌يی توحيد ، روحی معبودی توحيد ، غايه‌سی‌ده بوتون جهان بشرك قلوبنی‌توحيددر. انسانلره قيرميزيسی ، سياهی، بياضی ، صاريسی آيرمادينی كبی حكمداريله خلقی ، خواصيله عوامی آره‌سنده فرق كورميوز . چونكه جناب حقك كندی ذات سبحانيسنه تخصيص بويورديغی مرتبه استثنا ايديلدكدن صوكره جهه‌سی‌ده اسلامك بيلديرديكی حقوق وتكاليف حضورنده تك برطبقه‌دن عبارت .

اسلام اديان سائره كبی اخوتله مساواته يالكز ترغيب ايله ومتقابل مرحمت وشفقتی سادەجه تشويق ايله اكتفا ايتمدی . حياتك بوتون شئون ومعاملاتنده وعباداتك ، آدابك ، عاداتك كافه‌سنده بونلره عينی صورتله مراعاتی امر ايتدی .

معاملات خصوصنده :

١) بوتون انسانلری‌احكام شرعيه حضورنده‌عينی سويه‌يه كتيردی. هرهانكی برطبقه‌نك ديكرينه قارشی امتيازينی طانيمادی .

٢) مسلمانلرك طامارلرنده‌كی قان عينی قاندر . جماعت اسلاميه ايچون چاليشمق‌اك عاجزفرد مسلمك هم بورجی ، هم حقيدر،ديدی.

٣) « ايكی‌مسلمان قيلج قيليجه‌كلديلرمی اولدوره‌نی‌ده جهنمده‌در، أوله‌نی‌ده . » حديث شريفيله مسلمانلره مقاتله‌يی حرام قيلدی . حتی برمسلمانه دين قارداشيله اوچ كوندن زياده طارغين طورمه‌يی تحريم ايتدی .

٤) يوله چيقمش مسلمانه اوغراديغی يرلرده اوچر كيجه مسافر قالمق حقنی ويردی .

٥) ظلم كورن دين قارداشی ياردم ايسته‌ديكی كبی امدادينه قوشمه‌يی، ايسترسه آره‌لرنده‌هيچ برقرابت ، هيچ برمعارفه‌اولماسون، هرمسلم ايچون فرض قيلدی .

٦) مسلمان طوپراقلرندن برينه ايلن افراد مسلمينه ، ايسترسه باشقه برقومدن اولسون ، عينيله اوطوپراقده‌كی يرليلرك حائز اولديغی حقوق وطنيه‌يی بخش ايتدی .

٧) ايكی مسلمان جماعتی آراسنده مقاتله وقوعه كلنجه اصلاح بين ايچون آره‌يه كيرمه‌يی بوتون مسلمانلره فرض قيلدی ومقاتله أثناسنده غالب طرفك اله كچيرديكی افرادی اسير حرب طانيمادی .

بونلردن باشقه فقه كتابلرينك ضبط ايتديكی بر چوق احكام تعامليه واردكه تفصيله علی‌المجله يازيلمقده اولان شو اثر مساعد دكل.

عبادتده‌كی مساواته‌كلنجه: بونی كورمك‌ايچون‌جامعلرك برينه كيرلمسی كافی . أوت، اوراده كورولوركه‌ناصيل خليفه‌نك ، ساداتك‌خدمتچيلری كنديلريله‌يان يانه ،اوموز اوموزه دورمشلرده ناصيل آنلر هپ بردن كمال‌خشوع ايله حی قيومه دونمش ، ناصيل ألل‌ر مفاتيح غيبك صاحبنه طوغرو اوزانمش ! صوكره ، ناصيل حضور كبريده اكيليورلر،ناصيل زمين عبوديته قاپانيورلرده ينه هپ بردن (سبحان ربی‌العظيم ، سبحان ربی‌الاعلی) دييورلر . حكمدار يانی باشنده‌كی اك عاجز بر فردك آياقده ايكن ، ركوعه ، سجوده وارير كن جهر ايله (الله اكبر، الله اكبر) ديديكنی طويور .

نمازلرده بويله ، حجه ، صومه ، زكاته كلنجه مساواتك بونلرده‌كی تظاهری هيچ برزمان دها آزاولمديغی كبی قلوب مسلمينی برلشديرمك وحضور كبرياده صنفلرك، طبقه‌لرك بری بريندن اصلا فرقی اولماديغنی كنديلرينه حس ايتديرمك خصوصنده‌كی تأثيری آشكاردر .

صوكره، بوتون مسلمانلق عالمنی بر امت حالنه كتيرن عواملك اك مهمی دين اسلامك بيلديرديكی فردی ، ياخود اجتماعی آداب

١] عصبيت دعواسنه قالقيشان بزدن دكلدر — عصبيت اوزرينه قتاله كيريشن بزدن دكلدر — عصبيت دعواسی اوغورنده أولن بزدن دكلدر .

واخلاقدر. یمه‌نك ، ایچه‌نك ، اویومه‌نك ، قالقمه‌نك ، معاشرتك ، حاصلی بوتون معاملات بشرك آدابیله شریعتك ترغیب ایتدیکی ، قرآنك ، سنتك محیط اولدیغی وعلمای دینك کتابلرنده تفصیل ایلدیکی اخلاق .

أوت ، وحدت کامله حقنده‌کی بوتون بو آداب اسلامیه جهان توحیدك وصف ممیزنی تشکیل ایدن عادات شکلنه انقلاب ایتمش . انسان هانکی مسلمان یوردندن قالقوب دیکرینه اینسه‌؛ اویله ظن ایدرکه کوردیکی خلق آیریلدیغی قومك عینی ، یاخود اشیدر . بر مسلمان دیار اسلامك هانکیسنه قونارسه قونسون ، کندیسنی اصلا یابانجی حس ایتمز. چونکه ایندیکی قومك عباداتنده،عاداتنده،حقوقده، حدود واحکام شرعیه‌ده تمامیله کندیسنه مشارك اولدیغنی کورور . بناءً علیه نرده بولونورسه بولونسون ، کندی اونده الفت ایتدیکی معیشتی ، کندی یوردنده ایدیندیکی عاداتی بولور . اولمك ، یاخود آیریلمق ، وقف ایتمك ، یاخود وصیتده بولونمق ایسته‌ین کیمسه بلاد اسلامك هیچ بر طرفده کندی مملکتنده ایکن بیلدیکی طرزدن باشقه‌سنی کوردمز. شو حالده بر مسلمان ایچون طوغدیغی، بویودیکی طوپراقده اوطورمقله باشقه بر اسلام یوردینه کوچمك آره‌سنده ذره قدر فرق یوقدر . نره‌یه قونارسه قونسون ، کندی وطننده کندی قارداشلری،کندی خیصملری آره‌سنده‌در. بو،شایان حیرت کورولمه‌لی. زیرا قومیت بر امتده کوکلشه‌ن اخلاقك ، عاداتك ، آدابك هیئت مجموعه‌سندن طوغان نتیجه‌دن باشقه بر شی دکل. حال بوکه بوتون مسلمانلره کندیسنك اومه‌ین، اوپایدارو عمومی رنکنی ویره‌کده اسلامك نه بویوك قدرت کوستردیکنی اولجه‌سو یلمشدك. هله مناقشه کوتورمز حقیقتلردندرکه باشقه بر دین سماوی بو خصوصده اسلامه یتیشه‌مدیکی کبی عقللری مدهوش ایدن اعصابنده‌ده نه اجتماعی بر زمره یاقلاشه بیلمشدر ، نه اشتراکی بر تدبیر.

بوتون مسلمانلری قوجاقلایه‌جق یکپاره بر قومیت آلتنده برلشه‌بیلمك املنك تحققی ایچون جهان اسلامك بر اکسیکی وارسه آنجق وحدت لساندر . بو غایه‌نك متعذر، یاخود متعسر اولمسی،خصوصیله مسلمانلرجه تعلیم وتعلمك اهمال ایدیلدیکی صوك عصرلرده اوچیوز بوقدر میلیوندن ترکب ایدن بومعظم وجود اوزرنده مدهش رخنه‌لر آچدی : جهان اسلامه شامل قومیت دینیه‌نك قوتی احاطه ایده‌مه‌ینلر طرفندن بووسیله ایله عنصریته ، جنسیته ، جاهلی عصبیته دائر برچوق سوزلر سویلندی . لکن بومعظم امت محمدی تشکیل ایدن جماعتلرك اتحادندن طوغه‌جق نتایجی ادراك ایدنلر جهالتیدن واخوت اسلامیه‌ده‌کی اسراری قاورایه‌مامق یوزندن آچیلان بوکدیکلری قاپامق چاره‌لرینی دوشونیورلر. حاصلی « وحدت اسلامیه »، یاخود تعبیر دیکرله « قومیت دینیه »

بوکون طوغمادی، مشیئهٔ خلقتدن اسلام ایله برابر چیقدی . صوکره، بوتون جماعت اسلامیه‌ده عباداتك ، معاملاتك ، آدابك ، اخلاقك رسوخیله اوده رسوخ بولدی . ایشته اسلامك تعالیمی مسلمانلر آره‌سنده قالارق عادتلرینی ، وصف ممیزلرینی وجوده کتیردکجه ، کذلك حسلرینی ، فکرلرینی ، متقابل تمایللرینی تألیف ایتدکجه بو وحدت ابدیاً اورته‌دن قالقمایه‌جقدر .

برده نه بدایت ظهورنده ، نه حیاتك هرهانکی بر دورنده وحدت اسلامیه‌دن غایه استعمار سیاستی کوده‌رغربك ادعاسی وجهله غیر مسلملره قارشی عدوان دکلدی . یوقاریده سویله‌دیکمز کبی بو وحدت آنجق اسلامك مسلمانلر آره‌سنده وجوده کتیردیکی اجتماعی واخلاقی نظامك نتیجه‌سیدر . بونه‌یه بکزر : مثلا امتلردن هر هانکیسنك اولورسه اولسون ، اخلاقی، عاداتی، حاصلی مدار قومیتی اولان بوتون ممیزاتی وحدت عرض ایدر . وبوصورتله‌درکه او امت امت واحده اولور . آنجق اونك بو وحدت قومیه‌سنك هرهانکی بر امتله اولان مناسبات صلحیه ویاحربیه‌سی آره‌سنده رابطه یوقدر. زیرا دشمنلکده دوستلقده نه امتلرك تشکلیله ، نه‌ده وحدت قومیه‌لریله علاقه‌سی اولمایان بر طاقم علل واسبابی واردر . ایشته (ان هذه امتکم امة واحدة وانا ربکم فاعبدون ـ سورهٔ انبیا) قول کریمنك معناسی بو .

أوت ، شبهه یوقدرکه اتحاد ایستر بر زمره‌نك ، یاخود بر مملکتك افرادی ، ایسترسه بر دینك اولادی آره‌سنده اولسون ، سیاسی بر قوت اولمق اعتباریله بویوك شیدر . نیته‌کیم دنیانك هر طرفنده‌کی یهودیلر اتحاد ایتدیلر وکمیتلرینك پك ناچیز اولمسنه رغماً مدهش نتایج سیاسیه الده ایتدیلر . کذلك برچوق مملکتلرده عمله جمعیتلریله اشتراکیلرك اتحادی سیاسی شئون اوزرینه معلوم اولان تأثیری حصوله کتیردی . بوفرقه‌لر جنسیت ، عنصریت جریانلرینه قارشی طورمق ایچون چیزدکاری پروغراملرینی تطبیقه موفق اولدقلری زمان اویله معظم حادثه ظهور ایده‌جك که عقول ایچون شیمدیدن احاطه‌سنه امکان یوقدر .

دین اسلامك کندی بوتون جماعتلرینه امر ایتدیکی اتحاد ایسه مختلف صورتلرده ظهور ایتمکدن بر آن کری طورمیان دیکر اتحادلردن باشقه بر شی دکلدر . آنجق دەمین سویلدیکمز کبی بو اتحاد اوزون عصرلردنبری بوتون جهان بشریتی خیتلر ، خسرانلر ایچنده براقان آیریلقلری، حائللری اورته‌دن قالدیروب‌ده انسانلری مسعود ایده‌بیلمك ایچون عقلك دوشونه‌بیله‌جکی عمومی رابطه‌لرك اك کوزلیدر .

أوت ، اسلامك امر ایتدیکی اتحاد متعدد سببلردن طولایی اك کوزل بر اتحاددر : اولا مقید ومحدود اولمایوب عامدر . بناءً علیه اسلامك اتحادی دیکر جماعتلرده اولدیغی کبی عینی ایش ، یاخود عینی صنعت اربابنه ، یاخود خصوصی بر طاقم طائفه‌لره خاص دکلدر ،

ثانياً ، بر عشيرته ، ياخود بر قبيله‌يه ، ياخود بر رنكه ، ياخود بر قومه انحصار ايتمز . حتى بوقاريده سويلديكمز وجهله بر مسلمان ديار اسلامك هانكيسنه ايرسه ايرسون ، اورا خلقنك سياسى حقوقنه تماميله مالك اولور . ثالثاً ، اسلامك عباداته ، معاملاته ، اخلاقه ، آدابه مخصوص اولان تعاليمى مسلمانلق عالمنه بوبارز ومتميز قوميتى ويرن بوتون خصائصى ومميزاتى توحيد ايتمش كبيدر . بر حالده‌كه او قوميت بارزه مبانيده ، معماريده ، دوشه‌كلرده ، اورتولرده ، پرده‌لرده ، فنون ادبيه‌ده ، معبدلرى ، اولرى تزيين ايدن نقشلرده ، لوحه‌لرده ، حاصلى شعرك ، انشانك هرنوعنده كوزيمزه چاربوب دوربيور . ايستر عربى ، ايستر فارسى ، ايستر توركى ، ايستراوروپائى ، ايستر بربرى اولسون ، شرق لسانلرندن برينك‌ادبياتنه وقوفى اولانلر بو حقيقتى بيليرلر . حاصلى اتحاد اسلام ديمك فكرده اتحاد ديمكدر ، طرز حياتده اتحاد ديمكدر ، شعورده اتحاد ديمكدر ، تمايلاتده اتحاد ديمكدر ، وجدانده اتحاد ديمكدر ، حاصلى بر اتحاد عائلى‌در . يوقسه ظن اولنديغى كبى نه كندى اقوامى آره‌سنده ، اديان سائره‌نك قورديغى اتحاددر ، نه‌ده اوروپاده ، آفريقاده‌وسائر يرلرده اقتصادى جمعيتلرك ، سياسى جماعتلرك قصد ايتديكى اتحاددر .

اثبات شهره دائر نصوص

۳

فاضل محترم فطين افندى حضرتلرينه

تنصيص علته دائر اولان بيانات عليه‌لرى پك مجمل اولديغندن براز تفصيله احتياج حس ايديورم : بو بابده اولا كتاب‌اللهدن باشلامق لازم كلير . « فمن شهد منكم الشهر فليصمه » آيتنده امر صيام شهود شهره تعليق ايدلمشدر . بوراده صله ويا صفتده‌كى ايماء عليتدن باشقه ، شرط و جزانك فاء جزائيه ايله بربرلرينه ربط وتعليق شرطك جزايه عليتده صريح اولديغى معلوم‌ومسلم بولونديغندن وجوب صيامك شهود شهره مربوطيتى و بو شهودك وجوب صيامه سببيتى شبهه‌دن آزاده اوله‌رق بيان بيورلمشدر . آنجق « شهود شهر » تركيبينك كندى معناسى احتماليدر : چونكه شهود ، مشاهده ديمك ايسه شهر بالذات مشاهده اولنه‌ميه‌جغندن بونى « شهود هلال شهر » معناسنه حمل ايتمك لازم كله‌جك . و اكر شهود ، حضور معناسنه ايسه حضور شهر عائد اسباب علمدن نص ساكت قالمش اوله‌جغى جهتله بو حضورى مشاهده ويا استدلال كبى هر هانكى برسبب علم ايله آكلامقده سربست اولمه‌مز اقتضا ايليه‌جكدر . شو حالده كتاب مبينده شهود شهرك عليتى قطعى و صريح ايسه‌ده معناى شهود احتماللى بولنديغندن بو خصوصده نص مذكور مجملدر . اكر اصول شافعيه‌ده قبول ايديلديكى وجهله عموم مشترك ويا جمع حقيقت ومجاز تجويز اولنورسه بونصدن هرايكى معنانك مجموعى مقصود اوله‌بيله‌جكندن معناى اول معناى ثانى‌يى تفسير ايدر وحضور شهرى شهود هلال ايله تقييد ايتمك ضرورى اولور . فقط اصول حنفيه‌ده بو جائز دكلدر . بناءً عليه نص آيت ، شهود شهرده صريح ايسه‌ده ، شهود هلالده و نفى استدلالده هنوز مجملدر ، تفسيره محتاجدر . معلومدركه مجملى تفسير ايله بيان حقى صاحب اجماله عائددر . « مجمل بيان مجمله عائده ديرلر . بوكا بناءً شارعك مجملاتنده علمانك حق تفسيرى يوقدر . علماء ، تفسير شارعدن مأيوس اولدقلرى زمان بر تأويل صلاحيتنه مالكدرلر . ديمككه بو مجملى تفسير ايچون ينه نقل شارعه مراجعت ايده‌جكز . اكر كتاب و سنتده بوكا دائر بر تفسير بولاماز ايسه‌ك او زمان اجتهاده مراجعتله بر تأويل بولمغه چاليشه‌جغز . لكن سنتى تحرى ايتديكمز زمان كوريورزكه شبهه‌مزى حل ايتمكه بالغاً مابلغ كافى قطعى الدلاله بر طاقم احاديث صحيحه واردر . اول امرده سزك اقليت حسابيه قيد ايدر كبى كورونديككز (فاقدروا) حديثنه باقالم :

« لا تصوموا حتى تروا الهلال ولا تفطروا حتى تروه فان اغمى عليكم (ديكر روايتده فان غم عليكم) فاقدرواله » بيوريليور . بوراده كوروليوركه آيت كريمه‌ده‌كى شهوددن مراد ، رؤيت هلال ديمك اولديغنده واصل علتك رؤيتدن عبارت بولنديغنده شبهه قالميور . خاص مدلولنده قطع افاده ايده‌جكى جهتله بو آيت ايله بو حديثه نظراً شهود شهرى حساب واستدلاله ربط ايله‌مك احتمالى منسلب بولنيور . كرچه بوصراحت هوانك آچيق بولنديغى تقديرده منطبق اولوب مغيم ويا مغموم بولنديغى زمان اعتباريله « فاقدرواله » امرى ينه مطلق طورويور . لكن بيانات عليه‌لرينك ايهام ايلديكى وجهله (فاقدروا) امرندن مستبان اولان فرض وتقديرى آچيق هوايه صرف ايتمك احتمالى مرتفع اوليور . شيمدى عجبا قاپالى هوالرده بو فرض و تقدير اطلاق اوزره قالابيله‌جك و اقليته بر حق تأويل بخش ايده‌جكميدر ؟ اكر باشقه صراحت يوقسه اوت ، وارسه خاير ديه‌جكز . حال‌بوكه لدى‌المراجعه كوريورزكه بو اجمالى‌ده ديكر حديثلر ايضاح ايديور : ازجمله مسلم شريفده (صوموا لرؤيته وا فطروا لرؤيته فان غم عليكم فاقدرواله ثلاثين) حديثى‌واردر . ديمككه اولكى حديثده‌كى (فاقدرواله) امرندن مرادشارع (فاقدرواله ثلاثين) ديمك ايمش ؛ فرض وتقدير ، ايام شهرى اوتوز فرض ايتمكدن عبارت ايمش . بونى (فعدوا ثلاثين) ، (فاكملوا ثلاثين شعبان) حديث شريفلرى‌ده تماماً تأييد ايله‌مش بولنيور . زيرا حكم وحادثه متحد واطلاق وتقييد سببه داخل بولنديغى مواقعده مطلقك مقيده حملى بتون ائمه‌جه بالاتفاق ضروريدر . چونكه عكسى تناقض اولور . شيمدى بو ايضاح وصراحت قارشوسنده (فاقدرواله ثلاثين)

حدیثی بسبتون طی ایدوب‌ده یالکز (فاقدروا) حدیثنك اطلاقنده اصرار ایتمك وصوکره زمان غیبه منحصر اولان بو اطلاق ظاهری‌یی زمان انجلایه‌ده تعمیم ایله‌مکه چالشمق طوغرو اولمادیغنی تظاهر ایتمیورمی؟

کوزولیورکه بو آیت و احادیث ایچنده ارادهٔ شارع یوم شکده‌کی هلال کبی افق غربده کریزان اوله‌رق دکل، بدر کامل کبی سمای شرقده مهابت فشان اولارق تجلی ایتمکده‌در. بونك ایچوندرکه ائمهٔ اسلاف فقهده بو مسئله‌یی غایت بسیط و واضح تلقی ایله‌مشلر، و «فمن شهد» آیتیله، «صوموا لرؤیته ... فاقدروا له ثلاثین» حدیث شریفنی بو بابده‌کی نصوصك جذری و دستور افاده‌سی اوله‌رق اخذ ایدوب کتب فقهیه‌ده علی الاکثر بونلرك ذکریله اکتفا ایتمشلردر. فقط عالم اسلامده علم هیأتك بی‌دربی ترقیاتی اوزرینه اساساً بر واقعهٔ فلکیه اولان طلوع هلالك جهات فنیه‌سیله اشتغال ایتمه‌مك قابل اوله‌مازدی. بو اشتغال نتیجه‌سنده تطبیقات ریاضیه‌نك کوسترمکه باشلادیغی موفقیتلر بو حساباتك علل شرعیه‌یه ادخالی حقنده بر تمایل اویاندرمقدن خالی قالمادی. حسابات فلکیه‌نك اوقات صلات و سائره کبی خصوصاتده سادەجه تحقیق مناط صورتیله بر جای تطبیق بولدیغی کورولدکجه بو تمایل قوت بولمغه باشلادی. بناءً علیه حساب هلال کویا بر تحقیق مناط مسئله‌سی ایمش کبی بعض طرفدار بولدی. حال بوکه نصوص شرعیه‌یه نظراً بونك او صورتله تطبیقنه امکان اولمدیغندن غفلت ایدیلیوردی. بو صورتله منصوص اولان مناط رؤیت قارشوسنده بلا صلاحیت برده مناط حساب مسئله‌سی اورته‌یه آتلمش بولندی. بو نقطه‌ده وظیفهٔ فقهیه تنقیح مناط شکلنه کیردی. ایشته جمهور متأخرین وبو تنقیحی یاپه‌رق مناط حسابك تخریجنه امکان شرعی بولنمدیغنی واثبات رمضانده حسابك مدار حکم بر علت، بر معیار حالنده تثبیت اولنه‌میه‌جغنی اثبات ایله‌دیلر.

عرض ایتدیکم آیت و احادیثدن صوکره (انا امة امية ...) حدیثنه کلنجه بو حدیث اصل استدلالك تطعیته بر شی علاوه ایتمش دکل، اونلرك سبب وحکمتنی بیان ایدرك مسئله‌یه دیکر بر جهتله وضوح ویرمشدر. اولکی نصوص حسابك نظر اعتباره آلنمدیغنی، قبل التکلیف یعنی وضع شارعدن اولکی عدم اصلی، عدم معیاریت حالی اوزرینه ابقا ایدیلدیکنی افهام ایدیوردی. بو حدیثده نیچون وضع ایدلمدیکنی، نیچون نظر اعتباره آلنمادیغنی، شهود وتکمیل ثلاثین کبی بر معیار وجوب اوله‌رق نیچون وضع ایدیلدیکنی بیان ایله‌یور. تعبیر آخرله بو حدیث، مناطی دکل، مناط مناطی، علة العله‌یی ایماءً تنصیص ایتمش اولیور.

ذات عالیلری ایسه بو بابده شو ملاحظه‌ده بولنیورسکز:

«اقلیت تشکیل ایدن دیکر بر قسم اهل شرع ایسه‌او بر حدیثلری «مفسر ماهیتده کورمه‌مشلر ومنازل قمر وحسابات هیئیه طریقیله «تقدیر ایدیکز معناسنی ویرمشلردر. اقلیتك بو اجتهادی «انا امة امية...» «حدیث شریفنه معارض کوریله‌رك اکثریت وبالخاصه متأخرین طرفندن «ردوجرح ایدلمك ایستنلشدر. بالطبع اقلیت بو ایکی حدیث آراسنده «بر تعارض کورمه‌مشدر. چونکه ایکنجی حدیث حساب وکتابی نهی «ایتمش دکلدر. بلکه آنکله مأمور اولمدیغمزی بیاندر .... اکر مورد «حدیث معلوم اولسه ایدی معنای حدیثك تماميله منفهم اوله‌جغی طبیعی «ایدی. دیکر طرفدن آشکاردرکه بو حدیثك رؤیت هلال ایله بر مناسبت «ظاهره‌سی یوقدر» دیدکدن صوکره بو حدیثی تقویم عربانی حساباتنك نفینه قصر ایتمك وبونی بر سبب ورود اوله‌رق کوسترمك ایستیورسکز.

بیاناتکزده «فمن شهد» آیتیله «فاقدروا له ثلاثین» حدیثی اصلا ذکر ایدلمه‌مش اولمسنه نظراً اقلیت مطالعه‌سنك بونلردن ذهول اوزرینه مبنی اولمسی وارد خاطر اولیور. ذاتاً (ثلاثین) لفظندن مطلق اولان (فاقدروا) حدیثنك (فان غم علیکم) شرطیله، یعنی هوانك بغموم اولمسیله مشروط اولدیغی محقق ایکن آچیق هوایه دخی شامل ایمش کبی حسابات هیئیه ایله قابل تفسیر عد اولنمسی مسئله‌یی کوکندن سهولتله حل ایده‌جك بر نقطه‌در. بناءً علیه اقلیتك مطالعه‌سی تقریر عالیلری طرزنده ایسه بونی رد وجرح ایتمك ایچون (انا امة امية) حدیثیله استدلاله حاجت یوقدر. جزئی بر تأمل ایله آکلاشیلیرکه بو حدیثه ذات دقائق شناسیلرینك، حساب ایله مأمور اولمدیغمز، معناسنی ویرمش اولمکز اکثریتك نقطهٔ نظرینه اشتراك دیمکدر. چونکه وجوب صومده واثبات شهرده بزم رؤیت ویا تکمیل ثلثین ایله مأمور وحساب وکتاب ایله غیر مأمور اولدیغمز قبول ایدیلنجه مأمور اولدیغمز شیئه مأمور اولمدیغمز شی ایله مداخله ومعارضه تصورینك امکانسزلغی کندی کندینه تبین ایدر. بز حساب یاپمه‌یز، هیئت اوقومه‌یز، دین یوقیا. سویله‌ین سوز، وجوب صومده کندیکزی حساب ایله مأمور صانوبده حکم شرعی‌یی بوکا بنا ایتمکه چالیشمه‌یکز، بونکله شهود وشهادته مداخله ایتمه‌یکز، تبلیغندن عبارت دکل میدر؟

مع مافیه بو حدیث شریف حقنده‌کی مطالعهٔ علیه‌لری دیکر جهتدن وجوه ایله انتقاده مساعددر:

اولا، بو حدیثك رؤیت هلال مسئله‌سیله بر مناسبت ظاهره‌سی اولمدیغنه ذاهب اولیورسکز. حالبوکه رؤیت هلال مسئله‌سی انجق بر شهر مسئله‌سیدر. بو حدیث شریفده شرعاً شهرك یا تام یکرمی طقوز ویا تام اوتوز اعتبار ایدلدیکنی اسباب موجبه‌سی ایله بیان ایچون سوق اولنمشدر. بناءً علیه ایکیسی عینی مسئله ایکن آرالرنده مناسبت ظاهره یوقدر دیمك تحف اولیور.

ثانیاً، حدیث شریفده‌کی (لانحسب) جمله‌سی اقلیتك (نحسب) دعواسنه معارض کورمه‌مك غریبدر. جناب پیغمبر، بز بو بابده حساب یاپمه‌یز بیورورکن، بوکا قارشی بز حساب یاپارز دیمکدن دها بیوك معارضه‌می اولور؟ صوکره شریعت ایام شهری تام یکرمی طقوز ویا تام اوتوز

اعتبار ایدوب شهرك معیارینی غایت بسیط وکسرسز بر صورتده تثبیت ایتمك ایسترکن ، بوکا قارشی کسورآتدن اصلا وارسته اوله‌میان وشهری تام یکرمی طقوز ویا تام اوتوز اوله‌رق کوستره‌میه‌ن حساباتی معیار اتخاذ ایتمکه چالیشمق شرع ایله متعارض دکل‌ده نه‌در ؟ حسابات فلکیه‌نك اسکی یکی هانکیسنی آلیرسه‌ق آله‌لم، وسطی ویا حقیقی دور اجتماع مدتی ، تام یکرمی طقوز ویا تام اوتوز کوستره‌جك برحساب بوله‌بیلیرمی‌یز ؟ حسابات فلکیه موجبنجه تام یکرمی طقوز ویا تام اوتوز هانکی شهر تصور اولنه‌بیلیر ؟ شریعتك خواص وعوامه ، امی وغیر امی‌یه علی‌السویه شامل اوله‌رق کوستردیکی معیار بسیطه ، اقل قلیل خواصه نصیب اولان واصلا کسرسز اوله‌میان مغلق برحساب معیارینی علاوه ایتمك وجوب صومده امر شارعه مخالف دوشمزمی ؟

ثالثاً ، حدیث شریفك سبب ورودینی تصور بیوردیغکز کبی فرض ایتسه‌ك نصی بو سبب ورودینه تخصیص ایتمك نصل جائز اولور ؟ (انا امة) کبی ادات ابتدا ایله جوابی سؤالدن قطع ایدوب سببیله عمومی برصورتده بیان ایدن نصی ، بر سؤال منزله‌سنده بولنان سبب ورودینه قصر ایتمك هیچ بر مذهبده یوقدر . اکر سبب ورودك تقویم عبرانی حساباتی اولدیغی تاریخاً بولمش اولسه ایدیکز اونی ینه امت امیه مضمونینك شمولی قدر تعمیم ایتمکه واملك آکلامیه‌جغی حساباتك هپسنی نفی ایتمکه مجبور اوله‌جقدیکز . فی‌الواقع تأویل عالیلرینك حاصلی شو اولیور : « بز امت امیه اولدیغمز ایچون حساب عبرانی‌یی یاپامیز اما بوندن ماعدا نه قدر اینجه وصحیح حسابلر وارسه اونلری یاپارز » . او حدیثه بویله برمعنی نصل ویریله‌بیلیر ؟

رابعاً ، (فاقدرواله) حدیثنی برطاقم مقیدات ضروریه‌یه رغماً مطلق براقوب ایسترکن (لانحسب) لفظنی بویله رأی ایله تقیید ایتمکه نصل مساغ ویره‌بیلیورز ؟

خامساً ، بو مسروداتك هپسنی بر طرفه براقه‌لم ، حسابك معیار اوله‌بیله‌جکنه دائر ولوایما اولسون اثباتی صورتنده برنص ارائه ایده‌میور بناءً علیه بز اوروجلریمزی یا شهود ویا تکمیل ثلاثینه استناد ایدرك یا یکرمی طقوز ویا اوتوز طوتمغه مجبورز، چونکه یکرمی طقوز کسور اوروج طوتیلامیه‌جقدر .

المالیلی حمدی

غربده ملیتپرورلك

۲

محرری : هند شاعر حکیمی : رابندرانات تاغور

دیکر اسمی ملت اولان بو سیاست وتجارت تشکیلاتی حیات اجتماعیه‌نك آهنکنی اخلال حسابنه صوك درجه کسب قوت ایتدیکی زمان انسانلق ایچون پك مشئوم اولاجقدر . بر عائله پدری قارباز اولورده عائله‌سنه ایفاسیله مکلف اولدیغی وجائب دماغنده تالی برموقع اشغال ایدرسه آرتیق انسانلقدن چیقه‌رق حرص قوتیله حرکت ایدن برآلت اولور. بویله بر درکه‌یه دوشن بر رئیس عائله حال طبیعیده ایکن ارتکابندن حیا ایده‌جکی بر چوق شیلری بلاتردد ارتکابدن چکینمز . جمعیتده بویله‌در. مکمل برقدرت تشکیلاتدن عبارت اولدیغی تقدیرده ارتکابندن احتراز ایده‌جکی جرائم زیاده‌سیله آزالیر . چونکه بر ماکینه‌نك هدفی موفقیتدر. ایلك ایسه آنجق انسانك غایه‌سیدر. بو تشکیلات ماکنه‌سی بیوك بر ساحه اشغال ایدرك ماکینستلرده ماکینه‌نك اقسامندن اولورلرسه انسانك شخصیتی اندراسه اوغرار ، شفقت ، ومسئولیت اخلاقیه حسلرندن اثر قالماز .

ایشته ملت تسمیه ایتدیکمز بومجرد موجودیت هندستانه حاکمدر. مملکتمزده برطاقم تنکه قوطولرك ایچنده بولونان بعض اطعمه بولونورکه بونلره هیچ انسان الینك دکمه‌دیکی اعلان اولونور . هندستان اداره‌سی‌ده اویله‌در . ممکن اولدیغی قدر انسان الی دکمه‌دن اجرا اولونور . اوراده اجرای حکم ایدنلر لسانمزی اوکرنمك احتیاجنی حس ایتمزلرسه آنجق رسمی برر مأمور صفتیله بزمله تماس ایدرلر. بونلر پك اوزاق مسافه‌لردن بوتون آمال وتمنیاتمزه قارشی برسد چکرلر. بزی ایسته‌دکلری طریق سیاسته سوق ایدرلر وایسته‌دکلری زمان اویولدن بزی کری چویررلر . لوندره جاده‌لرنده وقوع بولان جنایتلره ستونلر طولوسی یازی تخصیص ایدن انکلیز غزته‌لری ، هندستانك بریتانیا اطه‌لرندن دها بیوك ساحه‌لرنده وقوع بولان فلاکتلره ذره قدر اهمیت ویرمز.

فقط بز، محکوملر، مجرد برشیدن عبارت دکلز. بزجانلی فردلرز. قانسز بر سیاست شکلنده مملکتمزه کیرن شی بعضا قلبمزی پارچه‌لایان بر ماهیت آلیور ، بعض خلفمزك بوتون آتیسنی تهدید ایدییورده اوته طرفدن حسیات انسانیه‌یی اصلا تحریك ایتمه‌یور. بویله جهان شمول ومدهش برمسئولیته هیچ بر وقت انسان تحمل ایدمز. بونی آنجق برتشکیلات ماکینه‌سندن عبارت اولان ملت یوکلنه‌بیلیر . ملت دیدیکمز قوته محکوم اولانلر دائما شبهه ایله تعقیب اولونور . انسانلره اویله جزالر ویریلیرکه قلب بشری داغدار ایدر. فقط بو جزالری ویرن، تطبیق ایدن اویله مجرد برقوتدرکه اوزاق برمملکتك بوتون خلق مسئولیت انسانیه‌سنی ضایع ایده‌جك برشکلده اوکا اندماج ایتمشدر .

مع‌مافیه بن بوراده بو موضوعی مملکتمی متأثر ایتدیکی نقطه نظرندن موضوع بحث ایده‌جکم. ومسئله انکلتره حکومتنك اداره‌سی مسئله‌سی دکل، ملت حکومتی مسئله‌سیدر . اوملت که بوتون برخلقك خودکاملق تشکیلاتیدر . وادنی درجه‌ده انسانی ، ودها ادنی درجه‌ده روحانیدر . بوندن باشقه بز غربك شرق ایچون لازم اولدیغی نظر دقته آلاجغز . بز حیاته قارشی طرز رؤیتمزك اختلافندن حقیقتك مختلف صفحه‌لرینی کورمك اعتباریله یکدیکرمزك متمییز . بناءً علیه

غربك تارلالرمز. بر قاصيرغه كسوه‌سيله كلديكى طوغرو ايسه بو قاصيرغه لايموت بر طاقم تخملرى سرپمكه يارامشدر. بز هندستانده، غرب مدنيتنك دائمى اولان عناصرينى تمثيل ايتديكمز زمان شرق ايله غربى تأليف ايده بيله‌جك بر وضعيتده بولوناجغز. هندستانك تاريخى بر ملته عائد اولمايوب متعدد ملتلرى: راويدلر، آريلر، اسكى يونانيلر وايرانيلر، غربى ومركزى آسيا مسلمانلرى اوتاريخه قاريشمشلردر. ملت حقنده سويليه‌جكم سوزلر خاصة هندستاندن زياده بشرك تاريخنه عائد اوله‌جقدر.

بوكون تاريخ اويله بر مرحله‌يه مواصلت ايتمش بولونيور كه بو مرحله‌ده اخلاقى انسان، كامل انسان كيتدكجه دوچار هزيمت اولمقده وموقعنى مقصدى محدود اولان سياسى وتجارى انسانه ترك ايتمكده‌در. فلك حيرت آميز ترقيسندن معاونت كورن بو عمليه مدهش بر قوت كسب ايدرك بشرك موازنهٔ اخلاقيه‌سنى زير وزبر ايتمكده، و جانسز تشكيلاتك كولكه‌سنده بشرك انسانلغى قارا كالقالاشديرمقده‌در. بز بو عمليه‌نك آهنين تأثيرينى حياتمزك كوكلرنده حس ايتمش اولديغمزدن انسانلق نامنه هركسه وضعيتى تشريح وبو مليتپرورلكك معاصر عالم انسانيتى استيلا ايدن، اخلاق حياتى كميره‌ن ظالم بر مرض سارى اولديغنى اخطار ايدييورز.

بن شخصاً، موجود بشرى اولمق اعتباريله انكليزلرى سوه‌رم. بو ملت بويوك قلبلى انسانلر، معظم متفكرلر، بويوك خير پرورلر يتشديرمش، معظم بر ادبيات وجوده كتيرمشدر. رجال ادبيه‌سيله وقوع بولان تماسم نتيجه‌سنده بو ذواتك قدرت فكريه‌لرينه وبلاغتلرينه حيران اولديغم كبى انسانلقلرينه‌ده مفتون اولدم. بز بونلرك بيوكلكنى كونش كبى، حس ايتدك، فقط ملت، بو كونشى اورته‌ن، بوغوجى بر ماهيتى حائز اولان، كثيف بر سيسدر.

بو ملت حكومتى نه انكليزدر، نه‌ده باشقه بر شيدر. بر قدر. وبناءً عليه هر يرده تطبيق اولونورسه دساتيرى آشاغى يوقارى متشابهدر. صو منكنه‌سى كبى كه تضييق تماميله مؤثردر. بونك قوتى مختلف ماكينه‌لرده تخالف ايدر. بعضيلرى ال ايله چه‌وريلير. فقط ماهيت اعتباريله آره‌ده‌كى اختلاف آزدر. حكومتمز فلمنك، فرانسه، ياخود پورتكيز اولابيليردى. هانكيسى اولورسه اولسون خطوط بارزه‌سى عينى اولوردى.

بز ملتك حكمنه كيرمه‌دن اول أجنبى اولان باشقه حكومتلر طرفندن‌ده اداره اولونمش ايدك. بو حكومتلرله ملت حكومتى آره‌سنده‌كى فرق ال دستكاهى ايله ماكينه دستكاهى كيبدر. ال دستكاهنك چيقارديغى شيلرده جالى انسان پارمقلرينك سحرى كورونور. ال دستكاهنك اوغولتوسى موسيقى حيات ايله امتزاج ايدر. فقط ماكينه‌لرله ايشله‌ين دستكاهلرك آثارى، جانسز و يكنسقدر.

اسكى حكومتلرك كونلرنده بر طاقم ظلملرك وقوع بولديغنى تسليم ايدرز. قانونك صياتى يالكز بر نعمت دكل، بوندن باشقه پك قيمتلى بر درسدر. بزه مدنيتك استقرارى وترقيسنك دوامى ايچون لازم اولان انتظامى تعليم ايدر. اونك سايه‌سنده ادراك ايدييورز كه صنف، رنك فرقى كوزه‌تملكسزين بوتون انسانلرك تابع اولديغى بر دستور عدالت واردر.

هندستان حكومت حاضره‌سنك حاكميت قانون دستورينه رعايتى مختلف عاداته تابع مختلف اقوام ايله مسكون اولان هندستانده آسايش تأمين ايتمش، بو خلقك يكديكريله دها صيقى تماسده بولونه‌رق مشترك امللر پرورده ايتمه‌لرينى امكان داخلنه صوقمشدر. فقط هندستانك مختلف اقوامى آره‌سنده مشترك بر رابطهٔ محبت تأسيسى آرزوسنك تولدى غرب ملتنك دكل، غرب روحنك أثريدر. آسيا خلقندن هر هانكيسى غربدن حقيقى بر درس اوكرنديسه بونى غرب ملتنك رغمنه اوكرنمشدر ژاپونيا، غرب ملتلرينك تحكمنه قارشى مقاومت كوستره بيلديكندندر كه استفاده ايده بيلدى.

غرب ملتى هر نه قدر (چين) ملتنك اخلاقى ومادى منابع حياتنى زهرله‌ديسه‌ده بو ملتك غربدن الك ايى درسلرى آلماسنه غرب ملتى مانع اولمارسه بالكه قورتولمغه موفق اولور. دها كچن كون ايدى كه ايران غربك ايقاظيله اوزون بر اويقودن اويانمش، فقط اويانيراويانماز غرب طرفندن تكرار چيكنه‌نمش ايدى!

هندستانده بز غرب روحيله غرب ملتى آره‌سنده‌كى مجادله‌دن متأثرز. غرب مدنيتنك فوائدينى غرب ملتى بزه سفالت نثار اولچوسيله تصدق ايدييور. بزه ويرلمكده اولان معارف حصه‌سى شايان تلهف درجه‌ده آزدر. باشقه مملكتلرده خلق تشويق ايديليور، معارفدن نصيبنى بلغا ما بلغ آليور، تجارت و صنايع حركاتنه اشتراك ايچون حاضرلانيور ايكن هندستانده بزم كورديكمز يگانه معامله دائما كريده قالمقلغمز ايچون وقوع بولان تشبثاتدر. معارفمز حد اصغريه تنزيل ايديليور، و بزه سانح اولان فرصتلر غصب اولونيوركن غرب ملتى وجدانى بزه بر طاقم فنا شيلر اسناديله تطمين ايدييور. همان همان ايكى عصرلق بر دور وصايتدن صوكره وصيمز بزم كندمزى اداره‌يه دكل، مكتسبات فكريه‌مزى استعماله بيله كسب لياقت ايتمه‌ديكمزى سويلرسه بونى غرب عرفانده‌كى بزم قبول ايده‌جكمز بر شيئك بولونديغنه مى عطف ايتملى، يوقسه شرقى مدنيلشديرمك وظيفه‌سنى درعهده ايدن غرب ملتنك حقنه‌مى حمل ايتملى؟

حقيقت شو مركزده‌در كه غرب مليتپرورلكنك اساس ومركزى مجادله و استيلا روحيدر. بو مدنيتك اساسى تعاون اجتماعى دكلدر. بو مدنيت مكمل بر قوت تشكيلاتى وجوده كتيرمش، فقط روحى بر مفكوره طوغورمامشدر. بو مدنيت بر شكار بولمغه مجبور اولان بر سورو يرتيجى مخلوقات كيبدر. اچنده آدم بولمق ايسته‌ديكى ساحه‌لرك اكيلمش تارلالره انقلابنه تحمل ايده‌من. فى الواقع بو ملتلر، قربانلرينى چوغالتمق وبو قربانلرك ياشاديغى اورمانلرى الده ايتمك ايچون بربرلريله مجادله ايدييورلر. بوندن طولايى غرب ملتلرى غرب مدنيتنك سربست جريانه مانع اولمق ايچون بر سد وظيفه‌سنى ايفا ايدييور. چونكه بو مدنيت قدرت مدنيتيدر. وبو اعتباريله انحصاريدر. استثمار ايتمك اوزره انتخاب ايتديكى ملتلره منابع قوتى كشاد ايتمك ايسته‌من.

حمد و منت سکا قادر یارب ! [1]

حمد و منت سا ڭادر یارب !

ای رب متعال ! سن شو ظاهرده‌کی انفصالی باطنده‌کی اتصال ایله وصل ایتمه ایدك ، بن بنی کورمزه سنی سزمزدم ؛ آکلایانلره محال ، آکلامیانلره دلال اولمق ایسته‌مزدم . سن بکا وجدان دیدکلری بر بولش ، وجود دیدکلری بر بولونش احسان ایتدك . بن بو بولش ایله کندیمی کندمده بولیور ، بولونشه ایریورم ؛ بو سایه‌ده باشقه وارلقلره وارییور ، وجدانلرینی کندیمه ضم ایدییوردم .

وجدان هرآن تجلی ایدن بر شأن باهر اولی ، وجود ایسه بو آیینه‌ده منعکس بر شأن آخر . وجدان وجودی کندینه متقدم بر شرط ضروری بولیور ، بو صورتله وجود وجدانك ایلك متعلق اولیور . وجود اولمسه وجدان اوله‌میه‌جق ، وجدان اولمسه وجود تجلی ایده‌میه‌جك . بر وجدان خاص ایله بر وجود خاصك جهت‌وحدتنده مثالك ، یعنی نائب وخلیفه‌ك نفس ، وجدان عام ایله وجود عامك مبدأ وحدتنده‌ده ذاتك متجلی .

یارب ! سن بزی بویله برجهتدن وجدان ، برجهتدن وجود نامیله ایکی سلسلهٔ شئون ایچنده یوزدیریورسك . ایچمده طیشمده هرآن برد نقطهٔ حال اوله‌رق اوچوشوب طوران لمحات شئونی فیرلاتیور ، بربرلرینه باغلایوب دانه‌لر ، دیزیلر ، جزءلر ، کللر ، هیأتلر ، جمعیتلر ، ملتلر ، دولتلر ، حاصلی عالملر کوستریورسك .

ای حکیم ازلی ! شو شئونات جسمانیه‌ده جاذبه ، شئونات معنویه‌ده روح اطلاق اولنان ایکی مبدأ اتصال اولمسه ایدی بو اجرام ، بو ماحصل انتظام نصل بوله‌جقدی ؟ افکار و عقول نصل طوتونه‌جقدی ؟ جزء فرد تصورینك منشأی اولان او نقاط شئوندن ریاضیاتك اعداد و ابعادی ، حکمتك هیاکل میخانیکیه‌سی ، کیمیانك عناصر ذرویه‌سی ، حیاتك حجیرات عضویه‌سی ، تاریخ طبیعینك موالیدی ، طبیعتك اجسامی ، هیأتك اجرامی ، اجرامك عالم ذی انتظامی نصل دیرله‌نیر طوپلانیر ؟ طوپارلانوب زمانده نصل سورو کله‌نیردی ؟

ای مبدع مطلق ! سن بزه بو نوران شئوندن او ایکی مبدأ اتصال آلتنده ایکی عالم ویردك و ویریورسك . جاذبه‌نك مألنده مادیات ، روحك مألنده معنویات اوچوروبورسك . اثیر مسلمهٔ فنیه‌سیله شئون طبیعتك منتهاسنی حل ایتدك ظن ایدنلر نه‌قدر یاکلیورلر . دوشونیورلرکه اثیر فضای مجرد کبی متصل واحد ایسه اونك بر قسمی نصل حرکته کله‌بیلیر ؟ او دریای سیال نصل تموج ایلیه‌بیلیر ؟ اجزای فردیه منقسم ایسه هر جزئك دیکرندن تمایزی بر انفصاله وابسته‌در ، او حالده بر جزئك حرکتنی دیکر جزئه کچیرن واسطه نه‌در ؟ بر مبدأ انتقاله لزوم قالمه‌دن بر جزئك حرکتنی دیکر جزئه طفره ایتدیروب آتلاتمق ممکن ایسه انتقال ضیا ایچون اثیر فرضیه‌سنه نه حاجت واردی ؟ هایدی جاذبه‌یه بر تمین جوهری عطف ایدرك مادیاتی وصل ایده‌لم ؛ روحه بر تمین جوهری عطف ایدرکده معنویاتی ربط ایده‌لم ؛ فقط بو ایکی مبدأ اتصال بربرلرینه قارشی هروجهله ذی انفصالمیدرلر ؟ اویله اولسه ایدی بنم اونلردن نه خبرم اولوردی ؟ ارواح ایله اجسام آره‌سنده نه‌مناسبت بولنوردی ؟ نفس ایله بدن یکدیکرینه نصل محرم اوله‌بیلیردی ؟ حال‌بوکه بن ارواحده اجسامی کوریورم ، شمدی ذهنمده مملکتمك بتون خاطرات جسمیه‌سی یاشایور . صوکره اجسامده ارواحی کوریورم ، مثلا فعالیت ذهنیه‌مك شو بدن محدود ایچندن نبعاننی طوییورم . بو صورتله روح و بدنك اتحاد درجه‌سنده بر ارتباط ایله بن دیدیکم نفسمده قرار قیلدقلرینی آکلایورم . جسم وروحك بو وصالی اولمسه ایدی بن شوقلبی و حتی قلبی طوتان بو الیمی نصل بولور ، نصل طانیردم ؟ الده قلبی نصل اویناتیردم ؟ سواد ذنوبم کبی شو سطور سیاهی نصل دوکردم ؟ دیمك‌که دوارهٔ عالمك قطبلری مثابه‌سنده اولان او ایکی مبدأ اتصال آراسنده دها مهم و دها بیوك بر مبدأ اتصال وار ، وارکه روح ایله بدن برله‌شیور . روح ایله جسمك بو مبدأ اتصالنده بن کندیمی بولیورم ، «بن» دیه‌بیلیورم ، روحانیت و جسمانیتی جمع ایدیورم ، بو ایکی صورتك منعکس اولدیغی بو آیینه‌یه نفسم دییورم . نفسم ، کندم دیدیکم بو مبدأ وحدتده تثنیه و تثلیث ییقیلیور ، شرك وحدانیته راجع اولیور . آرتق « من عرف نفسه فقد عرف ربه » نه دیمك اولدیغنی بو مشاهده‌ده آکلایورم . بوندن صوکره بتون صور ارواحی برطرفه ، صور اجسامی برطرفه دیزیورم ، ازللره ، لایزاللره قوشیورم ؛ نفسم کبی نیجه نیجه نفسلر بولندیغنی کوریورم ، آرالرنده‌کی مناسبات واتصالی طوییورم ؛ کوروشوب قونوشیورم ! کندمده‌کنی اونلرده ، اونلرده‌کنی کندمده تکرار بولیورم ؛ کندی وحدتمی وجدان شهود ایله ، اونلرده‌کی وحدتی وجدان قیاس ایله آکلایورم ؛ آرامزده‌کی وحدتی ینه وجدانمده درك ایدیورم ؛ قائس و مقیسك ، شاهد ومشهودك ، وجدان و وجودك برلشدیکی بو نقطهٔ قصوی آرتق شئونك سدرهٔ منتهاسی ، وجودك نقطهٔ استواسی اولیور . (الرحمن علی‌العرش استوی) بونك طاق تجلیسنده آصلمش بر کتابهٔ لدن . . . بو نشانه‌یی کوریورم ، عرش احدیتکه کلدیکمی آکلایورم . (اشهد ان لا اله الاالله وحده لا شریك له) دیوب بو درسخانهٔ احدیته کیریورم .

یارب ! بو کوردیکم سنمیسك ؟ یوقسه نفس کل ، نفس عالم ، انسان اکبر ، انسان کامل دنیلن نائب و خلیفه‌کیدر ؟ بن بورایه شئون ایچنده کلدم ، هم نفسله دکل ، روحله کلدم ، روحله اتصال ایتدیکم و بن دیه‌مدیکم بر مبدأ وحدته واردم . نفسمدن کچدم ، بتون نفوسدنده کچدم ، فقط بو کچیش آز چوق تناهی ایچنده بر کچیش . انا دیه‌میورم . لکن ینه بر ظل انا ایچنده‌یم . دیمك‌که وحدته واردکن ، وجدان و وجودك حیثیت مطلقه‌لریله وحدتلرینه دکل ، هنوز حیثیت وجدانیه‌یی حائز بولنان وحدت اضافیه‌لرینه واردم . بو اعتبار ایله هنوز سا کا دکل ، عرش احدیتکه کلدم . کرچه شئوندن طوغریدن طوغری‌یه سا کا آتلامق اقصر طرقدر . بر نفس عالم ، بر جوهر شئون تصوری ایدنمك سنی بولمقدن دها قولای اولمامقله برابر ، مراحل وجدانه بر مرحله دها علاوه ایتمك‌در . بناءً علیه بونی حل ایدیورمك ، وجود شئونی ، وجودکدن عبارت کورمك ، عشق تقربه دها الویرشلی کورونور . حال‌بوکه شئونك مبادئ معروضه‌ده نمایان اولان بقای اضافیلرینی سیله‌دن وجودی وجود شئونك فوقنده کورمك ، سنی

---

[1] بوهفته نشراولونان (تحلیلی تاریخ فلسفه : مطالب ومذاهب - مابعدالطبیعه و فلسفهٔ الـهیه) عنوانلی اثردن .

یالکز متعلق وجدان اولان و وجدانك ازاسنده بولنان وجود حادث کبی یالکز بذاته بر وجود دکل ، وجدان و وجودك وحدت مطلقه سنی تأمین ایدن حق مطلق بیلمك و جوهریتدن دها متعالی بر وجود بذاته و لذاته طانیق ، سیر ملکوتده دها بیوك بر اعتلایه مظهر اولقدر . سفر بعید مشهداتی تزیید ایدر . بو زیاده ایسه کمال مطلقکه بر مرتبه دها تقربدر . اولکی طریقده سن بدیهی مطلقسك ، هر وجود سنك اولدیغی ایچون ، وجدان سنی وجود مطلق ایله بالبداهه بولمش اولور. ایکنجی طریقده هم بدیهی وهم نظریسك، وجدان سنی کندی حصه سنده بالبداهه ، و حصهٔ وجودده بالنظر بولور . بدیهیت و نظریتك جمعی ده احدیتده دها انسب کورونور، اسم ظاهر و باطنی بو معناجه آکلامق اولکی معنادن دها متبادر اولور .

حاصلی سنی عرشده طانیق ، عرشك فوقنده طانیق ، مسئلهٔ استوا دنیلن بو معضلهٔ ایمانیه‌ده وجدان ایله وجودی قاریشدیروب «انا الحق» دینلر اولمش ، « انا »یی افنا ایتمه‌دن ساکا وارانلر وجوداً دکل، وجداناً واردقلرینی فرق ایده‌مه‌مشلردر . ساکا وجوداً وارانلر کندی وجودلرینی افنا ایتمش بولنورلر. چونکه وجودکك مواجهه‌سنده وجودات سائره مضمحل اولمق مجبوریتنده‌در . شهود رؤیتیله بر وصلت وجدانیه دیمکدر . شاهد جمالك اولانلر (انت ربی لا اله الا انت خلقنی) دیه بیلیرلر . منصور ساکا کلدیسه « انا الحق » دیدیکی زمان دکل ، بر دار اولوب « انا » دن انسلاخ تام بولدیغی زمان کله‌بیلمشدر . توحید مقلد (لا اله الا هو) ، توحید عارف (لا اله الا انت) در ، (لا اله الا انا) انجق سنك توحیدکدر .

یارب الارباب ویا مرجع الحق والصواب ! سنی آرایانلرك چوغنی یا اعمی بر طبیعت ویا اخرس بر قوت ظن ایتدیلر ، یاپار ، ییقار ، آکلایوب آکلانه‌مازه دیدیلر. بونلر مظهر کلام اولان انبیاده‌کی سریکی ادراکدن عاجز قالدیلر . ساکا مناجات ایدنلری غافل ، کلامك ایله اشتغال ایلیانلری جاهل فرض ایتدیلر . بیلمدیلرکه کلامك اولمسه ایدی کلام بشر اوله‌مزدی. سن آکلاتماسه ایدك آدم اسمایی بیله‌مزدی . آکلاتدك ، بیوردك ، بیوردقلریکی دویورد ك . اونلرده بزه دویوردمق ، آج کوکلریمزی طویورمق ایچون متمردین ایله اوغراشدیلر ، نمرودلرله ، فرعونلرله بوغوشدیلر ، ابوجهللرله دوکوشدیلر . انسانلره سالم بر وجدان ، وجدانلره کامل بر حریت نوری طوغدیسه بونلرله ، بونلرك وارثلریله طوغدی .

ای جمال کبریا ! سنی سونلر سویشیر ، سومه‌ینلر دوکوشیر . انبیاسنی سودی ، دشمنلری قرده‌ش یابدی ، حق ، حقوق طانیدی ، ملتلر میدانه کتیردیلر . علم وولایتی میراث براقدیلر . کلامك اولمسه ایدی اونلر اولمزدی . اونلر اولمسه ایدی بشریت اجتماعیت فاضله روحنی طویمازدی . فرعونلر ، نمرودلر اوملتلرك اوزرنده تغلبات قهارانه و تسویلات خودکامانه ایله حکومات جبروتیه قورمق ایستیورلردی . کندیلرینه ، هیکللرینه ، صورتلرینه خلق طابدیرمق سوداسنده بولنیورلردی ، قرده‌شلری دشمن یاپیورلردی . چونکه روح بشرك نامتناهی تمایلاتی اوچ کونلك عمر ایچنه صیغدیرمغه چالیشیورلردی . ازل ولا یزالك کوکلره انعکاسی دیمك اولان بی پایان تجلیات آمالی بالغاً مابلغ احاطه ایده‌بیلن فسحت آباد خلدك نشوهٔ رضاسندن بی خبر بولنیورلردی . او طول امل ، او ضیق عمل ، عقوله فترت ، قلوبه ضجرت ویریوردی . محبتی خصومته ، عشقی احتراصه ، اراده‌یی احتیاله ، حریتی اسارته قلب ایدیوردی . بزم حقده بر بوله‌میان قانی کوکلری ، هیاکل احتراس ایچنده برلشمك ایچون کارخانهٔ تشیده بوغوشدیریوردی .

یا منزل الکتاب ، ویا مجری السحاب ! صلوات زاکیه و تسلیمات وافیه‌کی او انبیای عظامه ، وعلی الخصوص خاتم الانبیاء ، سید الاصفیاء محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلرینه اتحاف ایله که شهادت وجدانیتکی « و اشهد ان محمداً عبده و رسوله » حجت ایمانیه‌سیله تأکید ایدرك بشریتی جانلی جانسز بوتلرك ربقهٔ اسارتندن قورتارمش ، فرعونلرك ، قیصرلرك ، کسرالرك مبانیٔ جبروتیه‌لرینی ییقه‌رق وجدانلره ذوق حریتی طاتدیرمش و بو ذوقك تراضیٔ تامدن چیقان بر اجتماعیت فاضله‌یه ، بونکده حاکمیت وحیدهٔ حق تمثیل ایدن بر عبودیت فائقه‌یه ابتنا ایده‌بیله‌جکنی آکلاتمشدر .

مشکاة محمدیه‌دن اشراق ایله‌ین انوار لاهوتیه‌یی اقتباس ایدوب جهان بشره علماً و عملاً نشر وافاضه ایله حق و حقیقت مدنیتی تبلیغ ایلمش اولان آل و اصحاب محمدی‌یی رضوان رحمتکله بکام ایت . زمانك اك شدتلی صدمات اجتماعیه‌سنه معروض قالان ملت اسلامك انتباهنی اکمال و قابلیتی عرشگاه احدیتکدن یکی یکی فیوضات ایله مالامال ایله یاربی . اللهم صل علی سیدنا محمد و علی آله و صحبه اجمعین .

المالیلی حمدی

ایچکی علیهنده

منع مسکرات قانوننك محافظه‌سی ایچون خلقك مراجعتلری

بر نیجی بویوك ملت مجلسی طرفندن نشر اولونان منع مسکرات قانوننك الغا ویا تعدیلی حقنده‌کی تصور وتشبثلری خبر آلان مسلمان خلق ، قانونك عیناً ابقاسی ایچون سسنی چیقارمه‌یه باشلامشدر . اساساً خلقمز عمومیت اعتباریله دیندار ، حسن اخلاق صاحبی و ایچکی ، قمار ، فحش کبی فضایح ورذائله شدتله علیهداردر . اونك ایچون ایچکینك ممنوعیتی حقنده‌کی قانونی او زمان فوق العاده ممنونیتله قارشولامشدی ، بو کونده قانونك قالقه‌جغی اندیشه‌سیله پك متأثر ومنفعل اولمقده‌در . بر چوق محللر منتخب نائبلرینك مجلسه و مبعوثلرینه مراجعت ایتدیکی ، خلقك آرزوسی منع مسکرات قانوننك شدتله محافظه وابقاسندن عبارت اولدیغنی بیلدیردکلری خبر آلنمقده‌در . کرك مبعوثلرینه ، کرك مجلسه کوندردکلری تلغرافلرك بر ر صورتلرینی ده مطبوعاته ارسال ایتملرینی رجا ایدرز . بالطبع (سبیل الرشاد) بو تلغرافلری کمال ممنونیتله نشر ایدر . بوندن باشقه مسلمانلغی مدافعه ایدن وقمار ، ایچکی یه ، فحشه قارشی شدتلی مجادله‌ده بولونمقده اولان (توحید افکار) غزته‌سی ده خلقك بو خصوصده‌کی مکتوب وتلغرافلرینك نشرینی درعهده ایتمش وخلقی بو مجاهده‌یه اشتراکه دعوت ایله‌مشدر .

بو کون حکومتمز خلق حکومتی اولدیغی جهتله‌بالطبع خلقك آرزو واراده‌سنه تابع اولمق مجبوریتنده‌در ، اونك خارجنه چیقدیغی کون هیچ بر معناسی قالمش اولماز . یالکز بو خصوصده خلقه دوشه‌ن بر وظیفه واردرکه اونی اهمال ایتمه‌مك ایجاب ایدر . عکسی تقدیرده ، وظیفه‌سنی ایفا ایتمه‌ین آداملرك دوشه‌جکی خسراندن باشقه بر نتیجه‌یه مظهر اوله‌ماز . مادامکه بو کون حکومت ارادهٔ ملیه اوزرینه مبتنی‌در ، او حالده ملتده بویله حیاته تعلق ایدن مسئله‌لرده آمال و افکارینی مبعوثلرینه ، مطبوعاته بیلدیرملی وبو صورتله مبعوثلرینك وظیفه‌سنی تسهیل ایله اونلرك امدادینه یتیشملیدر .

منع مسکرات قانوننك الغا وتعدیلی تصورلرینی خبر آلیر آلماز بعض محیطلر حرکته کله‌رك آرزو واراده‌لرینی مبعوثلرینه ومطبوعاته بیلدیردیلر . بو ، او محیطلرك حساسیتنی ، وظیفهٔ ملیه ودینیه‌لرینی ایفاخصوصنده‌کی ادراك وقابلیتلرینی کوسترمك اعتباریله شایان تقدیردر . امید اولنورکه بعدما مملکتمزك بوتون محیطلری وظیفه‌لرینی هالده تکامل کوسترمزلر . وظیفه‌لرینی وقت وزماننده ایفا ایدنلر هیچ بر زمان خیبت وخسران یوزی کورمزلر . وظیفه‌لرینه لاقید داورانانلرده یاقه‌لرینی خیبت وخسراندن قورتاره‌مازلر .

* * *

منع مسکرات قانوننك عیناً محافظه‌سی وابقاسی ایچون بویوك ملت مجلسنه ومبعوثلرینه بو هفته ظرفنده مراجعتده بولونانلر خبر آلدقلریمزه کوره صامسون ، قوزان واوده‌مشدر .

صامسون تجار واشرافندن یکرمی سکز امضایی حاوی آتیده‌کی تلغرافنامه بویوك ملت مجلسی ریاستنه کشیده اولونمشدر :

« تاریخ منعندن بری بالخاصه مملکتمزده‌کی لایحصی منافعی مشهودمز اولان مسکراتك منعی حقنده‌کی یکانه نافع بر قانونك مجلس ملیجه تعدیل ایدیله‌جکنی غزته‌لرده کوردك . حیات اجتماعیه‌یه منافعی درکار اولان بویله بر قانونك مجلس عالیجه تعدیل بیورلیه‌جغی امید قویسنده‌یز . بز بوکبی نافع قانونلرك تعدیلی دکل ، تکثیرینه انتظار ایتمکده اولدیغمزی عرض ایلرز . »

بو تلغرافك مجلسه چکیلدیکی صامسون تجارندن حاجی عمر زاده حسن‌حلمی بك طرفندن توحید افکار غزته‌سنه تلغرافله بیلدیریلمشدر .

قوزان منتخب ثانیلرینك چکدکلری تلغرافده شودر :

« ام الخبائث تعبیر شرعیسنه ماصدق ونص جلیل‌ایله ممنوعیتی ثابت اولان تخریبکار کئولك خلق حکومت جلیله‌سنجه رفعی بوتون عالم اسلامیتده عالی بر احتساسله قارشولانمش ، بناءً علیه مادی ومعنوی حرمت ومظاهرتی جلب ایتمکله معرض افتخار اولمشدر . عشرتك دوغوردیغی فلاکتك درجهٔ مصائبنی تقدیر ایتمه‌ین حقیق هیچ بر مسلمان تصور ایدیله‌مز . بك جزؤی مثابه‌سنده اولان اشخاصك مکیفاتنه آلت اولمق ایچون شرعاً ممنوع اولان مسکراتك الغاسی دکل ، ملت مجلسنجه موضوع بحث ایدلمه‌سی بیله حقیق وطنپرورلر نزدنده جائز اولامایه‌جغی قناعتنده بولوندیغمزدن منع مسکرات قانوننك ابقاسی ایچون مقتضی دلالتکزی رجا ایلرز . »

(اوده‌مش) لیلرء بویوك ملت مجلسی ریاستنه کشیده ایتدکلری اوزون بر تلغرافنامه‌ده ، منع مسکرات قانوننك لغو ایدیله‌جکنی بك بویوك بر تأثر واستغرابله خبر آلدقلرینی بیان ومنع مسکرات قانوننك دوام مرعیتنی سلامت ملت نامنه شدتله طلب ایله‌مشلردر .

بو تلغرافلر مناسبتیله (توحید افکار) رفیقمز دیبورکه :

« مجاهدهٔ ملیه‌مز اثناسنده عرقزك دیکر بر دشمنی اولان (ام‌الخبائث) ایچکی‌یه قارشی منع ایدیلن بو قانون هرحالده ابقا ایدلملیدر . اکر بو قانون الغا ویا تعدیل ایدیلیرسه ، بو ، هیچ شبهه‌سز ، خلقك اراده‌سنه مخالفت اولاجقدر .

بو کونکی مبعوثلر بو قانونی تعدیل ایدرلرسه ملتك اك نافع بر قانونی بالطه‌لامش اولورلر . اساساً یکی مجلسك بوقانونی تعدیله وجداناً حق‌ده‌یوقدر . چونکه ملتك طوغریدن طوغری‌یه‌حیاتیله علاقه‌دار اولان بو قانونك تعدیلی ، بو کونکی مبعوثلرك انتخابنه اساس اولان عمده‌لره داخل دکل ایدی . مبعوثلر (منع مسکرات قانونی الغا ایده‌جکز) دیه نامزدلکلرینی وضع ایتسه‌یدیلر بلاشك مبعوث اولامازلردی .

منع مسکرات قانونی اویله بر قانوندرکه بالخاصه له وعلیهنده یاپیله‌جق بر انتخابدن صوکره کله‌جك بر مجلس طرفندن ، انتخابنده تعین ایده‌جك نتیجه‌یه کوره ، یا ابقا ویا الغا ایدیلیر . یوقسه ، مسکرات قاچاقجیلغی منع ایدیله‌مه‌یور ، برقاچ میلیون لیرا مسکرات‌رسومی آلنه‌مایور ، دیه‌بویله دین ، اخلاق ، اقتصاد ، صحت وآسایش اعتباریله دوامی الزم اولان برقانون الغا ایدیله‌مز . اومسکرات رسمی باشقه منابع وارداتدن بك اعلا استحصال اولونه‌بیلیر . »

ملت مجلسنده زمره‌لر

طنین غزته‌سنك انقره مخابری یازییور :

« واقعا بر طرفدن فرقه مذاکره‌لری دوام ایدییور ومجلس اعضاسنك اکثریتی بر نقصانیله فرقه‌نك‌ده اعضاسیدر . فقط بوکا رغماً مجلسده کندی کندینه بر انکشاف کوزه‌چارپمقده‌در . بوتدقیق وتعقیب سایه‌سنده مجلسك استقامتی ویاپاجغی ایشلر وکندیسندن بکلدن فعالیتلر حقنده بعض تخمینلرده بولنیله‌بیلیر .

بوملاحظه‌یه بناءً مجلسك زمره اعتباریله مجمل برقروکیسنی چیزمك ، ظن ایده‌رمکه ، فائده‌سز دکلدر . مجلسده کوزه چارپان تعضولری : (خواجه‌لر) ، (اسکی ویکی عسکرلر) ، (آناطولی اشراف وتجاری) ، (ولایات شرقیه غروبلری) دیه آییرمق ممکندر .

خواجه‌لر مجلسده قطعی بر أقلیت حالنده بولونمالرینه رغماً متساند بر کتله تشکیل ایتمکده وعصری تورکیه‌دولتنی اسلام مدنیتی‌تلقیلرینه کوره ، اورتکنی ماضیدن آله‌رق ، وجوده کتیرمك املنی تعقیب ایله‌مکده‌درلر . مثلا بونلرلاییق برتورك دولتی آ کلامقده مشکلاته اوغرایورلر . چنلرده فرقه مذاکره‌لرنده حرارتلی قلبلرك مشترکاً ایلری‌سوردکلری (اساسات‌اسلامیه‌یه موافق‌حکومت) آرزوسی مجلسده غایت‌طبیعی برمحافظه‌کار کتله‌نك موجودیتنی احساس‌ایتمشدی . بونلره مجلسده حاضر برفرقه دینه‌بیلیر .

سبیل‌الرشاد . ــ طنین مخابرینك بوتصنیفی طوغرو اوله‌بیلیرسه‌ده (حکومتك اساسات اسلامیه‌یه موافق) اولمسی آرزوسنك یالکز خواجه افندیلره منحصر اولمسی حقنده‌کی مطالعه‌لری طوغرو اولماسه کرکدر . بز ظن ایدییورزکه طنین مخابرینك آیرمش اولدیغی دیکر

صنفلرده‌کی مبعوثلرك همان هپسی حکومتك اساسات اسلامیه‌یه موافق اولمسی آرزوسنده‌درلر. زیرا باشقه درلو تصوره امکان یوقدر. بوتون مملکت خلقنك آرزوسی حکومتك اساسات اسلامیه‌یه موافق اولمسی مرکزنده اولدیغی حالده مبعوثلرینك بونك خلافنده براجتهاد صاحبی اولملری پك آیقیری برشی اولور .

صوکره خواجه افندیلرك آ کلامقده مشکلاته اوغرادقلری (لاییق بر تورك رولی) نه‌در ؟ طنین محاربی بونی ایضاح ایتمیور . بویوك ملت مجلسنك (لاییق) یعنی (لادینی) بر یول طوتدیغنه بز هنوز واقف دکلز . تشکیلات اساسیه قانوننده (احکام شرعیه‌نك اجراسی وظیفه‌سی مجلسه عائد اولدیغی) ، یاپیله‌جق قانونلرك (احکام فقهیه وحقوقیه‌یه ابتنا ایده‌جکی) ماده‌لری الغا ایدیله‌بکنی ظن وتوهم ایدرکمی طنین محاربی بویله (لاییق بر تورك رولی) ندن بحث ایدییور ؟ مجلسده برقاچ کیشی (لاییق - لادینی) بر فکر طاشیه‌بیلیر وبونلرك ارزولری مجلسك‌ده (لاییق-لادینی) رشکله کیرمسی مرکزنده بولونه‌بیلیر. فقط هیچ برزمان مجلس بونلرك تحت تحکمنده قاله‌ماز . بوخصوصده خواجه‌سی‌ده ، عسکری‌ده ، اشراف و تجاری‌ده ، ولایات شرقیه مبعوثلری‌ده متفق اولدقلری اعتقادنده‌یز .

غربلیلاشمق

رسملی غزته یازییور :

« عثمانلی ایمپراطورلغنك مشروطیت دوره‌سنی واونك قانون اساسیسنی ، یکیلکك اك مفرط معارضلری‌بیله مدافعه ایدییور. حال‌بوکه عثمانلی ایمپراطورلغنك مشروطیت‌دوره‌سی واونك قانون‌اساسیسی - دین بحثی مستثنا - حرفیاً دینه‌بیله‌جك برصورتده تورکیه‌یه نقل ایتمك ، یعنی عرق اعتباریله بوسبوتون آیری ایکی ملتی برطرزده اداره‌یه قالقیشمق او درجه‌ده آشکار برمعناسزلقدرکه انسانلرك بویله برشیئه یلتنمش اولمسی عقله حیرت ویریور . فقط بونك تطبیق ایله عثمانلی ایمپراطورلغنك محو اولمش بولونمسی بزی بر عکس العمله‌یی سوق ایتدی ؟ بالعکس ، ایلریسنه کیتدك ، بوکون دینسزلکه هوس ایدیورز .

« بعض انسانلر تاریخك عبرتنما اولدیغنی سویلرلر واویله اولماسی‌ده ایجاب ایدر . حال‌بوکه شیمدی‌یه‌قدر تاریخك ویردیکی درسلره کیم قولاق آصمشدر ؛ فرانسه‌ده « لادینی‌لك » ، تعصبك، هم‌ده قره تعصبك اك بویوك مثالی‌اولمشدر. وجدان حریتنی مدافعه ایدن « لادینیلر » آشاغی یوقاری کیمسه‌یه دینلی اولمق حقنی بخش ایتمك ایسته‌میورلردی. پازار کونلری‌عبادته کیتدیکی‌ایچون مأموریتندن عزل ایدیلنلر اولدی . بوکون فرانسه بوحاله پشیماندر ؛ دها طوغروسی‌متفکر کنجلك بو اصول ایله مجادله ایدیور . فقط آوروپادن درس آلمق ایسته‌ین بزلر بو حاله باقیوری‌یز ؟ »

هندستان ملی قونغره‌سی

کچن هفته‌نك اك مهم حادثه‌لرندن بری هندستان ملی قونغره‌سنك (دلهی) شهرنده انعقادی وپك مهم مقررات اتخاذ ایتمه‌سیدر. خلافت حرکتنك هندستانده مؤسسی وبوحرکتك فداکار مجاهدی مولانا (محمدعلی) حبسخانه‌دن یکی چیقمش وچیقار چیقماز مهم بر فلاکت عائلیه ایله قارشیلاشمش بولوندیغی حالده قونغره‌یه اشتراك ایچون وقوع بولان دعوت ملیه‌یه بلا تردد اجابت ایتمش وبوصورتله مفکورۀ ملیه‌یه نه‌قدر صداقتله مربوط اولدیغنی اثبات ایتمشدر . مولانا (محمد علی) نك حبسخانه‌دن چیقنجه قارشیلاشدیغی فلاکت ایکی سنه مقدم صحت وعافیت ایچنده بیراقدیغی کریمه‌سنی متورم وافول ایتمك اوزره بولمه‌سیدر . مشارالیه محبوسیتی اثناسنده بوفاجعه‌دن خبردار ایدلمامش وبوتون عزیز رفقاسی، از جمله خلافت جمعیتی رئیسی دوقتور (احمد مختار انصاری) هردرلو اهتمامی بذل ایدرك (محمد علی) نك جکر پاره‌سنی قورتارمغه چالیشمشلرسه‌ده مع‌الاسف خسته‌لغی توقیف ایده‌مامشلر وبالنتیجه خسته‌لق تهلکه‌لی بر صفحه‌یه کیرمشدر . حبسخانه‌دن چیقدیغی زمان مولانا (محمدعلی) بودلسوز فلاکت ایله قارشیلاشه‌رق داغدار اولمش، فقط بوکا رغماً ، دلهی‌یه شتاب ایدرك ملی قونغره‌نك اك ممتاز واك متین شخصیتی اولارق اثبات وجود ایلمش وفوق‌العاده مهم مقرراتك اتخاذینه سائق اولمشدر .

هندستان ملی قونغره‌سنك قاهر براکثریتله بودفعه اتخاذ ایتدیکی مقرراتك اك مهمی :

١ — « عصیان مدنی » نی تشمیل وتعمیم ایچون مساعی صرفی ،

٢ — انکلیز امتعه‌سنه قارشی قطعی بویقوتاژ تطبیقی ،

٣ — (هندو-مسلمان) وحدتنی تأمین ایچون هردرلو مساعینك ابذالی ،

٤ — هندستان استقلالنك تأمینی ایچون وقوع بولان مساعینك قات قات تزییدی .

هندستانده (عصیان مدنی) نك تشمیل وتعمیمنه چالیشمق پك مهم بر مسئله‌در ! (عصیان مدنی) نك هدفی خلق ایله حکومت آره‌سنده‌کی هر رابطه‌نك تدریجاً قطعی ، حکومتك مکتبلرینه ، حکومتك ضابطه‌سنه، حکومتك محاکمه ، الحاصل حکومتك بوتون مؤسساتنه قارشی بویقوتاژ تطبیقی و بوصورتله حکومتك فلجه اوغراتلمسیدر . حکومتك بومؤسساتنه مقابل ملی مؤسسات وجوده کتیرلمکده وخلق هرخصوصده احتیاجنی اونلرله تطمین ایتمکده‌در . بو اساسی حالا انکلیز زندانلرنده اسیر اولان (مهاتما غاندی) انکلیز حاکمیتیله مجادله ایچون اك سالم اساس اولارق بولمش وتوصیه ایتمشدر . کون کچدکجه بو اساس قوت کسب ایتمکده و بویوك برظفراحراز ایده‌بیله‌جك برماهیت آلمقده‌در . بالخاصه انکلیز امتعه‌سنه قارشی قطعی بر بویقوتاژ تطبیقی ایچون اتخاذ اولونان قرار انکلتره‌نك محافل صناعیه و تجاریه‌سی ایچون قاتل بر ضربه ماهیتنده‌در . انکلیز تجارت وصنائعنك دنیاده اك مهم دواجکاهی هند

چارشیلریدر . (مهاتما غاندی) اورته‌یه قویدیغی بو اساسی بالذات مدافعه ایدرك منسوجات ملیه‌نك استعمالیله انكلیز واوروپا منسوجاتنك ترکنی توصیه ایتمش وبناءً علیه ایکی سنه مقدم هندستانك بر چوق مراکزنده اوروپا منسوجاتی طوپلانیله‌رق کاملاً احراق اولونمش، یرلرینه منسوجات ملیه‌نك استعمالنه باشلانمشدر . هندستانلیلرك بو حرکتی انكلیز منسوجات فابریقه‌لرینی فوق العاده مدهش ضررلره کرفتار ایتمشدی . بودفعه ملی قونغره‌نك همان بالاجماع انكلیز امتعه‌سنه قارشی قطعی بر بویقوتاژ تطبیقنه قرار ویرمه‌سی انكلیز تجارتنی زیاده‌سیله رخنه‌دار ایده‌جکدر . هندستان ملی قونغره‌سی بو قراری اعطا ایدرکن یالکز بویقوتاژك انكلیز امتعه‌سنه‌می، یوقسه بوتون اجنبی امتعه‌سنه‌می تطبیق ایدلمسی لازم کلدیکی خصوصنده اختلاف ایتمشدر . اکثریت انكلیز امتعه‌سنه بویقوتاژی تطبیقه قرار ویرمش واکثریتدن آیریلانلر بوتون اجنبی امتعه‌سنه قارشی بویقوتاژك تطبیقنی آرزو ایتمشدر . بومهم قرارك تطبیقنده احراز اولنه‌جق موفقیت هندستانك دشمنلری ایچون مدهش برهزیمت اقتصادیه تشکیل ایده‌جکدرکه زمانمزده بوندن دهاقاهر برهزیمت متصور دکلدر.

(هند و ـ مسلمان) وحدتنك تأمینی ایچون صرف اولوناجق مساعی هندستانك استقلال وحریت مجاهده‌سنك موفقیتنه خادم اك بویوك قوت اولاجغی شك وشبهه‌دن آزاده‌در . آره صیره هندولرله مسلمانلر آره‌سنده منازعه ومقاتله‌یه سببیت ویرن برطاقم اختلافلر وقوع بولمقده‌در. بواختلافلرك تسویه‌سی وازاله‌سی خصوصنده بوتون هندستان یکوجود برکتله حالنده استقلال مجاهده‌سنه کیریشه‌جکدر . هرحالده هند منورانك بوکا موفق اولملرینی امید ایدرز .

قونغره‌ده بر چوق خطیبلر هندستان استقلالنك درحال اعلانی التزام ایتمشلرسه‌ده مولانا (محمد علی) بونك ناهنگام اولدیغنی بیان ایدرك وقت مرهوننه تعلیق، شیمدیلك استقلال اوغورنده وقوع بولان مساعینك تزییدیله اکتفا اولونماسی طلب ایتمش وطبیعی قبول ایدلمشدر.

بو ایضاحاتمزدن هندستانك استقلال وحریتی اوغورنده کیریشدیکی مجاهده‌نك حرارتلی بر صفحه‌یه داخل اولدیغی کورولمکده‌در . بو مجاهده‌نك صفحاتنی تعقیب ایده‌رك قارئلرمزی خبردار ایده‌جکز . سوزمزی بیتیرمه‌دن اول برنقطه‌یه جلب دقت ایتمك ایسترز . معلوم اولدیغی اوزرنده لوزان صلحنك امضاسی فرداسنده هندستان امراسندن واسماعیلیه مذهبنك امام حاضری (آغا) خان بر بیاننامه نشر ایدرك تورکیانك مطالبی لوزان صلحیله اسعاف اولوندیغندن آرتیق مسلمانلرك وبالخاصه هندستان مسلمانلرینك سیاستدن صرف نظر ایدرك انكلتره تاج وتختنه صداقت تامه داخلنده ایشلریله کوجلریله مشغول اولملرینی توصیه ایتمشدی . او زمان بو بیاننامه‌یی (سبیل الرشاد) ده موضوع بحث ایدرك هندستان مسلمانلرینك بوتوصیه‌یی دیکله‌میه‌جکلرینی، بالعکس آمال ملیه‌لرینی تحقق ایتدیرمك ایچون چالیشه‌جقلرینی سویله‌مشدك . چوق کچمه‌دن بر حقیقته ترجمان اولدیغمز تبین ایتدی . بو دفعه‌کی هندستان ملی قونغره‌سی مسلمانلرله هندولر بالاشتراك عقد ایتمشلر ؛ حتی قونغره‌نك مذاکراتنده اك زیاده حاکم اولان شخصیت مسلمان شخصیتی اولمشدر . بوندن آکلاشیلیورکه هندستان مسلمانلری أجنبی تأثیریله یاپیلان توصیه‌لره هیچ قولاق ویرمه‌یورلر. بوکبی پروپاغاندالرك افلاسه اوغرامه‌سی آیریجه شایان قید برحادثه‌در .

ریفستان مجاهده‌سی

صوك صفحه‌سنه کیریور

یکرمی میلیونلق معظم بر کتله تشکیل ایدن قوجه اسپانیانك، جولوغیله جوجوغیله، ارککیله قادینیله ایکی یوزبیك مسلماندن متشکل بر کتلهٔ موحده‌دن عبارت اولان ریفستان مسلمانلرینك شهامتلری قارشیسنده دوچار اولدیغی متوالی هزیمتلر نهایت اسپانیاده بر اختلال وبر انقلاب وقوعنه سببیت ویردی . اسپانیول رؤسای عسکریه‌سی هرفنالغی اداره‌لرنده ظن ایدرك حکومتلرینی دەویردیلر ویرینه بر حکومت عسکریه تشکیل واقامه ایتدیلر . بو حکومت عسکریه بر طرفدن تنسیقاته باشلادی ، دیکر طرفدن ریفستانه قارشی اسپانیانك بوتون قوتلرینی طوپلایه‌رق بویوك بر تعرض اجراسنه قرار ویردی. بو تعرضه اسپانیانك بری ، بحری، هوائی بوتون قوتلری اشتراك ایده‌جکدر . اسپانیا بو تعرضده صوك غیرتی کوستره‌جك وریفستان مجاهدلرینك امحاسنی ، کندیسنه تخصیص اولونان بو ساحه‌یی تسکین واداره‌یه مقتدر اولدیغنی اثبات ایده‌جکدر! بالخاصه (طنجه) مسئله‌سنی موضوع بحث ایده‌جك اولان لوندره قونفرانسنك اجتماعی یاقلاشدیغندن اسپانیا بوایشی برآن اول بیتیرمکه غیرت ایده‌جك وقونفرانسه کندیسنه ویریلن بر منطقه‌یی اداره‌دن عاجز بولونمادیغنی اثبات ایده‌جکدر ! ایشته اسپانیادن ورود ایدن صوك معلومات بو ماهیتده‌در . فقط بزه قالیرسه اسپانیا بو سفرده موفق اولامیه‌جقدر . اسپانیانك بوسفرکی غیرتی یونانیلرك (آنقره) یی ضبط ایتمك ایچون بر وقتلر کوستردکلری غیرته چوق بکزه‌یور . او زمانده یونانیلر برطاقم دولتلرك مادی، معنوی یاردیمیله بویوك بر قوت تعرضیه حاضرلامشلر وآرتیق مجاهدهٔ ملیه‌مزی امحا ایده‌جکلرینه قانع اولارق ایلری حرکاته باشلامشلردی . فقط یونانیلرك اك بویوك دولتلرك معاونتیله وجوده کتیردکلری بوقوت تعرضیه سقاریاده‌اریمش ویونانیلر خیبت وخسرانه دوچار اولارق نهایت معظم تعرضمز اوزرینه ده کزه دوکولمشلردی . عینی حادثه‌نك ریفستانده تکرر ایده‌جکنه ایمان ایدییورز .

اسپانیوللر شیمدی‌یه قدر ریفستانك قهرمان مسلمانلرینه قارشی

هيچ بر موفقيت احراز ايده‌مه‌مشلر ؛ موفقيت احرازيني برطرف، بالعكس ريف قهرمانليلرك شهامت وجلادتندن او قدر بيلمشلردركه اللرنده‌كي مكمل وسائطي صحنهٔ حربده ترك ايتمكله بو قهرمانلرك قوتني قات قات آرتديرمشلردر .

بناءً عليه بز اسپانيوللرك بويوك تعرضني قورو صيقى بر تهديددن عبارت عد ايديورز . جناب حقك ريف قهرمانلريني منصور ومظفر بيورمه‌سنى تضرع ونياز ايدرز .

*
* *

بوندن اولكى نسخه‌مزده قارئلرمزك وبوتون مسلمانلرك بر هلال احمر هيئت صحيه‌سى تشكيل ايدرك بو قهرمانلرك مجروحلرينه ياردیم ايتمه‌لريني توصيه ايتمشدك . بومناسبتله هلال احمر مؤسسه‌سنه بر قاچ سوز سويله‌مكى موافق كوريورز . «هلال احمر» جمعيت محترمه‌سنك بوتون تشكيلاتي يونان اداره‌سندن قورتاريلاجق دينداشلرمزك اسكان واعاشه‌سنه تخصيص ايتديكنى بيليورز . بو پك مهم وظيفه‌يي ايفا ايله «هلال احمر» بوتون عالم اسلامك شكرانني قازانه‌جقدر . هرحالده عالم اسلام ، هلال احمرك بو وظيفه‌يي حسن صورتله ايفا ايتمه‌سى ايچون الندن كلن هرمعاونتي دريغ ايتميه‌جكندن امينز . يالكز هلال احمره شونى تأمين ايدرزكه ريفستان مسلمانلرينه ياردیم ايچون بر هيئت صحيه ارساله همت ايدرسه عالم اسلامك اوكا هرمعاونتي بذل ايتمك خصوصنده دويه‌جغى خواهش قات قات آرته‌جقدر . هلال احمر اسلام عالمى نامنه بو وظيفه‌يي درعهده ايدرسه اسلام عالمى هلال احمرمزك بو همتنى تقدير واوكا اولان محبتنى تزييد ايدر . هلال احمر بو صورتله حقيقةً اسلامى وانسانى بر مؤسسه اولديغنى اثبات ايده‌جك و بوتون مسلمانلرك امدادينه شتاب ايتمكه آماده اولديغنى كوستره‌جكدر . هلال احمرك بوخط حركتى تعقيب ايله الده ايده‌جكى مادى ومعنوى استفاده پك بويوك اولور . هرحالده هلال احمرمزك بو درميان ايتديكمز حقائقى نظر دقته آلمق كياستنى كوستره‌جكنى اميد ايدرز . چونكه بونلرى نظر دقته آلمق محض خيردر .

*
* *

ريف قهرمانلرينه ياردیم ايچون وقوع بولان دعوته محترم قارئلرمزدن چناق قلعه شعبه رئيسى بكباشى محمد عارف بك اجابت ايدرك سبيل الرشاد اداره‌خانه‌سنه اون ليرا كوندرمشدر . بومبلغ هلال احمره تسليم اولنمشدر . محترم قارئمز كونرديكى مكتوبنده ديوركه :

« مقدس جريده‌كزك بشيوز اللى طقوز وبشيوز آلتمش نومرولرينى مطالعه ايتمكله مباهى اولدم . بلاد عربك اك هجرا كوشه‌سنده اعداى دين آرەسنه صيقيشمش قالمش دين قرداشمز اولان بر آووچ ريفستان قهرمانلرينك مناقب جلادتلرينه اطلاع پيدا ايتمكله عون الهى ومدد روحانيت حضرت پيغمبرى ايله اعداى دينى زيروزبر ايدن بو دينداشلريمك برفردى بولونديغمدن طولايى رب مجيد حضرتلرينه حمد وثنا ايلەدم . « تعاونوا على البر والتقوى » امر شريفنه توفيقاً دين قرداشلريمز بولنان ريف كتلهٔ مجاهدينك امور صحيه‌لرينه صرف اولنمق اوزره اون ليرايى فى سبيل الله تقديم وپوسته‌يه توديعاً دائرهٔ عاليكزه كوندردم . بو خصوصده ديكر دين قرداشلريمى تشويقدن كرى طورميەجغمى عرض واسلاملره جناب حق حضرتلرندن نصرت وموفقيتلر تمنى ايلرم افندم .

چناق قلعه شعبه رئيسى بيكباشى

محمد عارف

بوندن باشقه توحيد افكار رفيقمزده طاغستانى زاده حاجى جلال افنديك بر مكتوبنى نشر ايتمكده‌در . مومى اليه ريف قهرمانلرينه اون بيك يارده دولبند تبرع ايتمكده‌در . هرايكى مسلمان قرداشمزه تشكر ايدر واخوان دينمزك همتلرينى، هلال احمرمزك غيرتنى بكلرز .

بياننامه

يونانستاندن كله‌جك ٦٠٠ بيك اسلامك اسكانى ايچون معاونتده بولونمق اوزره غازى مصطفى كمال پاشا حضرتلرى طرفندن عالم اسلامه خطاباً نشر اولونان بياننامه‌در :

تورك ملتى اللهك عنايتنه كووه‌نه‌رك حياتى قورتارمغه ، ياشامق حقنه مالك اولديغنى دنيايه كوسترمكه عزم ايتديكى كون بيليورسكزكه بوتون وسائطدن محروم ، يالكز ايمان وعشق استقلال قوتنه مالك ايدى . توركلر بو سايه‌ده استحصال ايتدكلرى ظفرله مجاهده‌لرينى تتويج ايدرلركن عالم اسلامك پك علوى بر علاقه ايله متحسس اولدقلرينى شكرانله كورمش وبونى دائما منتله ياد ايتمكده بولونمشدر . ايشته بو علاقه‌يه استناداً شمدى‌ده بوتون دين قرداشلرمزدن ينه كندى قرداشلرى ايچون شفقت ومرحمت رجا وتوسطنده بولنه‌جغم .

تورك ملتى ظفره قاووشدى ، فقط اليوم معظم بر ايش قارشيسنده‌در : يونان اداره‌سى آلتنده‌كى مظلوم دينداشلرمزك مبادله‌سى و تورك طوپراغنه اسكانلرى . . . بو قرداشلرمز بوكون يونان ظلمى آلتنده ايكله‌يور . بوتون كون مختلف محللردن كلن فريادنامه‌لر هر مسلمان قلبنى رقته كتيره‌جك ، هر مسلمانى آغلاته‌جق درجه‌ده آجيقليدر . بونلرك بر آن اول قورتارلملرى آرتق هرشيدن اول بر وجيبهٔ دينيه اولمشدر . سز كى بريووا صاحبى اولان ويكونى آلتى يوز بيكى كچن بو قرداشلرمزى تورك طوپراغنه قاوشديرمق ، سفالتلرينه خاتمه ويرمك پك بويوك بر ايشدر .

قارداشلر ، تورك ملتى نه‌قدر وسائطه مالك اولورسه اولسون بو وسائط ينه كافى دكلدر . حرب اثناسنده يونانيلرك آياق باصدقلرى

آناطولی معمورەلری بوکون بر ویرانه اولمشدر . یونان حرص وجنایاتنه قربان قارداشلرك طوپراقلریده خرابه‌یه دونمشدر .

ایشته قارداشلر بویرلری‌اعمار ایتمکه ، دوچاراولدقلری محرومیت وسفالتدن بردقیقه اول‌خلاص‌ایدلملری لازم کلان یونان ادارەسندەکی مسلمانلری یورالرده اسکانه ، آلتی یوز بیك کیشی‌یه اکمك ویرمکه ، مأوا بولمغه چالیشان تورکلر قارداشلرینك سفالتدن تلف اولمالری ایچون عالم اسلامك مروتنه مراجعت ایدییور . دینداشلق رابطهٔ قدسیه‌سنك فیاض تجلیاتنه امید وارم .

بوزواللی قارداشلرمز ایچون مشترك‌خیر وشفقت مؤسسه‌سی‌اولان هلال احمرك واقع اوله‌جق تشبثاتنه بوتون عالم‌اسلامك سوه سوه‌وکمال ممنونیتله ظهیر اوله‌جغنده شبهم یوقدر . هلال احمربودینی وظیفه‌سنده موفق اولمسی ایچون عالم اسلامك لطف ومعاونتنه عرض احتیاج ایدییور . یاپه‌جغکز اك اوفق بر معاونتك بر قاچ مسلمان عائله‌سنك حیاتنی قورتاراجغنی دوشونکز . طوغریدن طوغری‌یه عیناً ونقداً کوندریله‌جك اعانات شکرانله قبول ایدیله‌جکدر . بوکون ازیجی بر جریان ایچنده بولونان و یارین اسکان و اعاشه ایدلمك ایچون بیك مشکلاتله چپه‌لشه‌جك اولان روم ایلی مسلمانلرینك یکانه‌استنادکاهلری ایمانلری ویکانه امیدلری دین قارداشلرینك علویت ونجابتیدر . جناب کبریا جمله‌مزك یاردیجیسی اولسون . »

استانبولك خلاصی

جهاد ملیمزك اك مهم ثمره‌لرندن بری بو هفته اقتطاف ایدلدی . لوزان معاهده‌سنك مواد مخصوصه‌سنه توفیقاً ، همان بش سنه‌لك بر زماندنبری دوام ایدن وملتمزك حافظه‌سنده پك الیم خاطره‌لر بیراقان استانبول اشغالی نهایت بولمش‌ومتفقلر کچن صالی کونی شهرمزی تخلیه وترك ایتمشلردر . بو پك مهم حادثهٔ تاریخیه ، یالکز تورکیایی دکل ، بوتون اسلام عالمنی ممنون ومسرور ایده‌جکدر . متفقلرك استانبولی وسائر اراضیمزی تخلیه ایله شهرمزده حاکمیت ملیه‌مز تمامیله تأسس ایتمش وبو اراضیمز اجنبی تحکمندن قورتولمشدر .

بوحادثه‌یی تسعید ایدییور وبوحادثه‌نك عامل اولان جهادملیمزی اك عظیم شکران وتبجیل ایله یاد ایدییورکن استانبولك بو خلاص سیاسیسنی متعاقب ایفاسی ایجاب ایدن واستانبولك خلاص حقیقیسنی تأمین ایده‌جك اولان وظائفه نظر دقتی جلب ایتمك ایسترز . چونکه استانبولك اشغالی یالکز براشغال عسکری وبراشغال سیاسی ماهیتنده قالمایه‌رق استانبولی‌اخلاقی واجتماعی تفسخه طوغرو سوروکله‌ین برسیل مصیبت حالنی آلمشدر . اجنبی اشغالی آلتنده یاشایان استانبول‌مقدسات ملیه ودینیه‌مزك محافظه‌سنی درعهده ایدن بر حکومت ملیه‌دن محروم قالدیغی ایچون اخلاقی واجتماعی برهرج ومرجه دوچار اولمش‌وهویت ملیه ودینیه‌سنی ضایع ایتدیره‌جك برطاقم جریانلره قاپیلمشدر . اشغال اجنبی دور مشؤمنده مسلمان قادینلرینی اغفال ایدرك اونلری غربك فحش آلود (سوسیه‌ته) حیاتنه آلیشدیرمق ، اسلام وتورك عائله‌سنی تملندن ییقمق ، استانبولده اسلام وتورك حیاتنی تجمیع برعاقبته محکوم ایتمك ایسته‌ین برطاقم جریانلر هیچ برمقاومت کورمکسزین الابیلدیکنه اجرای تخریبات ایتمش وبویوزدن استانبولده اسلام وتورك حیاتی‌عادتا بر تزلزله اوغرامشدر . تورك قادینلرینی صحنه‌یه چیقارمق ، تورك قادینلرینه اماکن عمومیه‌ده چالغی چالدیرمق ، تورك قادینی تستردن وارسته قیلمق ، تورك قادیننك ارککلرله سینه‌ما وتیاترولرده دیزدیزه بولونماسنی مباح کورمك ، تورك قادیننك بر طاقم اجنبیلرله هم بزم اولماسنی خوش کورمك ، تورك قادیننك بورایه‌کلن روس قادینلری کبی چیرچیلاق انظار عمومیه قارشیسنده دەکزلره کیرمه‌سنه ، قوملرده قوورونماسنه مساعده ایتمك ، تورك قادیننك برطاقم یابانجی ارککلرك چای ضیافتلری ویرمه‌سنه وحریم عائله‌سنی هردرلو تجاوزلره کشاده بولوندیرماسنه کوز یومق ... بونلرك هپسی اشغال دورنده آلابیلدیکنه قوت کسب ایدن ضلالت جریاننك عائله‌حیاتمزی ییقه‌رق استانبولك حیات اسلامیه وحیات ملیه‌سنی امحا ایچون ترتیب اولونان مدهش برسوءقصدك کوزه باتان دلسوز تجلیاتی ایدی .

برطرفدن آناطولیده تورك قادینلغی مجاهدین ردوسنه مهمات وجبخانه یتشدیرمك ، آناطولی‌طوپراغی اکمك وبچمك وآناطولی جهادینی قطعی برظفره قاووشدیرمق ایچون کیجه کوندوز چالیشیور وبوتون دنیایی حیران‌ایدن بی‌نظیر برظفرك احرازنده پك مهم برعامل اولیورکن اوته‌طرفده استانبولك اجنبی اشغالی آلتنده یاشامه‌سندن بالاستفاده بوفساد واضمحلال‌جریاننك تورك ملتنك سینه‌سنده‌اوکولماز بریاره آچماسی ایچون چالیشیلیوردی .

برطرفدن آناطولی مسکرات ومنکراتی منع ایده‌رك اخلاقمزی وسجیه‌مزی تحکیم ایدن ، صحتمزی قورویان تدابیر قطعیه اتخاذ ایدییورکن استانبولده مسکرات ، منکرات ، قوقائین ، مورفین ودها بوقبیل درلو درلو امحاکارشیلر رواج بولویور، استانبولی تخریب وامحا ایدییوردی .

برطرفدن اناطولی حیات وممات‌مجادله‌سنه کیره‌رك وارینی یوغنی، بوتون منابعنی بو اوغورده فدا ایدییورکن اوته طرفده استانبولك موجودی لوانطه‌لره ، یودره‌لره ، ایپکلره ، ژاژه‌لره ، ایچکیلره ، أکلنجه‌لره ، ذوق وصفالره ویریلیوردی .

بیکلرجه شکرکه نهایت اناطولی ، استانبولده بوسفاهت وضلالت جریانلرینك اك برنجی مشوقی اولان اجنبی اشغالی قالدیرمغه موفق

اولارق استانبولك خلاص حقيقيسنى تأمين ايده‌جك اولان مانعه‌لرى ازاله ايتدى. استانبولده حاكميت مليه‌نك تماماً تقررى اوزرينه بو ضلالت وسفاهت جريانلرينك جدى بر مقاومت قارشيسنده قالارق قطعى بر هزيمته دوچار اولماسى بكله‌مك هر توركك وهر مسلمانك حقيدر. بكله‌ديكمز بو اجراآت استانبولى احيا ايده‌جكدر. اناطوليده تطبيق ايدلمكده اولان بر چوق قوانين عاليه‌نك آرتيق استانبولده تطبيقنه بر مانع قالمامشدر. مثلا تطبيق شيمدى‌يه قدر شهرمزده اشغال قوتلرينك بولونماسنه مبنى تأخير ايدلمكده اولان منع مسكرات قانوننك تطبيقنه هيچ بر مانع قالمامشدر. تطبيق مجبورى بر تأخيره اوغرايان او قانونك درحال تطبيقه باشلامق حكومتك الك ابتدائى وظيفه‌سيدر. حاكميت مليه‌نك استانبولده تماماً تأسس ايتمه‌مش اولماسى شيمدى‌يه قدر استانبولك منع مسكرات قانوندن استفاده ايتمه‌سنه حائل اولويوردى. لله الحمد حاكميت مليه‌مز بوراده تماماً تأسس ايتدى: بناءً عليه آرتيق ولوكه بر كون اولسون منع مسكرات قانوننك تطبيقنى تأخير حكومتك دخى يدنده دكلدر. حكومت بو قانونى تأخير ايده‌جك اولورسه مدهش بر قانونسزلق ارتكاب ايتمش اولور. حكومت قانونك تعديلنى تصور ايديورسه بيله اونك بو تصورى قانونك تطبيقنى تأخير ايتمه‌سنى ايجاب ايدمز. حكومت هرهانكى بر تصورده بولونابيلير. فقط تصوراتى، ياخود تكليفاتى قانون دكلدر. وبو تصورات وتكليفات بويوك ملت مجلسنه عرض اولونارق قانونيت كسب ايتمدكجه هيچ بر قيمت اجرائيه‌يى حائز دكلدر. بناءً عليه حكومت منع مسكرات قانوننك تطبيقنى تأخيره صلاحيتدار دكلدر. بالذات حكومت او قانونه رعايته مجبور اولديغندن حكومتك، قانونك تأخير تطبيقنه تصدى ايتمه‌سى تشكيلات اساسيه قانوننى زير وزبر ايده‌جك مدهش ومسئوليت عظماىى داعى بر قانون شكنلكدر. بالخصوص بوتون ملت منع مسكرات قانوننك ايفاسنى وشدتله تطبيقنى ايسته‌يور. بناءً عليه بز حكومتك بلاتردد اجراآتنى بكله‌يورز. عقائد دينيه‌مزه، عنعنات مليه‌مزه، آداب واخلاق عموميه‌مزه مغاير جريانلره مانع اولمق، حيات عموميه‌مزى هرج ومرج ايدن ضلالتلره قارشى بر سد چكمك زمانى كلشدر. هر مسلمان وتورك تعقيب اولوناجق خط حركتى درت كوزله بكله‌يور. استانبولك خلاص حقيقيسنى تأمين ايچون وقوع بولاحق اساسلى اجراآت، بوتون ملتك شكرانى قازانه‌جق، بوتون ملتك اميدلرينى تحقق ايتديره‌جكدر. بو خصوصده‌كى وقوع بوله‌جق هرهانكى بر اهمال، مسلمان خلقى مدهش بر فتور وانكساره دوشورر. مسلمانلغك استانبولده زوال بولماديغنى، حاكميت اسلاميه‌نك يكيدن تأسس ايتديكنى دوسته، دشمنه كوسترمك بوكون حكومتك الك متحتم وظيفه‌سيدر.

مطبوعات

يمن نه اولدى؟

(طنين) غزته‌سى يمن مسئله‌سى مناسبتيله شايان دقت بر باش مقاله نشر ايتمشدر. اهميتنه مبنى بعض فقره‌لرينى نقل ايديورز:

يونانستاندن كله‌جك مسلمانلرك احتياجات وآلامنى تخفيف ايلمك مقصديله هلال احمرك مسلمان مملكتلرده طوپلايه‌جغى اعانه‌لره عالم اسلامى اشتراكه دعوت ايچون غازى مصطفى كمال پاشا حضرتلرى طرفندن بر بياننامه نشر ايدلمه‌سى بزى بر آز دوشونديردى. بو دوشونجه‌لر آراسنده يمن قطعه‌سى ده عقله كلدى. هله شو صوك كونلرده بردن بره اورته‌لغى قاپلايان پوليتيقه وتشكيلات كورولتولرى آراسنده بوتون بوتون اونوتولمش كبى كورونن بو يتيم مسلمان الكاسى بزم جداً نظر دقتمزى جلب ايتمكه لايقدر.

يمن اداره‌سى آناطولى مجاهدهٔ مليه‌سى هنوز بيتمه‌مش اولديغى زمانلرده ظن ايديورزكه آز چوق مناسبتده ومخابراتده بولوندى. هرحالده بر آرالق يمنليلرك ملت مجلسنه مبعوث كوندرمه‌لرى بيله مطبوعاتده موضوع بحث اولمشدى. فقط لوزان معاهده‌سى امضا ايدليلر ايدلمز بوتون بو لاقيرديلر بيتدى. يمنك آدى آكيلماز اولدى.

بزم قصورلرمزدن بريده افراطدن تفريطه دوشمكدر. بعضا فعال، سياسى بر اتحاد اسلام دوشونويورز. بعضاً بونك عكس العملى اولمق اوزره اسلام سياستنك بوتون بوتون عليهدارى اولورز. شو دقيقه‌ده بويله بر عكس العمل دوره‌سى ايچنده بولونديغمزى ظن ايديورم. حالبوكه اسلاميت سياستنه قارشى بو افراط ايله تفريطك اورته‌سنده معقول ومعتدل بر طريق واردركه لاييك تورك جمهوريتى(؟) كندى نفوذ وقدرتنه كندى اليه بى معنا بر ضربهٔ انتحار اورمقسزين بونى اهمال ايدمز. اورته‌لغى آلت اوست ايده‌جك سياسى بر اتحاد اسلام پوليتيقه‌سنك مملكتمز ايچون ضرردن باشقه بر نتيجه‌سى اولاماز. فقط بوتون عالم اسلام آراسنده‌كى معنوى رابطهٔ اخوتى محافظه ايتمكده، بو مختلف اسلام هيئت اجتماعيه‌لرينى بربرلرينه متساند بولونديرمقده فائده‌دن باشقه بر ثمره اقتطاف ايتمه‌يز. ايشته مثلا يونانستاندن كله‌جك مهاجرلر مسئله‌سنده باشمز صيقيشنجه عالم اسلامك حسيات اخوتكارانه‌سنه مراجعت ايديورز ودينداشلق رابطهٔ قدسيه‌سنك فياض تجلياتندن اميد وار بولونديغمزى سويليورز.

فقط بو ديناشلق رابطهٔ قدسيه‌سنى يالكز بر صيقيلتى دقيقه‌سنده قضارا خاطرلامق بويوك بر فائده ويرمز. بو بزم دائمى، لايتغير، آچيق بر سياستمز اولماليدر. تصادف دكل، متمادى بر صورتده عالم اسلام ايله مشغول اولماليز. تحريك ايچون دكل، ديناشلق رابطهٔ قدسيه‌سنى تقويه ايچون توركيه جمهوريتى بو ديناشلق رابطه‌سنى قيرديغى كون جهانشمول اهميتنى غائب ايده‌رك شانلى ماضيسنه لايق اولميه‌جق بر مرتبه‌يه دوشر.

اكر بو بويله ايسه سياست خارجيه‌مز بر آز دها واسع ونافذ بر نظر ايله اداره ايدلمك وبالخاصه يمن كبى صادق، مهم وزنكين بر قطعه صرف غفلت يوزندن، سه‌فته‌رلك سببندن آلدن قاچيرلمامق اقتضا ايدر.

بوندن باشقه، توركيه جمهوريتى بوتون عالم اسلامك مركز دينيسى اولديغنى‌ده كوزدن قاچيرمامالى ومختلف قطعه‌لرده‌كى حسيات انسانيه‌يى رنجيده ايتمه‌مى‌ده سياست داخليه‌مزك عمده‌لرندن برى اولمق اوزره كوزاوكنه آلماليدر. نه‌ديمك ايسته‌ديكمز آكلاشيله‌جغى اميديله بو نازك نقطه‌يه علناً مناقشه ايتمكدن توق ايديورز.

حسين جاهد

محاكم شرعيه‌نك الغاسی

بولشه‌ويكلر اسكيدن داغستانده موجود اولوب‌ده بن الاهالی اساسات دينيه‌يه ابتناءً اجرای عدالت ايدن شريعت محكمه‌لرينی الغا ايله برينه يدی كيشيدن مركب (وجدان انقلاب) بولشه‌ويك محكمه‌سی اساسنه مستند اجرای حكم ايدن يكی سيستم بر محكمه‌احداث ايله‌مشلردر . « يكی قافقاسيا »

آثار منتشره :

تحليلی تاريخ فلسفه

مطالب ومذاهب

مابعدالطبيعه وفلسفهٔ الهيه

بوعنوان ايله بوهفته مهم بركتاب نشر اولونمشدر . يونان‌قديمك بدايتندن اون طقوزنجی عصرميلادی نهايتنه قدر غربك بوتون‌مطالب ومذاهب فلسفه‌سنی جامع اولان بواثر فرانسز فيلسوفلرندن مشهور پول ژانه ايله غابرييل سه‌آيك مساعئ مشتركه‌لريله ميدانه كلمش امهات كتبدن معدود يكانه براثردر . متفكرين علمای اسلاميه‌دن الماليلی حمدی افندی حضرتلری طرفندن‌كمال اعتنا ايله ترجمه اولنمش‌واوزون بر مقدمه ايله برچوق حاشيه‌لرده علاوه اولونمشدر . بوندن باشقه مشارالیهك كتابك باشنده جناب حقه برحمدوثناسی واردر . بو تحميد منثور بر شعردر . مابعدلطبيعه و فلسفهٔ الهيه ساحه‌لرنده جولان ايدن بر دماغ ، بر روح جناب قادر ذوالجلالی تحقق بو صورتله تقديس وتحميد ايده‌بيلير . بوتون كوزل كتابلرك باشنه تكجه‌بيله‌جك اولان بو شاه اثری تبركاً سبيل‌الرشاده نقل ايلدك .

حمدی افندی‌حضرتلری‌طرفندن ترجمه‌اولونان‌بواثر زمانمزه‌قدركلن غرب‌جريان فلسفيسنی اك‌مكمل صورتده‌كوسترمك اعتباريله‌فوق‌العاده حائز اهميتدر . بونی اوقويه‌جق علمای اسلام افكار غربيه‌يی متفرق وسائط ايچنده تحری ايتمكدن مستغنی قالير . زيرا امهات كتبدن معدود اولان بو اثرك هيچ نظيری يوقدر . شيمدی‌يه قدر بوطرزده تاريخ فلسفه يازيلمه‌مشدر . پاريس دارالفنون ادبيات فاكولته‌سی اعضاسندن فلسفه پروفسوری (پول ژانه) ايله مذكور فاكولته قونفرانس معلمی (غابرييل سه‌آی) لك مساعئ مشتركه‌لريله ميدانه كلن بو مهم اثرك ديباجه‌سنده مؤلفلر شويله ديبورلر :

« تعقيب ايتديكمز فكر غايت بسيطدر فقط بونی بولمق وموقع اجرايه قويمق كورونديكی كبی قولای اولمادی . چونكه بزدن اول كيمسه بو يوله سلوك ايتمه‌مش ، فرانسه ، انكلتره ، ايتاليا ، آلمانيا ، حاصلی هيچ بر يرده بو اساس دائره‌سنده دكل ، بوكا شبيه بيله بواثر تأليف اولونمامشدر . تاريخ مطالب هب تاريخ مسالكده مكنوز بولونديغندن اونلری بونلردن فك و استخراج ايتمك مساعئ مهمه‌يه متوقفدر . بو يابيلديغی تقديرده بنه ناقص قالير . (مثلا اعتياد ويا لسان مسئله‌لرينی مستقلاً تعقيب ايدن بر تاريخ بولونه‌مايور) نه بولنورسه بر طاقيم‌مباحث اصليه‌ايله ممزوج ، ناتمام‌وقاصر واجمالی متعسر بر چوق قيود و اوصاف ايچنده منتشر و متشتت ، ترتيبسز و وحدتسز برحالده بولونيور . بناءً عليه بز بواجزاء‌ناقصه ومتشتته‌يی تأليف وتركيب ايدرك بركل منتظم ميدانه كتيرمكله فائده‌لی برشی ياپمش اولديغمزه قانعز . بو اعتبارله شو اثر ، ساده برتاريخدن ، برنقلدن‌عبارت قالمايوب‌بحث‌فلسفی ايله تاريخ فلسفه بيننده متوسط بر خاصهٔ عاليه‌يی حائزدر . فلسفه بو يولده تاريخچه مطالب مختلفه‌يه تفريق‌اولنوب غايت علمی بر صورتده عرض وجود ايديبور هر بحثده حركات‌فكريه‌بوتون سلسلهٔ جريانيله كوروليور . خلاف ظن‌اوله‌رق فلسفه ، نره‌كنديسنی‌همان فنون‌سائره‌دن فرقسز برحالده‌كوستريور . هرمسئله‌ده زمان صره‌سيله ياپيلمش اولان علاوه‌لر كوزاوكنده بولونيور . اختلافات وارايسه‌ده بونلر فلسفه‌يی يكی‌زمينلراوزرنده لاينقطع طبقه طبقه يوكسلتوب غايت جميتلی نقطه‌لره وپك عالی تصورلره اعلا ايتمكده‌در . »

بو اثرك محتوی اولديغی مباحثی قاپاغه درج ايتدك . اثرك نه قدر مهم مبحثلری احتوا ايتدكنی آكلامق ايچون مندرجاتنه بر كوز كزديرمك كافيدر . بواثر اهميتيله‌متناسب غايت نفيس برصورتده بويوك قطعه‌ده اك كوزل كاغده‌باصيلمشدر . استفاده‌سنی‌تعميم‌ايچون‌فيأتی‌ده يوز غروشدن‌فضله قونولمامشدر . طشره‌ايچون‌پوسته‌اجرتی‌اوتوزغروشدر . غربك جريان فلسفيسنه تحقق واقف اولمق ايسته‌ينلرك بوكتابدن‌مطلقا برر نسخه ايدنملرينی توصيه ايدرز .

يكی قافقاسيا

بوعنوان ايله استانبولده يكی برمجموعه نشرينه باشلانيلمشدر ، مجموعه اون بش كونده بر چيقه‌جقدر . نشرياتك يالكز قافقاسيا ساحه‌سی‌ايله‌تحديد ايديلميوب‌بوتون شرقدن، بالخاصه‌خارجده‌كی‌توركلرك احوالندن ، ممكن اولديغی قدر معلومات ويرمكه سعی ايديله‌جكی ؛ مجموعه‌نك اذربايجانده ، كورجستانده ، دغستانده ، ايرانده خصوصی مخابرلری اولديغی كبی توركستان ، افغانستان ، قريم وولغا بويی كبی تورك ومسلمان شرق مملكتلرينك احوالندن دخی اخذ معلومات ايتمك امكانی اولديغی بيان‌ايديلمكده‌در . قافقاسيامجموعه‌سنك اصل‌هدفی قافقاسيايی بولشه‌ويك تحكم واستيلاسندن قورتاروب استقلال تامنی تأمیندن عبارتدر . ايلك نسخه‌سنی كوردك . حقيقةً جدی ومهم مقاله‌لری ، معلوماتی احتوا ايتمكده‌در . فيأتی‌ده غايت اوجوزدر . سنه‌لكی ۱۲۰ ، آلتی آيلغی ۶۰ غروشدر . ممالك اجنبيه ايچون سنه‌لكی ۱۵۰ ، آلتی آيلغی ۷۵ غروشدر . بوحريت و استقلال مجاهده‌سی غزنه‌سنی بوتون قارئلريمزه توصيه ايدرز . آدرس : جغال اوغلنده ، آمدی مطبعه‌سنده (يكی قافقاسيا) اداره‌سيدر .

شهزاده باشی : اوقاف اسلاميه مطبعه‌سی

آبونه شرائطی : هر یر ایچون
سنه‌لکی (۲۷۵) آلتی آیلغی
(۱۵۰) ممالک اجنبیه ایچون
سنه‌لکی ۳۲۵ غروشدر .

نسخه‌سی ٥ غروشدر .
ایکی نسخه برآراده
(۱۰) غروشدر
سنه‌لکی ٥۲ عدددر .

اداره‌خانه : باب‌عالی جاده‌سنده
رشید افندی خانده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .
مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنماز .

آدرس تبدیلنده آیریجه
٥ غروش کوندرلملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولمی وآبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور .

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

سبیل الرشاد

سنه ۱۳۳۰ ۱۰۰۰

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم | باش محرر محمد عاکف | صاحب و مدیر اشرف ادیب | اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٥٦٨ - ٥٦٧ | ۳۰ صفر الخیر ۱۳٤۲ | * پنجشنبه * | ۱۱ تشرین‌اول ۱۳۳۹ | جلد ۲۲

آنغلیقان کلیساسنه جواب

شرع و وقالت جلیله‌سی طرفندن آنغلیقان کلیساسنه کوندریلمك اوزره تدقیقات و تألیفات اسلامیه هیئت علمیه‌سی رئیس عالیسی شیخ عبدالعزیز چاویش افندی حضرتلرینك تألیف بیوردقلری جوابدر :

دین اسلامك روحی

ان الذین قالوا ربنا الله ثم استقاموا فلا خوف علیهم ولاهم یحزنون . اولئك اصحاب الجنة خالدین فیها ـ احقاف . [۱]

دین اسلام ایکی رکن تبلیغ ایدیورکه ایکیسی‌ده بوتون تعالیمنك روحیدر ، وجودینك مدار بقاسیدر . بونلردن بری اکسیلنجه انسان حقیله مسلمان اوله‌ماز . رکنلرك برنجیسی اللهك یکانه اله اولدیغنه، اوندن باشقه معبود اولمادیغنه ایماندن عبارت **توحید** ؛ ایکنجیسی ایسه **طوغرولقدر** . بو ایکی رکن برمسلمانده اجتماع ایتدیکی کبی قورقودن سلامت بولور ، اندیشه‌دن قورتولور . اویله‌یا ، قورقو کبی ، اندیشه کبی شیلر دنیاسنده اولسون ، آخرتنده اولسون، ناصیل حضورینی اخلال ایده‌بیلیرکه حقك مفتاح رحمتی ، وسیلهٔ رضا و محبتی بو ایکی رکنده مندمج بولونیور ؟

بزلر کتابمزك اولکی قسمنده دینك اساسلرندن بر طاقملرینی صایمشدق . بوندن بویله‌ده توحید ناصیل اسلامك روحی و حقیقتنك سری اولیور ، طوغرولق ناصل اونك هدفی ، غایه‌سنی تشکیل ایدییور ؟.. بو جهتلری سویله‌یه‌جکز .

[۱] « معبودمز اللهدر » دییوب‌ده طوغرولغه صاریلان کیمسه‌لر ایچون نه قورقو وار ، نه‌ده کدر کوره‌جکلردر . بونلر مؤبد اوله‌رق جنتلکدر . »

توحید

کندیسندن اول کلن دیکر سماوی دینلر کبی اسلام‌ده عینی حقیقتی بیلدیرییوردی : « الله بردر . شریکی یوقدر . خالقدر ، باریدر ، مصوردر . اویله بر اللهدرکه اوندن باشقه اله یوقدر . باقیدر ، هر آن بوتون خلقت اوزرنده حاکم و قائمدر . نه اویوقلار ، نه اویور . کوکلرده ، یرده نه وارسه هپسی اونکدر . کیم تصور اولنه‌بیلیرکه قالقسین‌ده اذنی اولمقسزین نزد الهیسنده شفاعت ایده‌بیلسین ؟ مخلوقاتنك ایشله‌دکلرینی، ایشله‌یه‌جکلرینی بیلیر . مخلوقاتی ایسه علم الهیسندن یالکز اونك دیله‌دیکنی قاورایه‌بیلیر ، باشقه برشی بیله‌مز . علمی بوتون کوکلری، یری قوجاقلار و بونلرك نکهبانلغی کندیسنه آغیر کلمز . یوکسك ، بویوك آنجق اونك ذات کبریاسیدر . کوزلر اوکا یتیشه‌مز ؛ او ، کوزلری کورور . لطیفدر ، خبیردر . »

دین اسلامك الهی هیچ برزمان اویله غضبندن آتش پوسکورور ، کائناتی قاصار قاوورور ، قانه صوصامش ، طویمق بیلمز ، کنج کنج قیزلر ، کوربه کوربه چوجقلر قصابلق حیوانلر کبی بوغازلانمادقجه خوشنود ایدیله‌مز برصورتده تجلی ایتمش دکلدر . اسلامك معبودی « بن جنی ، انسی آنجق بنی بیلسینلر دییه یاراتدم . یوقسه اونلردن

رزقده ایسته‌میورم ، نه بسله‌مه‌لرینی‌ده ایسته‌میورم . » ١] بویوریبور .
« كسیلن قوربانلرك نه اتلری ، نه قانلری اللهه وارمیه‌جغنی ، اللهه آنجق اخلاص ایله ایشله‌نیلن عمللرك واره‌بیله‌جكنی » ٢] بیلدیریور .

شیمدی باقه‌لم ، اخلاصك ، توحیدك ، عبادتك فاطر ذوالجلاله حصر وتخصیصی نه‌دن سعادت بشریه‌نك اك متین اركانندن اولیور ؟ أوت ، كائناتك ازلی مبدعنه ، یرلرك ، كوكلرك سرمدی صاحبنه ، حاصلی آیات قدرتی حامل پیغمبرلر كوندرن ، سبیل هدایتی كوستررن كتابلر ایندیرن اله ذوالجلاله قارشی یوركلرده صاغلام بر ایمان یرلشمدكجه نه وحی منزل جان قولاغیله دیكله‌نه‌بیلیر ، نه‌ده نبی مرسل . حتی چوق زمانلر جناب حق انكار ایدنلرك حالی بوسبوتون عكسنه‌در: اك بلیغ آیتلر بصیرتلرنده‌كی فسادی ، اك مؤثر هدایتلر قافالرنده‌كی ضلالی آرتیرمقدن باشقه بر نتیجه ویرمز اولور . (ونخوفهم فمایزیدهم الا طغیاناً كبیراً - سورهٔ اسراء » ٣]

بونك ایچوندركه آیتلر ، هدایتلر آنجق حق یولنی طوتوب ده كندیلرینی ضلالدن وضلالك ویره‌جكی وخیم عاقبتلردن قورومق ایسته‌ین مؤمن طبقه ایچون مفید اوله‌بیلور .

بر كره‌ده اللهك كرچكدن وارلغی ایله عبادتك یالكز اوكا حصرنده‌كی ضرورت انسانك قلبنده یرلشدیمی ، آرتیق یا رحمت یزدانیسنی ایسته‌یه‌رك ، یا عقابندن چكینه‌رك ، یاخود كبریای الهیسنی كوز اوكنه كتیره‌رك خشیت حسیله متحسس اولمق طبیعیله‌شیر . ایشته آنجق اوزماندركه بر فنالقده بولونمق ، یاخود بر كناهك جاذبه‌سنه قاپیلمق ایسترکن انسانك خاطرینه الله كلیرده یا عذابندن قورقسی ، یا غضبندن قاچیسی ، یا رضای سبحانیسندن محروم قاله‌جغنی دوشونمه‌سی یوزندن او خطانی ایشله‌مز اولور. شاید بشریتی ایجابی آیاغی قایسه بیله ندامته صاریله‌رق اللهدن مغفرت ایسته‌دیكی كبی او خالق كریمی بوتون توبه‌لری قبول ایدن بر اله رحیم بولور .

حاصلی جناب حقك وحدانیتنه واسماء حسناسنك كوستره‌بیلدیكی بوتون صفات عظمتنه ایمان انسانی دائما اللهی آكمغه وكیزلی ، آچیق نه قدر حركاتی وارسه هپسنك مراقبه آلتنده بولوندیغنی اونوتمامه‌یه سوق ایدر . بو صورتله میزان وجدانی اعتدالی بولورده اوكا هوسنی اوقشایان ، ذهنی چلن بر خطایه آتیلمازدن اول نفسنی محاسبه‌یه چكدیرر . شاید نفسانی دوشونجه‌لره محكوم اوله‌رق هوسانك غلبه‌سی آلتنده قالیرسه عینی وجدان كندیسنی مؤاخذه‌یه ، لومه باشلایه‌رق

١] وما خلقت الجن والانس الا لیعبدون. ما ارید منهم من رزق وما ارید ان یطعمون - سورهٔ ذاریات .
٢] لن ینال الله لحومها ولادماؤها ولكن یناله التقوی منكم - سورهٔ حج .
٣] « اونلری آیاتمزله قورقوتیورزده تهدیدیمزك ، طغیانلرینی دها بویوك طغیان ایله آرتیرمقدن ، باشقه تأثیری اولمایور . »

حقیقی ندامته ، صمیمی بر توبه‌یه مجبور ایدر . ذاتاً فاطر ذوالجلال قوللرینك كمال مطلقدن محرومیتنی ، مناهی‌یه قارشی عصمت كامله‌دن عجزینی بیلدیكی ایچون توبه ایله نزاهته رجوع ایدنلره رضا ومحبتنی وعد بویوریور : (ان الله یحب التوابین ویحب المتطهرین - سورهٔ بقره) ١] (یا عبادی الذین اسرفوا علی انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله ان الله یغفر الذنوب جمیعاً انه هو الغفور رحیم وانیبوا الی ربكم واسلموا له - سورهٔ زمر) ٢]

بناءً علیه شو آیتلرده كورولدیكی ودها بر چوق آیات جلیله‌ده كوروله‌جكی وجهله نظر اسلامده یالكز اللهه ایمان حیاتی شئونلرنده انسانلرك میزان استقامتیدر . صوكره ، نفسلری فاسد هوسلرندن ، مضر تمایللرندن آلیقویه‌جق بر قوت وارسه اوده جناب حقی آكملریدر. ناصیل كه اللهك وحدانیتله عبادته استحقاق خصوصنده تفردینه وباشقه‌لری كبی محاسبه‌یه چكیلمك ، مسئول طوتولمق مرتبه‌لرندن یوكسكلكنه ایمان عقیده‌سنده مسلمانلری حكمداره ، امیره ، حاصلی ایش باشنده كیم وارسه هپسنه حساب صورمایه سوق ایدن بر روح كورولور .

دین اسلامه ایمانی اولان مؤمن جناب حقدن باشقه كیمسه‌نی تصور ایده‌مزكه عدل ایله و بوتون خطالردن معصومیتله تفرد ایتمش اولسون . زیرا او مؤمن بیلیركه حكم آنجق اللهك ؛ امتلر آره‌سنده كورولن حل وعقد صاحبلری حقك بر یوزنده‌كی خلیفه‌لرندن باشقه بر شی دكل . خالق ذوالجلال كندی عیالی بولونان انسانلر اوزرینه بونلری خلیفه نصب ایتمش وساحهٔ تصرفلرینك حدودینی شرع ایله كندیلرینه كوسترمش ؛ اوزرلرینه رعیه آره‌سندن مراقبلر ، محاسبلر آییرمش ؛ صوكره هیچ بر راعی‌یه اللهك كندی عبادی حقنده فرض وتقدیر بویوردیغی احكام واساسات خیر وسعادته مخالف دوشه‌جك امر ونهیلرینك مطاع اولمسی حقنی ویرمه‌مش؛ بالعكس بوتون جماعات اسلامیه‌یه «عدالتدن قیل قدر آیریلمایك. ایسترسه طوغرودن طوغرویه كندی علیهكزده ، یاخود آنا كزك بابا كزك واك یاقین خیصیملریكزك علیهنده اولسون ، الله ایچون ادای شهادتدن كری طورمایك؟ » ٣] أمرینی ویرمش ، (الله ربنا وربكم لنا اعمالنا ولكم اعمالكم لا حجة بیننا وبینكم الله یجمع بیننا والیه المصیر - سورهٔ شوری) ٤] بویورمش .

١] « جناب حق توبه ایدنلری سور ، طاهر اولانلری سور. »
٢] « ای نفسلرینه ظلم ایدن قوللرم. اللهك رحمتندن امیدی كسمه‌یكز. شبهه یوقدركه الله بوتون كناهلری عفو ایدر . چونكه او غفور رحیمدر . ربكزه دونوكز واوكا قارشی دائما اخلاص اوزره بولونوكز . »
٣] كونوا قوامین بالقسط شهداء لله ولو علی انفسكم او الوالدین والاقربین - سورهٔ نساء .
٤] « الله بزمده ربمز ، سزكده ربكز . بزلم اعماللز بزه ، سزك اعمالكز سزه . سزلرله آره‌مزده مخاصمه یوق . الله بزی بر یره طوپلایه‌رق حكمنی ویره‌جكدر . صوكنده رجوع اولونه‌جق آنجق اودر . »

لكن توحيد عقيده‌سی بيقيلير ، ياخود صارصيليرده انسانلر باشلرنده‌كی حكمدارلريله ديكر امر صاحبلرندن باشقه‌سنی مراقب كورمزسه ، ياخود زعملری وجهله اتكلرينه ياپيشه‌رق اللهك غضبندن قورتوله‌جقلری بر طاقم شفاعتجيلرله بر سورو متوسطلری جناب حقه شريك قوشارلرسه ايشته خسرانك بويوكی اوزمان كنديني كوسترر . (ومن يشرك بالله فقد ضل ضلالاً بعيداً ـ سورهٔ نساء) ١]

غير مسلملر آره‌سنده نه‌قدر جماعتلر واركه رجال دينندن برينك اوكنده كناهلرينی اعتراف ايديويرمك بوتون او معاصينك لوثندن ويوكندن تميزله‌نوب قورتولمايه كافيدر ، اعتقـادينی طاشيديغی ايچون منكرانه آلابيلديكنه منهمك بولونيور . هيچ دوشونميوركه نه بو رجال دين اللهدن أل آلمش ، نه‌ده هيچ برينك الله اوزرنده نفوذی اولمق امكانی متصور .

بوندن باشقه نه‌قدر امتلرده واركه نفوذ وقدرت صاحبلرينه قارشی تماميله منقاد اولملری خيبت و حرمانلرينه سبب اوليور ، زيرا اسلامك مسلمانلره فرض قيلديغی وجهله هركس ايشله‌ديكی ايشدن .طولايی بلا استثنا محاسبه‌يه چكمك ايچون تعاليم دينيه‌لری آره‌سنده بر امر بوله‌مايورلر . اويله‌لری ظلم ايچنده ، اسارت ايچنده او زمانه قدر ايكلر طوروركه تقدير مشيئته آره‌لرندن يتيشه‌جك انقلابجيلر كنديلرينی طلب حق دعواسيله آياقلانديرسين‌ده ساحهٔ سلامته طوغرو چكسين كوتورسون .

مسلمانلره اسلامك بوتون تلقين ايتديكنی علی بن ابی طالب شو صورتله اجمال ايديور :

« اسلامی آچدی وهركلك ايسته‌ين ايچون يوللرينی قولايلاشديردی. يقمق ديله‌ينلره قارشی اركاننی ييقيلماز حاله كتيردی . اودين مبينی كنديسنه صاريلانلره نجات ، سايه‌سنه صوقولانلره سلامت ، لسان حكمتنی سويله‌ينلره برهان ، مدافعه‌سنده بولونانلره شاهد ، ضياسنه كلنلره نور ، عقلی اولانلره ادراك ، دوشوننلره دماغ ، حقی آرايانلره نشان ، عزم صاحبلرينه بصيرت ، عبرت آلانلره انتباه ، تصديق ايدنلره خلاص ، توكلده بولونانلره استنادكاه ، تفويض ايله‌ينلره راحت ، ثبات كوسترنلره سپر قيلدی . » ٢]

جناب حقك وصف وتوحيدنده سويله‌نلرك الك جميلليسی ينه علی بن ابی طالبك شو سوزلريدر :

« وهملر ساحهٔ اوصافنه قونه‌ماز ؛ قلبلر كيفيتنه دائر برحس ايدينوب‌ده اوزرنده اطمينان بولاماز . كوزلر ، كوكلر اونی قابل دكل

١] « كيم باشقه‌سنی اللهه شريك قوشارسه حقدن يك اوزاق بر ضلال ايچنده قالمشدر . »

٢] نهج البلاغه شرح ابن الحديد جزء ٦ صحيفه ٢١٩

قوجاقلايه‌ماز . هرشيئی بيلير : سينه‌لرك مضمر بوتون اسرارينی .. باش‌اشه ويرنلرك فيسلديسنی .. ظنون اوزرينه‌قورولمش خاطره‌لری . يقينه دايانمش اطمينانلری .. كوزلرك صاقلی صاقلی پارلايان‌نظرلرينی ، روحلرك الك‌درين كوشه‌لرينی .. غيبلرك الك مظلم‌درينلكلرينی .. قولاقلرك كيزلی كيزلی ديكله‌دكلرينی . قاريجه‌لرك يازلاديغی يووالرينی .. حشراتك قيشلاديغی اينلرينی .. آجيقلی دوه‌لرك ايچين ايچين انينی .. الك‌خفيف يوروين آياقلرك سسنی .. چيچكلرك قوينده قات قات اورتوله يورونمش ميوه‌نك بشيكنی .. طاغلرده وحوشك چكيلديكی مغاره‌لرله واديلری . سينكلرك ، آغاجلرك ساقيله قابوغی آره‌سنده‌كی اختفاكاهنی .. ياپراقلرك داللر اوزرنده بيتديكی يرلری .. اركككلرك صلبندن ارحامه اينن مختلط مايهٔ خلقتك حجرهٔ قرارينی .. بولوطلرك هنوز تشكل ايتمشلريله ، يری برينه كرفت اولانلرينی .. اينجی داملالرينك سحاب ايچنده‌كی خزينه‌لرينی .. قاصيرغه‌لرك اتكلريله صاووردينی . ياغمورلرك سللريله قوپاروب كوتورديكنی .. يووالرينك قارا كلغنده قوشلرك ترانه‌سنی .. حاصلی ، صدفلرك سينه‌يه چكوب‌ده دكز طالغه‌لرينك ياغريينه باصديغی .. كيجه‌لين ظلمتك اورتديكی .. كوندوزين كونشك اوزرينه طوغديغی .. نه‌وارسه هپسنی‌بيلير . واحاطه‌نك بودرجه سندن دولايی اوكا هيچ بر كوجلك عارض اولماديغی كبی نه دست ابداعندن چيقان مخلوقاتنی صيانت ايدركن ساحهٔ قدرتنه برعارضه اوغرار ، نه‌ده كائناتك امورينی‌تدبيرايدرايكن ذات احديته فتور عارض‌اولور . بالعكس علم الهيسی هپسنه نافذ ؛ احاطه‌سی هپسنی تثبيت ايتمش ؛ عدلی‌هپسنه شامل ؛ فضل سبحانيسی ، شان ربوبيته لائق‌حمدوثنادن عجزلريله‌برابر ، ينه هپسنی قوجاقلامقده . » ١]

شيمدی ، اسلامك روحی وسری برطرفدن حق آكمق ، ديكر طرفدن حقك آثاريله‌او آثارك سينه‌سنه امانت ايتديكی اسرار وحكمی دوشونمكدن عبارت اولديغی ايچون كرك قرآنده ، كرك احاديث نبويه‌ده بوقادارله اكتفا ايدلمش وذات‌الهی تفكردن نهی‌ايدر برچوق امرلر وارد اولمشدر . چونكه فاطر مطلق نه‌عقولك ، نه‌ده ادراكك احاطه‌سنه امكان متصور دكل . بر طاقيم كيمسه‌لرك قالقوب‌ده حقك كنهنی ، ماهيتنی تدقيق واديلرينه طالملری ، اونی تصور وتصوير سوداسنه دوشملری ايسه الله ذوالجلالك كبريای فوق‌الخياله قارشی جهل تام ايچنده بولوندقلرندندر .

لكن‌مسلمانه كلنجه ، اوعقول‌بشرك بومقصده‌وصول مرتبه‌لرندن چوق اشاغيده اولديغنی دينی‌ايجابی اوله‌رق بيلير ؛ صوكره ، قرآننده رسولنك سنتنده « هيچ برتصورك ، هيچ برشيئك‌اللهه بكزه‌مديكنی ، خيال بشره كله‌بيله‌جك نه‌قدر صور و اوهام وارسه هپسنه اللهك مخالف اولديغنی » كورور طورور .

[١] نهج‌البلاغه شرح ابن‌الحديد جزء ٦ صحيفه ١٢٠ وجزء ٧ صحيفه ١٦٦

« ایشته اسمای جمیله و صفات جلیله‌سی یوزندن مسلمانلرك بر درجه‌یه قادار طانیه‌بیلدیکی الله او فاطر ذوالجلالدرکه حضور عظمت و کبریاسنده عجزدن عجزه ، حیرتدن حیرته دوشمشلر و کاتبك الده‌کی قلمك اوجنه باقان بر قاریجه‌نك کوره‌بیله‌جکندن فضله‌سنی کوره‌مه‌مشلردر . آلمانلرك شاعر حکیمی کوته دییورکه :

« بن حقك ذات اقدسنه دائر واضح بر فکر ایدینمکدن چوق اوزاقده‌یم . بوکا عائد اولمق اوزره سویله‌دیکم ، یاخود یازدیغم شیئلره منحصر : خلاق عظیمك کنهی ، حقیقتی ادراك ممکن دکل ، ذات الٰهی ایچون انسانده مبهم بر شعوردن ، ظنی بر طاقم صوردن باشقه برشی یوق . بوکا رغماً اللهك وارلغی انفسده‌ده مشهود ، آفاقده‌ده . بویله اولدقدن صوکره بزم ایچون اونك کنهی ، حقیقتی بیلمکدن ، یاخود بیلمه‌مکدن نه چیقار ؟ هم اللهك ماهیتنی بز نره‌دن بیله‌جکز ؟ بزم حدسمز ، تخمینمز او ماهیتی قوجاقلایاجق کبی کنیش دکلکه ، چوق طار : مع‌مافیه قطعی بیله اولسه بوندن بزه نه فائده حاصل اوله‌جق ؟ فرض ایدلکه اللهی لایعد و لایحصی اسما و صفات ایله تسمیه و توصیف ایتدم . باقیورمکه اوینه ابدیاً بونلرك فوقنده . مادامکه وجود اعظم بنم الله دیدیکم ذات کبریادر ، او یالکز انسانده تجلی ایتمز ؛ بالعکس بیوك کوچوك بوتون شئونده و طبیعتك فنی ، بلیغ بوتون مظاهرنده صورتلرك هر دورلوسیله اشراق ایدر طورور . شیمدی شو سویله‌دکلریمزه رغماً عجبا صفات بشریه ایله مقایسه ایدرك حقك کنهی ، حقیقی ادراکه فکر بشر ایچون قدرت متصورمیدر ؟ »

ایشته مسلمانلرك و غیر مسلم امتلرك آره‌سندن یتیشن حکمانك الله ذوالجلال حقنده‌کی عقیده‌لری بو . صوکره ، بو او یکانه عقیده‌که جناب حق کیمسه ایچون اوندن باشقه‌سنی قبول ایتمیور . بو او معظم عقیده‌که هرشی اوکا نسبتله کوچوك قالیور . « ان الله لایغفر ان یشرك به و یغفر مادون ذلك لمن یشاء – سورهٔ نساء » [۱]

اولکی قسمده سویله‌دیکمز وجهله توحید عقیده‌سی نصرانیت عالمنده مستقبل عقیده‌سیدر . چونکه « رونسانس » دیدکلری دور تجددك باشلاماسندن دولایی اون آلتنجی عصر میلادیده حادث اولان تضییقلره رغماً اوروپا افکاری بو عقیده‌یی کرکی کبی نظر امعانه آلدی . واقعا طبیب سرویتوس توحیده دعوتله اتهام اولونه‌رق ۱۵۵۷ سنه‌سی تشرین اولنك ۲۷ نجی کونی جنوه‌ده آتشه آتیلدی . مع‌مافیه بو حادثه مذهبنه طرفدار اولان اعوانك عزمنی صارصمادی . سویندی ایله دیکرلری‌ده عینی چیغیری طوته‌رق ایتالیاده ، لهستانده ، ترانسیلوانیاده و سائر یرلرده توحیدی نشره باشلادیلر . انکلتره ایله امثالی مملکتلرده ایسه ۱۸۱۳ تاریخ میلادیسیله اسکی جزا قانونی تعدیل ایدلدکجه توحید کلیساسی قورولامادی .

---

[۱] « الله ، شبهه یوقدرکه ، یالکز کندیسنه شریك قوشولماسنی عفو ایتمز ؛ یوقسه دیله‌دیکنه بوندن باشقه‌سنی عفو ایدر . »

غرب جریان فلسفیسی

متفکرین علمای اسلامیه‌دن المالیلی حمدی افندی حضرتلری طرفندن نشر اولونان (تحلیلی تاریخ فلسفه : مطالب و مذاهب : مابعدالطبیعه و فلسفهٔ الٰهیه) عنوانلی اثر حقنده کچن هفته ایضاحاتده بولونمشدق . مشارالیه حمدی افندی حضرتلری بو کتابك اهمیتنی ایضاح مناسبتیله مهم بر مقدمه تحریر بیورمشلردر . بو مقدمه‌ده فلسفه حقنده ، نبوت و تجدد حقنده مهم بعض مطالعات واردر . بو کتابك اهمیتنی کوسترمك مقصدیله مقدمه‌نك بعض پارچه‌لرینی نقل ایدییورز :

(اوتیت علوم الاولین و الآخرین) حدیث شریفندن مستبان اولدیغی اوزره علیه الصلاة و السلام افندمز اولین و آخرینك علومنه مظهریتله ممتاز ایدی ؛ آنك وارثی اولان امتك‌ده بو مظهریتده بولنمسی اقتضا ایدر . بو سایه‌ده‌درکه او امت امم سائره ایچون مابه الاستشهاد اوله‌جق بر کمالی حائز اوله‌بیلیر . ثروت علمیه‌سی تام اولان ملتلرك اُولوسی‌ده ، دیریسی‌ده ملل ناقصه‌نك مرجع مدنیسی اوله کلمشدر .

ملت اسلام (وجعلناکم امة وسطاً لتکونوا شهداء علی الناس) سرینه مظهر اولمق ایچون (ویکون الرسول علیکم شهیداً) مؤداسی موجبنجه حضرت رسول اللهی مابه الاستشهاد اتخاذ ایده‌بیلملی و امم سائره‌دن استغنا ایله استقلال تامه صاحب اولملیدرکه یالکز درکاه الوهیته کندی رکوع ایده‌بیلسون . حالبوکه بوکونکی امت علوم اسلافنی ضایع ایتمکده بولندیغی کبی علوم آخرینده دخی بالوجوه ناقص اولدیغی ایچون شوکت اسلامدن بهره‌مند اوله‌مامش ، ملل غربیه‌یه قارشی اولان نقصان علمیسی حسبیله اونلرك العیاذ بالله تماماً تهلکهٔ استمثاله معروض بر حالده قالمشدر .

عالم غرب بزم علوم دینیه و قرآنیه‌مزه وارنجه‌یه قدر الك مهم کتابلریمزی ترجمه ایدرك کندی معلوماتلرینه ضم ایدرلرکن و شعرائینك میزان کبراسنی بیله اوبولده مطالعه ایله اصول اسلامی تحریف ایده‌جك نتائج چیقارمغه چالیشیرلرکن بز نه ایچون اونلرك غنائم علمیه‌لرندن محرومیت ایچنده قاله‌لم و نه‌یه بو محرومیتدن قورتولمق ایچون متمادیاً کندیمزدن چیقوب اونلره استحاله ایتمکه میل ایده‌لم . قرآنی ترجمه ایدیب اوقویان و اسلامه قارشی اونکله‌ده سلاحلانان فرنکلر مسلمان اولمیورلرسه اونلرك فلسفه‌لرینی اوقویوب آکلایاجق و کندیلرینه قارشی بونکله‌ده تجهز ایده‌جك اولان مسلمان نه‌یه فرنك اولیورسون . اهل اسلامده کوزه چارپمغه باشلایان میل ناخوش اونلرده‌کی سرمایه‌نك دهاء علمیمزله ایشله‌نمه‌مش و معادل قیمتلره اولسون تحویل قلنمه‌مش اولماسندن منبعثدر . بویله اولماسی حقیقتك علیهمزده بولنماسندن نشأت ایتسه ایدی قورقنج ایدی . حالبوکه یاقینده اخطار ایده‌جکم وجهله بتون حقیقتك اساسی بزمدر ، بزم حقائق دینیه‌مزه کمال التیام ایله تفریع ایدیله‌بیله‌جك اولان علوم و فنون ، اونلرده طالدیرمه صورتیله

و بر انحراف کلی ایچنده نشو و نما بوله‌بیلمشدر . غالبا فردلر علی‌الاکثر اون‌درت، اون بش یاشلرنده بلوغه ایرمکله ، دور طفولیتدن دور شبابه آتلامغه باشلادقلری کبی ملتلرده اون دردنجی واون بشنجی اعصار تاریخیه‌لرنده باشقه بر انتباهه ، باشقه بر حیاته انتقال دوره‌سنه کیریورلر . اوروپا انتباهی اون دردنجی عصر میلادی ایچلرنده باشلامش ایدی • تاریخ هجری" اسلامده ایچنده بولندیغمز عینی عصرلرده‌ده بیوك بر انتباهك باشلادیغنی کوریورز . بوکون بوچالایوب طوران بو جریان انتباه شعور روحیسنه ایرمه‌مش وهنوز وحدت نفسیه‌سنی طوپلایه‌مامش بولندیغی ایچون غایت هولناك بر سیر تحیرمکده‌در .

خدانکرده وجدان اجتماعیسنی غائب ایدرسه طول مدت امواج فلاکت ایچنده قیوزانه‌جق وهیچ بر ملتك صاب جمعیته کیرمیه‌جکدر؛ جناب حقدن تمنی ایتدیکمز وجهله وجدان اجتماعیسنی ضایع ایتمکسزین بو ادوار انتباهی تعقیب ایده‌بیلیرسه ، عقل وحسنه ، روح وبدنه کمال متانتله نظام ویروب استقبال قریبك اك بیوك بر مانی اوله‌رق ظهور ایده‌جك ومدنیت حاضره‌نك امراضندن معری بر حیات صحیح ایله بتون ملتلرك مابه‌الاستشهادی اولمق سویه‌سنه کله‌جکدر . هر حالده اسلامك یکرمنجی عصری اوروپانك یکرمنجی عصرندن پك چوق متکامل بر مرتبه‌ده بولنه‌جقدر .

بناءً علیه بزی اوروپایه اذابه واصاغه ایتمك ایچون چالشمق بر ضلال وفقط اوروپایی بزه اذابه واصاغه ایتمك ایچون چالیشمق بالعکس بر وجیبه دیمك اوله‌جغندن بو مقصده مبنی اولان بو ترجمه‌یی بر اثر خیر عد ایتمکده تردد ایتمدم .

امهات کتبدن معدود اولان بو اثرك همان نظیری یوقدر ، شیمدی‌یه قدر بو طرزده تاریخ فلسفه یازلمامشدر . پارس دارالفنون ادبیات فاکولته‌سی اعضاسندن فلسفه پروفسوری (پول ژانه) ایله مذکور فاکولته قونفرانس معلمی (غابریه‌ل سه‌آی) ك مساعی" مشترکه‌لریله میدانه کلن وفقط پول ژانه‌نك احاطهٔ فلسفیه‌سنه دها زیاده مدیون بولنان اصل اثرك دیباجه‌سنده مؤلفلر شویله دیورلر : « تعقیب ایتدیکمز فکر غایت بسیطدر . فقط بونی بولمق وموقع اجرایه قویمق کورونديکی کبی قولای اولمدی . چونکه بزدن اول کیمسه بویوله سلوك ایتمه‌مش، فرانسه، انکلتره، ایتالیا، آلمانیا حاصلی هیچ بر یرده بو اساس دائره‌سنده دکل، بوکا شبیه بیله بر اثر تألیف اولنمه‌مشدر . تاریخ مطالب هپ تاریخ مسالکده مکنوز بولندیغندن اونلری بونلردن فك واستخراج ایتمك مساعی" مهمه‌یه متوقفدر . بو یاپیلدیغی تقدیرده ینه ناقص قالیر . (مثلا اعتیاد ویا لسان مسئله‌لرینی مستقلاً تعقیب ایدن بر تاریخ بولنه‌میور .) نه بولنورسه بر طاقم مباحث اصلیه ایله ممزوج ، تالی وقاصر واجمالی منحصر بر چوق قیود واوصاف ایچنده منتشر ومتشتت ، ترتیبسز ووحدتسز بر حالده بولنیور . بناءً علیه بز بو اجزاء ناقصه ومتشتته‌یی تألیف وترکیب ایدرك بر کل منتظم میدانه کتیرمکله فائده‌لی بر شی یاپمش اولدیغمزه قائلز .

بو اعتبار ایله اشبو اثر ، ساده بر تاریخدن ، بر نقلدن عبارت قالمیوب بحث فلسفی ایله تاریخ فلسفه بیننده متوسط بر خاصهٔ علمیه‌یی حائزدر . فلسفه بو یولده تاریخیله مطالب مختلفه‌یه تفریق اولنوب غایت علمی بر صورتده عرض وجود ایدیور . هر یرده حرکات فکریه بتون سلسله" جریانیله کورولیور ، خلاف ظن اوله‌رق فلسفه ، بزه تندیسنی همان فنون سائره‌دن فرقسز بر حالده کوستریور . هر مسئله‌ده زمان صره‌سیله یاپلمش اولان علاوه‌لر کوز اوکنده بولنیور . اختلافات وارایسه‌ده بونلر فلسفه‌یی یکی زمینلر اوزرنده لاینقطع طبقه طبقه یوکسلتوب غایت جمعیتلی نقطه‌لره وپك عالی تصورلره اعلا ایتمکده‌در .

بوراده شویله بر اعتراض ایراد ایدیله‌بیلیر : بر بحث، بر نظریه مربوط بولندیغی مسلك اعتباریله بر معنی افاده ایده‌بیلیر ، اوندن فك اولندیغی تقدیرده جعلی ومعناسز بر شی قالیر . هر فلسفه بر از صنعی متضمندر که یارچالاندیغی زمان لطافتنی غائب ایلر . — اوت شبهه‌سز بویله‌در ، فقط بزاو مطالب مخصوصه‌یی وصورت حللرینی مسلکلرك مبادی" عمومیه وقواعد کلیه‌لرینه ربط ایدوب بالذات او مسالکی ده مختلف نقاط نظردن ارائه ایتمکه چالشه‌جغزکه بو صورتله مسالك وحدتلرینی ضایع ایتمه‌دن انکشافاتنی تزیید ایتمش بولنه‌جقدر .

دها ایلری کیدیله‌رك سؤال اولنه‌بیلیرکه : فلسفه‌ده تاریخی یاپیله‌بیله‌جك لایتغیر مطالب وارمیدر؟ ارسطودن دهقارته ، دهقارتدن قانته کلنجه‌یه قدر فکر فلسفیده واقع اولان ترقیات عظیمه، هپ یکی بر طریق اختراع ایتمك واشیا حقنده ابتداعی بر نقطهٔ نظر کشف ایله‌مك ومطالب سابقه یرینه اوزمانه قدر وضع ایدلمه‌مش مطالب جدیده اقامه‌سنه کیریشمکدن عبارت دکلیدر ؟ یکی بر فلسفه مطلب معرفت وو دودك بر استحاله‌دن باشقه بر شیمیدر ؟ اوت ، مسائل عینی حدود ایله موضوع اوله‌رق قالمش دکلدر ؛ وهر زمان یکی بر مسئله ظهور ایتمك واوزمانه قدر کورولمه‌مش اولان بو مسئله‌نك‌ده صورت وزمان نشأتی قید ایدلمك ممکندر، وصوکره مقدما بالاستطراد بحث ایدلمش بر مسئله" تالیه‌نك یکی بر مسلکه بر موقع متقدم اخذ ایدرك کیردیکی‌ده واقعدر . فقط هر نه اولورسه اولسون بر طاقم مطالب اصلیه واردرکه بونلر روحده بالذات طبیعت اشیادن منعکس اولور ، ومسلکدن مسلکه تحول ایدر طورر . (مثلا کاه نفس عالم وکاه وفاق مقدر نامنی آلیر) برده کرك مطالب وکرك بونلرك حللری ایچون تطبیق اولنان مناهج وفرضیات غیر محدود دکلدر ، روحك طبیعتی بونلری تحدید ایدر و دوردن دوره علی التکرار وضع اولنوب بو صورتله تکمل ایلر . » انتهی .

معلوم اولدیغی اوزره بر فلسفه دیمك بر موضوع عام ویا كلی دائره‌سنده مطالب ومسائل فلسفیه‌نی اختراعی ویا تعقیبی بر مسلك مخصوص آلتنده موقع بحثه قویمق ومسالك مخالفه‌یی‌ده ممكن اولدیغی قدر انتقاد ایتمكدر. بر فلسفه كتابی دنیلنجه بزجه ذهنه تبادر ایده‌جك اولان بویله بحثی بر كتابدر. بتون ذوق فلسفی‌ده بونده‌در. مقاصد ومواقفك بزده‌كی اهمیتی‌ده بو حیثیتده‌كی نقاحت وجمیتلرندن نشأت ایتمشدر. فلسفه دعوالرینی اول امرده بویله بر مسلك مخصوص اوزرنده تحصیل ایله بر ملكهٔ علمیه اكتساب ایتمه‌مش اولانلر كتب فلسفیه مطالعه‌سندن علی الاكثر بحران روحی‌یه مبتلا اولورلر. مسلكلرك‌اك بیوك فائده‌سی مطالعه‌ده وحدت روحیه‌یی تأمین ایده‌بیلمكدر. چونكه وحدتی بوزولمش روحلرك حقیقت ایله مناسبتلری انقطاعه اوغرار. فكر دائمی الجولان كورونسه‌بیله اتقان وجدانی قالماز، هر شیئه آیری بر نقطهٔ نظرله باقق وبر شیده‌كی مختلف نقاط نظرك تنسیقنه عطف نظر ایتمه‌مك وجدان ایله وجودك ارتباط حقیقیسندن عدولدر. بونده شخصیت بوزولور. بالنتیجه اجتماعیت رخنه‌دار اولور. علمده وفلسفه‌ده اصل ایش معلومات شتی ومتنوعه‌یی بیغمق دكل، او معلومات آراسنده‌كی مناسباتی تنسیق ایدرك بر جمعیت مطلقه‌یه وارمق دیمكدر. بو كون قلم عاجزینك توسط ایتدیكی بر كتاب ایشیدیلنجه ایلك نظرلرك بو جهته منعطف اوله‌جغی وارد خاطر اولور. فقط بر مسلك كتابنده بو غایه‌یه ایرمك ایچون بتون تاریخ فلسفه بیلنمكده اقتضا ایدر. معلوم اولان بتون تاریخ فلسفه‌نك بر مسلك كتابنه درجی ایسه شرح مواقفده یاپیلمق ایستلدیكی وجهله هم قاصر وهم موجب صعوبت اولمشدر. بو اعتبار ایله تاریخ فلسفه‌نك افرازنده مسلكی مطالعه ایچون بیوك بر فائدهٔ تحصیل واردر. آنجق كرك معروف اولان تاریخ فلسفه كتابلری وكرك فلسفی قاموسلر وآنسیقلوپه‌دیلر ایله اكتفا ایتمك پراكنده قالمق دیمكدر. سلیمانیه جامع شریفنك هر بجره‌سنی، هر كوشه‌سنی، حاصلی صنعتلی هر نقطه‌سنی آیری آیری رسملر وایضاحلر آلتنده تفصیل ایتمك وبو تفصیلاته بتون دقائق صنعتی صیغدیرمق، نه قدر بیوك ومهم بر ایش اولورسه اولسون، او جامعك شكل عمومیسی حقنده بر خیال ایدینه بیلمك دكلدر. بالكز بونلری بیلن هر حالده عمومی بر رسم بسیطك ویره‌جكی وضوح وحقیقت معرفتدن محرومدر. فقط او جزئیات ایله برابر آرالرنده‌كی مناسبات‌ده تنظیم ایدیلیر و بالنتیجه بر صورت كلیه دخی تثبیت اولنه‌بیلیرسه وظیفهٔ معرفت استكمال ایدلمش اولور. ایشته مسلك بو ایشی كورر. بونك ایچوندر كه مسالك فلسفیه‌نك دخی بالوجوه مناسبتلرینی تثبیت وجهت تباین وتوافقلرینی وصورحلك واصل اولدیغی كسوهٔ نوعیه‌یی تفطن ایده‌بیلمك آیروجه بر كمال علمیدر كه بونی اشبو كتاب نظر دقته آلمشدر. بناءً علیه بو كتاب مؤلفلرك دیدیكی كبی تام بحثی ونظری بر حیثیت ایله تام نقلی وتاریخی بر حیثیتی حائزدر. مطالعه اولنوب كچیله‌جك دكل، اوقونوب اوقونیله‌جق بر كتابدر.

معلومیا، هر علمك بر نقلیتی، بر ده عقلیتی واردر. نه علوم نقلیه حصهٔ عقلدن آزاده، نه علوم عقلیه حصهٔ نقلدن وارسته‌در. ترقی ماضیده‌كی قیمتلردن استغنا دكل، اونلری تعدیلات وكشفیات جدیده ایله دها متكامل قیمتلره ابلاغ ایتمكدر، تعبیر آخرله ثروت اسلافه ثروت اخلافی ضم ایله‌مكدر. عمرو بن عاص حضرتلرینك دیدیكی كبی عقل، (الاصابة بالظن و معرفة مایكون بما قدكان) یعنی عقل ظنده اصابت ایتمك واولمش واسطه‌سیله اوله‌جغی بیلمك، دیه تعریف اولنه‌بیلیر. فی الحقیقه واقعاتك سیر ماضیسندن غفلت ایله واقع اولان اختراعات فكریه شاعرانه‌ده اولسه ابتدائیلكدن چیقاماز. اوسته‌سز صنعتكار، خواجه‌سز عالم نه قدر قابلیتلی اولورسه اولسون مستعد بر شاكرد وطالب اولمقدن ایلری كچه‌مز، مگر كه طوغریدن طوغری‌یه مظهر اعجاز اولسون. حالبوكه دور اعجاز كچمش ودور اجتهاد آچیلمشدر. علومك عقلیتنی و فاعلیت حاضره‌سنی اهمال ایدوب صرف نقلیتنی تثبیت ایله اوغراشمق اسقولاستیك دنیلن مرتبهٔ تقلیدده صاپوب طورمق دیمكدر. بو ایسه حقیقتك حیاتیندن وجانلی نقطه‌لری بولندیغندن غفلت ایلمكدر. بالعكس علومك نقلیتنی اهمال ایدوب ساده عقلیتی ایله اكلنمك، معیارسز، مقیاسسز، ابتدائی بر حركت طفلانه‌در، بونك یاننده اسقولاستیك رشید بر ماهیت علمیه‌یی حائزدر. اشعری‌یی بیلمه‌ین رازیلكدن دم‌وور اماز، نوتونی طانیمیان آینشتایندن بر شی آكلایه‌ماز. تحول سریع اوله‌بیلیر. فقط ترقی خیلی محافظه‌كاردر، تحول قوت قانونی تحفظ قوت ایله متضایفدر، ایشته تاریخ فلسفه تحولی، مسلك فلسفی‌ده تحفظی تمثیل ایدر. بو تحول وتحفظ سایه‌سنده‌در كه روح بشر، ترقی ایدر وفن، كماله طوغری كیدر.

المالیلی حمدی

مسلمانلغك

روح علمی وادبیسی

٥

محرری : سید امیر علی

بو صیره‌لرده غربی آفریقا هیچ بر وجهله عاطل دكلدی. (سوته، طنجه، فاس، مراكش)، اندلسده‌كی (قرطبه، سویل وغرناطه) ایله رقابت ایدییور، مقتدر استادلر یتیشدیرییوردی كه بونلرك آثاری اسلام فكرینك هر شعبهٔ عرفانده ناصل یورولمق بیلمز بر غیرتله چالیشدیغنی اثبات ایدر.

اون برنجی عصر میلادینك مبادیسی وسطی آسیانك احوالنده عظیم بر تبدل كوردی ؛ « یمین‌الدوله ، امین‌الملة محمود غزنوی » افغان وایرانی غزنویلرك ممالكی عدادینه ادخال ایتمشدی . محمود غزنوی اطرافنده اویله بر كتیبهٔ ادبا وعلما طوپلادی‌كه بونلر دورینك شان وشرفنی قات قات آرتدیردیلر . محمود غزنوی (ابوریحان محمد بن احمد البیرونی) نك دهاسنی تقدیر ایده‌جك برسویه‌ده ایدی . (البیرونی) فیلسوف ، ریاضیاتجی وجغرافیا عالمی ایدی . دماغی بر محیط معارفدی . (القانون المسعودی) عنوانیله تألیف ایتدیكی هیئت كتابی بر آبدهٔ عرفان وتتبعدر . (البیرونی) هندستانده سیاحت ایتمش ، هندولرك لسانتی ، علوم ادبیات وفلسفه‌سنی تدقیق ایتمش وملاحظاتنی بر أثرله نشر ایتمشدر . « فی‌تاریخ ماللهند » نامنده‌كی اثریله (آثار باقیه) سی غرب لسانلرینه ترجمه ایدلمشدر. بونلردن ماعدا (البیرونی) ریاضیات ، جغرافیای ریاضی ، طبیعیات وكیمیایه دائر أثرلر براقمشدر .

(البیرونی) هندلیلردن استفاده ایتدیكی فكرلر مقابلنده كندیلرینه بغداد مكتبینك عرفانتی نقل ایتمشدر .

محمود غزنوینك خلفلری دورنده معارف وصنایع معظم ترقیاته مظهر اولدی . سلجوقیلرك ظهوری وبونلرك علم وعرفانه ابذال ایتدكلری حمایه عباسیلرك دورینه رقابت ایدییوردی . (طوغرول ، آلپ ارسلان ، ملك شاه ، سانجار) یالكز شوكت وقدرتلرینك بیوكلكی ، تبعه‌لرینك رفاهنی تأمین ایچون غیرتلری اعتباریله دكل ، فضائل علمیه‌لریله وحمایهٔ عرفان ایله تمایز ایتمشلردر (جلال‌الدین ملكشاه) ایله وزیری (خواجه حسن نظام‌الملك) ك اطرافنده هیئتشناساندن ، شعرادن ، علمادن ، مؤرخلردن معظم بر كتیبه بولونیوردی . (عبدالرحمن الخازنی) ایله (عمرخیام) ك ریاستی آلتنده اوزمان اجرا اولونان رصدات هیئیه تقویمك اصلاحنه بادی اولمش وبو اصلاح (غریقور) دن ٦۰۰ سنه اول وقوع بولمشدر . اوزمان مسلمانلر طرفندن ترتیب اولونان تقویمك دها طوغرو اولدیغنی صاحب صلاحیت برذات بیان ایتمكده‌در ...

كندیلرینه اهل صلیب نامنی ویرن بر سورو حیدودك عقوزانه صالدیریشلری غربی آسیاده وشمالی افریقاده علم وعرفان ایچون پك بیوك خساراتلر تولید ایتدی . قودورمش پاپاسلرك سوق ایتدیكی سورو سورو وحشی باربارلر نه قادینلرك ضعفنه ، نه اختیارلرك یاشنه حرمت بیلیور ، نه‌ده علم وصنعت آثارینك قیمتندن خبردار بولونیوردی . بونلر طرابلس‌ده‌كی محتشم كتبخانه‌یی احا ایتدیلر . اسلامك پك معظم مراكز عرفان وصنعتنی خاك ایله یكسان ایلدیلر . تا (زول قیصر) ك دورنده احراق اولونان اسكندریه كتبخانه‌سنی اونوتمق ایسته‌مه‌ین اوروپالیلر بش عصر صوكره اهل صلیب ده‌نیلن كندی آدملرینك ارتكاب ایتدكلری جنایاته دائر بر كلمه مؤاخذه‌ده بولونمازلر . بو اهل صلیبك ایقاع ایتدیكی مصیبتلرك تأثیری دوامليدی . سوریه‌نك حیات عرفانی احیا ایچون صلاح‌الدین ایوبی ایله اوغللرینك وقوع بولان تشبثلرینه رغماً موفق اولامادیلر واو كوندن بری سوریه‌نك عرفانی أولو قالدی .

(محمود غزنوی) دورنده (بغداد) ك سقوطنه قدر دوام ایدن مدت اثناسنده اسلام عالمنده پك بویوك فلاسفه وعلما یتشمشدی . بونلر آره‌سنده (ابن سینا) ، (فتح بن نابغه) ، (مبشر بن احمد) ایله اوغلی (محمود) ی ذكر ایده‌بیلیرز .

موغوللرك اسلام عالمنی استیلاسی شمال باربارلرینك روما امپراطورلغنی استیلا ایتمه‌لرینه بكزه‌مز . باربارلر بطائتله ایلریله‌مشلر وامپراطورلغك قلبكاهنه طوغرو یورودكلری زمان بر درجه‌یه قدر یوموشامشلر ووحشتلرینك بر قسم مهمنی ضایع ایتمشلردی . جنكیز اردولری ایسه بویله دكلدی . جنكیز اردولری تخریب ایدیجی سیللر كبی غربی آسیایه آقمشلردی . بونلر زه‌یه آیاق باصدیلرسه اوراسنی خاك ایله یكسان ایتمشلردی . موغوللرك استیلاسی وقتل عاملری آسیانك انكشاف فكریسنه برمدت ایچون خاتمه چكدی. فقط بو وحشیلر دین اسلامی قبول ایدر ایتمز درحال ده كیشدیلر . علم وعرفان مركزلرینك مخربی ایكن اقادەمی مؤسسلری ، علمانك حامیسی اولدیلر . جنكیزك آلتنجی حفیدی سلطان (خدابنده) عرفا ایله وارباب عرفانی حمایه‌سیله معروف ایدی . فقط جنكیز اردولرینك یاپدیغی قتل عاملر اوقدر مدهشدی كه ممتاز ذكالرك هپسی قربان اولمش ، بخارا وسمرقند كبی معظم اسلام شهرلری تكرار دیریلدیلرسه‌ده عظمت واحتشامنی بر دها احراز ایده‌مدیلر .

مع‌مافیه موغوللر (نصیرالدین الطوسی) ، (مؤیدالدین الوزیری الدثقی) ، (فخرالدین المراغی) ، (محی‌الدین المغربی) ، (علی شاه النجاری) كبی ودها برچوق اسلام فیلسوفلرینی حمایه ایتمشلردر . (هلاكو) نك خلفلری بوصورتله سلفلرینك امحا ایتدكلرینی اسلامه اعاده ایتمك ایسته‌مشلردر . (ایران) ده موغوللر بر چوق مدنی تشبثاتده بولونیوركن (قبلای خان) چینه علوم اسلامیه‌یی نقل ایدییوردی . ۱۲۸۰ سنهٔ میلادیه‌سنده (كورچیور كینغ) ، (جمال الدین) دن (ابن یونس) ك جدوللرینی آلمش و (چین) ده نشر ایلمشدی .

(محمد بن قلاون) ك دورنده یاشایان (ابن شاطر) علوم ریاضیه وهیئیه‌یی انكشافلره مظهر ایلمشدر . بوصیره‌لرده شرق افقنده (تیمور) ك شخصیتی بر نجم كیسودار كبی ظهور ایتمشدی . « سمرقند » ده‌كی تختندن بو شهنشاه آسیاده دنیانك هیچ كورمدیكی الك معظم دولتی وجوده

کتیرمش و (ایران) ایله (توران) آره‌سنده‌کی لایموت مجادله‌یی مقاومتسوز اراده‌سیله ازاله ایدیویرمشدی. » (تیمور) علم و عرفانك حامیسی ایدی. علمانك مجلسلرنده بولونمه‌یی چوق سوه‌ردی. بالذات کندیسی‌ده برمؤلف و برفقیه ایدی..

محتشم مدرسه‌لر، معظم جامعلر، واسع کتبخانه‌لر بو بیوك آدمك ذوق عرفانپروریسنه شهادت ایتمکده‌در.

« تیمور، امویلرك اندلسده، ایلك خلفای عباسیه‌نك آسیاده تأسیس ایتدکاری دولتلر مستثنا اولمق اوزره تاریخ اسلامك اك معظم دولتنی تأسیس ایتمشدر. » جامی، سهیلی، علی‌شیر أمیر، (تیمور) ك وارثلری زماننده‌کی دوره فاضلهٔ نور ایدن رجالك بر قسمیدر. (تیمور) ك زوجه‌سی بیبی خانم طرفندن تأسیس اولونوب نامیله توسیم اولونان مدرسه اسلام آثار معماریه‌سنك اك محتشملرندن بری اولمق اوزره حالا نظر دقتی جلب ایتمکده‌در.

(تیمور) ك اوغلی (شاه‌رخ میرزا) حمایهٔ معارف خصوصنده باباسنی تقلید ایتمشدر. صلح و مسالمت ایچنده کچن یاریم عصرلق دور حکومتی ترقیات فکریه و تتبعات علمیه اعتباریله فوق‌العاده شایان دقتدر. (شاه‌رخ) مقر حکومتنی (سمرقند) دن (هرات) ه نقل ایتدیکی زمان سمرقند شهری احتشامندن هیچ برشی ضایع ایتمامشدی (شاه‌رخ میرزا) نك اوغلی (اولوغ) بك (سمرقند) ك شان علمی و ادبیسنی ادامه ایتدی. بك بیوکسك بر هیئتشناس اولان (اولوغ) بك نامنی ایدیلشدیرن رصدانك اجراسنه نظارت و ریاست ایتمشدر. اولوغ بك ایله عصری هیئتك مؤسسی اولان (که‌پلر) آره‌سنده آنجق برعصرلق مدت واردر.

مسلمانلر یالکز هیئت علمنی احیا و انکشاف ایتدیرمه‌دیلر؛ ریاضیات عالیه‌نك هر شعبه‌سنده اسلام دهاسنك ایزلری کورونور. کرچه یونانلیلرك جبری اختراع ایتدکاری سویله‌نیورسه‌ده یونانلیلر بونی یالکز براکنجه اوله‌رق قوللانه‌بیلمشلردر. مسلمانلر جبری دها بیوکسك مقاصد ایچون استخدام ایدرك اوکا کندی دورلرینه قدر مجهول اولان برقیمت ویرمشلردر. یالکز علم جبر، هندسه، وحساب دکل، میخانیك و علم ضیاده مسلمانلرك یدنده عظیم ترقیاته مظهر اولمشلردر. مسلمانلر کروی مثلثاتی اختراع ایتدیلر. جبری، هندسه‌یی ایلك تطبیق ایدن اولدیلر. جغرافی ریاضیاتده مسلمانلرك الده ایتدکاری ترقیات دها آز اهمیتلی دکلدر. (ابن‌حوقل)، (مقریزی)، (اصطخری)، (مسعودی)، (بیرونی)، (الکومی)، (الادریسی) (قزوینی)، (ابن‌الوردی) نك آثاری مسلمانلرك (رسم‌الارض) تسمیه ایتدکاری بوشعبهٔ علمده نه‌لر احراز ایتدکارینی ایضاح ایدر. بوتون اوروپا ارضك مسطح اولدیغنه اعتقاد ایتدیکی و باشقه درلو دوشونلری یاقغه آماده بولوندقلری زمان مسلمانلر جغرافیایی کرهٔ ارض اوزرنده تعلیم ایدیورلردی.

علوم طبیعیه‌ده مسلمانلرك احراز ایتدکاری ترقیات‌ده عظیمدر. هامبولت عربلری علوم طبیعیه‌نك حقیقی موجدلری اولارق یاد ایدر. مسلمانلر اسکیلرك قابا حساب معلوماتندن مثبت برعلم چیقارمشلردر. کیمیا، نباتات، طبقات‌الارض، تاریخ طبیعی، وسائر علوم اك مقتدر رجال اسلامیه‌نك نظر دقتنی جلب ایدیور و بونلر بو عاملرله مشغول اولیورلردی.

برعلم اولارق، کیمیا، هیچ شبهه‌سز مسلمانلرك اثر ایجادیدر. طرسوس اهالیسندن اولان (ابوموسی جابر) عصری کیمیانك حقیقی باباسیدی. « مشارالیهك نامی، علم کیمیا تاریخنده لایموتدر. (ابوموسی)نك علم کیمیاده کشاد ایتدیکی دور (بریستله‌ی) و(لاوازیه)نك آچدقلری دور قدر حائز اهمیتدر. » (ابوموسی) یی بر چوق علمای اسلام تعقیب ایتمشدر.

ناقلی
عمر رضا

عالم اسلام

خلاصهٔ تاریخیه

تونسك کنج و حریتپرور محررلرندن اولوب افکار احرارانه‌سی یوزندن حرب عمومی سنه‌لرنده تونس زندانلرنده حبس اولونان (احمد توفیق‌المدنی) بکك (تقویم‌المنصور) نام اثرندن مفرز عالم اسلامك برتاریخچه‌سی درکه تونسده منتشر (البدرالعرب) نام رسالهٔ موقوته‌نك بوکره چیقان اوچونجی جلده عائد برنجی جزئنده کورولمشدر، بزدن آیری یاشایان دینداشلرمزك حقمزده‌کی تلقیلرینی کوسترن بو مقاله زیاده‌سیله شایان دقت و عبرت اولدیغندن ترجمه‌سی مناسب کورولمشدر:

شرقاً چینه تابع کاشغردن، غرباً محیط اطلاسی‌یه، وشمالاً قازان بلده‌سندن جنوبده عمان دکزینه‌قادار متعدد امتلر یاشارلر؛ نوعیتلری کبی عادت و طبیعتلری پك مختلف اولان بو امتلرك کیمی اسمر، کیمی بیاض، بیرقسمی ده‌قارا اولوب جاهلیت دورلرنده بربرلریله حال مخاصمه‌ده ایدیلر. قرآن مبین کلوب‌ده بونلرك آرالرنده انتشار ایدنجه اوندکی لاهوتی تلقیناته مسحور اولوب هپسی اونك کتیردیکی دین ایله طوعاً تدین ایتدیلر. او قرآن که اونلره ابدیاً بویله امر و خطاب ایدیور: (هپیکز بردن حبل اللهی‌یه صیم صیقی یاپیشکز. صاقین بیرلکدن آیریلمایکز). حقیقةً بدایتده مؤمنلر هپ بو اعتصام اوزره حرکت ایدرلردی و بونك برکتیله جمله دینداشلر بزر قارداش ایدیلر. و توصیف نبوی اوزره مسلم مسلمه قارشی یکدیکرینی ترصین ایدیجی بر بنیان مرصوص اولمشلردی: هیئت جامعهٔ اسلامیه‌نك برجسم حالنده ایدی که اعضاسندن بریسنك تألمی ایله اعضای سائره درحال متأثر و مضطرب

اولوردی . اسلاميت هرشيدن اول افرادی آراسنده حقيقی برمساوات تأسيس ايتمش ، آرتق اورته‌دن سيادت ، شرافت ، آغالق ، بكلك كبی امتيازات فرديه قالقمش ايدی . (ان اكرمكم ...) دستور فرقانيسيله فضل وتقدم صلاحيتی ؛ يالكز (تقوا) يعنی (صلاح حال وعمل) اصحابنه مختص قالدی .

ايكنجی برنسب اوله‌رق ده‌مسلمانلر يكديكرينك مال وحياتلرينه متكفل اولمه‌لری يعنی هرحال وكارده بربرلرينی محابت وحمايه‌يه متعهد اولمه‌لری قضيهٔ اجتماعيه‌سيدر . بونی حضرت قرآن : (سز انسانلر آراسنده اك اك خيرلی برامت اوله‌رق سچلديكزكه آرا كزده معروفی - يعنی عامه‌نك صلاحنه متعلق ايشلری - امر وتطبيق ايدرسكز ومنكراتی - يعنی عقلاً وشرعاً ياپلماسی لازم كلن اموری - زجرومنع ايدرسكز وبوتون بو شيلری حقه ايمان ايله وحقك رضاسنی تحصيل غيرتيله ياپارسكز .) مأ‌لنده‌كی دستور عالی ايله تثبيت ايتمشدر .

اسلاميت ايشته بو شرطلر داخلنده تأسس ايتدكدن صوكرا عالم اسلام اوزرندن اطوار عديده كچدی . كنديسندن اول كلن امتلره نصيب اولميان ترقيلره نائل اولديغی كبی باشقه هيچ برامتك باشنه كلمدك دهشتلی انقلاب وانحطاطلره دوچار اولدی .

مسلمانلغك كرك ترقيات، كركسه تدنياتی اسبابنی تاريخدن تفحص ايدرسه‌ك اكلارزكه ايلك عصرلرده مسلمانلر ، بينلرنده مودت ورابطهٔ دينيه‌يه، تعارف وتعاونه كوزكبی رعايت ايدرلردی . بوحالت شعوريه سايه‌سنده امم وحكومات اسلاميه‌ده مجد ومفاخر ، حضارت وعمران حكمفرما ايدی وقتاكه بو شعوره ضعف عارض اولدی ؛ حتی اون سكزنجی قرن ميلاديده اولديغی اوزره بسبتون يوق حالنه كلدی ؛ تاريخك صحيفه‌لرنده اسلاميت حقنده وانحلالدن ، ضايعات عظيمه وخرابيت جسيمه‌دن باشقه تسجيلات كورولمز اولدی . فقط بدايت احوالده اوروپا اقوامی دخی غفلت دكزينه طالمش ، باتمش اولديغی وخارجی كوره‌جك حالده بولونمديغی ايچون عالم اسلام اويله‌جه برمدت كندی محيطنده اتحاد باغلری چوزولمش برشكل انحلالده دوام ايدوب كيتدی .

لاكن عثمانلی دولتنك اوج رفعته بلوغی وبالخاصه باربار وس خيرالدينك دونمامی اسپانيايی تدمير وقره مصطفی پاشانك اوردولری ويانه‌يی محاصره ايتديكی صيره‌لرده اوروپا طالديغی غفلت درياسندن چيقه‌رق شوكت اسلامی ازاله ايله توركلری اوروپا قطعه‌سندن استيصال اوغورنده خريستيانلق كلمهٔ واحده‌سی آلتنده اتحاده طاوراندی . بركت ويرسون بواتحادك قيمتی ابتدالرده يالكز نظری اولوب فعليانه انقلاب ايده‌مه‌مشدی . چونكه اوعصرده جزائر حدودينك اقصاسندن ايرانه قادار برلر عالم اسلامی تمثيل ايدن عثمانلی سلطنتنك اجزای متابعه‌سندن اولوب قوت وعزتده بوتون اوروپايه حائز تفوق وغلبه ايدی . ومذكور سلطنتك عائلهٔ كبراسنی تشكيل ايدن اعضاسی پك اعلا مدرك ايديلركه عزت ورفعتلرينك سببی ارالرنده‌كی وحدتك مستمراً وجوب بقاسيدر . حتی توركلر آراسنده (اتحاد قوتدر ، تفرقه ممات‌در) مثل مشهوری پك متداولدی . مع التأسف زمان كچدكجه بو سلطنت عظمانك ده اعضاسنه تدريجاً وهن طاری اولدی ونهايت بوتون اجزای وجودينه ضعف وانحلال - الكتريق جريانی كبی - سرايت ايتدی . ايش برراده‌يه كلدی‌كه اون سكزنجی عصرك بيتمنده اسلام عالمی تفرق وتشتت ، انحلال وتفكك خصوصنده دولت عباسيه‌نك اواخر حكومتنی تنظير ايديوردی . حكومت عباسيه‌نك زوالنده اسلاميتی محو وانعدامدن سلطنت عثمانيه قورتارمش ايدی ؛ يابو سفر عثمانلی دولتنی اضمحلالدن كيم قورتاره‌جق ايدی ؟ ايشته اوروپا مسلمانلغك بو چاره‌سزلكندن انتهاز فرصت ايده‌رك عظيم ومديد براهل صليب حربنه حاضرلاندی وتمام عثمانليلرك ويانه‌يی محاصره ايتدكلری زمان نظرياتدن فعلياته كچه‌رك بو قوت متحده ايله قالقيندی ۱۷۰۰ دن ۱۹۲۲ يه قادار متزايد برشدت وصولتله عالم اسلامی قيروب كچيردی ، اسلام مدنيتنی زه‌ده بولديسه چيكنه‌يوب أزدی بيتردی . بوايكی عصرلق هائلهٔ صليبيه اثناسنده باشدن باشه مسلمانلغك حالات نفسيه‌سنی مطالعه ايتمك ايچون اونی آلتی دوره تقسيم ايديورز :

برنجی دور : مسلمانلر اويقوده

فرانسه انقلاب كبيری و ۱۷۵۷ ده انكلتره‌نك هندستانه حلولی - روسيه‌نك قفقاسيه‌يه تسلطی وشيخ شاملك انكساری ۲۵ اغستوس ۱۷۵۹ - روسيه‌نك توركيا ايله حرب ايتمه‌سی وقوتی قيرمه‌سی ۱۷٦۸ - ۱۷۷٤ - برچوق فاتلی وقايع هائله نتيجه‌سنده انكلتره‌نك هندحكومت اسلاميه‌سنی محوايله اورايه يرلشمه‌سی ۱۷۹۹ - بوتون هند مهراجه‌لرينك انكساری ۱۸۰۵ - سلطنت عثمانيه‌نك تقسيمی ايچون ناپوليونك روسيه‌يه اتفاق تكليفی و ۱۸۰۸ ده فرانسه روسيه و نمچه اردولرينك هندستانه كيريشلری - روسيه‌نك توركيايه صالديريشی ۱۸۰۹ - روسيه‌نك جرمنلرله اويوشه‌رق توركلری تضييق واللرندن جبراً صحوم قلعه‌يی وسائره‌يی آليشی ۱۸۲٦ - فرانسه انكلتره و روسيا متفقا توركلره هجوم ايده‌رك دونمالری ايله ناوارينده عثمانلی دونماسنی محو ايديشلری ۱۸۲۷ - فرانسه‌نك تغلباً جزائره كيريشی ۱۸۳۰ - انكليزلرك افغانستانی استيلا ايتمه‌لرينه برقاپو اولمق اوزره بلوجستانی ضبط ايتمه‌لری ۱۸٤۳ - روسلرك توركستانی تماميله استيلالری ۱۸٦۷ - روسيانك بخارا امارتنی قهر و تنكيل ايله دائرهٔ تسلطنه ادخالی وآغير تضمينات حربيه‌يه محكوم ايتمه‌سی ۱۸٦۷ - خيوه اميرينك توركستانی تخليص داعيه‌سيله

روسلره قارشو قالقينمه‌سى و مقهوريتى ١٨٧٣ - روسلر ايله توركلر ارا سنده پلونه هائله‌سيله بيتن ايلك بالقان محاربهٔ عظيمه‌سى ١٨٧٧-١٨٧٨ .

ايكنجى دور : مسلمانلر اويقودن اويانمغه باشلايور

بو دورده عالم اسلام جگرينه على التوالى اصابت ايدن هائله‌او قلرينك آجيلرندن نهايت قيورانمغه وبو مصائبك هانكى جهتلردن كلديكنى آراشديرمغه باشلايور .

١٨٧٨ده اياستفانوس معاهده‌سى اوليور كه بالنتيجه برلين معاهده‌سى احكامندن اوله‌رق روسيا قارص، باطوم واردهانه تملك ايدييور؛ بالقان مملكتلرى استقلال قازانيور؛ نمچه، وبوسنه وهرسكه چوللانيور-١٨٨١ روسيا و توركمن قبيله‌لرينى رام ايدييور ؛ فرانسه بو تاريخده تونسه كيده‌رك بكنى تحت حمايه‌سنه صوقيور-انكلتره (عرابى پاشا) وقعه‌سى يوزندن ١٨٨٢ ده مصره حلول ايدييور - كريد اطه‌سى عثمانلى سلطه‌سندن اخراج ايديليور ١٨٩٥- توركلره يونانليلر ارا سنده تساليه محاربه‌سى اوليور و عثمانليلرك نصرتيله نتيجه‌لنيور ١٧٩٧ .

اوچنجى دور : مسلمانلر قيپردايور

توركلرك يونانليلره غلبه‌سى عالم اسلامده كوزل و اميد بخش تأثيرلر يابدى ؛ شيمدى‌يه قادار چكيلن مصيبتلر ارتق هر مسلمانك ايليكنه ايشله‌مش ايدى . بو قادار خسران و مذلتلر نهايت مسلمانلرى اوياندرمغه كافى كلدى. هر كسك روحنده بر قورتولوش حرارتى جولان ايتمكه باشلادى . توركستان ، بخارا، هند مسلمانلغى، مصر، تونس ، جزائر كنديلرينه كلير كبى اولديلر . صوكرا عثمانليلر قانون اساسى‌يى اعلان ايتديلر . بو، بوتون اسلام ديارلرينه بر فرح وبشارت ويردى. ايلكين ايران دولتى عثمانليلره متابعت ايده‌رك اوده مشروطيت اعلان ايتدى . بو آرالقده نمچه‌ليلر عثمانليلرك انقلاب مشغوليتندن بالاستفاده بوسنه و هرسكى كنديلرينه قطعياً الحاق ايتديلر . متعاقباً فرانسه فاس اوزرينه حمايه‌سنى اعلان ايتدى . هله ايتاليانك طرابلسه بلا وسيله هجومى مسلمانلرك ارتق مطلقا اويقودن قالقمه‌لرى ايچون بر نفخ صور تأثيرينى كوستردى. يريوزنده بر مسلمان قالمدى كه بو خائنانه تجاوز و تعديدن اوتورى يوره‌كى قاناماسون. حالا بيچاره افريقا مسلمانلرى شو شقاوت مدنيه عليهنده مجاهده‌دن كرى قالمايورلر . ايشته بو صوك وقعه‌لر اوزرينه مسلمانلرجه جزم وتيقن حاصل اولدى كه جهت وحدته رجوع ايديله‌رك خلافت معظمهٔ اسلاميه حولنده تجمع ايدلمزسه صليبيونك ذلت اسارتنه كيرميه‌جك تك بر ديار اسلام قالميه‌جقدر .

دردنجى دور : اسلام قالقينيور

بو دور اسلامك كنديسنه از چوق چكى دوزن ويروب منسوبينى آراسنده وحدتى تأمين ايتمكله كچيور .

بو اثناده ايكنجى بالقان محاربه‌سى پاطلايور كه ميليونلرجه مسلمانلرك هلال ويا اسارتيله وعثمانلى دولتنك اوروپاده وآفريقاده زوالى، آسياده دخى قول و قناديننك قيريله‌سيله نتيجه‌لنيور. فقط بو طعنهٔ شديده اسلامك عزمنى، ثباتنى محوايده‌جكى يرده عادتا آتش حميت وغيرتنى كوروكليور. مسلمانلر آرتق على التوالى اوغراديغى دواهىٔ شديده‌يى تضمين ايچون متصل چاره‌لر آرايور و نهايت اعلان اولنان حرب عمومى‌يه غايت بويوك بر اميد استخلاص ايله اشتراك ايديور . حربك صوكارنده ولسون پرنسيپلرى نامى آلتنده اشاعه ايديلن حريت و خلاص ترانه‌لرينه باشقه‌لرى كبى اوده آلدانيور، النده سلاح مقاومتى ايستر ايستمز براقيور. وقتا كه نائرهٔ حرب كسب سكون ايدييور؛ هيهات خرستيانلغك كافر روحندن طوغمه اولان بو منفلانه وعدلرك دخى سراب ، بلكه سرابدن ابعد اولديغى اكلاشيليور .

بشنجى دور : اسلام طاورانيور

دردنجى دورك ختامنده اسلام عالمنك باشنه قاصيرغه‌لر اوشدورن بر امر هائل حادث اولدى: دول ائتلافيه خلافت اسلاميه‌نك پايتختنى، اوبلدهٔ طيبه‌يى عاقبت پاى نحوستلريله چكنيور. بو وقعهٔ جانسوز اوزرينه بوتون عالم اسلام تپه‌دن طيرناغه قدر صارصلدى، حزن وماتمه مستغرق اولدى . نه قادار مسلمان بلده‌لرى وارسه توركلره جسماً و روحاً مظاهرت عشق ايله ياندبلر و جمهور مسلمين مركز خلافت حولنه طوپلانمق عزمنى بى پروا اظهار ايدر اولدى. بالخاصه (سه‌ور) معاهدهٔ مشئومه‌سى كوكلده‌كى كين وغيرت آتشنى كوروكله‌دى، كوزلرده قالان صوك غبارى آلوب كوتوردى. بو معاهده ايله اسلاميته طارى اولان عار وحجابى رفع ايتمك ايچون هر فرد مسلم ، دين وايمانه قارشى عهد و پيمان ايتدى .

آلتنجى دور : مسلمانلر برلشيور

اسلام اتحادى ! ايشته بو علوى غايه‌يه طوغرى ايلك آديمى مقام خلافتى حائز اولان توركيا آتدى . نته‌كيم‌ده اويله لازم ايدى . قاهر اوروپا بوكا ميدان ويرمه‌مك ايچون وار قوتنى صرف ايده‌رك يونان آياغى ايله مسلمانلغك تپه‌سى اوستنه چوكمكه چاليشديسه‌ده بو سفر كندى باشنى او ضعيف ومجالسز اسلاميتك ايمانى قاياسنه چاربدى . موازنه‌سنى سقاريا حربنده ضايع ايتدى ، ازمير استردادنده ايسه پاى تعدى واستيلاسنى قيردى ودكزه يوارلانه‌رق كيتدى . ١٠ ايلول ١٩٢٢. بو وجهله ايكى عصرى متجاوز دوام ايدن صليب و هلال محاربه‌سى هلالك نصرتيله بو صوك دورده قاپاندى .

سلطنت عثمانيه ، اسلامى دولت عباسيه صوكنده نه حالده بولمش ايديسه توركيا دولت جديده‌سى دخى آل عثمانك سلطنتنى اواخرنده

عينى حالده بولدى . عثمانلى توركلرى اسلاميتى اوزمان ناصل تخليص ايتديلرسه بوكره عينى وظيفه‌يى ينه اونلر كوردى . اى مبارك توركلر، سزك اسلاميته اول وآخر ايتديككز خدمتلر نه‌قدر عظيم‌الشاندر !

اشبو يكى حكومتك نشأتندن برى كندى حولنده افكار وقواى اسلاميه‌يى توحيد ايتمك خصوصنده‌كى مساعيسى آثارندن باشده‌كيلرى اولا افغانستان، صوكره آذربايجان وايران ايله معاهده‌لر عقدينه موفقيتدر . بويله‌لكله آسيا اسلام عالمنك قطب خلافته طوغرى كيده كيده داها صريح اوله‌رق توجه وانجذابى تأمين ايديله‌جكنه شبهه يوقدر .

***

اسلام برلكى : بوبركلمهٔ طيبه‌دركه مسلمانلرده نه‌قدر اميد وامل طوغوريورسه اوروپاليلرك اودرجه‌ده سامعه‌سنى تخريش وذهننى تخديش ايديور . بونلر وحدت اسلاميه‌يى كنديلرينك ادبارينى، قوردقلرى مدنيتك هدمنى، اوروپا قطعه‌سندن خارج دائره‌كى تحكملرينك محوينى استهداف ايدر برداهيهٔ عظما وهم ايدرلر .

مسلمانلر ايسه بوسلاحى برآلت حرب و استيلا ده‌كيل، بلكه باشقه‌لرينك رقيتندن خلاصلرينه سبب اولاجق تعارف وتناصرى تأمين ايله عصرى علوم و معارفدن بالاشتراك بهره‌مند اولمق وبونجه عصرلردن برو افتراقلرينه باعث اولان اختلاف عقائدى اورته‌دن قالديرمق، والحاصل دينى واخلاقى عمده‌لره بالاستناد خلافت عظما نزدنده برجهت جامعهٔ اسلاميه احضار وترصين ايتمكدر. بوجامعهٔ اسلاميه‌ايسه حربى وسياسى غايه‌يه معطوف اوله‌ميه‌جغى بلليدر. چونكه اقصاى شرقدن اقصاى غربه قادار يايلمش برامق تك بر پادشاهلق بايراغى آلتنده بولوندرمق خيال عالمنده بيله نصيب اولماز . سوزك بورايه كليشيله دنياده موجود مسلمانلرك صحته الك ياقين برتخمين ايله مقدارينى بروجه زير ذكر ايتمكى مناسب كوردك :

اسلام مملكتلرى	نفوسى	موقعلرى
اناطولى توركلرى	١٤,٠٠٠,٠٠٠	آسياى صغرا
ايران	١٠,٠٠٠,٠٠٠	آسياى وسطا
افغانستان	٧,٠٠٠,٠٠٠	» »
توركستان	١٠,٠٠٠,٠٠٠	» »
هند وبلوجستان	٧٥,٠٠٠,٠٠٠	آسياى جنوبى
چين	١٠,٠٠٠,٠٠٠	» شرقى
آذربايجان وقافقاس	٨,٠٠٠,٠٠٠	» غربى
سيبريا	١,٠٠٠,٠٠٠	» شمالى
سوريه وفلسطين	٣,٠٠٠,٠٠٠	» غربى
عراق	٢,٠٠٠,٠٠٠	» »
جزيرة‌العرب	١٠,٠٠٠,٠٠٠	» »
سند وعمان وهند آطه‌لرى	٣٠,٠٠٠,٠٠٠	» »
مصر وسودان	١٧,٠٠٠,٠٠٠	شمالى آفريقا
طرابلس	١,٠٠٠,٠٠٠	» »
تونس	٢,٠٠٠,٠٠٠	» »
جزائر	٥,٠٠٠,٠٠٠	» »
فاس وحواليسى	٨,٠٠٠,٠٠٠	» »
آفريقانك سائر يرلرنده	٥٠,٠٠٠,٠٠٠	
توركيه اوروپاسنده	١,٠٠٠,٠٠٠	
روسيا »	٥,٠٠٠,٠٠٠	
بالقانلرده	٣,٠٠٠,٠٠٠	
اوته‌ده بريده‌كى مسلمانلر	٢٨,٠٠٠,٠٠٠	
	٣٠٠,٠٠٠,٠٠٠	يكون

داود پاشا ليسه‌سى مديرى

مصطفى نورى

حبشستان مكتوبلرى :

آديس آباباده قربان بايرامى ومسلمانلرك مسرتلرى

مظفريتلرمزك ايلك رمضان شريف وعيد سعيدى مناسبتيله، آديس آباباده اسلاملرك اجرا ايلدكلرى سرور وشادمانى‌يه عائد يازمش اولديغم مقاله‌يى مقدما آنقره‌ده مقدم محترم (حاكميت مليه) غزته‌سنه كوندرمشدم . ايشته بوكونده مظفريتلرمزك ايلك قربان بايرامنه عائد اولان بر مقاله‌يى محترم (سبيل الرشاد) جريدهٔ اسلاميه‌سنه تقديم ايله‌مكه قرار ويردم .

حبشستان مسلمانلرينك توركلره پك‌زياده محبتلرى موجوددر. مظفريتلرمز، سائر اسلام عالمنده اجرا أيله‌ديكى تأثيرلر كبى بوراده‌ده بيوك تأثيرات اجرا أيله‌مشدر. بوندن‌بشقه ديفيله‌بيليركه خرستيان بولنان اقوام حبشيه بيله توركلرى حقيقةً طانيمغه چاليشيور واسكيدن مغلوب اولدقلرى پروپاغاندالر ايله شيمدى اكتفا ايتمدكلرى آكلاشيليور .

بورا مسلمانلرنجه، بزلر اسلاميتك حقيقى حاميلرى بولونديغمز آكلاشيلوب دولتمزى، ملتمزى حقيقى برمحبتله سومكه باشلاديلر. ايشته‌بونك اوزرينه‌دركه، بوسنه رمضان شريف وبايراملرمز بوراده پك شعشعه‌لى بر صورتده مرور ايتمشدر .

قربان بايرامندن بر ايكى هفته اول شهرك خارجندن كلن سميز قربانلقلر، هرطرفده صاتيلمغه‌باشلانيلدى. بوراده قويونلر شايان‌دقت برصورتده‌اوجوزدر. سميز برقويچى، بش‌آلتى ريالە، يعنى‌اوچ اوچ‌بچق‌اوراق نقديه‌يه آله‌بيليرسكز. آرتق هر مسلمان اقتدارينه كوره بو قوربانلقلردن آليوردى، أيام مباركه كيندكجه ياقلاشيور وشهرده‌كى بوتون دكانلرده‌ياواش‌ياواش طولمغه باشلايوردى. ايشته هرمسلمان حاضرلانه‌رق، حلول ايده‌جك اولان أيام مباركه‌يه درت كوز ايله منتظردى .

عرفه كونى، متوفى نجاشى (منليك) حضرتلرينك اسلاملره هرسنه‌رمضان وقربان بايراملرنده طوپ انداخت ايتمك ايچون اعطا ايله‌مش اولديغى رخصت موجبنجه، ايكندى وقتى يدى پاره طوپ شهر داخلنده انداخت ايديلدى . وبو انداخت ايديلن‌طوپلر، اسلاملرك روحلرنده برمسرورت حصوله‌كتيردى، ايرتسى صالى كوننك مذكور مبارك يوم اولديغنى اشعار ايتدى . بونكله برابر بو ساعتده هر مسلمانى تسعيد ايلك ايچون كندى خانه‌سنك، دكاننك، والحاصل ساكن بولونديغى محلك بر طرفنده او عزيز آل‌ويشيله بوياڭمش بايراقلريمزى و آره‌لرنده حبش بايراقلرينى دكز ايله مشغولدى . شيمدى حبشستان ياغمورلى موسم داخلنده بولونديغندن عرفه كيجه‌سى هرمسلمان جناب حقدن صباحلين كونشك آچيلمسنى نياز ايديور ودرت كوز ايله شفقك سوكه‌سنى بكليوردى .

آدیس آباباده ، اسلاملرك همتیله یاپیلان بر اوفاق جامعدن باشقه بر جامع یوقدر . بناءً علیه متوفی نجاشی (منلیك) حضرتلری ، آدیس آبابادن بر ساعت قدر اوزاق (غوللەلی) دینیلن محلده بویوك بر میدانی بورا مسلمانلرینه ، بایرام نمازلری أدا ایدیلك ایچون مقدما بخش ایتمشدی ؛ زیرا مذکور اوفاق جامعده هرسنه اون ، اون ایکی بیك کیشی قدر تجمع ایدن خلقك راحت راحت بایرام نمازلرینی ادا ایدەمیەجکلری معلومدی . فقط بو سنەکی قربان بایرامندەده مذکور محل بر حبشك مالی بولوندیغی تحقق ایدوب آ‌کلاندی ، زیرا مقدما ، آدیس آبابا مسلمانلری (منلیك) حضرتلرندن مذکور محل ایچون بر ورقه استحصال ایتمەمشلری . فقط بونکله قالمایوب ، آلیوم سلطنت حبشیەنك ولی عهدی بولنان (راس طفری) جنابلری ، اسلاملره وبالخاصه تورکلره محبتلری بولوندیغندن ، شهرك بك قربنده ، استاسیوندن شهره متوجه بولنان ویکرمی یکرمی بش دقیقەلك قدر امتداد ایدن جادەنك صول طرفنده بولونان غایت کوزل ومناسب برمحلی بورامسلمانلرینه، صلات عیدی أدا ایتمك اوزره اعطا ایلەیەجکلرینی وادا اولونمسنی امر ایلدیلر. کندولرینك بوهمت عالیلرندن مسلمانلرك نەقدر ممنون اولدقلرینی تعریف ایتمك غیرقابلدر.

صباحلین یعنی صالی کونی مع التأسف اینجه بریاغمور بر قاچ ساعت دوام ایتدی . شیمدی ، بو یاغموردن طولایی هرطرف ساکندی . هرمسلمان ایشی ، کوجی ودکانی قاپامش ، درت کوز ایلەیاغمورك کیلمەسنی بکلیوردی. أذانی ساعت اوچ درت بچق رادەلرنده کیلن بویاغمور، آدیس آبابا مسلمانلرینی بایرام نمازلرینی ادا ایلمکه بر آز کچ براقدیرمشدی، آرتق یاغمور تمامیله کیلدی؛ هرکس یواش یواش مذکور میدانده صلات عیدی أدا ایلك اوزره تجمع ایتمکه باشلامش ، آدیس آبابا داوول ، زورنا ، بوری ، موزیقەسلرندن غلیانه کلمش وآرتق بوراده بر اسلام بایرامنك موجود اولدیغنی هرکس آ‌کلامشدی .

شهرك داخلندەکی بر محلده ، بر چوق آتلر ، قاطرلر کیرا ایله مسلمانلره ویریلکده ایدی. هرمسلمان اگر کندی حیوانی اولمازسه اوآتلردن بکنوب بینر وقوشدیرەرق اویناتەرق نمازکاهه کیدردی .

میدانه کلدیکمزده بر قسم قافله اورایه مواصلت ایتمشدی . بونلر سیدلر، شریفلر وبر طاقیم اقوام حبشیەدن عبارتدی . بعده آدیس آبابا قاضیسی محترم احمد فیضی افندی بر قافله ایله میدانه مواصلت ایتدی . آرتق کیتدکجه ، آدیس آبابا مسلمانلری تکبیر کتیرەرك، قافلەقافله، البسهٔ رسمیه وجدیدەلرینی حائز اولدقلری حالده حیوانلری اوزرنده میدانه تجمع ایدیورلردی . شیمدی شهبندرخانەمز [۱] ارکانیله ورود ایدەجك اولانلر بکلنیلمکدەایدی . یکرمی دقیقه صوکره اونلرده مواصلت ایتدیلر. مواصلت ایدن بو مسلمان ذوات ، اوکده اوعزیزآل بایراقلریمزوبر حبشموزیقەسی بولوندیغی حالده،موزیقەدنصکره برنجی صیرالری اسلام بولنان حبش عساکری وسائر بر چوق عساکر ، شهبندرخانەمز قواصلری آتلری اوزرنده، باشلرنده آی ییلدیزلی فسلروألرنده شهبندر بایراقلری بولوندیغی حالده ، بعده باش شهبندریمز وکیلی ، تورکلر وخدمت رسمیەیی حائز اصحاب رتبەومعتبران تشکیل ایدییوردی. بونلردنصکره تبعەمز بولونان عربلر وسائر بر چوق مسلمانلر کلیوردی .

بو صرەلرده محترم قاضیمز احمد فیضی افندی جماعت اسلامیەیه امامتلکه مباشرت أیلدی ؛ وهرکس خانەسندن کتیرمش اولدیغی سجادەاوزرنده صلات عیدی أدا أیلمکده ایدی . بویلەجه صلات عید أدا ایدیلدکدن صوکره احمد فیضی افندی تکرار ، شهردن کتیریلمش اولان اوفاق بر قاچ مردیونله منبره چیقوب خطبەیی قرائت ایلدی . نهایت دعاایدیلدیکی ودولتمز ، ملتمز ، وطنمز ایچون بویوك بویوك مناجاتلرده بولوندیغمز أثناده، شهردن برابرجه کتیریلمش اولان طوپ أنداخت ایدیلمکه باشلادی . یدی پاره دخی اوراده أنداخت ایدیلدیکدنصکره، تکرار هرکس اسکی حالده قافلەسنه التحاق ایدوب بایراقلر، موزیقەلر ایله تکبیرلر کتیرەرك بویوك بر ممنونیت داخلنده ، مذکور بویوك جادەدن شهره دوغرو حرکت ایتدیلر. جادەنك وسطنه کلدیکی زمان أنداخت ایدیلن طوپ یاری کونی اعلان ایلدی . بو یول دوزجه وجزئی صورتده یوقوش اولدیغندن وآشاغی ویوقاری طوغرو باقدیغمزده، بو اسلام قافلەلرندن یول محشر کبی دولو ایدی. ایشته ، آدیس آبابانك داخلنده تخمیناً اونبش ، یکرمی بیك کیشیدن فضله براسلام غروبی اولدیغنه جناب حقه شکرلر أیلدك . بوندن بشقه، او هرقافلەنك ألندەکی آل ویشیل بایراقلریمز، یولك هربرطرفنی طونانمش واسن روزکار دخی اونلری آلوب آسمانه چیقارتمق ایستیوردی .

چهارشنبه کونی ، قالدیغمزده هرطرفدەکی بایراقلریمز عیدمزی تسعید أیلیور وشهری سوسلیورلردی . آدیس آبابانك الك تجاری بر جادەسنده ساکن بولنان محترم زکریا افندی ، خانەسنك اوکندەکی بالقونی او عزیز بایراقلریمز ایله اهتماملی وشایان دقت بر صورتده عیدمزی تسعید أیلك ایچون طوناتمشدی . بوندنبشقه هرمسلمان دکانلری، تجارتخانەلری قاپالی ایدی .

اوکون صباحلین ، أذانی ساعت اوچ اوچ بچق رادەلرنده شهرك بر طرفندن کیتدکجه تقرب ایدن داوول، زورناوسائرموزیقەسلری ایشیدیلیوردی. بو اوچ درت یوز کیشیلك بر اسلام قافلەسی ایدی . بونلر شهر داخلنده بایراقلریمز وموزیقەلر ایله قالقان اویونی وسائر اویونلر اوینایەرق بر نمایش اجرا أیلیورلردی . اوکون بویلەجه سرور ایدوب پنجشنبه کونی دخی تبریکات ایله سرور ایتدی . جمعه کونی ایسه ، اوکلەین ، جمعه نمازینی أدا أیلمکه کلن خلق ایله بورادەکی جامع حنجا حنج طولمشدی .

ایشته مبارك کونلریمز بوراده بو صورتده سرور ایتدی . هرکس کچن بایرامدەکی کبی ، بربرینه هیچ برسنەنك قربان بایرامنی بویله شعشعەلی برصورتده اجرا ایتدکلرینی سویلیورلردی . فی الواقع مظفریتلریمز ، بورا اسلام عالمنده دخی بویوك بر تأثیر اجرا أیلدیکنی حقیقتاً آ‌کلادم .

حبشستان : آدیس آبابا ۲ آغستوس ۲۳ ۱

محمد رشاد

ایرانده بولشەویك سیاستی

روسیەده حصوله کتیردکلری انقلاب عظیمدن صوکره ، بولشەویکلر پرنسیپلرینك جهانده ـ خصوصیله شرقده وممالك اسلامیەده ـ بك سرعتله سرایت ایدەجکنی ظن وتخمین ایدییورلردی . اویله اولمینجه پاره قوتیله پروپاغاندا یولنی طوتدیلر . حتی مقصدلرینه بر آن اول یتشه بیلمك ایچون مسلمانلره، اسلام حکومتلرینه قارشو صورت حقدن کورونمکه باشلادیلر . چارلق زماننده اسلام کشورلرنده تعقیب ایدلمکده اولان جبر وشدت سیاستندن ـ ولو موقت بر زمان ایچون اولسون ـ وازکچمکی ترجیح وبویله یاپمنی منفعتلرینه داها اویغون بولدیلر .

[۱] بوراده ، تورك باش شهبندری مظهر بك افندینك بر قاچ سنه مقدم وفاتیله . تورکیه تبعەسنك حقوقلری بك صارصیلمشدر. وکالت صورتیله اداره ایدیلن شهبندرخانەمز هیچ طانمایور . بناءً علیه ، بوتون تبعهٔ دولت وبوتون بورا مسلمانلری نامنه ، انقره خارجیه وکالتندن بر آن أول طرفمزه بر شهبندر کوندرلمەسنی پك زیاده رجا ایدرز . تبعەمز بر سفالت داخلنده یاشایور .

چارلق ایمپراطورلغی اثناسنده روسلرك ایرانده تطبیق ایتدكلری سیاستی هركس بیلیر . انكلتره وروسیه آراسنده ایران تقسیم ایدلمش مختلف وآیری نفوذ منطقه‌لرینه آیرلمشیدی. بو اسلام دیارینی برآن اول كندی اولكه‌لرینه ضم والحاق ایتمك ایچون درلو درلو بهانه آرایورلر، هردرلو حركت وطنپرورانه‌یه قاطع ضربه‌لر ایندیرمكده قصور واهمال كوسترمیورلردی .

خطوه‌باشنده ایرانك شرف ومقدساتی چیكنه‌مك ایچون بری برینه سبقت ایدرلردی . روسیه چارلق سیاستنی ایلرولتمك ایچون علما ومجتهدلری ، وطنپرورلری آصوب كسمكدن ، ایرانك مشاهد مقدسه‌سنی طوپه‌طوتمقدن پروا ایتمزدی . شمالده روسیه بو طوری طاقمغه باشلامش اولدیغی حالده ، جنوبده انكلتره جلی وخفی تشكیلاتیله ، بول پاره‌سیله كندی طرفدارلرینی ایش باشنه كتیروب ، كوندن كونه اوراده‌كی عسكرلرینك قوتنی تزیید ایدییوردی . حرب عمومی نتیجه‌سنده ایران هر ایكی رقیبنك دهاش ، قورقونچ پنجه‌سندن طبیعتیله قورتولمشدی .

ایران خوش كورونمك ایچون بولشه‌ویكلر ، اسكی روس چارلغنك بوتون امتیازاتنی ایرانه بخش ایتمكله قالمیه‌رق ، اسكیدنبرو روسیه ایله ایران بیننده منعقد وایرانیلرك ضررینه اوله‌رق موجود اولان بوتون عهود وعقودی ییرتوب آتدیلركه او فنا بویوندروقلرك بری (تركمن چای) عهدنامه‌سی ایدی .

روس بولشه‌ویكلری ایرانه ، چارلغك بالجمله حقوق ومؤسساتنی باغیشلادیلر ، جولفا ــ تبریز شمندوفر امتیازیله ، انزلی ــ قزوین شوسه یولی وخزر دكزنده صید ماهی امتیازی و اوكا مماثل برچوق خاطری صاییلیر امتیازلردن ال چكدیلر . حتی روس حكومتنه عائد بالجمله سفارتخانه ، قونسلوسخانه ، پوسته‌خانه ، قیشلا ، بانقه وبالجمله املاكی‌ده ایران حكومتنه بخش ایتدیلر .

بوتون بو بخششلره مقابل ایران ایله ایچنده یاشایانلردن برشی ایستیورلردی . اوده كندی بولشه‌ویك عمده‌لرینك ، پرنسیپلرینك قبولی ایدی ! مسلمان اولان ایران ومجتهدلرینك نفوذی آلتنده یشایان بو قومشومز بولشه‌ویكلرك بو آرزولرینی بردرلو اسعاف ایتمدی . چونكه ایده‌میوردی . بولشه‌ویكلر مصلحانه برصورتده نه‌یاپدیلرسه ، موفق اولمدیلر وكوندن كونه یأس ونومیدی‌یه دوچار اولیورلردی .

برآره‌لق بولشه‌ویكلر بشقه یوللره سلوك ایتدیلر . ایرانك شمالنده كائن كیلان ایالتنده حكومته قارشو عصیان ایدن (كوچك خان) ه معاونت ایدرك آنی ایرانه مسلط ایلدیلر . ایران حكومتی (وثوق الدوله) نك باش وكالتی زماننده عاصیلری تنكیل و آسایشی اعاده ایدرك بولشه‌ویكلری تارمار ایتمكه موفق اولدی . روسیه‌نك نفوذی

بوسبوتون قیریلدی و روس قازاقلریله ، یادكارلری قالان قازاقخانه تطهیر ایدلدی .

روسلرك شرندن ، مضرتندن یاقه‌یی قورتاران ایران انكلتره‌یه دونه‌رك ، آنك پنجه‌سندن‌ده یاقه‌سنی قولایلقله تخلیص ایده‌بیلدی . آزمدت ایچنده ایرانك جنوبنده بولنان انكلیز قوتی مملكتی ترك ایتمك مجبوریتنی حس ایتدیلر . روس قازاق ضابطلرینك یرینه كچمك ایستین انكلیز ضابطلرینه‌ده یول ویرلدی . اكصوكره اوته‌ده بری ده خصوصیله ایرانده بویوك مالی واقتصادی بر رول اوینامغه كلن مالیه متخصصی یهودی (مستر اشمیت) ه‌ده تزاكتله یول ویرلدی .

بویله‌لكله طبیعتك یاردیمیله یاقه‌سنی دشمنلرینك مدهش چنكللرندن قورتاران ایران، بویوك وواسع براصلاحات پروغرامی تعقیب ایدوب، بوتون شعبانه متخصصلر جلبنه باشلادی .

هله بردرلو اصلاح قبول ایتمز اولان ایران امور مالیه‌سیله ادارۀ عسكریه‌سی آز برزمانده امریقالی مالیه متخصصلرینك رئیسی بولنان مستر (میلسپاد) ك نشر ایتدیكی اوچنجی رسمی راپورینه باقیلیرسه ایران امور مالیه‌سی بوكون آرتق هردرلو تذبذبدن قورتولمش وبو سایه‌ده بش آلتی آیدنبرو تشكیلنه موفقیت الویرن اردو وعسكریه ایشلری جدی براصلاحه اوغرامشدر .

ایرانده‌كی شمالی نفت معدنلرینك امتیازینی آلان امریقالی شركت ــ هنوز بو امتیاز مجلسده تصدیق ایدلمامشدر ــ ایران حكومتنه بر قاچ ملیون دولار اقراضنده بولنه‌جقدركه ، مالیه متخصصلری بو پاره ایله مملكته بویوك برمنبع واردات تأمین ایتمك فكرنده‌درلر .

ایران ایله همحدود اولمیان و ایرانده سیاسی منفعتلر آرامیان امریقالیلره امتیاز ویرمكی ، ایران حكومتی دوشونمش وبونی مادةً ومعناً كندی استقلالی ایچون بر مانع تلقی ایتمامش . نفوذلری دقیقه‌دن دقیقه‌یه آزالمقده اولدیغنی كورن برروس سوویه‌تلری، ایرانك بو احوال و انكشافنی چكمیه‌رك ، بوكره ایرانه یكی بر اویون چیقارمق ایستمشلردر .

ایران حكومتنه مراجعتله، روس حكومتنه عائد امتیازلری هرنه‌قدر ایرانه ترك ایتمشلرسه‌ده ، بو میانده روس تبعه‌سنه راجع امتیازلری كری آلمق مجبوریتنده بولندقلری و عكس تقدیرده تبعه‌لرینه عائد حقوقی ترك ایتمكه حقلری اولمدیغنی بیلدیروب ایرانك شمالنده‌كی امتیازلری كندی تبعه‌لرینه حصر ایتمك و كری آلمق فكرنده‌درلر .

بونك ایچون ایرانه ، اسكیدن امتیاز آلان روس تبعه‌لرینی كوندره‌رك ، آنلری حمایه ایدییورلر . ایرانك شمالنده بولشه‌ویكلرله ایرانیلر اراسنده انكلیز مطبوعاتنك خبر ویردكلری وقایع ــ طوغری اولورسه ــ هرحالده روس سوویه‌تلرینك بالاده بسط وایضاح ایتدیكمز فكرلردن ملهم اولدیغنه شبهه ایدیله‌من .

ایشته درلو درلو رنکلرله ، پروپاغاندالرله باشلایان بولشه‌ویك پرنسیپلرینك کیت کیده افلاس ایده‌جکنه متعلق آچیق و صریح شاهد آرامق لازمکلسه ایرانده‌کی حادثاتله ، استانبوله کلن یکی روس هیئتنك تشبثاتی کوستریله‌بیلیر .

کیفیتی تحلیل ایدنجه روس بولشه‌ویکلرینك شرقده و اسلام مملکتلرنده تعقیب ایتمك ایستدکلری ، سیاسیات حاضره ایله اسکی روسیه چارلغی زمانده‌کی سیاست بیننده برفرق اولماسه کرکدر . کوریلیورکه سوویتلر آهسته آهسته چارلغی بوتون عنعناتیله برابر ـ بالخاصه شرقده ـ یکیدن دیریلتمکه چالیشیورلر . بناءً علیه مسلمانلر سوویتلرك شکل و رنکلرینه باقوب آلدانمامغه و کوزلرینی درت آچمغه چالیشملیدرلر .

استانبولده مسکراتك منعی

استانبولك اجنبی اشغالندن قورتولماسی ومظفر اردومزك شهرمزه خلقك فوق‌العاده تظاهراتی ایچنده داخل اولماسی اوزرینه داخلیه وکالتی عهده‌سنه مترتب وظائفی ایفایه باشلایه‌رق ، ازجمله استانبول ولایتنه منع مسکرات قانوننك همان تطبیقی ایچون امرلر ویردی . استانبول ولایتی‌ده تلقی ایتدیکی امری درحال انفاذ ایدرك آنسزین بوتون مسکرات دپولرینی ، میخانه‌لری کاملاً سد ایدرك موجود اولان بوتون مشروبات کتوله‌ینی ضبط ایله تمهیر ایتدی . بو صورتله مسکرات ممنوعیتی شهرمزده‌ده تطبیق اولوندی . مسکرات بلیه‌سندن قورتولمق ایچون قطعی برآدیم آتیلدی . کندیلرینی انسانیت خادمی طانیتدیران دولتلرك زوریله آیلردن بری تطبیق تأخیر اولونان منع مسکرات قانون مبجلی ، انسانیت ایچون اك بویوك آفتلردن برینی اورته‌دن قالدیرمقده اولدیغی حالده او انسانیت خادملرینك هردرلو مقاومتنه دوچار اولمشدی . محض خیر ومحض نعمت اولان او مبجل قانونك تطبیقنه انکل اولمق ایچون متفق خریستیان دولتلری بوتون قوتلرینی استعمال ایتدیلر . اوقدرکه بوندن مقدم حکومتمز بو قانونی تطبیق ایتمك ایسته‌ینجه متفق دولتلر یومی غزته‌لرده ستونلر طولدیران لیسته‌لر ویره‌رك بو لیسته‌لرده اسمی یازیلان بیکلرجه میخانه‌نك آچیق قالماسنی طلب ایتمشلردی . منع مسکرات قانونه قارشی متفقلرك درمیان ایتدکلری بو طلب ، فضیلتك ، صحتك ، اقتصادك حامیسی ومحافظی اولان او مبارك قانون ایله نه فجیع بر استهزا ایدی . منع مسکرات قانونی تطبیق اولونیور ، اولونه‌جق ، فقط آلابیلدیکنه مسکرات قوللانیله‌جق ، بوصورتله قانونك موجودیت وعدم موجودیتی مساوی اولاجقدی ، قانون فلجه اوغراتیله‌جقدی . بوصورتله قانون استانبولده فلجه اوغرادقدن صوکره بو فلجك سرایتی بکله‌نیله‌جکدی . منع مسکرات علیهنده ترتیب اولونان بو مدهش سوءقصد چوقشکر عقامته اوغرادی . حکومت بیکلرجه میخانه‌یی آچیق بیراقه‌رق قانونی سوزده تطبیق ایتمکدن ایسه تطبیقنی تأخیر ایتمك وبو صورتله قانونك قدسیتنی اخلال ایتمامك جهتنی اختیار ایلدی .

نهایت متفقلرك استانبولده بش سنه قدر سوردکلری کاذب سلطنت خردوخاش اولونجه قانونك تطبیقنه امکان حاصل اولدی .

مطبوعات یومیه‌مزك ویردیکی معلوماته کوره استانبول پولیس مدیریتی میخانه‌لرك سدی ومشروبات کتوله‌نك ضبطی خصوصنده‌ده برموفقیت احراز ایتمشدر . چونکه مسکرات تجارلری قانونك بوقدر سرعت وقطعیتله تطبیق اولونه‌جغنی استشمام ایتمدکلرندن ، بالعکس حکومت طرفندن مجلسه تکلیفی متصور اولان تعدیلاتك مجلسده مناقشه وبرقراره ربط اولونماسنه قدر منع مسکرات قانوننك تأخیر اولونه‌جغنه دائر (انقره) دن ویریلان معلومات بو تجارت خبیثه ایله مشغول اولانلری برچوق امیدلره دوشورمش وبناءً علیه منع‌مسکرات قانوننك ایکی آی دها تأخیر اولوناجغی ذهابی حصوله کتیرمشدی . بویوزدن بوتاجرلرك مسکرات ادخار ایتمکه وقاچیرمغه لزوم کورمه‌دکلری وبناءً علیه استانبول پولیسنك موجود مشروبات کتوله‌نك قسم کلیسنی ضبط ایتدیکی آکلاشلمقده‌در .

استانبولده بوصورتله تطبیق خیلی زماندنبری بکله‌نیلن منع‌مسکرات قانونی بوتون تورکیا داخلنده تطبیق اولونمقده‌در . بو ، بزم خالص مسلمان وبوتون مسلمانلرك علمداری اولان مملکتمز ایچون پك نافع اولدیغی درجه‌ده پك بویوك برشرفدر . بوتون شرق واسلام عالمنده بوبلیه‌دن کندینی ایلك قورتارمغه موفق اولان ملت علمدار دین مبین اولان بوتورك ملتی اولدیغی کبی بوتون اوروپاده بوکا موفق اولان‌ده ینه بزم ملتمز اولمشدر .

احوال اجتماعیه‌مزك اصلاحنده ، اخلاقمزك تقویمنده ، صحت عمومیه‌مزك کون بکون کسب صلاح ایتمه‌سنده حیاتمزك کسب رصانت ایلمه‌سنده ، برچوق پاره‌لرمزك هدر اولمامسنده پك مهم برعامل اولان منع مسکرات قانوننك مرعیتی الی‌الابد تأمین ایچون بوتون ملتمزك صرف ماحصل ایده‌جکندن هیچ شبهه ایتمه‌یورز . بو قانونك اك بویوك قوهٔ مؤیده‌سی ، ملتمزك دیانتپرورلکی ، احکام اسلامیه‌یه فرط تمسك ورعایتی ، حکومتمزك خالص برمسلمان مجلسی اولماسی ، احکام اسلامیه‌نك مملکتمزده مرعی ومحترم بولونماسیدر . منع مسکرات قانوننك ماهیتنی اك جزئی برتعدیل ، اك جزئی بر استثنا اخلال ایده‌جکندن هر حالده ملت ایله ممثللرینك بو مبجل قانونی مدافعه ومحافظه خصوصنده هردرلو ثبات ومقاومتی کوسترمسی لازم کلمکده‌در .

بو هفته ظرفنده مطبوعاتمزك انقره‌دن آلدیغی بعض معلوماته کوره بویوك غازینو و پایتخانه‌لرده بیرا و لیکورلرك استعماله مساعده ایدلمسی ایچون مالیه انجمنی برقرار ویرمش ! بویله بر استثنا منع مسکرات قانوننی طوغریدن طوغری‌یه اخلال ایدر . منع مسکرات قانونی طورورکن مسکراته مساعده ایتمکه ناصل امکان حاصل اولابیلیر ؟ بویله برطاقم استثنالره مساعده ایتمك قانونی فلجه اوغراتمق ، نهایت قانونك کلیاً اورته‌دن قالقماسنه یول آچمقدن باشقه برشیئه مؤدی اولماز .

بناءً علیه قانونك ذره قدر بر استثنایه محل بیراقمامسی لازمدر . اساساً مملکتمزده مسکراتك توسعنه ، احکام دینیه‌مزه قارشی کله‌جك وخلقمزك حسیاتنی چیکنه‌یه‌رك واسع برساحهٔ تخریب آچه‌جق درجه‌ده آلابیلدیکنه انتشار ایتمه‌سنه ، بلکه یکانه سبب ، مملکتمزده یاشایان ذمیلره بو خصوصده ویریلن مساعده‌در . ایشته بو مساعده بویویه بویویه مخرب برشکل آلدی ، نهایت مملکتك اخلاقی ، اجتماعیاتی ، صحتنی برباد ایده‌جك برحاله کلدی . بناءً علیه بوکبی استثنالردن حذر ایتمه‌لی .

بویوك ملت مجلسنك هرحالده بو دقایقی نظر اعتباره الەرق قانونی هردرلو تعدیلاتدن صیانت ایتمه‌سی ایجاب ایدر .

آنقره خبرلری

انقره‌دن آره‌صیره عجیب برطاقم خبرلر کلمه‌یه باشلادی . بو هفته‌کی خبرلر میاننده یکی تشکیلات اساسیه قانونی موجبنجه محاکم شرعیه‌نك الغاسی بو جمله‌دندر . بعض ذوات بوندن طولایی پك زیاده حیرته دوشمش ومتأثر اولمشلر ؛ « نه اولیورز ، نره‌یه کیدیورز ؟ » دیه شفاهاً وتحریراً صورمغه باشلامشلردر . تأثر وتأسف ایدیله‌بیلیر ؛ فقط حیرته هیچ محل یوقدر . بر ایش که (ضیا کوك آلب)ك الّنه دوشمشدر ، آرتیق اونك نه شکل آله‌جغی بیلنمز دکلدر . اونی واونك قفادارلرینی یکی اوکره‌نه‌جك دکلز . سنه‌لردن بری اوغراشدقلری ، اسلامك احکام وشعائرینی ، اجتماعیاتی ، تنظیمات وتأسیساتی وهنه اوغراتمقدن باشقه برشی‌میدر ؟ بو حرکت درلو درلو شکللر آلدی ، فقط وجههٔ اساسیه‌سنی هیچ بر وقت دکیشدیردیمی ؟ بر زمانلر نورعثمانیه‌ده‌کی مرکز عمومیده ترکاهنی قوران بو اوسته‌باشی شیمدی انقره‌ده چوروك متاعلرینی سورمه‌یه چالیشیور . اتحاد وترقی‌نی تفسخه دوچار ایدن بو ذات شیمدی‌ده غالبا خلق فرقه‌سنك کوکنه کبریت صویی اکمك ایسته‌یور . اونك ایچون ایشك هیچ شاشیله‌جق برجهتی یوقدر . بونلر هپ امورطبیعیه‌دن عد اولونملیدر . شاید اونك مسلمانلق اساسات ومؤسساتنك تقویه وتعالیسی حقنده برتشبثی ایشیده‌جك اولورسه‌کز اووقت حیرت ایده‌بیلیرسکز .

حجاب وتستری خرستیان عاداتندن تلقی ایدن ، قرآن کریم حقنده « الله طرفندن وضع ایدلدیکی ادعا اولونان عنعه‌لر » تعبیرینی قوللانمقدن چکینمه‌ین ، « للذکر مثل حظ الانثیین » نص جلیلنی منافیٔ عدالت ومساوات کوره‌رك قالدیریلمسی لازم کلدیکنی ایلری‌سورن ، تورکلرك اسکی بت پرستلك وشامانیلك دورنده‌کی عادتلرینی احیایه قالقیشان ، محاکم شرعیه‌نك مشیختله علاقه‌سنی کسدیرن بو ذات ، قانون اساسی مؤلفلری میانه کیررده « محاکم شرعیه‌نك ملغا اولدیغی » اورایه درج ایتدیرورسه ، قانون تنظیمنده احکام فقهیه‌نك نظر دقته النمسی قیدینی قالدیرتیرسه بونده شاشیله‌جق نه واردر ؟ بالطبع ضیا کوك الب طرفندن تنظیم اولوناجق قانون اساسی پروژه‌سنده نه محاکم شرعیه‌نك بری واردر ، نه‌ده احکام شرعیه وفقهیه‌نك . اجتماعیات متخصصی کچینن بو ذاتك منسوب اولدیغی ملتك احوال اجتماعیه وروحیه‌سنی ادراك خصوصنده‌کی فراستنه دیه‌جك یوق ! بوتون مملکت خلقی مسلمان اولیور ، هم « شریعتك کسدیکی پارمق آجیماز » دیه‌جك درجه‌ده صلابت دینیه صاحبی مسلمان اولیورده بو ملته یاپیله‌جق تشکیلات اساسیه‌ده محاکم شرعیه الغا ایدیلیور . انسان بالطبع بوکا اینانه‌مز ، دولت ایشنك بو قدرده بازیچه اولمسنی حوصله‌سنه صیغدیره‌ماز . اوت ، روسیه داغستانده‌کی اساسات اسلامیه‌یه ابتنا ایدن محاکم شرعیه‌یی الغا واونك یرینه (وجدان انقلاب) بولشه‌ویك محکمه‌لری اقامه ایده‌بیلیر ؛ فقط بز که برخلق حکومتی تأسیس ایدیورز ، ملتك اراده وآرزوسنی حاکم قیلیورز ، ناصیل اولورده ملتك بوتون روحیله مربوط اولدیغی شریعت محکمه‌لرینی الغا ایده‌بیلیرز ؟

واقعا بویله عقل خارجی جوجوقجه شیلرك هیچ برحکمی یوقدر . بو ، طبقی شوکا بکزر : سوقاقدن کچن بر آدم قاپوکزی چالیور ، « یارندن اعتباراً سز مسلمان دکلسکز . » دیه برتبلیغاتده بولونیور . بویله آدامه نه یاپارسکز ؟ ظن ایدرزکه برقهقهه صالوب قاپویی قاپامقدن باشقه یاپه‌جق برشی یوقدر .

هرکس عقلنه أسنی سویله‌یه‌بیلیر ، یازه‌بیلیر . فقط اونی بر دولتك قانون اساسیسنه درج ایتمه‌یه قالقمق جرأتنی کوسترمه‌یه هیچ کیمسه‌نك حقی اولماسه کرکدر . هانی ، انسان ، بویله جوجوق اویونجاغی قبیلندن شیلر ایشیدیلیرده دیکر ایشلر حقنده‌ده تردد واعتمادسزلغه دوشولور ، دیه قورقار . یوقسه بویله شیلرك مجلسه تکلیف بیله ایدیله‌میه‌جکنده شبهه یوقدر .

***

بو آداملرك نظرنده ملتك شعائر دینیه ومؤسسات اسلامیه‌سنك هیچمی قیمتی یوقدرکه اونلرك الغاسندن باشقه برشی دوشونمیورلر ؟ انسان منسوب اولدیغی ملته قارشی بو قدر صایغیسزلقده ناصل بولونه‌بیلیر ؟

عجبا بو کبی شیلر ملتك محبتنی‌می جلب ایدر ، یوقسه نفرتنی‌می؟ یازیق دکلی ؟ اناطولینك عقللره وله‌وبرن فداکارلقلری ، شهامت اسلامیه‌سی سایه‌سنده وجوده کلن بومعظم اثری ، بو متشکل قوتی‌ده سابق کبی تفسخه اوغراتمق روامیدر ؟ ضیا کوك آلپ بك وقفادارلری ، عجبا اناطولی خلقی اونك چوروك نظریه‌لرینك ، باطل فکرلرینك ساحهٔ تطبیقه چیقمه‌سی ایچون‌می بوقدر مزاحمه قاتلاندی ، بونجه فداکارلقده بولوندی ، صانیورلر ؟

آناطولی خلقی مؤسسات وشعائر دینیه‌سنی قالدیرمق ایچون حرب ایتمدی . بالعکس بونلری محافظه ایچون مالنی ، جانی ، هرشیئنی فدا ایتدی . بویله ایکن ناصیل اولورده شیمدی اونك یوکسك ومقدس حسلرینه ، آرزولرینه بوحقارتلر روا کورولیور؟ بونلرك خلقی یأس وفتوره دوشورمکدن ، انکسار وانفعاله اوغراتمقدن باشقه هیچ برثمره ویرمه‌یه‌جکی پك اعلا معلومدر . دور سابقده ضیا کوك آلپ وقفادارلرینك هپ بوذهنیتلری یوزندندرکه خلق، حکومتدن وفرقه‌دن نفرت ایتمشدی . بو آدملر حالا انصافه کلمدیلرمی ؟ هیهات ، بونلردن انصاف بکله‌مك نه‌قدر بیهوده‌در ! یازیقلر اولسون، بوقدر امکلرله، بوقدر فداکارلقلرله اناطولیده‌تشکل ایدن بو قوتی‌ده تفسخه اوغراته‌جقلر . عجبا بو آدملرك مقصدی ، مملکتده ملتك ربط قلب ایده‌جکی هیچ برشی براقامقمی‌در ؟ ایی اما ، بونك صوکی نه اوله‌جقدر ؟

ضیا کوك آلپ وقفادارلری انقره‌دن اوزاقلرده ایکن اومجاهدلر دیارنده نه قدر صفوت و محبت واردی : شریعت اسلامیه‌نك نهی ایتدیکی منکرات شدتله منع اولونیور ، شعائر دینیه ومؤسسات اسلامیه‌نك ترصین وتعالیسی ایچون نجه نجه تشبثلر اولیور ، قانونلر نشر اولونیور ؛ ملتده بوتون موجودیتیله اورایه ربط قلب ایدرك محبتدن ، حرمتدن باشقه بر حسله متحسس اولمایوردی . نه قادینلرك حجابدن‌صیریلمسی ، نه‌محکمهٔ‌شرعیه‌لرك قالدیریلمسی، نه‌ده حکومتك‌دیندن تفریق‌اولونه‌رق(لاییق-لادینی) برشکله کیرمسی کبی‌سورلرك، تصورلرك هیچ بریسی یوقدی . بوتون بوسوزلر ، بوتصورلر هپ ضیا کوك آلپك وقفادارلرینك اورایه صوقولملرندن صوکره میدان آلدی . فقط امید ایدرزکه مجلس اعضای محترمه‌سی ملتك روحنه ، عقیده‌سنه ، حسیاتنه تماميله آیقیری اولان بو ضلالت جریانلرینه کندیسنی قاپدیرماز ؛ ضیا کوك آلپك باطل فکرلری آرقه‌سندن سوروکلنمك دکل ، ملتك حقیقی آرزو وتمایللرندن اصلا آیریلمازلر .

مسلمان قادیننك عصمتنه تجاوز

کچنلرده آقشام غزته‌لرندن بری، ایکی مسلمان قادیننك تیاتروده اجرای صنعت ایتمه‌لرینه ممانعت‌ایدیلمسی طولاییسیله مسلمان قادینلرینك ازمیرده ، آنقره‌ده تیاترو صحنه‌سنه چیقدقلری حالده استانبولده چیقمه‌لرینه‌ده هیچ مانع بولونمادیغنی، چونکه استانبولك انقره وازمیردن دها دیندار اولمادیغنی یازدی .

بز مسلمان قادینلرینك ازمیر وانقره‌ده صحنه‌یه چیقارلدقلرینی بیلمه‌یورز. بیلدیکمز برشی‌وارسه ازمیر وانقره‌نك حمیتپرور ودیانتپرورخلقی بوکبی حرکاتی قطعیاً خوش کورمز وقبول‌ایتمز. هرحالده بومناسبتسزلك خفی بر صورتده ترتیب ایدلمش ونهایت استانبولده میدانه اورولمق ایسته‌نیلمشدر . بومملکتك عادات ، عنعنات ، اخلاق وتلقیاتی بویله‌بر طاقم خوبیالقلره مساعد اولمش اولسه بر طاقم زوبیه‌لرك بویله بر انقلاب اجتماعی یاپمه‌لرینه لزوم قالماز ، محیطمزده بو صنعتده چوقدن‌ایلریلردی . بناءً علیه شیمدی‌یه قدرانکشاف ایده‌مه‌مسی ملتمزك آدابیله ، اخلاقیله ، تلقیاتیله طبان طبانه ضد اولماسندندر .

حیاتده هیچ بر فائده‌سی اولمایان ، اخلاق عمومیه اوزرنده‌کی‌سوء تأثیری بوتون دنیانك مسلمی اولان واك مدنی مملکتلرده بیله ، اخلاق وتلقیات عمومیه‌نك مساعده‌سنه رغماً مقاومت ومجادله‌کورمکده اولان بوصنعتك بزم‌مملکتمزده انکشاف ایتمه‌مسی، مسلمان‌قادینلرینی باشدن چیقارماسی آنجق شکران ایله قارشیلانه‌بیله‌جك بر حالدر .

حمد اولسون، بزم‌مملکتمزده قاریسنك ، قیزینك ویا همشیره‌سنك تیاترو صحنه‌سنده تشهیر نفس ایتمه‌سنی هضم ایده‌جك برتك مسلمان یوقدر . شاید بر ایکی قادین وارسه هر حالده بونلر اغفال واضلال ایدلمش بیچاره‌لر اولاجقدر . بوکون بوتون دنیانك هرهانکی‌طرفنده تیاترولرده‌چالیشان‌قادینلر، ناموسلی‌نظریله باقیلماز بعضاً صحنه‌لره‌چیپلاق چیقه‌رق بوتون انظار اشتهایی کندیلرینه دعوت ایدن بو قادینلر دنیانك هریرده فحشه آتیلمق ، دعوت ایتدکلری انظار احتراصك زبونی اولمق خصوصنده کچیکمه‌یورلر . بناءً علیه مسلمان قادینلرینی تیاترولره چیقارمق یکی برطریق فحش آچمقدن باشقه برشی دکلدر .

بوکون بومنکرات یوللرینی قاپایه‌رق حیات اجتماعیه‌سنی هربلادن قورتارمق یولنی تعقیب ایتمکلکمز اقتضا ایتدیکی حالده بالعکس یکی برفحش یولنك آرالنمسنه قالقیشلماسی پك دلسوز برفاجعه‌در .

مسلمان قادینلرینك صحنه‌یه چیقارلمانسنه ممانعت ایدن استانبول ضابطه‌سنه تشکرلر ایدر ، حکومت مرکزیه‌مزك و بیوك ملت مجلسنك انظار دقتنی بومهم مسئله‌یه جلب ایدرز . هرحالده بو کبی حرکات صورت قطعیه‌ده منع اولونمالیدر .

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

آبونه شرائطی : هر یر ایچون
سنه‌لکی (٢٧٥) آلتی آیلغی
(١٥٠) ممالک اجنبیه ایچون
سنه‌لکی ٣٢٥ غروشدر .

نسخه‌سی ٥ غروشدر .
ایکی نسخه برآراده
(١٠) غروشدر
سنه‌لکی ٥٢ عدددر .

اداره‌خانه : بابعالی جاده‌سنده
رشید افندی خانده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .
مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنماز .

سبيل الرشاد

١٣٣٠

آدرس تبدیلنده آیریجه
٥ غروش کوندرلملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح
و اوقوناقلی اولسی و آبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندردیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم

باش محرر
محمد عاکف

صاحب و مدیر
اشرف ادیب

اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ٥٧٠ - ٥٦٩ ٧ ربیع‌الاول ١٣٤٢ * پنجشنبه * ١٨ تشرین‌اول ١٣٣٩ جلد ٢٢

آنغلیقان کلیساسنه جواب

شرعیه وکالت جلیله‌سی طرفندن آنغلیقان کلیساسنه کوندریلمك اوزره تدقیقات و تألیفات اسلامیه هیئت علمیه‌سی رئیس عالیسی شیخ عبدالعزیز چاویش افندی حضرتلرینك تألیف بیوردقلری جوابدر :

طوغرولق

اسلامك نظرنده طوغرولق ، دیندن مقصود اولان غایه‌در . بونك ایچوندرکه قرآن استقامته صاریلمه‌یه دائر شدید و مؤکد امرلر ویریبور : (فاستقم کما امرت — سورهٔ هود) ١)

استقامت یاقلبی ، یاخود عملی اولورکه هر برینی بر کلنجه تفصیل ایده‌جکز . اسلام انسانك فکرنده ، قولنده ، معاملاتنده بوتون تکالیف و مستحباتی بیلدیرمشدر . بونلر **واجبات و فضائل** نامیله ایکی‌یه آیریلیر و هر بری عینی غایه اطرافنده دولاشیرکه اوده انسانلر آره‌سنده عدالتك تعمیمی ، فردلرك ، جماعتلرك اخلاق کریمه ایله تخلقی ، آزمش نفسلرك اصلاحی ، سفیل هوسانك تأدیبی‌در . دین اسلامی کوندرن فاطر حکیم بوتون بو مجاهداته قارشی مکافات اولمق اوزره عبادی ایچون کندی رضا و محبتنی ، کندی احسان و رحمتنی وعد بویوربیور . عبادات ایله احکام شرعیه اقسامندن هیچ بری بو سویلدیکمز غایه خارجنده دکلدر . بالعکس تکالیف و آداب اسلامیه‌یه دائر کتاب و سنتده وارد اولان شیلرك کافه‌سی آنجق فردلرك ، جماعتلرك حیات فانیه و ثانیه‌ده‌کی سعادتلرینی تأمین ایچوندر ، بو تکالیف ایله مستحبات عقائده ، عباداته ، معاملاته ، آدابه عائد اولمق اوزره درده آیریله‌بیلیرکه هر برینك‌ده آیری آیری نوعلری واردر .

عقائد . — عقائدك بانی جناب حقك اولا توحیدی ، صوکره‌ده وجود خارجی ایله محاط اولان شیلردن ، یاخود فکر بشرك تصور ایده‌جکی صورتلردن هرهانکی برینه مشابهتدن تنزیهی ؛ برده بوتون میدانه کتیردیکی ، یاخود کتیره‌جکی ، تقدیر ایتدیکی ، یاخود ایده‌جکی شئونده ظلمدن ، عبثدن قطعیاً متعالی بولوندیغنك تصدیقیدر .

اللهك ملکلرینه ، کتابلرینه ، پیغمبرلرینه ایناغمق ، بو پیغمبرلردن هیچ برینی دیکرندن آییرمامق ، بو کتابلرك هانکیسی اولورسه اولسون انکار ایتمه‌مك‌ده بو عقائددندر . .

عینی جمله‌دن اوله‌رق اویله بر آخرت کونه‌ده ایمان وارکه اوراده نه مالك ، نه اولادك فائده‌سی یوق . سلیم بر قلب ایله حضور الهی‌یه چیقانلردن باشقه‌سی نصیب آله‌مایه‌جق . هیچ بر کیمسه دیکرك حسابنه بر شی اوده‌یه‌مه‌یه‌جکی کبی نه کیمسه‌دن فدیه قبول اولونه‌جق ، نه کیمسه‌نك شفاعتی ایش کوره‌بیله‌جك . اوکون بوتون انسانلر ، عبادینه رحمتیله تجلی ایدن ، نعمتی ، احسانی مؤمنلرك هپسنه شامل اولان رب العالمینك حضورنده طوره‌جق .

آخرته ایمان عقائد اسلامك اك مهملرندندر . زیرا بوتون

١) « ناصیل امر اولونمش‌سه‌ك اویله‌جه استقامتده بولوك . »

حركاتنك حضور الهيده حسابى ويره‌جكنه، صغانردن، كبائردن هرنه ايشله‌ديسه جمله‌سنى تثبيت ايتمش بر كتابك موجود اولديغنه؛ ذره مقدارى خيرك، ذره مقدارى شرك جزاسز قالميه‌جغنه يقينى اولان انسان طبيعيدركه نفسنى خسرانه سوروكله‌يه‌جك اسبابك كافه‌سندن اوزاق طورور. لكن آخرتى انكار ايدرك «حيات شو اوچ كونلك دنيادن عبارت. كيميز ئولور، كيميز ياشار. يوقسه برده‌ها ديريلك امكانى يوق» دينلر ايچون صلاح امكانى پك آز. بويله‌لرينك مقصدلرنده استقامت، حركتلرنده خطادن سلامت مأمول اوله‌ماز.

قرآن امر بعنى برچوق آيتلرله بيلديريور: (كما بدأنا اول خلق نعيده وعداً علينا انا كنا فاعلين ـ سورة انبيا)[1]، (كما بدأكم تعودون)[2]، (اوليس الذى خلق السموات والارض بقادر على ان يخلق مثلهم بلى وهو الخلاق العليم انما امره اذا اراد شيئاً ان يقول له كن فيكون ـ سورهٔ يس)[3]

ايشته اسلامده‌كى عقائدك باشليجه‌لرى بونلردر كه هر مؤمن ايچون يقيناً بيلمك وقطعياً اينانمق واجبدر.

عبادات.ـــ دين اسلامده عبادات يالكز اللهك حقيدر. مخلوقاتندن هيچ برى كنديسنه عبادتده اللهه شريك اوله‌ماز. فرض اولان عباداتك الك باشليجه‌لرى معين زمانلرده‌كى نماز ايله رمضان اوروجى، زكات، برده كعبه‌يى زيارتدر. كعبه، اسلامك اتحاد مسلمين ايچون تمثال اتخاذ ايتديكى وسوارى، ياياں آقين آقين انسانلرك اوزاق اوزاق يرلردن كلوب ده جوار قدسيتنه صيغنديغى اودر.

ايشته بونلر دين اسلامده‌كى عباداتك الك باشليجه‌لرى. صوكره، فرض اولمايان برچوق عبادات واركه آشاغيده تفصيل ايده‌جكز.

آفريقاده، آوستراليانك وسط قسمنده، جنوبى آمريقاده‌ساكن بت‌پرست بر طاقم قبيله‌لر «اولديغى كبى اسلام هيچ بر زمان تعذيب واذا قصديله بر عبادت امر ايتمه‌مش، بريكيلرده ايسه عبادت آنجق وجودى تعذيب ايچوندر. حتى بونلرك بعض طائفه‌لرى آره‌سنده بدنك اعضاسندن برينى كسمك، صاغلام ديشنى سوكمك، ياخود قيرمق عبادت بيلنير، زهد صاييلير. ايكنجى دفعه قوجه‌يه واران طول قادينه پارمقلرينك برينى كسمك واجب اولور. بو قبائلدن بر قسمى

ينه صرف وجودى تعذيب مقصديله اوروج طوته‌رق يمكدن، ايچمكدن نفسنى منع ايدر. آنجق مدت اعتباريله فرق كورولور. رؤسانك اوروجى آحادك كندن دها قيصه اولور. بر طاقيمى‌ده اولونجه‌يه قدر يمه‌يى، ايچمه‌يى براقير وبونى زهدك منتهاسى، عبادتك الك يوكسك درجه‌سى بيلير.

دين اسلامده‌كى عباداته كلنجه بونلردن مقصد جناب حقى آكمق، بهيمى هوسانك شدتنى قيرمق، متقابل مرحمت شفقت، محبت حسلرينى بسله‌مك، وجودى، لباسى، قلبى طهارت ايچنده بولوندورمقدر. قرآن كريم برچوق آيتلريله انسانلره بيلديريوركه: «الله قولايلق ايسته‌يور، كوجلك ايسته‌ميور. هيچ بر زمان دينده عسرى امر ايتمه‌مش، كنديسنه ايمان و شكر ايتدكلرى تقديرده بشرى تعذيب ايتمك ديله‌مز. كيمسه‌يه وسعى خارجنده تكليفده بولنماديغى كبى، كنديسى ويرديكندن فضله كيمسه‌دن برشى ايسته‌مز. مؤمنلر مناهيدن استطاعتلرى نسبتنده چكيلمكله مكلفدرلر.»

احاديث نبويه ايله اساسات شرعيه شونى بيلديريوركه: «دين قولايلقدن عبارت.» بناءً عليه دينك ايچنه رفق ايله كيرمك لازم. جناب حق عبادى حقنده يسر مراد ايتدكدن صوكره آرتيق دينده شدت وافراط كوسترمك جائز اوله‌ماز. اديانك محتندن اول ابدانك صحتى وار. شايد بو عبادتلرده مشقت كورنلر اولورسه بوكا سبب فى الحقيقه ايشك ايچنده كوجلك، ياخود آغيرلق اولمسى دكلدر. آنجق بشرك طبيعتنده آغير و مضرده اولسه هر ممنوعه قارشى تمايل، خفيف ونافعده اولسه هر تكليفه قارشى استثقال ميلى واردر. اوت، نماز، اوروج، زكات، حج، هپسى فرض؛ لكن انسان بو فرائضى آنجق كنديسى ايچون ممكن اوله‌بيلن طرزده ادا ايدر. مثلا نمازى اياقده قيلمقدن عاجز ايسه اوطوروب قيلار. بونى ده يابه‌مازسه ايما ايله، اشارتله ادا ايدر. كذلك خسته‌لغندن، ياخود اختيارلغندن، ياخود ضعفندن، ياخود حملندن طولايى اوروج بر مكلفى بيتاب دوشورورسه، ياخود ايش باشنده بولونانلرله قاضى وعسكر كيلرينى وظائف عامه‌يى اداره وامتك شئوتى تدويردن منع ايده‌جك اولورسه بوكبى احوالك كافه‌سنده صيامك فرضيتى عامه‌يه عائد عسكرى، سياسى، ياخود قضائى مصالحك متضرر اولمسنه ميدان ويرمه‌يه‌جك بر استطاعت وقدرتله منعقد اولور.

زكاته كلنجه بو ده فرضدر. لكن معين نصابه مالك اولمق شرطيله. اوندن آشاغيسى ايچون لازم دكلدر. كذلك حج ده برچوق فائده‌لريله برابر آنجق بدنى ومالى استطاعتى اولانلره فرضدر.

بناءً عليه كوروليوركه دين اسلامده عباداتدن مقصد نه انسانى مشقتلر آلتنده ازمك، نه ده وجودى تعذيب ايتمك دكلدر. عبادات

[1] اوكجه ناصل يوقدن وار ايتدكسه اوزريمزده‌كى وعدك ايجابى اوله‌رق ايلك خلقى اويله‌جه تكرار ايده‌جكز. شبهه‌يوقدركه بزلر ديلديكمزى يابه‌يه‌قادرز.
[2] اوكجه سزى ناصل يوقدن وار ايتديسه ايكنجى دفعه اوله‌رق ينه اويله دونوب كله‌جكسكز.
[3] يوقسه كوكلرى، يرى ياراداں تكرار اونلرك طبقيسنى ياراتمه‌يه قادرى دكل؟ البته قادر. او، چونكه خلقتك بوتون سرائرينى بيلن خلاق عظيمدر. برشيئى ديلديكى زمان يابه‌جغى ايش يالكز «اول!» ديمكدن عبارتدركه درحال اوليويرر. تسبيحه، تقديسه لايق آنجق اونك ذات كبرياسيدركه بوتون موجوداتك ملكوتى يدقدرتنده‌در. وسزلرك دونوب كيده‌جككز اودر.

بر طاقيم حكمتلرندن ، فائده‌لرندن طولايي امر اولونمشدر . وبو خصوصده فرض عين اولانلريله مستحب اولانلري آره‌سنده فرق يوقدر. چونكه هپسي‌ده انسانلره صلاح وسعادت تأميني ، جماعتلرك، فردلرك لوثندن، رذائلدن تنزيهي ايچون مشروع اولمشدر .

فلسفه ودين

متفكرين علماى اسلاميه‌دن الماليلي حمدي افندي حضرتلري طرفندن نشر اولونان (تحليلي تاريخ فلسفه : مطالب ومذاهب ـ مابعدالطبيعه وفلسفهٔ الٰهيه) عنوانلي اثرك مقدمه‌سندن :

دور قدماده اجتهاد علمي‌يك تجزي قبول ايتميوردي. فلسفه بتون علومي محتوي ايدي. بر فلسفه مجتهدي اقسام فنونك‌ده مجتهدي ايدي. فيلسوف هم رياضي ، هم طبيعي و حتى طبيب ايدي . دور متأخرينده تجزئ اجتهاد بر ضرورت اولدي . بونك ايچون زمانمزده مجتهد مطلق، فردلر دكل ، جمعيتلر اولمشدر . حيات بشركي حيات علميه‌نك‌ده اجتماعيتي تزايد ايتدي . بر فنك مجتهدي فنون سائره‌نك مقلدي اوله‌بيليور . اوحالده مختلف فنونه منسوب مجتهدلر آره‌سنده بر قيمت و رابطهٔ اجتماعيه بولنمق لازم كليركه متابعت متقابله حاصل اوله‌بيلسون. چونكه جمعيتك اهميتي روحاً تماثل ، فعلاً تناسقده‌در. فعاليت اجتماعيه فردلرك عيني موضوعده تزاحملرنده‌دكل، ايمه‌جه ايله چاليشه‌بيلملرنده‌در. بو ايسه بر مبدأ اجتماعينك تحت حكمنده بولنمقله اولوركه او مبدأ حاكم ، روح اجتماعي ديمكدر . بو روح اجتماعي او آلانك متناسق فعاليت متنوعه‌سي سايه‌سنده‌دركه اجتهاد مطلق مرتبه‌سني احرازايده‌بيلير. فنونك بو قيمت اجتماعيه‌سني ويره‌بيله‌جك شي، اجتهاد فلسفي‌در. اجتهاد فلسفه‌نك اجتهاد ديني ايله تساند متقابلي‌ده حيات عموميه‌نك آهنك انتظامني تأمين ايلر ، اصل نفس اجتماعي ايسه بو آهنك ايله پايدار اولور . علم ، حياته آنجق طريق خاص ايله ، دين ايسه خواص و عوامه شامل بر طريق عام ايله نشر فيض ايدر . بر مملكتك هپسي معتقد و متدين اولمق ممكندر ؛ لكن هپسي عالم اولمق غير ممكندر . عوامنده نه علم ، نه دين هيچ بري بولنميان بر مملكتده قيامت قوپار. عوامي متدين ، خواصي غير متدين اولان مملكتده ايسه عوام ايله خواص آره‌سنده تجانس و تماثل روحي بولنماز . مراكز اجتماعيه ديمك اولان خواص ايله محيط اجتماعي اولان عوام آره‌سنده‌كي بو تدافع ، ملت و دولت دينيلن وحدت و فعاليت اجتماعيه‌نك انشقاقي ديمكدر . ذاتاً مليت ، بر هيأت اجتماعيه‌نك مابه‌الاجتماعي اولان بر نفس ، بر وجدان اجتماعي ديمكدر. عرق وقان، ملتك حدي دكل ، آلات و وسائط تظاهريدر . هر ملتك قابليت انساعيه‌سي او وجدانك درجهٔ شمول وكليتي ايله متناسبدر . لسان دخي عرق و قاندن زياده بو وجدانك بر افاده‌سيدر . دين بو وجدانك اك شمولي مباديسني ، اك بيوك امنيه‌سني تضمن ايدر . بر هيأتك ديني نه ايسه وجدان اجتماعيسي‌ده او ، وجدان اجتماعيسي نه ايسه واقعه‌كي ديني‌ده اودر . دولت او ملتك تشخص حقوقيسي وفعاليت مخصوصه‌سيدر . هر دولتك بر ملتي واردر ، لكن هر ملتك دولتي اولميه‌بيلير. دولت ، ملتك عنصر فعاليتي ايله تقوم ايدر . عنصر فعاليتك قيمتي‌ده وجدان كلي‌يي حسن تمثيل ايله برابر خارجاً و داخلاً حائز اولديغي قدرت عمليه و مقاومت ماديه‌سيله متناسبدر . ملت هنوز فعاليته كچمه‌ين ودولت مفهومني اكتساب ايتمه‌ين حالت اجتماعيه‌يه‌ده صادق اوله‌بيلير. فقط حال فعاليتده اولوب تشخص حقوقيسني استكمال ايتمش بولنان ملت لسان شرع اسلامده امت مفهومنه ماصدق اولور . امراه افندي مرحوم امت كلمه‌سني امي كلمه‌سيله علاقه‌دار ظن ايدرك (ناسيون) تعبيرني ملت ديه افاده ايتمكي ترجيح ايتمش ايدي . اوز ماندنبري امت مفهومي ضايع ايدلمش و استخفافكار بر تلقي‌يه معروض قالمشدر، اصطلاحات انجمننده بالاخره برلشديكمز زمان بو كلمه‌نك ام و امي تعبيريله دكل، امام تعبيريله علاقه‌دار بولنديغني ايضاح ايله‌مش وقبول ايتديرمش ايدم . مع التأسف خطاى سابقي تصحيحه فرصت الويرمه‌دن وفات ايتدي . ايشته علم ايله حياتك، وجدان ايله وجودك بو علاقهٔ مخصوصه‌سي خواص ايله عوامك وجدان اجتماعيده‌كي مرتبهٔ تجانس و تماثللريله متناسبدر خواصك خصوصيتي عوامدن زياده مالك اولدقلري خاصه‌لري اعتباريله‌در . عوامك حائز اولديغي صورت وجداندن خالي اولان خواص او عوامك ، جنس اجتماعيسنه دكل، اضدادينه داخل اولور . بو نقطه‌يي ادراك ايدن بعض خواص رياء ديني‌يه ميل ايديور ؛ فقط صميميتسزلكدن نه چيقار ؟ بوندن باشقه ريا بر نفاقدر، نفاق اعتياد ايدن روحلر ايسه وجدانك حقيقته ناظر اولان قوهٔ حدسيه‌سني ، فراستني كورله‌تير . حقيقت قارشوسنده كنديني بر وسوسه استيلا ايدر . چوق زمان واردركه جدي و صافي عوامك حس ايتدكلري بعض نتايج واقعاتي منور عدايديلن خواص روحلرنده‌كي وسوسهٔ نفاقدن دولايي حس ايده‌مزلر. بناءً عليه خواصك دينه جدي بر اعتصامي ، حقيقي بر عشقي بولنمق اقتضا ايدركه بو عشق و اعتصام عوام ايله خواص آره‌سنده‌كي تدافعي تجاذبه قلب ايتسون ، سلامت و سعادت اجتماعيه دوام ايليه‌بيلسون . بو ايسه فنون ايله فلسفه‌نك، فلسفه ايله دينك امنيت متقابله‌سي سايه‌سنده حصوله كلير .

بو اسبابدن دولاييدركه فلسفه‌نك منتهاسي فلسفهٔ دين اولمشدر . بو اعتبار ايله فلسفه حكمت نامني آلير . حقيقي فلاسفه حقيقي حكمادرلر. علوم وضعي اولمايوب كشفي بولنديغي كبي ، فلسفهٔ دين دخي وضع دين ديمك دكلدر . دين حقي بولمق و طانيمق ديمكدر .

دین حق اصل طانیتانلر ایسه حکماء دکل، انبیا واولیادر. فیلسوفلر بو بابده تعلیمات انبیائی ایضاح و تطبیق ایله حکیم و ولی اوله‌بیلیرلر. علی الاطلاق دینه معارضه ایتمکه چالیشان فیلسوفلر بو خصوصده بر حقیقت کوردکلری ایچون دکل، مطلوب حقی کوره‌مدکلری ایچون و تعبیر آخرله نقصان ادراکلرندن دولایی اومجادله‌یه سلوک ایده‌کلمشلردر. آوروپاده اون سکزنجی عصر ملاحده‌سی و بوتون ملاحدهٔ مادیون بونک اك بارز مثالیدرلر. مثلا بوخنر، ماده جزء فردلرینی آیران نه‌در؟ بونلر آراسنده‌کی مواصلات و مناسبات حرکیه و غیر حرکیه هانکی مبدأ‌له ایضاح اوله‌جقدر؟ بو جهتلری اصلا ادراك ایده‌مه‌مشدر. بونی ادراك ایدن مادیون بیله ماده‌یی واجب تعالی‌یه استناد ایتدیرمکه لزوم کورمشدر.

بو کتابی تعقیب ایدرکن کوره‌جکزکه قانت کبی بعض فیلسوفلر فلسفه‌یی انتقاد ایله فدا ایتمش اولدیغی حالده دینی اهمال ایده‌مه‌مشدر. ایضاح دینینك فلسفه‌یه توقفنی کسمش ومع مافیه علم اخلاق ایله منابتنی تثبیت ایله‌مشدر. بو مذهبه کوره فلسفه‌نك دینه تماسی و استنادی، علم اخلاق شعبه‌سی یعنی حکمت عملیه قسمیله محافظه ایدلمش اولویورکه بونك صوفیهٔ اسلام اسلوبنه خیلی مشابهتی واردر. صوکره فلسفهٔ اثباتیه مدرسه‌سی دوره‌اولاسنده دینی طی ایلك وبوصورتله ملاحده‌نك کوزلرینه کیرمك ایسته‌مش ایسه‌ده اونلرك کوزینه کیره‌یم دیرکن کندی وجداننده محکوم اولمش ویکیدن بر احتیاج دینی طویه‌رق بر دین جدید وضعنه قیام ایتمشدر. اللهی براقش موجود اعظم، صنم اعظم عنوانلریله انسانیت، ارض وفضادن عبارت اقانیمله بر تثلیث تصور ایلمش وانسانیتده اك زیاده قادینلره تعبدی اساس اتخاذ ایدرك کویا بوصورتله تطمین حسیاته بریول بولمق ایسته‌مشدر. ایشته فیلسوفك وضع ایده‌جکی دین بویله اویدورمه وقابا بر پرستشکدن، دور اوثانه رجعتدن بشقه برشی اوله‌میه‌جغنی بونکله اثبات ایله‌مشدر. فی الحقیقه ظاهرده الوهیته معارض کورونن بوخیال انسانلرك رجال ونسواندن اکا برینی معبود واله اتخاذ ایتمك صورتیله فکر الوهیتك اساسنی تضمن ایتمش وآنجق ادیان باطله‌نك طرز نشأتنه واضح بر مثال کوسترمشدر. فکر انسانینك بوکسلدیکی ادعا اولنان برزمانده وجدان انسانی‌یی بویله طاربر چنبر ایچنه قویوب بشریتی فرعونلردورینه ارجاع ایتمکه چالیشمق نه‌قدر شایان تأسفدر. صوکره اسپنسر کلش، اصل دینینك بتون علوم وفلسفه‌یه تفوق مطلقنی تثبیت ایلمش وکبارلر دینی نامنی آلان وفرانسه حکومتی بروقتلر لادینیلکه سوق ایدن پوزیتیویست دینینك سخافتنی آیروجه بیان ایتمشدر. ایشته غرب فلسفه‌سنده وقوعه کلن بوتحولات اخلاق بشریده بیوك رخنه‌لر آچمش وبوکونکی دور قسوت وشدتی تهیه ایله‌مشدر. ترقیات فنیه‌نك نیجه نیجه مراحل قطع ایتدیکی بو دورده بشریتك دوکدیکی قان، طاشیدیغی احتراس، چکدیکی مظالم، انصافدن تباعد، نفرت وخصومتده شدت... هپ بونلر معنویاتده واقع اولان تذبذبك نتیجه‌سیدر.

الماللی حمدی

اجتماعیاتده غربجیلر وبوزغونجیلر:

عصری عائله!

غربجیلرمزك بذبان اجتماعیمزی تملندن صارصمق استعدادینی کوسترن غایه‌لرندن بریده معلوم اولدیغی وجهله «حریت نسوان»در. بو مناسبتله ضیا کوك آلپ بك تورکجیلکك اساسلری عنوانیله نشر ایتدیکی اثرك دردنجی مبحثنده آتیده‌کی مطالعاتی اتیان ایتمکده‌در:

«حقوق تورکجیلکك اوچنجی غایه‌سیده بر (عصری عائله) وجوده کتیرمکدر. عصری دولتده‌کی مساوات عمده‌سی، ارککله قادینك نکاحده، طلاقده، میراثده، مسلکی وسیاسی حقلرده مساوی اولمسنی‌ده استلزام ایدر. اوحالده یکی عائله قانونی ایله انتخابات قانونی بو اساسه استناداً یاپیلیدر»

بو مطالعاتی بز بر ازدها توضیح ایده‌لم. شمدی‌یه قدر کرك مطبوعاتده، کرك مختلف وسیله‌لرله تکرر ایتمکده اولان نشریاته نظراً حیات اجتماعیه‌مزده اوقادینی توجهنه کسب لیاقت ایدن مسلمان قادینی مظلوم واسیر برکتله اوله‌رق تلقی ایدلمکده‌در:

«زوجه، عائله‌سنه صداقتله مأمور برکتله عد اولنان قادینلق - بوذهنیتله - عزت نفسندن، عصری تلقیلردن اوزاقلاشیور. اویله یا بر نکاح ایله ارککك تحت اسارتنه کیرمك وارزو ایتدیکی دقیقه‌ده او زنجیری پارچالیه‌مامق مدنی بر اساس اوله‌بیلیرمی؟ قادینلرمز نیچون ارککلرله برابر بارلرده، سفاهت محللرنده برابر بولنمسونلر؟ نیچون ذوقلرینی تطمین ایتمك ایچون بر روم، بر ارمنی، براجنبی قزی آرایالم؟ نیچون تیاترولرده شرق کوزللرینك مرائی وجودیه‌سنی تماشا ایتمیه‌لم؟ قادین آرتق حیث مادیه‌یه آتلسون. اوده قاپانوب آشجیلق، خدمتجیلك، عائله‌سنه دالقاووقلق ایده‌جك دکل یا. چوجوغنك ترتیب ومحافظهٔ حیاتیله اوغراشمق عصری حیاتده متخصص مربیلره ترتب ایدر. حیاته قاریشان قادین چوجوغیله اوغراشمق مجبوریتنده‌میدر؟ بونلری زوجلری دوشونملی، بر قادینك بوکبی مشغله‌لرله شهراه مدنیتدن، سربست حیاتدن اوزاقلاشماسنی تأمین ایتمك لازمه‌سنی ادراك ایتملیدر. نیچون قادینلرمز ارککله برابر عینی صفده بولنمسون. مأمور، ناظر، مبعوث اولمسون؟. الخ...»

آکلاشیلیورکه: هرمسئله‌ده ساحهٔ ادراك، عرفان، منطق، فن واخلاق خارجنه چیقمقده بیوك بر استعدادمز وار. غربجیلریمزك حقایق احوال ایله اك زیاده تعارض ایدن، شعوریلکدن آیقیری قاچان بوادعالری قدر باطل هیچ برنظریه تصور اوله‌ماز. وضعیتی اول امرده قادینلق، ارککلك ووظائف طبیعیه نقطهٔ نظرندن صورت عمومیه‌ده، صکره‌ده وضعیت اجتماعیه‌مز نقطهٔ نظرندن تدقیق ایده‌لم. ومسئله‌نك وخامتی‌ده، اساساً اینجه تدقیقلره لزوم کوسترمیه‌جك قدر واضح وصریحدر. بر آز کورن هرهانکی کوز، بر آز متحسس اولان هرهانکی وجدان تهلکه‌یی

قبولده تردد ايتمز . فقط مقصدمز هر حقيقتك اولديغى كبى تجليسنه معطوف اولديغندن بو يارەلرى دشمكده - اليمده اولسه - تردد كوسترميەجكز .

بشريت معلوم اولديغى اوزره ذكور واناثدن مركب ايكى جنسدر . قدرت فاطره نسلك ادامەسى ايچون هرايكى صنفه معين وظائف تحميل ايتمشدر . بناءً عليه اركك وقادين آيرى آيرى شرائط عضويه‌يى خصوصيتى حائزدرلر . دوغمق ويشامق المزده اولمديغى قدر اركككلك وقادينلغك ايجاباتندن‌ده منع نفسه قدرتمز يوقدر .

قادين هرشيدن اول اوقادينيدر . ايلك انسانلرك احوالنى تدقيق ايدن تاريخ ، مغارەلر دروننده اقامت ايدن ديشيلرى ايچون اورمانلرده آولانان ، حيوانات وحشيه ايله مجادله ايدن واونلرى قيصقانان اركك ، مغارەسنك دروننده آولرى پيشيرن ، چوجوغنه باقان واركككنى بكلەين برقادين قيد ايديور .

طبابت ، علم تشريح قطعيتله اثبات ايديوركه : قادين تشكلات بدنيه ، مقاومت ، اراده ، تعقل جهتيله اركك مادونيدر . جنس نسا ، ضعيف عضلاتى ، متوهم و متحسس جملهٔ عصبيه‌سيله مجادلات حياتيه‌نك خشين و مادى تحميلاتيله قارشولاشمغه مقتدردكلدر .

قادينك نسج عضليسى اركككه نسبتله دها آز كثيف ، كريوات حمرانك مقدارى ايسه دها آزدر . ثقلت بدن وسطى اولەرق آلتى كيلو دها دوندر . بويلر كذلك وسطى اولەوق اون ايكى سانتيم دها قيصەدر . جملهٔ عصبيه‌سى دها قوتسزدر . شدائده قارشى تحملى مفقود ، هرهانكى بر قرار قارشوسنده ارادەسنى استعمال ايتمك خاصەسى لاشيدر .

تشكلات رحميه‌سى اعتباريله آغير يوكلر قالديرمق ، آتلامق ، حيوانه بينمك اقتدارنده دكلدر . جملهٔ عصبيه ، عضلاته ، اراديه تعلق ايدن ضعفيت اعتباريله قادينك احوال عموميه‌سى قوته ، عزمه ، خشونته ، مجادله‌يه لزوم كوسترن ايشلرده حاكم اولەماز .

بوكا مقابل قادين خانەسى محيطنده هيچ بر اركك‌ك باشارميەجغى قادينلغه خاص برچوق وظائفى كمال موفقيتله اجرايه مقتدردر . مملكته نافع ، كوربوز ، سجيەلى ، يوكسك اولاد يتيشديرمك قابليتنى اركك حائز دكلدر . تربيهٔ ابتدائيه ، عائله تربيه‌سى تربيهٔ مادرانەدن بشقه برشى دكلدر . اولادى رحم مادرده بيوتن والده اونى معين برسنه قدر اهتمام و شفقتى آلتنده بولنديرمق ضرورتنده‌در . و الا باقمسزلقدن ، سفالتدن نسل بشر منقرض اولور . هيچ بر ملت قادينلرينى خدمت عسكريه ايله مكلف طوتمامشدر . چونكه مزاحم سفريه‌يه ، متانته متوقف بولنان حرب ايچون قادينده لياقت واقتدار موجود دكلدر . قادينى عسكرلكدن دها زياده صوغوق قانلليغه ، ثباته ، ارادەيه لزوم كوسترن ، ملتك حياتيله علاقەدار قرارلر ويرمك موقعنده اولان ناظرلغه ، مبعوثلغه سوق ايتمكله جميق خطرناك بر يوله القا ايلمش ضعيف اللره توديع ايتمش اولورز . ايشته تاريخ ، «قادينلر سلطنتى» ، «روما انقراضى» و قادين پارمغى اولان سياسى ايشلرده‌كى معكوس نتيجەلرى تعداد ايله تيترەميور .

تاريخمزده سراى قادينلرينك حيات ملتده واقع اولان قانلى مداخلەلرى اونودولمشميدر ؟ بوندن دها مهم بر نقطه ده قادينك جمعيتك بنيانى اولان عائلەلره اساس تشكيل ايتمسى و عائلەلرك فضيلت و مساويسى قادينلرينك لياقت و كماليله اولچولمسيدر . «قادينلر بر ملتك درجهٔ كمالنك ميزانيدر .» قادين عائلەنك اك مهم ركنى اولمقله برابر ترديانه اك مستعد اولان عضويدر . بونك ايچوندركه دوچار انقراض اولمسى مقدر اولان اقوامك سقوطى اولا قادينلرندن باشلار . حيات عائله بوزولونجه جمعيتى محافظه ايدن باغلر كنديلكندن چوزولور . روما انقراضى بو متعارفەنك اك جلى بر مثاليدر .

اليوم غرب حقوقنه اساس تشكيل ايدن ، اك يوكسك ترقياتى ادراك ايدن ، دنيانك بيوك بر قسمنى حوضهٔ ادارەسنه ادخال ايدن روما مدنيتى دورهٔ تشكل و كمالنده عائله تشكيلاتى اعتباريله اك يوكسك قابليتى احراز ايتمش بولونيوردى . قادين يالكز عائلەسى و چوجوغيله مشغول بولونيوردى . حيات عائلەده صداقت ، انسجام واردى . حالبوكه دورهٔ كمالى بولان ثروت واحتشام يواش يواش سفاهتى توليد ايتدى . قادينلر أو قادينلغندن (ذوق قادينى) اولمق درگەسنه دوشديلر . نهايت اويله بر رادەيه واصل اولديلركه عائله حياتى رسمى بر شكله منحصر قالدى . يوقسه زوج و زوجه يكديكرينه عائد دكلديلر . خصوصى دكل ، رسمى ضيافتلرده صورت علنيه‌ده فحش واقع اولور و عائلەلر بونى ذلت عد ايتمزلردى .

زوج وزوجه آراسنده محبتدن ، اولاده شفقتدن اثر قالمدى . عائلەلر بيقلنجه صنوف اجتماعيه آراسنده بەيمى برر رابطەدن بشقه هيچ بر مسند قالمدى . بناءً عليه مجادلات ، مقاتلات باشلادى . الحاصل عفتنى غيب ايدن ، بازيچهٔ هوسات اولان قادين ، حيات عائلەيى ، بالنتيجه بتون روما مدنيتنى ييقمشدر .

قادينك حيات خارجيه ايله فضله تماسى ارادەسى ضعيف ، حساسيتى فضله اولان قادينك عفتنى لكەلر . فحشه سلوك ايدن بتون قادينلرك حياتى اولا محيطله فضله تماسدن باشلامشدر . خانەسندن اوزاقلاشان قادينلر وظائف بيتيه‌سنى اهمال ايتمش وفضليتدن‌ده اوز قلاشمشدر . بوتون بودلائل كوستريوركه : قادين يالكز اوينك وعائلەنك ركن اصليسيدر . قادين مجلسلرده ، دائرەلرده ، بارلرده ، تياترولرده دكل ؛ يوواسنده عائلەسنك ، ملتنك سعادتنى تأمين ايدەبيلير .

احتراصاتك اسيرى اولان مفترس و محدود بر اركاك كتله‌سى كندى منفعتى نامنه عفيف و فضيلتكار اولان قادينى بيك مواعيد ايله وظائف طبيعيه‌سندن آييراراق سقوطه ، فحشه ، تردى‌يه سوق ايديور . بونلر ملتك تملرنى ، سعادتنى ييقان وجدانسز كيمسه‌لردر .

عيسى حكمت

قيزيل تهلكه

مسلمانلق بيوك بر بحران كچيريور

استانبولده مسلمانلغى انهدامدن قورتاره‌جق آنجق محترم بويوك ملت مجلسى و آناطولينك ديندار خلقيدر

استانبولك برقاچ سنه اشغال آلتنده قالمسى مادةً و معناً مملكتى اويله عظيم ضررلره ، اويله اليم فلاكتلره دوچار ايتمشدر كه بوراسى اسلام پايتختى اولدى اوله‌لى بويله بر مصيبت كورمه‌مشدر . همايدى مادى و اقتصادى ضررلرى مرور زمان ايله تلافى ايده‌بيله‌لم . فقط معنوى فلاكتلره ناصل چاره بوله‌بيله‌جكز ؟ كچنلرده غزته‌لر فحشه سلوك ايدن مسلمان قادينلرينك ، عمومخانه‌لرك عددينى بش آلتى بيك اولمق اوزره كوستريوردى . حكومتجه مقيد اولانلر بوقدر . بونلردن باشقه شوراده بوراده كيم بيلير دها نه قدر عفت و عصمتنى غايب ايدنلر اولمشدر . صكره مسلمان قادينلرينك بيراخانه‌لره ، بارلره ، غازينولره كيده‌رك علناً ايچكى ايچملرى ، دانس ايتملرى ، اركككرله برلكده قول قوله تياترولره ، سينه‌مالره كيتملرى ، يان يانه اوطورملرى ، حجابدن صييريله‌رق ممه‌لرينه قدر كوكسلرينى ، قولتوقلرينه قدر قوللرينى ، ديزلرينه قدر باجاقلرينى آچه‌رق على ملأ الناس سوقاقلرده طولاشملرى ، شوراده بوراده چيرچيپلاق صويونه‌رق اجنبى ضابطلريله دكزلرده يوزملرى . . ايشته هپ بونلر اجنبى اشغال مشئومنك استانبول حيات اجتماعيه‌سنده آچديغى فرنكى ياره‌لريدر . اخلاق مليه زيروزبر اولدى . بش سنه‌لك اجنبى اشغالى اللى سنه‌لك بر تخريب حصوله كتيردى . بر طاقيم فطرتى بوزوق كيمسه‌لر مملكتك حيات معنويه‌سنى ييقمق خصوصنده اجنبيلرك هوساته آلت اولديلر . بو صورتله نيجه زواللى قيزلرى باشدن چيقارديلر . ايش او درجه‌يه كلدى كه فحش و رذالت سوقاقلره دوكولمه‌يه باشلادى . اجنبى ضابطلرينك قولنه طاقيلان مسلمان قادينلرى فرح فخور سوقاقلرده كزمه‌يه باشلاديلر . يالكز بر شى قالمشدى : مسلمان قادينلرينى شاتولره چيقاره‌رق آقتريسلك ايتديرمك . تام بونى ياپه‌جقلرى صيره‌ده آناطولينك مجاهدين اوردوسى استانبوله كيردى . بونكده بر امر واقع حالنه قونولمه‌ديغندن طولايى شيمدى بعض كيمسه‌لر متأثر و متلاشى بولونيورلر . كورولتو ايله ، چابق خرسزك او صاحبى شاشيرتمسى قبيلندن بعض حركتلرله بومنكرى‌ده مباحات صره‌سنه قويمق ؛ عصرلردن برى عفت و عصمتيله ، سجاياى اخلاقيه و شعائر دينيه‌سيله ملتلرك الك ممتازى ، الك فضيلتليسى اولان توركلرك قادينلرينى بو فضاحتله‌ده تلويث ايتمك ايستيورلر .

بو ، او قدر اليم و فجيع بر حالدر كه ذلت و سقوطك بوقدرمدهشنى تاريخمز قيد ايتمه‌مشدر .

مسلمان نامنى طاشيان بعض كيمسه‌لر چيقيورده « تورك قادينلرى آقتريسلك ايده‌جكدر بوكا كيم مانع اوله‌بيليرمش ؟ » ديه علناً سويله‌مك كستاخلغنده بولونيور . هم اويله بر غرور ايله سويليورلر كه اجنبيلرك حالا استانبولى ترك ايدوب ايتمديكنده متردد قاليرسكز . نه مملكتك قانونلرينه اهميت ويريورلر ، نه‌ده ملتك حسيات و افكارينه . صاقين ، « شعائر اسلاميه » يى آغزيكزه آلمايه‌سكز . درحال « قره‌قوت ، ارتجاع » ديه باشلايورلر . مسلمانلقدن و اخلاقدن بحث ايتمه‌يه ، مسلمانلغى و اخلاقى مدافعه ايتمه‌يه هيچ كيمسه‌نك حقى يوقدر . مسلمانلقدن و اخلاقدن بحث ايدنلر ، مسلمانلغى مدافعه ايدنلر ، مسلمانلغى ايستينلر « قره‌قوت » در ، « اهل ارتجاع » در . زواللى توحيد افكار غزته‌سى ! « عجبا نره‌ده‌يز ؟ دينى دين اسلام اولان توركيانك پايتختنده و دار الخلافه‌ده‌مى‌يز ، يوقسه بر خرستيان شهرنده‌مى‌يز ؟ خرستيان شهرلرنده بيله ناموسلى قادينلر (بار) دنيلن فحشخانه‌لره قطعياً كيتمزلر و اونلرده ارباب ناموسى بوقدر جرأتكارانه دعوت ايده‌مز . مسلمان قادينلرينك صحنه حياته قاريشمسى و بويله بر جريانك حصولى قطعياً بر فلاكتدر . » ديديكى ايچون كنديسنه درحال (قره‌قوت) و (ارتجاع) تمغالرينى ياپيشديرمغه قالقيشديلر . عجبا دنيانك نره‌سنده كورولمشدر كه اخلاق و آداب عموميه‌يى انحلالدن محافظه ايچون ارشاداتده بولونانلر بويله حقارته معروض اولسونلر ؟

بوكون بوراده طريق فحش و ضلاله دوشنلر استثنا ايديليرسه اون كسور ميليوندن عبارت بولنان مملكت خلقى هيچ شبهه يوق توحيد افكار كبى دوشونور . آناطولينك و مملكتمزك ديكر طرفلرينك هيچ بر شهرنده ، هيچ بر قصبه‌سنده ، حتى هيچ بر كوينده هيچ بر عائله يوقدر كه توحيد افكارك بو ديدكلرينى جان و كوكلدن قبول ايتمش اولماسون . او حالده بوتون مملكت خلقى قره‌قوتميدر ، مرتجع ميدر ؟ مملكتك ، ملتك حسياتى ، مقدساتى بوقدر هيچه صايمق نه بويوك كستاخلقدر ! تشكيلات اساسيه قانوننك بر ماده‌سنده بويوك ملت مجلسى (احكام شرعيه‌نك اجراسى) ايله مكلف اولديغى تصريح ايديور . اوده (قره‌قوت) ميدر ، (ارتجاع مجلسى) ميدر ؛ مملكتده آرتق هيچ مسلمانلقدن بحث ايديلميه‌جكمى ؟ بو جرأتكارلر بو فضولى آووقاتلغى كيمك حسابنه ياپيورلر ؟ مسلمانلقدن بحث ايدن هرهانكى

بر ذاته قارشی بویله تحقیراتده بولونمه‌یه اونلره کیم صلاحیت ویرمشدر؟ نه ظن ایدییورلر ؟ آرتیق بو مملکتده مسلمانلق محو اولمشدر، شعائر دینیه قالقمشدر ، کیمسه‌نك اوندن بحث ایتمه‌یه حقی یوقدرمی دیمك ایسته‌یورلر؟ هرکس حکومتك اسلامی اجرا آتنه اعتماد وانتظار ایله سکوت ایدییور دیه مملکتده هیچ مسلمان قالمادی، اون میلیون مسلمانك ده اوزرینه اولو طوپراغی سرپیلدی‌می ظن ایدییورلر ؟ ملتك مقدساتیله بوقدر اوینانماز ، ملتك حسیاتی بوقدر حقارته متحمل دکلدر .

اشغال مدتی ظرفنده بوقدر عفت وعصمتلر ییقیلدی، تعدی‌می که شیمدی‌ده مسلمان قادینلرینی صحنه‌لره چیقارتمق ، فحشخانه‌دن باشقه برشی اولمیان بارلره کوتورمك ایسته‌یورلر ؟ حریت شخصیه قانونی وارمش، هرکس ایسته‌دیکنی یاپه‌بیلیرمش! . اوت، هرکس ایسته‌دیکنی یاپه‌بیلیر، اما یاپمق ایسته‌دیکی شی غیر مشروع اولمامق وقانونه مخالف بولونمامق شرطیله . یوقسه مشروعیت وقانونیت آرانمایه‌رق هرکس بلاقید وشرط ایسته‌دیکنی یاپمه‌یه قالقیشیرسه نظام جمعیت آلت اوست اولور. اوزمان نه‌خرسزلری محکوم ایتمك ممکن اولور، نه‌ده شقیلری. جان ، مال نه‌ایسه عرض‌ده اودر . ملتك عرضی ، ناموسی‌ده جانی ، مالی قدر محترمدر ، مقدسدر . وبو حکومتلرك‌ده تحت ضمان و تکفلنده‌در . بناءً علیه اوکا هرکس حرمت ایتمکله مکلفدر . اونك ایچوندرکه « آداب وآخلاق عمومیه‌یه مخالف ، ادیان موجوده آداب وایجابنه مغایر احواله علناً جرأتك ممنوع اولدیغی» قانون جزاده مصرحدر . قانون جزانك ودیکر قانونلرك هر ماده‌سی برقیددر ؛ حریت شخصیه قانونی وار دییه بوتون اومواد قانونیه حکمدن ساقط‌میدر؟ قانون جزانك دیکر ماده‌لری معمول به‌درده یالکز آداب واخلاق عمومیه‌یه تعلق ایدن بوماده‌لری‌می مفسوخدر؟ بویله صاچه‌شی اولورمی؟

حریت شخصیه قانونی بویله سوء تفسیرایدرك ملته فنا برشکلده کوسترمك حریت ومصونیته قارشی مدهش سوء برقصددر . مصونیت شخصیه دیمك ، مشروع ، غیر مشروع ، قانونی ، غیر قانونی بوتون افعال وحرکاتده سربستیٔ مطلقه دیمك‌میدر؟ حریت شخصیه قانوننده منع اولونمامشدر ، دیه بوکون مسلمان خانملری چارشافلرینی آتارق بر خرستیان قادینی شابقه‌سیله سوقاقلرده کزمك ایسته‌سه‌لر مسلمان حکومتك مسلمان پولیسی بوکا مانع اوله‌مایه‌جقمی‌در ؟ قوانین موضوعه‌نك اویله ماده‌لری وارکه افعالی دکل ، اقوالی بیله جرم عدایدیور. او (مصونیت شخصیه!) قانوندن بحث ایدن ذوات بونلری بیلمیورلرمی؟ بیلمدکلرینی هیچ‌ده ظن ایتمیورز .

اوتەدنبری حریتلر ، مصونیتلر صانکه هپ اخلاق دوشکونی قادینلر ایچون تأسیس ایدیلمش ! حریت، مشروطیت اعلان ایدیلدی. فقط ادارهٔ عرفیه مملکتدن قالقمادی . اما اخلاق دوشکونی قادینلر حریت مطلقه صاحبی عد اولندیلر . مصونیت شخصیه قانونی اعلان اولوندی . فقط حریت افعال واقوالی تقیید ایدن بعض ماده‌لر بو قانونله پك کوزل تألیف ایدیله‌بیلدی . اما اخلاق دوشکونی بر طاقم قادینلرك اخلاق وآداب عمومیه‌یه مخالف حرکاتی منع ایدن قانون جزانك ماده‌لری هیچ‌ده نظر اعتباره آلنمامق ایسته‌نیور . قانونك هرماده‌سی مساویدر ، هیچ ریسنك حکمنی نقض وابطال ایتمه‌یه هیچ کیمسه‌نك حقی یوقدر .

شیمدی مسلمان قادینلرینك « یاریم فحشخانه » دیمك اولان (بار)لره کیتملری ، علی ملاء الناس دانس ایتملری ، هرهانکی بر ارککی قولنه طاقه‌رق تیاترولره، سینه‌مالره کیتملری ویان‌یانه اوطورملری، ممه‌لرینه قدر کوکسلرینی ، قولتوقلرینه‌قدر قوللرینی، دیزلرینه قدر باجاقلرینی آچه‌رق سوقاقلرده دولاشمه‌لری، مسلمان قیزلرینك نامحرم ارککلردن مرکب جمعیتلر حضورنده چالغی چالملری ، تیاترو صحنه‌لرینه چیقه‌رق آقتریسلك ایتملری مشروع‌میدر، اخلاق وآداب عمومیه‌یه مخالف‌میدر، یوقسه دکلیدر ؟ ملتمز مسلمان ملتی اولمق ، دولتمزك دینی‌ده دین اسلام اولمق اعتباریله بواحوال تمامیله غیر مشروعدر، اخلاق وآداب عمومیه‌یه کلیاً مخالفدر . حق‌دین عیسا وموسایه کوره خرستیان ویهودی قادینلرینك‌ده مثلا قولتوقلرینه‌قدر قوللرینی، ممه‌لرینه قدر کوکسلرینی آچه‌رق کزملری جائز اولمادیغندن، اساساً مملکتمزك قانونلرینه وعرفه کوره بوکبی نظر شهوتی جلب ایتمکدن باشقه برشیله تأویل اولنه‌مایه‌حق افعال وحرکات اخلاق و آداب عمومیه‌مز ایله غیر قابل تألیف اولدیغندن، ملتك عفیف ومعصوم کنجلرینك اخلاقنی تزلزله اوغراتمق کبی محاذیر مهمه‌یی‌ده داعی اولدیغندن اونلرك‌ده دولتك قانونلرینه ، ملتك اخلاق وآداب عمومیه‌سنه حرمت ورعایتده بولونملری ایجاب ایدر. هیچ شبهه‌سز عدلیه‌مز اصلاح ایدیلیرده قانونلریمز جدی صورتده تطبیق ایدیلمه‌یه باشلانه‌جق اولورسه غیر مسلملرده اخلاق وآداب عمومیه‌یه رعایته مجبور ایدیله‌جکلردر .

بالاده صایدیغمز منکراتك غیرمشروع اولدیغندن ، آداب واخلاق عمومیه‌مزه کلیاً مخالف بولوندیغندن ظن ایدرزکه ـ بومنکراتك مرتکبلرندن باشقه ـ بوتون ملت متفقدر . بونده تردد ایدیله‌جك هیچ برجهت یوقدر . بونی باشقه درلو کوسترمك ، یعنی بوافعال قبیحه‌یی مشروع تلقی ایتمك ، اخلاق وآداب عمومیه‌یه مخالف عد ایلمه‌مك ، هم اجرا وتطبیقی تشکیلات اساسیه قانوننك تکفل ایتمش اولدیغی (احکام شرعیه) ایله، هم‌ده ملتك حسیات وآرزوی عمومیسیله استخفاف ایتمکدن باشقه برشی دکلدر . ثو ، بوشخصلر بویله تلقیده بولونه‌بیلیرلر . فقط حکومت آداملری ایچون بویله برتلقی‌یه قطعیاً مساغ یوقدر .

شیمدی بوراده مفتی‌الانام اولان شرعیه وکیلی حضرتلرینه غایت

مهم بر وظیفه دوشیور . بالاده‌کی افعالك مشروع اولوب اولمادیغنی ، اخلاق وآداب اسلامیه ایله قابل تألیف اولوب اولمادیغنی بر فتوی ایله، بر بیانامه ایله بیلدیرمك مجبوریتنده‌در . دین وملت منافعی نامنه کندیلرندن استفتا ایدییورز. امید ایدرزکه حق وحقیقتی بیان خصوصنده ساکت قالمایه‌جقلردر. زیرا بعض مأمورلرك، احکام وشعائر اسلامیه‌یی اساسندن رخنه‌دار ایده‌جك باکلیش قرارلر اتخاذ ایتملری تهلکه‌سی ملحوظدر. بونك اوکنه کچمك ایچون مطلقا مقام افتا بیان شرعیده بولونمایه مجبوردر . اکر ملتك حیات دینیه‌سنه تعلق ایدن بویله مهم مسأله‌ده لاقید قاله‌جق اولورسه احکام وشعائر دینیه‌نك ییقلمه‌سندن تولد ایده‌جك بوتون مسئولیت اومقامه عائد اولور . اوندن صکره احکام شرعیه‌نك تنفیذ واجراسنی ملته قارشی درعهده ایدن بیوك ملت مجلسنه توجه ایدر .

بوندن باشقه استانبولده شعائر دینیه‌یی ییقمق ایسته‌ینلر کندیلرینی خلقك ترجمان افکاری عد ایدییورلر . بناءً علیه اناطولینك وروم ایلینك بوتون شهر وقصبه‌لرنده‌کی مسلمان خلقده بوخصوصده‌کی فکرلرینی بیلدیرملری ایجاب ایدر . بو خصوصده وقوع بوله‌جق اهمال وتکاسل معاذالله استانبولده شعائر دینیه‌نك بوسبوتون چوکمسنی موجب اوله‌جقدر . ایش ایشدن کچدکدن صوکره اوطوروب آغلامق ، ییقیلان شعائر دینیه‌نك ماتمنی طوتمقدن ایسه بوکون آرزو وافکارینی اظهار ایتمك دها موافقدر ، ظن ایدرز .

امید ایدرزکه هم شرعیه وکالتی ، هم بیوك ملت مجلسی ملتك حیات دینیه واخلاقیه‌سنه عائد غایتله مهم اولان بومسأله‌ده شرعك احکامنی وملتك آرزو واراده‌سنی بیان وابلاغ ایده‌جکلردر. عکسنی تصوره امکان یوقدر . زیرا اوتقدیرده هرشی بیتمشدر . انتخابات اجرا اولونه‌جغی صیره‌ده حسیات وعنعنات اسلامیه‌یی رنجیده ایدیلمکدن وقایه خصوصنده حکومت ملیه‌مزك شایان شکران بر تبلیغی ناصیل خلقك افکاری اوزرنده بیوك بر حسن تأثیر واعتماد حصوله کتیرمش ایسه بوکونده بویله بر تبلیغ پك مأیوس ومضطرب اولان افکار خلقی تطمین ایده‌جك وبوسبوتون ییقیلمق اوزره بولونان اخلاق عمومیه وشعائر دینیه‌یی اندراس وانهدامدن قورتاره‌جقدر .

مسلمانلر هرشیلرینی،ماللرینك، جانلرینك ، عرض وناموسلرینك، دینلرینك محافظه‌سنی آنجق حکومتلرندن بکلرلر . بناءً علیه استانبولده بیوك بر بحران کچیرمکده اولان شعائر دینیه‌نك ، اخلاق وآداب عمومیه‌نك محافظه‌سی ایچون جدی بر طاقم تدابیر مانعه اتخاذ ایدیلمك اقتضا ایدر . مملکتك ، دینك یکانه خلاصکاری اولان بیوك ملت مجلسمزك وحکومتمزك ، بوبابده‌کی اجراآت سریعه‌سنه جان وکوکلدن اورایه ربط قلب ایدن بوتون مسلمانلر انتظار ایتمکده‌در .

***

انتخاباتك اجرا ایدیلمکده اولدیغی حزیران آیی ظرفنده اجرا وکیللری هیئتی ریاست جلیله‌نك تبلیغی اوزرینه داخلیه وکالتنك بالعموم ولایتلرله لوالره کوندردیکی تعمیمك صورتی شودر :

« انبیای عظام حضراتنه عائد مناقب و احوال تاریخیه‌نك بعض محللرده سینه‌مالرله تشهیر واراءه ایدیلمکده وبونك بین الاسلام تأثرات وغلیانی موجب اولمقده بولوندیغی اشعارات واقعه‌دن آکلاشیلمقده‌در . حسیات وعنعنات اسلامیه‌یی رنجیده ایده‌جك فیلملرك کوستریلمسی قطعیاً قابل اولمدیغندن بعدما کرك خارجدن ادخال وکرك داخلده اعمال ایدیله‌جك سینه‌ما فیلملرینك انظار عمومیه‌یه وضعندن اول حکومتك نظر مراقبه‌سندن کچیریلمه‌سنك تأمینی لزومی اجرا وکیللری هیئتی ریاست جلیله‌سندن تبلیغ بیورلمشدر . جزا قانوننك ۹۹ نجی ماده‌سی اوچنجی ذیلی موجبنجه رعایت ایدیلمسی لازم کلن بعض قواعد حقنده‌کی ۲۸ شباط ۳۳۸ تاریخلی قرارنامه‌نك دردنجی ماده‌سنده ، ممالك عثمانیه‌ده طانمش اولان ادیان و مذاهبدن برینی تزییف وتحقیر ایدن وآداب و اخلاق عمومیه‌یه مخالف وآسایش مملکته مضر بولونان پیه‌سلرك موقع تماشایه وضعی وبشنجی ماده‌سنده ادیان موجوده آداب وایجابنه مخالف وغلیانی محرك احواله علناً جرأتك ممنوع اولدیغی مصرح بولنمش وفیلملر وضع صحنه ایدیلن تمثیلاتدن معدود اولمق اعتباریله پیه‌سلر حقنده‌کی اصول معاینه‌یه تابع طوتولمسی لازم کله‌جکنه کوره بعدما سینه‌ما فیلملرینك قبل الاراءه معاینه ایدیلمسی و خلاف قرار وتبلیغات حرکات وقوعنده تعقیبات قانونیه اجرا اولونه‌رق اسباب منع حقنده‌ده وکالته معلومات اعطاسی تعمیماً تبلیغ اولنور. »

داخلیه وکیلی : فتحی

ایشته داخلیه وکالتنك بالاده‌کی تعمیمی مصونیت شخصیه قانوندن صوکره‌در . بوراده بر چوق تقییدات قانونیه وار . بونلر مصونیت شخصیه‌یه تجاوزمی صاییلیر؟ بالطبع بویله بر فکرك حقوقه‌یری یوقدر. مصونیت شخصیه قانونی قانون جزائی ودیکر قانونلری فسخ وابطال ایتمه‌مشدر. بناءً علیه اخلاق وآداب عمومیه‌یه مخالف حرکتده بولونانلر حقنده مدعی عمومیلك اقامه وتعقیب دعوایه مجبوردر .

***

مسلمان قادینلرینك بارلره کیدوب مسلم وغیر مسلم ارککلرله دانس ایتمه‌لری ، تیاترو صحنه‌لرینه چیقه‌رق آقتریسلك یاپمالری حقنده بوهفته یومی غزته‌لرده انتشار ایدن مناقشاتی خلاصةً نقل ایلمه‌یی مناسب کوریبورز .

کچن هفته ایضاح ایتمش اولدیغمز وجهله بعض مسلمان قیزلرینك صحنه‌یه چیقمق ایسته‌دکلرینی خبر آلان استانبول ضابطه‌سنك شعائر دینیه‌یه ، اخلاق وآداب عمومیه‌یه مخالف اولان بو حرکته پك حقلی اوله‌رق ممانعت ایتمسنه آقشام غزته‌سنك اعتراضی اوزرینه مسئله مطبوعات ساحه‌سنه انتقال ایتمشدر .

(مافسیم از) مدیری غزته‌لرله اعلانلر ویره‌رك ابواب رذائلی مسلمان مخدراتنه آچمه باشلامسی طولاییسیله بواحوالدن متأثر اولان بر ذات توحید افکار واسطه‌سیله پولیس مدیریتنك شدتله نظر دقتنی جلب ایتمه‌یی

الڭ نزيه ومبرم بر وظيفهٔ اخلاقيه عد ايتمش ، « اقتصاديا تمز ، حيات سياسيه مز ، استقلالمز وسائره ـ ن صوكره همشيره لرمزڭ ، ملتڭ آنالرينڭ حيثيت وشرفلرى ده وطنمزڭ لطف مسافرتنه صيغنمش نانكور احتراصلره آلتلك و اوشاقلق ايده ميه جكنى » كمال تأثرله سويلامشدر.

بوندن متأثر اولان توحيدافكار . فيقمز « مخدراتمزى بك اوغلڭ فحش ورذالتندن قورويڭ » سرلوحه سيله برمقاله نشر ايتدى . رفيق محترمزڭ بومقاله سى پك زياده شايان دقتدر . بعض فقره لرينى عيناً نقل ايدييورز.

« بك اوغلى آلدى ، يوروددى . متاركه سنه لرنده ، اوراده ، برطرفدن ائتلاف اردولرينڭ ، ديكر طرفدن ملتجى روسلرڭ اخلاقسزلغى يوزندن آزغين ومستولى برشكل آلمش اولان سقوط اخلاق و فحش صالغينى حالا دوام ايدييور . تدابير جديده اتخاذ ايدلمزسه بو صالغين شيمدى يه قدر فرط عفت و عصمتى ايله تمايز ايتمش اولان مخدراتمزه ده سرايت ايده جك ، متاركه سنه لرنده ، ائتلاف ضابطانيله كوروشن ، دوشوب قالقان ، حتى آت ياريشلرى كبى عمومى اكلنجه يرلرنده اونلرله قول قوله كزن ورسم چيقارتان ، (هاريغتون)ڭ بالولرينه كيده رڭ اشغال اردولرينه منسوب ضابطانله دانس ايدن بعض اخلاقسز قادينلر كورولدى دكل . فقط كنديلرينه يوكسك طبقه عنوانى ويرن بوزمره حقيقتده مليتسز ، دينسز ، وطنسز و ناموسسز بر شرذمهٔ قليله دن عبارت ايدى . مخدراتمز عموميت اعتباريله بوقوزمو پوليت قادينلرڭ رذائلندن اوزاق ، پاك ومنزه قالمشلردر .

آلمانياده بيله آره لرنده دين وعادات فرقى يوق ايكن (يوقارى سيلزيا) ده ائتلاف اشغال اردولرى ضابطان وافرادى ايله مناسبت پيدا ايدن قادينلر ، اشغالڭ رفعندن صوكره صاچلرى كسمك ، وجودلرى داغلانمق ، صوپه آتلق كبى جزا وحقارتلره معروض قالمشلردى . بو حال آلمانلرڭ عصبيت مليه سنى كوستريوردى . بزده ايسه عصبيت مليه يه برده عصبيت دينيه ، اخلاق وعادات عموميه عصبيتى انضمام ايتمك لازم كلير . بو مسئله ده غربيلاشمق يوقدر وغربيلاشمغه طرفدار اولانلره ده سوز يوقدر . چونكه قادينلرمزى فرنك ازككارينڭ آغوشنه آتمق ، اونلرى فحشه سوق ايتمك صورتيله ياپيلاجق غربيلاشمقدن بو ملته عظيم ضررلر كلير ، هيچ برفائده كلمز .

الحمد ايچمزدن ائتلاف سوورولرنى دفع ايتدك . وطن ودين عشقيله چارپيشان ، سيف مسلول اسلام اولان محمدجك ، تورك استانبولده اونڭ وجودندن تميزله دى . فقط براقدقلرى لوثيات هنوز طورويور وكيتدكجه تفسخ ايده رك تورك و مسلمان بنيهٔ اجتماعيسى ، نزاهت اخلاقيسنى زهرله مك استعدادينى كوستريور . فى الحقيقه بعض مليتپرور غزته لرمزده بر مدتدنبرى چوق فجيع اعلانلر كوريورز : بو اعلانلرده تپه باشى باغچه سنڭ اومشهور (غاردن بار) نده يعنى يرلى واوروپالى خرستيان فاحشه لرڭ كنديلرينى تشهير ايتدكلرى بر يرده ، تورك عائله لرى ايچون تنزيل فيئاتلى رقص ماتينه لرى ويريله جكندن بحث ايديليور . صكره (ماقسيم بار) دنيلن ، روسلر وروس قادينلرى طرفندن اداره ايديلن بر فحشكاه . ايكيده برده ، مع التأسف بنه تورك غزته لرينه اعلانلر ويرييور . بواعلانلر ، بوتون تورك خانملرينه خطاباً يازلمش آچيق بردعوتنامه در .

(خانم افندى) خطابيله باشلايور و (تورك خانملريله عائله لرينه مخصوص اولمق اوزره صورت مخصوصه ده ترتيب اولونان وآقشام ساعت سكزه قدر دوام ايده جك اولان (ته ـ قونسر دانسان) ى حضوركزله مشرف ايلامه كز رجا اولونور) دييور . (ماقسيم بار) مديرى (طوماس) در . (ته ـ قونسر دانسان) ، هم چاى ايچيله جك ، هم قونسر ديكلنه جك ، همده دانس ايديله جك بر اكلنجه ، ديمكدر . يعنى قادينلرمز بويله بر رذالتخانه ده فاحشه لرى سير وتقليده وفرنكلرله دانس ايتمكه دعوت اولونيور . بعض تورك غزته لرده بواعلانلرى كورنجه غير اختيارى تويلرمز اوربه رييور .

مجبازه ده يز؟ دينى دين اسلام اولان توركيانڭ پاى تختنده ودارالخلافه ده مى يز ، يوقسه بر خرستيان شهرنده مى يز ؟ ديه دوشونيورز . خرستيان شهرلرنده بيله ناموسلى قادينلر ، بار دينيلن فحشخانه لره قطعياً كيتمزلر واونلرده ارباب ناموسى بوقدر جرأتكارانه دعوت ايده منزلر .

بو مملكتڭ اخلاق ايله اشتغال ايدن بر مؤسسهٔ رسميه يوقمى ؟ پوليس نه دن تورك قادينلرينڭ ، بك اوغلنڭ فحش ورذالت محلرينه رسماً دعوت ايدلمه سنه واورالره كيتمه سنه مساعده ايدييور؟ غرب مدنيتنى بو اك قولاى ، فقط اڭ فجيع ومدهش طرفندمى تقليد ايده جكز ؟ غربيلاشمغه ، قادينلرمزڭ كناهكارلغه وفحشه سوزولمه سنه اغماض عين ايتمك صورتيله مى باشلاياجغز ؟

پوليس مديريتڭ ، استانبول واليسنڭ ، داخليه وكالتنڭ وبويوك ملت مجلسنڭ كمال اهميتله نظردقتنى جلب ايدرز .

عقلى باشنده خانملرمزڭ بوكبى رذالتخانه لره آديملرينى آتماياجقلرينه شبهه ايتمه يورز . فقط كنج وتجربه سز ، حامى ووايسز قيزلرمزله قادينلرمزى فنالقدن قورومق ، صيانت ايتمك حكومتمزڭ عهده سنه ترتب ايدن اڭ مهم بروظيفه در. اخلاقمزه ، تربيهٔ مليه ودينيه مزه قارشى ياپيلان بو سوء قصدلره آرتق لاقيد قالنماملدر .

مخدراتمزى فحش ورذالتدن ، سفاهت وسفالتدن قورتارمق ايچون واقع اولان بو تمنياتمزه (ارتجاع) ، (قره قوت) ديه جك اخلاقسزلر بولنه جغنه شبهه ايتمه يورز . فقط بويله بحثلرده برايكى زوپه نڭ كيف وهوسى ايچون بوتون برملتڭ اخلاقاً سقوطنه سيرجى ولاقيد قالمق (ارتجاع) دن ، (قره قوت) دن چوق فنا ، حتى اشنع برشيدر . »

بو صيرده آقشام غزته سى پوليس مديرى ايله ياپديغى بر ملاقاتى نشر ايتدى . (وقت) غزته سنڭ هيچ برمطالعه علاوه ايتمكسزين عيناً نقل ايتديكى بوملاقاتده پوليس مديرى عاصم بك ديديلركه :

« المزده بر معصونيت شخصيه قانونى واردر . بو قانون موجبنجه هيچ بر كيمسه نڭ حقوق شخصيه سنه مداخله يه حقمز يوقدر . بوكبى محللرى ايسه پوليس اخلاقلى ويا اخلاقسز كيمسه لرڭ محل اجتماعى اولوب اولماديغنى تدقيق ايده رك وقونترول آلتنده بولنديره رق عائله لرڭ بولونديغى محله اخلاقسز بر طاقم كيمسه لرڭ داخل اولمسنه واخلاقسز كيمسه لرڭ بولونديغى محلده عائله لرڭ دخولنه مساعده ايتمز . بناءً عليه ياپابيله جكمز بونلردن عبارتدر . شيمديلك بوندن باشقه بر شى ياپمق قابل دكلدر . زيرا معصونيت شخصيه قانوننده اسلام قادينلرينڭ بوكبى محللرده بولونه ميه جقلرى حقنده بر قيد يوقدر . بز يالكز اخلاقسزلغه مانع اولمق ايچون بوكبى محللرى نظارت آلتنده بولونديرمقدن باشقه قانوناً برشى ياپه ميه جغز واورالرده قادينلرڭ دخولنى منع ايده ميه جكز. »

پوليس مديرى صحنه يه چيقمق ايسته ين مسلمان قادينلرينى اولجه منع ايتديكى حالده بالآخره غزته لره وقوع بولان بياناتنده « ياپيلان تحقيقات نتيجه سنده بو قادينلرڭ صحنه يه چيقه بيلمه لرنده بر محذور كورولمديكى تقديرده كنديلرينه مساعده ايديله جكنى » بو ممانعتڭ سويله نيلديكى كبى بر تعصبدن ايلرى كلديكنى وصحنه نڭ اخلاقى موقعنى (؟) نظر اعتباره آله رق على الاصول ياپيلان ضابطه تحقيقاتندن عبارت اولديغنى » سويله دى .

بونڭ اوزرينه توحيدافكار رفيقمز شو فقره يى يازدى :

« اكر پوليس مديريتى ده بو خفتى كوسترير ومسلمان قادينلرينڭ صحنه يه چيقمالرينه مساعده ايدرسه ضلالت ايتمش اولاجقدر . زيرا ، بو شانولره

چیقمق بلاسی بر چوق مسلمان عائله‌لرینی منع ایتمکده‌در ومحو ایتمکه سببیت ویره‌جکدر . بوکون مسلمان قادینلرینه ، خانملریمزه تورك عائله حیاتنك انقراضنی حاضرلایه‌جق جهتلردن فوق‌العاده تقید کوسترمك مجبوریتنده‌یز . مسلمان قادینلغنك رصین عائله‌لر قورمق قابلیتنی تزلزله اوغراتان هرسببی کمال نفرت وقطعیتله قلع ایتمك ایچون مجادله ایتمه‌لیدر . مسلمان قادینلرینك صحنه حیاته قاریشماسی وبویله بر جریانك حصولی قطعیاً بر فلاکتدر . بو خصوصده کوستریلن مبالاتسزلق عفو ایدیله‌مز . »

اخلاق مسئله‌لرینه اوته‌دن بری اهمیت ویرن (اقدام) رفیقمزده مسلمان خانملرینك دانس صالونلرینه دوام ایده‌بیله‌جکنه دائر پولیس مدیرینك بیاناتی حقنده قاپالی قالان بعض نقطه‌لرك توضیحنی طلب ایلدی :

«یالکز داخل‌می اوله‌بیله‌جکلر ، یوقسه دانس‌ده ایده‌بیله‌جکلرمی؟ پولیس مدیرینك افاده‌سندن آکلاشیلدیغنه کوره، مسلمان خانملر بورالره سیرجی اوله‌رق کیره‌بیله‌جکلردر . فقط مدیرك موضوع بحث ایتدیکی مصونیت شخصیه قانوننده اکر دانس ایتمه‌لرینی منع ایدر برقید یوقسه اوحالده خانملرك دانس ایتملرینه‌ده ممانعت ایدیله‌میه‌جکدر . پولیس مدیرینك اجتهادی بودر .

فقط ترامواپلرده پرده نه ایچون قونیلیور، تره‌نلرده نه‌دن آیری واغون تخصیص ایدیلیور عجبا ؟ بر طرفده قید تفریق، دیکر طرفده مأذونیت تامه . مصونیت شخصیه قانوننده ممنوع اولمامقله برابر بعض شیلر واردرکه اونلره ملتك اعتیادی مساعد دکلدر . مثلا بر مسلم ارکك ویا قادین باشنه شاپقه کیه‌مز .

صوکره بر ماده دها وارکه اوده آداب عمومیه‌یه مخالف حرکتلرك ممنوعیتیدر . بر مسلمان مملکتك آداب عمومیه‌سیله بر آوروپا مملکتك آداب عمومیه‌سی آراسنده برفرق واردر . آوروپاده اوطورانلر بیلیرلرکه مثلا ترامواپلرده بعضاً بر ارکك نشانلیسنی ویا سوکیلیسنی اوپر . بوندن دولایی اوکا بر جزا لازم کلمز . کذلك اوموز باشلرینه وکوکسلرینك یاریسنه قدر آچیق کزمك آوروپاده جائزدر . فقط بزم مملکتمزده بویله شیلر یاپیله‌بیلیرمی ؟ آداب عمومیه مسلمان قادینلرینه بویله مساعده‌لر ویرمز . هرنه قدر مصونیت شخصیه قانوننده یری اولماسه دخی .

مدیر بك بو نقطه‌لری ایضاح ایده‌جك اولورسه کندیسنه چوق متشکر اولورز . »

***

فرداسی کونی توحید افکارك تخمینی وجهله (قره‌قوت) و (ارتجاع) کبی قالب تمثاللر اورته‌یه آتیلدی . (ایلری) غزته‌سی « قره‌قوت آلدانیور ؛ ارتجاعه یر یوقدر ؛ بوکونکی حکومتك باشنده بولونانلر تجدد خصوصنده صاغلام بر قناعته مالك اولدقلرندن بو قناعتلرینی فعلیات ایله کوسترمکه عزم ایتمشلردر . » سرلوحه‌سیله برمقاله نشر ایتدی . صانکه بك اوغلنده یاپیلان بورذالتلر (تجدد) نامنه یاپیلیورمش ، حاشا حکومتك باشنده بولونانلرده تجدد خصوصنده‌کی قناعتلرینی فعلیات ایله کوستریورلرمش ! بویله رذالتلری قطعیاً قبول ایتمه‌ین وایتمدیکنده اصلا شبهه‌مز اولمیان حکومت باشنده‌کی آدملری بو صورتله کوسترمسی هرکسی حیرتلره دوشوردی . بالطبع حکومت کندی نامنه سویله‌نن بو سوزلرله بر علاقه‌سی اولمادیغنی سویله‌یه‌جکدر . قاش یاپایم دیرکن کوز چیقاران بوغزته‌نك بومقاله‌سی چوق شایان دقتدر . بعض فقره‌لرینی نقل ایده‌لم‌ده (مانتالیته) ‌ی آکلایکز :

«اتحاد وترقی حکومتی صیق صیق غزته‌لرده بر طاقم بیانامه‌لر نشر ایده‌رك « مخدرات اسلامیه‌نك آداب عمومیه خلافنده آچیق صاچیق کزمه‌لرینی ... الخ » تقبیح ایدر وشاید بویله حرکتده بولونان قادینلر کورولورسه ولیلرینك تجزیه ایدیله‌جکنی سویله‌مکدن صیقیلمازدی . اتحاد وترقینك قادینلره قارشی بویله برخط حرکت تعقیب ایتمسنده‌کی سر وحکمت نه‌اولابیلیردی ؟ . بوسؤالك جوابی اولسه اولسه « ارتجاع » و « قره‌قوت » قورقوسیدی . کندی سیاسی بقالرینه قارشی مرحمتسز اولان اتحاد وترقی بو ارتجاع وقره قوتك اوکنده قورقاق ، متوهم بولونوردی .

مع‌مافیه اتحاد وترقینك ، عزم ایتدیکی حالده ترقیات اجتماعیه‌مز نقطهٔ نظرندن فرسخ فرسخ قطع مسافه ایتمه‌مزه امکان بخش اولاجق تکاملی حرب عمومی کیمسه‌یه صورمه‌دن حصوله کتیرمشدر . حرب عمومی کبی الیم بر بادره‌نك تولید ایتدیکی فلاکتلر قارشیسنده قادینلرمزك حیاتنده وقوعه کلن تحول بزه بالنسبه مدار تسلیت اولملیدر .

اون سنه‌دنبری مملکتمزك قادینلری آره‌سنده‌کی تحولات اوقدر مهمدرکه بوتحولی اولجه کشف ایده‌مه‌ینلری مؤاخذه ایدنلر بوکون امر واقعلر قارشوسنده آرتق نه دیه‌جکلرینی شاشیرمشلردر .

بوکون قادینلرمزك بارلرلرکیتمسی دیللرینه دولاپانلر وبارلرده تورك قادینلرینك فاحشه‌لرله یان یانه اوطوردقلرندن بحثله مدعالرینی حقلی کوسترمکه چالیشانلر اونوتیورلرکه بر تورك قادینی ترامواپده بیله هرهانکی بر فاحشه ایله یان یانه اوطوره‌بیلیر . عجبا او تورك خانمی ترامواپده فاحشه‌یه راست کلمه‌مك ایچون یایا یورومکه‌می مجبوردر ؟

تورك قادینلرینك صحنه‌یه چیقمالری بحثنی تازه‌لیه‌رك حکومت وپولیسك قوهٔ مانعه‌سنی چاغیرانلرده آلدانیورلر . چونکه تجدد وانکشاف خصوصنده آرتق برکون بیله فوت ایتمه‌مکه قرار ویرن بر حکومت زماننده‌یز . »

حکومتی، کندی آرزو وامل شکلنده کوسترن بوغزته‌نك نشریاتی بالطبع فضولیدر . مع‌مافیه بو قبیل نشریاتدن تولد ایده‌جك محذوری دوشونمك حکومته عائددر . آرزو ایدرسه تکذیب ایدر . اونك بیله‌جکی برشیدر .

بو غزته‌نك دیدیشنه کوره بوکونکی حکومتده ، اتحاد وترقیده قادینلرك بالاده‌کی ایضاح ایتدیکمز شکل و وضعیتی اکتساب ایتملری طرفداری ایمش ، شوقدرکه اتحاد وترقی قره قوتدن وارتجاعدن (یعنی مسلمانلقدن ، مسلمان اولان ملتمزك افکار عمومیه‌سندن) قورقیورمش ، شیمدیکی حکومت ایسه بویله شیلره اهمیت ویرمزمش ، تجدد و انکشاف خصوصنده‌کی قناعتلرینی فعلیات ایله کوسترمکه عزم ایتمش قناعت صاحبی ایمش !

کوریبورمیسکز ، حکومته منسوب کچینه‌ك عالمه میدان اوقویان بو غزته حکومت حقنده ناصل بروپاغاندا ایدییور ! طبیعی بونی دوشونمك بزه عائد دکلدر . تکذیب ایدوب ایتمه‌مك حکومتك بیله‌جکی، مبعوثلرك نظر دقته آله‌جغی برشیدر . بز یالکز حیات اسلامیه تعلق ایدن شئون وحادثاتی قید ایله اکتفا ایدرز .

استانبولك برقسم قادينلرينى بوحال سفالت وذلته دوشورديكندن طولايى حرب عموميه متدارلق بيان ايدن غزته برآز صيقلماسه مسلمان قادينلرينى باشدن چيقاران ، مملكتك حيات اجتماعيه‌سنى زير وزبر ايدن اجنبى اشغالنده‌ده مدار تسليت نقطه‌لر بوله‌جق ! مسلمان قادينك بارلره كيتمسى ، مسلم ، غير مسلم اركككرله دانس ايتمه‌سى ، ممه‌لرينه قدر كوكسلرينى ، قولتوقلرينه‌قدرقوللرينى آچه‌رق سوقاقلرده دولاشمسى ، تياترولره ، سينه‌ماله ، بيراخانه‌لره اركككرله برابر كيدرك ايچكى ايچمسى ، ذوق وصفا ايتمسى ، اللرنده فحش وشيفه‌لرى اوله‌رق مسلمان ، خرستيان ، يهودى ، اجنبى ، هرهانكى بر اركككك آرقه‌سندن ، قوشمسى ، تياترو صحنه‌لرينه چيقه‌رق اقتربالك ايتمسى (تكامل) ميدر ؟ يوقسه سقوطك ، ترديتك ، ذلتك ، سفالتك الك صوك درجه‌سى ميدر ؟ بونى ترقى وتكامل ديه كوسترمكه ناصيل ديللرى وارييور ؟ ناصل وجدانلرى هضم ايديور ؟ بورذالتلر دنيانك هر يرنده رذالتدر . ورذالت اوله‌رق ارتكاب اولنور . بونلرى محاسن شكلنده كوسترمك هيچ كيمسه‌نك خاطرندن كچمه‌ين برشيدر . اونك ايچون بز (ايلرى) غزته‌سنك بوبياناتى طوغروسى آكلامقدن عاجزز .

***

ايلرى غزته‌سنك بو نشرياتنه قارشى توحيد افكار رفيق محترمز « مخدراتمزك بارلره كيتمه‌سنى ايسته‌ين بر تورك غزته‌سى ـ بز ، همشيره‌لرمزى فحش ورذالتدن صيانته چاليشيورز ، اونلر ايسه حريت شخصيه قانوننده بحث ايدرك قادينلرمزى اخلاقسزلغه‌مى سوق ايتمك ايسته‌يورلر ؟ حريت شخصيه قانونى مسلمان قادينلرى يولدن چيقارمق ايچونمى وضع وتدوين اولونمشدر ؟ » سر لوحه‌سيله شو جوابى ويرمشلردر :

« مخدرات اسلاميه‌نك بك اوغلنده فاحشه‌لرك كنديلرينى اركككره عرض ايتدكلرى ، (بار) دينيلن بازار فحشه كيتمه‌مه‌لرى ، اوراده دين مبينمزك تماماً وقطعياً منع ايتديكى خرستيان اركككرله دوشوب قالقمامالرى ، اونلرله دانس ايتمه‌مه‌لرى وبو صورتله فحشه سوروكلنمه‌مه‌لرى اسبابنك تأمينى طلب ايتمشدك . پوليس مديرى بكده بر محررمزه ، اوكبى يرلره تورك خانملرينك دعوت وقبول ايدلمه‌سنى منع ايده‌جكنى وبار صاحبلرينه بو خصوصده اخطاراتده بولونه‌جغنى سويله‌مشدى .

بز ، همشيره‌لرمزك فحشدن صيانتنى ايستركن ، (قره قوت) ، (ارتجاع) كبى آرتق چوق بكلك بر شكل آلمش اولان هجوملره معروض قالاجغمزى بيليوردق . نته‌كيم دونكى صباح غزته‌لرندن برى اوزون برمقاله ايله بومسئله حقنده بزه جواب ويردى . (قره قوت آلدانييور ، ارتجاعه بر بوقدر) ديدى . بو غزته‌كه (لادينى) اولديغنى سويله‌ديكى و(لادينى) نك معناسى (دينسز) ديمك اولديغنى يازديغمز زمان بزه كوجنمشدى . شيمدى حقيقة تام بر لادينيلك ياپيور . و « حريت شخصيه قانونى وار ، قادينلرمزك (بار) كبى براكلنجه محلنه كيتمه‌سنى نه‌دن حوصله‌مز قبول ايتميور ؟ » دييور و (شمديكى حكومت ، قوتى بويله ارتجاعكار يوللرده استحصال ايده‌جك بر حكومت دكلدر . بوكونكى حكومتك باشنده بولنانلر تجدد خصوصنده صاغلام بر قناعته مالك اولدقلرى قدر بو قناعتلرينى فعليات ايله كوسترمكه عزم ايتمش انسانلردر .) ادعاسنده بولونيور . بو غزته‌نك بر حكومت غزته‌سى اولماسنه رغماً ، بز حكومت مليه‌مزك تورك قادينلرينك (بار) لرده روس وروم فاحشه‌لريله برابر فرنك اركككرينك بازيچهٔ هوساتى اولماسنه مساعده‌كار طاورانه‌جغى ادعاسنى قطعياً قبول ايتمه‌يورز . اوت ، حكومت حاضره اركانى تجدد پرور وغربليلاشمغه طرفداردر . فقط تورك قادينلرينك (بار) لرده فحشه سوروكلنمسى طرفدارى دكلدر . چونكه بونه تجدد ، نه‌ده غربليلاشمقدر . بو ، بر ملتك كندى دينى ، سجيه‌سنى ، اخلاقنى غائب ايتمه‌سى ديمكدر .

بو ، هيچ لزومى وفائده‌سى اولمايان ، ديناً ممنوع ، اخلاقاً مذموم ، آداب مليه اعتباريله منفور اولان غربك دخى تزايدندن شكايت ايتديكى سفاهت وفحشك بزم مملكتمزده‌ده ترويجى ديمكدر .

خاير ، حكومت مليه‌مزك تجددپرورلكنى ، غربليلاشمق آرزولرينى ، تورك قادينلرينى بارلرده روس وروم فاحشه‌لرينك يرينه اقامه ايتمكه معطوف عد ايله‌مك جنايتدر . حكومتك كندى تجددپرورلكنك بوعقلسز دوست غزته‌نك تصور ايتديكى طرزده تفسيرينى رد ايده‌جكنه شبهه ايتمه‌يورز . اكر رد ايتمزسه حكومت كنديسنى‌ده لكه‌له‌مش اولور .

(حريت شخصيه) قانونه كلنجه ، پوليس مديرى بكك‌ده (اقشام) غزته‌سنه ، حريت شخصيه قانونى واركن تورك خانملرينك بارلره كيرمه‌سنه ممانعت ايده‌مه‌يز ، ديه اولكى كون بزه واقع اولان بياناتنك خلافنده بكى بياناتده بولنديغنى كوردك .

(حريت شخصيه) قانونى البته واردر . داخليه وكيلى فتحى بكك چوق عليهنده بولونديغى بو قانون هرده الك ايى قانونلرمزدن بريدر ، فقط حريت شخصيه قانونى موجود اولمقله مملكتك ديكر قوانينى برطرفه آتلمش دكلدر . قانون جزامز ، آداب عموميه مختلف حركاتى منع ايتمه‌يورمى ؟ حريت شخصيه قانونى واردر ، ديه هركس ايسته‌ديكنى ياپاجق ، دينك ، اخلاقك منع ايتديكى شيلرى ياپاجق ، آداب عموميه‌نك خارجنه‌مى چيقاجق ؟ قانونلرمزده ، بوكبى رذالتلرى منع ايده‌جك مواد يوقسه ، اخلاقمزك بوزولماماسى وتورك قادينلغك حقيقى سعادتى وايلكى نامنه بوكبى احكام مانعه وضع ايتملى‌يز . بر حريت قانونه هرحالده توركيادن چوق مقدم مالك بولونان فرانسه ، انكلتره ، آلمانيا ، اسويچره كبى مملكتلرده شخصلرك حريتى بزدن دها شديد قانونلرله مصون بولونماسنه رغماً هيچ بر شخصك عمومك آداب واخلاقنه تجاوز ايتمه‌سنه مساعده ايديلمه‌مشدر .

عمومك فحش ورذالته يووارلانماماسى واخلاق عموميه‌يى افساد ايده‌مه‌مه‌سى ايچون شدتلى قوانين ونظامات وضع ايديلمشدر . الك مسامحه‌كار ملت اولان فرانسه‌ده دنيانك الك آشيرى ذوق وسفاهت عالمى والك ضبط وربطسز يرى اولان (پارس) ده بيله قادينلر عمومى محللرده علناً سيغاره ايچه‌مزلر . آلتيه‌لريله (پارس) ده بيك درلو بوقبيل نظامات ايله مقيددر . هله عائله قادينلرى علناً بارلره كيده‌مزلر . آلمانياده دكل قادينلر ، كنج اركككر بيله شديد نظاماتله مقيددرلر . بالفرض اون آلتى ياشنده كنج اركككر سيغاره ايچه‌مز ، بارلره دكل ، بيرا خانه‌لره بيله كيرمكدن منع ايدلمشلردر . ضابطه كنجلرك سيغاره ايچديكنى ، عشرت ايتديكنى كورورسه درحال منعه مجبوردر . هله قادينلر ، مختلف شهرلرده بر طاقم مختلف نظاماته رعايت مجبوريتنده‌درلر . (برلين) ده قادينلر عموميتله لوقنطه ، بيراخانه ، ترن ، تراموای وقهوه‌خانه‌لرده علناً سيغاره ايچه‌مزلر . پوليس كورنجه درحال جزا آلير . هله انكلتره‌ده آداب واخلاق عموميه‌يه فوق‌العاده جديتله رعايت ايديلير وبوتون قادينلر پك‌صيق ، پك‌شديد تقييداته معروض طوتولورلر . مجنونانه ، سفيلانه بر غربليلاشمق هوسيله بز ، غربده تقليدينه يلته‌نديكمز ملتلر بيله فوق‌العاده اعتنا ايتدكلرى ، قادينلرينى ، چوجوقلرينى صاقندقلرى رذائلى بى پروا ايشله‌مكه مساغمى ويره‌جكز ؟

فرانسه‌ده حریت شخصیه‌یه تجاوز ایدنلر ایچون مؤبد کورك ونفی کبی شدید جزالر موضوع ایکن حریت شخصیه اخلاق عمومیه ایله بودرجه تقییدایدیلیور. بزده الآن قانون مأمورلری بیله مصونیت شخصیه‌یی دره بکلك فرمانی ظن ایدیورلر. اشغال فلاکتی بزم اخلاق عمومیه‌مزه قورقونج جریحه‌لر آچمشدر. مملکتلرنده بر خلط ایده‌مه‌ین بر طاقم آوروپالی طینتسزلر سورولرله مملکتمزك اخلاقنه هجوم ایتمشلر وارتکاب ایتدکلری رذائل ایله اخلاق عمومیه‌مزی فنا حالده صارصمشلردر. بوسقوط وتفسخه قارشی شدتلی تدابیراتخاذی مجبوریتنده‌یز. یوقسه نه‌اخلاق عمومیه، نه عائله اخلاق قالاجقدر. غربلیدن فضله غربلی اولمغه قالقیشان مجنونلرك رذائلی آلقیشلامالرینه تمیز ألّلر اشتراك ایده‌مز . روس اخلاقسزلغنك هجومی ، اشغال ساحه‌لرنده‌کی اخلاقسزلقلر ، آچلق وسفالت کبی مدهش ساتقلرك تخریباتنه قارشی قادینلریمزك ، عائله‌لریمزك ، اولادلریمزك، کنجلریمزك اخلاقنه فوق‌العاده شدید براعتنا وتقید کوسترمك یالکز حکومتك دکل ، هرناموسلی تورکك وظیفهٔ ملیه‌سیدر. بو خصوصده مسامحه، جنایتدر.»

ایلری غزته‌سی بر کون صوکره نشر ایتدیکی بر فقره‌ده دیورکه :

«قادینلرمزك انکشاف خصوصنده‌کی املرمزك افکارعمومیه‌ده جدی برقناعت حالنده تبلر ایتدیکنی‌ده قیدایده‌لم (!) بوکون افکار عمومیه‌مز بو تمایلك(!) اوکنه کچمك کبی بیسود برارزو بسله‌مدیکی کبی حکومتك‌ده بونی تسهیل(؟) خصوصنده‌کی عزم وقرارینی شایان ممنونیت کورملی‌یز »

دیمك‌که بر قسم استانبول قادینلرینك فحشخانه‌دن باشقه بر شی اولمیان بارلره کیتملری ، تیاترولره چیقه‌رق آقتریسلك ایتملری وسائر یاپدقلری‌شیلر افکارعمومیه‌ده جدی برقناعت حالنده‌تبلر ایتمش ایمش! بوکونکی افکار عمومیه بونك اوکنه کچمك ایسته‌میورمش . حکومت‌ده بونی منع شویله دورسون ، تسهیل خصوصنده عزم‌ایتمش، قرار ویرمش ایمش!

ایشته کورولیورکه بوغزته یازدیغی شیلری یالکز کندی فکری اولمق اوزره سویله‌میور . هم افکار عمومیه ، هم‌ده حکومت بو فکرده ایمش ! بناءً‌علیه افکار عمومیه‌نك اظهاری لازم کلیر . مملکتك هر شهر و قصبه‌سی استانبولده‌کی بر قسم قادینلرك بو افعالی تصویب ایدوب ایتمدکلرینی بیلدیرملری حیات دینیه و ملیه نامنه بر وجیبه‌در . حکومتك ، بویوك ملت مجلسنك بو خصوصده بیاناتده بولنوب بولونمالری اونلرك بیله‌جکلری بر شیدر .

***

غزته‌لرك بو مناقشاتی اوزرینه اقشام غزته‌سی ینه پولیس مدیری ایله برملاقات یاپمش، مسلمان‌قادینلرینك بارلره کیدوب کیده‌میه‌جکلری حقنده پولیس مدیری بروجه‌آتی بیاناتده بولنمشدر :

« بن قادینلری بارلره وبوکا مماثل محللره کیرمکدن منع ایده‌جکم » دیمه‌مشدم . ألیمزده مصونیت شخصیه قانونی اولدیغندن قادینلری هرهانکی بر محله کیرزکن منع ایتمك قابل دکلدر . آنجق « بار کبی (یارم فحشخانه) اولان محللره اسلام‌عائله‌لرینك دخوللرینه میدان‌ویرمه‌مك ایچون بارلراوزرنده اجرای تأثیر ایده‌جکم » دیمشدم ونته‌کیم بوکبی محللره اسلام عائله‌لرینك قبول‌ایدلمه‌مسی ایچون بارصاحبلرینه تبلیغاتده‌بولوندم. یوقسه‌پولیس قابینك اوکنده بکلیوبده کلن قادینلری منع ایده‌جك دکلدر . بوصورتله اخلاقسز قادینلرك بولوندقلری محللره ناموسلی عائله‌لرك کیتمه‌لرینی تأمین ایده‌جکز . بکا پەراپالاس ویا بوکا مماثل محللرده ناموسلی عائله‌لر طرفندن ویریلن چای‌ضیافتلرینه ودانسلره اسلام قادینلرینك کیدوب‌کیده‌میه‌جکنی صورارسه‌کز، بوخصوصده‌هیچ‌برشی‌سویله‌مك ممکن‌دکلدر . »

دیمك‌که پولیس مدیریتی‌ده بوخصوصده نا یاپه‌جغنده ، ناصیل بر خط حرکت اتخاذ ایده‌جکنده متردددر . واقعا مصونیت شخصیه قانونی قانون جزانك اخلاق و آداب عمومیه‌یه مخالفت ماده‌لرینی فسخ و ابطال ایتمدیکی انتخابات زماننده‌کی داخلیه وکالتنك تعمیمیله‌ده ثابتدر. فقط مادامکه پولیس مدیری بو خصوصده تردده دوشمشدر، او حالده بویوك ملت مجلسنك و حکومتنك بو مسئله حقنده ایضاحاتده بولونمسی لازم کلمشدر . پولیس مدیری بویله بیاناتده بولوندقدن صوکره بو خصوصده مرکز حکومتك ، بویوك ملت مجلسنك بیانه حاجت قطعیه واردر .

***

مدهش بر سقوط وارنداده طوغرو کیدن بر قسم سفیه قادینلرك حرکاتی بعضیلرینك مدافعه ایتمسی اوزرینه (توحید افکار) رفیقمز شرعیه وکالت جلیله‌سندن استفاده بولونیور؛ محترم رفیقمز دیورکه :

« صوك کونلرده تورك و مسلمان قادینلرینك بارلره کیدوب کیده‌میه‌جکلری مسئله‌سی کمال‌اهمیتله‌موضوع بحث‌اولمقده‌در. استانبولك یومی‌غزته‌لرندن بری‌مسلمان خانملرینك بارلره کیتمه‌سنه هیچ‌برمحذور کورمه‌یور و بالعکس بونی مسلمان و تورك قادینلغنك سلوك ایتدیکی طریق ترقینك برمرحلهٔ تکاملی عد ایدیور ! پولیس مدیری‌ده مصونیت شخصیه قانونی موجبنجه ارکك ، قادین هیچ بر کیمسه‌نك سربستیٔ حرکتنه مداخله ایده‌میه‌جکنی بیان ایله‌یور . سربستیٔ حرکتك ، حریت شخصیه‌نك قیود اخلاقیه و قیود شرعیه‌نك تارمار ایدلمسی دیمك اولمادیغی آشکاردر . (بار) دیدکلری یرلرده "دکل تمثال عصمت ونزاهت اولان تورك قادینلری، عقلی باشنده، جدی ارککلر بیله کیرمکده تردد ایدرلر .

علی‌الاکثر مجمع سفها اولان بو فحش بازارلرینه ایشیله کوجیله مشغول اولان ارککلر آیاق باصماز. بوکبی یرلرده‌وقتنی اتلاف ایتمکدن توقی ایدرلر . مسکراتك علناً استعمال اولوندیغی زمانلرده بو بارلر سرخوشلرك، فاحشه‌لرك موعدتلاقیسی ایدی. مسکراتك‌الغاسی‌اوزرینه لزومسزومضر لعبیات‌ایله اضاعهٔ‌اوقات ایدنلرك، فاحشه‌لرله زندوستلرك مجمعی اولمشدر .

بوندن باشقه بو بارلرده قادین ارکك صارماش دولاش رقص ایدرلر . قادینلر حجاب عصمتی آتارق یابانجی ارککلرك آغوشنده دونر طورورلر .

نسوان‌اسلامیه‌نك عفت وعصمتنی ، یوکسك موقعنی بوکبی فحش

آلود رذائلدن وقايه ايدن دين مبين ، هيچ بر وقت مخدراتمزك بويله سفاهت وسفالت اوجاغى اولان بارلرده روم اوغلانلريله دانس ايتمه‌لرينى قطعياً تجويز ايدەمز .

تورك ملتى مسلماندر واونى مدهش دشمنلرينه قارشى يالڭز يومروغيله مظفر ايدن ده ايمانيدر . تورك ملتنك بوايمانى هيچ برشى صارصاماز . غربك بوتون رذائللى تقليد سوداسنده اولانلره بوخالص مسلمان ملت مقدساتى چيكنه‌تمز .

حالا تورك قادينى اسيرمى ايدەجكز كبى بر طاقم مغالطه‌لره ، سفسطه‌لره استناد ايدرك همشيره‌لرمزى ضلالته سوق ايتمك ايسته‌ينلره قارشى ملتمزك صميم قلبندن طوغان نفرت پك بويوكدر . مسلمان قادينلرينى جواله قويمقدن ، اسيركبى حبس ايتمكدن ، تنفسدن محروم ايله‌مكدن بحث ايدنلره خاطرلاتيرزكه قادينه حالا بوكونكى غرب مدنيتنك بيله ويره‌مديكى بوتون حقوقى بخش وتأمين ايدن دين اسلام ، قادينه لايق اولديغى موقع احترامى ويرمش واونك هرحقنى قبول ايتمشدر . تورك ومسلمان قادينلك حيات اجتماعيه‌مزى ، حيات عائله‌مزى اعلا ايتمه‌سنه ، مادةً ومعناً صاغلام برنسل يتيشديرمه‌سنه ، مملكته اڭ نافع ، اڭ مثمر خدماتى ايفا ايتمه‌سنه بادى اولاجق هرشيئى دين مبينمز تأمين ايتمشدر . فقط مسلمان قادينى فحش وسفاهته سوق ايتمك ، مسلمان قادينك عصمت ونزاهتنى ازاله ايتمك ، مسلمان قادينه فحش وثيقه‌لرى ويرمك ، مسلمان قادينى بارلرده روم وروس آلفته‌لرينك اشغال ايتدكارى ملوث موقعه ايندرمك وبوفجايعه حريت ومصونيت شخصيه نامنى ويرمك... بونلر بزم حياتمزده جاى تطبيق بولامايه‌جق وبولماماسى ايچون هر غيرتك صرفنى استلزام ايده‌جك مردود ومنفور بر طاقم حركتلردر .

قادين ضعيف ، محتاج حمايه وملتك آناسى اولديغى ايچوندركه اڭ حر مملكتلرده دخى بوكبى رذائلدن صيانت ايدلمشدر . منافع عموميه نامنه فردك حريتى هريرده وهرزمان تقييد ايديلير .

بو مقدماتى سرد ايتدكدن صوڭرا شريعت اسلاميه نامنه بيان حقيقت موقعنده بولونان شرعيه وكيلنه خطاب ايله كنديلرندن استفتا ايدييورز :

١ — مسلمان قادينلرى بر بازار فحش اولان (بار) تسميه ايديلن محللره كيده‌بيلير و اوراده طوپلانان مسلم وغير مسلم ار ككلر ايله رقص ايده‌بيليرلرمى ؟

[كذلك تياترو صحنه‌لرينه چيقه‌رق اقتريسلك ايده‌بيليرلرمى ؟]

٢ — برمسلمان قادينك بوكبى (بار) لره كيتمسنى ترويج ايدن مسلمانلر بويوك بركناه ارتكاب ايتمش وعتاب وعقابه استحقاق كسب ايتمش اولمازلرمى ؟

٣ — تشكيلات اساسيه قانوننك يدنجى ماده‌سى ايله احكام شرعيه‌نك تنفيذينى درعهده ايله‌ين وبناءً عليه دينى دين اسلام اولان توركيا بويوك ملت مجلسنك بوكبى ضلالتلرك انتشارينه محل ويرمه‌مسى ، بالعكس مسلمانلر ايچنده بوكبى يرلره كيدن بولونورسه اونلرى زجر ايتمه‌سى ايجاب ايتمزمى ؟

شرعيه وكالت جليله‌سنك بوسؤاللرمزه جواب ويرمه‌سنى بكله‌يورز . مقصدمز ، ملتمزك غربك ترقيات علميه وفنيه‌سى يرينه بوتون رذائلنى آلارق صفوت ونزاهت اخلاقيه‌سنى ، عقيدهٔ دينيه‌سنى غائب ايتمه‌مه‌سيدر . »

***

وقت رفيقمزده خلقك نه‌دوشونديكنى آڭلامق ايچون بر (آنكت) آچيور ، قارئلرندن شو بش سؤالى صورييور :

١ — على العموم تورك قادينلرى على العاده دانس اوكرنمك ايچون آچيلمش اولان مكتبلره دوام ايتملى ميدر ؟ ايتمه‌ملى ميدر ؟

٢ — كبار اجنبى عائله‌لرينك دوام ايده‌بيلديكى بارلره تورك قادينلرينكده كيروب اوطورماسى دوغريميدر ؟ دكلميدر ؟

٣ — اللرينه وثيقه ويرلمش قادينلرك عمومى اكلنجه يرلرينه دوام ايتملرينه ضابطه ممانعت ايتملى ميدر ؟ ايتمه‌ملى ميدر ؟

٤ — تورك قادينلك تياترو صحنه‌سنده رول آله‌رق اويون اوينامسنه مساعده ايدلملى ميدر ؟ ايدلمه‌ملى ميدر ؟

٥ — ممنوعيت حالنده ضابطه مأمورلرى قادينلره قارشى منع وظيفه‌سنى نه صورتله ايفا ايتملى‌در ؟ منع معامله‌سى مصونيت شخصيه قانوننه مخالفميدر ؟

قارئلريمزك بو سؤاللره قيصه‌جه جواب ويرمه‌لرينى رجا ايده‌رز . آله‌جغمز جوابلردن معين بر فكرى احتوا ايدنلرى تصنيف ايده‌رك نشر ايده‌جكز . ونتيجه‌ده آله‌جغمز جوابلره كوره غالب اولان فكر جريانى كوسترمكه چاليشه‌جغز . »

وقت رفيقمزك بوسؤاللرى شايان دقتدر . وقت رفيقمز بوخصوصده عهده‌سنه دوشن وظيفهٔ ارشاديه‌يى هر نه‌دنسه اهمال بويورمشلردر . دانس نه‌در ؟ دانس مكتبى نه ديمكدر ؟ كيملرك اداره‌سى آلتنده‌در ؟ (بار) ديئيلن محللر ناصيل يرلردر ؟ قادينلرك اللرينه ويريلن وثيقه نه وثيقه‌سيدر ؟ بونلرى ايضاح ايتمليدى . هم برمسلمان قادينك ـ پوليس مديرينك تعبيرى وجهله ـ يارىم فحشخانه ديمك اولان (بار) ه كيتمسنى ، تياترو صحنه‌لرينه چيقه‌رق معلوم شكلده آقتريسلك ايتمسنى تجويز ايدنلر كيملر اوله‌بيلير ؟ بويله‌لرينك رأيلرينى نظر دقته آلمه‌يه (وقت) ناصيل تنزل ايدييور ! برقاچ بيك وثيقه‌لى فاحشه قادينلر واونلرله مناسبتده بولونان زانى اركككلرك رأيلرى ناصيل (فكر جريانى) ديه كوستريله‌بيلير ؟.. دانس بر اركككله بر قادينك صارماشه‌رق برابر اويناماسى اولديغى ، بار ديئيلن محللر (كبار) ده اولسه‌لر (فحش يتاقلرى) ندن باشقه بر شى اولماديغى معلوم دكلميدر ؟ (كبار) ديمك ناموسلى ، اخلاقلى ديمك ميدر ؟ طوغروسى بز وقت رفيقمزدن بو خصوصده باشقه درلو خدمتلر ، ارشادلر بكلردك . زيرا صاحبلرى

اولان محمد عاصم وحقی طارق بکلر حقیقة" حسن اخلاق صاحبی محترم ذاتلردر. بویله شیلری قطعیاً تجویز ایتمزلر. بو (آنکت) ده کی سؤاللرك یازیلیشنی هر حالده اونلر کورمه مشلردر، محررلردن بریسی یازمشدر [؟]، قناعتنده یز. کرك عاصم بك، کرك حقی طارق بك مسلمان قادینلرك نه (باز) لره کیتمسنه، نه ده (شانو) لره چیقمسنه قطعیاً رضا کوسترمزلر. امید ایدرزکه بو فحش یاناقلری علیهنده توحید افکار کبی وقت رفیقمزده شدتلی نشریاتده بولونه جقلردر. (بار) نه‌در؟ هرکس بیلمز. باخصوص آناطولی مسلمانلری بوندن بر شی آکلاماز. اونك ایچون اخلاق طرفداری اولان غزته‌لر خلقی ارشاد ایله مکلفدرلر. وقت رفیق محترممزدن ده بونی استرحام ایدرز.

تظاهرات ملیه

منع مسکرات قانوننك تعدیلی علیهنده

برغمه منتخب ناءبلری طرفندن بویوك ملت مجلسی ریاستنه چکیلن تلغراف صورتیدر:

سابق مجلس ملیمزك موقع مرعیته وضع ایلدیکی منع مسکرات قانونی عالم اسلامیت مفخرتله قارشیلامش و بیوك ملت مجلسمزی ده کمال شوق ایله آلقیشلامشدی. شمدی ایسه او قانون قیمتدارك تعدیلنه تشبث ایدلدیکنی ایشتمکله داغدار تأثرز. مضرات عدیده‌سی اقطار جهانجه مسلم ودین مبجلمزجه استعمالی ده تحریم قلنان منع مسکرات قانوننك تعدیلنی پروتستو ایدر وکماکان ابقاسنی استرحام ایلرز.

برغمه قضاسی منتخب ناءبلرندن ابراهیم، رمزی، خالد، توفیق، رضا، مصطفی، عبدالرحیم، صادق، محمد علی، سالم، عارف، یعقوب، محمد، محمد، عمر، محمدعلی، محمد، امین، حاجی عصمت، محمد، محمد، رضا، عثمان، عمر، مصطفی، نافذ، حلمی، رفیق، فکری، سامی، محمدرفیق، کمال، مصطفی، شاکر، اسماعیل، حسین عونی.

***

انقره اهالیسی طرفندن بویوك ملت مجلسنه ویریلك اوزره احضار اولونان وبرصورتی آنقره‌دن اداره خانه‌مزه کوندریلن عریضه صورتیدر:

حقیقت علویه‌سی کونشلره اسناد سواد ایتدیره‌جك قدرشعشعه‌لی بر قدسیتله عقل و نقلك مواجهۀ اتحادنده متجلی کوردیکمز دین اسلامکه ازلیتدن آلدیغی فیض بی پایان ایله ابدیته پیوسته اولمق حقنه مالك یکانه دین حقدر، حزینۀ احسان الهیدن نوع بشره تخصیص بیوریلان سعادتلرك کافه‌سنه مظهریتمزی متکفلدر.

رفاه واقبالمزی اونك اوامر ونواهیسنه انقیاد مطلقله رام اولمقده کورن حکومتمز عالم اسلامك هر طرفنده نهایتسز تقدیرلر قازانان بر رفکر صائبله مسکراتی منع ایتمش، پیغمبر ذیشانمزك روح بلندینی شاد ایدن شو تدبیری ایله هم اهالیمزك صحتنی خللپذیر اولمقدن وقایه، هم ده سرخوشلقله بالتهور ایقاع ایدیلن جرائم مختلفه‌نی ممنونیت عظیمه‌یه، شکران نامحدوده شایان عد ایدیله‌جك درجه‌ده تنقیصه موفق اولمش ایدی. قوۀ تأییدیه‌سی نهی قطعی شرعی‌ن آلان بو ممنوعیت رفع ایدیله‌جکنه دائر غزته‌لرك صوك زمانلرده ویردیکی خبرلر هپمزی تصورك فوقنده تألیم وبزه، حکومتمزی جدی بر رویتله اداره ایدان ارکان حکومتمزك فضیلت دینداریسنه، مزیت کیاستمندیسنه توجیه خطاب ایدرك او ممنوعیت نافعه‌نك ادامه‌سنی استرحام وظیفه‌سنی تحمیل ایتدی.

شو استرحامزه برده حقیقی بر تربیۀ اسلامیه کورمین قادینلریمزك اوامر قدسیه وعنعنات مبارکۀ ملیه‌مزله قابل تألیف اولمیه‌جق صورتده آچیق صاچیق کزمه‌لرینه قارشی بر تدبیر قطعی اتخاذی تمنیسنی تردیف ایدیورز.

آن بآن توسعنی کورمکله ماتملره مستغرق اولدیغمز شو آچیقلغك ملی اخلاقمز اوزرنده‌کی وخیم تأثیرلرینی و او تأثیراته مربوط عائله فلاکتلرینی کورمینلری فوق العاده قصیر البصر عد ایتمه‌مك ممکن اوله‌ماز.

شو واضح حقیقتی تأیید ایچون دها زیاده سوز سویلمکی لزومسز عد ایدیورز. لطفاً ومادی، معنوی منافع ملیه‌مزی خللدن صیانۀ هم مسکراتك ادامۀ ممنوعیتنی، هم ده قادینلریمزدن آچیق صاچیق کزنلرك تأمین مستوریتنی درین بر تأثرله استرحام ایدیورز.

***

ارضرومك بایبورد قضاسی اشراف، علما ومنتخب ناءبلری طرفندن بویوك ملت مجلسی ریاستنه وارضروم مبعوثلرینه چکیلن تلغرافك صورتیدر:

حکومت ملیه‌مزك قابلیتمزی اك زیاده تطمین ایدن منع مسکرات قانونی شرعشریفك تطبیق فعلیاتنه اك بیوك دلیل عد ایدلمش و بو حیاتی مسئله‌نك نسل حاضری ممکن مرتبه اصلاحدن باشقه، اون بش سنه اولکی تولدات ایله نسل آتیی بو بلیه‌دن تخلیص ایدوب تجدد برده جیلرینك ادعاسی خلافنده ـ شایان شکران بر ثروت ملی حصوله کتیره‌بی کبی ـ اقتصادیاتمزك تعالیسنه کوزل بر نتیجه ویرمکده. ایکن اوروپا و آمریقانك بیله تصویب ایتدیکی و فرقان منیفك بتون قطعیتله نهی ایتدیکی مسکراتك یکیدن احیاسی فکرینی کودنلر ملتك افکار عمومیه‌سنی غالبا هیچه صاییورلر. بونلر روح ملیدن طوغان مجلسمزك ملتك عقائد دینیه‌سنی تحویله یلتنه‌جکمی ظن ایدیورلر؟ عقله، شرعه ومدنیتمزه موافق اولوب وحاکمیت ملیه‌نك بادئ ترصیفی بولنان بو قانونك دها زیاده تقویه‌سیله غربیلاشمق پرده‌سی آلتنده اجتماعیاتمزی آلت اوست ایتمك ایسته‌ین کوته بینانه فکرلرك نظردقته آلنماسی خصوصنی اساسات دینیه وحاکمیت ملیه نامنه طلب ایلرز.

***

طنین غزته‌سی یازیور:

« بوموتی فابریقه‌سنك حصه سندانی بوکون استانبولدن قاچمش بعض خائن روملرکدر. فابریقه‌نك تأمین ایتدیکی منافعك زیاده‌لکنی آکلامق ایچون مجلس اداره اعضالرینك هربرینه سنوی یکرمی بش بیك لیرادن فضله تمتع

اصابت ایتدیکنی سویله‌مك كافیدر . ایشته تورکلره ، مملکته ، اخلاقه، صحته خدمت بهانه‌سی آلتنده قورتارلق ایسته‌نن منفعت بوخائنلرك شخصی منفعتیدر. اوت بلکه بوموتی فابریقه‌سنده تورك عمله چالیشاجق . فقط فراری خائنلر حسابنه ! تورك اوته‌دن بری اولدیغی کبی اقتصادیات ایشنده سائرلره اوشاقلق ایده‌جك ! اصل بویوك منفعت اجنبی اشغالی آلتنده آیاصوفیه ایچون یونان بایراغی حاضرلاتان کیمسه‌لره ، سینیوس اوغلنك جیبنه کیره‌جك .

بهایی مسکرات میانندن چیقارمق حقیقت حالده بوخائن روم سرمایه‌دارلری لهنه بوتون تورکیه‌ده معظم بر انحصار تأمین ایتمك اولاجقدر. بیرا ایله سرخوش اولمغه مساعده ایدوب شراب ایله یاخود راقی ایله سرخوش اولمغه مساعده ایتمه‌مك غرابتنی کوستردیکمزدن دولایی جهان نظرنده استهزالره هدف اولاجغز. هرکس یکی تورك حکومتنك غرائبندن، بری برینی طوتمازحرکاتندن، برکون یاپدیغنی ایرتسی کون بوزماسندن ونه یاپدیغنی بیلمه‌مسندن دولایی بزم ایله اکلنه‌جك وایشلك بوتون کارینی دشمنلر طوپلایه‌جق . حقیقت حالده بیرا نه ایسه راقی‌ده اودر ، شراب‌ده اودر . بلکه بیراده آلقول دها آزدر . فقط بو ، دها چوق صرف ایدیلمه‌سی ایچون بر سبب اوله‌جقدر . ایکی قدح راقی ایچنلر اون قدح بیرا ایچمك احتیاجنی دویه‌جقلردر . بناءً علیه بیراده اسپرتونك آزلغی سورومی آرتیرمق کبی بوموتی فابریقه‌سی لهنه بر سائق وجوده کتیره‌جکدر .

بویوك ملت مجلسی قوانین مالیه انجمنی ظاهراً پك خیر خواهانه ، پك تورکلرك ، تورك عمله‌سنك منفعتنه خادم کبی کورونن سوزلرك آلتنده کیزلی خائن روم منفعتنی آکلادیغی کون بوتشبثك عقیم قاله‌جغنه شبهه یوقدر .

***

باقوس وشیشلی تورك منسوجات فابریقه‌لری صاحبی محمد جمال افندی‌ده یومی غزته‌لره شو مکتوبی کوندرمشدر :

بیراده راقی کبی مسکراتدندر

بیرا بارداقلر ، راقی قدحلر ایچیلیر

بیراده ، یوزده ٣،٥ کئول ، باقوس راقیسنده یوزده ٤٥ کئول واردر . بر بارداق دوبله بیرا بر قدح باقوس راقیسنه معادلدر .

یوزده ٣،٥ کئولی حاوی (٤٠٠) غراملق بر بارداق دوبله بیراده (١٤) غرام کئول واردر . یوزده (٤٥) کئولی حاوی بر قدح (٣٠) غراملق باقوس راقیسنده (١٣،٥) غرام کئول واردر .

کئول درجه‌لرینه نظراً بر بارداق دوبله بیرا بر قدح باقوس راقیسندن مؤثردر.

شو حالده بش بارداق دوبله بیرا ایچن بر آدم نه قدر سرخوش اولورسه بش قدح باقوس راقیسنی ایچن دخی اوقدر سرخوش اولور . بناءً علیه راقی نصل مسکراتدن معدود ایسه بیرا دخی مسکراتدن معدوددر .

باقوس وشیشلی تورك منسوجات فابریقه‌لری

صاحبی : محمد جمال

لاتین حروفی

یکی قافقاسیا غزته‌سنك بیاناتنه کوره ، بولشه‌ویك حکومتی لاتین حروفنك بر آن اول آذربایجانده تطبیقنه قرار ویرمشدر . بو تطبیقاتی احضار ایتمك اوزره بولشه‌ویکلر لاتین حروفی ایله چیقاردقلری « یکی یول » مجموعه‌سندن باشقه بر طاقم رسمی وفعلی تشبثلره دخی باشلامشلردر.

باکودن « زاریاواستوق » غزته‌سنه چکیلن بر تلغرافه نظراً ، باکو خلق معارف شعبه‌سی تورك مکتبلرنده بالجمله معلملرینه اشبو سنهٔ تدریسیه‌نك ابتداسندن اعتباراً لاتین الفباسنك تدریسنی امر ایلمشدر. ینه عینی غزته‌نك ویردیکی معلوماته نظراً ، عالی اقتصاد شوراسنك قرارینه کوره ، یکی لاتین الفباسنی تطبیق ایدن قومیته‌نك ایشلرینی تقویه ایتمك اوزره یکیدن ٣٠٠٠٠ آلتون روبله تخصیص ایدلمشدر .

بولشه‌ویك غزته‌لرینك پروپاغاندالرینه رغماً ، لاتین حروفنك تطبیقی افکار عمومیه‌جه پك چوق اعتراضاتی موجب اولمقده؛ یکی قافقاسیا غزته‌سنك آلدیغی معلومات خصوصیه‌یه نظراً ، کرك معلملر وکرك متعلملر طرفندن‌ده اعتراضاته معروض قالمقده‌در .

(زاریاواستوق) نامنده‌کی بولشه‌ویك غزته‌سی ، لاتین حروفنی قبول ایتملری اتحاد اسلام ویا اتحاد اترا که بر ضربه تشکیل ایده‌جکی اندیشه‌لرینی ازاله ایچون بر طاقیم مغالطه‌کارانه نشریاتده بولونیور . یکی قافقاسیا غزته‌سی بولشه‌ویکلرك نشریاتنی نقل ایتدکدن صوکره دیبورکه :

« آذربایجان لاتین حروفیله یازوب اوقومایه باشلارسه استانبولده چیقان کتابلری اوقومقدن محروم قالیر ؛ اونك کبی باکوده انتشار ایده‌جك اثرلری‌ده آناطولی اوقویامن .

اسلام وتورك اتحادینی دوشونلرك انقطاعندن قورقدیقلری رابطه بودر . بو حرثی رابطه‌در .

بو حرثی رابطه‌یی وقتیله چاریزم دخی قطع ایتمك ایسته‌یوردی . اونك سیستمی باشقه ایدی . او ، قافقاسیایه نه تورکیه‌دن، نه‌ده ایراندن معلملر براقمازدی . تورکجه‌یی مکتبلردن قوغاردی . قانی وشدتلی بر روسلاشدیرمق سیاستی تعقیب ایدردی . اکر بو سیستمی ایله برابر او ، جبراً ، لاتین حروفنی‌ده تطبیق ایتدیره ایدی بوکونکی ملیت پرورلکدن وملی حرثدن بر اثر بیله قالمزدی . قوتلی روس تضییق وتمثیلنه مقابله ایدن قوت تورکیه ایله مناسبتده بولنان بر لی مطبوعات ایدی . بو مطبوعات ، حرف آیریلغی یوزندن ، تورکیه ایله حرثی مناسباتده بولونمقدن ، ایستر ایسته‌مز ، محروم اولور وبوکونکی سیمای ملیسنی دخی غائب ایدردی .

فقط بهراموفلر (لاتین حروفنی آذربایجانده تطبیق ایچون روسلره آلت اولان وبالاده‌کی روس غزته‌سنده پروپاغاندا یاپان بولشه‌ویك تورکلردن بر ذاتدر .) بو حرثی احمیق قاله آلمایورلر . اونلره مشترك عرفاندن، علمی وحرثی قرابتدن بحث ایدرکن استهزایه قالقشیورلر ، « اولاً مدنیتدن وحرث ملیدن بحث ایتمك کولونجمش ، چونکه عمله ایله کویلونك یوزده دوقسان طقوزی جاهلمش. ثانیاً « زه‌ده ایمش او مدنیت ، زه‌ده ایمش او حرث ؟! ... » اسلام مدنیتنك ، تورك حرثنك « بر غروش دکری یوقمش » اونلرجه « وقتیله بغداد معمور واسلامده‌ده بر مدنیت بلکه وارمش ، فقط شمدی تاریخه کچمش بو مدنیتدن کیمسه‌یه بر فائده یوقمش ! »

ایشته آذربایجان لاتینجیلرینی تحریك ایدن عامل روح ؛ بر روح سفیل !

اشغال حکومتی آذربایجانك عسکری، سیاسی، اقتصادی استقلالنی دخی امحا ایدییور .

ایشته بوسوء قصدی دویان آذربایجان کنجلکی بوتون غیرتی ایله لاتین حروفنك فعلاً تطبیقنه مانع اولیور بوندن طولایی «چه‌قاء یورد» ومارنده اوطوران منورلر آز دکلدر .

***

یکی قافقاسیا غزته‌سی آذربایجان لاتینجیلرینی تحریك ایدن عاملك نه‌قدر سفیل برروح اولدیغنی کوستریور . مجیازده‌کی معهود مجموعه‌ده ودها شوراده‌بوراده‌لاتین حروفی طرفدارلغی ایدن تورکیا لاتینجیلرینی تحریك ایدن عامل نه‌در ؟ . . .

بولشه‌ویكلرك معارف سیاستلری

یکی قافقاسیا غزته‌سنك (آجارستان) مخابر مخصوصی یازییور :

بولشه‌ویكلرك آجارستانده‌کی معارف سیاستلری تماميله دینسزجه‌در . مكتبلرده چوجقلری قومونیست په‌داغوژیی اصولی تعلیم وتربیه ایدییورلر . آجارالی کوچوك یاوروجقلر، آناوبابالرندن ایشته‌دکاری شعارلری طبیعی قولایجه هضم ایده‌میورلر . اوسیبله قومونیست معلملر یکی دنیانك یکی آدملرینه درلو درلو حکایه‌لر آکلاته‌رق قومونیزمك جنت ، ناسیونالیزمك‌ده جهنم اولدیغنی اوکره‌تیورلر . بومعلملردن بری کچنلرده چوجقلره اللهسزلغی شوصورتله تعلیم ایتمش:

— چوجقلر ؛ هپمز باغیرالم ، اللهدن اتمك ایسته‌یه‌لم !

معلم، چوجقلرله برابر عینی نقرات اوزره « الله اتمك ویر! » دییه باغریشمشلر . معلم ، بردنبره دورمش وشدید برصورتده :

— هانی الله وار ایسه نه‌یه اتمك ویرمیور ؟

دینجه چوجقلرك بریسی :

— معلم یولداش ؛ بلکه سسمزی ایشیته‌مشدر . . بر آز دها یوکسکدن باغیره‌لم !

دیمش . فقط معلم :

— خایر ، سسمزی ایشیده‌من . چونکه یوقدر ! باقیکز بزم اللهمز له‌نیندر . وبزه اتمك کوندرمشدر !

دییوب دولابده کیزله‌دیکی بر بویوك اتمك پارچه‌سنی چوجقلره اوزاتمشدر . ودوام ایده‌رك :

— فقط له‌نین ، الله دکلدر . مع‌مافیه بزه اتمك ویریيور . وبزه آجیور . حالبوکه الله بزه آجیمایور . بناءً علیه یوقدر .

بو دفعه معصوم چوجقلر ، یوزلرنده آچلقدن حاصل اولان اشمئزازاتی دفع ایده‌رك هپ بردن سه‌وینه سه‌وینه :

— وار اولسون له‌نین بابامز ! دیرلر .

§ تورکجه کتابلرك هپسی چه‌قالرك سانسورینه تابعدر . کتابلرده تورك مشاهیر وادباسنك اسملری ، یاخود رسملری بولونورسه درحال طی ایدیلیر ، اونك یرینه له‌نینك رسمی قونور .

شمالی قافقاسیاده

بولشه‌ویقلر حکومتده شریعتی قالدیردیلر

موسقواده منتشر « ایزوستیا » غزته‌سی روسیه شورالر رئیسی (قالینین) ك قافقاسیا سفرینی حکایه ایدرکن دییورکه :

« یولداش قاله‌نین شمالی قافقاسیایه سیاحتنده چه‌چنلر طرفندن ترتیب ایدیلن ضیافتده له‌نینه بروجه‌آتی شکایتده بولنمشلردر: « مسلمانلرایله قازاقلر آره‌سنده یاپیلان اراضی تقسیماتنده مساوات دائره‌سنده حرکت ایدلمدی . ساوه‌ت حکومتك وعدلرینه رغماً حکومتدن شریعت قالدیرلدی . »

بونلره خطاباً یولداش قاله‌نین : « چه‌چن ملتی راحت طورمیور . بوتون شمالی قافقاس ملتلریله وقوعبولان تماسده هپسی چه‌چنلردن شکایت ایدییورلر . قومشو ملتلر چه‌چنلرك قورقوسندن برطرفه چیقامیورلر . سزده‌ده قباحت واردر . » دیمشدر . « یکی قافقاسیا »

زواللی چه‌چنلر ، حکومتدن شریعتك قالدیریلدیغندن طولایی له‌نینه شکایتده بولونیورلر ! بولشه‌ویقلرك شریعتی حکومتدن دکل ، یریوزندن قالدیرمق ایسته‌دکلرینك غالبا فرقنده دکللر ! . .

دین وعنعنه‌یه حرمت

(ئه‌قودو پاری) ایتالیان باش وکیلی سینیور موسولینی‌نك‌شو سوزلرینی نقل ایدییور. بزده انظار عبرت وانتباهه وضع ایدیورز. موسولینی دییورکه:

« بر شیئی تصویب ویا تقبیح ایتمك اردونك ایشی دکلدر . اردونك بر وظیفه‌سی واردر . اوده اطاعتدر .

مملکتده دین وعنعنه‌یه حرمت ایدیلملیدر . اکر خلق دیندار ایسه اخلاقده صاغلامدر . اخلاق صاغلام اولنجه معنویاتده قوتلی اولور . مكاتب ابتدائیه‌یه دینی تدریسات قویدردم . هرکون درسلر باشلامه‌دن اول حضرت عیسایه دعا ایدیلیر وانجیل اوقونه‌رق درسلره نهایت ویریلیر . »

محترم قارئلریمزه

سبیل الرشادك ۲۱ نجی جلدینك باشندن ، یعنی (۵۲۱) نجی نسخه‌سندن اعتباراً سنه‌لك آبونه‌لرك مدتی کله‌جك هفته نشر اولونه‌جق (۵۷۲) نجی نسخه‌ده ختام بوله‌جغندن دوامنی آرزوایدن قارئین کرامك بوهفته ظرفنده آبونه‌لرینی تجدید بویورملری رجا اولنور .

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیه مطبعه‌سی

آبونه شرائطی : هر یر ایچون
سنه‌لکی (۲۷۵) آلتی آیلغی
(۱۵۰) ممالك اجنبیه ایچون
سنه‌لکی ۳۲۵ غروشدر.

نسخه‌سی ۵ غروشدر .
ایکی نسخه برآراده
(۱۰) غروشدر
سنه‌لکی ۵۲ عدددر .

اداره‌خانه : بابعالی جاده‌سنده
رشید افندی خاننده

اخطارات
آبونه بدلی پشیندر .

مسلکه موافق آثار مع‌الممنونیه
قبول اولنور . درج ایدلمه‌ین
یازیلر اعاده اولنماز .

سبیل الرشاد

سنه ۱۳۳۰

آدره‌س تبدیلنده آیریجه
۵ غروش کوندرملیدر .

مکتوبلرك امضالری واضح
واوقوناقلی اولمسی وآبونه
صره نومروسنی محتوی
بولونمسی لازمدر

ممالك اجنبیه ایچون آبونه
اولانلرك آدرسلرینك
فرانسزجه یازلمسی رجا اولنور.

پاره کوندرلدیکی زمان نه‌یه
دائر اولدیغی بیلدیرلمسی
رجا اولنور

والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم
باش محرر
محمد عاکف
صاحب و مدیر
اشرف ادیب
اتبعون اهدکم سبیل الرشاد

عدد ۵۷۱ - ۵۷۲ ۱۴ ربیع‌الاول ۱۳۴۲ * پنجشنبه * ۲۵ تشرین‌اول ۱۳۳۹ جلد ۲۲

حضرت محمدك ولادت همایونلری

صلی الله علیه وسلم

بو کون ، دنیاده اك معظم، اك مسعود بر انقلاب وجوده کتیره‌ك حضرت محمدك طوغدیغی مبارك کوندر . بو کون ، یرلری ، کوکلری نورلر ایچنده براقان سلطان دینك لاهوتدن اینه‌رك ناسوته قوندیغی تاریخی کوندر . بو کون بشرك سمای افکارینی قاپلایان شرك وجهالت بلوطلرینك پارچه‌لاندیغی ؛ ظلم نامنه ، استبداد نامنه یوکسلن برج وبارولرك تملندن صارصیله‌رق ییقلدیغی ؛ بیکلرجه سنه‌دنبری یانمقده اولان آتشکده‌لرك سوندیکی ؛ صنملرك آرتق آیاقده طورمیه‌رق یرلره سریلدیکی خارقه‌لر کونیدر . بیك اوچیوز سکسان بوق ر سنه اول ربیع‌الاول آینك اون ایکنجی بازار ایرتسی کیجه‌سی شفقلر سوکمش، طاك یری آغارمش ایدی‌که جوللرك اورته‌سندن فیشقیران بر نور ایله عالم بر باشقه عالم اولدی . کون طوغمدن جهان ، نور محمدی ایله طولدی .

بو کون دنیانك درت کوشه‌سنه یاییلان یوزلرجه میلیون اهل ایمانك اك بویوك وهاك مقدس بایرامیدر . بو کون یالکز مسلمانلرك دکل ، بوتون انسانیتك تقدیس ایده‌جکی قوطلو بر کوندر. زیرا بشری قیوراندیران ظلم واستبداد زنجیرلری بو کون قیریلمش ؛ دماغلری آ ن ، فکرلره چوکن ظلمتلر بو کون صیریلمش ، ضلالت چوللرنده طولاشان آواره بشره هدایت کونشلری بو کون طوغمشدر . أوت ، حضرت محمد ، فرعونلرك باطل دعولرینه ، نمرودلرك آزغین جبروتلرینه خاتمه چکمش ؛ بشری ، اوکجه الیله یاپوب صوکره قلبیله طاپدیغی صنملرك اوکندن قالدیرمش ؛ معبدلره معبود حقیقی‌یی کتیرمش ؛ الحاصل بوتون جهانه مادی معنوی حقیقی حریت وسعادت یوللرینی کوسترمشدر. أوت ، فکرلری ، قلبلری هردرلو اسارتدن قورتاره‌رق لاهوتی فیض وانکشافلره مظهر ایدن حضرت محمد ؛ انسانلر وملتلر آره‌سنده - هیچ بر استثناسی اولمقسزین - اویله جدی وصمیمی بر اخوت ، اویله حقیقی واساسلی بر مساوات تأسیس ایتدی‌که او سایه‌ده بوتون قومی عصبیتلر ، خصوصی منفعتلر، متفرق سیاستلر، نفسانی غرضلر، شخصی امللر یورکلردن سیلینه‌رك بوتون افراد واقوام بر قانون کلی اطرافنده طوپلاندی ؛ بوصورتله انسانیتك تحسرلرله بکلادیکی مدنیت صحیحه وجوده کلدی .

أوت حضرت محمدك شریعتی علی الاطلاق انسانیتك منهاج سعادتیدر. چونکه اساسات محمدیه قوانین فطرت وزرینه مؤسسدر وبشرك مادی، معنوی تکاملندن باشقه بر هدفی یوقدر . بونك ایچوندرکه اسلام هر کیردیکی یرده ابدی بر حیات معنویه ، مکمل بر هیئت اجتماعیه، منتظم ومستقر بر وضعیت سیاسیه وجوده کتیرمشدر . قرآن کریم هیچ بر یرنده بر قومه ، یاخود بر صنف انسانلره خطاب ایتمز . اونك بوتون خطابلری ارباب عقله ، اهل ایمانه‌در . کفر وعناد ناصیرلرندن آزاده قلبلر ؛ قیود باطله‌دن ، خرافه‌لردن مبری فکرلر ؛ حق وحقیقی

ادراکه مستعد عقل سلیملر هر زمان او اساسلرک علویتنی تقدیر ایتمشلر، هردرلو اغراض و آمال شخصیه‌نک فوقنده اولان او شریعت عالیه اطرافنده طوپلانمشلردر. هیچ شبهه یوقدرکه بشریت یوکسلدکجه، پایانسز مجادله‌لرله حریت وسعادته مظهریت ایچون چیرپیندقجه بو اساسات عالیه‌یه طوغرو تقرب ایتمش اولاجق ونهایت برکون بوتون بشریت متفکره شریعت محمدیه‌نک سلطنت قانونیه‌سنه عرض انقیاد ایده‌جکدر. زیرا اسلام بر کله‌در، بر ملتدر.

ایشته حضرت محمد جهانده بویله معظم بر انقلاب وجوده کتیرمشدر. وعالمده بشرک حریت وسعادتی ایچون وقوعه کلن وکلمکده اولان بوتون حرکتلر، بو معظم انقلابک بر موجه‌سندن باشقه برشی دکلدر. کون کچدکجه قرآن یوکسلیور. قرآن یوکسلدکجه او پیغمبر کزینک مظهر اولدیغی تجلیات الهیه‌نک عظمتنی انسانلر دها زیاده ادراک ایده‌بیلیور.

هرکس کبی بشردن باشقه برشی اولمیان حضرت محمد، بزه بر نمونه اولدی. وآجی، طاتلی حیاتک بوتون صفحاتنی کچیردی. او کوزلک بشیکندن اقبال وعظمتک اک یوکسک اشکینه قدر طریق حیاتی تعقیب ایلدی. حضرت محمدک هدف بعثتی انسانلرک حیاتنده قیمت عملیه‌سی اولمیان بر طاقم مبدأالوضع ایتمک، یاخود یالکز شدائد ومزاحمه کوکس کرمک، مصیبته تحمل ایتمکله تمایز ایلمک دکل؛ بو دنیاده یاشایان وچالیشان انسانلرک فعلاً ارشادینه یارایه‌جق قواعدی تقریر ایتمک و بو قواعده بالذات رعایتله بر مثال امتثال اولمقدر. معلومدرکه انسانلر انجق بشریتلرینک مساعده‌سی درجه‌سنده قوای فطریه‌لرینی اقصای کماله اعلا ایده‌بیلیرلر. بناءً علیه اتخاذ ایده‌جکلری نمونه وغایه‌نک، بر موجود الهی دکل، بر موجود انسانی اولمسی اقتضا ایدر. ایشته بو سر فطری‌یه مستنددرکه تاریخ حیاتی باشدن باشه مضبوط اولان حضرت محمد بن عبدالله بن عبدالمطلب حیاتک هر یولنده یورومک ایچون انسانلری ارشاد ایده‌جک قواعد وضع وتقریر بویورمشلر، وبو قواعد ارشادی کندی حیاتلریله فعلاً ایضاح ایتمشلردر. پیغمبریمزی سائر پیغمبران عظامک، اکابر مرشدینک فوقنه اعلا ایدن؛ بوتون بشریت ایچون بر نمونه وغایه اولمق پایه‌سنه کتیرن جهت ده بودر.

اسلامی دیکر دینلره قیاس ایدنلر آنجق اونک حقیقتندن غافل اولانلردر. اسلام بر مفهوم مجرددن عبارت دکلدر. او، حیات بشریه‌نک مادی، معنوی بالجمله صفحاتنده تجلی ایدن بر طریق هدایتدر. اسلامک غایه‌سی، سعادت بشریه‌یی بر خیال محال اولمقدن قورتاروب حقیقت مثبته قیلمقدر. اونک ایچوندرکه شریعت اسلامیه حیاتمزک اک اوفق تجلیاتنه قدر دائما پایانسز بر نفوذه صاحب اولمش، موجودیت مادیه ومعنویه‌مزک انکشافنه قطعی بر تأثیر اجرا ایلمش؛ غایه‌مزک، عرفانمزک اساسی اولمشدر.

ایشته بز مسلمانلر بو فیض ایله طوغمش، بو فیض ایله یاشامش اولدیغمزدن عرش ترقی وسعادته آنجق بو فیض ایله یوکسلمکدن باشقه بر غایه‌مز یوقدر و اوله‌ماز. بز مسلمانلر بویله بر مکتب محمدیده یتیشدک وبو بزم ایچون اک بیوک بر فخر وشرفدر. احقاق حق خصوصنده یاقین ایله اوزاغی، قوی ایله ضعیفی بر طوتان؛ فقیره فقرندن طولایی حقارت ایتمه‌ین؛ قارشیسنده بر حکمدارده اولسه حشمت وعظمتنه اهمیت ویرمه‌ین؛ بوتون شدائده قارشی ثبات کوسترن، خالقه ده صبر وثباته تشویق ایدن؛ تألیفه متمایل بولنوب تفریقدن قورقان؛ خودکام اولمقدن چوق اوزاق بولونان، تواضع و مشورتی پک سون، حقی کورونجه دائما اوکا دونن؛ دنیایه قارشی زهد و عفتی التزام ایله‌ین؛ حریت و حقوق تامه تأمین ایدن، اوکا بر پایهٔ رفیع ویرن؛ فقرا و مساکینه آجییان او رسول کزین بوتون حیات فردیه و اجتماعیه‌ده بزم ایچون اک مکمل بر نمونه وغایه‌درلر.

رسول کریم افندیمزک سیرت همایونلری بزی شو حقیقته ارشاد ایدییورکه: علو منزلت، نباهت شان، حسن صیت، یاد جمیل کبی شیلر فرط ثروت و سامان ایله، جاه و اقبال ایله، نفوذ ومکانتله، ارثی امتیازلرله، استبداد ایله، مکر وخدعه ایله قازانیلیر شیلر دکلدر. چونکه تعین ایتمش بر حقیقتدرکه دنیا دائما دنیاسنه دوشکون اولانلرک علیهنه دونر، منافع خصوصیه‌یه قارشی کوستریلن حرص و تهالک خانمانلری ییقار، خاک ایله یکسان ایدر. دیمک اولیورکه رسالتمآب افندیمزی شاهد عظمت وجلالی اولدیغمز او مقام معلایه اعلا ایدن شی اوکبی احوال ومقاصددن هیچ بری دکلدی. اوکا بو امتیاز علوی‌یی تأمین ایدن شی شو حالت ایدی: دنیا کندیسنه قارشی دوکولوب صاچلدقجه، محاسن دلفریبیله اوکا کندینی بکندیرمه‌یه چالیشدقجه او، دنیایه قارشی بیکانه بر طور آلیر. مبرم و ضروری اولان حظوظ و احتیاجاتنی استیفا ایتمکله برابر قلبنی اونک قید تحکمنه تسلیم ایتمزدی.

ایشته بو سجایای کریمه ایله تمایز ایدن حضرت محمد دنیاده، عقباده اک یوکسک پایه‌لره مظهر اولدی وبشریته محض سعادت اولان اک معظم بر انقلاب وجوده کتیردی. بوکون مسلمانلر ایچون طوتیله‌جق مسلک بو نورانی، بو سبحانی یولده ایلریله‌مکدن باشقه برشی دکلدر. بو بیوک کونک حرمتنه تمنی ایدرزکه جناب حق بوتون مسلمانلری هدایت و توفیقنه مظهر بویورسون.

۱۲ ربیع الاول، ۱۳۴۲

سبیل الرشاد

آنغليقان كليساسنه جواب

شرع‌وكالت جليله‌سى طرفندن آنغليقانه كليسانه كوندريلمك اوزره تدقيقات‌وتأليفات اسلاميه هيئت علميه‌سى رئيس عاليسى شيخ عبدالعزيز چاويش افندى حضرتلرينك تأليف بيوردقلرى جوابدر :

نماز . ـــ صحنهٔ حياته آتيلان انسان معيشتى ايچون ديديندكه ، رقابتلره ، معامله‌لره داله‌دقجه و الله ايله مشغول اولوب‌ده كناهكارلر ايچون آماده بولونان عقوباتى خاطرلايه‌مادقجه دائما عصيانه دوشمسى طبيعيدر . حق بوغفلتى يوزندن باشقه‌لرينه شويله دورسون ، كنديسنه يوكله‌ديكى خسرانى اك بويوك دشمنى بيله ايقاع ايده‌مز . ايشته قماربازلرك ، عياشلرك ، سفيهلرك حالى بوكا برمثالدر.

دين اسلامك نظرنده حقدن غفلت بوتون رذائلك ، بوتون معاصينك منبعى بولونديغى ايچون انسانلره يوم حسابى اونوتدقجه خاطرلاتمق ، رب‌العالميندن غافل اولدقجه كنديلرينى اويانديرمق ضروريدر . بوسببدندركه نمازك معين زمانلرده اداسى قادين ، اركك هركس اوزرينه فرض عيندر . نماز صباح، اوكله، ايكندى ، آقشام ، ياتسو وقتلرنده اولمق اوزره كوندە بش دفعه قيلنير . انسان بوفريضه‌يى يرينه كتيرمك صورتيله جناب حقه رجوع ايدر ، اونك كنديسنى حسابه چكه‌جكنى خاطرلار ، غضبندن چكينير ، رضا ومحبتنه طالب اولور ... ايشته « بنى آكمق ايچون نمازى قيل . » آيت كريمه‌سنك اشارت ايتديكى سر وحكمت بودر. أوت ، نماز بوتون خلقت اوزرنده مراقب اولان جناب حق ياد ايچون ادا اولنور واك باشليجه‌سى خلقك اضرارى تشكيل ايدن سورو سورو خطالرك ميل ارتكابنه قارشى آنجق بوتخطر برسپر اوله‌بيلير .

بونكله برابر يالكز اوطورمق ، قالقمق ، آلنى يره قويمق ، تهليل وتكبير كتيرمك مقصدى تأمين ايتمز . لكن اونوتمالى كه صلاتك حقيقتى ، روحى اوكه اللهه قارشى خشوع ، صوكره‌ده بوفريضه‌يى ادا ايدركن هردرلو ملاهيدن وحق ايله مشغول اولمه‌يه مانع هر درلو انديشه‌دن تجرددر . بونك ايچوندركه آيات قرآنيه‌نك برقسميله سنتده وارد اولان دعالرى ، تكبيرلرى اوقويه‌رق لسانلرينى وقيام ، ركوع ، سجود ، قعود كبى عملى ركنلرك اداسيله‌ده بدنك ديكر عضولرينى مشغول ايتمك مصلى‌يه واجبدر . بوندن باشقه نمازك روحندن ، لبندن تجرد ايتمه‌مسى لازمدركه بوده مصلينك حضور الهيده بولونديغنى خاطردن چيقارمامسيله اولور. بوقسه اوعبادت جانسز برجسده‌يكزر. بوسببدن مصلى نه برينه سوز سويلر ، نه‌ده صلاتك اركان وآدابى خارجنده اليله ، ياخود باشقه برطرفيله برحركتده بولونه‌بيلير . برده عظمت وكبرياسيله تفرد ايتمش ، برده ، كوكده عبادت اولونمق حقى

آنجق ذات سبحانيسنه خاص اولان خالق ذوالجلالك حضورنده بولونديغنى برآن بيله اونوتماق ايچون مصلى ركوعى ، سجودى ، قيامى تكرار ايتدكجه تكبيرنى‌ده تكرار ايدر .

قرآن خالص مسلمانلرى او رياكار منافقلر كبى حركتدن تحذير ايدييوركه « نمازه ايسته‌مه‌يه ايسته‌مه‌يه طورورلر . ذاتاً مقصدلرى باشقه‌لرينه كوستريشدر . يوقسه اللهى پك آز آكارلر . بونلر مذبذب برحالده قالمشلردر . نه مسلمانلرك طرفنه مال اوله‌بيلرلر ، نه‌ده مشركلره . »

خشوع وحضوردن خالى اولان نمازك نظر اسلامده قيمتى يوقدر . چونكه مشروعيتنده‌كى غايه‌دن مجرد بولونيور . اويله يا ، ايسته‌مه‌يه‌رك ، ياخود بوسبوتون باشقه شيلرله مشغول اوله‌رق ، ياخود كنديسنه مخصوص اولان غايه بيلنمه‌يه‌رك ايفا ايديلن برطاقم صورى حركاتك نه فائده‌سى اوله‌بيلير؟ بويله برنماز ناصيل اولورده رذائلدن ، منكراتدن انسانى آليقويار ؟ ناصيل اولورده اوكا جناب حق اخطار ايدر طورور؟ جناب حقك عظمتنى خاطره كتيره‌رك خشيت حسى اويانديرمق صلاتك مقاصدندن برينى تشكيل ايتديكى كبى برمقصد دها واركه اوده اللهه شكردن ، شان الهيسنه لايق برصورتده حمد وثنادن ، برده طوغرو يولى بولمق ، كذلك تصور ايتدكلرى ، ديلدكلرى ، سويلدكلرى ، ايشله‌دكلرى بوتون شيلرده مظهر توفيق اوله‌بيلمك ايچون عون الهى‌يى طلبدن مؤمنلرك غفلت ايتمه‌مسيدر . بو مقاصدك كافه‌سنى اجزاى قرآن آره‌سنده اك قيمتلى برصورتده تأمين ايدن فاتحه سوره‌سيدر : (الحمدلله رب العالمين . الرحمن الرحيم مالك يوم الدين . اياك نعبد واياك نستعين . اهدنا الصراط المستقيم . صراط الذين انعمت عليهم غيرالمغضوب عليهم ولاالضالين) ۱]

بونك ايچوندركه نماز قيلانلر هرركعتده يكيدن فاتحه‌يى اوقورلر وقيصه سوره‌لرى ، ياخود بيلدكلرى آيتلرى علاوه ايدرلر .

سنت نبويه‌ده بعض نمازلرده اوقونمق اوزره برطاقم دعالر ، مناجاتلر وارد اولمشدر . مثلا صلات وترده‌كى شو مناجات كبى : « سبحان الملك القدوس سبحان الملك القدوس

۱] حمد اواللهه ايديليركه رب‌العالميندر، بوتون مخلوقاتى ايچون مرحمتليدر، حساب كوننك صاحبيدر . الهى ! قوللغى يالكز سكا ايدرز . ياردمى‌ده آنجق سندن ايسترز . بزلره طوغرو يولى، نعمتكه ايرن كيمسه‌لرك يولنى كوستر . غضبكه اوغرامش ، آزوب صابمش اولانلرك يولنى دكل .

اللهم انی اعوذ برضاك من سخطك وبمعافاتك من عقوبتك وبك منك لااحصی ثناءً علیك انت کما اثنیت علی نفسك » ١]

صباح نمازنده اوقونان قنوتده بونك کیدر: « اللهم اهدنا فیمن هدیت وتولنا فیمن تولیت وبارك لنا فیما اعطیت الّهی وقنا شر ماقضیت فانك تقضی ولایقضی علیك انه لایذل من والیت ولایعز من عادیت تبارکت ربنا و تعالیت فلك الحمد علی ماقضیت نستغفرك اللهم ونتوب الیك وصلی الله علی سیدنا محمد لنبی الامی وعلی آله وصحبه وسلم » ٢]

دین اسلامك تعالیمی دوشونلر ، اسراری بیلنلر آکلامشلردرکه جناب حقی خاطره کتیرمك یالکز نمازك دکل ، دیکر عبادتلردن قسم اعظمنكده روحنی تشکیل ایدر . داها طوغروسی هانکی صورت وشکلده اولورسه اولسون اللهی آکمق حقیقی عبادتدر . بوسببدندرکه قرآن کریم « یاایها الذین آمنوا اذکروا الله ذکراً کثیراً وسبحوه بکرة واصیلا ـ سورهٔ احزاب » ٣] کبی برچوق آیتلرنده اللهی آکمه‌یه تشویق ایدیور . صوکره متقی مؤمنلری « الذین یذکرون الله قیاماً وقعوداً وعلی جنوبهم ویتفکرون فی خلق السموات والارض ربنا ماخلقت هذا باطلاً ـ سورهٔ عمران » ٤] « رجال لاتلهیهم تجارة ولابیع عن ذکرالله ـ سورهٔ نور » ٥] طرزنده تصویر ایلیور .

اوت ، نماز اوجهده سویلدیکمز کبی ذکرالّهی نامنه اختیار ایدیله‌جك تظاهراتك اکملیدر . صوکره ، انسانی حقك یاد عظمتندن آلیقویه‌جق ملاهی‌یه قارشی اك منبع سپر اولدقدن باشقه خوف ایله رجانی بونك قادار تجلی ایتدیره‌جك ، طلب عون وهدایتی بونك قادار جامع برعبادت یوقدر . باخصوص معین فاصله‌لرله کونك آره‌لقلرنده تکررندن طولایی نفسلر اوزرنده داها زیاده حاکم ، هوسات وتمایلاته داها مانع ، معاملاتده استقامته ، اموردە صلاحه داها مشوقدر . بونك ایچوندرکه علی بن ابی طالب مأمورلرندن برینه: « هرشی سنك نمازیکه تابعدر . » دیمشدی .

حدیث نبویده « نماز دینك دیرکیدر؛ اونی ترك ایدن دینی ییقمش اولور . » بویورولیور . احادیث شریفه‌ده وارد اولدیغی وجهله مادامکه « دین معامله‌دن عبارتدر » نمازك اجتماعی مناسبات و معاملات ایله نه‌درجه‌لرده مهم ارتباطی اولمق لازم کله‌جکنی ادراك بزم ایچون قولای دیمکدر . ذاتاً یوقاریده کورولمشدی‌که دین اسلام اخلاقك تهذیبنده ، وجدانك تنزیهنده ، افکارك اصلاحنده ، حاصلی بوتون حرکات وسکناتك تنظیمنده اللهی آکمه‌یی اساس بیلیور . او حالده نماز فردلر وجماعتلر آره‌سنده موجود بوتون معاملات و مناسبات حیاتیه‌ده‌کی استقامتك اس الاساسیدر .

برده نماز فجرك ظهوری ، شمسك زوالی ، ایکندی وقتنك کیرمسی ، کونشك غروبی ، شفقك سیلینمسی کبی کوزه چارپیجی بر طاقم حادثات کونیه‌یه مربوط بولونیور . باقیکیز ، جناب حق طرفندن مخلوقاتك استراحتنه تخصیص اولنان کیجه‌نك کیچ ساعتلری کبی اختلاط ومعاملات معتاد اولمایان وقتلرده نماز فرض اولنمامش .

اوت ، شمسك بو تقلباتی پك اسکی دورلردن بری انسانلرك اکثریتی اوزرنده مؤثر اوله‌کلمش . حتی مختلف زمانلرده و مختلف مکانلرده کونشه طاپمشلر . لکن دنیایه توحیدی کتیرن و عبادت اولونمق حقنك آنجاق اللهه عائد اولدیغنی بیلدیرن اسلام بوتبدلات کونیه‌یی شمسك خالقی ، یرلرك کوکلرك فاطری اولان الله ذوالجلاله عبادت ایچون بر وقت اتخاذ ایتمش . نیته‌کیم خسوف ، کسوف ایله قوشلق زمانلریده فقه کتابلرینك تفصیل ایتدیکی دیکر برطاقم نمازلره میقات اوله‌رق قبول ایدلمشدر . بو صوکره‌کی نمازلردن مقصد فرض اولان بش وقت نمازدن بکله‌نیلن مقصدك عینیدر: آیات قدرتی تکرار ایتدکجه ، آثار حکمتی تجلی ده بولوندقجه اللهی تکرار تکرار آکمق؛ برده شونی خاطرلامق که الله کوکلری ، یری طوتوبده زوالدن قوروماسه ویلدیزلری بویا کیلماز حساب ایله دور ایتدیرمسه اجرام بری برینه چارپار ، منظومهٔ عالم تارمار اولور ، علوی سفلی بوتون خلقت ایچون وارلقدن اثر قالماز .

بونلردن باشقه ، بری رمضان ، دیکری قربان بایراملرنده قیلنان ایکی نماز ایله یاغمورسز ییللرده ادا ایدیلن استسقا نمازلری واردر .

برمصلی نمازینی کرك یالکز ، کرك جماعتله اولسون ایستدیکی یرده قیلابیلیر . علیه الصلاة والسلام افندمز « بوتون یریوزی بکا مسجد اولمشدر . » بویوریور . بناءً علیه نمازك وقتی کلدیکی کبی مسلمان هرنرده بولونورسه بولونسون قیلار . مسجدك اوندن ویا باشقه یردن اصلا فرقی یوقدر . یالکز جماعتله اداسی مشروط اولان جمعه وبایرام

١] تسبیحلر ، تنزیهلر هردورلو نقائصدن پاك اولان مالك الملكدر . اللهم ، سنك غضبکدن رضاکه ، عذابکدن مغفرتکه صیغینیرم ، سندن ینه سکا التجا ایدرم . یاربی ، سنك کندیکی ثنا ایتدیکك کبی بنم سنی ثنایه طاقتم یوق .

٢] اللهم ، هدایت ایتدیکلریکك آره‌سنده بزلرده هدایت ایت ، سودکلریکك آره‌سنده بزلریده سو ، ویردیکك نعمتلریکی حقمزده خیرلی ایله ، یاربی حکملریکك حقمزده شر اولانلرندن بزی صاقله ، شبهه یوقدرکه سن یالکز حکم ایدرسین . یوقسه هیچ بر وقت حکم آلتنه کیرمزسین . یاربی سودیکك ذلیل اولماز ، خشمکه اوغرایانلر ایسه عزت کورمز . اللهم سن هردورلو شائبه‌دن منزهسین ، متعالیسین . هرنه حکم ایتمشسه‌ك هپسندن دولایی سکا حمدوثنا اولسون . یاربی ، سندن غفران ایستریز ، سکا رجوع ایدرز . وصلی الله ...

٣] ای ایمان ایدنلر ، اللهی آکیکز ، اونی صباح آقشام تقدیس وتنزیه ایدیکز . »

٤] « او کیمسه‌لرکه آیاقده ایکنده ، اوطورورکنده ، یاتمشکن‌ده اللهی آکارلر وکوکلرك ، یرك خلقتنی دوشونه‌رك ، اللهم ، سن بونی بوش یره یاراتمادك ، دیرلر . »

٥] « او آدملرکه نه تجارت ، نه‌ده بیع ، اللهی آکمقدن کندیلرینی آلیقویماز ... »

نمازلری مستثنادر . بونك‌ده متعدد سببلری واردركه باشلیجه‌لرندن بری خطبه‌ده امام طرفندن سرد ایدیله‌جك موعظه‌لری ومختلف شئون وحادثات اوزرینه ویریله‌جك ایضاحاتی هركسك دیكلیه‌بیلمسی‌در . نته‌كیم علیه‌الصلاة والسلام افندمزله خلیفه‌لری وبوخلیفه‌لرك والیلری بو صورتله حركت ایدردی . دیكری‌ده مسلمانلرك بری‌بریله اختلاط ومعارفه‌لرینی تأمین ایتمكدر .

جمعه نمازنده امامتق اصل‌اولان خلیفه‌نكدر اوندن صوكره ایسه بووظیفه‌یی بالفعل، یاخود عرفاً تودیع‌ایتدیكی كیمسه‌لركدر؛ مملكتك هرطرفنده‌كی والیلر لی‌كه بونلر خلقه بالذات نماز قیلدیررلر . مع‌مافیه ارباب صلاح واستقامتدن اولمق شرطیله باشقه‌لرینی كندی یرلرینه امام نصب ایتمك حقنی‌ده حائزدرلر .

جمعه امامتنك امیرالمؤمنینه عائد اولماسنده برطاقم علوی حكمتلر وار:

اولا خلیفه متفرق برحالده یاشایان مسلمان جماعتلری آره‌سنده وحدت اسلامیه‌یی تمثیل ایتمش اولور .

ثانیاً ناسه خطبه ایرادیله خلقك كچمش وكچمكده اولان شئون ومصالح متنوعه‌سنی شرح‌ایدركن عامهٔ‌مسلمینه قارشی حركاتنك‌حسابنی ویرن مسئول بر آدمك وضعیتنده بولونور . جمعه خطبه‌لرینی دیكله‌ین آحاد ایچنده منبر اوزرنده‌كی خلیفه‌لری مناقشه‌یه چكن نه‌قدار كیمسه‌لر كورولمشدی . عمربن‌الخطاب ایله باشقه‌لرینك زماننده بوكبی حادثه‌لرك وقوعی چوقدر .

ثالثاً امیرالمؤمنین‌عامهٔ‌مسلمینه امامتیله كندیلرینه كوسترمش‌اولیوركه رب‌العالمینه قارشی خشوع وخضوعه طالانلرك اك اوكنده كندیسی بولونیور ؛ اونلر كبی اوده اللهدن قورقویور ؛ اونلر كبی اوده اللهه عرض‌انقیاد جمله‌سنك حضورنده‌كی اعتراف ایدیوركه : بویوك آنجاق اللهدر ؛ عزت اللهدن باشقه‌سنك دكلدر . صوكره جماعتدن اول عظمت الٰهی قارشیسنده سجده‌یه قاپانیور . وینه جماعتك اوكنده اللهك ویردیكی قدرتك ماعداسندن تبری ایدییور .

ایشته امیرالمؤمنینی جمعه نمازلرنده امامتله مكلف طوتمقدن دین اسلامك قصدایتدیكی حكم‌واسرار بونلردر . ذاتاً خلیفه‌یه امام‌المسلمین دنیلمسی‌ده بوندن ایلری كلیور .

فلسفه ودین

متفكرین علمای اسلامیه‌دن الماليلی حمدی افندی حضرتلری طرفندن نشر اولونان (تحلیلی تاریخ فلسفه : مطالب ومذاهب ــ مابعدالطبیعه وفلسفهٔ الٰهیه) عنوانلی اثرك مقدمه‌سندن :

شیمدی بر فكر انصاف وحقانیت ایله فلسفه‌نك تعقیب ایتدیكی سیر تاریخی كوزدن كچیریلیرسه كورولوركه مبحث دینده فلسفه‌نك جداً واصل اوله‌بیلدیكی غایه وحدانیت الٰهیه‌یی تثبیتدن باشقه برشی اولمیور . دیمك اولیوركه ادیان سائره ایچنده دائما غریب قالمش اولان فلسفه اسلامیتده آرادیغنی بوله‌جقدر . اكر آوروپا فلاسفهٔ متأخریننك منسوب بولندقلری اقوامك دینلری دین اسلام اولسه ایمش، غرب فلسفهٔ حاضره‌سی بسبتون باشقه بر رنك حقیقتله‌میدانه چیقابیله‌جكمش . ایشته بوكون عهدهٔ اسلامه دوشن اك بیوك وظائفدن‌بریسی‌ده بونقطه‌یی استكمال ایده‌بیلمكدر . متأخریندن برایكی فیلسوفك نصرانیته تماسنی كورویورز . فقط بوتماسك نه‌قدر غیرطبیعی اولدیغنی فهم ایتمكده‌هیچ مشكلاته تصادف ایتمیه‌جكز . كرچه بوتون قرون وسطایی املا ایدن برفلسفهٔ نصرانیت واردر . عدمدن خلق عقیده‌سنده اصل ماهیت دینیه‌یه تماس ایدن بوفلسفه كرك بونده وكرك دلائل وجود الٰهی بحثلرنده اسلامه مشابه ومماثل اولمقله برابر حقیقت الٰهیه بحثنده، عقائد نصرانیتدن هیچ برشیئی اثباته یاناشمدیغی كبی بونده‌ده وحدانیت الٰهیه‌یه منجر اولمقدن باشقه برشی یاپمیور . تثلیث وسائره‌كبی عقائد موجودهٔ خرستیانیه‌یه برموقع فلسفی ویرمیور . علم، توحیده‌منحصر اولیور . تثلیث ایسه مخالف عقل برعقیده قالیور، عقل، وحدتی آكلار، تثلیثی آكلایه‌ماز، دنیلیور . حالبوكه حقیقتده عقل تثلیثی آكلایه‌میور دكل، تناقض بولەرق ابطال ایدیور . یوقسه‌عقل‌بورادە اصولاً قبول ایده‌بیلدیكی وفقط احاطةً ادراك ایلیه‌مدیكی بعض‌حقیقتلر كبی قصورینی اعتراف ایدوب قالمیور . تجاوزی وضعیته كچه‌بیلیور . حال حاضرده غرب فلسفهٔ اولاسی مبحث الوهیتده بك‌جدی برطریقه كیرمش، وحدانیتده شبهه‌سی قالمامش وآنجق حقیقت الٰهیه‌ده مسئله‌ٔ استوادیدیكمز نقطهٔ معرفت‌اوزرنده اوغراشمقده بولونمشدر . بوراده وحدت وجود، ویا الله متعال نظریه‌لری قارشو قارشویه موقع بحثه قونیور . بو ایكیسی آراسنده مناقشه دوام ایدیور .

بوراده شونی قید ایتمه‌دن كچمیه‌جكم‌كه وحدانیت‌الٰهیه اطرافنده بوغایه‌یه ایرمش اولان آوروپا فلسفه‌سنده هنوز بر مبحث نبوت آچیلمامشدر . علم‌النفسك تثبیت‌ایتدیكی‌بعض‌واقعات روحیه‌طولاییسله اولسون فلسفهٔ غربیه‌ده برمبحث وحی ونبوت بولنه‌مامسی هنوز بیوك برنقصاندر . مبحث نبوت‌علم‌عقائد ادیانه مخصوصدر، دنیلمسون؛ علم عقائد ادیانه مبحث الوهیتك تعلقیله مبحث نبوتك تعلقی آراسنده اساسلی هیچ برفرق یوقدر .

بونلرك هر ایكیسی‌ده صلاحیت عقلیه وفلسفیه ایله جای بحثه قونیلیر . بناءً‌علیه ابن‌سینانك كرك شفاسنده وكرك اشاراتنده یاپدیغی كبی نبوت ممكنمیدر ؟ ممكن ایسه واقعمیدر ؟ سؤاللرینی وضع ایدرك وواقعات نفسیه وروحیه‌یی كوزدن كچیرەرك نبوت وولایت مطالبنی دخی مطالب فلسفیه میاننده حل ایتمك لازمدر . چونكه نبوت بر واقعه‌در، واقعهٔ دین بوكا متفرعدر .

اوروپا فلسفهٔ دینیه ایله دین فلسفی‌نی تفریق ایتمك ایسته‌یورسه بو، نصرانیتك طبیعتندن منبعث برفكردر . چونكه نصرانیت حاضره‌ده، فلسفهٔ دینیه‌نك مبدئی آنجق جهل مطلق اوله‌بیلیور . ایقان فلسفی انكار ایدیلوب لا ادریهٔ مفرطه مذهبی التزام ایدلدكجه نصرانیتی مدافعه قابل اولمیور . بوكا بناءً هامیلتون مدرسه‌سی قانت انتقادیه‌سندن بونقطه‌ده استفاده ایتمك ایسته‌مش وعلمی اساسندن یعقوب دین نصرانی‌یی جهل مطلق اوزرینه بناء ایدرك مدافعه‌یه قیام ایله‌مشدر . مع فیه استوارت میل ، دینك جهل مطلقه ابتناسنده‌كی محاذیری ارائه ایتمشدر . نصرانیت علمه استناد ایده‌مز ، فلسفه‌ده جهل مطلقه بنا قیلنه‌مازسه فلسفهٔ دینیه ایله دین‌فلسفی آراسنده تفاوت پك طبیعی اولمازمی؟

حال بوكه دین اسلامده عقیده اساس اعتباریله علمی قیمتی حائز اولمق لازم كلیر . عقلك بوراده هیچ اولمازسه اثبات امكان كبی بر وظیفهٔ مهمه‌سی واردر . حتی بزده عقیدهٔ تقلیدیه جای نزاع اولمشدر. كرچه فلسفه‌نك مبحث معرفتده مسالك فلسفیه وكلامیهٔ اسلامك بوكونكی تلقیٔ فلسفی‌یه كوره دوغماتیك یعنی ایقانیه اولمسی متفق علیه دكلدر . فلاسفه ومعتزله كبی ایقانی اولانلر وارسه‌ده اشاعره وماتریدیه كبی من وجه حسبانی ومن وجه ایقانی اولانلرده واردر . چونكه بونلر اساس اعتباریله مسلك تدریبدن یورومش وداوید هیوم حسبانیه‌سنه قریب برحسبانیت فلسفیه‌ده و اوندن زیاده ایقانه متمایل برمرتبهٔ متوسطه‌ده قرار قیلمشلردر . بونلرك اساسلرینه كوره ایقان وعلم بشر، ضروری دكل ، عادیدر . ایقان ، واقعی برقیمتی حائز اوله‌بیلوب وجوب عقلی وضرورت منطقیه‌یی متضمن دكلدر . تصدیقات علمیه قانتك آسه‌رتوریك دیدیكی قضایای واقعیه ومطلقهٔ عامه‌در . چونكه مبدأ مطلق فاعل مختاردر . وجوبلر هپ جهت عملیه‌دن منبعثدر ، وقوعاتدن ، وقوعاتك استمرار واطرادی دیمك اولان عادیتدن ، حاصلی سنت الٰهیه‌دن كلیر . بن اشاعره وماتریدیه‌نك مبحث معرفتده ایجاب عقلی‌یی انكار وعادیتی تثبیت ایتملرندن اویله اكلایورم‌كه علم بشرده ضرورت مطلقهٔ منطقیه یوقدر . بوضرورتلر ، هپ ضرورت بشرط الوصف دنیلان قسمه راجع اولور . بونك منشأی‌ده هرعلمده مبدأ اولك برمقدمهٔ ضمنیه اوله‌رق ملحوظ اولمسی‌در . مبدأ اول فاعل بالایجاب اوله ایدی ایقان وعلم ضرورت ذاتیهٔ مطلقه اولوردی. مبدأ اول فاعل مختار اولنجه بو ایقان بر ایقان فعلی وواقعیدن عبارت قالیر، بناءً علیه تجربه قیمتنی تجاوز ایده‌مز . فلاسفهٔ اسلامك ایجابه ، متكلمینك اختیاره قائل اولمسی‌ده بونی مؤیددر . كورولیوركه بو ایكی نظریه‌نك ایكیسی‌ده هم قیمت فلسفیه‌یی وهم قیمت دینیه‌یی حائزدر . دها زیاده فلسفهٔ دینیه صاییلمسی لازم كلن فلسفهٔ متكلمین بوكون مسلك فنون صاییلان مسلك تدریب وتجربه ایله دها چوق علاقه‌دار اوله‌رق فلسفهٔ حاضره‌یه مماسدر، صكره هر ایكی مذهب فلسفهٔ حاضره‌یه داخلدر . شو حالده فلسفهٔ دینیه ایله دین فلسفی بزه نظراً دین ایله فلسفه آراسنده برتقابل وتنازع كلی دكل، ایكی فلسفه آراسنده‌كی فرق مسلك دیمكدر .

بو فرق اولسه اولسه نبوتك فلسفه‌یه قبول وعدم قبولی نقطه‌سندن باشلایه‌بیله‌جكدر . عجبا نبوت برمطلوب فلسفی تشكیل ایده‌جك بر واقعه دكلمیدر ؟ الوهیت برمطلوب فلسفی اولنجه نبوت نه‌یه اولماسون؟

بوكون علم النفس ، منطق ، اخلاق ، مابعد الطبیعی كبی بتون شعبات فلسفه‌ده مبادئ اولای معرفت ، هر حالده روحك شهادت وجدانیه‌سنه ارجاع اولنمقده‌در . بداهت اولیه‌یه استناد ایدن ایقانیون روحك حدس وبداهتنه برقیمت عینیه ویره‌رك ایقانی بوكا ، بوبداهته استناد ایتدیرمش وبونسز تجربه‌نك بیله قابل اولمدیغنی سویلكده بولنمشدر . بوكا كوره مبنای معرفت روحك اولی اولان قوهٔ بداهتیله اشیانك بالذات اولان تبین وجودیسی آراسنده‌كی اتحادده‌در . اوحالده وجدان اولی ، یالكز نفسی دكل، عینی قیمتی‌ده حائزدر . بوكا مقابل ارباب تدریب بوبداهته یالكز نفسی برقیمت عطف ایتمكله برابر تجربه واستقرایی : حس ایتدیكمی حس ایدیورم ، مسلمهٔ وجدانیه‌سنه استناد ایتدیرمشدر ؟ بو صورتده‌ده ایقان عینی بوشهادت وجداندن ایلری كچه‌میور . صكره معنویون اعیانی روحه ارجاع ایدیور وایقان عینی‌یی ایقان نفسی ایله توحید ایدیور . او حالده كرك ایقانیونك دیدیكی كبی عقل علمده هم قابل وهم فاعل برحالده بولونسون وكرك تدریبیونك دیدیكی كبی فاعل محض صاییلسون ، هرحالده علمك قوت وضعف وجدان ایله برعلاقهٔ مطلقه‌سی بولندیغی ناقابل انكار اولیور. وایقان وحسبانك مبدئی وجدانلرك قوت وضعفندن عبارت بولندیغنده شبهه قالمیور . ذكالرك ، عقللرك ، فكرلرك قوت وضعفده ، شدت وسرعتده تفاوتلری كبی وجدانلرك قوت وضعفده تفاوتلری دخی تماماً بر حالت اكتسابیه دكل ، اساساً بر موهبهٔ خلقت اولدیغی نظر اعتباره آلینیرسه خلقتك بعض وجدانلره حقیقت ایله پك بیوك برمناسبت قویه بخش ایتدیكنی انكار ایتمك ایچون هیچ برسبب قالماز . ایشته بووجدان فلسفهٔ اسلامیه‌ده قوهٔ قدسیه تعبیر ایدیلن قوتدركه بونك مرتبهٔ علیاسنه قدرت اعجازی حائز اولان وجدان نبوتی قویمق پك موافق اولور . كلنبوی مرحوم میر آداب حاشیه‌سنده قوهٔ قدسیه‌یی قوهٔ حدسیه‌نك بر مرتبهٔ كمالی عد ایله‌مش وقوهٔ حدسیه‌نك فطری و بالتجربه اكتسابی جهتلرینی‌ده ایضاح ایله‌مشدر . ابن سینانك یاپدیغی كبی بونی علم النفس تجربینك بعض حادثاتیله تأیید واثبات دخی قابلدر . قلب وروع دخی تسمیه اولنان

بومبدئك اصلی هرنفسده آز چوق موجوددر . فقط اکثر احوالده اکثر روحلرك تجلیات وجدانیه‌لری علی الاطراد تجربه ایله تأیید ایده‌مدیكندن بونلرك قیمتلری بدیهیات ویا مسلمات نامی ویردیكمز مبادی‌یه منحصر قالمشدر . بناءً علیه الهام وجدان علی الاطلاق وعموم ایچون اسباب علمدن معدود اوله‌میور . فقط عموم ایچون اطلاقیله قبول اولنمیان بوتجلینك خواص ایچون بعض تجارب مطرده وشرائط معینه تحتنده تحققی قبول ایتمكده هیچ برمحذور فلسفی یوقدر . فلسفهٔ اسلامیه‌ده كوسترلدیكی وجهله بوكا دعوی ویا تحدی منضم اولور وتجارب واقعه اونك تحققی تأیید ایدرك اعجازه مؤدی بولنورسه‌وحی دیدیكمز بوقسمی الهامات عادیه واسباب سائره‌نك فوقنده بر مرتبهٔ یقینه اصعاد ایتمك پك طبیعی اولور . ایشته فلسفه‌نك مبحث نبوتده تحری ایده‌جكی مسائل بونلردن عبارتدر . غرب فلسفهٔ حاضره‌سنك خرستیانلق قارشوسنده بولنمسی وخرستیانلقده نبوت ایله الٓهیتك بر مرتبهٔ تداخلده بولندیرلمسی وحتی بوتداخلك آباء دینیه‌یه توسیع ایدلمسی، نبوتك تلقیٔ اسلامی وجهله علمی وحقیقی صورتده موقع بحثه قونلمسنه مانع اولمش ظن ایدرم . برده فیلسوفلری بوبابده‌ترددده سوق ایده‌بیله‌جك بر مبدأ حسی واردركه اوده بویله برشی وارده بزده نیه اولمیور ؟ سؤالنك متضمن بولندیغی خودكامالقدن عبارتدر . حالبوكه بالاده عرض ایلدیكم وجهله فطرتك برموهبهٔ عالیه‌سی اولان بوخصوصیتك اكتسابی اوله‌میه‌جغی درخاطر ایدیلنجه حقیقت اربابی ایچون بونك انكارندن متولد محرومیت دها زیاده شایان تأسف اوله جغی نمایان اولور . كندیمزده بولنمیان مزیتلری انكارمی ایده‌جكز ؟ متدین اولمق ایچون هپمز انبیامی اولمق اقتضا ایدر ؟ یارادیر ، بیلیر ، سور ، دردلرمزه درمان ویرر دیه عبودیت ایده‌جكمز بر اللهك مرضیاتنی نصل تعیین ایدوب‌ده اوكا توفیق حركت ایلیه‌جكز ؟ هر كوكلری آلداتان‌تسلی‌یه دین قیمتی‌می ویره‌جكز ؟ كندیمزه حریت آرار كن خالقه مجبوریتمی اسناد ایده‌جكز ؟ حق پرست بردیانته صاحب اولمق وجدی برعشق ومنیه طاشیمق ایچون رضای حقی كوزتمك مكلفلیتنده دكلی‌یز ؟

قونت كبی قانین ویا اركك انسانه طاپانلر بیله طاپدقلری انسانلرك آرزولرینی دیكله‌مك واونی اجرا ایتمك مجبوریتنده دكلیدر ؟ اوت اللهه عبودیت ایده‌بیلمك ایچون اونك اوامرینی بروحی قطعی واو وحیه متفرع برطریقت معرفت ایله تلقی ایتمك احتیاجنده‌یز . مادامكه هپمزك صاحب وحی اولمدیغنی كوروپورز ، اوحالده نبی‌یه احتیاجمزی قبول ایده‌جكز .

المالیلی حمدی

اسلامك روح علمی وادبیسی
٦

علم طب وفن جراحتده اسلام دیارنده اڭ یوكسك درجات انكشافه نائل اولمشدی . كرچه اسكی یونانلیلرده علم طب ایله مشغول اولمشلر ایسه‌ده مسلمانلر بوعلمی انكشاف ایتدیرمك خصوصنده سلفلرینك قطع ایتدكلری مراحلی كریده بیراقشلر و بو علمی عصر حاضرك دساتیرینه تقریب ایتمشلردر . مسلمانلرك بو شعبهٔ علمده وعلوم طبیعیه‌نك انكشافنده عصرلرجه دوام ایدن مساعیسی حقنده بز بوراده آنجق كوچوك برفكر ویره‌بیله‌جكز .

اسكندریه مكتبنه منسوب (دیوسیقوردیس). مواد طبیه‌یی تدقیق ایچون لایح اولان فكر ، شكل فنیسیله مسلمانلرك اثر ایجادیدر . كیمیوی اجزاجیلغی مسلمانلر اختراع ایتمش و « اجزاخانه » تسمیه ایتدیكمز مؤسساتك ایلك موجدلری اولمشلردر . اجزاجیلر ، حكومتك مراقبه‌سی آلتنده اجرای صنعت ایدرلردی . علاجلرك اثمانی معیندی اجزاخانه‌لره حكومتلر یاردیم ایدردی . اطبا واجزاجیلر منتظم امتحانلردن كچرلر واللرینه بر رخصتنامه ویریلیردی . آنجق بو رخصتنامه‌لری حامل اولانلر اجرای صنعته مأذون ایدیلر . مسلمانلر هر شهرده (دارالشفا) تسمیه اولونان بر خسته‌خانه كشاد ایتمشلردی . بو خسته‌خانه‌لر حكومتك حسابنه ایشلردی . (ابن صبیعه) نك تراجم احوالنده اطبای اسلامیه‌نك اسامیسی بر جلدی طولدیرر . (ابوبكر محمد بن زكریا الرازی) اوننجی عصر میلادینك مبادیسنده اشتهار ایتمشدر . مومی‌الیه مسقط رأسی اولان (ری) شهرنده‌كی خسته‌خانه‌نك سر طبیبی ایدی . متعاقباً (جندیشاپور) ، و (بغداد) خسته‌خانه‌لری سرطبیبلكنی ایفا ایتمشدر . مومی‌الیهك چیچك خسته‌لغی و قیزامیق حقنده رساله‌لرینی بوتون دنیا اوقومش ومستفید اولمشدر . ابوبكر الرازی برچوق كشفیاتی میاننده (غلصمه) یی ، بوغازده صدا احداثنه آلت اولان عصبی كشف ایتمشدر . مشارالیه ۲۰۰ رسالهٔ طبیه یازمش وبونلردن برقسمی (۱۵۱۰) ده (وندیك) ده طبع ایدلمشدر . ابوبكر الرازی هجرتك ۳۱۱ نجی سنه‌سنده میلادك ۹۲۳ نجی سنه‌سنده ارتحال ایتمشدر .

(ابو بكر الرازی) دن اللی سنه صوكره (علی بن عباس) اشتهار ایتمشدی . مشارالیه یكرمی جلددن متشكل بر اثر طبی نشر ایدرك بو اثرده علم طبك نظریات ایله عملیاتنی خلاصه ایتمش و اثرینی امیر عضدالدوله‌یه اتحاف ایلمشدر . ۱۲۲۷ سنهٔ میلادیه‌سنده بو اثر لاتینجه‌یه ترجمه ایدلمش ، ۱۵۲۳ ده (لیون) ده طبع اولونمشدر . (علی ابن عباس) ، (ابقراط) ایله (جالینوس) ك برچوق خطالرینی

تصحیح ایتمشدر . اطبای اسلامیه‌دن ابوالقاسم خلف بن عباس (ابو مروان بن عبدالملك بن زهر) شایان قید اعاظمدندر . (ابن زهر) عصرینك اك ممتاز اطباسندندی . تتبعات علمیه‌سنی اکمال ایتدکدن صوکره مشارالیه (یوسف بن تاشفین) ك خدمتنه کیرمشدی . ابن زهر برچوق خسته‌لقلرله طرز تداویسنی کشف ایتمشدر . (ابن زهر) ك اوغلی باباسنك مسلکنه سلوك ایتمش و (یوسف بن تاشقین) اردوسنك اك بیوك صحیه مأموری وجراحی تعیین ایدلمشدی (ابوالولید بن رشد) ، (عبدالله ابن احمد بن علی البیطار) جهان تفکرده دائمی براثر بیراقان رجالك برقسمیدر . (ابن رشد) غربك (ابن سینا) سی ایدی . (ابن زهر) ، (ابن باجه) و (ابن طفیل) ك معاصریدی . (ابوالقاسم بن خلف بن عباس) یالکز بر طبیب دکل ، عینی زمانده برنجی درجه‌ده بر جراح ایدی . اك مشکل عملیات جراحیه‌یی اجرا ایدردی . قادینلره عملیات جراحیه یاپدیغی زمان مکمل بر صورتده تعلیم وتربیهٔ مسلکیه کورن قادین خسته‌بقیجیلری استخدام ایتدیکنی مشارالیه کندی اثرلرنده اخبار ایتمکده‌در . (ابوالقاسم) ك قوللاندیغی آلات جراحیه‌یی توصیفه حصر ایتدیکی اثر مسلمانلر آره‌سنده جراحتك نه‌قدر یوکسلدیکنی ارائه ایدر . (ابوالقاسم) ك مثانه طاشی چیقارمق ایچون یاپدیغی عملیات عصر حاضرده اك ایلری کیدن جراحلرك یاپدقلری عملیاتك عینی ایدی .

(ابن سینا) هیچ شبهه‌سز عصرینك اك یوکسك آدمیدی . جهانشمول بر دهایی حائزدی . دماغی بر محیط معارفدی . کندیسی فیلسوف ، ریاضیاتجی ، هیئتشناس ، شاعر وطبیب ایدی . مشارالیه ایکی قطعه اوزرنده اجرای نفوذ ایتمش و کندیسنه بحق شرقك ارسطوسی دینیلمشدر . ابن سینانك فلسفه‌سی عصرلرجه شرق وغربده حاکم اولدی . آسیاده (ابن سینا) ، « الشیخ الرئیس » عنوانیله معروفدر . (ابن سینا) ، اون سکز یاشنده تحصیل طبیسنی بخاراده اکمال ایتمش ومتعاقباً خارق العاده بیوك بر حیات سیاسیه وفلسفیه‌یه ابتدار ایتمشدر . محمود غزنوینك خدمتنه کیرمك ایچون وقوع بولان تکلیفاتی رد ایتمه‌سی یوزندن دولت غزنویه حدودندن طیشاری چیقارلمش ایسه‌ده آز بر زمان صوکره (همدان) امیری (شمس الدوله) نك ، دها صوکره اصفهان امیری (علاء الدوله) نك وزیری اولمش ، بونکله برابر تتبعات علمیه وفلسفیه سنده دوام ایدرك (قانون) و (ارجوزه) نام اثرلرینی یازمشدرکه بو اثرلر بوتون معلومات طبیه‌نك اساسی اولمشدر .

اسکی یونانیلرك (تشریح) حقنده‌قباطاسلاق بعض معلوماتی واردی . اجزاجیلغه دائر حائز اولدقلری معلومات پك دار بر ساحه‌یه منحصردی . مسلمانلر ، بونلری فنون مثبته میانه ادخال ایتدیلر .

اسلام دولتنك وسعتی دنیانك هر کوشه‌سنده تدقیقات وتجربات اجراسنه مساعد بولونیوردی . بناءً علیه مسلمانلر استعمال اولونمقده اولان اجزای طبیه‌یی چوغالتمشلر ، صاییسز ، بهاسی تقدیر اولونماز بر چوق علاوه‌لر یاپمشلردر .

نباتات علمنی مسلمانلر چوق ایلری‌یه کتمشلردر . قرطبه ، بغداد ، فاس وقاهره کبی مراکز اسلامیه‌ده تأسیس اولونان خصوصی باغچه‌لرده نباتات علمی اك بیوك علما طرفندن تدریس اولونوردی .

(الدمیری) اسلام عالمنده یازدیغی (تاریخ حیوانات) ایله مشهوردر . بو اثر (بوفون) دن یدی عصر اول یازلمشدر .

جیولوجی علمی ، اسلام عالمنده « علم تشریح الارض » نامیله تدریس اولونوردی .

ناقلی : عمر رضا

غربیلاشمق تظاهراتی

قادینلری بازاره کوتورمك ، دانس ایتدیرمك ، شاتویه چیقارمق ایسته‌یورلر

توحید افکار غزته‌سی اخلاق وشعائر دینیه‌یی ، آداب وعادات ملیه‌یی مدافعه ایتدیکی ایچون (ایلری) غزته‌سی طرفندن « قره‌قوت وارتجاع » کبی برطاقم معناسز ، موداسی کچمش اسنادلره معروض قالمشدی . حق وحقیقتی مدافعه خصوصنده هیچ برشیدن ییلمایان ، قوتی دیننك یوکسك روحندن ، ملتنك اصیل قلبندن آلان توحید افکار کبی بیوك برمجاهدك بویله شیلره ذره قدر اهمیت ورمدیکنی ، بوقبیل عادی تهدیدلرله مسلمانلغی واخلاقی مدافعه ایتمك ایسته‌ینلری قورقوتمق موداسنك کچدیکنی کورونجه ایلری غزته‌سی بودفعه ، روح ملینك بحق ترجمانی اولان محترم توحید افکاره « عوامفریبلك » اسنادندن هیچ صیقیلمادی . ناموس واخلاقی مدافعه ایتدیکی ایچون توحیدافکار عوامفریب اولیور . چونکه عوام ، خلق ناموسلی واخلاقلیدر . توحیدافکار نیچون عوامك ، خلقك طرفنی التزام ایدییور ؟ ایلری غزته‌سنه کوره بو‌ك بیوك برجرم اولیور . عوامك ، یعنی خلقك نه حکمی وارکه اونلرك ناموس واخلاق تلقیلرینه توحید افکار اشتراك ایدییور ؟ بو افندیلر ، انجابنده (خلقجی) اولورلر ، خلقك حاکمیتدن ، اراده‌سندن بحث ایدرلر . صوکره‌ده خلقك ناموس واخلاقنه ، آرزو واراده‌سنه حرمت کوسترنلری عوامك ، خلقك تلقیاتنه اویغون حرکت ایتدکلری ایچون تقبیح ایدرلر . نیچون خلق کبی دوشنوب عوامپرور اولملی ؟ (منور) زمره‌یه بو یاقیشیرمی ؟ قادینلرك ـ فحش یاتاقلرندن باشقه برشی اولمایان ـ (بار) لره کیتملری ، اجنبیلرله قوجاق قوجاغه دانس ایتملری تیاترو محفلرینه چیقه‌رق درلو درلو عشوه‌ونازلقلرله کنج بکلری اکلندیرملرینی فنا کورن عوام کبی ، خلق کبی دوشونمه‌ملی ؟ بونلری خوش کورن بعض خواص کبی ، منورلر کبی دوشونملی وسویله‌ملی .

نیچون توحید افکار آهنگی بوزیبور ؟ بوتون بو مدنیت لوازمی (!) مملکتده نشر وتعمیم ایله مکلف اولانلر آره‌سنده آه‌شو توحیدافکار اولماسه، هرایشلر بولنده کیده‌جك! قادینلر بارلره دوام ایده‌جك، اجنبیلرله قوجاق قوجاغه دانس ایده‌جك ، هرایسته‌ین مسلمان قادینی حکومتدن بروثیقه ایله فحش امتیازینی آله‌جق ، شاتولره چیقه‌جق ، کنجلری اکلندیره‌جك ... حاصلی ذوق وا کلنجه خصوصنده مطلق برسربستی احراز ایده‌جك ! . . فقط توحید افکار بونلره مانع اولیور . خواص آره‌سنده بویله عوامك ، خلقك روحنه کوره برغزته‌نك بولنمسی نه قدرده جان صیقیجی برشی ! اونك ایچون هر طرفدن متصل اوکا هجوم ایدییورلر. اونك مسلمانلغی، اخلاق وناموسی مدافعه خصوصنده‌کی عزمنی قیرمق ایچون درلودرلو اسنادلرده بولونیورلر. بوقدر اسنادات ومشکلات قارشوسنده ذره قدر صارصلمایه‌رق ینه مسلمانلغی ، ناموس واخلاقی یقه‌ق ایسته‌ینلره مدافعه‌دن برآن کری طورماسی، طوغروسی، مجاهده‌لرك اك بویوکی ، عبادتلرك اك فضیلتلیسیدر . الله قلمنه قوت ویرسون ، ایمانی مزداد ایتسون .

ایلری غزته‌سنك بو (عوامفریبلك) اسنادینه قارشی توحیدافکار « غربجیلق کسوه‌سی آلتنده دینمزه ایندیریلمك ایسته‌نن ضربه‌لر » سرلوحه‌سیله مهم برجواب ویردی :

« اوت ، دیدی . بز عوامفریب اولابیلیرز ، اونکله افتخارده ایدرز . عوامفریبلك ملتك عرض وعصمتنه تسلطدن بیك دفعه اولادر :

تورك قادینلغنك روس وروم آشفته‌لرینك درجه‌سنه سقوط و (بار)لرده روم اوغلانلرینك آغوشنده دانس ایتمه‌لرینی ایسته‌مکه، اخلاقزی ، دینمزی ، آداب وعادات ملیه‌مزی، عنعنا تمزی محافظه‌یه چالیشمه‌یه معارضلرمز «عوامفریبلك» دیبورلر .

او حالده تورك خانملرینك بارلرده روس وروم آشفته‌لرینك یرینی ، روم اوغلانلریله صارماش دولاش دانس ایتمه‌لرینی ، اخلاقسز ، رذیل وفاحشه اولمالرینی ایسته‌ینلره ، نه‌صفت ویرملك لازم کلیر؟ لطفاً بوبکلرك کندیلری بو صفتی بولوب بزه سویلرلرمی ؟ . .

ملتمزك قاهر اکثریتی الحمدلله اخلاقنی ، دینی محافظه ایتمکده‌در . اخلاقسزلغه ، دینسزلکه ، فحش ورذالته قارشی آچدیغمز بو مجادله‌ده بوتون ملتك بزمله برابر اولدیغنه هیچ شبهه‌مز اولمادیغی کبی برقاچ (بار) دوشکونی (لادینی) بکك (قره‌قوت) ، (یشیل قوت) ، (ارتجاع) ، (عوامفریبلك) کبی سوزلری قارشیسنده تورك ملتنك عنعنات أسلامیه دائره‌سنده اخلاقنی ودینی محافظه ایدرك ترقی ایتمسی ایچون واقع اولاجق مجاهده‌مزدنده کری دونه‌جك دکلز .

افندیلر ، بوچوجقجه مغالطه‌لری براقیك . غربلیلاشمق کسوه‌سی آلتنده ملتك دیننه ، ایمانه ، ناموسنه تعرضدن واز کچیك . مسلمان ایسه‌کز مطلق مسلمانلغك احکامنه، اوامرینه اطاعت وسرفرور ایده‌جکسکز. مسلمان دکلسه‌کز آچیقجه سویله‌یك‌ده هم ماهیتلریکزی آکلایالم ، همده مسلمانلرك ایشنه قاریشمایك .

الی‌ای اول تلعین ایتدیککز قانون وادارە‌لری بوکون کوکلره چیقاریبورسکز! صوکره بوقاریشیق عقیده ومسلککزله خلقك قارشیسنه چیقوب اجتماعیاتجیلق ایدیبورسکز وبونکله بوتون عالمی کندیکزدن نفرت ایتدیریبورسکز ! فقط امین اولکزکه بومسلککزده آرقه‌کزدن کله‌جك سکز کیشی بولامازسکز . عقیده‌سی وایمانی چوق صاغلام اولان بوملت اوچ بچق کوچوك بکی ممنون ایتمك ایچون عائله‌لرینی بك اوغلی خریستیانلرینك بازیچهٔ هوساتی ایده‌مز و ایتمیه‌جکدر . »

بوجلادتکارانه مدافعه اوزرینه (ایلری) نك تعرضلری تمامیله قیریلدی .

∴

(وقت) غزته‌سی تورك قادینلرینك بارلره کیدوب کیتمه‌مسی ، شاتولره چیقوب چیقمامسی حقنده هنوز کندی نقطهٔ نظرینی سویله‌مدی . بوخصوصده قارئلرینی سویله‌تیور . آچدیغی انکه‌تدن باقه‌لم نه نتیجه چیقاره‌جق !

بوانکه‌تلرده (بار) ك متعدد تعریفلری یاپیلدی :

— بار برنوع کبار میخانه‌در . — محمود اسعد .
— بارلر بر فحش مشهریدر . — وداد عزمی .
— بار دینیلن فحش یاتاقلری . . . — محمد رفعت .

نه‌دیرسکز ، وقت قارئلرینك ایچنده تورك قادینلرینك باره وشاتویه چیقمسنی تجویز ایدنلر چیقمادی‌می ؟ بونلر کندی عائله‌لرینی کوتورمیه‌جکلرینی ، فقط کندی عائله‌لرینه منسوب اولمیان قادینلرك کیده‌بیله‌جکلرینی آچیقدن آچیغه سویله‌دیلر. ایچلرندن وقتك « سربست فکرلی » دیه قارئلرینه تقدیم ایتدیکی بر دانه‌سی‌ده « بن کندی عائله‌م وهمشیره‌می‌ده کوتورورم . » دیدی . بیلمیورز ، بومرتبه‌یه واران کیمسه‌لرك سوزلری غزته‌لرده ناصیل یر بولیبور ؟ بوتشهیردن وقت رفیقمز عجبا نه‌فائده بکله‌یور ؟

« سربست فکرلی » دینیلن بوآدام :

« شونی‌ده علاوه ایده‌یم‌که ، دیبور ، اداب و اوامر دینیه اوله‌رق هیچ برتشکیلاتك هیچ بر فرد اوزرنده حق مدافعه‌سی اوله‌ماز . »

طبیعی، ناموس تلقیسی مسئله‌سنده اودرکه‌یه واردقدن صوکره ارتق دینله ، ایمانله برعلاقه قالیرمی‌که اونك آداب و اوامری موضوع بحث اوله‌بیلسون . انسان غریب مخلوقدر : علویتنه پایان اولمادیغی کبی سفلیتنك نهایتی‌ده یوقدر. برکره آیاغی قایدیمی، ارتیق سقوطده اونکله مسابقه ایده‌جك عالمده هیچ برمخلوق قالماز .

شمدی کندیلریله مناقشه ایتمك شویله دورسون ، کوروشمك بیله جائز اولمیان ، سویله‌دکلری هذیاندن ، « مستفرغات اجتماعیه » دن باشقه برشی اولمادیغی حالده مع التأسف برصحیفهٔ ارشاد اولمق لازم کلن مطبوعاتده یر بولان بو برقاچ کشینك هذیانلرینی برطرف ایتدکدن صوکره همان هرکس بواخلاقسزلقلردن متنفر بولونیور وحکومتمزك مسلمانلقله اولان علاقه‌سی قطع ایدلدکجه اخلاق وآداب عمومیه‌یه مغایر اولان بومنکراتی منع ایتمك وظیفه‌سی اولدیغنی سویلیور؛ بعضلری بوغیر اخلاقی نشرلرك مطبوعاتده یر بولمسنی بیله مؤاخذه ایدیبور .

بونلرك ایچنده اك موجز واك قطعی واساسلی جواب اسکدار طاپو باش کاتبی امین بکك جوابیدر . مومی الیه دیبورکه :

« تورکیا بویوك ملت مجلسی حکومتنك دین رسمیسی اسلام اولدیغه، دین مبین اسلامك مخدرات اسلامیه‌یی دائرهٔ عفت وتستره بولوندیرمقلنی أمر وبو قضیهٔ مهمه عنعنهٔ جلیلهٔ اسلامیه‌دن بولوندیغه ، تورکیا بویوك ملت مجلسی حکومتی،خلاف شرع احمدی،تستره عدم رعایت حقنده برقانون قبول ایتدکجه قادینلریمز ،

۱ — عمومی دانس مکتب و محللرینه کیده‌مزلر .

۲ — بارلره دوام ایده‌مزلر .

۳ — اللرینه وثیقه ویریلمسی جائز دکلکه عمومی محللره کیتمسی جائز اولسون .

٤ — تیاترو صحنه‌لرینه چیقامازلر .

٥ — مصونیت شخصیه قانونی آداب عمومیه وقوانین موضوعه‌یه مخالف حرکاتده بولونولمادقجه معمول‌به اولوب عکس تقدیرده ضابطهٔ اخلاقیه شرعاً ودیناً واخلاقاً شایان تجویز اولمایان هر خصوصاتی هرصورتله منع ایده‌بیلور . ناصیلکه بکتفوز یارقنی پولیس باصه‌رق قاری منع ایتمشدر . چونکه قمار احکام عمومیهٔ اساسیه‌منزله ممنوعدر . آرتیق بوراده وامثالی محللرده مصونیت شخصیه، قانونی موضوع بحث اوله‌ماز . مصونیت شخصیه قانونی فنالر حقنده پرسلاح دکلدر . »

§ سابق استانبول قوماندانلغی سر طبیب معاونی کاظم سلیم بك «تورکك ایکی قسمه آریلدیغنی ، بری مسلمان قاله‌رق دیکر برقسمنك‌ده خرستیانلاشمقده اولدیغنی ، بویوللره سلوك ایدن قادینلرك هپ ایکنجی نوعدن اولدیغنی ، اسلام حکومتنك پولیس مدیری اسلاملی محافظه‌یه مأمور اولدیغنی » سویلیور .

§ عونی بك نامنده بر ذات امین وکاظم بکلرك سویلدکلرینی براز دها توضیح ایدیور :

« اول امرده مملکتمزده بویله بر مسئله‌نك تحدث ایتمش اولمسندن فوق‌العاده متأثرم . فکرمی آچیقجه سویلیه‌یم ؛ سؤاللریکزك طوبنه جواب: بن مملکتمك منفعت وسلامتی نامنه تورك قادینلرینك دانس اوکرنمسنه ، بارلره کیتمسنه ، تیاترو صحنه‌سنه چیقمسنه وبالخاصه اللرینه وثیقه ویریلك صورتیله فحشه نوعما تشویق ایدیلمسنه شدتله معارضم.وکوردیکم احوالدن جداً دلخونم . صاقین بو فکرمی قویو محافظه کارلغمه عطف ایتمه‌یکز . بالعکس مملکتك هر ایی‌شیئی قبول ایتمك صورتیله تجددینه وهرفنا شیئه قاپولرینی قاپامسنه بوتون قلبمه طرفدارم .

اولا، تورك ملت وحکومتنك دین عمومی ورسمیسی دین اسلامدر . بز اساسات اسلامیه‌دن اوزاقلاشدقچه هرخصوصده استنادکاهمزی غائب ایده‌جکمزی ایجه بیلملی‌یز .

ثانیا ، تورك ملی استقلال حربی تورك قادینلرینك اولو اورته عالم فحش ورذیلته آتیلمسی ایچون ، تورك قادینلرینك محل اخلاق برصورتده استقلاللرینی قازانمسی ایچونمی یاپدی ؟ بونجه شهداء ، قانلرینی ، جانلرینی قادینلرك سربستجه اجرای ذوق ایده‌بیلمسی ایچونمی ایثار ایتدی ؟

ثالثا ، احکام دینیه‌دن قطع نظر ، بیلملی‌یزکه برملت مادی ومعنوی وارلغنه استناداً عالم حیاتده ادامهٔ موجودیت ایدر . مادی وارلق ، اردو واقتصاد ؛ معنوی وارلق ایسه اخلاق واساسات اجتماعیه‌در .

رابعاً ، ملت ، قادینلرندن ایی عائله‌لر تشکیل ایتمك ، مسعود یووالر یاپمق مملکته نافع اولاد یتشدیرمك ونهایت لزومنه کوره ارککلرینه عالم حیاتده هرخصوصده مظاهرت بکلر . یوقسه بارلرده دانس ایتمك ، صحنه‌لرده کوبك آتمق دکل ...

خلاصه مصونیت شخصیه قانونی ـ که مملکتده پك یاکلیش آکلاشیلان بر قانوندر ـ خلقی مأمورین حکومتك غیر قانونی مداخلات واشکنجه‌سندن قورتارمق ومملکته قانونی حقیقةً حاکم قیلمق مقصدیله وضع اولونمش اولسه کرکدر . بوکونکی قانونلرمز بیله ؛ آداب عمومیه‌یه تجاوزی برنوع جرم عد ایدر . اڭ حر مملکتلرده بیله کنج جوجوقلر ایله قادینلرك حرکاتی وآداب عمومیه‌نك حدودی تحدید اولونمش وحکومتلر دائما بوکا مراقبلك وظیفهٔ مانعه‌سنی ایفا ایده‌کلکده بولونمشلردر .

مملکتمز غربك مدنیتنه محتاجدر. فقط‌نجه غربك ، علمی ، فنی،صنعتی، مالیاتی دیمکدر . یوقسه رذالتی دکل . هم مملکتده یاپیلاجق باشقه ایشمی یوق‌که . بالخاصه اوچ بوجوق زوپه‌نك کیفی ایچون بویله مسخره‌لقلرله اوغراشه‌رق کندیمزی عالمه وبالخاصه دشمنلریمزه قارشی کولونج موقعه‌صوقویورز. تورك قادینلری،غرب مدنیتنی اقتباس ایتمك ایسته‌یورلرسه کندیلرینه آناطولیده‌کی یاورولری جهالتدن قورتارمق ایچون اڭ‌عجزی کویلره وارنجه‌یه‌قدر داغیلمالرینی، معلمه‌لك ایتمه‌لرینی ، نسلی ، مملکتی قورتارمالرینی توصیه ایدرم .

حکومتك بجیکن بوبابده‌کی اجرآآتی‌تسریع ایتمسی بوتون خلقك آمالنی تطمین ایده‌جك وموقعنی بر قات دها قوتلندیره‌جکدر . عکسی حالده، نه یالان سویله‌یم، کیدیشمزی ایی کورمیورم .

§ معلم ش . نورالدین بك اجنبی اشغالی ظرفنده بعض مسلمان قادینلرینك ایشی سوقاقده شاپقه ایله کزمك، انکلیزلرله اولنمك ایسته‌مك درجه‌لرینه قدر کتیردیکنی خاطرلاتدقدن صوکره بارلره کیتمه‌یی ، شاتولره چیقمه‌یی قبول ایدوب ایتمه‌مك ایچون دیورکه :

« هرکسه قیز قاردشنی موضوع بحث ایدیکز ؛ آلاجقکز جوابلری تصنیف ایدیکز . اوزمان بللی اولور . بنم کبی هروطن کنجنه همشیره وقاردش نظریله باقان برانسان ایچین ایسه ویریله‌جك جواب خایردر . »

§ معلم بدیع بك دیورکه :

« کبار اجنبی تعبیرندن آکلاشیله‌جق معنی براز تأمله ذکر برشی . اجانبی اسکی بیلدیکمزدن فضله‌سیله اوکرندك . هم‌پك آجی برصورتده. بوتون کبارلری استدلالاً دکل ، بوتون وارلقلری ایله کوردك . شیمدی‌ده تورك قادینلرینك اونلرك قوجاقلرنده صیچرایه‌جقلری وقتمی کلدی ؟ بونی دیله‌ینلر ایچون اڭ صوکده لازم کلن برتوصیه وار . »

§ دعوی وکیلی معمر صالح بك :

« دانسلردن ، بارلره کیتمکدن ، شاتولره چیقمقدن ملته بر فائده اولوب اولمادیغنی وثیقه‌لرك فحشی تشویقدن باشقه نه‌یه یارادیغنی » صوریور .

§ جبوقجی زاده محمد صدقی بك دیورکه :

«ثولکمزه یابانجی ملتلرك کتیرمك ایسته‌دیکی غیراخلاق تجددلردن هیچ برینك مملکتمز مطبوعاتنده بیله بربولمی طرفداری دکلم . تورك واسلام اولمق اعتباریله بنلکمزده منفی وچیرکین ایزلر براقه‌جق اولان بومشئوم حادثه‌لر هانکی منبعلردن ترشح ایدیور عجبا ؟.. »

* * *

سعدیه خانم‌ده ، روملره بکزه‌مکدن ، قورقدیغنی ومتأثراولدیغنی سویلیور . حقیقةً بو ، بویوك بر تهلکه‌در . مع‌التأسف روم حربی واجتماعیاتی استانبولده مسلمان قادینلرینه اجرای تأثیر ایتمه‌یه باشلایور. روملر تورکلری دکل ؛ تورکلر ، مسلمانلر روملری تقلید ایدیورلر. برطاقیم صنعتلر وفعللر واردی‌که اونلر روملره خاص ایدی واونلری

آنجق روملر ايشلردی . مسلمانلرجه بو صنعتلر ، بوفعللر الك بويوك معيبلردن ايدی. لكن شمدی بيكلرله تأسفكه سعديه خانمك ديديكی كبی مسلمانلرك ايچنده‌ده روملری تقليد هوسی اويانمشدی .

مثلا بر زمانلر (ميخانه‌جيلك) روملره خاص بر صنعت ايدی . مسلمان بر تورك ايچون ميخانه‌جی اولمق الك بويوك معيبلردن ايدی . لكن اجنبی اشغالی ظرفنده‌قاپولرينك اوزرينه‌اسملرينی آصان‌ميخانه‌جی مسلمانلر مع التأسف شوراده بوراده كورولدی .

عجبا « عموخانه‌جيلك » نه‌دن مسلمانلر بيلميرميدی ؟ مسلمانلر ، توركلر نظرنده بواويله رذيل بر صنعت ايدی‌كه آغزه بيله آلنمازدی . لكن شيمدی مع التأسف ينه مسلمانلرك ايچندن اولرينك قاپوسنه مسلمان‌اسملرينی آصه‌رق بورذيل صنعت‌ايله اشتغال‌ايدنلر پيدا اولدی. بو صنعتده‌ده روملری تقليد هوسی اويانمشدی .

صوكره بر قسم قادينلرك سوقاقلرده‌كی شكل وقيافتلرينه دقت ايديكز : تماميله روم ويا روس تقليديدر . روم قاريلری ممه‌لرينه قدر كوكسلرينی ؛ قولتوقلرينه قدر قوللرينی آچدقلری ايچون بعض مسلمان قادينلری‌ده اونلری تقليده باشلاديلر .

روملر ويا روسلر ناصيل تووالت ياپيورلرسه بعض مسلمان قادينلری‌ده درحال اونلری تقليد ايدرلر .

باشلرك باغلانماسی، صاچلرك قيوريله‌رق يانافلراوزرينه صارقيتلماسی، چارشافلرك آتيله‌رق روملرك كيديكی قوستوملرله سوقاغه‌چيقيلمسی ، أتلر كورونه‌جك قدر اينجه چورابلر كيلمسی ، ديزلره قدر قيصه فيستانلر كيله‌رك باجاقلرك كوسترلمسی ، بو بونلره كهربار تسبيحلر طاقيلمسی، چوجقلره‌شاپقه كيديرلمسی، يانی‌صيره بر كوپك‌طاشينلمسی، طيرناقلرك اوزاتيلمسی... هپ روم ويا روس قاريلرينی تقليددن باشقه برشی دكلدر. ديمك‌كه سعديه خانمك ديديكی كبی حقيقةً بر قسم مسلمان تورك قادينی روم قاريسنه بكزه‌مك هوسنه دوشمشدر ؛ كندی شعائر دينيه‌سنی ، سجايای مليه‌سنی ترك ايدييور ؛ غربجيلرك تعبيری وجهله حرث مليسنی آياقلر آلتنه آله‌رق‌روم حرثنی تقليد واوكا تمثل ايدييور. بالطبع بوندن سعديه خانم نه‌قدر قورقسه‌لر حقليدرلر .

عجبا بر قسم مسلمان كنجلريله بر قسم مسلمان تورك قادينك بويله شعائر دينيه وسجايای مليه‌يی ترك ايدرك روم حرثنه تمثل ايتمسی عظيم بر تهلكه‌مليه‌دكلميدر؟ بونی يالكز دين نقطهٔ نظرندن دكل، ملت اعتباريله‌ده دوشونمك‌ايجاب ايدر. بناءً عليه مسلمانلق طرفدارلريله حقيقی مليتجيلرك بو مسئله‌ده برلشه‌رك مستولی برشكل آلان روماق تهلكه‌سنه قارشی تدابير لازمه اتخاذ ايتملری ايجاب ايدر . بالطبع مليت پرده‌سی آلتنده مسلمان وتورك قادينی فرنكلشديرمك ايسته‌ين ساخته مليتپرورلر ايچون بو، بر تهلكه دكل ، بالعكس تورك‌قادينك انكشاف وتكامليدر!

لكن حقيقی مليتپرورلر، ظن ايدرز، بو خصوصده مسلمانلق طرفدارلرندن باشقه درلو دوشونمزلر . سعديه‌خانم مسئله‌نك الكجان آله‌جق نقطه‌سنی كشف ايدرك ملتك‌رهبر ومتفكرلرينی عظيم بر تهلكه‌دن خبردار ايتمشدر.

* * *

صوكره بو جوابلر ايچنده دارالفنون ودارالمعلمات عاليه روحيات معلمی علی حيدر بكك فكرلری‌ده پك زياده نظر دقتمزی جلب ايتمشدر. علی حيدر بك‌ده قادينلرك بارلره ودانس محللرينه كيتمه‌لرينه طرفدار دكل . شوقدركه درميان ايتديكی اسباب موجبه پك غريب! دييوركه :

« بن بوكبی خصوصانده چوق‌ليبه‌رالم . فقط كروه متعصبينك اك لزومسز يره بر سلاح ويرلمه‌سی ايچون احتياطله حركت ايديلمسنه طرفدارم . تورك قادينك جمعيت ايچنده‌كی موقع ووظيفه‌سی كيتدكچه دها بارز برصورتده تعين ايتمكده‌در . اساساً بزده قادينلق مسأله‌سی بر سير طبيعی ايله ايلريله‌مكده‌در . افراط وطاشقينلقلر مسأله‌نك حسن صورتله حلنه بر ضرر ايراث ايده‌بيلير . تكامل تدريجينك خارجنده ياپيلان صيچرامه‌لر ، اكثريتله اختلال وحتی ارتجاعی دعوت ايدر . بو نقطهٔ نظردن بن قادينلرك بارلره ودانس محللرينه كيتملرينه طرفدار دكلم . »

قيصه‌سی : ايشلر يولنده كيدييور ، امان طاشقينلق كوستره‌رك ، مسلمان‌خلقك حسياتنی تحريك ايتمه‌يكز؛ صوكره عكس العمل اولور، قازانيلان بو موفقيت‌ده الدن كيدر، اونك ايچون شيمدی دانسلری، بارلری قاريشديرمايكز ... دييور .

استانبولده قادين مسئله‌سی تاريخمزك شيمدی‌يه قدر قيد ايتمديكی درجه‌ده مدهش بر تردی ، فجيع بر سقوط دورينه كلمش اولديغی بر زمانده بونی بر ترقی ديه تلقی ايدن بو دارالفنون ودارالمعلمات روحيات معلمنك‌الندده قالان وزواللی مسلمان چوجقلرينك ، مسلمان قيزلرينك آلمقده اولدقلری تربيه‌نك استقامتی پك كوزل آكلاشيلير . (منور) قادينلرك بارلره ، دانس محللرينه كيتمك ، شانولره چيقمق ايسته‌ملری كبی بوكون‌اوكنه‌كچيله‌ميه‌جكی ادعا اولونمقده اولان جريانك‌اويله بردن بره حصوله كلمش اولديغنی ظن ايدنلر چوق آلدانيرلر . بو جريان ضلالتك منبعنی كشف ايچون براز ماضی‌يه طوغرو ارجاع نظر ايتمك اقتضا ايدر . دور سابقده قادينی مسلمانلقدن اوزاقلاشديرمق ايچون مكتبلرده ، خارجده ، رسمی، غير رسمی آز اوغراشيلمادی . مسلمان قادينك بوتون او سجايای فاضله‌سی اسارت شكلنده كوستريلدی . حريت حريت ، ديه قادينلرك آداب وعنعنات مليه ايله علاقه‌لرينی قيرمق ايچون اللرندن كلنی ياپمقدن كری طورماديلر . بويله بر تعليم وتربيه ايله يتيشن قيزلر كنديلرينی دينی وملی هيچ بر قيد ايله مقيد كورمه‌مه‌يه باشلاديلر. آرقه‌سندن اجنبی اشغالی‌ده كلدی . نهايت ايشلر بو درجه‌يی بولدی . شيمدی بارلره كيتمك ، دانس ايتمك ، شانولره چيقمق ايسته‌يورلر .

نيچون ايسته‌مسونلر ؟ « قادينلق مسئله‌سنك بر سير طبيعی ايله

ایلریله‌دیکنی» سویله‌ین بردارالمعلمات معلمی اولدقدن صوکره قادینلر نه ایسته‌سه‌لر معذور کورولملیدر .

§ فاضل ثنائی بك اسمنده بر ذات‌ده :

« بن ایی کوروشدیکم ، اخلاقنه واقف اولدیغم ، کبار ، ناموسلی بر آرقداشمله همشیره‌مك دانس ایتمسنه هیچ شبهه‌سز مساعده ایدرم . چونکه برقادینك بر ارککله قول قوله دونرکن آلدیغی ذوق ، عادی برذوق دکلدر.»

دیيور . کوردیکزمی بابایکیتی ! بوکا نه دینیر ؟ ایش نه‌رجه‌لره قدر کلمش ! بونی سویله‌ین مسلمان اسملی بر ذاتدر !

باقه‌لم وقت غزته‌سی فکر جریانلری آره‌سنده بونلره نه موقع ویره‌جك !

§ ی . ضیابك نامنده برآدامك زوری‌ده واپورلرده ، ترامواپلرده قادینلرك آیری‌اوطورملریدر . مسلمان‌قادینلری‌ارککلرله ــ خرستیان اولسون ، یهودی‌اولسون ، بیلمم نه‌اولسون ــ یان‌یانه اوطوره‌بیلملی ، آره‌ده‌کی پرده قالقمالیدر ، دییور . بیلمیورز ، برمسلمان قادینی یابانجی برارککله ــکه اونك آره‌سنده چاقیغی‌ده واردرــ یان‌یانه ، دیزه اوطورتمق‌ایسته‌ین بو آدامك‌رأیی‌ده برفکرجریانی‌می‌تشکیل‌ایده‌جك؟..

وقت غزته‌سی صحیفه‌لرینی آچدی ، هرکس ایچنده‌کی ، طبشنده‌کنی بوشالتیور . احتمال‌که شعائر اسلامیه وملیه‌یه قارشی بسله‌نیلان بو درین خصومتلرك تظاهرنده برخیر وار . هرحالده وقت رفیقمز بو آنکتی برمقصد خیرله آچمش اوله‌جقلردر !

§ بری‌ده « تیاترو صحنه‌سنه تورك قادینی چیقه‌بیلملی ، اما آداب اسلامیه‌یه مغایر اولمامق شرطیله! » دییور. غالبابوآدامجغز تیاترو نه‌در ، صحنه نه‌در ، آقتریس نه‌در ؟ هیچ کورمه‌مش اولسه کرك !

§ شوکت بك نامنده برذات دییورکه :

« اولریمزك ایشی توکل وتمنی ایله کوروله‌جك ایسه هپ بردن طورمایوب سوقاقلره وتیاترولره قوشه‌لم . کرك ارکك وکرك قادین اولسون تربیهٔ دینیه وملیه‌مزك چیزدیکی آداب ، حیا وفضیلت حدودینی تجاوز ایدنلره قارشی‌پولیس غایت شدید وبرحمسزجه حرکت ایتملیدر . مصونیت‌شخصیه قانونی هیچ‌برزمان رذیله برقادین ، اوتانماز بر ارککك ازالهٔ مضراتنه مانع اوله‌ماز . »

§ لمعان سعید خانم‌ده دییورکه :

« مادامکه مملکتمزده ایی یاوروار یتیشدیرمك ، عائله یووالری تشکیل ایتمك آرزوسنده‌یز ، بو ، ارککلریمز ایچون‌ده بارلرك وبرچوق اکلنجه‌محللرینك منع ایدیلمسیله قابل‌اولابیلیر. قادین أونده چوجغیله مشغولکن زوجی بارلرده ، دانس صالونلرنده ارمنی وروم قادینلریله دانس ایدرسه هیچ بروقت بزده اخلاق ایلروله‌من . چونکه اسکی قادینلرمزله شیمدیکی قادینلرمزده پك بویوك فرقلر واردر . »

ذاتاً قادینلری باشدن چیقاران ارککلر دکلیدر ؟ اولا اونلر بوزولدی ، اوندن صوکره قادینلری‌ده بوزدیلر . شیمدی ارککلرك آرقه‌سندن قادینلرده بارلره ، دانس محللرینه کیتمك ایسته‌یورلر . هانی ، برآز دها ایش « سیرطبیعیسنده ایلرولرسه » بارلرك ، دانس محللرینك بر قاپوسندن قوجه‌سی ، بر قاپوسندن‌ده قاریسی کیره‌جك غالبا !

* * *

شمدی‌ده اقدام غزته‌سی صاحبی احمد جودت بکی دیکله‌یکز . « بارلر ، دانسلر » سرلوحه‌لی مقاله‌سنده دییورکه :

« ظن ایتمم‌که دنیاده بزم قدر حساسی بیلمز برملت دها بولونسون . حکمدارلق زماننده اویله ایدك . مشروطیت اعلان‌اولوندی. هیچ دکیشمدك. الیوم دموقراسی جمهوریتی حالنده‌یز . ینه عقلمز باشمزه کلمه‌یور .

شمدی ، مسلمان قادینلر بارلره کیتملی‌می ، دانس ایتملی‌می ، تیاتروده صحنه‌یه چیقمالی‌می کبی سؤاللر ایجاد ایدلدی . واقعا بوکا صره‌ده کلدی دکل! هپسنی ، یابدق بیتیردك یورولدق . شیمدی صره آرتق دانسه کلدی ! بوقدر جدی ایشلر کوردکدن صوکره برازده اکلنجه‌یی دوشونمه‌ملی‌یز ! پیدا ایتدیکمز اوجسیم ثروتلری برآزده ذوق وشادی ایچون فدا ایتمه‌ملی‌یز !

هم مسلمان قادین دییورز ، هم بارلره کیتمك ودانس ایتمك دییورز . برمسلمان قادین ، محیط اسلامیده ، بویله شیلر یاپه‌ماز . چونکه مسلمانلق بوکا مساعد دکل . عجبا مساعده استحصال ایدیله‌جك برچاره بولونه‌بیلیرمی ؟ خایر هیچ برچاره یوقدر . مسلمانلقله برابر بارلره کیتمك واورالرده دانس ایتمك ائتلاف ایده‌من .

صوکره بومسئله‌لره حکومت قاریشیرمی قاریشمازمی ؟ اکر تشکیلات‌اساسیه قانونمزده دولتك دینی ، دین اسلام اولدیغی تصریح ایدیله‌جك ایسه دولت بوکبی مسائله ، معقول دائره‌سنده ، قاریشه‌بیلیر. یوق صراحت اولمایه‌جق ایسه ، اوزمان حکومتك مداخله‌سی یالکز آداب عمومیه نقطه‌سندن اوله‌بیلیر .

برمسلمان قادینك ، کندیسنه مسلمانلق نشانه‌سی ویرن برقیافتله بارلره کیتمسنی بن چوق چیرکین بولورم . چونکه یوقاریده دیدیکم کبی بار حیاتی ، مسلمان قیافتیله ممکن دکل قابل تألیف اوله‌ماز .

شو استانبولك حالنه برباقالم . بز تورکلرك تشبثات شخصیه ومساعیٔ ذهنیه‌لریله وجوده کلمش بیوك برمؤسسه کوره‌بیلیرمی‌یز ؟ نه‌اویله برمؤسسه‌مز وار ، نه برتجارتخانه‌مز وار. نه‌ده برشرکتمز وار . صوکره بزقالقیورز بارلرده دولاشمغه . . ارککلرمزی سوروکله‌مك فلاکتی الورمه‌یورایمش کبی قادینلرمزی‌ده اورالره کوتورمك ایسته‌یورز . واقعا تورك قادینلری ایچنده بارلرده ذوقیاب اولان کروه پیدا اولشدر دنیلیور. حتی دها فناسی پیدا اولمش . قوقائینلر ، مورفینلر ایله یاشایانلر بیله وار . بار بونك یاننده پك خفیف قالیر. بونلری کورمه‌مزلکه کلك‌ده هیئت اجتماعیه‌مز ایچون مدبرانه برحرکت‌صاییلماز.

زیرا بوکون وطنمزده قوقائین ومورفین احمقلرینك چوغالدیغنی کوره‌جکز ، بیمارخانه‌لری توسیعه مجبور اولاجغز !

هیئت اجتماعیه‌مزی کیرن پك بیوك معنوی خسته‌لقلره معروض قالدق . بونلر نره‌دن کلدی. اونلردن قورتیله‌بیلمك ایچون استمداد ایده‌جك برجهت‌ده یوق . نه‌بدبختلق . . . آرتق دینك بزم ایچون بریاردیمی اوله‌ماز . چونکه اوندن برشی بکله‌میه‌جك براعتقاده طوغری ایلروله‌ینلر چوغالیور . تشکیلات اجتماعیه‌دن‌ده استمداد ایده‌میه‌جکز . . چونکه اونی یاراده‌جق نه عرفانمز ، نه‌ده ثروتمزوار . شو حالده ایشمز الله‌ه قالمشدر .

قریمده‌کی مسلمانلرده غریب برحال مشاهده اولونمش ، کنجلرك برقسمی ایمانسزلغه ، کفره دوغری یوریمشلر . فقط اوبر طرفده‌کی صاغلام قفالیلر اکر بویولده کیدیله‌جك اولورسه ملیتدن اثر قالمیه‌جغنی وکندیلرینك بشقه بر ملیته منقلب اوله‌جقلرینی آکلادقلرندن اسکیسندن زیاده دیندار اولمشلر. ایکی سنه اول قریمده علناً اوروج ییئلره صیقیجه تصادف ایدلمکده ایکن کچن‌سنه

بویله کیمسه‌لره هیچ تصادف اولونمامش . اسکیدن تراویح نمازندن قاچانلرده بچن سنه رمضانده کمال اتقا ایله حرکت ایتمشلردر ! بریکی ایمانسزلرك ناشر کفریات بوغره‌لری وارایمش . اصل مسلمان خلق بوفرقه‌دن نفرت ایتدکلری ایچون بوغزته نشریاتنه دوام ایده‌میوب قالمشدر .

بزده خوشه کیتمیه‌جك برتضییق کورلمدیکندن ، قریمده مشاهده اولونان عکس العملك بزده‌وقوعه کله‌جکنه احتمال ویریله‌مز . یعنی‌بزم دردیمز قریملیلرك دردندن دها بیوکدر . قریملیلر کندیلرنی چابوق صلاحه طوغری چویرمشلر . بزبونیده یاپامایز .

بلکه‌بزم‌واصل اوله‌مادیغمز برحقیقت تجلی‌ایدرده بارلر ، دانسلر سایه‌سنده ترقیات باش کوسته‌ریر . زراعمز ، صنعتکارلریمز ، تجاریمز بو اکنجه‌لردن ملهم اوله‌رق غربلیلاشیرلر وعلم ومعرفته صاحب اولورلر ! »

ایشه سوزك دوغروسی بودر . بزم ایشمز الله‌ه قالمشدر . قوجه بر ملتك بيك كسور سنه‌لك بنیان اجتماعیسی چوکیور . غالبا آرتیق مسلمانلق بورالردن چکیلیور . هان الله بو ارتداد وتفسخ اجتماعیدن آناطولی خلقنی محافظه‌یه موفق اولسون . یوقسه بو کیدیش ایی بر کیدیش دکلدر . (واذا اردنا ان نهلك قرية امرنا مترفيها ففسقوا فيها فحق عليها القول فدمرناها تدميرا)

بز مرکز حکومتك آنقره‌ده قالدیغنه بيك کره شکر ایدرلم . استانبول محیطی بو درکیه کلدکدن صوکره آرتیق خالقه رهبرلك ایده‌مز . بوراده اوطوره‌جق هرهانکی بر حکومت ایچون صلابتنی محافظه ایتمك ممکن دکلدر . عنعنات دینیه وملیه‌سنی جانی کبی محافظه ایدن اوصاف ، او مجاهد آناطولینك سینه‌سنده قورولان بر حکومت البته دینك‌ده ، شعائر دینیه‌نك‌ده حارس وحامیسی اوله‌جقدر !

*
* *

استانبولده قادینلرك بارلره کیتمك ، شانولره چیقمق ایسته‌مسی مناسبتیله توحید افکارك شدتلی نشریاتنی آنقره‌ده چیقان (حاکمیت ملیه) غزته‌سی مؤاخذه ایدییور ومسئله‌یه اولا دینی ، ثانیاً شرعیه وکالتنی ، ثالثاً تشکیلات اساسیه قانوننی قارشدیردیغی ایچون توحیدافکاره اعتراض ایدییور . توحیدافکار رفیقمز حاکمیت ملیه‌نك بومؤاخذات واعتراضاتنه قارشی ویردیکی جوابده دییورکه :

« بزده اخلاق مسئله‌سی دین مسئله‌سیله تماميله توأمدر واسلاملرك اك بویوك دساتیر اخلاقیه‌سنی یالکز دینلری تثبیت وتعیین ایله‌مشدر . (آغایف) بکك ظن وادعا ایلدیکی کبی غرب مدنیتی دکل . . . بناءً علیه بزده اخلاق عمومیه‌یه عائد هانکی مهم برمسئله چیقارسه اومسئله‌یه بهمه‌حال دین‌ده طبیعتیله ، کندی کندینه قاریشیر ، قاریشدیرمایانلر ایسه آنجق مدنیت غربیه‌یی ، دیانت اسلامیه‌نك فوقنده عد ایدن مفرط غربجی و (لاییق) یعنی (لادینی) بکلردر .

شرعیه وکالتندن استفتامزه کلنجه (حاکمیت ملیه) بوکا نه‌یه شاشیور واعتراض ایدییور ؟ شرعیه وکیلنك دارالخلافه‌مزده حادث اولمش غایت مهم برمسئله‌ده رأی وفکرینی نه‌دن صورمایالم ؟ بز شرعیه وکیلندن مثلا « فسلره بوسکول طاقمق جائزمیدر . . . » کبی مالایعنیاتدن معدود برمسئله حقنده استفتاده بولونمادق . ایچمزده « مسلمان قادینلری بك اوغلنده فرنك عموخانه‌جیلرینك آچدقلری بارلره کیده‌بیلیر ، قادینلرمزك بوحق « مصونیت شخصیه « قانونیله‌ده مؤمندر » دیه‌ن آرقداشلر وار . بوآرقداشلرك بویولده‌کی نشریاتی بعض قادینلریمزك افکارینی اضلال ایله اونلری شاشیرتیور . بوبیچاره همشیره‌لریمزی کوز کوره ضلالتدن قورتارمق ایچون ، باشلیجه وظیفه‌سی احکام عمومیهٔ شرعیه‌نك تنفیذینی تأمین اولان شرعیه وکیلنه مراجعت ایتمه‌یه‌جکزده کیمه مراجعت ایده‌جکز ؟ یوقسه (حاکمیت ملیه) رفیقمز بو مسئله‌لرده‌ده (آغایف) بکك (دورقهایم) دن مأخوذ فتوالریله‌می عمل ایتمه‌مزی ایسته‌یور ؟ اویله ایسته‌یورسه رفیقمز دها چوق بکلر .

(تشکیلات اساسیه) قانوننی بو مسئله‌یه قاریشدیرمقده‌کی حقمزده بردن کوکه قدر بدیهیدر . چونکه‌بوکونکی موجودیت سیاسیه‌مزك تمل‌طاشی حکمنده اولان تشکیلات اساسیه قانوننك ۷ نجی ماده‌سنده شوفقره‌لر وار :

« احکام شرعیه‌نك تنفیذی بویوك ملت مجلسنه عائددر . قوانین ونظامات تنظیمنده احکام فقهیه وحقوقیه ایله آداب ومعاملات ناس اساس اتخاذ اولنور . »

شوفقره‌لرك صراحتی قارشیسنده احکام‌شرعیه وآداب عمومیه ایله علاقه‌دار اولان بوقدر مهم برمسئله‌ده (تشکیلات‌اساسیه) قانونی ایله احتجاج ایله‌مه‌مزدن محق ، مشروع ومعقول نه اولابیلیر ؟ »

دینه قارشی بولشه‌ویك حرکتلری

مدرسه‌لرك قاپادیلمسی — دینی تدریساتك قالدیریلمسی — عباد تخانه‌لرده ویرکو — دینیه نظارتنك اهمیتنده اسقاطی — بولشه‌ویك علما — بولشه‌ویك تاتارلر تهلکه‌سی — کلیسالرك مدی — عکس العمللر — تضییق کوردکجه خلق دها چوق دینه صاریلیور .

روسیه‌دن یکی کلن برذاتك ویردیکی معلوماته کوره ، بولشه‌ویکلر تدریسات ومؤسسات دینیه‌یه قارشی اولان خصومتکارانه وضعیتلرنی صوك کونلرده تشدید ایتمشلردر . مدرسه‌لر کاملاً قاپاتیلمش ، مکتبلرده دین تدریساتی تماميله منع اولونمشدر . ایستر مسلمان ، ایستر خرستیان ویهودی چوجغی اولسون کندیلرینه هیچ بر مکتبده دین درسی ویریله‌مز . آنجق اون سکز یاشنه کلدکدن صوکره اکر بردین حقنده معلومات آلمق ایسترسه خصوصی صورتده تدقیقاتده بولونه‌بیلیر . مسلمانلر آیریجه مدرسه‌ده آچه‌مازلر . بوصورتله‌مسلمانلق روسیه‌ده بویوك بحرانلر کچیرییور .

کچنلرده طوپلانان علما قونغره‌سی وضعیتك وخامتنی نظردقته آله‌رق مدرسه آچه‌بیلمك ایچون بولشه‌ویکلردن مساعده استحصالی ایچون چالیشیلمه‌سنه قرار ویرمشدر . لکن بولشه‌ویکلر قطعیاً مساعده ویرمه‌یه‌جکلردر .

دینیه نظارتی برشکلدن عبارت قالمشدر . بولشه‌ویکلر بو نظارتك بوتون قیمت واهمیتنی اسقاط ایتمشلردر . مدرسه آچمق ، تدریسات دینیه‌ده بولونمق صلاحیتنی بیله حائز اولمایان دینیه نظارتی چوق

کچمکسزین تماماً اورته‌دن قالدیریله‌جقدر . شیمدی امام تعییننden باشقه برایشی قالمادی . مدرسه‌لر قاپاندیغی ایچون بوندن صوکره امامل‌رده یتیشمیه‌جکدر . بناءً علیه هیچ لزومی قالمایه‌جقدر . شیمدیدن امامسز قالان پك چوق محلل‌ر ، کویل‌ر واردر . مسلمان خلقك جنازه‌لری اورته‌ده قالمقده‌در .

بولشه‌ویکلر ، کندی آداملرندن اولان تاتار قومونیسق (عبداه عصمق) ی علما قونغره‌سنه کوندردیلر . بو بولشه‌ویك تاتار ، علما قونغره‌سنی نفوذی آلتنده طوتمش وبولشه‌ویکلرك آمالنه مغایر بر حرکت کوسترمسنه میدان ویرمه‌مکله مکلف بولونمشدر .

شیمدی روس بولشه‌ویکلری ، کنج بولشه‌ویك تاتارلری واسطه‌سیله یکی براملامیدانه چیقاردیلر . بوندن مقصدده قرآنی اوقویه‌مامقدر . حقیقةً قرآن املاسی یابانجی کلمکده‌در . ذاتاً دین تدریساتی ممنوع اولدیغی جهتله برزمان صوکره چوجقلر قرآنی هیچ طانیه‌مایه‌جق بر حاله کله‌جکلردر .

صوکره بولشه‌ویکلر جامعلردن ویرکی آلیورلر . بوراسنی علی العاده بر تجارتخانه کبی عد ایدییورلر . اوراده بر طاقم آداملر طوپلانیورلر ، ولوکه معنوی اولسون بر منعت تأمینی ایچون چالیشیورلر ؛ اوحالده دولته برویرکی ویرملری لازم کلیر ، دییورلر . حتی جامعلرك ویرکیسی اولرك ، تجارتخانه‌لرك ویرکیسندن زیاده‌در .

بو ویرکویی یالکز جامعلردن دکل ، کلیسالردن‌ده آلیورلردی . لکن شیمدی کلیسالری قاپاتمقده اولدقلری ایچون ویرکو آله‌جق کلیسا قالمایور . بر مملکتده اون کلیسا وارسه بونك طقوزینی قاپاییورلر ، حکومت دائره‌سی ، دەپو ، انبار ، یاخود تجارتخانه یاپیورلر . پاپاسلری قوغیورلر . حضرت عیسانك وحضرت مریمك رسملرنی چیکنه‌یورلر ، درلو درلو حقارتلرده بولونیورلر . صوکره قوغدقلری پاپاسلرك یرینه بولشه‌ویك پاپاسلر کتیرییورلر . بو بولشه‌ویك پاپاسلرینك دیندن زیاده دینسزلك ایچون چالیشه‌جقلری طبیعیدر . اسکی آیینلرك یرینه شیمدی یکی بولشه‌ویك آیینلری یاپیلیور .

بولشه‌ویکلرك دینه قارشی آلدقلری بو وضعیت ، بالطبع خلق اوزرنده چوق فنا تأثیر اجرا ایتدی ، بویوك بر عکس العمل حصوله کتیردی . شایان حیرتدر ، بوقدر تضییقاته معروض قالان دین حسلری ضعیفلایه‌جق یرده بالعکس قوت بولیور . شیمدی یالکز خلق دکل ، منور قسم‌ده دیندار اولیور .

ایشته بوصورتله کرك خرستیان کرك مسلمان خلق بولشه‌ویك حکومتی ایله مجادله‌ده بولونیور . مسلمان خلقك اضطرابی دها بویوکدر . زیرا هم روس بولشه‌ویکلرینك ، هم‌ده تاتار بولشه‌ویکلرینك تضییقاتنه معروض قالمقده‌در .

محکمهٔ شرعیه‌لر قالیورمی ؟

یکی حاضرلانمقده اولان تشکیلات اساسیه قانوننده « محاکم شرعیه‌نك ملغا » اولدیغنه دائر برماده بولوندیغنی جراند یومیه‌نك بوتون مخابرلری انقره‌دن غزته‌لرینه بیلدیرمش ، بونك اوزرینه بزده اولکی نسخه‌مزده بونك معناسز برشی اولدیغندن بحث ایتمشدك . اقشام غزته‌سی ایسه « تجدد واصلاحات اماره‌لری » دیه یازدیغی بر مقاله‌ده : « بوتعدیلات میاننده خلق فرقه‌سی داخلی تجدد واصلاحات نامنه پك مهم مقررات اتخاذ ایدییور . بو قرارلردن ممنون اولمامق قابل دکلدر . بونلر آره‌سنده اك شایان تشکر اولان تجدد ، محاکم شرعیه‌نك لغویدر . دولتك حق قضاسی توحید ایدیلمیدر . » دیمشدی .

بالآخره انقره‌دن چکیلن تلغرافلرده محاکم شرعیه‌نك الغا ایدیلمیه‌جکی ، یالکز اسمنك دکیشدیریله‌رك (احوال شخصیه محکمه‌سی) دینه‌جکی ، حتی وظیفه‌سنك توسیع ایدیله‌رك غیرمسلملرك‌ده احوال شخصیه‌لرینی رؤیت ایده‌جکی بیلدیریلدی . عدلیه وکیلی سید بکك بر غزته مخابرینه وقوع بولان ایضاحاتی‌ده بونی تأیید ایتدی .

دیمك که محکمهٔ شرعیه‌لرك رؤیت ایتمکده اولدقلری ایشلرله مشغول اوله‌جق بر محکمه بولونه‌جق ، اما اسمی (محکمهٔ شرعیه) اولمایه‌جق ! عجبا بو (شرعیه) کلمه‌سنك قباحتی نه‌درکه عدلیه وکالتی بونك مؤسسات عدلیه میاننده قالماسنی مناسب کورمیور ؟ مادامکه او ایشلرله اشتغال ایده‌جك آیری بر محکمه بولونه‌جق ، او حالده بونك آدی اسکیسی کبی (محکمهٔ شرعیه) قالسه نه اولور ؟

محاکم شرعیه‌یی باب مشیختدن آلیرکن توحید قضایی ایلری سورمشلردی . حال بوکه او وقت ، مقصدك محاکم شرعیه‌یی بوسبوتون قالدیرمق اولدیغی ، بر کره مشیخت ایله علاقه‌سنی کسدکدن صوکره کونك برنده اسمنی دکیشدیرمك بك او قدر کوچ برشی اولمادیغنی دها اوزمان سویله‌ینلر واردی . حتی مرحوم محمود اسعد افندی بو خصوصده فکرینی صورانلره دییوردی که :

— محکمهٔ شرعیه‌نك مشیخته ، یاخود عدلیه‌یه مربوطیتی او قدر حائز اهمیت دکلدر . یالکز بو خصوصده نظر دقته آلنه‌جق جهت « حسن نیت » مسئله‌سیدر . لکن بن قورقارم که ایلریده محاکم شرعیه‌نك الغاسی ایچون بو بر خطوهٔ ابتدائیه اولماسون .

شیمدیکی عدلیه وکیلی سید بك محاکم شرعیه‌نك مشیختدن علاقه‌سنی کسمك خصوصنده چوقجه مشغول اولدیغی ایچون احتمال که مرحوم محمود اسعد افندینك بو سوزلرینی‌ده ایشیتمشدر . سید بك محاکم شرعیه‌نك عدلیه‌یه کچمسی ایچون ابذال مساعی ایدییورکن ضیا کوك آلپ بك‌ده طنین غزته‌سنده توحید قضا نظریه‌لرینی سرد ایدییور ، دیکر طرفدن‌ده :

بردولت‌که حقوقنی کندی طوغورماز
قانونه «کوکدن اینمش ، دکیشه‌مز . » دیر ،
او ، اصلا بر دولت دکل ، مستقل طورماز ،
دکیشمه‌ین بر وارلغی طاشیه‌ماز بر !
حاکم اولان ملت‌میدر ، مشیخت‌میدر ؟
ملی مجلس : مبعوثانمی ؟ باب فتوامی ؟
هپ اسکیدر تشریع ، قضا ، محکمه ، اعلام ؛
دولت دینه قانون یاپار ، دینسه دولته ...
صازبقلیلر مأمور اولور .. فسلیلر امام :
دولت بکلرز مشیخته ، دین حکومته !

کبی منظومه‌لری الدن اله دولاشدیریلیوردی . نه غریبدرکه بوکون محاکم شرعیه‌نک ، یاخود اسمنک قالدیریلمسی فکرلری ینه بو ذاتلر طرفندن اورته‌یه آتیلیور . یکی تشکیلات اساسیه پروژه‌سنی ضیا کوک‌الپ بکله آغا اوغلی یازدقلری ایچون (محاکم شرعیه‌نک ملغا اولدیغی) قیدینی ده علاوه ایتمه‌ یی اهمال ایتمه‌مشلردر . عدلیه وکیلی ایسه محاکم شرعیه وظائفنک قاله‌جغنی ، یالکز (شرعیه) کلمه‌سنک قالدیریله‌جغنی سویلمك صورتیله هم افکاری تطمین ، هم ده مقصدی تأمین ایتمك ایسته‌مش اولسه‌لر کرکدر .

صوکره غیر مسلملرك احوال شخصیه‌لری ده بو محکمه‌لرده رؤیت اولونه‌جغنی وکیل بك افاده بیوروشلردی . عجبا بو غیر مسلملرك احوال شخصیه‌لری احکام اسلامیه‌یه کوره‌می جاری اوله‌جق ، یوقسه غیر مسلملرك منسوب اولدقلری دینك ایجاباتنه کوره‌می ؟ بر مسلمان حاکمی بوراده تورات وانجیلك احکامنه کوره حکم ایده‌بیلیرمی ؟ اکر حکم ایده‌جك اولورسه (ومن لم یحکم بما انزل الله ..) آیات کریمه‌سنی نه صورتله تأویل ایتمك لازم کله‌جکدر ؟ بالطبع حقوق عائله قرارنامه‌سنك مذاکره‌سی اثناسنده بو جهتلرده دوشونوله‌جکدر .

§ صوکره آغا اوغلی احمد بك ایله ضیا کوك‌آلپ بکك حاضرلامش اولدقلری تشکیلات اساسیه پروژه‌سنی بو هفته وطن غزته‌سی نشر ایتدی . بویوك ملت مجلسنك صلاحیتلری میاننده (احکام شرعیه‌نك تنفیذ و اجراسی) صلاحیتی هیچ ذکر اولونمامش . عجبا بو وظیفه‌یی کیم ایفا ایده‌جکدر ؟ یوقسه آغا اوغلی ایله ضیا کوك آلپ بکلر ، احکام شرعیه‌نك تنفیذ واجراسی آرتیق ختامه ایرمشدر ، می دیمك ایسته‌یورلر ؟ بالطبع قانونك مذاکره‌سی اثناسنده بو جهتلرده آکلاشیله‌جقدر . آغا اوغلی احمد بك تشکیلات اساسیه قانوننده « حاکمیت بلا قید و شرط ملتکدر » ماده‌سی ایله « احکام شرعیه‌نك تنفیذ و اجراسی مجلسه عائددر . » ماده‌سی آره‌سنده تناقض اولدیغنی دائما سویلیوردی . « هم ملتك حاکمیتی بلا قید و شرطدر دیورز ، هم ده مجلسی احکام شرعیه‌یی تنفیذ و اجرا ایله مکلف طوتیورز .. بو ، ناصیل اولور ؟ » دیوردی . آکلاشیلان اونك ایچون برنجی ماده‌یی ابقا ایدرك ایکنجیسنی طی ایتمشلر . باقه‌لم دها نه‌لر کوره‌جکز !..

اسلام قونغره‌سی

تونس علما ومجاهدیندن عبدالعزیز الثعالبی افندی‌نك توحید افکار مخابرینه وقوع بولان ملاقاتنده بر اسلام قونغره‌سندن بحث ایتدکلرینی کوردك . مشارالیه دیورکه :

«تونس بوکون استقلال روحیله مشبوعدر . اسلام عالمنك اقطار سائره‌سنده‌ده ، عینی روح منجلیدر ، بو معظم قوت کندیسنی اداره ایده‌جك ، حقیقی بر حکمدار بولاجق اولورسه فوق‌العاده استفاده ایدر . فی‌الواقع بو حقیقی علمدارك رهبرلکنی تأمین ایده‌رك بو معظم قوتی اداره واعلا ایتمك زمانی کلمشدر . بونك ایچون بوتون اقوام اسلامیه‌نك یکدیکریله آکلاشمه‌لری ، یکدیکرینك بوتون وضعیت واحوالندن حقیله خبردار اوله‌لرینی یکدیکرینك تشکیلات ، فعالیت واحوال اجتماعیه‌لرینی بحق اوکرنه‌لرینی انتاج ایده‌جك اسلامی بر قونغره‌نك عقدی لازمدر . بویله بر قونغره عقد اجتماع ایدر واحوال عمومیهٔ اسلامیه‌یی تدقیق ایدرده هیچ اولمازسه مطبوعات یومیه‌نك مسلمانلره ویره‌جکی تربیهٔ سیاسیه‌نك اساسلرینی تثبیت ایدرسه استحصال اولوناجق نتایجی تصور ایده‌بیلیرسکز ! طبیعی بو قونغره‌نك اك طبیعی محل اجتماعی استانبولدر . فقط قونغره‌نك استانبولده عقد اجتماع ایتمه‌سی مانعه‌یه اوغرارسه ، سزه تأمین ایدرمکه بو قونغره بهمه‌حال عقد اجتماع ایده‌جك ، استانبولده اولمازسه اسوپجره‌ده ، اوراده اولمازسه آمریقاده ، الحاصل کرهٔ ارضك بر نقطه‌سنده طوپلاناجق ومسائل اسلامیه‌یی تدقیق ایده‌رك استقبالده تعقیب اولوناجق استقامتی تعیین ایده‌جکدر .»

سبیل الرشاد ، بویله بر قونغره‌نك عقد اولونمسی لزومنی کرك قسطمونیده ، کرك آنقره‌ده نشر اولوندیغی صره‌لرده ، ایلری سورمشدی . بر آره‌لق ، بویله قونغره‌نك انعقادینی حکومتده ترویج ایتمش وبعض تشبثات ابتدائیه‌ده بولونولمشدی . او صیره‌ده سقاریا حربنك باشلامسی اوزرینه بو تشبث ایلری کوتوروله‌مه‌دی .

بو کون لله‌الحمد مملکت خارجی دشمنلرندن قورتولمش وصلحی عقد ایتمشدر . آرتق بر اسلام قونغره‌سنك عقدینه مانع قالمامشدر . مسلمانلرك تعارفنی تأمین یولنده ابذال غیرت ایتمه‌سی اقتضا ایدیور . مسلمانلر آره‌سنده تعارفی ، مسلمانلرك یکدیکرینك احوالندن خبردار اولماسنی تأمین وبو صورتله آره‌ده‌کی جایکیر روابط اخوت وحبی تحکیم ایتمك اساسی حکومتمزك قبول ایتدیکی اساسلردندر . تورکیا بویوك ملت مجلسی ، شرعیه وکالتنده بر اسلام آقادمیسی « تألیفات وتدقیقات اسلامیه » هیئت علمیه‌سی نامیله تأسیس ایتدیکی زمان معالی وحقائق اسلامیه‌نك نشر وتعمیمی ، مسلمانلر آره‌سنده تعارفی تأمین ایتمك یولنده احضار اولونان اسباب موجبه‌یی قبول ایتدیکی کبی تدقیقات وتألیفات اسلامیه هیئتنك وظائفنی تعداد ایدن مواد آره‌سنده‌ده بو اساسی تصدیق ایتمشدی . بناءً علیه مسائل اساسیهٔ اسلامیه‌یی تدقیق ، اسلام عالمنك احوالنی تحقیق ایتمك ایچون بر اسلام قونغره‌سنك عقدی مسئله‌سیله مشغول اولاجق ، بو قونغره‌نك عقدینی تأمین ایده‌جك بر مؤسسهٔ دینیه‌مز موجوددر .

بالخاصه بو مؤسسهٔ دینیه‌نك ریاستنده استاد محترممز شیخ عبدالعزیز چاویش افندی حضرتلری کبی بوتون اسلام عالمنده بویوك بر شهرت علمیه وادبیه‌یی حائز اولان بر ذاتك موجود بولونماسی بویله بر قونغره‌نك کافل موفقیتیدر . شیخ عبدالعزیز چاویش افندی حضرتلری بویله مسائل اساسیهٔ اسلامیه‌یی موضوع بحث ایده‌جك بر اسلام مؤتمرینك انعقادینی تأمین ایده‌جك هرلیاقتی حائزدر . افکار اسلامیه ایچنده شیخ افندی حضرتلرینك یازیلرینی اوقومایان بر محیط یوق کبیدر . بناءً علیه اسلام عالمنك هرطرفنده بك مبرم بر احتیاج اولارق حس ایدلمکده اولان بو قونغره‌نك عقدی مسئله‌سنی شیخ افندی حضرتلرینك شرعیه وکیلی مصطفی فوزی افندی حضرتلریله مذاکره ایده‌رك بر قرار اتخاذ ایتملری منافع عمومیهٔ اسلامیه ایجابلرندندر . بو مطالعه‌مزك نظر دقته آلینماسنی بالخاصه رجا ایدر وبوتون اسلام عالمنك وحدتی ، بوتون اسلام عالمنك مجاهداتی ، بالخاصه انتباه علمی ودینیسنی تنظیم وتحکیم ایده‌جك اولان بو اسلام مؤتمرینك بر آن اول عقدینه اهتمام اولونماسنی تمنی ایدرز .

ــ سبیل الرشادك ۲۲ نجی جلدینك صوکی ــ

سبیل الرشادك ۲۲ نجی جلدینك فهرستی

اثبات شهره دائر نصوص ۱۴۸
استانبولده مسکراتك منعی ۱۷۴
اسلام قونغره‌سی ۲۰۷
اسلام عالمنده صلحمزك تسعیدی ۴۷
اسلامك تکالیف واحکامی قارشیسنده بوتون طبقه وطائفه‌لرك مساواتی و انسانیتی بدبخت ایدن استثنالرك وامتیازلرك ردی ۳۳
اسلامك شمول دعوتی وزمانلرك ، مکانلرك هپسنه موافق اولمسی ۶۷
اسلامك تظاهرات اخوتی ۸۰
استانبولك خلاصی ۱۵۸
اسلامه اسناد ایدیلن تدنی سببلری ۸۹ ، ۱۰۵ ، ۱۲۰ ، ۱۳۶ ،
آغا خانك بیانامه‌سی ۱۶
افغانستان احوالی ۱۲۷
اللهك عدالتی واسلامده جبر اولمادیغی ۱۲۹
ایرانده بولشه‌ویك سیاستی ۱۷۲
اله : دین اسلامك الهی ۹۸
الاهرام و سبیل الرشاد ۶۲
انسانلر ارەسنده صلح ومسالمتك تأسیسی ۲۰
انغلیقان کلیسانه جواب ۳ ، ۱۷ ، ۳۳ ، ۴۹ ، ۶۵ ، ۸۱ ، ۹۷ ، ۱۱۳ ، ۱۲۹ ، ۱۴۵ ، ۱۶۱ ، ۱۷۷ ، ۱۹۵
ایچکی ممنوعیتنك رفعی ۱۰۶
بارلره قادینلرك دوامی مسئله‌سی ۱۸۲
برلین جامع شریفی ۴۸
بولشه‌ویکلرك معارف سیاستلری ۱۹۲
توحید ۱۶۱
تورکیایی اسلامدن اوزاقلاشدیرمه حرکتلری ۲۴
تونس مسلمانلرینك مطالبی ۷۶
تورکیا ــ اوروپا هیأت اجتماعیه‌لری آرەسنده‌کی مانعه‌نك (دینك) ازاله‌سنه دائر حرکتلر ۷
جهت جامعه‌مز دیانت اسلامیه‌در ۲۲
چینده اسلام ۱۱
حاکمیت ملیه دورنده حکومتك تعقیب ایده‌جکی یول ۴۱
حبشستانده مسلمان مسرتلری ۱۷۱
حجاز مسئله‌سی ۱۶
حرمین شریفینی مدافعه ۴۸
حضرت محمدك ولادت همایونلری ۱۳۹
حکومتدن شریعتك قالدیریلسی (روسیه‌ده) ۱۹۲
حمدومنت سکادر یارب ۱۵۲
خواجه کمال الدین افندی ۹۶
دانس ومسلمان قادینلری ۱۸۲
دین اسلام ۳
دینه قارشی بولشه‌ویك حرکتلری
دین اسلامك روحی ۱۶۱ ، ۱۷۷ ، ۱۹۳
دین وعنعنه‌یه حرمت ۱۹۲
دینی ، ملی بر حسبحال ۵۹
دین و سیاست ۱۵
دینك اساساتنه ایمان خصوصنده عقله استناد ۱۷
روح ایله ماده آرەسنده مناسبته و بونلردن هربرینك دیکری اوزرنده‌کی تأثیره‌ویریلن اهمیت ۵۱
رؤیت هلال مسئله‌سی ۶۹ ، ۸۴ ، ۱۰۱ ، ۱۱۵ ، ۱۳۲ ، ۱۴۸
ریفستان مجاهده‌سی ۱۵۶
ریفستان قهرمانلرینك استمدادی ۱۱۰
رابطهٔ شرقیه جمعیتی ۴۸
ژاپونیاده ملیت ۵۷ ، ۷۴ ، ۱۲۱
سیاست شرعیه‌نك ارکانی ۸۲
مسلمان قادینی شانوبه چیقابیلیرمی ؟ ۱۸۲
شرعیه وکالتنده تبدل ۹۴
شیخ اکبر حقنده ۱۳۴
طوغرولق ۱۷۷
عالم اسلام : خلاصهٔ تاریخیه ۱۶۸
عالم اسلامده موقعمز ۹۶
عبادات و حکمت شرعیه‌سی ۱۷۸
عدلیه‌ده عصری اصلاحات ۲۸ ، ۹۵
عدلیه‌نك دوشمش اولدیغی درکه ۱۲۶
عصریلکك معناسی ۱۰۲
عصری عائله ۱۸۰
عقائد حقنده مسلمانلغك اساسلری ۱۷۷
غربلیلاشمق مسئله‌سی ۱۰ ، ۱۵۵
غربجیلق مناقشه‌لری ۱۰۹ ، ۱۲۳ ، ۱۴۱
غربجیلق تظاهراتی ۲۰۰
غربجیلق ولادنیلك ۱۲۵
غرب جریان فلسفیسی ۱۶۴
غربده ملیتپرورلك ۱۳۹ ، ۱۵۰
غیبیاته ایمان ۹۷
فاس مجاهدلرینك وضعیتی ۹۲
فاسده اسپانیولر ۷۹
فرض عین و فردی حریت و جدان ۱۹
فسق و فجور عاملری ۷۸
فلسفه و دین ۱۷۹ ، ۱۹۷
قانون تنظیمنده یکی عمده ۹۴
قومیت دینیه ، اسلامده‌کی وحدت تامه ۱۴۵
قیزیل تهلکه : مسلمانلغك کچیردیکی بحران ۱۸۲
کتابلره و پیغمبرلره ایمانك وجوبنده اسلامك تفردی ۱۱۳
کلنهال حادثه‌سی ۹۴
لائیقلك ــ عصریلك ۷۲
لاتین حروفی ۱۹۱
محاکم شرعیه‌نك الغاسی ۱۷۵ ، ۲۰۶
مدنیت نه‌در ؟ ۸۷
مسلمانلق مانع ترقی دکل ، ضامن ترقیدر ۵ ، ۲۱ ، ۳۶ ، ۵۲
مسجد اقصانك تعمیری ۱۲۷
مسلمانلرك روح علمی و ادبیسی ۵۵ ، ۱۶۶
مشیختك لیسه‌یه تحویلی ۱۱۲
مسلمان قادینك عصمتنه تجاوز ۱۷۶
مطالب و مذاهب ۱۶۰
مقام خلافتك قوت مادیه‌سی ۴۶
مکتبلرده دین تدریساتی ۵۳
ملت مجلسنده زمزمه‌لر ۱۵۴
منع مسکرات قانونی ۲۹ ، ۶۳ ، ۱۲۶ ، ۲۹ ، ۱۹۰ ،
منع مسکرات حقنده بر مطالعه ۱۵ ، ۶۹ ، ۱۰۳
منتهای مدنیت : تورك قادینلرینك آقتریسلکی ۱۳
مولانا محمد علی وبرادری شوکت علی ۴۵
مهاجرین اسلامیه حقنده بیانامه ۱۵۷
نظام اجتماعینك انهدامی اماره‌لری ۱۲۴
نماز وحکمت شرعیه‌سی ۱۹۵
وجدان بشرینك دین اسلامده‌کی موقعی ۶۶
هندستان ملی قونغره‌سی ۱۵۵
هندستان حرکت اسلامیه‌سی ۴۳ ، ۶۰
هندستان خلافت جمعیتی ۱۴
هیچ بر کناهکار باشقه‌سنك وبالنی یوکلنمز ۲۰
یکی علم کلام حقنده ۳۰ ، ۳۸ ، ۱۱۷
یمن نه اولدی ۱۵۹